

APICES LEGVM
S E V
IVRIVM ALIQVOT
DECLARATIONES,

AVCTORE
IACOBO GALLO NEAPOLITANO
V. I. D. Comite Palatino, & Equite,

VESPERTINI IVRIS OLIM PRIMARIO
Interprete in Neapolitano, Messanensi,
ac Patavino Gymnasio.

la leg.

M. Cocini

NEAPOLI, MDCXXVIII.
Ex Typographia Octavij Beltrani.
SVPERIORVM PERMISSV.

Imprimatur.
Laelius Tastiùs Vicarius Gen. Neap.

Aloysius Riccius Canonicus deputatus vidit.
Urbanus Feliceus deputatus vidit.

Illustrissime, & Excellentissime Domine.

**Volumen, in quo pluribus sub capitibus variarum legum
sensu explicantur, olim ab celeberrimo I. G. Iacobo Gallo
Neap. compositum accurratè perlegi: nec in eo quidquam
reperi, quod aut bonis moribus, aut Reg. Cathol. Maieitati
aduersetur; pro vt testor, & refero. Neap. die 29. Ianuar. 1624.**

Excellentiæ suæ

seruus deditissimus

Petrus la Seine

SANCTISSIMO, AC BEATISSIMO
DOMINO NOSTRO
DOMINO
VRBANO VIII:
PONT. OPTIM. MAXIM.

N tuus ille iam rediuuius
Gallus prodit, & canit,
Sanctissime Pater, tuis
quidem augustis planè
auspicijs, teq; nuper sum-
mo æthere sacro demis-
so Principe ad terras super æthera effe-
rendus; Quin Sol Ecclesiæ affulxisti Or-
bem immenso iubare, & vitali semine
complens, cui nascenti cæli Aues meli-
cis concentibus præcinant, sed iugiter
statis horis tibi iam Sacer Gallus, siuè
orienti, siuè propinquantium numquam ta-
men occidèti hilaris plaudensq; module-
tur, Sed quid mirum, extinctum iam pri-
dem tuum hunc Gallum nūc nouus Prin-
s cepis

**cēps Ecclesię supero flamine renuntiatus
tuo vitali calore rediuuium orbi restitui-
sti: Nunc, igitur primum te Principe
prodit, tibi que canet æternum. At quæ?
amica tibi iura, tibi inquam Musarum
omnium Præfuli, sed iuris præsertim Aſy-
lo, & supremi, ac Sacri Summo Opifici.
Sunt quippe hic plura alioqui obscura iu-
ris oracula magno studiosorum commo-
do reſerata. Suscipe igitur, Beatissime
Pater, Galli tui patrociniū, quibus tuos
soles tueri ſerenis, ac nitidissimis radijs,
meque in primis huius pullum Gallina-
ceum, ad quem hæredem patris mei Ia-
cobi Galli omnia in te iura famulatus de-
uenerunt tuo eximio fulgore deinceps
colluſtra, calore foue, Teque Deus
Optimus Maximus, quem in huius pere-
grinantis Ecclesię regimine, diuino eius-
dem nutu agis, nobis, & eidem Ecclesiæ
ad multa luſtra ſeruet incolumem.**

Sanctitatis Vestræ

Pedibus prostratus

Alexander Gallus.

EX LIBR. ELOG. ILLVSTR. VIROR.

IVLII CÆSAR. CAPACII.

AD Iurisprudentiæ columen Neapolitanum Gymnasium euexerat, Iacobus Gallus, quo viro doctiorem, facundiorem, prudentiorem, nouerat neminẽ quamobrem nullis Academijis inuidere, cum omnibus potuerat æquari; Maxima peruasit Neapolim calamitas: Veluti ex religiosissimo Fano, pulcherrimum virtutis signum subtrahere; Quam impiè cum tanto viro, cum eius Urbis gloria, cum omnium Ciuium, atque exterorum vtilitate, cum ipsius Iuris ciuilibus corporis maiestate actum est; Proditum id volo memoriæ, & licetis; Bonæ perierunt artes, & disciplinæ; nec Solares legum radij prænoscentur, iam inde cum non concinit Gallus. Decessit eo discedente Latona, & longo errore virtutibus grauida, Apollinem Messanæ, Dianam Patavij peperit, vt nec Persæ, nec Græci, nec alius quispiam, ea loca attingere audeant, Delum quæ Gallus incolit existimantes, Proderat Gallus lingua, præsentia ornabat, con-

§ 2. filio

filio erat emolumento, omnium votis, vocibus, oculis accommodatus. Incommodis iam, difficultatibusq; eiusdem absentia, aliquorum leuitate afficimur, quorum libido totius Iurisperitorum ordini attulit offensionem. Quē dabo cognitorem Iuris? Quem iniurię ultorem? Actor Deus erit; Resonent interim Patavina Gymnasia Itali Galli voces, quibus toto orbe redditur celeberrimum, & immortale. Patrium aliquando honorem de repetundis lata lege expectamus

EX

EX COLLEGIO NEAPOLITANO
SOCIETATIS IESV
IN GENTILITIVM IACOBI GALLI
STEMMA LVSVS
GALLVS & ROSÆ
DIES & VER

S*temmate signat in hoc Volucris Titania lucē
Signant purpurea, tempora Verna Rosæ;
Nam præit excubitor lucem, Rosa purpureū Ver
Ille facer Phebo. Veris alumna Rosa est.
His ego crediderim letari, hominesquē, Deosquē,
Veris honore homines, lucis honore Deos.
Delitia Iacobe hominum, Iacobe Deorum es,
Hoc gentilitia nos docuere nota.*

ALIUD EPIGRAMMA.
GALLVS ANSERE
CAPITOLINO
DIGNIOR.

TArpeias noctu, brachatus miles ad Arces
Serpere, dum turpi prodicione parat.
Seruauit quondam Capitolia Garrulus Anser,
Et fera sopitas ciuit ad arma manus.
Quis mihi clangenti similis, similisque canenti
Gallus in insigni stemmatis orbe micat.
Is septem geminos colles, is iura Quiritum.
Tutari strepitu nobiliore potest.

E L E N C H V S L E G V M,

ac rerum, quæ in hoc opere
explicantur.

l. G Allus, ff. De liber. & posthum.	pag 251
l. G Pracibus, De Impuber. & alijs substitution.	248
l. In his, S. Imperator, ff. de Solutionib.	pag. 233
l. Servus, C. De Iudicijs.	pag. 238
l. Qui se patris, C. Vnd. liber.	pagin 186
l. Hereditatum, ff. Ad leg. Falcid.	pagin. 151
l. Prima, S. Ab eo, ff. Quis & à quo appell.	pagin. 173
l. Offidius, ff. De leg. ter.	pagin. 189
l. Prima, S. Decretalis, De success. edict.	pagin. 192
l. quoties, ff. Si quis cautionib.	pagin. 238
l. Cum vir, C. Ad leg. Iul. de adulter.	pagin. 167
l. Ideo si ex prima, De carbonian. edict.	pagin 183
l. Secunda, De In ius vocando.	pagin 181
l. Inter publica, De verbor. signification.	pagin. 134.
l. Si quis posthumos, De liber. & posthum.	pagin. 126
l. Relegatorum, S. ultimo, De Interdict. & relegat.	124
l. 4. S. Sed & si de re, Ad leg. Iul. peculat.	pagin. 122
l. 3. S. Qui hominem, De Sicarijs.	pagin. 121
l. 3. S. Eodem, Ad leg. Iul. Maiestas.	pagin. 119
l. Centurio, De militar. testament.	pagin. 118
l. Is cui, S. Sex autem, Vt in possession. legator.	pagin. 117
l. Lucius, ff. De conditionib. & demonstration.	pag. 116
l. Athleta, S. Tutela, De excusationib. tutor.	pagin. 115
l. Quod si nolis, S. Qui mancipium, De edilit. edict.	114
l. Parentibus, C. De inofficis. testament.	pagin. 244
l. Legatis, S. Si ex officio, De legat. ter.	pagin. 112
l. Si stipuler, S. ultimo, De verbor. obligationib.	pagin. 110
l. Quod vulgo, De Bonor. possession. contr. tabul.	pagin. 109
De Iurisdiction.	l. 6

E L E N C H V S

l. Si sic, ff. De verbor. obligationib.	pagin. 105
l. Titio, Ad Municipal. Ad S. Titius, ead. leg. & titul.	pagin. 89 pagin. 95
l. Eius. S. Domicilium autem, Ad Municipal.	pagin. 86
l. Diuus Seuerus, Ad Municipal.	pagin. 84
l. Si quis uxori, S. Sed si seruo, De Furt.	pagin. 84
l. Suo victu, ff. de operib. libertor.	pagin. 79
l. Itaque Fullo, S. Sed si res pignoris, De Furt.	pagin. 83
l. Qui sella, ff. De seruitutib. Rusticor.	pagin. 15
l. vsufructuarius, ff. De vsufruct.	pagin. 13
l. Si insulam, De verbor. obligationib	pagin. 287
l. Illicitas, S. Qui vniuersas, De offic. Praesid.	pagin. 34
l. Necquicquam, S. Vbi Decretum, De offic. Proconful.	pagin. 31
l. Cum precario, ff. De Precar.	pagin. 29
l. Cum furiosus, C. De Iudicijs.	pagin. 10
l. Cum vulgari modo, De Dot. praelegat.	pagin. 9
l. Mandatum, In titul. De Mandat.	pagin. 5
l. Item fundi, S. Seminarij, ff. De vsufruct.	pagin. 27
l. Si Mensor. Si mensur. fals. mod. dixer.	pagin. 4
l. Inuitum, ff. De seruitutib. Vrbanoꝝ. praedior.	pag. 3
l. Peto, ff. De legat. secund.	pagin. 258
l. Si Plagij, ff. De verbor. obligationib.	pagin. 261
l. Imponi, ff. De operib. libertor.	pagin. 79
l. Illicitas, S. Ne tenuis visa hominis. De offic. Praesid.	pagin. 37
l. Cognitionum, S. existimatio. De varijs, & extraordinar. cognitionib.	pagin. 104
l. Prior, S. Pradium, De Administration. rer. Ad Ciuitat. pertinentibus.	pagin. 101
l. Si quando, S. Generaliter, C. De inofficis. testament.	pagin. 244
l. Filium, quem habentem, C. famil. Ericund. De Edict. & interd.	pagin. 100 l. De:

E L E N C H V S

<i>l. Deducta, §. Nummis vers. Cum autem. Ad Senatusconsult. Trebelliar.</i>	pagin. 200
<i>De Pandectarum, ac Digestorum nomine.</i>	pagin. 16
<i>De varijs speciebus prescriptionum.</i>	pagin. 160
<i>Premium promissum primo ingredienti Castrum, si duo simul ingrediantur, cui eorum dandum erit.</i>	pagin. 209
<i>Pecunia si vel ne veniat sub appellatione mobiliu.</i>	pag. 216
<i>Conditio si sine liberis in bonis Clerici, An possit imponi.</i>	pagin. 219
<i>Contractus emptionis, & venditionis num possit ad tempus celebrari.</i>	pagin. 219
<i>Pactum de non petendo partem dotis quando militet.</i>	pagin. 218
<i>Appellatio an detur à praefecto Classis maritima Ad Sacr. Regium Consil. Neapol.</i>	pagin. 220
<i>Beneficiarius, vel populus tenetur ad Ecclesiae edificationem.</i>	pagin. 229
<i>Episcopus sine consensu Capituli num possit alienare bona sua Ecclesiae.</i>	pagin. 232
<i>Filius in vita patris an compellatur accipere legitimam, & nonnulla scitu digna circa eandem materiam explicantur.</i>	pagin. 222
<i>Bonorum possessio causalitatis agnoscenda, An differat à ceteris bonor. possessionib.</i>	pagin. 69
<i>Bonorum possessio Carboniana, quando praebet Ius, & factum.</i>	pagin. 206
<i>Testamentum à matre praeterita non dictum nullum Num venientes ab intestato possint id opponere.</i>	236
<i>Honor idem, si vel ne debeatur substituto, quam principali.</i>	pagin. 240
<i>Quando Dies interpellat pro homine.</i>	pagin. 247
<i>Nepotes, vel filij praeteriti, quando rumpant testamētū.</i>	248
<i>De Vsu caption.</i>	Pa.

E L E N C H V S

<i>Publicatio bonorum num per Barones possit fieri ex causa Usurarum .</i>	pagin. 243
<i>Tutor, qui non curavit pecuniam pupilla implicare Si vel ne teneatur ad usuras .</i>	pagin. 241
<i>De Comitibus Palatinis Deq; ipsorū prerogatiua.</i>	pag. 146
<i>De Voce precaria, & Precarij materia .</i>	pagin. 139
<i>Quid sit Verbum Dicit, nec non materia Compen- sationis, rectè explicatur .</i>	pagin. 1
<i>De Stationibus, Et quid in iure significet Statio.</i>	pag. 149
<i>De libertinis Latinis, & Dedititijs, Deq; ipsa manu missione .</i>	pagin. 177
<i>Vt Filius Iure Codicis excluderetur à quarela sufficie- bas eum habuisse quartam partem bonorum.</i>	pagin. 76
<i>De Bonorum possessione causa litis agnoscenda, An hodie sit necessaria filijs emancipatis.</i>	pagin. 75
<i>De Nominatis, & Innominatis contractibus dandi & faciendi, & quomodo in eis detur obligatio ad id quod interest .</i>	digin. 65
<i>Quid sit petere, id quod interest nominatim, vel innominatim .</i>	pagin. 58
<i>Interesse pro eo, quod interest nū latinè dicatur.</i>	pagin. 62
<i>Declaratio eius, quod interest .</i>	pagin. 52
<i>Describitur quarela inofficiosi testamenti .</i>	pagin. 48
<i>Quo titulo relinquitur debeat Falcidia .</i>	pagin. 46
<i>Quo Iure prodierit legitima debita filijs, Nepotibus, Parentibus, & Fratribus.</i>	pagin. 39
<i>Compendium ad titul. De verbor. obligationib.</i>	pag. 271
<i>De Censibus. De Patr. pot.</i>	
<i>Non erit aspernanda breuitas, quæ veritate grandioris afferat fructum voluminis.</i>	

BIBLIOPOLA CANDIDO LECTORI
Felicitem .

*N*ter eximios, ac præclarissimos Iur-
recòsultos, qui in hoc Regio Neapo-
litano Gymnasio Sanctarũ legũ iu-
ra publicè sunt interpretati, **IACO-**
BVS GALLVS Iurisconsultus Neapolitanus,
Comes Palatinus, & Sancti Marci Eques meri-
tissimus, triginta ferè annos, summa cum omniũ
admiratione enituit : Is eloquentie splendore,
maiestate dicendi, & auctoritate insignis, tantum
in ea re valuit, ut omnes quotquot eam prouinciã
subire conati fuerint, nomine, fama, & perenni-
tate facillimè superarit ; & quamuis aduersa for-
tune procellis immerito iactatus ad varios scopu-
los illiserit, eadem tamen sæper præuia, & Comi-
tè iurisdicèdi excellentia, Siculas oras, sũmo præco-
nio perlustrauit, Venet aq; liçtiora Patavinis auspi-
cijs, legendo, orando, consulendo, maximis gloriæ
honoribus impleuit ; Multa scripsit, multisq; lu-
cubrationibus, Budeos, Alciatos, Tiraquellos,
Cuiacios, ceterosq; Iurisprudentie coripbeos imi-
tatus, quæ tenebris obsita erant perpetuo labore in
lucem reuocauit, atque in veram nobilemque do-
ctrinæ suppellectilè admirabili methodo deduxit ;

Hu-

Huiusmodi sunt Benignissime Lector, quæ hoc libello prodeunt, atque vobis libentissime offerre libuit; Titulus ergo operis est *Apices Legum*, quibus Iurisconsultorum placita, & summorum virorum arcana ad legalium studiosorum oblectationem facillimè, doctissimèq; explanantur: Merito Sanctissimo Domino nostro Papæ tamquam summo orbis terrarum Apici, & Principi hæc legum Apices offeruntur; Vt non solum tanti viri familiaritatem, quã cum Sua Beatitudine viuès exercuit, his scriptis renouaret. Sed ut quæ maxima pro rei amplitudine, maximo ingenio, Summo Pontifice, Orbis terrarum, Bono nato, Ecclesie salutis auctore, Bonarum artium instauratore indigeant, Interim si hæc latebras ingenij tui attingere minimè valeant, animi tantum accipe oblationem, donec in lucem prodeant aliarum legum commentaria quod quam primum forsitan Deo dante ab Auctoris filio facturum esse cõfido. De his te admonitum volui, & Vale.

API-

IACOBI GALLI IVRISCONSULTI NEAPOLITANI

Comitis Palatini, & Equitis,
Explicationes nonnullarum Legum,
Digellorum, & Codicis.

*Orationis compendio Materia in hoc capite
explicatur Compensationis.
Et obiter quid Dicitur, causa significat.*

N causa commodati compensa-
tioni locum non esse certissimi-
tatis est l. ultima cum compari-
bus, C. de compensationib. Sed
res ipsa reddenda est qualis unq;
est & hoc Iulius Paulus scribit li-
bro secundo sententiar. in titul.
depositi. & Iustinian. in l. penult.
C. de deposit. & habetur et in d. l. ult. & in §. in bonæ fidei
Inst. de action. In ceteris omnibus alijs causis si liquida sint
debita compensationi locus est ex pari videlicet specie
quæadmodum Paulus dicto lib. 2. explicat titul. de pignori-
bus. Pares autem species nullæ sunt inter se, nisi quæ nu-
mero pondere, vel mensura constant, igitur talium dum-
taxat specierum fit compensatio, corporum potest esse
A reten-

retentio, nō etiā cōpēlacio vt tradit Accursius in d. l. vlt. Plane commodatum in corporibus tantum consistit; nā earum specierum quarum nullus est vsus non potest esse commodatum. At licet interdum pecuniæ commodentur, vt Dicis caussa, in imaginarijs venditionibus, vel solutionibus interueniant l. sēpē ff. cōmodat. apparet tamē eas tunc corporum vicem optinere: Dicis caussa, id est vt dicere quis possit se emisse, vel soluisse, & hoc nimirum est, quod Cicero ait in Verr. sexta, vt se posset dicere emisse a praetore imperasse, vt aliquid nūmorum illis quibus argentum relatum creptum esset, Dicis caussa daret, Cicero ibi refert Verrem imperasse, vt posset se dicere emisse, quæ argenta eripiebat aliquid nummorum. Dicis caussa dominis dare, locus insignis, Sozipater antiquissimus grammaticus ait, Dicis nōmen esse vnius caussæ; igitur Dicis caussa id fieri dicitur, quod alia nulla de caussa fit, nisi vt factū esse dicatur. Sumite exēptum ex d. l. sēpē Sēpē eo loco ait Caius ad hoc commodantur pecuniæ, vt Dicis gratia numerationis loco intercedant; Dicis ingēdum est nō Ditis vt. in parum castignis excipulis legitur. Alibi idem Caius veluti in nexis, ac mancipijs cum Manceps ære libram percutiebat, idque dabat ei, a quo Mancipium accipiebat, quasi pretij loco nummus ille, Dicis tantum gratia tradebatur, cum alibi pecunia numeraretur. Itemq; in omnibus adumbratis, & imaginarijs contractibus, quibus vno interdum nummo empio perficitur; nummus enim aliam nullam ob causam traditur nisi vt qui ei contractui quasi testis, ac spectator interesset, dicere, ac testari posset pecuniam fuisse traditam. Huc pertinet scriptum Vlpiani in l. 7. ad fenatas consult. Syllanian. Excusantur autē serui, qui auxilium tulerunt sine dolo malo, nam si sinerit quis auxilium ferre, vel Dicis gratia tulit nihil hoc commētum illi proderit.

derit, quasi dicat Ulpianus si non animo Dominum defendendi; sed tantum propter Dicem idest propter eum qui aderat, ac dicere poterat seruum conatum esse Dominum suum defendere, hæc simulatio, & vana ostentatio nihil seruo proderit. De hac ipsa loquutione videndus est Anton. August. lib. 1. quæst. anniuers. capit. 47. & comment. ad S. dolo malo, & in l. iurisgent. de pact. Redeo nunc ad tractatum compensationis cum verò corporum tantummodo sit commodatum, in actione commodati non potest compensationi locus esse, nisi re forsan consumpta culpa commodatarij; vel alia de causa comodatæ actione agatur; nã tunc cõpensationi locus est: cum tamen si depositi actione pecunia deposita petatur, cesset compensatio: Verum si res ipsa actione commodati repetatur dicta l. vltima, ait cessare retentionem, quæ fiat obtentu alterius debiti nisi ob id retentio inducatur, & in contrariam actionem commodati venit. Compensatio iuris est, Retentio facti est, cõpensatione tollitur, minuitur uè actio. Retentione res tenetur quasi pignoris loco l. dote prælegata de Dote præleg. omne debitum, compensatur retentio fit ob ea tantum, quæ contrario iudicio petuntur.

*l. Inuitum, ff. de Seruit. Urbanor. Prædior.
benè explicatur.*

Inuitum ait Ulpianus accipere debemus in seruitutibus non eum, qui contradicit, sed & qui non consentit; ideo infantem, & furiosũ inuitos dici, ait Pomponius, non enim ad factum, sed ad ius seruitutis hæc verba referuntur: Accurs. in verbo inuitum, ait in aliquo forte edicto, vel lege duodecim tabularum scriptum erat quod nemo constituat seruitutem inuitus. Hunc sensum

semper ego existimaui ineptissimum, atq; diuinatorium.
 Et quis est, qui dubitat neminem cogi inuitum seruitutem
 contituere? cum nec obligatio contrahatur nisi inter vo-
 lentes, l. sicut C. de actionib. & obligationib. Præterea
 si demonstrare intendisset verba edicti, aut legis duode-
 cim tabularum id utique expressisset quemadmodum alijs in lo-
 cis solet facere, ut in tituli. de minorib. & de nou. opera-
 nunciation. atq; in alijs copuluribus titulis. Ego arbitror
 intentionem Ulpiani illam fuisse, declarare, & definire
 verbum inuitis, quod in constituenda seruitute inter con-
 trahentes solet apponi, vel subintelligi, de quo verbo
 mentionem habuit superior lege in hæc verba, Cum au-
 tem seruitus imponitur ne luminibus officatur, hoc ma-
 ximè adepti videmur ne ius sit vicino, inuitis, nobis alius
 ædificare. Vnde subsequenter declarat quomodo intel-
 ligantur illa verba inuitis nobis, & ait furiosum, & infantem
 inuitos dici, quasi dicat non potest quis luminibus offi-
 cere, dum aliquis est furor percitus, quia eo inuito di-
 citur facere.

Ad l. si Mensor ff. Si mens. fals. mod. dixer.
optimus sensus adaptatur.

Sensus Veterum fuit ad hoc repositum, Venditorē pro-
 misisse certum modum fundi venditi, & emptorem
 teneri intra certum tempus adhibere mensuram, quem
 nisi adhibuisset venditor liberaretur, & similia, de iur.
 adducunt ex l. qui fundum de contrahend. emptione. Sic
 sensus quamquam aliter non videtur posse intelligi stant
 lectione ordinaria, mihi tamen non est legis proprius, & mul-
 ta diuinat, & subaudit, quæ à verisimili contractu, & à
 verbis legis valde recedunt: nam non tacuisse iurecon-
 sultus

Apices Legum.

sultus, id quod erat potissima pars casus legis eiusque de-
cisionis, Emptorem nimirum debere ipsum adhibere mē-
sorem; præsertim cū in lege scriptum sit, vēditorem pro-
mississe se assignatum modum, vnde dat ur intelligi curam
et us fuisse adhibere mensorem. Quapropter existimo
ego mentosum esse Codicem, & vbi scriptum est libere-
tur. legendam esse læderetur, & sensus erit aptissimus,
& verbis conueniens, & Vlpiani dignitate, & subtilitate
dignus; non diuinans, non subintelligens quidquam alien-
num, & casus erit, quod cum mentor traxerit renuncia-
tionem vltra diem statutum Venditor, qui emptori pro-
misit sub certa pœna assignare certum modum, id est mē-
suram, læsus est, qui in pœnam promissam incidit, & ideo
de dolo venditor contra mensorem agere poterit. In l.
qui fundum deinde alius est casus satis verbis explica-
tus, & ostendens contractū partium conuenientē, cuius
verba subijcio. Qui fundum vendidit in lege ita dixerat,
vt emptor in diebus triginta proximis fundum metiretur
& de modo renundiaret, &c.

Adl. Mandatum in titul. Mandat.

datur verus intellectus.

Mandatum ait Vlpianus distrahēdorum seruorum
defuncto ho; qui mandatum suscepit, intercidit
se contitit, quoniam tamen hæredes eius errore lapsi,
non animo furandi, sed exequendi, quod defunctus suæ
cura fecerat seruos vendiderāt eos ab emptoribus vsu-
raptos videri placuit; sed Venalitarium, ex Prouincia
reder sum Publiciana rione non vtiliter acturum cum
exceptio in sui domini causa cognita detur, neque oport-
teat eum, qui certi hominis fidem elegit ob errorem, aut
imperitiam hæredum affici damno hactenus Papinianus
Sensus veterum fuit in illa parte, sed Venalitarium, &c.

quod

quod emptores non habent actionem contra dominum
 seruorum venditorum, quia is dominus defenditur ex-
 ceptione iusti dominij, & intelligunt Venalitarium pro
 emptore seruorum, & qui non dum vsuceperat. Hic sen-
 sus non est propriæ legis, immo contra eam, & contra
 notissimam verborum significationem, & veteres mutât
 casum, cum vnus sit casus positus à Iureconsulto, & cum
 qui reum esse debet fingunt actorem, & è contratio, &
 perperam interpretati sunt verbum Venalitarium, &
 verbum iusti dominij, quorum sententia inanis appare-
 bit ex nostra interpretatione; mendū itaq; est nō parui fa-
 ciendū in hoc respōso: explico igitur thema legis. Sēpro-
 nius Venalitarium exercens, idest, qui mango erat, fue-
 rat enim in Prouincia absens, & Titio Romæ degenti
 mandauerat vt seruos, quos idem Sempronius habebat
 Romæ venderet, Titius vero antequam vēderet vita fun-
 ctus est, eius hæredes vendiderunt seruos, errore ducti,
 credentes defunctum obligatum, vel ipsosmet teneri ad
 mandatum exequendum, sed vendiderunt pretio mino-
 ri, quam æquū erat vnde læsus fuit Sēpronius, & ex hoc
 factō oriuntur quæstiones, prima num emptores vsuce-
 perint seruos, altera si vsuceperint, possit aliqua via Sem-
 pronio læso succurri. Papinianus respondit seruos pos-
 se vsucapi, & vsucaptos esse ex possessione emptoris,
 quia bona fide emerunt. Deinde ait succurrendum esse
 Sempronio Venalitario actione Publiciana contra em-
 ptores, qui si de possessione exceperint Iudex exceptio-
 nem non admittet, quia non est æquum Sempronium
 propter errorem hæredum pati damnum cum industriâ,
 & fidem certi hominis elegerit Titij nimirum non hære-
 dum. Hic est sensus, qui vt manifestior appareat expen-
 denda erunt verba legis, Ait mādarum, &c. Defuncto eo
 qui mādatū, &c. intercidisse cōstitit, sensus ergo est, mor-
 te

re mandatarij solui mandatum i. mandatum, C. eod. ait quoniam tamen hæredes errore lapsi non animo furandi, &c. sensus est, quod serui venditi bona fide potuerunt vsucapi, & eos videri recte vsucaptos ab ipsis emptoribus quia bona fide emerunt: si enim mala fide fuissent venditi non potuissent vsucapi tamquam furtiui; nam cum hæredes eius contrectassent mala fide, & inuito domino furtum videntur commisisse Institutionib. de obligationib. quæ ex mala fide, Vsucaptos dixit, quia dominium statim non potuerunt acquirere hæredes ab ijs, qui nec domini erant, nec mandatum habuerant, sed acquisuerunt ex vsucapione, quæ dominium applatur iustum idest legitimum, de quo inferius intellexit dum dixit exceptio iusti dominij causa cognita detur Emptoribus dixit quoniam credendum est illos hæredes vendidisse plures seruos pluribus ac diuersis personis. Ait sed Venalitarum, &c. hucusque sensus Veterum, & noster vnus est, & conformis, hinc autem vsque ad finem dico eos non recte intellexisse, declarabo igitur sequentia secundum sensum nostrum. Ait ergo sed Venalitarium, &c. supra respondit pro emptoribus, nunc pro Venalitario, cuius serui venditi fuerant, qui absens erat cum Titio mandauit vt venderet, & ait hunc Sempronium Venalitarium posse agere contra emptores, & recuperare seruos, quamuis vsucapti sint; nam dominium acquisitum ex vsucapione hoc casu non proderit emptoribus, quia exceptio talis dominij datur causa cognita, ideo hoc casu non erit causa iusta dandi ne Sempronius damno afficiatur ob errorem, & imperitiam hæredum. Venalitarium igitur intelligere debemus mangonẽ seruorum, hoc est eum, qui mercatur in seruis vendendis, & emencis, & hic significat illum, quem Sempronium sup. a nominauimus, qui dum absens erat mandatum dede-

dederat seruatorum vendendorum, non autem intelligere possumus Venalitariū emptorem, quia emptores pluraliter dixit, & si de his intellexisset, dixisset utique Venalitarios significat, ergo ut dixi l. mercis de verbor. significatiōib. l. præcipuum, & l. iustissimè de edilit. edict. Ait ex Prouincia reuerſum his verbis ostenditur eum fuisse absentem dum mandauerat seruos vendi, & in eius absentia serui fuerunt vsucapti. Quod ait Publiciana actiōe non inutiliter acturū, sequitur rectè Prætozem ei succurrere debere restituentem ipsum ex Publiciana actiōe, quæ cum duo capita habeat, idest quando non dominus, & quando dominus restituitur ex secundo capite istum iuuabit institutionib. de actiōib. S. rursus, & S. superiori, & hic ubi legitur non ualiter legendū est non inutiliter, ut sic affirmatiuè legatur non negatiuè, & ex hoc mendo processit error Veterum non exiguus. Agit igitur iste Venalitarius actiōe Publiciana ualiter contra eos, qui vsuceperunt, & hunc casum puto in iure singularem, & esse exemplum eius, quod statuitur in dicto S. rursus, ubi enim contra eos, qui vsuceperunt datur restitutio ei, qui olim possessor fuit, & amisit possessionē, & vsucapta est res, dū ille prior possessor absens fuit iusta ex causa, & ideo lex ait quia exceptio iusti dominij causa congrua datur, quasi uelit inferre, quod si emptores excipiēt de dominio iusto, idest acquisito ciuikter ex vsucapione iudex non admittet exceptionem, quia talis exceptio datur causa cognita, & quæ dantur causa cognita interdum conceduntur interdum denegantur secundum causam iustam, uel iniustam l. si cum exceptione, quod met. caus. Sed quæ sine causæ cognitione dantur, omnino dantur, & nunquam denegantur. Institutionib. de testam. tur. in fin. iustum autē dominium appellat Iuteconsultus legitimum, ut supra dictum est, idest

est à lege civili introductum sicuti diximus iustum filiū iustam vxorem, iustas Nuptias hoc est legibus comprobatas l. Paullus l. septimo de stat. homin. Institutionib. de Nupt. in initio l. si vxor de adulter. quod ait lex non esse aquum eum affici damno, &c. damnum patiebatur quia non iusto pretio venditi fuerant serui vel heredes qui venderant non erant soluendo sed primum veritas puto.

Expenditur text. in l. cum vulgari modo ff. de Dote Prælegata.

Africanus libro quarto questionum respondit cum vulgari modo dies legatorum proferuntur nisi eam rem ad dotis prælegationem pertinere quin diem suum habeat Duplex est huius responsi sensus à Veteribus traditus ambiguum enim eis fuit quisnam diceretur modus vulgaris. Crediderunt aliqui modum vulgarem dici si testator dixerit cuiusque aliqua legati post decem annos dari volo; sed hic sensus reprobandus est omnino nam dos prælegata contineretur sub hac clausula, quod Africanus negat cum omnia legata sine exceptione comprehendat. Alii putarunt vulgarem modum dici cum testator dicit quibus legatis dies non est adiectus post decem annos dari volo; hic sensus adheret veritati non tamen per omnia veritatem amplectitur. Ego vero vulgarem clausulam vulgaremque modum arbitror procul dubio eū esse qui ab Vlpiano expressus est in l. talis scriptura de legat. primo Si enim est vulgaris nota est ac propterea usu frequens modi autem supradicti Veterum interpretum nec in usu nec vulgo noti immo nec in iure reperiuntur. Modus igitur vulgaris concipitur his ver-

B

bis

bis Quas pecunias legavi quibus, dies appositus non est heres meus annua bima trima die dato, & hanc dici clausulam generalem, vel modum ostendit Ulpianus in suprallegata l. talis scriptura in, ea enim declarans quid comprehendat ait, si cui legetur cum annorum viginti erit vulgarem hanc clausulam cessare, de qua meminit etiam idem Ulpianus in l. legata inutiliter §. hoc amplius eodem titul. Nec interest appellet quis clausulam aut modum vulgarem, his enim verbis promiscuè utitur Iurecōsultus; Dicitur enim clausula vulgaris quia vulgo, & nota, & frequens erat, quæ quidē clausula videbatur prima facie locum habere in dote prælegata quia dies in eo legato non exprimitur. Verum contrarium responsum est, propterea quod hoc legatum quando scilicet dos prælegatur habet diem suum idest implicite habet diem presentem nam prælegare nil aliud est quam presenti die dare legatum, & prælego significat presens lego, & represento per legatum, cum igitur ea que presenti die legantur non pertineant ad hanc clausulam vulgarem dicta lege talis scriptura legatum de dote prælegata non pertinebit ad eam vulgarem clausulam posset quos defendere, ut intelligatur de die in lege statuto in exactione dotis etiam si prælegata non sit, nam si clausula vulgaris haberet locum nihil prodesset legatum, cum de Iure communi ita præstanda erat dos scilicet annua bima Trima die l. prima §. cum autem C. de rei vxor. action.

Legum

ob inaccessibilem rationem. *L. cum furiosus De iudicijs explicatur diligentissime.*

Sub titulo de iudicijs extat Papiniani responsū in l. Cū furiosus, quod à Veteribus interpretibus perperam, nisi fallor, est explicatum; Ego vero quem verum, & proprium responsi sensum existimo breuiter ostendā. Verba Papiniani hæc sunt: Cū furiosus iudex adiicitur nō ideo minus iudiciū erit, quod hodie non potest iudicare, v. scilicet, siue mens effectus, quod sententia dixerit, ratio sit; neque enim, in adiiciendo presentia, vel scientia iudicis, necessaria est. Sensus Veterum iuris Interpretatum fuit agi in hoc responsō, de furioso iudice, qui adiungitur, delegatis, uel arbitris, pro tertio, & interpretantur, adiicitur, hoc est, adiungitur, deinde, extendunt ex sententia, seu ratione ad eā etiam furiosum qui solus iudex daretur. Mihi autem contrarium uerius uidetur. Responsum enim loquitur de eo qui ab initio datur iudex, potest tamen extendi ad eū, qui ad iungitur quāuis id non satis decenter posset accidere, et quod non intelligatur de tertio adiecto, rationibus demonstrari potest. Si id respondisset Iuriconsultus apertius expressisset, non enim ita obscure loquuntur ueteres prudentes, vt sit nobis necesse magis diuinare quam interpretari, propterea de illo tertio adiungendo legislatores parce loquuntur, nā duobus dissentientibus, delegans ipse interuenit l. duo iudices de re iudicat. De Arbitro autē ex cōpromisso à partibus electo non videtur ullo modo intelligi posse, quia de his dictū est supra in tit. de arbit. nec cōueniēs est sensus de illo inprudēter enim facerēt qui furiosum eligerent alijs dissentientibus cum caussa

quæ in procintu est, & statim definienda, differatur donec furiosus resipiscat. Item, & cum resipuerit poterit arbitrium refutare cum possit accipere, & refutare ex sua voluntate l. tertia §. primo d' arbitr. Præterea verba legis referuntur ad solum furiosum, & de vnus sententia, & iudicio loquuntur, si rectè considerentur Quapropter veram, & propriam legis sententiam puto esse vt intelligamus de furioso, qui solus ab initio delegatur ab ordinario; Decepti namque fuere Veteres ex illo verbo Adijcitur quod acceperunt pro Adiungitur, cum legendum si Addicatur idest destinatur assignatur uæ Deriuatur enim à verbo Addico quod duplici D. scribitur, & significat Destino; Assigno, & in hac significatione ait Iureconsultus in l. Iudex eod. titul. quia rectè ab initio Iudex addictus est, & in l. quod si Ephesi de eo quod cert. loc. Acquitatem enim ante oculos habere debet iudex qui huic actioni addictus est. Sed obstare videtur l. sed, & si §. primo de arbitr. ibi, sed neque in pupillum, neque in furiosum, aut surdum, aut mutum compromittitur. At vbi intelligitur in hos non posse compromitti, vt in eodem statu iudicent. Sed si pupillus adoleuerit, vel Furiosus resipuerit potest compromitti; propterea non per omnia equiperantur iudices delegati arbitris compromissarijs nam Arbitr non cogitur arbitrium suscipere, vt supra dictum est Delegatus autem non potest iudicium detractare quia iudicare publicum munus est l. punultim. de Vacat. mun. nisi excusationem habeat.

L. Vsu-

*Ad l. Vusufructuarius ff. de Vusufruct.
verus sensus traditur.*

Neratius in lege ista respondit in hæc verba. Vusufructuarius nouum tectorium parietibus qui rudes sunt imponere non potest, quia tam, & si meliorem excolendo ædificium domini causam facturus esset non tamé id iure suo facere potest, aliudque est tueri quod accepit aliud nouum facere; hæc tunc Neratius. Sensus Accursij, & Veterum fuit. Vusufructuarium non potest tectum super imponere parietibus qui tectum non habent, & ita acceperunt tectorium pro tecto quo imbribus frigoribusue defendimur, & rudes parietes, intellexerunt nouos parietes qui tecto non operiuntur, & verbum excolere pro ædificare exposuere. Qui sensus quæ sit alienus, & falsus neminem mediocriter eruditum præterire arbitror: Proprius igitur sensus hic est Vusufructuarius non potest nouum tectorium rudibus parietibus hoc est nouam obliuionem seu ræplationem ex calce, vel Gypso imponere parietibus inculis, & asperis. Tectorium est latinis auctoribus Incrustatio quædã, & quasi plumbentium parietis aut columnarum ad maiorem spectantium gratiam, & crassa, aut calce sobantur, aut gypso, aut calce, & arena, aut calce, & marmore; Agit de Tectorijs Varronius lib. octauo cap. sexto, & sunt tectoria, vt domus elegantiores appareant atque ornatiores firmioresque quo verbo vsus est satis argute. Iuuenalis satira sexta fucatam mulierem taxans his verbis, scilicet.

*Tandem aperit Vultum, & Tectoria prima reponit.
Incipit agnosci atque illo lacte fouetur.*

Te

Tectoria, iros i:os integumenta medicamentorum, quibus mulieres vtuntur quo formosiores sese ostendant fumpfit metaphoram à parietibus qui tectorijs cooperiuntur, vt sint pulchriores. Redeo ad rem Veteres Iuris sconsulti multis in locis vsi sunt eo verbo quibus facile potuissent. Accurs. Accursianique interpretes doceri quid tectorium significaret in l. hactenus eod. tituli ad finem, & non solum ait Celsus necessarias refectiones facturum, sed etiam voluptatis causa, vt tectoria, & pauimenta, & similia. Item ex l. quidam Hiberus S. primo in extremo de seruitutib. Urbanor. & ex l. ex damni infecti stipulatione in initio de damni infecti, & l. in fundo Versicul. neque malitijs de rei vendicat. & l. tertia S. sed, & si mutua pecunia de in rem vers. Hinc appellatur tector qui tectoria parietibus imponit l. si vt certo S. nam, & si seruum tibi tectorem commodaturo, &c. ff. commodat. De ijs agit Paull. in l. impense in fin. de verbor. significationib. Porro tectorium ab Incrustatione eo differt quod incrustatio fit ex lapidibus sectis in tenues lamines. Rudes parietes dicuntur inculti asperi, & prima sua facie contenti, non dum culti politi, & complanati, sicut rem incultam rudem appellamus, & hominem imperitum rudem dicimus, & lignum rude asperum non dolum neque politum. Verbum vero excolere significat ornare, & cultus atque ornatus reddere non autem edificare vt imperite Accursius existimauit, & hæc satis, & super.

*l. Qui sella ff. de seruitut. Rustic.
egregie expenditur.*

Qui sella aie Paullus, aut lectica vehitur ire non agere dicitur, & veteres interpretes accipiunt sellam pro Equo, & lecticam pro Curru; Verumq; falsum semper existimaui lectica enim apud Classicos auctores est cathedra qua dominus gestabatur à seruis qui lecticarij dicebantur l. si ex toto S. siura de legatis primo l. item legato ff. de legatis tertio l. uxori de aur. & argent. legat. Iuuenalis his verbis iustus est in satira tertia.

*Si vocat officium, turba cedente vehetur
Diues, & ingenti curret super ora liburno
Atque obiter leget, vel scribet, vel dormiet insus
Namque facis somnum clausa lectica fenestra*

Et in prima.

*Causidici noua cum veniet lectica Matronis
pleno ipso.*

Et Paulo post.

Ac nuda penè cathedra,

Et Alibi.

Dentissima centum quadrantes lectica petis.

Hinc lecticula dicta est, Linius de Scipione; Scipio lectica in aciem delatus confligit. Sueton in Augusto A cena se in lecticam lucubratoria recipiebat; Cicero Ut nostras villas obire, & mecum simul lecticula circumcurfare possis; Gestabatur lectica à sex seruis, vel octo vnde Exophorum, & Octophorum Apul. Vectabatur Octophoro, & Martialis

Octophoro solus portabatur amice Philippus.

Tranquill. in Caligula scribit Eum adeò delicate discessisse nonnunquam ut Octophoro veheretur

Hac

Hac ratione responderunt Iureconsulti lecticariorum, & Quadrigæ vnam esse stipulationem l. scire debemus §. final. in fin. de verbor. obligationib. Sella à lectica non nisi magnitudine differt nam sella minor est que, & ipsa à seruis gestabatur Vnde Iuuenalis cum de lectica loquutus esset de eadem repetens ait.

Offendens vacuum, & clausam pro coniuge sellam;

Tranquill. in Nerone interdium quoque clam gestatoria sella delatus in theatrum. Et in Othone tunc abditus propter muliebri sella in castra contendit. At sella quam Equo sternimus per raro eo nomine vitur, nec memini nisi vno, vel altero loco id legisse in l. vnica C. null. licer. in frenis, & in equestribus sellis, &c. libr. vndecimo sed ibi Iustiniani ait equestribus sellis vt ea adiectione distingueret à sella quæ, & lectica dicitur. De sella autem equestri mentio est etiam in l. quoniam C. de cur. publ. libro duodecimo.

*Ex Epistola Iustiniani Augusti ad Antecessores
De Pandectarum, & Digestorum nomine.*

ET si initio Imperialium Institutionum horum vocabulorum Pandectarum, & Digestorum à plerisque ex Recentioribus interpretibus explicata est significatio non ab re tamen me facturum existimo si crassius ut dici solet Minerva, studiosorum præsertim adolescentium gratia aliqua de iisdem, & ipse commiscat, nam de flumine sæpè secundo, Augetur remis cursus eunus aquæ, & iterum, atque iterum audita alius animis insidere solent. Aulus itaque Gellius libr. noct. Attic. duodecimo cap. nono; Tullius Tyro inquit Ciceronis liberus libros de varijs, ac promiscuis questionibus composuit Greco vocabulo Pandectas hoc est promiscua, & mul-

multifaria, continentes libros inscripsit tanquam omne rerum, ac doctrinarum genus continentes. Et libro ultimo, sunt, ait, qui libros suos Pandectas; idest omnium receptacula inscripserunt: quam quidem inscriptionem Papius in præfatione naturalis historiæ inter illecebrosas, ac magna promittentes numeravit propter quas Vadimonium deferri possit. Inscribuntur igitur libri Pandectarum, quod omnem iuris doctrinam continent, quæ ad modum ille ipse Iustinianus in tertia constitutione de Veteri Iure enucleando scriptum reliquit. Est si quidem compositio horum librorum omnis æquitatis Iustitiæ Doctrinæ, & Eruditionis receptaculum ac veluti thesaurus quidam ita ut non temere scripserit Domit. Ulpianus Iurisprudentiam esse diuinarum, atque humanarum rerum notitiam. Et Cicero libro de Oratore tertio, moris antiquis temporibus fuisse ut ad Iureconsultos Crassum, Coruacanam, & Scipionem de omnibus diuinis, atque humanis rebus referretur; quo circa non dubitauerim etiam audaciter affirmare, nullum hodie librum cuiuscumque artis, ac disciplinæ, siue Græcū siue Latinum extrare qui tantam rerum bonarum, & vitium copiam complectatur. Iam vero Digestorum denominatio inde profecta censei debet quoniam cum Iustiniano valde veterum librorum multitudo, & confusio displicisset ex duobus millibus qui extrabant, Vetsuum tricies centenorum millium ad minimum constantibus ad breuissimos quinquaginta coegit, quos nunc studiosi diurna verlant nocturna que manu; Quod, & Iulius Cæsar longo ante Iustinianum tempore facere statueret. Tranquillus in Cæsar. capit. de festinatione eius in Ottanda Vrbe, Destinabat, inquit, Ius ciuile ad certum modum redigere atque ex immensa diffusa que legum copia optima quæque, & necessaria in paucissimos

mos conferre libellos; quibus verbis satis constat eo quoque tempore infinitam fuisse legum copiam, sed aceruatim congestam; quod & ex Livio etiam docemur, sic in tertio primę Decadis scribente, Decem tabul. leges perlatę sunt quę nunc quoque in hoc immenso aliarum super alias aceruata: um cumulo fons omnis publici priuatique est Iuris; Cesar morte præuentus anſa perficere nequiuit; perficit tandem ſuo ſeculo Iuſtinianus Imperator vt ſuperius dictum eſt. Sed & ſi ipſe gloriabundus alioqui opulentiffimam breuitatem appellat ſuam compositionem, nobis tamen veriffimum vedetur quod eruditi aliqui cenſuerunt Iuſtinianum nimirum nimio pluſquam ſatis acciſos nobis hos libros, & mutilos verius quam compendioſos tradidiſſe, ita vt quotidie ſit ſtudioſis diuinandum in his, quibus ſi veterum extarent monumenta, nihil erat futurum dilucidius. Hinc tanta opinionum varietas tanti inter interpretes conſictus tanta ſcriptorum cum ineptiſſimorum tum conętioſorum, & tam ingens ſilua: Credidit Iuſtinianus lucem tenebris afferre, & luci tenebras attulit; De ipſis vero veteris iuris reliquijs quid in vniuerſum iudicij interponendum ſit; malo cum diſertiſſimo Budeo, alienis verbis quę meis oſtendere. Prodeat, inquit ille, latinorum aliquis operum exiſtimator idoneus is erit Laurentius Vallentiſſis qui initio tertij Elegantiarum libri loquitur in hæc verba. Relegi proxime quinquaginta Digeſtorum libros ex pleniſque Iureconſultorum voluminibus excepptos, & relegi cum libenter tum vero quadam cum admiratione, primum quod neſcias vtrum diligentia ne, an grauitas, prudentia an equitas, ſcientia rerum, an orationis dignitas præſtet, & maiori laudi danda eſſe videatur. Deinde quod hæc ipſa ita in vnoquoque illorum omnia ſunt egregia, & perfecta, vt vehementer dubbites quem cui

cui præponendum putes; Et Paulo post: Quod eo magis in Iureconsultis est admirandum quod hi etiam inter se seculis distant, licet omnes post Ciceronem ideoque quibusdam in verbis ab eo differentes quales omnes usque à Virgilio atque Livio fuerunt: nam Seruij Sulpitij, ac Mutij Scevolæ nil extat, sed alterius Mutij recentioris, & præisci illi quidem Iurisconsulti quales quæntique in eloquendo fuerint, iudicare non possumus, quippè quorum nihil legimus; His autem qui inter manus versantur, nihil est, mea sententia quod addi, vel adimi posse videatur, non tam eloquentiæ quam quidem materia illa non patitur quam latinitatis, atque ælegantie sine qua cæca omnis doctrina est ac illiberalis præsertim in iure civili. Hactenus Valla, de Pandectis quibus coagmētandis septem, & triginta Iurisconsulti. simolos contulerunt ex quorum verbis Digestorum leges veluti Centones confarctatæ sunt libros librorumque titulos nō male videntur disposuisse compositores, sed sub singulis quidem titulis rapsodia quædam est carens arte, quæ artificis ingeniosi, ac periti operam industriamque desiderat; illi enim ut arbitror, præcipiti, ac prepopera quadam festinatione tumultuarie potius Veterum prudentum responsa congestisse quam cetero ordine Digessisse aut ordinaasse videri possunt; quam quidem rem plenior manu sum prosequutus atque etiam exemplis verissimam in tractatu de verborum obligationibus. Non ita factum videmus in Imperatorij Constitutionibus, & Receptis, sunt enim ille miro disposite ordine quod ex prima Codicis constitutione satis liquet: Colligentes ait Iustinianus in vnam sanctionem quæ varijs constitutionibus dispersa foret, & sensum eorum clariorem efficiens, ita tamen ut ordo temporum earumque constitutionem non solum ex adiectis diebus, & consulibus

sed etiam ex ipsa compositione earum clarescat primis quidem in primo loco, posterioribus in secundo ponendis quod Accursius familiariter explicat. Totam autem Digestam Pandectarum compositionem in septem partes partiri voluit Iustinianus neque temere, neque sine ratione, ut ex secunda de Veteri Iure enucleando Constitutione apparet, respexit enim numerum, & artem Ex Veterum namque superstitione, id profectum videtur: qui crediderunt diuinitatem aliquam atque religionem inesse numero septenario, de quo apud Macrobiū in somnio Scipionis, & Gellius libro secundo capite decimo: Ad quam quidem rem Vergilium respexisse videtur in eo carmine. Oterque Quaterque Beati, cuius loci Seruij interpretatio, perindē ac vulgaris eruditis auribus non adblanditur, elegantius autem atque prudentius Emistichio Vergilianum interpretatus est Macrobius loco ante citato, qui cum septenarium numerum perfectissimum ostendisset deque eius, vi ac potestate non pauca differuisset, subiungit continuo in hanc modum, Unde Vergilius nullius disciplinae expertus, & per omnia beatos exprimere volēs ait. Oterque quaterque beati: emulari videntur Tibullus, & Siluius Italicus, ille, O mihi si licet terque quaterque diem; Hic O felix, terque quaterque frater; Partes vero rotius compositionis ordine recensentur in praecitata constitutione, secunda historiae autem eius concinnationis facile studiosi colligent ex productis Iustinianeis constitutionibus De Iustiano Codice confirmando. De Veteri Iure enucleando, De emendando Codice, & ex Prohemio Institutionum: Dicantur potero orationis compendio, priorum Codicum in huiusmodi veteribus Gregoriani, Hermogeniano, Theodosiano componi Iustinianus Imperator mandauit, prima de nouo Cod. componi, tum contractos, ex

in finitis propemodum consultorum responsis quinquaginta Pandectarum libros euulgauit deinde in gratiam cupidae legum Iuuentutis Institutionis componi voluit. Iussit praeterea euulgatum Codicem suum reformari additis detractisque quamplurimis: qua de re in l. prima de emend. Codic. in eoque omnes omnium Principum repositae fuerunt constitutiones ab Adriano usque ad sua tempora annorum ferè quadringintorum, necnon, & suas quinquaginta decisiones quarum nonnullae posteriores fuerunt Institutionibus, nam interdum in illis suarum mentio est Institutionum. Vario deinde rerum emergentium usu exigente, & nouis in dies iuris questionibus controuersisque oborientibus Iustinianus assiduam operam dabat rebus politicis; praecipuamque iudicij curam impendebat ac proinde multas nouas edidit constitutiones, & Greco quidem Idiome ut notiores essent populo in cuius praecipue usum ferebantur. His autem extremam: veluti Iuri ciuili manum imposuit, tum additis quae desiderari videbantur, tum emendatis quae emendanda dicebat postetior dies qui prioris magister dicitur; fuisse videntur harum constitutionum plures uariique scriptores quod indicat Graecicae phraese diuersitas, subindeque uarians stilus postea in unum volumen omnes congectae fuerunt, & Greco vocabulo *νεακαι* sunt appellatae latini nouellas dixerunt quo verbo saepe utitur Iustinianus tandem recepta vox est Authenticorum ita appellantur Archetypa scripta certae fidei, & praecipue auctoritatis. Vnde Iul. Paulus in l. prima de fid. inst. uentor. Quicumque inquit a fisco conuenitur non ex iudice, & exemplo alicuius scripturae, sed ex Authentico est conueniendus. De Professoribus quoque facta est mentio in Epistola Iustiniani. Professores huius proprie dicuntur, qui artem aliquam; seu scientiam;

Sup. p.

aut

aut disciplinā publice docent de quibus duo extant in Iure tituli. Vnus de professoribus, & Medicis Alter de Professoribus qui in Vrbe Constantinopolitani libro duodecimo Vtriusque hoc sine meminit Bald. in Authent. habita numero tertio C. ne fil. pro patr. Plin. lib. tertio Diodorum inquit Dialecticę Sapientię professor, & Plinius nepos epistola septuagesima sexta. Audisti ne Valerium Licinium in Sicilia profiteri Quintiliani libro secundo capit. vndecimo magni nominis professores ait. Septem viri Illustres ad quos præsens mittitur epistola quos Antecessores appellat Iustinianus professores fuerunt adque ad eos potissimum epistola scribitur, nõ quod in purgandis, & digerendis legibus soli operam perstitissent (nam & alij quoque adhibiti fuerunt ei negotio, vt habetur in l. prima de nou. Codic. componēd. l. prima de nou. Codic. confirmand. l. prima, & secunda de Veter. Iur. enucleand,) sed quia iusserat Imperator septem illos viros publice hos libros profiteri atque docere. De versibus librorum aliquid est dicendum. Versuum ait tricies centena non satis visum fuit Iustiniano numerum expressisse librorum sed præterea Versuum numerum exprimere voluit, quod mirum plerisque videri solet. Fuit mos Veterum, vt bonorum librorum versus quoque numerarent, ac describerent; id autem ex Diogene, Laetio in vita Aristotelis Theophrasti & aliorum Philosophorum cognosci potest quorum libros ita describit, vt quot versus contineant ferè adscribat; Sed & Plinius libro trigesimo capit. primo natural. historiar. Heronippus, inquit, qui de tota ea arte diligentissime scripsit, & Vicies centena millia Versuum à Zoroastre condita indicibus quoque voluminum eius potissimis explanauit: Galenus præterea in libris Hypocraticis de natura humana ostendens qui ueni germanique, quique

Apices Legum.

quiquè addukerini, & suppositi numerū Versuum ex quibus singuli constant libri refert. Idem libro de Anatom. administr. scribit Lyci nescio cuius commentarium se legisse adeo prolixum, ut quinque versuum contineret, Versus intelligimus membra orationis integra, vel Periodos quæ Hieron. in Ruffinum; Versuum cola Vocat Martianus vero Calsius antiquus Pandectarum interpres in Epistola earundem Pandectarum interpretatur. Versuum id est paragraphorum Hotomanno teste in comment. verborum iuris in verbo Paragraphus. In eadem Epistola Papiniani facta est mentio quem nusquam sine honoris præfatione nominat Iustinianus sublimissimum hic eum appellat ex cuius ludo tanquam ex equo Troiano præstantissimi prodire Iureconsulti quos Lamprius in Alexandro Severo commemorat; Pomponium scilicet nec non Alphenum, Africanum, Florentinum, Martianum, Callistratum, Hermogenianum, Venuleium Trifonium, Metianum, Coelium. Modestinum. Fuit Acimilius Papinianus præfectus prætorio non præfectus Vrbi quicquid Politianus in epistolis, & Catell. Cotta in titulo de Iuris peritis ariolentur; in quo magistratu Paullum atque Ulpianum discipulos suos assessores habuit; fuit Septimio Severo Principi amicissimus eidemque idem Princeps moriens filios suos comendauit, quorum alter Antoninus Bassianus Caracalla cum ad Imperium esset euectus militibus mandauit ut eum iuris Asylum, & doctrinæ legalis thesaurum occiderent. Spertianus in vita Septimij Seueri, & Caracallæ causa quam ob rem à Caracalla fuerit Papinianus occisus, varie à scriptoribus est tradita; referam ego ad verbum quæ Aelius Spartianus loco superius proxime citato de Papiniano scripta nobis reliquit. Scio inquit ille de Papiniani nece multos ita in litteras retulisse, ut cædis non ascuerint causam,

sam, alijs alia referentibus. sed ego malui veritatē opi-
 nionum edere quam de tanti viri cæde reticere. Papi-
 nianum amicissimum fuisse Imperatori Seuero, & vt ali-
 qui loquuntur affinem etiam per secundam vxorem, me-
 moriæ traditur, & huic præcipuè vtrumque filium à Se-
 uero comendatum eumque cum Seuero professum sub
 Scæuola, & Seuero in aduocatione fisci successisse: atque
 ad hoc concordiam fratrum Antoninorum fuisse: egisse
 se quin etiam ne occideretur cum iau de insidijs eius
 Bassianus quæreretur; atque ideo vna cum ijs qui fauto-
 res fuerant Getæ à militibus, non solum permittente
 verum etiam suadente Antonino occisum. Multi vero
 dicunt Bassianum occiso fratre illi mandasse, vt & in
 Senatu per se, & apud Populum facinus dilueret, illum
 autem respondisse non tam facile parricidium excusa-
 ri posse quam fieri: Est enim hæc sabella quod dicere
 noluerit orationē qua inuehendū erat in fratre, vt causa
 eius melior fieret, qui occideret illū. autem negans re-
 spondisse aliud est parricidium, aliud est accusare inno-
 centem occisum, & fertur quidem Papinianum, cum
 raptus à militibus ad palatium traheretur occidendus;
 prædiuinasse dicentem stultissimum fore qui in suum
 subrogaretur locum, nisi appetitam præfæturam vindi-
 caret; hætenus Spartianus; Et ex hac historia satis con-
 stat vana prorsus, & ridicula esse quæ de morte Papi-
 niani Paullus Canstrensis, & Philippus Corneus scrips-
 serunt in l. vltima C. de institutionib. & substitutionib.
 Fertur etiam hominis epithaphium duplex nam Bartho-
 lomeus Socinus in l. cum Auus de conditionib. & dem-
 onstrationib. scribit ætate sua vt ex parte acceperat Vr-
 nam Argenteā; à quodam Rustico Romæ inuentam, os-
 saque inde in Tyberim proiecta, vbi hic titulus fuerat
 Aemilij Papiniani Iurisconsulti, & Præfecti Pretorio re-
 quie-

Quiescunt hic ossa cui infelix pater, & mater sacrum fecerunt mortuo anno suę etatis trigesimo septimo. Alterū dicunt fuisse talem Aemelio Papiniano Præsfecto Prætorij Iuriconsulto, qui vixit annos triginta, & septē diebus decem menses quattuor Papinianus Hostilius, & Eugenia Gracilis turbato ordine in senio, hęc Parentes fecerunt filio optimo. Fuit Papinianus sanctę auctō: iratis, & notæ, quas Domitianus, Ulpianus, Iulius, Paulus, & Martianus in eius libros scripserant nullam vim obtinerent l. prima S. sed neque ex n. ultitudine C. de Veter. Iur. enu. leand. Item vt scholares tertio studio um anno Papinianista reuocato vt in epistola, ait Iustinianus Imperator tanti viri nomine appellarentur. Quarto anno vocabantur græco nomine *λειτουργοι* hoc est solutoris quippe qui k gum enigmata per se possent soluere. Quinto vero anno *προληπτοι* vt in dicta epistola legitur in S. sexto. Quibus inquit Imperator si bene se se imbuerint, & in quinti anni quo *προληπτοι* occupantur metas cōstitutionum, &c. Hęc *λύτεις*, vt Haro man. refert interpretatur eos esse qui ab illa præscripta, & præfinita studiorum lege sunt soluti, & tanquam emeritis stipendijs, hęc n. scam à magistrorum scholis missionem impetrarunt. Vnde hodie quoque *licentia* appellantur; nam cum ad finem libr. Pandectarum trigesimo sexto peruentum esset qui postremus anni quarti liber erat, statuit Iustinianus vt reliquos quattuordecim libros per se domi legisent; Ex libris inquit quinquaginta nostrorum Digestorum sex, & triginta tantummodo sufficere, tam ad vestram expositionem (antecessores enim alloquitur) quam ad Iuuentutis eruditionem iudicamus. Et in S. quinto vt ex sex, & triginta librorum recitatione fiant iuuenes perfecti, & ad omne opus legitimum instructi duabus alijs partibus idest sexta, & septima nostrorum Digestorum, quæ in

quattuordecim libros cōpositæ sūt eisdē positæ, vt possint postea eos, & legere, & in iudicijs ostendere; In eadē epistola mensio habetur per mutationis Glauci, & Diomedis de qua apud Homerum libro sexto Iliados, Diomedes Græcus, & Glaucus Troianus, cum in medio pugnæ feruore inter se obuiam facti essent. Vterque sui magna fiducia fretus in eoque iam essent, vt manu confertur i viderentur inuicem fiscitantes alter alterius genus, & patriam, amicitiam tandem hospitiumque autum agnouerunt quo facto cum pugnare nollent, atque ideo diuersi ire cæpissent. Diomedes, Glaucum ita alloqui cæpit heus tu quin arma inuicem commutamus vt omnibus innotescat paternum autumque hospitium nobiscum intercedere quo dicto confest in exilientibus illis ex equis, & mutuis complexibus accepta dataque fide in tantam amentiam, Iuue mentem eripiente, prolapsus est vt arma aurea, ac centum bobus æstimata æreis armis nouemque bobus æstimatis continuo commutaret cuius permutacionis facta est à Iustin, vt dixit mentio.

Vnde Carmen Græcum.

Χρυσια χαλκειων εκατομβοι ενια βοιον

Proque nouem centum . pro ferro tradidit aurum.

Quo in loco operæ præcium est legere Accursij Interpretis deliramentum valdè maximum.

*Item fundi S. Seminarij de Usufructu,
explicatur optimè.*

Sub titulo de Usufructu Celsi Iurisconsulti eximii est Responsum non indignum relatu quod Veteres Iuris interpretes perp̄eram fati, sūt interpretati, igitur inutile non erit verum eius sensum patet, verba enim sunt hæc, seminarij autem fructum puto ad fructuarium pertinere; ita tamen, vt & vendere ei, & seminare liceat, debet tamen conferendi agri causa seminarium paratū semper renouare quasi Instrumentū agri, vt finito usufructu domino restituatur; Hactenus Celsus. Sensus vero Veterum est. Usufructuarium posse vti, & frui frumento causa seminis perato, & id conseruare debere, nec non id renouare, atque vendere posse ne marcescat & finito usufructu restituere domino fundi. Hunc sensū non tam alienum ab ipso met responso puto quam falsum, alienum esse pater quia seminarij fructus non dicuntur frumenta causa seminis seposita, nec vendere permissum est à lege ne marcescāt, vt ipsi aiunt, sed de libera, ac lucrosa venditione est intelligendum. Sensus itaque omnis præcul dubio pendet meo quidem iudicio à cognitione huius nominis seminarij. Est igitur seminarium Plantarium, seu locus consitus nouellis, atque tenellis arboribus ex quo radicitus arbores auulsæ alio transferuntur atque plantantur, quam sententiam confirmat etiam Vlpianus in l. tertia Arbor. fert. Cæsar. Si quis inquit, stirpitus transtulerit è seminario a borem antequam terram comprehenderit arborem tamen videri: Idem apud eundem Vlpianum in l. Vel si Vites de imp. in reb. dot. fact. Vel seminarium, inquit, pro utilitate

agri fecerit, vbi Accursius interpretatur pro locis in quibus frumenta ad seminandum reponuntur quæ definitio est meo quidem iudicio omnino puerilis, ac proinde procul dubio eliminanda. Seminarium est locus in quo Vitium Arborumque semina conseruantur atque adoleſcunt vt alio postea quasi ex nutricula gremio transferantur à semine dictum, nam et de arbitribus fementici dubbium non est. Vergilius libro secundo Georgicorum ait. Seminibus positis superesse deducere terram Col. de arborib. capit. primo Qui Vineam, vel Arbutum constituere volet seminata prius facere debet. De eadem agit Plinius quoque libro decimo sexto. Hoc autem differt seminarium à Plantario quod seminarium est ipsa satio prima; plantarium verò, postquam arbores sunt, à seminario translatae, & alibi plantatae; Ponitur, & seminarium per translationem pro rei alicuius origine tantum in bonam quam in malam partem. Cicero in Catilinam Qui nisi Exeunt, Scitote hoc in Republica seminarium Catilinam futurum, & in libro etiam officiorum secundo. Principium Vrbes, & quasi seminarium Reipublicæ. Ex iam dictis de seminarij significatione desumitur verisimulus huius S. sensus Ait ergo Celsus Iureconsultus Vsufructuarius potest Vti sibi Seminario, & Arbores ex eo vendere, & ita utilitatem, & fructum capere. Item potest ex his arboribus seminare hoc est plantare: dum tamen renouet, & conseruet etiam seminarium, quod si alijs arboribus substitutis in locum euulsarum, & ita finito Vsufructu seminarium restitui debet Domino fundi.

Leum

l. Cum præcario de Precar. rectè declaratur.

Vlgo citari solet suprascripta lex ad enunciatum probandum, pactum contra substantiam contractus, initum vitari ipsum quidem, & non vitare contractum haud absimilis videtur definitio in l. prima §. si sic de posuero ff. de positi. inde interpretes constituunt, & ex l. si quis in principio ff. de legatis tertio si quis procuratorem constituerit pacto adiecto non posse revocari, poterit tamen revocari quia cum huiusmodi pactum aduersetur substantiæ mandati nullius efficitur momenti remanente contractu, id clare docet Grossographus in cap. ultimo de procuratorib. in sex. o. Crediderim ego alio tendere Celsi responsum, & alium esse sensum valde lógè diuersum ab eo quem cæteri docuerunt. Pactum enim de quo ibi agitur nequè est contra substantiam contractus præcarij, neque est inutile, immo vtrumque validum est, præcarium, & pactum est ea in specie pactum conuentum inter concedentem, & accipientem rem præcario, vt liceat accipienti præcario possidere in Calend. Iulias hoc autem ad tempus scilicet ~~re~~ præcario concedere non est contra substantiã actus immo secundum naturam l. in rebus cum sequentibus cod. titul. & pactum operatur vt per lapsum ten. poris adiecti expiret præcarium, ita vt qui rem accepit desinat possidere dictis duabus legibus præcarij nam lex cum præcario non definitur simpliciter conuentionem esse nullam, sed nulla est ait Iuriconsultus, huius conuentionis vis vt inuito domino possidere liceat, nimirum quia non ita actum fuit pacto, vt ante diem adiectam nõ liceret domino reuocare rem præcario concessam, sed fuit tantum conuentum vt vsque ad Calendas duraret concessio, cuius conuentionis effectus ille est, vt si ante

-hen

te

te tempus vellet concedens præcarium reuocare possit
 licebit : ergo ei qui accepit possidere non simpliciter,
 sed præcario si pactum esset appositum, vt non liceret
 præcario concedenti rem reuocare ante Calendas, vtq;
 concedens reuocare non posset quia sic conuentio trá-
 sisset in naturam commodati quod reuocari non potest
 ante finitum vsum rei commodate l. in commodato §.
 sicut ff. commodati, & notatur in l. prima de præcar. hūc
 sensum docet Accurs. in eadem lege cum præcario. Nec
 illa lex probat contrarium vt dictum est, non est ibi pa-
 ctum de non reuocando, sed tantum dicitur accipientē
 teneri posse rem concessam vsque ad Calendas quod
 verum est, nisi antecedens voluerit reuocare prius iuxta
 naturam præcarij, & ibi non dicitur simpliciter esse nul-
 lam vim huius conuentionis præcarij ad certum tempus
 certum est enim talem conuentionē habere quamdam
 vim videlicet, vt præcarium duret vsque ad tempus cō-
 stitutum nisi fuerit expresse reuocatū dicta lege in rebus
 sed ait Iuriconsultus nullam esse vim huius conuentionis
 vt liceat inuito domino rem alienā possidere quia
 non ita actum est, vt non liceat reuocare, sed vt præca-
 ria possessio duret nisi reuocetur vsque ad Calendas
 per illa verba, vt liceat præcario possidere in Calendas
 iam vero retento hoc intellectu facile erit reconciliare
 dictam legem cum præcario cū l. si conuenerit §. primo
 ff. de pignoratit. action. quæ alioqui secundū cōmunem
 sensum implacabiliter pugnant, si quidem in l. si conue-
 nerit videtur esse pactum appositū contra naturā, & prin-
 cipalē affectū contractus pignoris, nimirum, vt non li-
 ceat creditori illud vendere si non soluatur debitum §.
 vltimo Institutionibus quib. alienar. hic & toto titul de
 distrahend. pignorib. in Cod. & ff. & tamen in l. si con-
 uenerit deciditur illam conuentionem non esse omnino nul-
 nul-

nullam, immo operatur ne liceat creditori vendere pignus postquã ter denuntiauerit debitori vt soluat, quod est contra l. cum præcario vbi pactum contra naturam contractus secundum communem intellectum, vitatur, sed secundum nostrum nihil obstat, cum ibi non fuerit pactum adiectum contra naturam, neque contra substantiam, aut principalem effectum contractus.

De Vero Sensu S. Vbi Decret. in l. nec quisquam ff. de offic. proconsul.

Vbi Decretum necessarium est ait Vlpianus per libellum id Proconsul expedire non potest omnia enim quæcunque causæ cognitionem desiderant per libellum non possunt expediri. Dicitur non potest quanto opere hæc verba fatigarint torserintque interpretum ingenia, Crediderunt aliqui eorum verborum hunc esse sensum: per libellum hoc est per sententiam partibus absentibus missam veluti epistolam non posse sententiam diffinitiuam ferri. Hæc opinio quam sit inutilis, & absurda, vel mediocriter eruditus facile animaduertere potest, nullo enim modo congruit verbis Iureconsulti, nam neque decretum significat proprie sententiam diffinitiuam apud Iurisconsultos neque appellatio libelli aptè traditur ad sententiam scriptam, & missam partibus absentibus. neque hic sensus dubium aliquod videtur habere neque tam improprie verbis, atque inuitatis vsus esset Vlpianus latinæ, & proprietatis verborum obseruantissimus Secunda est opinio quod non est opus libello neque offerri debet vbi decretum requiritur, vel causæ cognitio desideratur; opinio hæc non est minus absurda quam superior si quidem, & libellus datur vbi decretum requiritur

ritur l. scire oportet S. potest de excusation. tutor. & cōsideranda sunt verba legis non possunt expediri; nam libello dato melius expediuntur causæ aliud fortè dicendum foret si dictum fuisset libellus non est de necessarijs, sed dixit non possunt expediri, vbi enim libellus nō est necessarius si interueniat nō ideo vitiatur actus quia si omittitur id fit breuitatis causa. Tertia opinio ea quæ causæ cognitionem desiderant non possunt delegari, vt intelligamus libellum pro epistola qua delegans mandat delegato iurisdictionem, quæ opinio vulgō comprobatur estque maximi momenti in iure, nam in toto iuris corpore versatur, quapropter in hoc est considerandū nam hæc opinio non solum semper mihi visa est falsa, sed alienissima ab hoc responso: Si enim non mandatur iurisdicō vbi causæ cognitio requiritur vbi mandari debet ea enim quæ causæ cognitionem non desiderāt nō est necesse mandari cum de plano passim expediantur, & sine inquisitione, & nullo iudice negante; immo mandantur cognitiones causæ, quæ si cognitionem non requirerent non delegarentur quamquam sint exceptæ non nullæ quæ requirunt causæ cognitionem, nec mandari possunt, vt est quando decreto prætoris opus est l. secunda ff. de offic. eius cui mandat. est iurisdicō. Præterea merum imperium, & cōhertio non potest delegari, ita quæ civilis cognitionis habent delegari posse intelliguntur. Item sicuti causæ specialiter mandari Præsidibus à lege, vel à Principe non delegantur datur intelligi, quod quæ iure Magistratus competunt possunt delegari l. prima ff. de offic. eius. Item ad quid secum adduxisset in Prouinciam legatum Proconsul. si nulla causarū cognitio mandari ei patuisset? & ne nos in referendis, & refellendis vanis aliorum opinionibus tempus teramus, meam afferam opinionem. Sensus igitur huius scripti

germanus, & verissimus est. Proconsulem non posse per libellum idest per subscriptionem suam factam in libello supplicatorio expedire ea quæ causæ cognitionem desiderant, seu decretum exigunt, exemplum in hac lege potest accomodari. Tutor proconsuli supplicavit, ut sibi liceret alienare immobilia pupillj, vel ut de alimentis liceret cum pupillo transigere, & sic de similibus quæ decretum requirunt, queritur num Proconsul eam rem expedire possit subscriptione sua apposta in supplici libello, ut Rel. in casu l. si quis obreperit ad l. Cornel. de fals. Respondit Ulpianus id fieri à Proconsule non posse per libellum idest per solam subscriptionem sed oportet ut causam cognoscat partibus presentibus citatis quorum interest. Hic sensus est purissimus; Vbi Decretum ait lex. necessarium est, idest vbi oportet decretum interponere, ut in bonorum possessione Carboniana, & in exemplis superius positis, & comparibus. Decretum, autem, & si multa significet hoc tamen in loco significat consensum iudicis appositum ad validitatem actus iudicarij: ait per libellum hoc est per supplicationem porrectam ab altera partium ad quam consentiendo subscribit Proconsul; libellus enim, & si latam habeat significationem in hoc tamen Responso accipitur pro supplicatione præcæuè porrecta in qua desideria sua exponunt homines quæ appellatio frequentissima est in iure dicta l. si quis obreperit duobus in locis, & in l. relegatorum de interd. & rel. & in l. libertus de in ius vocand. & in l. diuus de re iudicat. idem in l. prima C. de fid. instrumentor. libr. decimo facit titulus C. quand. lib. princ. dat. &c. & leges sub eo positæ, & in l. secunda C. de assessorib. & in l. excusari de excusationibus tutor. Sueton in Augusto, in Diplomatum, libellis, ac epistolis signandis; Sphinge imagine vsus est, sed quid plura?

E

Casus

Casus Exemplum, & Praxis huius §. est in l. minorum C. de præd. minor. Minorum inquit possessionum venditio per procuratorem, &c. cum sequentibus verbis.

*In eadem l. illicitas §. Qui uniuersas
ff. de offic. Præsidis*

Qui Uniuersas inquit Prouincias regiuncius gladij habet, & in metallū damnādi eis potestas permissa est sensus verborū est apertissimus. Sed Doctores rationem eis valde difficilem opposuerunt, non tamen vt opinor. recte ei occurrentes, Si Præsidī inquit licet in metallum damnare. longe ei magis licere debet deportare, cum maior sit pæna metalli quam deportationis metalli enim pænam maximam capitis diminutionē parit deportationis vero mediam l. vltim. de capit. diminution. §. secundo Institutionib; eod. Præfes autem in insulam deportare non potest igitur contra regulam, cui quod plus est licet vtique quod minus est licebit l. non debet ff. de regul. iur. l. relegatorum §. penultim. de interd. l. nec in ea §. sed qui occidere de Adulter. Præsidem ius deportandi non habere constat ex Vlpiani responso in l. inter poenas de interd. & rel. Difficultati in hunc modū itum est ob uiam à Doctoribus non posse nimirū præsidē hunc deportādi actū exercere propterea quod insulam non habet quam teo deportando assignare possit, sunt enim insulæ Principis dominio reseruata l. prima §. deportatos ff. de legat. tertio Hanc ego solutionem, & friuolam semper, & ineptam prorsus existimaui cum nulla neque probabili quidem rationem muniat. Nam video Præfectum Vrbi Insulam non habere, & tamen in Insulam facultatem reportandi habet l. prima §. relc.

§.relegandi de offic. Præfcti. Vibi Si Princeps voluisset
 ut ius deportandi Præfulibus esset potuisset vtrique eis
 Insulam assignare sicut Præfcto Vibiis Viduo præterea
 licere Præsidi in Insulam relegare, & nihilominus Insu-
 lam non habet quia Princeps ei assignat l. relegatorum
 initio de interd. & rel. Ruitus verum non est Præsides
 Insulam non habere, nam cum Prouinciæ præsent, Insu-
 lis quoque adherentibus præesse dicuntur nam Insulæ
 Italiae pars Italiae sunt, & cuiuslibet Prouinciæ (licet tamē
 aliquando minimè hoc in totum verum sit) Præterea
 Iste consultus in dicta lege relegatorum ostendit; & nō
 obscure Præsidem posse habere Insulam in hæc verba.
 In Insulam relegare Præsidents Prouinciarum possunt sic
 tamen, vt siquidem Insulam sub se habeant idest ad eius
 Prouinciæ formam pertinentem quam administrant, etiā
 specialem Insulam assignare possunt, inque eam relegare
 Si Vero non habeant; pronuncient quidem in Insulam
 se relegare; scribant autem Imperatori, vt ipse Insulam
 assignet sed si Præsides damnat in metallum, nec illud ha-
 beat in sua prouincia mittere debet damnatos in alterius
 Prouinciæ metallum l. aut damnū §. est p. ha ff. de poe-
 nis Obiectio autem a Doctoribus excitata maior fieri
 potest quam de pœna metalli, hoc modo si licet Præsidi
 ad mortem damnare quod vltimum est supplicium l. vi-
 tima de poen. cur in Insulam deportare non posset? Ra-
 tionem puro illam assignari posse, quam Præsides non
 possit in Insulam deportare quia deportatio est pœna
 quæ Primariis statui solet puta Deturionibus, & Prin-
 cipalibus Ciuitatis non Vilibus aut Scruilibus Personis
 ideo in eorum Nobilium condensatione Princeps no-
 luit concedere Præsidibus plenam potestatem. At præfe-
 cti prætorio, & Urbis maior est fiducia l. prima ff. de offic.
 præfcti prætorq; maiorem gerunt dignitatem quam

Præsides l. prima de appellationib. l. præcipimus C. eod. quod autem deportatio in Insulam sit poena Principaliū personarum patet ex l. Prædus de incend. ruin naufrag. & l. capitalium de poena l. secunda l. honor l. decurionum C. de pœna S. item lex Iulia Institutionib. de publ. iud. l. inter poenas ad finem de interd. & releg. Decuriones ait lex Ciuitatum propter capitalia crimina deportandos Diui fratres rescripserunt, &c. & l. diui de poen. Accedit ad sententiam nostram non licere Præsidi Decurionem damnare ad mortem, vel existentem in aliquo gradu honoris l. penult. de sicar. facit & l. si quis de pœn. & l. sacrilegij ad legē Iul. pecul. & l. milites C. de quæst. quod autem poena metalli sit humilium, & seruilium hominum ex legibus supra citatis quisque docere potest. Opere præcium est admonere studiosos male in hoc loco explicari ab Accursio hos terminos damnari in metallū, & in opus metalli, nā qui in metallum damnantur præmuntur, inquit magno metalli pondere, qui vero in opus metalli minori pondere præmuntur idque adductus ex dicta lege, aut dannum S. inter eos. Sed non est verum: quoniam legislator non intellexit de pondere metalli quod humeris imponitur, hoc est de Asinino pondere: sed de vinculis nam grauioribus vinculis impediti laborabant ad metallum qui damnati essent ad metallum quem qui in opus metalli. Omnes enim in vinculis operabantur inter eos autem ait Iureconsultus in dicta l. aut dannum; qui in metallum, & eos qui in opus metalli damnantur differentia est tantū in Vinculis.

*Ad illicitas S. ne tenuis Vitæ homines
ff. de offic. Præsid.*

Domitius, Ulpianus ait ne tenuis Vitæ homines sub prætextu adventus officiorum, vel militum lumine unīco, vel breui suppellectili ad aliorum vsus translatis iniurijs vexerunt. Præses Prouinciæ providebit Sensus horum verborum est vt opinantur Accurs. & Alberic. lumen hoc in loco significare lucernā, vel candelam, & Ulpianum per metaphorā appellare lumen quancūque, vel minimā rem quandoquidem pauper vt ipsi aiunt, vt lumen custodit eam, & rusticus custodit porcum vt oculum suum; digna profecto interpretatio verbi deprauati, & improuide, ac inconsiderate interpretantis cui illud Iuuenalis carmen non ineleganter adstipulatur satira nempè tertia.

Me quem luna solet deducere, vel breue lumen.

Candela cuius dispenso, & tempero filum.

Qui sensus non est, nec Veteris elegantiae proprius, nec Ulpiano legislatore dignus, vt eum statuisse credamus, super rustici lucerna custodienda, aut metaphoricè loquutum cum illud Poetis sit relinquendum, & Satiricis quidem Poetis qui ad humillima quoque descendit. Præterea de re minima locus ille intelligi non potest cū continuo de suppellectili si biungat. Igitur ne in refragando, quod satis notum, ex correctione, nostraque emendatione liquido constabit, diutius immoremur, locum mendosū ita castigandū arbitramur, vt pro lumine limine scribamus, & pro domuncula pauperis vnica, limen intelligemus. Erit itaque sensus, Animaduertat Præses Prouinciæ; ne homines prouinciales pauperes quibus vna

una tantum est domus, tenuisque suppellex vexentur in hospitandis officialibus, aut milicibus in Proquintiam misis. De hoc genere hospitandi frequens est mentio apud veteres Iureconsultos, & Imperatores; Ait enim Ulpianus in l. tertia S. eos milites ff. de munerib. & honorib. Eos milites quibus superuenientibus hospicia præberi oportet perices ab Omnibus quos id munus contingit, suscipi oportet, & Paullo post, munus hospitatis in domum recipiendi non personæ, sed patrimonij vnus est; Paulus in l. his oneribus S. angariatum de Vac. & excus. mun. ait angariarum præstatio, & recipiendi hospitis necessitas, & militibus, & liberalium artium professoribus inter cetera remissa sunt Imperator. Arcadius, & Honorius in l. prima, secunda, & quarta C. de mæ. at. & Epidem. libr. duodecimo, & alibi. Limen pro domuncula dixit hic Ulpianus, ut angustias domus significaret quæ pauperibus esse solet quasi vnum sit limen, & habitatio. Apud Latinos auctores limen pro domo accipi dubium non est Vergilius secundo Georgorum Penetrant aulas, & limina Regum Iniurijs vexentur; appellat Iureconsultus iniurias onera, & Angarias quasi non iure impostas: nam & hanc significationem habet iniuria præter alias multas. Vnde etiam Imperator Theodosius in l. quinque C. de decurionib. libro decimo Quinque, inquit, Summates primi ordinis Alexandrini corporalibus iniurijs immunes esse censemus Poenas corporis appellat iniurias: Idem Imperator in l. iubemus de prox. in Sacr. Scrin. libro duodecimo. Nec vllam ait remonis patiatur iniuriam; non ignorauit hunc sensum Catell. Cott. in suis collect. littera L. verbo limen. quo loci adducit carmen Vergilij, & Propertij.

Dispu-

*Disputatur hoc capite quo iure prodierit
legitima debita Filijs, Nepotibus,
Parentibus, & Fratribus.*

TRibus eã rationibus à iure civili prodijisse, prima frõ
te videtur posse defendi. Prima illa est quia legiti-
ma est pars debite successionis, Omnes autem successio-
nes iure civili fuisse introductas constat ex Canone vl-
timo prima distinction. Altera ratio quoniam huiusmo-
di hereditariae successiones contra naturalem rationem
prodijisse dicuntur, quod Panbrimanus probat in Rubricã
de testamēt. & plenius Philipphus de Carolis in sua res-
petitione ad eandẽ Rubricam. Quia inquirunt hereditaria
successione bona defuncti ab eius persona in personam
hæredis conferuntur in tempus inhabile post eius mor-
tem quo tempore dominus non est bonorum, morte
enim omnia solvuntur. S. deinceps in Authentic. de Nupti-
is id autem fieri non posse docemur ex regula l. qui sponsa
te C. de donationib. ant. Nupt. Accurs. in l. illa institu-
tio in verb. pendere de heredibus instituend. quo circa
cum aliter statuerit ius civile, vt de hereditatem, & le-
gitimam quis in suo testamento relinquit, & relinquitur
non habeat effectũ nisi post eius mortẽ cap. cum Martha
de celebration. missar. id est contra rationem naturalem
non igitur potest iure naturali tribui legitimæ origo.
Tertia his additur ratio legitima arguit dominium bo-
norum in eo qui legitimam debet alioquin non posset
de illis disponere hoc autem iure naturali esse non po-
test cum distincta eo iure non essent dominia. ex hoc
iure ibique notari de iur. & iur. cap. primo prima di-
stin-

stintion. & cap. quo iure, octaua distincta Verum
his quibus minimè moueor rationibus quin existimem
constituendum esse legitimam esse, & de Iure naturali,
 & ciuili, vt probatur ex § primo in Authentic. de hæred.
 & falcidia cui responderi non potest. Ratio prima
 de sumpta ex capitul. vltimo prima distinctiõ. confuta-
 tarur, quia licet successiones hereditarie respectu forme
 vt in locum defuncti succedatur actiue, & passiuè sint
 de Iure ciuili ita vt illa successio sit vniuersu lus conti-
 nēs Iucra, & debita l. nihil aliud, est hæreditas de verbor.
 significatiõib. quo modo non est successio apud alias
 gētes quæ Iure ciuili Romanorum non vtuntur, tamen
 quem relinquere bona sua quibus velit, & quibus ma-
 gis tenetur post mortē suā est de Iure gentiū, sic enim
 apud omnes gentes fieri consuevit est ergo iuris natura-
 lis, nam super naturali iure nititur ius gentiū nihil, ei
 addens præter vsum, & obseruationem omnium gentiū
 l. omnes populi ff. de Iustit. & Iur. Ad secundam ratio-
 nem dico licet dispositio testamentaria videatur prima
 fronte contra supradictam rationem tamen illa ratio ma-
 gis est de iure ciuili quam naturali, quia quantum ad na-
 turale sufficeret defunctum tempore mortis suæ esse do-
 minum bonorum, & declarare voluntatem suam cuius
 post mortem ea esse velit, nam quamuis post eius mor-
 tem nullius sint, de iure naturali possunt acquiri per ap-
 prehensionem possessionis ab eo, cui acquisita sunt l.
 prima, secunda, & tertia ff. de acquirend. rer. domin. l.
 prima in initio, ff. de acquirend. possessione. sed ius qui-
 dem ciuile per fictionem subrogauit hæred. in locum
 defuncti, vt per eam representaretur in omnibus actiue
 & passiuè, vt per illam personam ficta posset iurium vni-
 uersitas trāsferri in hæredē l. hæreditas ff. de acquirend.
 rer. dom. l. mortuo; de fideiussoribus l. prima §. scæuola

Si

Si quis testament. lib. c. l. i. s. fuer. & argumen. l. si ad
 optauero de precario. Non autem fuit necesse intro-
 ducere huiusmodi personam fieri propter translatio-
 nem honorum à defuncto in personam eius, cuius re-
 linquuntur quia talis successio est apud omnes gentes,
 ut superius dictum est; legitimam non esse portionem
 hæreditaria qualis est de iure civili, ut se cum habeat one-
 ra hæreditaria, sed esse partem bonorū sine oneribus
 cuius modi est successio de iure gentium. Ad tertiam ra-
 tionem dico non sequitur. Dominia non erant iure na-
 turali distincta; ergo postquam fuerunt distincta iure
 gentium, vel civili, nulla dispositio potuit fieri de iure
 naturali de bonorum alienatione. nam contrarium pro-
 batur in §. singulorum, & §. vendita Institutionibus de
 rer. diuision. & similiter dicendum est de cōventionibus
 quarum forma est introducta de iure civili, nam non
 propterea sequitur, quin in illis sit obligatio naturalis, ut
 de stipulatione habetur in l. prima §. cōventionis in fi-
 ne de pact. Nam ius naturale cum sit immutabile, §. sed
 naturalia de iur. natur. non potuit extinguī introductio-
 ne iuris gentium, & civilis immo magis per illa decla-
 ratum, & illustratum est, & præsertim in hac materia
 legitimæ quæ tota iuri naturali nititur, & ius civile
 nihil facit nisi quod declarat, & exequitur ius naturale
 suis remedijs civilis. Ultra ea quæ adducta sunt posset
 ad probandum legitimam esse de iure civili tantum ad-
 duci Bald. assertio in l. lege C. de legitim hæred. omnes
 successiones, inquit esse de iure civili positio ideo pos-
 sunt tolli, & mutari, & si dicas Bald. loqui de successio-
 ne hæreditaria quæ continet debita, & credita non de
 successione bonorum quæ est de iure naturali ut supra
 dictum est, dico quod per rationes quibus nititur Bald.
 apparet eum loqui de materia successions, scilicet ut

aliquid relinquatur, vel non his personis, id enim pro-
 bare nititur in filijs duplici ratione, prima quia inspecto
 iure naturali prævaleret arbitrium cuique concessum
 disponendi de rebus suis l. prima C. de Sacr. Sanct. Eccl.
 quam causa filiorum. Solutio, ius naturale servatur cū
 legitima relinquatur liberis, & in eo quod disposuit te-
 stator de residuo secundum arbitrium suum, & in legiti-
 ma quam relinquit pro alimentis filijs suis quibus iure
 naturali tota successio erat debita, & ita temperata
 fuit utraque ratio iuris naturalis ut neutra omnino, sed
 utraq; pro parte servaretur. Altera ratio Baldi est quia lege
 quoq; duodecim tabularū patres poterant exheredare
 filios suos in potestate positos absq; vlla causa l. in suis
 ff. de liber. & posthum. Dicimus legem duodecim tabu-
 larum in hoc exorbitasse a iure naturali, & non mere-
 batur dici lex civilis l. ius civile ff. de Iustit. & Iur. pro-
 batur quia per interpretationem Iurisconsultorum, illa
 licentia fuit correctā dum interpretati sunt huiusmodi
 testamenta in quibus filij sine iusta causa exheredantur
 ad querelam filiorum esse rumpenda tanquam a demen-
 tibus facta l. cum ratio de bon. damnator l. prima, secūda,
 tertia, & quarta ff. de inofficis testamēt. Adde aliam
 rationem quæ magis probat opinionē Baldi; si legitima
 deberetur liberis iure naturali, esset etiam debita liberis
 naturalibus, & spurijis qui nullo modo succedere pos-
 sunt Authentic. ex complexu C. de in. est. nupt. sequēta
 probatur ex S. primo Authentic. quibus mod. natural. ef-
 ficiant. sui in versicul. natura, ubi inspecto iure naturali
 omnes liberi erant legitimi, & differentia inter legiti-
 mos, & illegitimos est introducta iure civili, at si iure na-
 turali esset legitima nō potuisset tolli id, ut habetur in di-
 cto S. sed naturalia. Respondeo duobus modis, licet
 legitima respectu eorum, quæ sunt circa introducta de-

duplici

l.

iure

iure civili non debeatur dictis, tamen *ut iuris naturalis* est, debetur etiam spurijis scilicet respectu alimentorum, nam nullus est parens, qui instinctu naturali non inclinatur ad alendos filios, etiam spurios cap. ius naturale distinction. prima l. prima ff. de iustit. & iur. & cap. cum habeter de eo qui dux in matrim. &c. quo corrigitur nimis ille rigor iuris civilis de quo in dicta Authentic. ex complexu. Aliter etiam responderi potest, quod Iustinianus in dicta Authentic. quibus mod. natural. efficiant. sui non dicit, omnes liberos etiam spurios olim fuisse legitimos tanquam natos secundum ius naturale, et sentit Accurs. in dicta l. prima §. ius natural. in verb. coniugatio ff. de iustit. & iur. Sed quod ab initio cum nondum esset corrupta, & deprauata hominum natura, nulli erant tam scelerati, ut liberos gignerent, nisi ex licitis matrimonijs, sed crescente postea hominum malicia & effrenatis libidinibus oportuit facere leges quibus distingueretur legitimi à non legitimis, cum iam esse cepissent haec duo genera liberos, itaque, inquit Iustinianus eos qui reputantur nunc legitimi, non esse dicendos legitimos etiam inspecto iure naturali, quandoquidem ius naturale in hominibus vult esse alium modum generandi, & honestiorem quam in pecudibus l. semper & l. ultima de rit. nupriar. itaque non videtur verum quod ait Accurs. in dicta l. prima de iustit. & iur. illicitum coitum esse de iure naturali in hominibus, quasi de iure naturali nulla sit constituenda differentia inter homines, & bruta, quod est certè valdè absurdum. Ceterum, quod ad nepotes attinet Bald. in loco præcitato ait, illis non debet i parentum successionem de iure naturali, sed civili, & per consequens, non deberi eis legitimam iure naturali, cum legitima sit quota pars successionis ab intestato ut dictum est. Ratio Bald. est cur. successio de iu-

re naturali non debeatur nepotibus, quia eis non debentur eo iure alimenta cum in ceteris animantibus non reperitur animal quod alatur nisi a se genita. Ego contra iam verius puto adductus ex text. in l. liberorum de de verbor. significationib. vbi propter naturalem amoris parentum erga liberos, nepotes æquantur filijs, & eodem nomine appellantur nempe filij. Idem probatur in dicto §. primum. Neque obstat ratio Bald. quia, & si id non conveniat nisi hominibus, ut patens naturaliter inclinatur ad alendos nepotes à se non genitos non propterea sequitur non esse iuris naturalis alioqui loqui, & pacta servari non esset de iure naturali quod esset redigere homines ad instar brutorum secundum naturam. Sed quid dicendum de parentibus? Bald. Castrens. & alij in dicta l. prima §. ius naturale, eis non deberi legitimam nisi potius iure civili tantum quia inquit. Bald. quamvis liberi teneantur præstare alimenta parentibus dicta l. si quis à liberis de liber. agnat. tamen hanc perijam non intelligunt cætera animalia, & sicut Cicero. subiungit Bald. alatur parentes, Unam tamen hirundo non facit verum. Sed hæc ratio sæpe confutata cum multa sint de iure naturali in hominibus quæ cæteris animantibus non competunt, quod autem à liberis debeantur alimenta parentibus iure naturali conuincitur ex dicta l. si quis à liberis §. parens. vbi parens naturali ratione alidebet à filio quod verbum non potest intelligi nisi de iure naturali, quia per naturalem rationem cognoscimus pietatem debitam parentibus sicuti cætera quæ facere, vel non facere oportet secundum legem naturalem, ut colligitur ex Paulin. cap. secundo ad fin. ad Roman. & copiosè agit Cicero. in libro primo de legib. quam iustitiam naturalem appellat Iurisconsultus in l. si oportet §. si fin. de excusation. tutor. Et ex his non videtur bene

per;

percepisse dict. §. Parens. gloss. in verb. ratione, ubi subau-
dit, turbata allundens ad l. nam & si parentibus de
inofficios testam. ubi lex ait turbato ordine mortali-
tatis succedere patrem filio; sed ibi non dicitur turba-
ta ratione naturalissimo ait Iuris consultus successione
liberorum, non minus pie deberi parentibus quam è
contrario, licet votum parentum sit, & naturæ ut liberi
superuiuant parentibus, facit etiam Authentic. ut cum
de appellation. cognoscim. §. hæc autem, versic. confide-
rare, adhibito dicto cap. primo distinction. prima, sic in-
ducendo, quem ad modum liberi putarent, sibi fieri iniu-
riam à parentibus si eis præteritis, vel exheredatis alijs
successiones relinquerent, irâ existimare debent se in-
iuria afficere parentes, si contingat eos præmori, &
non relinquerent bona parentibus, hæc enim ratio est
ea lege naturæ, ut habetur in dicto capitulo primo.
Circa fratres videtur maior ratio quod eis non de-
beatur legitima iure naturali quam supradictis, nam
in illis locum habent omnes adductæ rationes, tamen
idem Bald. in l. fratres C. de inofficios testam. ait eis
deberi legitimam iure naturæ quamuis nullam legem
adducat; probatur tamen in dicto §. primum, & ratio
fuit superius adducta, quia eis etiam debentur alimen-
ta quando sunt consanguinei. Verum ratio illa non
videtur omnino sufficiens in fratribus, quia sequeretur qd
eis deberetur legitima etiâ nõ instituta turpi persona, &
per consequens eis cõpeteret quærela reclamante dicta
l. fratres. Quare adiungi debet alia ratio, quia fratres
consanguinei sunt conjuncti origine l. cum legitima, &
ibi notat, Accur. ff. de Stat. homin. quare non parua
censetur iniuria illata fratri, cum eius frater consan-
guineus instituit vilem personam. Hæc tamen dicun-
tur præsupposita communi illa opinione fratrem scili-

ret cui relicta est legitima etiam turpi instituta persona ex iudi à quærela inofficiosi testamenti Doctor. in dicta l. fratres reprobata opinio. Guilielm. Cunei, qui contrarium docuit, & communis probatur in dicto §. primum. Ex superius iam dictis, tam ex declaratione descriptionis ipsius legitimæ, quam ex iam explicata quæstione, resultat supra commemoratis personis deberi quidem successionem iure naturali pro alimentis; quanta tamen esse debeat illa successio, quibus personis, & quod ex necessitate debeat relinqui, quo titulo & quo iure peti debeat, hæc ipsa à iure civili determinata sunt, ac propterea legitima est: hæc portio nuncupata quæ suis sedibus, & locis peculiaribus tractata nos studiosis videnda relinquimus, & præsertim in Authentic. nouissima C. de inofficioso testam.

Quo titulo Relinqui debeat legitima.

Vlgo dici solet titulo Institutionis esse relinquentem legitimam §. aliud quoque capitulum in Authentic. ut cum de appellatione cognoscimus. Sed ut clarius res explicetur, tria iura sunt nobis consideranda. Primum Digestorum quo satis erat quoniam titulo liberis legitimam parentes relinquerent, modo integra relinqueretur, & satisfactum esset formæ substantiali testamenti, iuxta formam l. inter cætera de liber, & posthum. l. Papinianus de inofficioso testamento. Secundum fuit ius l. omnimodo C. eod. tituli. quo ius vetus, fuit correctum in altero requisito: requirebatur enim iure veteri legitimam integram esse relinquentem, ad vitandam quærelam, nam per dictam legem omnimodo favore testantium fuit constitutum, quod & si integra

non

non relinqueretur; non daretur quærela ad evertendum testamentum, sed posset agi ad supplementum legitime dicta l. omnimodo. Tertiumius est expressum in dicto §. aliud quoque capitulum per quod corrigitur primum iuris veteris, quo non cogebatur pater, filium instituere in legitima: Sed eam quoque titulo poterat relinquere; Iustinianus autē in dicto paragrapho aliud; constituit necessario titulo institutionis esse reliquendam vel etiam in aliqua re, vel minima instituendum, daturque postea filio agendi ad supplementum facultas dicto §. aliud & §. cæterum. Ratio huius nouissimi Iuris est illa, quia institutionis titulus cæteris honorabilior est, quibus aliquid in testamento relinquitur l. filium §. sed & si portio, ibique Accursius de legat. præstand. Cicer. in orat. pro Publ. Quinctio, Moritur, inquit, in Gallia Quinctius, & moritur repentino, hæredem testamento reliquit hunc. Publ. Quinctium, ut ad quem summus moeror et orbe sua veniebat, ad eundem summus quoque honos perueniret. Est præterea longè utilior titulus institutionis, nam instituto, portio hæreditatis non aditæ accrescit secus est in eo, cui aliquid alio titulo relinquitur l. prima § si ex fundo, & l. ex facto ff. de hæredib. instituendis autem cui aliquid alio titulo relictum est, illud consequi non potest si scriptus hæres hæreditatem non adiuerit, tantum abest, ut ei hæreditas accrescat l. si nemo de testamen. tutel. tradunt Doctores in l. quoties C. de hered. inst. & in dicta l. ex facto. Hac ratione vulgo creditur statutum esse parentibus, aut liberis institutionis titulo esse relinquendam legitimam qua de re agit Benedict. in repetit. c. ne capituli Raynuius in verb. in eodem testamento extra de testamentis, &c.

Describitur quærela inofficiosi testamenti.

Quærela inofficiosi testamenti sic crassiore Minerua describi posse putamus, esse ius quoddam certis competens personis, exheredatis nimirum, vel præteritis aduersus eorum testamenta qui eis legitimam suorum bonorum portionem relinquere tenentur quoaditus Iudex ex officio testamenta rescindit quibus exheredatio, & præteritio facta proponitur legitima non relicta. Ius esse dicimus, scilicet civile ab eo enim introducta est. Accursius ceterique in l. in substitutione de vulgar. & pupillar. Sed à nemine eorum quos viderimus declaratum inuenio ex qua iurisciuis parte id prodierit, arbitror ego ab ea quæ absolutè ius civile dicitur quod ex prudentum responsis emanauit l. secunda §. his latis legibus ff. de origine Iur. §. Responsa Prudentum Institutione de Iure natural. gent. & civil. nam cum lege duodecim tabularum amplissima esset tributa potestas testantibus, hæredes instituendi quos vellent, atque pro arbitrio de bonis disponendi in vltima voluntate. Vti quisque legalset, ita suæ rei ius esto l. prima ff. de leg. falcid. Illa potestas fuit prudentum interpretatione coangustata, & multis modis l. verbis legis ff. de verbor. significationib. Hic est vnus in quo prudentes interpretati sunt testamentum patris in quo exheredati essent filij, seu primum liberorum gradum tenentes esse rumpendum tanquam non sano iudicio factum idque quærela inofficiosi testamenti si eis portio aliqua bonorum relicta non reperitur, quam portionem quæ tam olim arbitrati sunt, fuitque ius protractum ad omnes personas quibus legitima debetur, ad liberos tenentes primum gradum

gradum parentes, & fratres consanguineos l. se-
 unda, tertia, quarta, & quinta l. Papinianus S. quarta, &
 toto titulo de inofficioso testamenti. Ratio autem quam
 ob rem his tantum personis, quam cæteris ab intestato
 succedentibus hoc ius competat illa est, quia iure na-
 turali illis debetur successio l. cum ratio de bon. damna-
 tor l. scripto Vnde liberi l. liberorum ff. de verbor. signi-
 ficationib. l. prima S. ius naturale ff. de Iustit. & Iur. De
 cæteris quoque non existentibus in potestate, vt sunt
 emancipati, & ex linea matris iure naturale eadem est ra-
 tio dicto S. ius naturale, & S. emancipati de heredita. ib.
 quæ ab intestat. deferuntur iuncta l. cū in adoptiuis de
 adoptionib. in Cod. dum in ea Imperator considerat
 vinculum naturale in linea materna De parentibus in di-
 cta lege scripto, & l. nam. & si parentibus de inofficioso
 testamenti, vtrique dicitur parentes admitti ad succes-
 sionem liberorum ratione miserationis scilicet, quia ita
 dicitur naturalis ratio, vt quemadmodum filius, patri ex
 voto naturæ succedere debet, id enim in optatis vehemē-
 ter habent parentes, ita contra, si contingat liberos præ-
 cedere quod est miserandum patres liberis succede-
 re debent. Ex his constat fundamentum querelæ esse
 ius naturale cum his tantum personis detur quibus eo
 iure debita est successio. His ergo præteritis, vel exhe-
 redatis testator extraneos instituens aduersus ius na-
 turale facere videtur, & testamentum esse inofficiosum
 quia non factum ex officio pietatis naturalis dicta l. se-
 cunda cum quatuor sequentibus de inofficioso. te-
 stamenti. In fratribus vero non videtur tanta ratio maior
 siquidem censetur esse amoris potentia inter gignētes,
 & genitos quam inter alios quod etiam ex Aristotele
 docemur lib. Ethic. septimo Cæterum cum fratres ex
 eodem patre eandem conditionem originem honorem,

& dignitatē à patre sortiantur l. cum legitimæ ff. de stat. homin. visum est etiam esse iniquum, & contra ius naturale, fratrem consanguineum instituto à fratre extraneo præterito, & honorificum titulum institutionis conferri in aliam personam fratre excluso, ideo hoc casu tantum datur fratri præterito quærela contra fratris testamentum l. fratris, & l. fratres C. de inofficios. testament. Dicebam in supra scripta descriptione, exheredatis, vel præteritis, verbum exheredatis ad liberos positos in potestate referendum est, quandoquidem in personis non eximantibus in potestate non cadit exheredatio res enim inepta esset l. quidam cum filium de verbor. obligationib. Attamen emancipati iure prætorio, vt exheredari debeant, perinde habentur ac si in potestate essent § emancipati Institutionibus de exheredation. liberor. quia eis concedendo bonorum possessionem rescindit emancipationē l. tertia §. si emancipatus in verb. rescissionem & l. illud §. ad testamenta de bonor. possession. contra tabul. Cuius §. ad testamenta ratio est quare scilicet contra testamenta feminarum non datur contra tabulas, licet datur emancipatis contra testamentum patris, quia emancipati iure prætorio, vt dictum est emancipatione rescissa censetur esse in potestate, at liberi nullo iure sunt in potestate foeminarum §. faminæ Institutionib. de adoptionib. Verbum præteritis ad alias personas quibus competit querela refertur ad liberos respectu parentum lineæ maternæ, vel ad parentes respectu liberorum testantium in quacunque linea, horum enim omnium præterito æquatur exheredationi, ita vt quemadmodum exheredati, quibus cadit exheredatio non possunt venire cōtra testamentum, nisi per quærelam l. non putavit de contra tabul. ita de præteritis quibus non cadit exheredatio dicendum est, vt non nisi

per

per quærelam possint venire §. mater de exheredation. liberorum ibique Accursius, & l. prima de inofficios. testamēt. Istis inquā personis præteritis, vel exheredatis cōpetit quærela nisi subsit iusta causa exheredationis aliquæ ex his quæ à Iustiniāno recensentur in §. causas Authent. Ut cum de appellation. cognoscim. & nisi legitimam habent. Quo autem titulo eam habere debeant, vt excludantur à quærela tractant Interpretes in Authent. nouissima C. de inofficios testamēt. Quod dicebam hoc ius esse per quod iudex rescindit testamentum dictum est quia quærela est officium iudicis, non actio proprie accepta Bartol. in l. posthumos §. si quis de inofficios testamēt. qui enim agit quærela dirigit petitionem ad iudicem, vt ille rumpat testamentum, secus est cum actio intētatur per eā enim consulitur parti Bartol. ceteriquæ in l. prima de Iurisdiction. omn. iudic. Et ex his patet descriptio quærelæ, & quo iure sit introducta, quibus personis competat, & quem effectum inducat rumpit enim testamentum, vnde alius proficiscitur effectus vt rupto testamento ei qui obtinuit in quærela detur petitio hereditatis, vel bonorum possessio ab intestato tanquam si testamentum non fuisset factum in dicta l. Papinianus §. ultimo adhibita etiā l. qui de inofficioso ff. de inofficios. testamēt. & ibi Bartol. & Castrens. Hæc duo remedia dicunt quærelæ, & petitionis, posse in eodem libello proponi ita tamen vt quærela præcedat, & concludatur in petitione, exempli causa, peto testamentum tanquam inofficiosum rumpi, & eo rupto ago petitione hereditatis contra partem aduersam detinentem res hereditarias ad quam quidem rem pertinet l. prima C. de inofficios. testamēt.

*Declaratio vera eius quod Interest.
Præter vulgò receptam Doct. pin.*

DOctores distinguunt id quod interest in intrinsecis, & extrinsecis, quam quidem distinctionem superflua aeneam ipse arbitror, si quidem nullum est interest, ut eorum vocabulo utar quod non possit completi etiam damnum, vel lucrum intrinsecus, hoc est extra rei reformationem eecedens alioquin non posset agi ad id quod interest. Neque fuit necesse facere mentionem de eo quod interest singulariter, vel communiter, nam si illud intelligitur ratione affectionis tantum, & non utilitatis, certe id non potest neque nominatim peti, quamvis plerumque sit causa quam ob id actio detur. I. si in emptione de minorib. L. cum Ieruus ff. mandat. Si vero intelligatur illud quod appellant singulare ratione utilitatis erit animadvertendum aliter declarari à Bartolo quam à ceteris. Bartolus vult id esse interest singulare quod procedit ratione qualitaris alicuius que transire non potest de persona in personam exemplo rem claram facit Bartolus in l. unica C. de sentent. que pro eo quod interest. certia opposition. de libro unius manu scripto ita ut non possit ab alio legi, & si in eo libro dicatur habere interest singulare propterea quod is tantum sit percipiturus utilitatem ex eo libro, nec alius secundum hanc declarationem redderetur inutilis confiscatio Iustiniani Imperatoris, vix enim contingere posset huiusmodi interesse. Alij vero latius intelligunt interesse singulare, ut sit id omne quod refertur ad personam propter eius circumstantiam; puta quia tantum lucri potuisset facere, vel damnum vitare, & existimant, idcirco singulare dici

non

non quod aliæ personæ non potuisset contingere concurrentibus similibus qualitatibus ac circumstantijs, sed quia in petendo non habetur respectus nisi ad personam petentis scilicet quanti eius interest, & non alterius l. quatenus cuiusq; de regul. Jur. Ego credo inutilem hanc disputationem ex superius citata Rubric. de sentent. quæ pro eo quod interest in qua attenditur tantum, an agatur ad id quod interest ita ut in quocunque tali casu liceat agere ad id quod interest locū habeat illa constitutio. Occasione eorum quæ sunt dicta quero quid sit Interesse, seu id quod interest Neminem eorum quos hæcenus ego legerim id recte declarasse opinor, quæ quidem in re excusatione digni videntur quandoquidem id quod interest in facto consistit l. quatenus de reg. Jur. & ideo videtur non posse recipere definitionem iuris sicut mora l. mora de Usur. Sed hoc non est admittendum, nam & dolus in facto consistit tot. titul. de dol. l. quoties §. qui dolo de probationib. cum l. dolum C. de dol. & tamen eius definitio traditur in l. prima §. dolum de dol. & Iurisconsultus in dicta l. mora definit moram dicens, eam esse si oportuno loco debitor non soluerit quam definitionem latius explicat Accursius Quod igitur in eo responso dicitur, an mora facta sit nulla iuris constitutione per quæstionem comprehendi posse non ita intelligendum est sicut vulgo creditur quasi nulla moræ definitio tradi possit id enim apertè falsum est si quidē mora ibi definitur à Iureconsulto, & ab Accursio, & solet etiam vulgaris definitio tradi, moram esse culpofam dilationem Aliam ibi tradit Bartol. ex Jacob. Butrigar. quod si mora licet consistat in facto defini potest, idē dicendum erit de eo quod interest, Nec refragatur l. mora in ea enim non negatur moram defini posse, scilicet quid intelligendum sit in iure per hoc vocabulum mo-

ra; sed nullam regulam in iure posse tradi per quam cognoscatur, an mora facta sit in quocunque casu occurrenti veluti in l. tertia de testib. quia id ex facto, & eius circumstantijs relinquitur colligendum arbitrio iudicis, vt ibi declaratur. Sic in proposito quamuis quatenus illud intersit, in facto consistat, ita vt secundum circumstantias facti plus minusuè interesse possit, nec illud posset sciri, nisi proposito, & probato facto vnde petitur id quod interest, at tamen nihil prohibet, quominus generali aliqua definitione declarari possit quid sit interesse, seu id quod interest. Hic animaduertendum est vltra abusum loquendi supra dictum, improprietatemq; interpretes adhuc abuti opera sua circa definitionem interesse, peccant enim duobus modis Vno cum iam dictum est, cum debuissent definire id quod interest per suam causam dederunt definitionem quæ non pertinet ad id quod interest, sed ad eius estimationem per causam contrariam ei vnde nascitur id quod interest declaro pinguiore minerua Clarissimū est etiam ijs qui non gustarunt terminos huius disciplinæ interesse alicuius ei fieri aliquid, significare ei vtile esse dicitur enim, vt etiā Alciatus admonuit interesse, id est quasi in re in vtilitate esse, rei publicæ interest ait Vlpianus dotes mulieribus conferuori, id est vtile est reipublicæ l. prima ff. solut. matrimon. Emptoris interest habere domum sibi venditam vtile est. Nota quod interesse, dicitur alicuius respectu facti vnde possit percipere vtilitatem aliquam nō autem respectu facti propter quod illa vtilitas cesset exempli gratia sic dicimus interesse emptoris domum sibi venditam tradi ideo agi ad id quod interest habere domū dicta l. prima de actionib. empt. Sic in facto negatio quando vtilitas erat peruentura veluti mea interest seruum non esse occisum quia ex eo facto negatio consequitur

sequus esse utilitatem puta quia euitassem penam sub qua debebam dare seruū alicui si iuris cōsulti vbiq; loquuntur vt interesse dicatur alicuius ex facto vnde utilitas oritur. Doctores autē in hac materia loquuntur contrario modo veluti peto interesse propter domum non traditam, seu quia mea interest domum non esse traditam, & peto quod meo interest seruū non esse occisum ad quem modum loquendi spectat definitio Accursij interesse est damnum emergens, & lucrum cessans quæ definitio si intelligatur de eo quod proprie dicitur interesse, & secundum morem loquendi iuris consultorum pessime quia sic definiretur interesse per contrariam causam Neque eo quod interest me habere domum emergit damnum, vel cessat lucrum immo cōtrario modo si habet res, nam si habeam domum quam me habere interest, & si habuero quod interest non emerget damnum immo cessabit, nec cessabit lucrum immo emerget. Et in altero exemplo si non fuerit occisus seruus de quo dicitur mea interesse illum non esse occisum nullum patior damnum, vel amittam lucrum itaque cum semper vt dixi interest dicatur respectu partis vtile non fuit definiendum per contrariam causā nec admittendus ille abusus loquendi. Sed dicta definitio, & omnes à doctoribus traditæ debent applicari estimationi eius quod interest prout petitur ex causa per quam cessabit utilitas, seu id quod interest ex mora, vel pacto iniulto aduersarij si declaratur definitio. Accursij interesse idest estimatio eius quod interest, vel interfuit aliquid fieri, vel non fieri cuius tamen cōtrarium factum est, est damnum emergens hoc est estimatio illius utilitatis quæ habita fuisset ab eo cuius intererat si quod fieri debebat fuisset factum quæ tamen non fuit habita quia tamen priuatus est propter contrarium factum, scilicet

licet quia non fuit factum quod fieri intererat, vel non factum quod non fieri non intererat. Ita intelligi debent cereræ definitiones vt perpetuo loquantur de estimatione eius utilitatis quã petēs habuisset petens, in quã quod sua interest non ex mora, vel facto iniusto aduersarij, sed ex contrario facto si non fuisset mora, Vel factũ iniustum. Et in hunc modum iura loquuntur, vt semper referatur id quod interest ad factum quod debuisset prestari licet ius petendi ex contrario facto nascatur. Mihi tamen videtur como lius posse explicari quid sit interesse, seu id quod interest hoc modo, vt non quærat simpliciter quid sit cum non possit intelligi per se cum semper referatur ad personam, & ad factum. Reformetur igitur quæstio, & quærat quid sit alicuius interesse aliquid ei fieri, vel nõ fieri. Et procul dubbio nihil aliud est quam eum posse percipere aliquam utilitatem si id fiat, vel non fiat exemplum. Si id fiat mea interest habere domum mihi venditam, quia si illud fiat nempe vt tradatur mihi domus percepturus sum aliquid utilitatis quia aliquod lucrum faciam, vel damnum euitabo. Exemplum non fieri si dicam mea interesse non fuisse deceptum ab eo qui vendidit mihi tignum vitiosum l. Iulianus de actionib. empt. id enim significat me potuisse habere aliquam utilitatem si id non fuisset factum, & non essem deceptus euitassem enim ruinam ædium causa cuius fuit illud tignum vitiosum, quod enim utilitas significet etiam comodum quod quis habet in euitando damnum non est dubbium ex l. proind. ad l. Aquil. & consequenter ex hac explicatione vt bi interesse, colligitur quid sit id quod interest, nempe id quod interest proprie, & vt in mero facto consistit nihil aliud est, nisi ea utilitas quam quis habere potest in damno vitandõ, vel lucro faciendo si aliquid fiat, vel non fiat, vt in exemplis

plis superius allatis. Et ita accipitur propria secundum grammaticos id quod interest. Sed apud nostros, dum tractatur de eo quod interest, cum deducitur in petitionem generalem id quod interest accipitur pro estimatione eius quod interest petentis debita, eius duæ sint causæ, vna consistens in facto, quod fieri intererat: Altera in facto eius à quo petitur id quod interest videlicet qui per eius moram, vel factum iniustum fuerit impedita utilitas ideo de vtraque causa debet fieri mentio in definitione, scilicet vt appareat vnde nascitur id quod interest, & ius petendi illud, seu cur debita sit talis estimatio quod ita posse comprehendi ex sumo. Id quod interest est estimatio utilitatis in damno vitando, vel lucro faciendo consistentis alicui debita propterea quod illam habuisset nisi mora, vel facto iniusto alterius impeditus fuisset, exemplum est cum dicta prima de actionib. empti dicit emptorē posse aggere ad id quod interest suam domum venditam habere contra venditorem qui non tradidit, quod ab eo petitum est sub nomine eius, quod interest nihil aliud est quā estimatio eius utilitatis, quam emptor ex dicta domo percepisset quæ estimatio, ideo peti potest ab emptore cōtra venditorem quia nisi emptor impeditus fuisset mora venditoris habuisset ex domo utilitatem, & sic de non faciendo vt supra l. ait lex cum duabus sequentibus ad l. Aquiliam. Et quod in hac materia non accipiatur pro ea utilitate, quam haberet emptor nisi impeditus fuisset mora, vel facto aduersarij, sed pro eius estimatione id est quantitate pecuniarum ad quam estimari utilitas debet impedita probatur in dicta l. si quis ab alio §. vltimo de re iudicata & l. stipulationes non diuiduntur §. cessus de verbor. obligationib. facit præterea quia iurisperiti in eodem sensu accipiunt l. Vbi Argentarius §. primo de

H

eden.

edendo dicta l. Iulianus dicta l. exempto §. ultimo l. si
 commissa rem rat. haber. Rursus, quia etiam damnum
 sic accipitur non pro detrimento in facto contingente,
 sed pro extimatione damni cuius appellatione venit id
 quod interest vtrumque probatur in l. si seruum cum
 A. cursio ad finem ad l. Aquiliam. Et hæc satis, &
 super.

*Explicatur quid sit petere id quod interest
 nominatim, vel innominatim.*

IN omni actione, ac persequutione iudiciali ex parte
 actoris præsupponitur agentem agere propter id
 quod sua inte est alioquin repelleretur alimine iudicij ex-
 ceptione illa tua non interest l. stipulatio ista §. alteri. de
 verbor. obligationib. l. si procuratorem §. mandati ff.
 mandati, Bartolus cæterique in lege posthumus §.
 si quis ex his de inoficios. testem. & in l. si pupilli §.
 videamus de negot. gest. Abbas, & Felia. in capitulo su-
 per his de postulationib. Et quamuis in omni petitione
 iudiciali agatur propter id quod interest actoris rem pe-
 titam obtinere non tamen semper nominatim petitur
 id quod interest immo sæpius aliud, quod neq; à Bal-
 do, neque à Saliceto prætermisum est in l. vnica C. de
 sētentijs quæ pro eo quo interest. Dupliciter enim agi-
 tur ad id quod interest vno modo, vbi actor non petit id
 quod interest, sed aliud propter suum, vt interpretes lo-
 quuntur interesse, quia si sua non interesset, non audiret-
 tur veluti cum quis petit certam quantitatem, vel spe-
 ciem debitam, vel genus, vel rei etiam estimationem vt
 in l. Vinum, & toto illo tractatu si certum peratur l. pe-
 nu. tima, & vltima de condit. tut. l. tertia §. ultimo, & l.
 si sic.

si sterilis S. cum peruenctorum de actionib. empti. Vel cum agitur ad pœnã actori debitã ex aliquo factõ illius cuius interest l. 3. S. qui de sepulch. i: de sepulcro violato, & cū quis admittitur ad accusandũ si quia sua interest vt iniuriam defendat, vel sanguinem suum l. si ramen de accusationibus S. patitur Institutionib. de iniurijs. l. secunda de liberali causa. Et qui agit quæ elã inofficiosi testamenti dicto S. si quis ex his, & alijs præterea locis quam plurimis non petitur id quod actoris interest nominatim licet ille agat propter id quod sua interest quibus casibus ubicunque non petitur nominatim id quod interest non vindicat sibi locum Iustiniani constitutio de sententijs quæ pro eo quod interest. Alquãdo vero agitur nominatim ad id quod interest in casibus à iure expressis veluti in obligationibus factis post moram l. si quis ab alio S. ultimo de re iudicata l. stipulationes non diuiduntur S. Celsus de verbor. obligationib. l. siccum, aut Pamphilum ad l. Aquilã. Et cum quis sit, ut agitur dari tertio cui dari sua interest ex ea stipulatione agit. liber homo S. ultimo eodem titulo, & vbi emptor agit rem venditam, sibi traditam non fuisse in id quod sua interest dicta l. prima de actionibus empti, vel malè tradita l. Iulianus eodẽ titulo, vel euisa l. Titius, cum sequenti eodem titulo, & l. venditor hominis de euisorib. Et in contractibus innominatis propterea quod res promissa dari, non datur l. naturalis S. si quidem de præscript. verb. & si qui sunt alij casus quibus permittunt iura agi ad id quod interest in his in quã casibus locum habet præcitata Iustiniani constitutio, nã sententia pro eo, quod interest nisi illud petitum fuerit proferri non potest, debet enim sententia conformis esse libello l. vt fundus communia diuidur. l. vltima C. de fideicom. lib. capit. licet in fine de simon.

Apices Legum.

Ex illis dictis puto facile deprehendi posse multa iura in quibus interpretes frustra se torquent non pertinere ad rem de qua in dicta constitutione ut l. Vinum cum cæteris supra citatis quæ loquuntur in hijs casibus in quibus non petitur id quod interest, sed quantitas, vel species, vel genus, vel estimatio rei debitæ, nã aliud esse rei estimationem, & aliud id quod interest conuincitur ex l. hæc verba quanti de verbor. significationib. hæc verba inquit, quanti res est non ad id quod interest, sed ad estimationem referuntur, & in l. prima ad finem si quis ius dic. quanti res est significat quanti res estimari debeat dicta l. inter hæc verba de verbor. significationib. Plenior atque amplior est significatio eius quod interest quam estimatio rei, vel res ipsa, cum ultra rem complectatur omne damnum quod contingit, vel lucrum amissum l. si cop. missa rem ratam haberi l. 3. S. ultimo de eo quod certo loco, & dicta l. vnica verficato penultimo. Hinc intelliges doctores frustra laborasse circa l. si sterilis S. cum venditionem cuius ibi non agatur de eo quod interest, & l. Proculus de damno infecto non pertinere ad materiam eius, quod interest siquidem in ea agitur de effectu cautionis, quæ interponitur ex causa dani infecti quæ nõ cõtinet id quod interest, sed damnum dum taxat patet ex significatione huius voculæ, damnum, quod diminutionem patrimonij significat l. 3. eodem titulo non igitur mirum si in dicta l. proculus, & præcedenti definitum sit in ea cautione non venire lucrum, quod tamen veniret si contineret id quod interest.

Di-

*Disputatur num interesse latine pro eo
quod interest dicatur.*

OMnes utriusque iuris interpretes materiam de eo quod interest tractantes usurpant dictionem interesse, loco nominis, & pro eo quod veteres iuriconsulti loquuntur id quod interest quod non satis latine fieri docet Alciat. quærens enim cetero um more quid sit interesse petit à latine scientibus insolentis voculæ veniam: at Fumeus nescio quis in quodam suo in Iustiniani cōstitutionem de sententijs quæ pro eo quod interest commentariolo nititur vulgarem loquendi modum defendere; cum enim inquit ille latine dicatur scire tuum. Pers. sat. prima. Scire tuum nihil est nisi te scire hoc sciat alter cur non dicimus interesse tuum, & citat Caij responsum in l. qui sape §. ultimo de actionibus empri venditorem teneri inquit ad interesse, & Pauli in l. debitor de legatis secūd. Si interesse usurarum tantum in legato est. His addo §. si factio sub titulo si de feudo defuncti controuersia fit inter dominum, &c. Si facta de feudo inuestitura dominum peniteat antequam transferat possessionem, an liberetur præstando interesse vassallo? Et decretalem pontificiam in capitulo facto versiculo cunque aduersus de sentent. excommunicat. condennetur ait ad interesse. Verum tanti hæc apud me non sunt quin existimem Alciati sententiam longe meliorem siquidem in usitatū est apud linguæ latinæ idoneos auctores id genus loquendi, nec me quicquam mouent quibus proxime citata nam, & si scire tuum dicitur nõ tamen interesse tuum, sed tua, ut inquit grammatici. Nec est eadem utriusque pronuntiatio, ratio siquidem scire

scire infinitum verbum non absurde poni potest pro suo verbali scientia, ut significet qualitatem ex actu verbi des. Edere quomodo a sibi apud eundem cum venimus ad canos, hoc est ad senectutem, & istud vivere triste quo loci vivere pro vta ac ipitur figurato loquendi modo. At ex hoc verbo interesse nullum descendit verbale, & rationem esse arbitror quia verbum istud, nec actionem significat, nec passionem. Vnde ex eius actu nulla potest remanere qualitas quæ per verbale sit significanda in de descendens. Præterea huiusmodi loquutio peto interesse obscura est, & si recte intelligatur aliena profus ab intentione petentis propterea quod peto interesse nihil aliud latius significare potest, quam peto ut intersit, hoc autem non intendit petere is qui agit ad id quod interest pro quo substituitur interesse in tali genere loquendi quia antequam petat id quod interest, & sit audientius supponitur sua iam interfuisse consequi ab adversario id quod sibi non est præstitum ideo agit ad id quod interest id est ad estimationem eius quod illud habere sua interest. Et cum apud iureconsultos dicitur agit ad id quod interest intelligi debet id est ad estimationem eius qui iam interfuit quoniam præstitum non fuit quod præstari debuerat, ut colligitur est l. prima initio adhibita l. exempto §. ultimo, & l. si commissi rem ratam haberi. Nam pro eo quod dicitur in d. l. prima in id quod interest agi in dicta l. exempto §. ultimo, & dicta l. si commissi quanti intersit, & quanti interfuit ad tempus præteritum referuntur ante petitionem, & importat estimationem damni quod iam emerit, & lucri quod consequi potuit actor si fides ei servata fuisset cum igitur his loquendi modus per se satis valde obscurus sit atque improprie etiam si verbis iureconsulti utamur peti id quod interest quia accipitur

tur

tur pro estimatione eius quod interest multo obscurior
 fit cum dicitur agi ad interesse quia de natura verbi in-
 finiti est esse obscurum, & confusum, & præsertim ubi
 est incetræ significationis eiusq; significatio ex adiunctis
 colligenda sit alio enim sensu dicitur sicut loquitur Vi-
 pianus in l. inter hæc verba, & in l. inter donum Mode-
 stin. in l. inter stuprum Paulus in l. inter diuortium La-
 bol. in l. inter illam conditionem de verbor. significa-
 tionib. l. quæmadmodum S. 1. ad l. Aquil. l. emptorem
 S. ultimo de actionib. empt. & sexcentis alijs in locis in
 quibus, Interest accipitur pro differentia est, quod ex
 adiunctis colligitur, & alio sensu accipitur cum dicimus
 aliquem agere ad id quod sua interest, vel quanti sua
 interest dicta l. prima cum cõparibus Itaq; melius procul
 dubbio dicimus minus obscure, & magis latine peto q̃
 mea interest & quãti interfuit quã peto interesse, & præ-
 fertim cum talis petitio fiat non de solo actu verbi, sed
 de estimatione damni, vel lucri quod interesse, seu in-
 terfuisse supponitur. Ad l. quod sæpè in fine. desumitur
 responsio ex Accursio in verbo teneri qui subaudit, at
 interesse inde cognoscimus in libro Accursij non fuisse
 verbum illud interesse alioquin quid opus fuisset ea
 adiectione? Quare suspicor ex Accursio illud verbum
 interesse fuisse translatum ex eorum numero qui ita lo-
 quuntur interesse pro eo quod interest. Ad Pauli respon-
 sũ in dicta l. debitor nõ habeo aliud quod probabilius
 di am nisi in eo quoque non videri rectè quadrare ver-
 bum interesse vsurarum, sed puto legi debere inter vsu-
 rium, & sic legitur in castigatis exemplaribus Agitur
 enim in eo responso non de vsuris tantum, sed de cõ-
 modo representationis pecuniæ quod creditor percep-
 turus erat si legatum esset purè, quod sub conditione
 debebatur, vel in diem quod quidem commodum consi-
 stere

bene potest absque vlla perceptione legatorum puta si
 heres debitoris statim, post illius mortem soluat credi-
 tori pecuniam interim enim antequam veniat dies, vel
 conditio eo casu creditor poterit vti pecunia sibi soluta,
 & commodum medij temporis appellatur inter vsurium
 legit Baldum, & Bartolum ibidem. Ad S. si facta in vsu-
 bus feudorum facili responderetur negotio illud volumus
 satis discrepare à puritate sermonis urbani quemadmo-
 dum discrepat à iure legum Romanarum. Non etiam
 obstat decretalis sacro dicimus enim ex sententia Lauren-
 tij Vallensis, & illa scripta magis esse Gothica quam Ro-
 mana, & certè nõ redolēt illam sermonis puritatem, quæ
 propria est veterum Iuriconsultorum quorum respon-
 sis opus pãdectarum compositum est quamuis æquitate
 præualeant, vt Pontificij testantur interpretes in capitulo
 in presentia de probationibus, & in capitulo dilexi si-
 lium de iudicijs denique censeo ego imitandos esse Iu-
 reconsultos legalis nostræ disciplinæ Authores potius
 quam vulgarem loquendi modum air enim Barbat. in
 Rubr. C. qui admit. docentes eodem debere vti sermo-
 ne quo artis Authores vsi sunt sic enim peritiam suam
 discipulis ostendunt. Huc etiam pertinet quod scriptum
 est in capitulo legimus 93. dist. fatuus .n. fatua loquitur,
 ita perit perite, & nõ more imperito. ũ notat Accurs.
 in l. quod si nepot. l. de testa. tutor. facit l. Si dictum. de
 iudic. in illis verbis non tantum vt vulgus opinatur
 quia sic verba Iurisconsulti notiora sunt auditoribus cū
 illis præceptores videntur frequenter eodem modo quo
 Iureconsulti.

Agitur

*Agitur hoc capite de nominatis, & innominatis
contractibus, & dandi, & facendi, &
quomodo in eis detur obligatio ad id
quod interest cum suis
rationibus.*

VLgo receptum est in materia eius quod interest in obligationibus faciendi loco facti succedere id quod interest. Item & in obligationibus dandi in contractibus innominatis secus ubi ex contractu nominato veniret datio. Duo opportune quæri possunt. Primum cur in obligationibus faciendi propter moram succedit id quod interest potius quam in dando ex contractu nominato. Omnis ratio interpretum in stipulationes non dividitur de verbor. obligationibus, & in l. unica C. de scientijs quæ pro eo quod interest videtur mihi satis idonea ratio quod ubi obligatio continet dationem expressa est utilitas propter quam is cui damnum est, contraxit, scilicet quanti valet dominium rei, vel ipsum dominium si quid in dâte est dominium transferre. Sic itaque Institutionibus de actionibus sed ubi promissum est factum cum ab initio incertum sit quid utilitatis illud factum habeat ne contractus sit sine fructu aliquo legislator ex tacita contrahentium voluntate ut qui facere promissit si non faciat teneatur quâti si eius cui promissum est illud fieri l. si quis ab alio §. ultimo de re iudicata ideo ubi obligatio continet dare, id est dominium transferre cum ut dixi, sit expressa utilitas contractus non est laborandum de tacita obligatione ad id quod interest quia ut dicitur solet expressum facti cessare tacitum l. cum ex filio §. filio. de vlg. & pupillar. h. ultima C. de pactis

pactis connub. & facit l. vltima de pret. stip. & S. vltimo
 Institutionib. de verbor. obligationib. constituunt præte-
 rea Doctores in contractibus innominatis loco damni
 succedere id quod interest huius quoque enunciati affe-
 renda est ratio hanc illi docuerunt, quia contractus in-
 nominati sunt nominatis debiliores tanquam in contra-
 hendo ab initio quam post contractum celebratum ab
 initio sunt debiliores quia in illis sola conuētio non in-
 ducit obligationem, nisi re demum sequuta secus est au-
 tem in contractibus nominatis. l. iurisdictionem de pactis
 Post celebratum contractum inquirunt sunt quoque de-
 biliores, propterea quod is qui impleuit ante implemen-
 tum potest poenitentia ductus a contractu desistere il-
 lum resoluendo per repetitionem rei datae conditione
 ob causam quod non est permittum in nominatis l. pri-
 ma in fine de rerum permutat. l. si pectunia, & l. vltima de
 conditionib. ob causam propter hanc igitur debilitatem
 qui obligatus est ad dandum ex eo genere contractuum
 liberatur præstando id quod interest, secus est in nomi-
 natis in quibus tenetur promissor dare quia fortior est
 in eis obligatio vt dare omnino teneatur, neque audie-
 tur volens liberari præstando id quod interest. Hæc ra-
 tio nobis non attridet cum potius contrarium probet
 videlicet quod cum contractus innominati non produ-
 cunt obligationem ex sola conuentione donec res secu-
 ta fuerit ergo postquam fuerint perfecti per implemen-
 tum sequutum ultra conuentionem debent esse firmiores
 exemplo stipulationis quæ propter conuentionem re-
 quirat sollemnitatem maiorem quam cæteri contractus,
 ideo firmissimus est contractus institutionib. de verbor.
 obligationib. initio & ita naturaliter videmus fieri quo
 difficilius res nascuntur magis durant firmioremque ha-
 bent effectum, vt de viro respectu mulierum notatur in
 l. qua

l. qua aetate de testamentis, & patet in arboribus respectu herbarum, & inter seipos, & in hac specie contractus innominatos firmiorem habere maioremque effectum quam habeant nominati ubi utrobique continetur datio patet quia in innominatis loco dationis venit id quod interest non in contractibus nominatis, sed sola res, vel rei extimatio l. prima l. Iulianus de actionibus empti l. venditor hominis l. eucta de euctionibus l. ait lex cum sequentibus, & l. si seruum ad l. Aquiliam, & Vere falluntur doctores existimantes in contractibus innominatis gratia debitoris loco rei succedere id quod interest ut facilius possit se liberare praestando id quod interest id falsum est quia in mo in poenam debitoris ut puniatur ob violatam fidem tenetur ad id quod interest quod maius est quam res ipsa ideo actio qua petitur id quod interest poenalis est Accursus in §. rei persecutæ in verbo ex conducto de actionibus. Et ipsum quod interest appellatur poena l. ultima de eo quod certo loco, Falsum est etiam quod tradunt reum ubi tenetur ad id quod interest propter moram posse liberari inuito creditore illud praestando cum creditor magis vellet praestari quam id quod sibi principaliter debitum erat, nam adhuc post moram, & ubi iam debitor obligatus est ad id quod interest potest nihilominus creditor petere ut fides seruetur in eo quod promissum fuit l. ob eam causam de praescript. verb. Sed e contrario debitor post moram, ubi iam obligatus esset ad id quod interest vellet praestare quod ab initio promissum est non propterea liberaretur ab obligatione eius quod interest, si pluris interest, quia ut dixi quod succedat id quod interest loco principalis in odium creditoris est l. si insulam de verborum obligationibus cum in ea notatis maius autem esse id quod interest quam sic

ipsa res, vel estimatio rei. P. obatur ex l. vltima de conditionib. ob causam. Ego puto veram rationem colligi ex eo quod qui promissit per conuentionem innominatam clare censetur promississe factum hoc est perficere contractum, nam antequam factum fuerit id est dominium ei promississe dari translatum fuerit, non dicitur contractus innominatus perfectus vt patet in permutatione l. prima versiculo ideoque Pedius ait, rem alienam dante non contrahere permutatione, vt habetur etiam in titulo de rerum permutatione in ff. Præterea qui pro sua parte impleuit contractum innominatum, vt quia dedit rem promissam potest per poenitentiam reuocare quod dedit, & sic a contractu recedere ante implementum alterius l. si pecuniam, & l. vltima de conditionib. caus. dat, & l. naturalis §. & si quidem secundo responso de præscriptis verb. Tertio facit etiam quod actio descendens ex huiusmodi contractu per quam agitur ad id quod interest propterea quod non impleatur, non solum appellatur præscriptis verbis, sed etiam in factum. Et ex his tribus actionibus constat eum qui tenetur ex contractu innominato ad dandum teneri etiam ad factum quod consiluit in perficiendo contractum perficere autem contractum facti est l. consilio de curatore fur. ideoque non mirum est si ex huiusmodi contractibus obligatus ad dandum cum sit obligatus ad factum, si perditionem non perficiet contractum pro sua parte tenetur ad id quod interest sicut dicitur regulariter in obligationib. faciendi, & in contractibus nominatis qui est obligatus ad dandum non censetur obligatus ad tale factum cum iam contractus sit perfectus per solam conuentionem, atque rei, traditionem, vel dationem §. perficitur vt de donationib. & dicta l. prima versiculo quod in his dumtaxat receptum est iure gentium.

de

de rerum permutacione l. iuris gentium in principio
de pactis. et hec pro nunc iufficiant &c.

*De bonorum possessione causa litis agnoscende
& an differat à ceteris bonorum
possessionibus.*

Recentissima est interpretum opinio bonorum possessionem quæ gratia litis agnoscendæ appellatur à ceteris differre ut ait Accurs. in l. Papinianus §. primo de inoffic. testament. in §. septima ad finem institutionib. de bonor. possessionib. & ubi que doctores, quæ opinio rationem quoque habere videtur, & illam nimirum quia diuersum habet nomen dicta l. Papianus §. primo, & nulla est alia nomine nuncupata; diuersa est igitur argumento l. si idem C. de codic. Habet præterea diuersam causam datur enim ad instituendam quærelam l. quemadmodum de inoffic. testamen. ad quod nulla alia datur. Rursus diuersum parit effectum præparat enim quærelam ita ut ad hæredes transeat dicta l. quemadmodum, & ius in bonis non tribuit l. secunda C. de inoffic. testament. Habet etiam longe diuersam sollemnitatem cum alia omnes quibus peruenitur ad successionem defuncti iure codicis. requirent iudicis decretum cum causa cognitione l. tertia S. si ex causa cognita de bonorum possessionib. hæc autem minime ut notatur in dicto §. septima, & in dicta l. Papinianus §. primo in verbo, Incomoda de bonor. possessionib. & dicto §. si causa. His addimus ceteras competere aut facta testamento secundum tabulas, & contra tabulas, aut non si ius aliquo ex quatuor capitibus successio, iudici. Vnde liberi. Vnde agnati, & Vnde vii, & vxor.
Auc.

Aut extraordinariæ, vbi nominatim, ex legibus bonorū possessio ijs qui nullo alio iure admittuntur dicitur §. septima, & in titulo vt ex legibus, &c. Hæc autē bono ū possessio de qua agitur nulla eorū dici potest non secundū tabulas quod certissimam est, non contra tabulas, quia ea non datur quibus competit querela l. non putauit de contra tabul. nec vlla quoque eorum quæ ab intestato competere dicuntur quia hæc datur ante ruptum testamentum dicta l. secunda cum similibus illæ vero quando testamentum viget non possunt locum habere l. secunda C. Vnde liberi l. antequam commun. de success. l. quando de regul. iur. Ego sum proliuior in opinione contrariam, hanc scilicet bonorum possessionem aliam esse quam quæ iure ordinario datur ad intestato hys qui bus ex hereditate, vel præteritis querela competit facta testamento. Ratio potissima est quia nusquam in iure reperitur titulus de hac bonorum possessione separatus, & si separata hæc esset a cæteris bonorum possessionibus utique haberet separatum titulum. Sed ad hanc rationem potest responderi, quod ea tractatur in titulo de inofficioso testamento neque absurdum est nullā de ea in rubrica mentionem fieri aliquando enim minus continet rubrica quam scriptum quod ei subiicitur doctores in l. prima si certum petat. Iason. in rubrica de actionib. Præterea cum inscriptio facta sit de inofficioso testamento satis in ea videtur comprehendī, hæc bonorum possessio quæ locum habet contra testamentum inofficiosum, vt per eam præparatur querela. Adduco igitur alias rationes magis urgentes primum desumo ex dicta l. Papinianus §. si ex causa rupto, inquit, testamento ex causa inofficiosi si qui rupit tuus, hæres erit, aut si h. se cōsentit bonorū possessio. probat ille locus quod si sicut is qui de nullo suorum est rupto testamē-

to per quærelam mox ipse iure suus hæres erit quia nihil aliud requirit iure consultus ; ita & is qui contendit bonorum possessionem durante quærela, nec requirit denuo agnosci bonorum possessionem, ergo per illam quæ accepta fuerat causa præparandæ quærelæ obtinetur successio ab intestato, & per consequens non potest esse alia, quam quæ ab intestato nullo facto testamento eidem competisset, scilicet vnde liberi: si erat de liberis respectu lineæ paternæ, aut vnde legitimi, ut in præteritis linea materna, & in omnibus alijs quibus quærela competit, & possunt succedere de iure civili. I. tertia vnde legitimi, Eandem opinionem probari arbitror in dicta l. quemadmodum in extremo cui competit quærela ad præparandam illam requirit additionem, aut bonorum possessionem. Igitur sicut aditio per quam potest præparari quærela non potest dici esse aliã, quam quæ fieret ab intestato nullo facto testamento ita, nec bonorum possessio. Item facit alia ratio: ideo agnoscenda est bonorum possessio causa litis agnoscendæ ab eo qui vult agere quærela ut ne rupto testamento possint amittere hæreditatem; ergo hæc ratio præsupponit, quia per talem bonorum possessionem acquiritur successio, & hæreditas licet acquisitio suspendatur in tempus rupti testamenti. alioquin non posset esse obligatus is qui agnouisset bonorum possessionem. Est & alia quæ memouet ratio quia si per hæc bonorum possessionem nõ aquireretur successio defuncti. quærela per eam præparata non transmitteretur ad hæredes quia sicut hæreditas non adita non transmitteretur regulariter, ita nec bonorum possessio tribuens ius in bonis, nisi fuerit agnita l. emancipata C. qui admitti: ergo dicendum est, quia bonorum possessio quæ agnoscitur causa litis agnoscendæ est illa eadem quæ ab intestato agnoscitur, scilicet

licet vnde liberi, aut vnde legitimi, & erubuitus in ho-
 nis. Patet quia per eam transmittitur successio tanquã
 quæsitã dicta l. quemadmodum & l. si quis nihil C. de
 inoffic. testam. Audo etiã aliam rationem, quia is qui præ-
 paravit quædam clam per aditionem, aut bono. ù possessio-
 nem, ut est necessè si non fuerit suus dicta l. quemadmo-
 dum simul cum quærela intentat petitionem hæreditatis
 l. si quis filium in ius C. de inoffic. testament. l. qui de
 inoffic. versicul. qui vero ff. de inoffic. testam.
 & illa petitio hæreditatis est necessaria ab intestato, sed
 suspenditur ad tempus rupti testamenti: ergo præsup-
 ponitur, quia eodem modo aditio hæreditatis, vel co-
 gnitio bonorum possessionis vnde nascitur petitio hæ-
 reditatis fuerit facta ab intestato, sed collata in tempus
 rupti testamenti. Ad adducta pro communi opinione
 respondemus in primis ad id quod dicebatur esse recep-
 tam opinionem ab Accursio, & Doctoribus dico non
 esse adherendum communi opinioni, vbi in contrarium
 sunt efficaciores rationes, quia non est spectandũ
 quid interpretes dixerint, sed quid de iurẽ oportuit di-
 cere Argumento eius quod notatur in l. sed licet de of-
 fic. præsid. & Iustinianus in l. prima S. sed neque ex mul-
 titudine C. de vetere iurẽ enucleando ait, ex multitu-
 dine auctorum non esse iudicandum, &c. Romanus Põ-
 tiffex in capitulo cappellanus ad finem de ser. ex duabus
 sententijs sequendam constituit eam quæ meliori, &
 subtiliori nititur rationi Paulus quoque iureconsultus
 in l. Plautius ad l. Falcid. reiecta Aulianici Neruz, & Sa-
 bini subscriptæ opinioni Celsi quæ de re videatur Do-
 ctiores in capitulo primo de constitutionib. cum igitur
 recepta opinio nulla lege probatur, nec efficaci ratione
 ei nõ est adherendum. Ad secundam, tertiam, & quartã
 rationem respondemus quemadmodum in simili dicitur
 actio.

actiones de peculio de in rem verso, & similes, non esse propria actionū nomina, sed adiectiones, quæ ex accidentaria causa addiuntur actionibus quæ in pat. ē, vel dominum dantur ex contractu serui, vel filij. Adde notandum temperamentum earum actionum, & quatenus dantur non autem quod sint diuersæ in specie, & substantia ab actionib. quæ ex contractibus darentur in liberam personam, si ea contraxisset quemadmodum seruus vel filiusfamilias, ut ait Accursius in S. in personam versicul. actiones de actionibus. Sic in proposito bonorum possessio causa litis agnoscendæ, non est alia in substantia, & specie quam quæ datur ab intestato eisdem personis quibus competit quærela. Sed additur hoc nomen causa litis agnoscendæ. Ad denotandum eam dari tempore quo non potest habere plenum effectum nisi prius intentata quærela, & per eam rupto testamento, & sic non definit esse ea quæ esset; si ordinario iure intentaretur. Exempli causa in emancipatis unde liberi, sed quoniam ex causa accidentali datur etiam nomen rupto testamento causa præparandi quærelam additur ei hoc nomen Accidentale, ut dicatur causa litis agnoscendæ per quam nominis accidentalis adiectione denotatur eam non habere effectum suum statim, ut per eam competat ius in proprietate bonorum, sed tantum ut quærela præparetur ut deueniatur ad plenum effectum bonorum possessionis. Ad aliud de sollemnitate decreti, & causæ cognitionis dicimus eandem sollemnitatem fuisse olim necessariam in hac bonorum possessione quæ interuenire debebat omnino nullo facto testamento: opinio enim doctorum id negantium nunquam probatur, & propterea standum erit regulæ dicti S. si causa cognita l. tertia de bonor. possessionib. hodie autem cessat difficultas cum in agnoscendis bonorum possessionibus

n bus nulla requiratur causæ cognitio neque decretum
 l. vltima C. qui admitti . Ad postremum licet hæc bonorum possessio agnoscat ab intestato, & sic antequam deferatur successio non sequitur propterea, quin eadẽ sit quæ agnosci posset, & debeat tempore delatæ successio-
 nis ab intestato, si prius non fuisset agnita, vt probatur per simile in bonorum possessione secundum tabulas quæ cognosci potest pendente cognitione, & ea adueniente obtinetur hereditas tanquam si tempore
 existentis conditionis agnitio fuisset facta l. secunda S. sed si sub conditione de secundis tabulis. & facit dicta l. vltima C. qui admitti secundum intellectum
 Romani qui intelligit, vt si quis agnouerit bonorum possessionem antequam sibi esset delata intra
 tempus eius cui prius bonorum possessio competit illo priore excluso illa bonorum possessio agnita à secundo
 sortiatur effectum perinde, ac si suo tempore esset agnita vt expresse lex loquitur nisi fenestra cauillationi aperia-
 tur, ita in hac quæstione, & si antequam bonorum pos-
 sessio licitæ agnoscendæ deferatur ab intestato agnoscat
 tam rupto testamento sortitur effectum perinde, ac si tempore quo fuit agnita successio fuisset delata ab inte-
 stato . Ratio horum omnium est quia inspicitur intentio agnoscentis, & iudicis concedentis hanc bonorum pos-
 sessionem quæ est, vt si testamentum rumpatur per
 quærelam, ex ea obtineatur successio ab intestato tan-
 quam si testamentum esset factum adementem l. cum miles, & l. Titia ff. de inofficioso testamento.

Bono-

*Bonorum possessio causa litis agnoscendæ,
an hodie sit necessaria filijs
emancipatis.*

Occasione eorum quæ superiore capite sunt disputa differendum est, num emancipatis filijs necessaria sit hoc tempore bonorū possessio causa litis agnoscendæ, & esse necessariam à Doctoribus frequentiori calculo est definitum, nam & si sublata est differentia ab intestato inter emancipatos, & venientes iure civili cum ipsi admittantur ad successionem de iure civili l. meminimus C. de suis, & legitimis. Authentic. de hæredib. ab intest. S. primo, & S. nullam id tamen factò testamento non procedit vbi agitur de eo rumpendo tunc enim iura antiqua seruantur, vt aliud habeat remedium emancipatus, quam venientes iure civili vt tradit Accursus, & alij in l. si emancipati C. de collationib. Mihi tamen probabilior videtur opinio Cattrensis in l. secunda C. de inofficioso testamento qui aduersus communem docuit non esse necessariam, quia vt præcedenti capite definitum est eodem modo datur hæc bonorum possessio, & ex eodem capite sicut daretur nullo factò testamento, sed ideo agnoscitur ante ruptū testamētū, vt rupto per quærelā agēs p. quærelā obligatus sit successioni ita vt eam dimittere nequeat, & id potest fieri per aditionē hereditatis sicut per bonorum possessiorē quando agēs quærela vtriusque iuris civilis, & prætorij capax est per l. quemadmodum de inofficioso testamēt. Vnde cum hodie emancipati possint iure civili succedere per aditionem ab intestato non habent necesse præponere quærelam per bonorum possessionem si malint eam.

præparare per aditionem . Alterum tamen necessarium est in illis sicut in omnibus quibus competit quærela in suis ut habetur in dicta l. quemadmodum superius allegata . Si verum est eodem modo præparari quærelam sicut succeditur ab intestato non est dubium suos etiam posse agnoscere bonorū possessionem, unde liberi, & causa litis agnoscendæ sicut ab intestato per eam succedere possent sit malint iure prætorio succedere quamvis istud non sit necessarium cum promptius, & expeditius remedium habeat de iure civili quo absque ullo facto fiunt hæredes, & ipso iure sicque rupto testamento, & per consequens exheredatione sublata licet nullam agnouerint bonorum possessionem sui fiunt hæredes, & hoc est quod dicitur in dicta l. Papinianus §. si ex causa de inofficioso testamento is qui rupit per quærelam testamentum statim sit suus hæres, aut bonorum possessor, si hoc se contendat. Et quod ait in dicta l. quemadmodum bonorum possessionem suis non esse necessariam, quasi dicant si nolint possunt etiam agnoscere bonorum possessionem, licet non sit necesse si velint succedere de iure civili propter suitatem . . .

*Ut filius iure Codicis excluderetur a quærela
sufficiebat quartam habuisse eum bonorum
paternorum .*

Quartam bonorum integram eo iure filius, ut à quærela excluderetur habere, erat necesse l. cum queritur C. de inofficioso testam. l. Papinianus §. quoniam ff. eod. titul. erat autem quarta eius portionis quam habiturus fuisset filius ab intestato dicta l. Papinianus §. si quis mortis & l. illud C. de collationib. nec

nec requireretur eam esse hereditatis sufficiebat enim si
 fuisset quarta bonorum hoc est detracto ære alieno, &
 hereditarijs oneribus dicta l. Papinianus S. quarta adhi-
 bita l. sub signatum S. bona de verbor. significationib.
 sed videbatur quartã non sufficere filio vt à quærela ex-
 cluderetur: est enim ipse dominus bonorum paterno-
 rum superstitute patre, & iure naturali, & civili l. in suis
 de liber. & posthum. l. cum ratio de bon. damnator
 ita vt pater non possit etiam si maxime vellet filium sua
 hereditate priuare, nisi iusta aliqua ex causa nulla igitur
 existente causa legitima possit dici filius iniuria affectus
 si integram patris successionem non haberet ex testa-
 mento; quemadmodum haberet ab intestato. Nulla præ-
 terea lex est quæ quartæ assignationem introduxerit
 pro legitima. Augetur difficultas quia cum legitima sit
 subsidium quodam bonorum quæ pater liberis pro
 alimentis relinquere tenetur, vt ait Iustinianus in Au-
 thêtic. de trient. & semis. post princip. Et vero simile nõ
 est liberis; præsertim si plures fuerint posse congrui sub-
 stentari ex sola quarta. Aliter legislatores constituerunt
 filios scilicet modo quartã habeant non posse dicere pa-
 tris testamentum inofficiosum, ratio est quia non fuit
 pater priuandus libera disponendi de bonis suis faculta-
 te quæ vniciuique de iure naturali, & civili competit. Na-
 turali quia quisque debet esse liber rei suæ moderator
 & arbiter l. in re mandata C. mandat. præsertim in ex-
 trema voluntate l. prima C. de sacro Sanct. Eccles. Ciui-
 li ex eo capite legis duodecim tabularum quo cautum
 fuerat vti quisq; legasset rei suæ ita ius esto l. verbis de ver-
 borũ significationib. S. disponat Authêtic. de Nupt. itaq;
 hæc duo iura quæ inuicem pugnare videntur. Vnum
 enim addicit omnia bona parentum liberis. Alterum
 concedit parentibus arbitrium disponendi de bonis suis
 acce-

acceperunt tēperamētū , vt liberis non tota hæreditas, sed quarta pars tantum necessario relinqueretur , & de residuo libere parentes disponerent similis taxatio legitimæ facta fuit in omnibus personis quibus legitima debetur §. primum Authentic. de hæred. & falcid. vbi non obscure habetur legem imposuisse necessitatem testantibus relinquendi huiusmodi portionem debitā secundum naturam certis personis , Sed quæ nam illa lex fuerit quæ prima induxerit talem taxationem legitimæ nusquam mihi in iure compertum est. Nisi dicamus ex l. falcidia id esse introductum nam hanc portionem nomine falcidiæ appellari probatur in dicta l. Papinianus §. quarta, & §. vnde si quis , & Authentic. de immens. donationib. & Authentic. vnde si parens C. de inoffic. testamēt quæ etiam legitimam appellat falcidiam, & videtur id esse constitutum in primo capite legis falcidiæ l. prima ad leg. falcid. dum ibi dicitur legē falcidiam in primo capite dedisse facultatem testandi vsque ad dodrantem , nam nisi intelligatur ita parentes qui attenta ratione de qua superius per quam dicebatur totam parentum hereditatem pertinere ad filios , & sic parentes aliter disponere non potuisse accepisse eam facultatem ex lege falcidia in eo primo capite illud verbum, dedit, superflue, & ineptè appositum est, cum iam ex lege duodecim tabularum vnusquisque testari posset de omnibus bonis suis , & secundum hæc non errauit Diuus Hieronimus qui apud Eusebium accepit falcidiā pro legitima quamuis in hoc reprehendatur ab Alciato libr. parergon quinto, capit. vigesimotertio. Nec quemquam moueat quod dicebatur hanc portionem non sufficere pro alimentis liberorum, nam taxatio legitime est de iure positio , & pro ratione sufficit legislatoris voluntas vt notatur in l. prima §. pueritiam de postulationib.

nib. l. non omnium C. de legib. attamen non est negandum quin parua quantitas fuerit ista quarta bonorū pro legitima, & propterea iuste fuit vetus lex correcta per Iustinianū in Authētic. de triēt. & semis. S. 1. & cōstituit debere esse triētē portionē liberorū, aut semisē secū dū liberorū, numerū, & Authēt. nouissima C. de inoffic. testam. quæ correctio fuit fauore ipsorum liberorum facta dicta Authentic. de triēt. & semis. Fuit etiam facta correctio fauore testantium, nam etiam si integra quarta non fuerit relicta filio, sed aliquid minus non propterea rumpetur testamentum per quærelam sed agetur ad supplementum l. omnimodo l. scimus C. de inoffic. testamen. & Authentic. Ut cum de appellation. cognoscim. S. hæc autem Versicul. cæterum, &c.

*l. suo Victu, & l. Imponi de operib. libertor.
conciliantur, & Vera operarum
distinctio exponitur.*

SVb tractatu de operibus libertorum, duo extant. Responsa quæ pugnancia inuicem prima fronte videntur, quæque duobus modis Veteres interpretes conciliare nituntur, sed parum mea quidem sententia feliciter Ego vero quem proprium vtriusque responsi verum sensum esse arbitror ostendere pro viribus conabor. Vnum auctorem habet Iul. Paull. in l. suo victu. Alterum Labolenum in l. imponi opere Prioris hæc sunt verba, suo Victu vestituque operas præstare debere libertum Sabinus scribit, quod si alere se non possint, præstanda ei à patrono sunt alimenta subiungit deinde Caius sequenti Responso. Aut certe ita exigende sunt ab eo operæ. ut ijs quoque diebus quibus operas edat satis temporis ad quæ;

quæstum faciendum unde ali possit habeat. Verba posterioris in hunc modum sonant; Imponi operæ ita ut ipse libertus se alat imponi non possunt. Veteres sic interpretati sunt ut lex imponi, loquatur in casu quo certe operæ debentur, & l. suo V. C. ubi incertæ debentur & hæc est prior cõciliario. Posterior est in casu cõtrario nempe legi imponi locum esse in incertis operis, & l. suo victu in certis, adducebant rationem satis ineptam quia in operis certis poterat præparare victum in incertis non poterat nesciebat enim quales deberent imponi; est & alia opinio in Accursijs glossæ expressa in dicta l. suo quod à libertis p. estetur sumptus, nisi quando inops est patronus, & ita intelligunt in l. opere eod. titul. Mihi autem videntur singula responsa diuersos habere casus non contrarios in l. suo victu sensus est libertum operas debere præstare suo sũptu, & vestitu, sed si alere nequit debet patronus concedere tantum temporis spatiũ quantũ sufficiat ad victum quærendum, & sic generaliter hæc lex intelligitur. In lege Opere non dicitur contrarium, verum de alijs expensis, & de alio casu loquitur, scilicet de expensis, & vectura itineris nõ de diurnis quando operæ præstantur, ut intelligitur in irrdicta l. suo, nam quamvis operas edere debeat suo sumptu libertus, & ubi est patronus si tamen necesse sit iter facere liberto ad locum patroni, iter facere debet expensis patroni, id quæ æquũ, est visũ etiã legislatoribus ne ob loci mutationẽ fiat liberti causa deterior In l. imponi deinde intelligẽdũ est q. patrono non licet imponere ut ipse se alat libertus nã quãvis se alere debeat tamẽ id nõ potest ex pactione, seu obligatione fieri quia libertus ea obligatione teneretur se omnino alere etiam si egeret propter obligationem generalem, & hoc iniquum est ut quodanis alimentis quis defraudetur, & contra

contra pietatem, quam inter se libertus, & patronus præstare debent l. libertus eod. titul. non valet igitur tale pactum illa ratione obstare; Lex penultima autem intelligitur secundum l. suo; hoc est quando eget qui operas præstat & l. opere melius intelligitur si superior legatur nam eius sensus pendet ex præcedenti; Sensus autem Veterum nulla mihi verissimi ratione probatur, nam quid interest, an certæ, vel incertæ operæ imponantur quasi non ita necessaria sint alimenta cum eduntur certæ sicut quando incertæ. Sed Vtrum intellexerint Veteres de operis incertis ob diem incertum quo præstarentur, an ob id quod quales indicentur esset incertum, dubium est, Sententia enim eorum videtur de dierum incertitudine loqui; verba autem Accursij de incertitudine operarum, vt ex illis verbis colligitur cum nesciat quales debeant sibi imponi. Sed quecumque fuerit mens Accursij dico nullam esse faciendam distinctionem inter certas, vel incertas, nam omnibus modis necesse est liberto comedere etiam si nullæ operæ indicantur, sed incertas vocat officiales, certas vero fabriles in l. si non sortem §. sed si operas de condition. indebit. Vbi ponitur distinctio operarum quæ distinctio mihi iure non probatur, nam ponit obsequias esse operas; quod verum non est, cum operæ ab obsequijs distinguantur vt tituli sunt separati de operib. libertor. & de obseq. à libert. patron. præstand. & de operib. seruor. Præterea in definitione operarum non continentur obsequia vt inferius apparebit, Ait enim Accursius Operarum alia sunt obsequiales alia fabriles, alia artificiales. Obsequiales alia in faciendo vt in assurgendo, &c. consistunt alia in non faciendo vt non vocare in ius, sine venia Prætoris. Opera est. n. diurnum officium l. prima de operib. libertor.

L

tor.

tor. Et operarum secundum meam distinctionem quæ-
 dā *Officiales*, sunt, & quædam *Artificiales*. *Officiales* quæ
 præstantur à libertis patrono circa officia in domo
 obeunda puta custodiam scilicet *Attrij Lecticam Domini*
 portare, & similia *Artificiales* quæ præstantur ab ar-
 tificibus, ut sunt *Medici: Hiltriones, Coci, Sed ex ar-*
tificialibus quædam fabriles quæ in fabris tantum-
modo præstantur puta Ferrarijs Lignarijs, Cementa-
rijs, & similib. Et *Artificiales* à *fabrilibus* distant, ut
 genus à specie, & sub hac distinctione omnes operas cō-
 tineri exatimo de quibus crebra est mentio in dicto
 titulo de operib. libertor. l. prima l. fabriles l. operæ
 non ergo obsequiales; operæ desiderantur, cum obse-
 quia non sint diurna officia, ut operæ, sed *Obserua-*
tiones Venerationes, & Obtemperamenta quæ iure
 præstare debent filij, parentibus, & liberti Patronis
 ut ne vocent eos in ius sine venia, ne de dolo actiones
 in eos intendant, ne ingrati, aut rebus, aut Verbis
 se ostendant, neque obsequia, ut operæ indicuntur l.
 si quis eod. titul. ideo Imperator rescripsit quod si
 patronus operas non imposuerit libertis multo ma-
 gis ad obsequia tenentur l. libertorum de obseq. li-
 bertor. quæ lex ostendit etiam obsequia contineri ap-
 pellatione operarum.

l. Ita-

*1. Itaque Fullo S. sed si res pignoris de Furt.
Vera declaratio.*

VLpianus libro vigesimo nono ad edictum scribit in hæc verba. Sed si pignori data sit res creditori quoque damus furti actionem quamvis in bonis suis res non sit Quin immo non solum aduersus extraneum verum, & contra ipsum quoque dominum furti actionem dabimus, & ita Iulianus scripsit. Nec non, & ipsi Domino dari placuit, & sic fit vt non teneatur furti, & agat. Hæc verba nunquam mihi arriserunt videlicet, vt non teneatur, & agat; Sensus enim congruus non videtur ex eis posse elici, nec habeat personam, seu nomenclatum ad quem verbum teneatur referri possit, & verbum agat; quis enim est is qui non tenetur, & agat? præterea quis sensus foret Iureconsulti, qui ex superioribus voluit inferre, & quandam consequentiam notare, si quis autem dixerit intelligitur, quod dominus nõ tenetur, & agit, quando scilicet extraneus furatus est, hic profecto ineptus esset sensus; quia non sequitur ex præcedentibus. & diuinatorius est cum subintelligat quando extraneus furatus est, & sensus erat indubitatus. Ego autem puto Vlpianum aliquid accuratius, & dilicatius voluisse afferre non autem enigmaticè, vt ita dicam loqui, sed notabile quoddam sequi, & ex superioribus nobis manifestare, hoc est quod idem dominus potest agere furti, & tenebitur furti occasione eiusdem rei suæ, vnde existimo ita esse legendum, & sic fit, vt idem teneatur furti, & agat, nam si dominus furatus sit rem suam quæ apud creditorem erat teneatur quidem furti, & si alius furatus sit agit furti, igitur vbi est dictio (nõ) legatur, idè,

L 2 quam

quam sententiam repetit Iureconsultus in l. quāuis S. tertio eod. titul. Non obstat l. eum qui S. Iulianus, qui loquitur in diuerso casu, quando scilicet fur, quis est, tunc enim furti agere non potest, sed casus noster intelligitur quando dominus non est fur, & sic tenetur furti, & agit de eadem re diuersis respectibus.

*l. si quis uxori S. sed si seruo eodem titulo
De furtis recte declaratur.*

Si seruo meo peruersum sit; ait Vlpianus, ut tabulas meas describeret, & quæ sequuntur Accursius & Accursiani interpretes, interpretantur describeret, id est deleret, vel impleret Ridicula profecto interpretatio, & risu digna quid enim conuenientia est inter deleret, aut impleret, & describeret? nulla profecto immo contraria sunt inter se; Notissima est significatio delendi, cancellandi, & inducendi notissima quoque describendi Puto ego verbum describeret accipiendum esse in suo proprio significato, id est transcriberet, exemplum sumeret, ut quis eo vteretur.

l. Diuus Seuerus. Ad Municipalia expenditur.

Si mens mea non errat, perperam Veteres intellexerunt hoc Paulli responsū, quinimmo contrarium ei dederunt sensum proprio, & vero, Verba Paulli hæc sūt; Diuus Seuerus rescipit interualla temporum in continuandis honoribus, inuitis etiam volentibus concessa, dum ne quis continet honores; sensus Veterum fuit Inuiti non coguntur, sed volentes admittuntur ad honores,

Ses : Ego contrarium omnino constituendum hic esse arbitror : Nam, & Ratio, & Verba legis admonent, vt intelligamus quod interualla honorum sunt adiuuenta, ne honores continuentur non aurem, vt quis non cogatur inuitus, & si velit admittatur, hoc est interuallum illud honorum non solum interponi debet si nolint gerere honores, sed etiã si gerere velint exēpli causa: Titius gesit honorē Duumviratus puta ab hoc honore, antequã ad alium admittatur debet expectare tres annos. Sed Titius nolebat expectare, sed volebat statim admitti, vel non multo post ad alium honorem, & dicebat quod illud interuallum non debebat expectare, si volens ad honorem admittetur. Verum si nollet gerere expectandum erit interuallum, nam ante non poterat inuitus cogi ad honores; At contra, & rectius allegabatur quod interuallū tēporis etiã ab ijs qui libenter honores gerunt erit expectandū quia nō licet cuiquã cōtinuare honores etiã si maximè vellet ne dū inuitus; multi autē reperirētur qui libenissimè continuarent honores, sed lex prohibet ne continuentur ideo interualla inter honores statuit quę obseruari debent ab omnibus, tam volentibus, quam inuitis, & hic est sensus legis, non tradendus obliuioni. Quę autem sint interualla statuit Imperator in l. secunda C. de honorib. & munerib. libr. decim. in hæc verba. Ab honoribus ad honores eisdem quinquenij datur vacatio. Triennij vero ad alios Legatione perfunctis biennij vacatio concessa est; Expendamus nunc verba legis, ait concessa sunt inuitis idest attributæ sunt ijs qui nolent, ea esse concessa, non enim volentibus, hoc est non solum etiam volentibus esse concessa, idest volentibus vti eo interuallo, sed sunt adiuuenta etiam inuitis ijs qui vellent gerere, sine interuallo. Verba enim possent accomodari rectè ad sensum Veterum;

sed

sed ratio quæ subiungitur ostendit sensum nostrum veriorē, videlicet, dicitur dicit ne quis cōtinuet hōnōres, id est hoc interuallum statutum est ne quis cōtinuet honores quia ex Ciue Tirannus videretur factus cæterique ciues defraudarentur vice sua in gerendis honoribus. Si autem lex loqueretur de oneribus, sensus veterum probandus esset onera enim nemo, tam stultus erit qui volens, & plusquam ei iniungatur admittat, & sententia nostra probatur ex l. prima C. de honorib. & munerib. int. patr. & fil. in his verbis, Sicut & honores. & munerera cum pater, & filius decuriones sunt in eadē domo cōtinuari nō oportet, &c. Iuriconsultus manifeste etiā id decidit in l. honor §. penultim. de munerib. et honorib. ibi Nec continuare quisquam honores potest, &c. & sensum nostrum habuit Accursius in dicta l. prima C. de honorib. forte recte sensit etiam in hac l. Dinus, sed mendose scripta est eius sententia, nam & Bartolus in hac lege ita scribit. Nota qui gessit vnum honorem non potest resignari, & si uti verba Accursij ita sunt, sensus est quod inuiti non cogantur, nec volentes admittantur ..

*l. Eius §. Domicilium autem eod. titul.
Ad Municipal.*

Domicilium autem ait Vlpianus habere potest, & relegatus eo loci vnde arceatur, vt Marcellus scribit; Et hoc quoque, & si breuissimum, & nisi fallor perspicuum responsum perperam declaratum est à Veteribus illi enim ita suam interpretationem accomodauere. Vnde arceatur. id est in quo l. filij §. relegatus, & si quidem perpetuo planum est alias non, nisi maiorem partem fortuna;

runarum habeat C. de incol. l. ciues Vel nisi decem annos ibi steterit l. nec ipsi cod. titul. Sed an in pristino domicilio potest conueniri? Respondeo, sic, si illud habet ex origine, & procuratorem habere potest vt superius dictum est in l. Papinianus de minorib. Sed si domicilium tantum, tunc non, cum illud sit merum voluntate, vt supra initio huius legis notatur, & supra in l. libertus §. patris hactenus Accursius Ex quibus apparet quod hunc locum intellexit quod quis potest habere domicilium vbi relegatus degit, ideo exponit vnde in quo, & deinde querit quid de loco pristino a quo prohibetur, & respondet, vt superius ex verbis patet; Mibi autem videtur Accursium quæsiuisse quod ante oculos decisum habebat, & per mendicata suffragia quæstionem soluit quæ certa lege erat determinata, nam in hoc loco expresse determinat Iurconsultus quod in loco non relegationis idest vbi relegatus agit, sed in loco prohibito a quo relegatur, remouetur, arceturumè domicilium habere potest relegatus neque rara est expositio illa vnde idest in quo: quo enim auctore aduerbium de loco significat in loco? nisi dicamus sufficere auctoritatem Accursij qui ad suum sensum confirmandum, nouam configit grammaticam; ideo nihil est tam scabrosum quod non facile explentur sibi, Sensus itaque hoc loco est, Relegatum domicilium habere posse in loco a quo arcetur idest prohibetur, & eicitur, exemplo res fiet clarissima Titius relegatus est a Bononia Cartaginem idest vt Carthagine habitaret poterit habere domicilium Bononiæ puta si ibi fortunarum suarum partem habuerit, vel familiam forte vxorem, & liberos, seruos liberos, & ad hunc locum pertinet dicta lex Papinianus de minorib, sententia enim Accursij definita est superius clarè in l. filij eod. titul. ibi relegatus in eo loco in quem relegatus est interim necessarium

sarium domicilium habet, & dum Accursius ait quod relegatus perpetuo ibi habet domicilium alias non: mihi non rectè dictum est, nam in dicta l. filij sine distinctione loquitur, & verbum interim ibi positum contra stat nã exponitur interim idest dum ibi relegatur, nec talis limitatio fuisset omiffa quæ nota fuerat digniffima cum plereque relegationes fiunt ad tempus. Non obstat l. cines C. de incol. libr. decim. quæ non loquitur in relegato, sed in eo qui voluntate domicilium acquirit mutaturque Relegatus autem necessarium, non voluntarium acquirit vt habetur in dicta l. filij; Et quatenus ait Accursius in dicta lege filij relegatum habere domicilium in quantum ad onera non honores, id verum non puto, nã lex quam citat nihil sententiæ suæ refragatur; quia loquitur de eo qui erat prohibitus ab honoribus in Ciuitate sua, non de eo qui in aliũ locum relegatus est, nam satis illa pœna punitur relegatus qui a patria sua prohibetur, & honoribus illius loci. Præterea sicuti Præses non potest relegare, etiam qui non est suæ iurisdictionis & ex loco sibi non subiecto l. relegatorum §. dubitatur & seq. de interd. & releg. parj quoque ratione eius sententia qua quæque relegat, non poterit ei obesse, quin relegatus in eo loco vbi est, & habet domiciliũ vti, & frui possit muneribus, & honoribus illius loci, propterea iniquum foret, vt quis in aliena ciuitate substineret onera, & priuaretur honoribus in qua nihil deliquit. Item cum pœnæ sint molliendæ l. interpretatone de penis plus puniretur relegatus, quam iudicis sententia dictaret qui id egit dumtaxat vt patria prohibeatur, non vt alia pœna afficiatur, & hæ rationes faciunt, siue Præses relegat extra suam provinciam secundum formam l. relegatorum, siue intra provinciam suam. Et hæc satis quantum ad hunc, & superiorẽ locum attinet nũc vero examinanda est l. Titio sub cod. titul. ad Municipal.

*l. Titio eod titul. Ad Municipal.
diligenter expenditur.*

INtellectus Veterum fuit Viaticum in hoc responso significare Salarium quod Nuncius qui tulit licteras secum attulit, vt Titio pro mercede daret operæ suæ quam in porrigendo decreto Imperatori adhibuit. Mihi autem visum est hunc sensum neque sententiæ, neque verbis congruere, & puto viaticum hic significare pecuniam pro alimentis, Titij qui studiorum causa debebat Romæ, qui sensus, vt manifestior fiat singula expendã verba, & obiter ostendam sensum Veterum esse ab hoc responso alienum Casus, ita potest fingi quamuis, & in ipso legis scripto positus sit. Respublica Anthiochensium decreuerat, vt Titio qui Romæ iuri civili operam dabat singulis annis ex publico darentur centum aurei pro alimentis, & uestitu, & decretum Magistratibus dederunt ferendum Titio cum epistola qua mandabant vt ipse Principi porrigeret decretum, quo porrecto Viaticũ ei daretur à Principe, &c. ait lex, Titio cum esset Romæ studiorum causa, hæc verba non sunt frustra posita studiorum causa secundum nostram sententiam, quia aliquatenus ostendunt quid significet Viaticum, ex veterum opinione frustra sunt posita contra l. si quando de legat. primo, & ideo infra dixit quod ille erat suæ rei gratiæ non autem studiorum, Epistola missa est à Magistratibus patriæ suæ magistratus appellat Duumuiros qui magistratus appellantur municipales dicti Duumui-ri quia Duo erant in eo magistratu sicuti Decem Viri, & Trium viri dicebantur quod Decem, & Tres crearentur in eodem Magistratu, hi creabantur ex corpore de-

M

curio.

curionum vt ait Iurifconsultus in l. honores de decurionib. is qui non sit decurio Duumuiratu, vel alijs honoribus fungi non potest Decurionum enim honoribus plebei fungi non possunt. Decuriones sunt consiliarij, & Senatores, vt ita dicam, in Municipijs instar Romanorum Senatorum sicuti Duum viri sunt in ipse municipijs instar Consulium, vel in alijs Ciuitatibus Coloniae Romanorum l. prima §. in alijs de decurionib. l. omnes l. exemplo C. eod. titul. quamquam Accursius dubitauerit, & discernere non voluit, quae dignitas fuerit maior Duum Virorum, an Decurionum in l. item quod cuiusque Vniuersitat nomin, cum procul dubio digniores essent Decurionibus Duum Viri. Hi enim erant Urbis Magistratus, & Decurionum ordo dicebatur l. prima, & quarta de damn. infect. & in titul. de mag. connub. nam in l. prima ita scriptum est, in ordine subsidiaria actio non datur, sed in Magistratus, quatenus autem Accursius Duumuiros ideo dictos esse quod Duorum suffragio crearentur. Verum non est in l. vltima C. de iudic. neque ratio eius opinio est quae docet Defensores Ciuitatum idem esse quod etiam Duum Viri l. prima Si quis ius dic. non obt. nam valde inter se differunt Duum Viri, & Defensores Ciuitatum Duum Viri namque ex Decurionibus creabantur l. honores de decurionib. Defensores vero ex plebe l. secunda C. de defensorib. Ciuitat. & Authentich. eod. Praeterea habent tractatus diuersos in Codice nã titulus est de Defensoribus Ciuitatũ, & de Magistratib. Municipal. id est Duum Viris. Item Defensores propriè non gerebant Magistratum in l. hac C. de donationib. ibi siue ea Ciuitas Magistratus siue non habeat, & defensor tantummodo sic Defensor vnus tantum creabatur vt habetur in dicto titul. C. de defensorib. & in Authentich. eod. Duum Vi-

ri autem duo erant, & eorū differentia copiosius ostenditur ab aliis eruditis viris alijs in locis. Ait lex, vt porrigeret Imperatori decretum, quid decretum contineret non possumus certum habere. Ego puto in eo contineri quemadmodum Ciuitas decreuerat Viaticum dandum Titio ob causam studiorum, nam ex publico ei dabatur quod prohibitum non est l. ambitiosa de decret. ab ord. fac. & hodie sunt nonnullæ Ciuitates quæ ex publico sustinet studiosorum certū numerū in Gymnasijs publicis. Porrecto igitur decreto Titius accepturus erat ab Imperatore viaticum, nam intelligendum est quod Respublica illa rationes habebat implicitas cum Fisco, erat enim fisci creditrix, vel quia reddere promisit tantam pecuniam in Prouincia vel fortè conuentio erat inter Ciuitatem, & Imperatorē vt viaticum daret Imperator degeni Romæ studiorum gratia. cuiusque Ciuitas decreuisset. Ait is autem qui suscepisset literas collusionem fecit, hæc autem collusio facta est inter Nuncium, & Lucium est autem collusio plurium conspiratio, & machinatio in fraudem alterius, & damnū facta, vt in titul. de collusionibus det. quæ & colludium dicitur l. vltim. C. de vendit. rer. Ciuitat. & l. si quis inter C. de bon. præscript. dicta à verbo colludo quod est in fraudem alterius cum altero machinor l. qui fundum §. procurator de vsucapion. pro emptor. Ait suæ rei gratia non studiorum gratia, sed propriæ rei quasi publica sit causa studiorum non propria Titij dumtaxat. Hic quæro quis viaticum ab eo petere potuisset? & posito casu oritur quæstio. Hinc orta est difficultas; nam quid sit viaticum hoc in loco, & à quo sit petendum dubitatum est. Viaticum dicitur quod in via est nobis necessarium vt puta pecunia, quam in itinere expēdimus vnde Iurisconsultus ait in l. eum quem temere de iudic. eum quem temere aduersarium suum in iudicio

dicio vocasse constiterit viatica licitque sumptus aduersa-
 rio reddere oportebit, & in l. si fratres pro socio S. si quis
 ex socijs, propter societatem profectus sit veluti ad mer-
 ces emendas eos dumtaxat sumptus societati impurabit
 qui in eam rem impensi sunt. Viatica igitur & merito-
 riorum, & stabulorum, & iumentorum, &c. Item viati-
 cum appellat Iurisconsultus pecuniam quam studiorum
 causa iuuenes expendunt. ait enim in l. cum filiusfami-
 lias si cert. petat. cum filiusfamilias viaticum suum mu-
 tuum dedit cum studiorum causa Romæ ageret re-
 sponsum est extra ordinario iudicio illi subueniendum.
 Idem in l. si longius de iudic. in fine. Item & legati solent
 accipere viaticum, ideo ait in l. vltima. de munerib. & ho-
 norib. S. legati quoque; qui ad sacrarium Principis mit-
 tuntur quia viaticum interdum solent accipere, personale
 munus ineunt & hæc de viatico, & ita veterū sententiā,
 & nostrā posse sustineri puto circa viatici significationē.
 Consequens est vt videamus à quo sit petendum Accur-
 sius ait a Nuncio qui secum illud tulerat, & interpreta-
 tur illud relatiuum, seu demonstratiū ab eo scilicet Nun-
 cio: nam de Nuncio dicit, ibi & quid commisisse videtur
 is qui non restituit literas, &c. nam hæc verba manifestè
 demonstrant ibi non esse intelligendum de Nuncio; Est
 & alia ratio quia relatio fit ad proximas præcedētes per-
 sonas l. si idem ff. de iurisdiction. omn. iudic. & præsertim
 quando sunt personæ intermediæ ad quas relatio potest
 fieri vt in hoc responso nam inter Nuncium, & relatiuū,
 ab eo, est media persona Lucij, & Titij, & Imperatoris
 quæ: opter nemo diceret bonam expositiorem ab eo,
 idest Nuncio ideo recta videtur expositio ab eo, scilicet
 ab Imperatore. Item alia ratione non videtur posse sub-
 stineri opinio Aceursij; Nuncium videlicet secum viati-
 cum tulisse: nam si Nuncius tulit cur; non potest Titius
 viati-

nitiatum petere l. si pupilli S. si pecuniam de negot. gest. ibi si quis pecuniam, vel aliam quandam rem ad me perferendā acceperit, quia mecum negotiū gessit, negotiorum nēpē gestorum mihi actio aduersus eum competit Item facit l. si is C. de furt. Item stante opinione Veterum videtur quod Titius non possit petere, & tamen eum posse dicitur in lege, nam in pari delicto est potior causa possidentis l. Eum par delictum de regul. iur. & in pari delicto causa petitoris est deterior l. secunda, ne quis eum qui in ius voc, &c. Cum igitur Nuncius, & Lucius fuerint in pari delicto collusionis non videtur quod Lucius possit petere, nam & allegans turpitudinem suam, nec audiretur l. transacione C. de transacionib. l. cum profitearis C. de reuocand. donationib. l. mercalem C. de conditionib. ob turp. caus. Facit præterea regula l. itaq; fullo de furt. & ex suo dolo nemo consequitur actionē l. ex facto l. metu S. sed licet de negot. gest. Facit insuper illa ratio potissima Lucium nō posse petere, si posset petere id intelligeretur de iure l. prim. S. hæc verba q̄ quisq; iur. si Nuncius nō potest obligari nūquam enim obligatur l. vltima quod cū eo l. vltima quod Iul. Accursius in l. si pupilli S. primo de negot. gest. & Bal. in l. ei qui C. quod cum eo. Alexand. apud Bartol. in l. qui autem, & seq. de constitut. pecun. Aiunt enim Nuncium esse merum organum, & quasi Picam, vel Epistolam, & sic concluditur eum non posse obligari ex persona sua, neque ex persona Reipublicæ, quia non habebat mandatum, nā ad Titium non ad Lucium directus est à Republica, & mandatum habuit eidem Titio restituere vt in scripto habetur; Ex dictis non videtur posse sustineri expositio Accursij ab eo scilicet Nuncio etiam si alias rectè sensisset. Si quis autem vellet tueri opinionem Accursij exponat ab eo Imperatore, vt scilicet Impera-

perator solveret, sed non placet quia pro tam parvula operula non videtur Viaticum dandum neque Juriscōsultus de hac re legem quæstionemque posuisset; tum etiam quia Respublica nō Imperator dare debet Viaticū legatis, & ante profectionem alias non esset Viaticum. Item Nuncius, & Lucius non ita facile committerent falsum pro illo legatuo Itē illud Viaticum datur legatis quorū nulla est hic mētio. Si tamē quis occurrere vellet obiectioni, legat ab ea, non ab eo, & exponat ab ea scilicet Republica, & ita in quibusdam exemplaribus scriptum inuenisset tunc obstat, nam qua ratione Lucius petere posset à Republica, cum statim petendo eius dolus detegeretur, nec video qua ratione petere posset à Republica. Ideo probabilior omnibus videtur nostra opinio. Ait lex; Titium quidem Viaticum petere non posse decisio ergo est; Titium Viaticum petere non posse ab Imperatore, quia nulla amplius est mentio de eo in decreto; subiungit; sed eum qui nomen indidisset idest Lucium, igitur ex falso comisso consequitur actionem. Respondeo quod falsi crimen non evitabit; super hac responsione valde, & sep̄ dubitavi cur non Titius, sed potius Lucius possit petere; & tandem cogitavi mendum esse fortè in his verbis, & legendum esse Titium quidem Viaticum petere posse non eum qui nomen indidisset, sed de hoc subsistens nihil Censeo Indidisset, vel incidisset legatur, nihil refert, utrumque enim rectè legitur.

Ad S.

*Ad §. Titius ead. leg. Titio Ad Municipal.
datur verus intellectus.*

A Cursus cæterique eius Farinæ Interpretes ita suã
accommodauerunt huic responso interpretationem, Repromissione de euictione, vel indemnitate, quod
& si nõ diceret tamẽ promittere nõ tenetur vt l. prima C.
credit. euiction. pignor. non deberi, & hoc si habes ex
promissione. Aiqua exemplaria habent demonstratione,
idest denuntiatione, hoc est qui non tenetur denun-
tiare plusquam, scilicet pactum valet, vt l. Herennius in
princip. de euictionib. vel demonstratione, quia non de-
monstrabat ementi. Alias remissione quia nihil se de præ-
cio remissurum emptoribus cū debitore conuenit. Gra-
dus idest Magistratus succedentes remissionem alias de-
monstrationem, & dicunt à Magistratu scilicet Titio facta
fuit demonstratio vendentibus, idest sequentibus Magi-
stratibus, qui vendiderunt, ita vt vendentibus sit datui
casus, & non erat bonum pignus. Alias est remissionem,
& tunc vendentibus, idest ementibus l. Veteris supra de
actionib. empt. & qui dicit à Magistratu scilicet qui
vendebat, & qui dicit demonstratio scilicet propter
fundum demonstratum maiorem plus fuit vēditus quam
valeret, ita quod poterat Reipublicæ satisfieri, sed remi-
sione postea facta non, vt hic, & infra subiicit, alias re-
promissionem, quia promisit Magistratus qui vendidit
emptoribus, quod tot iugera erant, quod verum non
erat, & ideo fuit coactus reddere, restituere promitten-
do, eum, ergo idest Titium qui fuit nouissimus, idest pri-
mus sic & ibi, & erunt primi nouissimi, & nouissimi pri-
mi, & sic corrigit quod dixit Modestinus. Vel dic eum
idest

idest Meuium , qui vere nouissimus Magistratus est qui nomen approbat , & facit ad hoc , quod verius est supra de administration. rer. ad Ciuitat. pertinentib. l. secunda §. prædium , qui ergo ultimus probauit tenetur Reipublicæ. siue vendiderit siue non , nam potuit non vendere , nec approbare ut si recepit nomen in suam rationem non tamen approbando , sed saluo iure Reipublicæ contra eum ad quod facit l. cum quæritur de administration. rer. ad Ciuitat. pertinentib. Hactenus verba Accursij ex quibus varia lectio , & variz sententiæ oriuntur ? Ego autem in tanta ambiguitate quid sentiam subiiciam , & sensus manifestus erit si exemplum legis rectè tenuerit ; exemplum igitur in hoc responso procul dubio tale fingendum existimaui. Titius curator Reipublicæ Alexandrinorum credidit Mæuio pecuniam pura centum & in pignus accepit fundum Tusculanum , hoc pacto ut venderetur fundus si soluta non esset pecunia tempore debito , & cum pacto , ne vlla fieret remissio , idest ut si minoris venderetur pignus quem esset pecunia credita , remittere aliquid de pecunia accepta non teneretur debitor , hoc est , ut non possit agi contra ipsum de superfluo in quo pignus non sufficeret. Titio successit in curatione Reipublicæ Lucius , Lucio , Sæpronius , Sæpronio Mæuius qui omnes approbarunt contractum Titij , ita per gradus succedentes . Buenit ut debitor non luente pignus venderetur à Magistratibus municipalibus , idest Duum viris illius Reipublicæ , & vendiderunt fundum sine demonstratione modi , idest mensuræ & pluris quam centum vendiderunt , ita quod Reipublicæ nullum erat detrimentum sed empto fundo , & soluto prætio , emptores modum fundi quem venditores esse dixerunt non inuenerunt , & ita conquesti sunt eos deceptos in mensura , quapropter Magistratus venditores remiserunt partem

tem prætij accepti secundum proportionem mensuræ defectæ quo factum est, vt pecunia Reipublicæ tota non esset salua, sed deficiebāt decē puta, nūc quærebatur quis deberet conseruare pecuniam indemnem, an Titius primus Curator, an alij ex successoribus an Mæuius vltimus Curator? Respondit Modestinus: Mæuium qui vltimus fuit curator, & nomē illius approbavit, indemnitati Reipublicæ satisfacere debere nisi doceat, & ipse transmississe nomen hoc idoneum ad suum successorem, idest alium curatorem qui ei successisset, hic est sensus noster qui vt euidentior fiat singula verba examinabo. Ait enim lex. Titius pro pecunia, quā ipse credidit, erat enim curator Reipublicæ, gerebatque eius negotia, ideo ne pecunia publica esset otiosa dedit eam mutuo ad vsuras, ait sine vlla re pmissione, & ex hoc verbo obscuritas orta est, ideo omissa disquisitione hac, in finem cætera verba, quæ mihi non habent ambiguitatem dispiciamus. ait succedentes gradus, idest successores curatores per ordinē; sed putō legendum esse gradu in ablatiuo, probauerunt idest periculum sumpserunt, nam si non approbassent, periculum fuisset primi contrahentis. Ait propter remissionem a Magistratibus factam, in hoc loco perperam intellexerunt Veteres legentes demonstratiorem, & vendentibus casu datiui, & a Magistratu exponunt a Titio: nam sine dubio legendum est, remissionem a Magistratibus vendentibus factam, remissionem intelligimus prætij soluti redhibitionem factam pro parte, Magistratibus vendētibus, & est casus ablatiui, Magistratus enim intelligimus duumuiros de quibus supra initio legis dictum est. Et quatenus Accursius intelligit Magistratus ipsos curatores allucinatur quia alij erant Curatores, & alij Magistratus Municipales; nec de Titio possumus intelligere, quia amplius non erat Curator, nec Magistra-

N

cus,

rus, intelligendum est ergo de *Dumuiris* ut dixi, & pluraliter, quod ostendunt verba inferiora illa, sed nec post Magistratus qui vendidisse proponatur. Aut qui pluri vendiderunt, propter mensuram agri demonstrati vendiderunt pluri, quam esset debitum *Reipublicæ*, & quam æquum esset quia non fuit demonstratio vera, & ideo dixit propter demonstrationem, id est assertionem qua asserbat fundum esse tot iugerum in contractu putata Titij, & ita Magistratus vendentes demonstraerunt emptoribus, non tamen re vera, & oculorum fide, nam postea adhibito mensore minor modus inuentus est, & propterea remissionem, id est restitutionem prærij facere iussi sunt à Præiudice puta, vel spontè lege dictante, & æquitate. Aut cum ergo, &c. si igitur non teneatur Magistratus venditores neque Tertius primus curator, & successores deciditur, ergo quod ultimus qui probavit nomen teneatur. Aut si nomen ad successorem, &c. limitatio est decisionis supradictæ, & est sensus, teneatur Mæuius nisi ostendat tempore depositionis administrationis debitorum qui pignus dederat fuisse idoneum, nam si tunc erat idoneus periculum transiit in successorem qui tempore successionis factus est non solvendo, dicta l. penultima de administratione rerum ad Curiam. penultima. b. h. s. s. d. e. q. ut absolvamur vtra lectio sit probabilior, in verbo re promissione ex quo legis casus pendet. *Yt ostendat* sequuntur demonstratione, id est demonstratione, & intentione intelligimus etiam si sit ex promissione, quia non verbis tam extraneis usus esset, nec illa cautio satis prodest cum intelligatur à iure l. prima C. creditor. euitio. pig. v. Minus etiam placet intelligere de euitio's renuntiatione quæ pacto potest remitti dicta l. Herennius de euitio. cum de euitio nihil proponatur, neque euitio fundum fuisse neque minoris venditum; Neque ad-

admitto lesionem demonstratione idest quia non demonstrabat, nā omnes ferè fundi vèdūtur sine demonstratione ad oculum quamvis postea mensurentur. Præterea id pactum fuit inter contrahentes, quo circa si quis vellet defendere hanc lesionem posset intelligere, pactum fuisse vt venderetur sine vlla demonstratione idest mensuratione ad oculum, & ita primo vendiderunt Magistratus quamvis postea oportuerit mensurari, quia tale pactum non obfuit emptoribus. Sed huic sentui refragatur illa potissima ratio quia hoc pacto debitor fuisset omnino liberatus neque teneretur quanto minoris fundus venderetur, at in fine significatur quod si debitor esset soluendo teneretur ex illis verbis si non ad successores, &c. quia si non fuisset debitor obligatus nullum periculum fuisset successoris Mœuij qui non approbavit cum Mœuius vltimus probauerit, ideo oportet intelligere quod debitor tenebatur ad id quanto minoris vendi um pignus foret sicuti de iure communi debet l. creditor si cert. petat. l. si pro mutua eod. titul. & hæc ratio facit etiam contra casum quem supra posuimus videlicet, vt intelligatur pactum iniurum, ne prærium redderetur seu pecunia credita, si minus venderetur, ideo eam sustinere non audeo. Item non placet illa opinio, vt legamus remissione, & intelligamus pactum factum ne faceret remissionem emptoribus quoniam hoc pacto liberaretur debitor, & pactum ridiculum esset, nam & emptoribus non est seruandum, quapropter puto rectius legendum ex promissione, seu repromissione, nā non facio differentiam inter hæc verba, & fingo casum pactū fuisse vt venderetur sine vlla expromissione idest quod tunc nullam expromissionē dedit de eo quanto minoris venderetur fundus, & sic non fuit recte cautum Reipublicæ eo quia Titius debuerat repromissionem accipere

sicut accepit pignus, vnde euenit, vt nulla repromissione data factus est non idoneus debitor, & secundum hunc casum pactum fuit vt venderetur sine vlla repromissione: nam posset etiam quis intelligere pactum fuisse vt non venderetur sine vlla repromissione idest vt nulla ex promissio daretur, cum venderetur de eo quanto minoris venderetur, & hoc magis congruit verborum contextui. Quatenus autem dixi quod repromissio, & ex promissio pro eodem accipi potest: illa ratione impugnatur quod expromissio videtur esse cum satisfactione sicuti expromissor dicitur qui se pro alio obligat sed hæc non putarem ita accipienda, nam quamuis id expromissor significet non tamen expromissio, ita intelligeretur in alia persona, nam quid repromissio ab expromissione differat, non satis habeo compertum. Si quis autem obijceret, si repromissio est nuda cautio quid profuisset Titio repromissionem accipere, cum omnino alius erat debitor obligatus ad residuum. Respondeo quia & hoc vinculum magis obligasset eundem per stipulationem, nam & si stipulatio duplæ non interponatur tamen condendatio fit in duplum l. prima de Euictionib. & tamen repromicti debet duplæ nomine vt habetur in eadem l. & in l. si diem Repromissionem autem esse nudam cautionem probatur in l. prima de prætor. stipulat. l. non solū de nou. oper. nunciacion. cuius etiā mentio est in l. si quis de condition. caus. dat. & l. quamuis §. si conuenerit ad Velleian. & l. qui libertinos in fin. de operib. libertor. & l. si vero ff. solut. matrimon. Igitur exponendum est sine vlla repromissione hoc est sine aliqua cautione, seu fideiussoria, seu nuda promissione Curatores enim debent cautè agere res publicas, & debitas exigere cautiones alioquin res sua ageretur l. prior de rer. administration. ad Ciuitat. pertinentib. quam legē
quia

quia verus eius sensus desideratur diligentius eam exponere decreui.

*l. Prior de administration. rer. ad Ciuitas
pertinentib. S. Prædium exponitur.*

Prædium publicum in quinque annos idonea cautione non exacta curator Reipublicæ locauit ceteris annis colonus si reliqua traxerit, & de fructibus prædij mercedes seruari non potuerint; successor qui locauit tenebitur. Idem in Vectigalibus non ita pridem constitutum est scilicet vt sui temporis periculum singuli præstarent, Hæc sunt Vlpiani verba perperam hactenus intellecta: Accursius interpretatur ceteris annis idest ultra quinquennium mercedes seruari non potuerunt, scilicet à Colono, Successor scilicet eius qui locauit idest alius curator, & dic tenebitur scilicet Reipublicæ quia approbare videtur dimittendo ei prædiū l. Titio S. primo ad Municipal. Deinde subiungit Accursius, sed duo quero, &c. quæ p. exaratis hoc loco haberi volo. Idē Interpretatur illa verba sui tēporis idest sue locationis, &c. Sensus Accursij ille est; Successor locatoris in quinquennium teneatur præstare periculum coloni trāfacto illo tēpore quinquēniij. Hic sēsus nullius erat dubitationis quisenim de hoc dubitare potuisset. An curator qui solum per quinquennium locauit teneatur vterius cum exierit ab administratione, quis item dubitasset, An curator qui successit teneatur, cū locatio à priore facta finiatur quinquēnioneq. ipse tunc sit in officio. Præterea fingit Accursius tacitam locationem post quinquennium quod si verum esset non omisisset dicere Iureconsultus quippè quod maximi erat mouenti cum inde omnis quæstio penderet

Præte-

Præterea quis sensus est dicere, si potuerunt mercedes seruari ex fructibus teneretur: ergo per sensum à contrario nō teneretur si potuerūt seruari, non sūt seruari, quis igitur tenebitur eo casu? nam prior locator multo minus tenebitur hoc casu, quam in priore hic enim in culpa est successor in superiore non, & hic magis teneri deberet, quam in priore quia seruari illic non potuerunt ex fructibus mercedes, &c. & tamen contrarium sensit Accursius. Præterea quis est tam crassa doctrinæ, vt scribat, successor qui locauit, uolet intelligere de successore eius qui locauit, nonne facillimum fuit clarè, & latinè loqui, & exprimere illam dictionem eius, at non puerilis est, & per ridicula interpretatio? Igitur aut ibi est mendum, aut deficit dictio eius. Alias complures possem cumulare rationes, & inditia manifesta hunc locum non habuisse veram interpretationem; sed ne longius quam par est, progrediar, dicam quod sentio; Arbitror ego locum esse deprauatum quod non animaduertent Veteres, nam in eo legitur, cæteris annis, & legi debet certis annis, & ubi est successor legatur à successore, & ita sententia erit Iurisperiti digna nempe si curator Reipublicæ locauerit in quinquennium, & certis annis illius quinquennij colonus reliqua traxerit teneretur curator qui locauit nisi à successore eius mercedes seruari potuerunt ex fructibus fundi locati nā si ex fructibus potuerunt seruari teneretur successor locatoris nō locator, Aliud est in uectigalibus fundis quia singuli curatores tenentur pro tempore suæ administrationis. Exemplum in hoc responso facile fieri potest ex supradictis. Dispiciamus nunc singula uerba. Ait lex, prædium publicum, idest Reipublicæ puta Alexandrinorum; in quinque annos, & ita in maius tempus administrationis, seu curationis suæ. Idonea ratione non

exacta, vel quia non satisfecit colonus, vel non idoneè satisfecit, nam si idoneè cautum fuisset, nulla esset quaestio, cum Reipublicæ satisfieri posset, & hoc in culpa constituit locatorem, qui idoneam cautionem non accepit, curator n. Reipublicæ qui curationis munus subibat indè nem Reipublicam conseruare tenetur, quatenus ad suã administrationem pertinet. Certis annis, ex his verbis ortus est error Accursij, qui legit cæteris annis, nõ .n. dictiones istę cętera cęterũ nominaliter positę proferuntur nisi quid referant, quid uè contineant, aut quid significet, superius fuit declaratum. hic autem non potuit dicere cæteris annis Vlpianus nisi superius dixisset mentionem uè fecisset de alijs annis præter quinquennium. Simile mendum est in §. nam si id Institutionib. de hæred. ab intestat. ibi in cæteris deinde liberorum personis cum legi debeat in certis; Certos annos igitur intelligimus puta duos, vel tres illius quinquennij. Colonus reliqua contraxerit, idest non soluert debitam mercedem, nec est idoneus ad soluendum, & de fructibus prædij mercedes seruari non potuerit à successore, idest si successor Prioris curatoris, & locatoris non potuit soluere mercedem ex fructibus, quia non erant fructus sufficientes ob sterilitatem puta. Qui locauit tenetur idest locator tenetur Reipublicæ non successor eius, curator alius, nam curatores non fungebantur per quinquennium, sed annum, & quamuis per maius tempus fongerentur potuit curator in fine temporis sui locare per quinquennium, si igitur successor locatoris potuisset seruare mercedem ex fructibus periculum ad ipsum spectasset, quia idoneum colonum accepisse videretur l. vltima §. penultimo eod. titul. & tempore suo non idoneus colonus factus præsumeretur. Aut lex idem in vectigalibus, non ita pridem constitutum est, hoc est in fundis vectigalibus, diuersum

est. Ait sed vt sit temporis singuli periculum præstarent, idest cõstitutũ est, vt curatores singuli præstarent periculum in vestigalibus fundis pro tempore suo hoc est pro tempore suæ administrationis non vltra sicut in superiori casu tenetur, nam ibi dictum est etiam vltterius teneri, vbi igitur scriptum est, scilicet, legendum est, sed, & hic est sensus noster.

l. Cognitionum §. Existimatio de Var. & extraordinar. cognitionib. declaratur.

EX his quoque pro exaratis haberi volumus, & Callistrati singula verba, & Accursij in verb. veluti locus est deprauatus, quod cum Accursius non animaduertisset dici non potest quanto opere laborarit in cassum proculdubio quia veritatem propter mendum assequi non potuit, legite diligenter scriptum legis, & præterea Accursij interpretationem cuius sensus, & si clarus; non est tamen neque iuris, neque latinæ linguæ consonus, non frasi, neque elegantia Jurisconsulti, quam Accursij interpretationem refellere non est mihi statutum cum satis re ipsa ridiculam se ostendat, & haud difficulter ex nostra sententia cognosci poterit quam subijciam: Iureconsultus .n. non scribit repugnantia, & præsertim in tã vulgarissima, & manifestissima iuris definitione, qui & si subtiliter interdum loquitur ob tractatus subtilitatem, clarè tamen mentè semper suã solet prodere, quæ obscura fit crebrò culpa mendosi Codicis, ob quã rem ius nostrum non modicè cõturbatum est, nec sine culpa sunt studiosi Adolescentes qui in primo ingressu legitime eruditionis, operam dare incipiunt verbosis insinuosisque commentarijs, ius totum confundentibus, & ita fontem limpidi-
simum

finum despicientes, ad putridas stagnantesque aquas concurrunt, unde longè plus limi quam aquæ imbibunt, & postquam doctos se existimant, tunc magis doctoris ope indigent, ita ut non magis veram doctrinam doceant, quam dedoceantur adulterinam, sed hæc missa faciamus. Legendi est, itaq; nisi fallor, idē ubi est dictio expliciua, idest, in hunc modum, consumitur quoties magna capitis diminutio interuenit. Idem cum libertas amittitur veluti cum aqua, &c. hoc vitium ortum est ex compendiosa scriptura, nam eodem modo scribitur compēdiōse idem idest sicuti idem, idem; Posset quis etiam legere item, & erit idem sensus, & ita his verbis, idem cum libertas amittitur significat maximam capitis diminutionem; nam si quis amittat libertatem afficitur maxima capitis diminutione, nam quatenus exemplum affert de pæna metalli, & operis metalli de maxima intelligitur, hæ enim pænæ libertatem auferunt l. aut damnum in fin. de pæn. l. in metallum, & l. metalli eod. titul. Et ex dictis manifestus est sensus S. supradicti.

*Expeditur text. in l. si sic de verbor.
obligationibus.*

Sensus Accursij Veterumque omnium Interpretum fuit quod si agitur inter partes pacto expresso, quod semel committatur non poterit nisi semel committi; vel si actum sit pacto, quod ad primam vim pertinet non tenebitur hæres, & exponunt illa verba, quod verum non est nisi sit actum, &c. qui sensus quam sint absurdi, & contra verba legis si quis considerauerit nō ambiget; nā quis dubitat quod si actum est non pertinebit illa stipulatio; nisi ut actum est; cum stipulationes pactionibus firmæ sint

O

&c.

de extrinsecus nihil admittant l. quicquid astringendæ
hoc eod. titul. & pacta seruari oportet l. iurigentium S.
prætor de pact. l. pacta C. eod. titul. de pact. Item cur fa-
cerent talem stipulationem, neque per te, neque per hæ-
redem? si agunt expressè ut ad primam vim pertinerent?
Sed hic quis diceret quod esse poterit quod promissore
nō faciente tenebitur hæres. Item in fine nonne negatur
quod supra decisum est? certè sic, igitur negat, quod si
etiam actum sic semel committatur, vel ex prima vi; nam
quod ipsi subintelligunt, nisi actum sic, talis intellectus ibi
non potest recipi, quia non erit omitendus cum talia
oratio absolutè, & manifestè superiorem decisionem ne-
gat. Sed nè longior sim in refellendum Accursij sensum,
subijciam quid sentiam. Sensus itaque est totius legis
quod si concepta sit stipulatio hoc modo, neque per te,
neque per hæredem tuum vim fieri spondes? hæc stipu-
latio pertinet ad hæredem etiam si promissor ex prima
vi sua condendatus sit, non enim stipulatio consumitur
ex prima vi; nam si quis diceret quod ad primam vim
solum pertineret, si promissor vim primo facit, & con-
dendatus sit, hæres ex suo facto non teneretur, quia pri-
ma vi stipulatio consumpta esset, sed id absurdum est, ut
hæres ex suo facto non posset condendari, ideo verum
non est, quod talis stipulatio pertineat ad primam vim so-
lum, & hic est sensus, nã una est quæstio, & una decisio,
quæ quæstio prima est decisa, deinde ex inconvienti,
& iniquo comprobata, qui sensus ut clarior fiat, singula
verba expendamus, Et quidem verba prima usque ad
clausulam, aut si sic volumus, quæstiones sunt sine ambi-
guitate, ideo ea non declarabo, nisi quod ubi Accursius
ait posse legi caput, ubi est capit, ut in terminis legis est;
nam caput locum nullum sibi potest vindicare: Aut igitur
iuriconsultus, aut si sic factam esse stipulationem vi-
delicet

delicet per te, &c. his verbis vsque ad finem legis Iureconsultus probat ex inconuenienti superiorem definitionem, & est sensus si in proposito superiori casu dicimus, quod prima vis tantum comprehendatur, sequitur quod persona hæredis apposita in stipulatione, sæpè frustra apposita apparet, & hoc erit quando promissor vim fecerit, & contra actum fuerit in iudicio, nam amplius ex facto suo hæres non tenebitur, quia prima vi stipulatio consumpta erit. Sed hoc verum non est, videlicet ex prima vi consumi stipulationem totam, & sic non possumus dicere ad primam vim tantum pertinere, quia inconueniens est, & iuri contrarium; Ait Iureconsultus, aut si sic, &c. dictio, aut non, ponitur distinctiue, quia non distinguit proprie, sed aduersatiue; at tamen mihi verius est legendum ut idem quod sed, verum, cæterum fingamus decidimus dicimus factam esse stipulationem, & dictio esse deleatur, nam replicat superiorem stipulationem, & quamuis has duas dictiones ego immutandas dixerim non tamen variatur sensus noster, nec læditur si quis vellet antiqua verba cauillando substinere. Ait lex ut ad vnam vim tantum pertineat hoc est si volumus dicere superiorem stipulationem ad vnam vim tantum pertinere primam, non ad plures si vim fecerit si promissor amplius ex hæredis facto committi non potest, id est si postea hæres vim fecerit. Ait deinde hoc ita si actum sit non enim placet ut legamus, ergo si actum sit quia, ergo, est dictio illatiua, & hic nihil infertur, sed potius distinguitur, & limitatur. Si autem quis vellet legere; ergo non esset scribendum ibidem, sed paullo superius, ibi, ergo si vim fecerit amplius ex hæredis facto committi non poterit. Si actum sit quasi, &c. hæc verba si actum sit Veteres intellexerunt id est si pactum est inter eos contrahentes expressè, ut ad primam vim pertineat. Ego aliter pu-

to intelligendum, si actum sit, id est si in iudicio ex prima vi actum est, hoc est, egit stipulator ad interesse, nam si vis facta sit, neque egerit stipulator, ex ipse vi non intelligetur consumpta stipulatio, & hæc fuit opinio eorum qui ad primam vim referebant stipulationem illam; Scævola autem non probavit talē sententiam, & ideo in fine subiunxit, non esse verum scilicet stipulationē esse consumptam ex prima vi, & quod amplius ex facto hæredis non possit committi, etiam si actum sit ex prima vi promissoris, & quod dixi illa verba, si actū est, intelligenda sūt de actione, & non de pactione, sensus legis clarus, & notandus, comprobant verba initio responsi scripta, id est, & si quidem egi confirmatur similis modus argumentandi ab inconuenienti; in l. si procurator in fine rem rat. haber. illic enim ita scriptum est; finge, enim & subinde damnum dari, non erit dubium quin agere possit sapius; nam si toto damno computato tunc agendum est propemodum non ante ager, quam dies stipulationis præterierit intra quem si damnum datum est stipulatori, cautum non erit quod verum quidem non est, ita & in l. si focer § ultimo ff. solut. matrimon. Non omitto verba illa, neque per te, neque per hæredem tuum fieri esse addita verba, & glossematica, quæ fuere apposita in contextu, & confusionem patiunt; Item verbum volumus debet locari post dictionem, si, aut post stipulationem, legendum igitur esse puto, ut si sic factam stipulationem volumus, ut ad unam vim primam pertineat, si vim faceret amplius ex hæredis facto committi non poterit, hoc ita si actum sit quasi ex ipsius vi tota sit consumpta quod verum non est, & hæc satis, superque.

Verus

*Verus sensus traditur ad l. quod vulgo de bonor.
possession. contra tabul.*

Accursius, & sequaces variè intellexerunt hoc respōsum in illis verbis contra legem esse, ut constat ex glossemate ei adiecto. Ego multiloquio omissio, existimo hūc fuisse verum sensum responsi illius scilicet quod vulgo dicebatur quories bonorum possessio malè data esset contra tabulas, contra leges esse datam, nam si rectè data esset, non dicebatur ita, datam contra legem esse, quia tantum est dicere contra legem esse quod legitimè factum est, Triphonius autem subtiliter intuens cognovit illud dictum vulgare non debere intelligi, ita generaliter, ut quotiescunqne data esset malè contra legem esse diceretur, sed intelligi debere cum distinctione, nam interdum bonorum possessio malè data erit, nec rectè dicimus contra legem esse, ut est vbi petitur & sine effectu datur, quod euenit quando testamentum non valuit ab initio, & data fuit bonorum possessio cōtra tabulas, non dicitur contra legem esse, sed potius frustra & inaniter datam bonorum possessionem, simile dictum est illud in l. nam & si sub conditione de iniust. rupt. testamen. quod nullum est rumpi non potest. Item & illud quod arguē Accursius dixit in l. item quia de pact. qui actionem habet, & petit ante diē, malè agere dicitur, & qui nondum actione nata agit, inaniter agere dicitur. Si igitur ut aperior sit sensus datur bonorum possessio vbi testamentum ab initio inanè erat, non valet datio, nec rectè dicitur contra legem esse, sed frustra, & inaniter data. Si autem data sit, & non rectè, sed iniustè contra ius, & Prætoris edictum, vbi testamentum valuit ab initio contra legem esse

esse dicitur, & hoc voluit Iureconsultus nisi fallor. Quatenus lex ait quod vulgo, &c. Vulgus intelligitur Peritorum non Rusticorum, nam regulas iuris ipsi non norunt, nam & nos vulgares clausulas habemus non tamen idioris notas, sed inter nos notissimas. Sententiae autem Veterum facile refelli possunt, nam eorum sensus est, quod vulgus putabat, quod contra leges erat dari contra tabulas indistincte, quod verum non est non vulgus reprehenditur, sed regula declaratur, & potuisset vulgus recte intelligere quamvis Triphonius specialiter declaraverit quomodo esset intelligenda illa regula quam fructus foret ille Iurisconsultus, nam de vulgo Iurisperorum intelligendum est, ut dixi, si intelligeret indistincte dari bonorum possessionem esse contra legem, quia si esset contra leges nulla daretur. Dum alij dicebant si bonorum possessio datur cum testamentum valet non datur contra leges; ergo contrarium puto dicendum, nam proprie contra leges datur cum testamentum valet si iniuste datur, si iuste secundum leges datur. Dum dicunt si testamentum non valet contra legem dicitur dari bonorum possessio, contra puto, quia tunc si datur, frustra datur cum bonorum possessio contra tabulas instituta sit ubi valet testamentum, nam si non valet nulla quaesitoritur, sed inaniter agitur, & qui dat non facit contra legem, sed actum inanem.

Elucidatur l. si stipuler §. ultimo ff. de verbor. obligationib.

Sicut in locando, ait Paullus conducendo, vendendo, emendo, ad interrogationem quis non responderit si tamen consentiant in id quod responsum est, valet quod actum

actum est, quia hi contractus non tam verbis, quam consensu confirmantur. Sensus communis est Accurſij, Bartoli, Alexandri responſum non fuiſſe interroganti incontinenti, ſed ex interuallo. Hic intellectus mihi non placet, nam mihi hoc in loco, ex quo coniectari poſſit, ut intelligendum ſit non fuiſſe reſponſum incontinenti: facile enim fuerat Paulo dicere, & proferre incontinenti non fuiſſe reſponſum ut factum eſt in l. prima ſupra hoc eod. titul. Mihi autem videtur hoc eum illum non indigere diuinatoria ſuppletione, abſolutus enim eſt, & clarus; nam ſenſus fuit ille niſi opinione fallor. In contractibus locationis, & uenditionis, & ſimilibus ſi non fuerit reſponſum ad interrogationem, hoc eſt ad omnia interrogata ſi tamen conſentiat ualeat contractus in eo in quo conſecuta eſt, & reſponſum; exempli gratia; Titius in locatione fundi, ita ſtipulatus eſt, Scianum fundum meum quem tibi locaui reddere promittis Calend. Ianuarij, coſtitum nouis arboribus, & uitibus cum fossa tantæ latitudinis? ait ille; promitto reddere fundum Calend. Ianuar. coſtitum nouis arboribus; de cæteris nihil reſpondit ualeat contractus, ſi ſtipulator conſentit ad talem reſpoſionem quod uerba ipſa uidentur demonſtrare. Dicit aliquis non ne & in ſtipulatione uerborum, ita eſt, quod ſi diuerſitas reſpoſionis ſtipulatori placet ualere ſtipulationem, ut ſupra l. prima § cum addicit: Dici potest in eo § oportere diuerſitatem illico placere ſtipulatori in caſu noſtro etiam ſi ex interuallo placeat ualeat quod actum eſt, & hic eſt ſenſus noſter ſecundum lectionem communem. Sed alia lectio mihi uerior eſt quam propriam puto fuiſſe Iuriſconſulti ex qua rectus, & notandus ſenſus elicitur, nempe ibi ſcriptum reſponſum eſt, affirmatiue legendam puto reſpoſum non eſt negatiue, & ita legitur in nonnullis Codicibus, & ſenſus erit, quod nihil reſponſum eſt

est & tamen valet si consensus interueniat; quia hi contractus non tam verbis, quam consensu contrahuntur, sed latius alias diximus in rubric. huius tituli.

*l. legatis §. si ex officio ff. de legat. tert.
optimè enucleatur.*

Qvos hætenus vidi in hoc Martiani responso Interpretes verum eius sensum non nouisse sum opinionis, ideo quem nos verum, & proprium existimamus in medium proponam, ne veritas diutius delitescat. Si ex officio, ait, quis ad artificium transierit, quidem rectè putant legatum extinguui, quia officio artificio commutatur, non idem è contrario, cum lecticarius Cochus postea factus est; Sensus Veterum fuit, lecticarius artificium. Cochus officium habeat, nisi optimus esset Cochus, hunc enim artificium diceretur habere. Accursius loquitur in hæc verba; Lecticarius qui facit lecticas, & sic est artifex Cocus nomen officij, cum erat visitator ciborum cocus, secus si subtilia præparat cibaria, vt in l. si quid §. vltim. quæ est contra de ædilit. ædict. item contra infr. proxim. §. item contra l. si cui balneum quib. mod. usufruct. amittat. Sed ibi ministerium pro artificio ponitur, est enim ministerium genus, & cocus factus non per hoc desinit lecticarius esse, &c. Accursius contraria vt vides adducit, nec soluit. Mihi autem contrarium visum est omnino, vt scilicet lecticarius pro eo, qui habet officium, & Cochus pro eo, qui habet artificium ponatur, quod vt manifestius fiat diligenter exponam; Sensus igitur noster est, si quis seruus sub nomine officij mihi legatus sit, puta, dixerit testator, seruum lecticarium, vel athenesum lego, antequam è vita discederet testator, seruus legatus transferatur

ratur ex illo officio ad artificium, legatum extinguitur quia officium mutatum est in artificium, non ita erit si ex artificio trāsferatur ad officium puta si lecticarius, qui habet officiū factus est cocus, qui habet artificio. i. si ex coco artifice factus est lecticarius, hoc est translatus ad lecticā portandam. Ait ergo lex si ex officio, &c. officium ab efficiendo dictum est, & ab arteficio differt; Officia enim sunt quæ sine arte, & magisterio fiunt, quæ cura, & diligentia potius expediuntur non tamen sine labore, quā ingenio, & arte, & ab officio ad aliud officium quis facile transire potest huiusmodi sunt officia & ministeria seruorum in domo quorum aliqui Atrij curam habent qui Atrientes, vel Atriarij dicuntur, nonnulli obsonium parant obsoniatores appellati plerique dominum in lectica gestant, qui propterea lecticarij nuncupantur, sunt qui cubiculum custodiunt, & cubicularios vocant. Artificium vero dicitur artis exercitium; Ars vero est vt Diomedes ait rei cuiusque scientia, vsu, vel traditione, vel ratione percepta tendēs ad aliquē vsum vitæ necessarium, & dicta est ars, eo quod arcto præcepto singula definiat; Cicer. ait Artem esse perceptionum exercitarum constructionem ad vnum vitæ exitum pertinentium; Fab. Quintil. ex auctoritate Cleantis: Ars est inquit viam hoc est ordinem efficiens; dicendum præterea artē habere infinita præcepta vt ait Iustinian. in epistol. de ratione legendi, q̄ præmium Digestorum vulgo appellant in §. & quod penè Ait lex ad artificium transierit puta Atrientis, vel Obsonator, vel Llecticarius ad textrinam vel coquinam transierit vt ita factus sit artifex, legatum extinguui, legatum inquam à testatore factum; dixerat lego Atrientem, vel obsonatorem, Ait, quia officium artificio cōmutatur hoc est quia artificium præualet officio, nam qui artificium habet, officium suum dicitur exercere

P

qui

qui vero officium habet non utique: artificium dicitur habere, ideo officium extinguitur ab artificio non contra nam si ab officio quis fuerit remotus, non amplius illud habebit, puta si Atriensis, vel Obsonator remoueat ab illo officio non erit, nec nominabitur amplius Obsonatur, vel Atriensis. At in artificio aliud est, nam si textor vel Aurifex ab suo artificio trāsferatur ad officium, puta ad curam Atrij, non desinit esse textor, vel aurifex. Ait non idem è contrario, &c. cum lecticarius cocus factus est, non extinguitur legatum cum seruus ab artificio transferatur ad officium, puta quando Coctus qui est artifex, factus est lecticarius. Cocus enim artificio habet, nec distinguitur rectè ut fecerunt Veteres, an bonus esset, vel optimus, vel malus dummodo cocus sit opinione vulgi l. sciendum §. illud de ædilit. ædict. nam omne artificio exercitatione recipit incrementum ut hac eadem lege habetur, &c.

Adl. quod si nolit §. qui Mancipia de ædilit. ædict. vera expositio assignatur.

Veteres Iuris Interpretes non rectè interpretati sunt hunc locum quatenus spectat ad verbum Nationem, ideo vera interpretatione eum declarare compendio orationis non erit inutile. Verba Iuriconsulti sunt illa: Qui Mancipia vendunt, nationem, cuiusque in venditione pronuntiare debent, plerumque enim natio serui, aut prouocat: aut deterret emptorem, idcirco interest nostra scire nationem: præsumptum etenim est, quosdam seruos bonos esse, qui nationis non sunt infamatae quosdam malos videri, qui ea natione sunt: quæ magis infamis est: quod si de Natione ita pronuntiatum non erit

erit, iudicium emptori, omnibusque ad quos ea res pertinebit dabitur, Veteres sunt interpretati nationem, scilicet ex quo patre, & matre natus sit, siue de qua progenie seruorum non infamata: Vnde illud vulgatum. Sæpè solet filius similis esse patri, & illud non potest arbor mala bonos fructus facere. His addimus illud Horatij Fortes creantur fortibus, & bonis est in Iumentis, est in equis patrum virtus, &c. Non autem nationem dicimus significare genus hominum qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sunt, vt natio Gallicana, Hispana, Celtica, ita Festus Pompon. scribit, & nationem non solum vna prouincia, vnâ facit, sed multe regiones vnius prouinciæ multas nationes Iuuenal. taxans Græcicam nationem quæ Romam confluxerat loquitur in hæc verba Satira tertia.

Nec tam Antiochus, nec erit mirabilis illis.

Aut Stratocles aut cum molli Demetrius humo;

Natio comada est, ride; matiore cacbinno.

Concutitur, &c.

Sensus igitur legis est, qui vendit seruos nationem debet dicere, idest an Scyta, an Parthus, an Græcus, an Syrus, an Indus sit, & similia id genus de parentibus autem non Ita.

*Ad l. Atleta. §. tutela De excusation. tutor.
datur proprius intellectus.*

Quid sibi velit illa dictio Prouinciale hoc in loco non satis, compertum habeo, nec sententia Accursij est. recipienda, qui interpretatur Prouinciale, idest quale in Prouincijs solet esse, quod est publicum auctoritate, & vtilitate; nam in toto corpore Iuris non

distinguitur Munus publicum in Prouinciale, & Civile sed in Civile, & Patrimoniale, & Mixtum I. Munerum de munerib. & honorib. & quomodo differat Munus Civile à Prouinciali non video, quapropter deprauatum esse locum hunc non ambigo affirmare, & pro Prouinciale legendum esse Patrimoniale.

Ad l. Lucius de conditionib. & demonstrationib. datur vera interpretatio.

Lucius Titius, Paulus respondit, ita testamentum fecit; Aurelius Claudius natus ex illa muliere si filium esse se Iudici probauerit, heres mihi esto: filium de quo quereretur non sub ea conditione institutum videri, quæ in potestate eius esset, & ideo testamentum nullius esse momenti, Vulgo à nostris citari solet hoc responsum, filiationis probationem impossibile esse, sed non video cæcus ego fortasse, vnde hoc pronūciatum eliciatur; Bartol. aliter loquitur, ait enim filiationem non posse plene probari, sed nec ea est sententia Iurisconsulti Accursius, ait filiationem non facile probari quod re vera magis veritati consonat, attamen non id expresse lex ostendit, & in l. filium ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, ait impossibile esse, probare filiationem quod mihi non probatur. Ego vero huiusmodi pronūciatum reiiciendum puto, nam & filatio probatur dicta lege filiū quamuis demonstratiuè non possit facile probari, sufficit enim à iure receptam, esse probationem: non enim ius quærit veritatē, sed probationē. Et sunt multæ iuris probationes quæ possunt esse ex falso; Quin inimo, & præsumptionibus sepè numero lex contenta est, non enim omnia demonstrari possunt; Igitur præfatæ sententia

tia nihil in iure operantur, nec hac lege probantur cum filiatione probari possit, & quamvis demonstrari non possit, iure tamen recepta est probatio. An autem difficilis sit, vel facilis, ius diuersum non oritur; Verum tamen est quod probatio filiationis non dicitur esse in potestate filij, & ideo cum iure sit cautum filium suum non posse institui sub conditione quæ non sit in potestate sua l. suus de hered. instituend. non poterit sub illa institui, si se filium probauerit meum, & si fuerit institutus testamentum non erit ratum quia talis conditio non est in potestate filij, Nō eo inficias quin omnis conditio, quæ est in potestate filij sit facilis, sed non è contrario, omnis conditio facilis dicetur esse in potestate quando conditio dicatur esse in potestate, vel non, non potuerunt legislatores definire, nisi generaliter quadam definitione dicta l. suus quoque de hered. instituend. Sensus ergo legis est clarus nempe filiationis probationem non esse in filij potestate .

*Declaratur l. is cui §. sex autem
Vt in possessione legator. etc.*

IN hoc responso insigne est mendū nullo modo spernendum quod auferendum est, vt verus ac germanus sensus responsi, quem Veteres non viderunt, conspicuus omnibus esse queat; Ait Vlpianus, sex autem mensium puto continuum tempus non possessionem computandum, Accurcius in verb. possessionum varijs opinionibus interpretatur hunc locum, quantum pertinet ad verbum possessionum, quæ interpretationes friuolæ sunt omnes erroneæ, & diuinatoriæ vt rectè intuenti facile apparebit; eas enim neque referre, neque resellerè in animo est

est, ne temporis iacturam faciam. Error Antiquorum ex mendo quod in responso conspicuum est proficiscitur, legitur possessionum cum legi debeat Sessio. Dies enim Sessio dicuntur dies viles quibus sedet iudex hoc est non feriat, & sessiones dicuntur à sedendo. Et hæc lectio probatur quoque ex l. secunda, quis ord. in bonor. possession. seru. Dies ait Iurisconsultus bonorum possessionis viles esse palam est, sed non sessionum numerabuntur si modo ea sit bonorum possessio quæ de plano peti possit, quod si causæ cognitionem pro tribunali desiderat, vel quæ decretū exposcit sessiones erunt nobis computandæ quibus sedet is quibusq; per ipsū Prætorem factū nō est, quo minus daret bonorū possessionē Sēsus igitur verissimus est in numero sex mensium computari etiam non sessionum, hoc est tempus sex mensium esse continuum de quo supra facta est mentio in S. Imperator Antoninus.

*Rectus, & notandus sensus elicitur
ex l. Centurio de militar. testament.*

ET in hoc quoque responso mēdum est relatu non indignum quod est in causa, vt verus intellectus non intelligatur, Centurio ait Papinianus, secundo testamento posthumos hæredes instituit, neque substitutos dedit, quibus non additis ad superius testamentum se redire testatus est, &c. Sententia Veterum est, quod si post secundum testamentum miles dicat se redire ad primum, secundum sit irritum cum omnibus suis clausulis, & illa verba, quibus non additis, referunt ad substitutos, quæ sententia non est probanda, est enim aliena à verbis Iurisconsulti. Est & alia Veterum opinio haud improbanda

da quatenus exemplum ponit, sed de mendo verbum non facit. Igitur verus sensus sic explicabitur; Si posthumi instituuntur hæredes in secundo testamento, & legata plura fiant, & non dati sunt substituti posthumis, sed testator solummodo dixit, si posthumi non nascantur volo primum testamentum valere, cætera quæ disposita sunt in secundo fiant irrita, nisi ea confirmauerit testator dum reddit ad priorem voluntatem; hoc est ad superius testamentum; Illa verba non additis; non sunt referenda ad substitutos vt omnes referunt, sed ad posthumos, & legendum est; quibus non edictis, idest quibus posthumis non natis redeo ad primum testamentum.

*Vera, & Germana declaratio Ad l. Tertiam
S. eodem ad legem Iul. Maiestat.*

E Adem lege respõdit Martianus tenetur, & qui iniussu Principis bellum gesserit delectumue habuerit, & exercitum cõparauerit, &c. Accursius interpretatur delectum idest electum, de alijs habuit Magister puta militum, nam nemo sine iussu Principis potest eligere militem l. neminem C. de re militar. lib. 12. & l. iubemus C. de offic. magistr. milit. sed erronea est proflus interpretatio, non enim de vno milite intelligi debet, verbum delectum, quo vsus est Martianus, quemadmodum in duabus citatis constitutionibus, & quamquam militem scriptum sit, legendum est neminem, nam pro tali crimine nõ committeretur crimen læsæ Maiestatis. Alius & germanus est sensus, qui suboritur ex definitione delectus quæ quartæ est declinationis foemini generis, dicta à delecto, idest de alijs deligo, vel eligo, & significat luenum Thronumue, copiam, & recenter accincti, quæ sit cum.

Po.

Populus Romanus militibus indiget, nam ex Iuuentute Romana, vel alterius populi eligebantur à Tribunis, vel Consulibus, quicumque idoneiores ad militiam videbantur, & hi requisiti, nomina dabant, id est conscribebantur, nec id cuique detractare licebat, vel appetere, hi delecti milites dicebantur, & ipsa multitudo delectus, vnde scriptum est in L qui cum vno § grauius autem, de re militar. Grauius esse delictum detractare munus militiæ, quam appetere, nam qui ad edictum non respõdebant, vt proditores libertatis in seruitutem redigebantur, & paullo post, eum qui filium debilitauit delectu per bellum indicto; vt inhabilis militiæ sit; præceptum Diui Traiani deportauit. Hunc delectum. Vulgus imperitum vocat Cernum nam & cernere vulgo est deligere, hodie hoc non est ignominiosum militi; nam qui delectum facit Tirones plerosque eligit, & rusticos qui rastra potius quam arma tractare didicerunt, & qui aptiores sunt in agris fodiendis quam hostibus fugandis; Et quia dixi leges ab Accursio citatas ad rem non attinere, neque qui contra eas fecerit, crimen læsæ Maiestatis committere videtur, ideo verba eorum subiiciam. Ait Imperator, de re militari, neminem in nullo numero equitum, vel peditum, vel in quolibet limite, sine nostri numinis sacra probatoria in posterum sociati concedimus consuetudine, quæ hætenus tenuit antiquata, quæ magistræ potestati, vel dotibus probatorias militum facere, vel militibus attingere licentiã attribuat, & in fine pœna ponitur centum librarum auri. In lege iubemus eadem penè est species, & sensus, nam in ea ita scriptum est. Iubemus eum ad militiam deuotissimorum scholarium de cætero peruenire qui nostrum meruit iudicium, nec licere pro tempore tui culminis administrationem habenti sine huius modi probatoria aliquem inter eosdem viros

eos deuotos scholares suis referte præceptionibus, &c.

*Ad l. 3. S. qui hominem de sicar. datur
verus intellectus.*

Qui hominem ait Martianus, libidinis, vel commercij
causa castrauerit ex Senatusconsulto pœna legis
Corneliæ punitur, Accursius interpretatur libidi-
nis causa, scilicet refrenandæ, & refert verbum libidinis ad
libidinem serui, & eius luxuriam, quia luxuriosus erat,
ideo libidinis frenandæ causa castrauit eum dominus, quæ
interpretatio certè non est recipienda, nã in seruis libido
nõ debuit esse causa castrandi, cum multis dominus, & cre-
bra coitio seruorum, & crebri partus ancillarum sint vsui,
& fructui: Puto ego intelligendum esse hunc locum de
libidine domini, vel castrantis, qui seruum castraret, vt in
delicijs haberet, & eo abuteretur libidinemque suam ex-
pleret, quemadmodum fecisse Neronem legimus; Im-
puberes enim castrati, imberbes perpetuò efficiebantur,
& molliores, atque prorsus effeminati vnde Iuuenal. ait
in satiris, satis elegatur satira sexta.

*Sunt quos Eunuchi imbelles, ac mollia semper
Oscula delectant, & desperatio barbæ,*

& alibi

*Nullus Ephebum deformem scana castrauit
Nec prætostatam rapuit Nero loripedem
Vel strumosum atq; utero pariter gibosq; tumentem.*

Q

Ad

*Ad l. 4. §. sed et si de re ad l. Iul. Peculat.,
proprius sensus traditur.*

IN libro quadragesimo octauo Digestorum responsum est à Martiano capite quarto in hæc verba, Sed & si de re Ciuitatis aliquid furrripiatur Constitutionibus Diuorum Principum Traiani, & Adriani cauetur, peculatus crimen committi, & hoc iure vtimur. Accursius intellexit de Ciuitate Romana, quod mihi persuaderi non potest, superius enim de Ciuitate Romana dictum fuerat, & hic casum diuersum posuit, & maioris dubitationis, quam de Ciuitatis Romanæ bonis, nam lex Iulia facta est ob publica bona surrepta Populi Romani, ideo in fin. legis nõ dubitasset de Ciuitatis Romanæ bonis hoc est quid iuris de eis esset, et dicere, & præsertim quia sup. in l. 1. id declarauit: Ait tibi Iurif. cõsultus lege Iulia peculatus cauetur ne quis ex pecunia sacra religiosa publicauè auferat neuè interceptiat, &c. neuè quid in aurum argentumque publicum æs quis indat, &c. nam publici appellatio ad Romanum Populum in compluribus causis pertinet: Ciuitates, enim loco priuatorum sunt leum qui de verbor. significationib. qua de re affatim dicam in l. inter publica eod. titul. Itẽ Ciuitatis verbum simpliciter enunciatũ refertur potius ad alias Ciuitates, quã ad Romanã, nam in dicta l. eũ qui, dicitur Ciuitates loco priuatorum haberi, & in l. sequenti, neq; si qua sunt Ciuitatum velut bona, seu peculia seruatorum procul subio publica habentur, quæ lex facit contra hanc nostram, de qua disputamus, sed inferius soluã. Imperator in l. prima C. de natural. liber. Senatores inquit vel Præfectos, vel quos in Ciuitatibus Duumviralitas decorat, &c. & l. ciuitas si cer. perat. & l.

& l. ita tamen ad Trebellian. & in l. secunda C. de diuers. præd. lib. vndecimo, & in titul. de vendition. rer. ad Ciuitat. pertinentib. & titul. de debit. Ciuitat. eod. titul. & alijs multis in locis. Accursius autem ad Ciuitatem Romanam, ideo retulit nomē ciuitatis, quia alia est lex hujc contraria sub titul. de furt. in hæc .f. verba Ob pecuniam Ciuitati subtractam actione furti non crimine perculatus tenetur; hic autem contrarium deciditur, idcirco Accursius de Romana Ciuitate voluit intelligere. Ego nollem ex vno inconuenienti in aliud labi, ideo puto has leges simul pugnantes, aliter distinguendas, nempe l. ob pecuniam loqui de rigore iuris, cum regula sit Ciuitatem iure privato uti, & nostram de æquitate, & consuetudine inducta ob rescripta Imperatorum. Sed mihi id potius placet vt legamus in lege nostra negatiuè, & dictio, non, adiungatur sicuti legitur in dicta lege ob pecuniam, & sic concordēs erunt nam parum diligens fuit Accursius, & posteriores in castigandis, & corrigendis voluminibus, & in mendis aduertendis. Et in l. legatus de offic. proconsul. ait, quidā Codices habēt, non, quidam vero non habent, & procul dubbio legendum est sine negatiua, vt ex sententia aliarum legum est arguementum; & in pandectis Florentinis, ita scriptum esse, ait Angel. Politian. & interdum Accursius ambiguè loquitur vbi non erat ambigendum, & vbi erat ambigendum dissimulatur.

*Verus sensus elicitur ex l. relegatorum S. ultimo
de interdicit. & relegat.*

Opere prærium est emendare, & verum Vlpiani sensum demonstrare qui hætenus vt mihi videtur sub diurna latuit obscuritate: Verba Responsi sunt hæc. *Poteft alicui, & Vnus honor interdici, &c.* Et paulo inferius, *Sed muneribus si quis poenæ causa fuit prohibitus poterit dici: nisi honores illi habuerint, mistam muneribus grauem impensam infamiam ad hoc nõ profuturam.* Adde verba legis sequentis. *Sed honore quidem illum arceri puto, cæterum impendia debere præstare; Si diligenter quis animaduerrat sensus non est admodum difficilis, sed verba reddunt difficilem, & obscurum, nam flagitium in eis inuolutum est, quod Veteres non considerantes quoquo modo potuere interpretati sunt. Eis tamen id impurandum est aliquantisper quod quicquid scriptû inueniebant recipiebant, & si lectione mutabât in peioré tamen conuertebât. Verum tēporum conditione inspecta suorum, quibus latina lingua penè interierat digni sunt cōmendatione. Quibus autem verbis eorum sensus sit compositus; legatur Accursius in verbo & si, in verbo eam, in verbo ad hoc, & in verbo sed honore supra l. sequent. quæ verba sensum continent ad inuicem contrarium contra mentem legislatoris & contra sensum verborum, nam quatenus ait Si onera sunt graua non debent honore priuari contra sententiã legis quæ disponit, vt si onera sint graua subeantur, sine honore; Igitur vt sensus sit manifestior legis quem verum existimo sic puto esse dicendum. Si quis est interdictus honoribus Iudicis sententia, ei non proderit hæc*

hæc interdictio ad euicandos honores, qui habent mixtã
grauem impensam, & infamiam quamquam honores ta-
les gerere non poterit, sed impensas agnoscere debet,
& hoc iuri consonũ est, ne scilicet pœna alicui præstet im-
munitatẽ, vt hic incideret si interdictus honoribus libe-
raretur etiã à cõnexis oneribus. Hic est noster s̄sus v̄t
quoniam verba videntur sententiam confundere, & im-
plicare; ideo si quis vult clara omnia: Vitium est ab eo
ex verbis contextus explodendum, nam vbi est, nisi ho-
nores isti, &c. legendum est omninò, vt in castigatis
exemplaribus legitur; si honores isti, vt sit conditionalis
affirmatiua: Sed si quis defendere velle lectionem, nisi
demat negatiuam infra ibi, ad hoc non profuturam, &
legat. affirmatiuè, nam idem erit sensus, & vtraque lectio
bona, & vbi est profuturam malo legere profuturum, &
vbi est, sed honorem, legendum est, sed honore, & dicta
legẽ, sed honore iungendam esse non dubito cum su-
periore casu, & sentẽtia Legatur, igitur totus contextus
hoc modo, Sed munere si quis pœnæ causa, fuerit prohi-
bitus nihil valebit sententia, neque enim immunitatẽ pœ-
nã tribuere debet, ergo & si honoribus quis in poenam
fuerit prohibitus poterit dici, si honores isti habuerint
grauem impensam muneris mixtam, & infamiam illi ad
hoc non profuturum, sed honore quidem illum arteri-
pito, cæterum impendia debere præstare, &c. Igitur si
honor habet modicam impensam ab honore, & impen-
sa remouebitur, non enim consideratur modica impen-
sa, sed graues debet subire, ne melioris sit conditionis
propter poenam impositam. Graues. n. impensas dicimus
puta ludorum edendorum populo, vt Prætores Ediles
Consules faciebant l. Publius ff. de conditionib. & de-
monstrationib. l. nuper de donat. inter vir. & vxor. Quod
ad verbum infamiam pertinet non placet Accursij inter-
preta-

pretatio, quâ in re, nunc suspendo sententiam meam; nam hic videtur significare nonnullos esse honores qui contineant etiam infamiam ad quod pertinere videtur l. prima C. de infam. lib. decimo, & l. 2. C. de re militar. lib. duodecimo cum mille alijs concordantibus.

*Ad l. si quis posthumos de liber. & posthumi
vera declaratio adaptatur.*

IN hoc quoque Pauli responso non aspernandus elucet Veterum interpretum error, neque parvi momenti inter eos varietas, & nos erit, Ut igitur verior sententia appareat, primo illorum deinde nostram afferemus opinionem. Vtra deinde sit potior, aliorum erit iudicium. Ait itaque Bart. sensus legis est, Non potest quis posthumum, ut suum instituere, quem non licet habere, impediente natura, vel iure, secus si haberi potest, licet cum difficultate. Accursius verba, habere non potest, & sequentia, omnia sunt hic addenda, ex quibus eorum sensum facile elicietis, qui si diligenter despicietur, divinatori jura sese vobis ostendet, contra verborum significationem, contra mentem Pauli, & alijs legibus refragantem. Sensus noster ut clarius habeatur, exponenda erit prius lex, Sed est quaesitum, eodem titulo, quam itidem Veteres non intellexerunt. Dicunt, qui impeditur generare propter accidens non impeditur posthumum instituere, secus si à natura impediatur, & exponunt illa verba posthumum posse instituere spadonem, si antequam esset spado generavit, & erat in utero, vel intelligitur de eo spadone, qui unicum tantum testem habet, & potest generare. Vel intelligendum de eo posthumo, quem adoptavit postea, non de legitimo, & naturali, & intelligunt castratum eum

eum esse qui sit castè natus, & propter frigiditatem niam non potest, nec agere, nec generare. Spadonem autem qui potest agere, sed non generare, cui cultello, ut ipsi aiunt, & accidenti abkissi sunt testiculi. Quæ definitio vera non est & ex hoc errore proficiscitur omnis veterum mala doctrina; in ijs responsis, quæ de spadonibus, & castratis loquuntur, nam & castratus, & spado aliam, & contrariam Auctorum sententia, habent definitionem significationemque, ut infra explicabitur. Sensus igitur nolter est contrarius sententiæ veterum in his legibus. Nam in l. sed est quæsitum, sensus est, qui generare potest quamuis difficulter potest hæredem posthumum scribere: qui autem non potest generare propter ætatem, ut senex & propter sterilitatem, quæ euenit à mala valetudine habitudineque corporis hi possunt hæredem posthumum scribere, ut est spado. Qui verò ex accidenti, non potest generare, ut castratus is non potest scribere hæredem posthumum. Idem ferè sensus est in hac lege si quis posthumos. Exemplum potest hoc modo fingi. Quæsitum est, quidam non facile generabat, puta singulis decem annis, procreauerat, vel semel tantum in vita sua, nū possit scribere hæredem posthumum, & posse responsum fuit. Deinde quærebatur quidam octogenarius fecit testamentum in eoque scripsit hæredem posthumum, quisquis nasceretur ex vxore sua, & ex se, post mortem suā, an ratum sit testamentum, ita ut superius rumpatur, & rectè posse id facere responsum fuit, quia ætas non impedit, quin possit facere. Item quæsitum est de spadone, hoc est de eo, qui à natura impotens est ad generandum, & responsum est affirmatiuè, sterilitas enim à natura pendens non impedit quin possit. Aliud est in castrato, idest qui impotens est ex accidenti, ut puta cui auulsi sunt, & contriti testiculi, ut Eu-

nuchi

nuchi sicbant. Videbatur quod neque senex, nec spado
 posset posthumum instituere hæredem, cum eos non
 possent habere, & ita hæredes non possent existere, l.
 cum in fundo de iniust. rupt. & §. posteriore. Institutio-
 nib. quib. mod. testam. infi. m. Sed contrarium, est re-
 sponsum, quia non debemus inspicere ætatem præsen-
 tem, aut malam valetudinem, quæ natura contingit, &
 vitium naturæ est, non hominis vt noceant, sed debemus
 inspicere naturam qua homo natus est, & aptus ad ge-
 nerandum, & consuetudinem generandi, quæ est in ho-
 mine, dum ætas patitur, vt proficit ad posthumos hære-
 des scribendum; Diuersum est in castrato in quo non
 natura incusatur, sed ipse qui virilitatem amisit, & quasi
 in eo versa natura, & vitium est corporis, non naturæ,
 & omninò impotentia eius est certa, & non occulta, ne-
 que dubitata. Notandum est igitur ex his legibus. Vi-
 tium naturale, seu defectû non imputari, nec nocere ho-
 mini, sed accidentale, quamuis Veteres interpretes con-
 trarium dixerint. Ad nostram etiam opinionem perti-
 net l. cui Deus de ædilit. ædi. & l. quæreret aliquis de
 verbor. significationib. facit etiam l. cum duobus §. dam-
 na pro soc. Item l. quæritur de ædil. ædi. l. maximum
 vitium C. de lib. præ. l. si maior quinquaginta C. de le-
 gitim. hæredib. & l. fluminum §. vitium de damn. infect.
 & l. prima §. secundo de aqu. plu. arcend. Error autè
 veterû processit ex significatione malè intellecta horum
 vocabulorum spadonis, & castrati, nam quia spado dicitur
 σπαδον quod est euello, putauerunt quod spado dice-
 retur, in iure is qui impotens est ex accidenti, & quia ca-
 stratus est diuersus, & diuerso iure censetur, crediderunt
 castratum dici castè natum, quod minimè verum est, si
 quidem spadonum generalis appellatio est, quo nomi-
 ne tam hi natura spadones sunt, item, & tlibiz elasiæ, &
 si quod

si quod aliud genus spadonum est, cōtinetur in l. spadonū ff. de verbor. significationib. Quinimmo senes qui nō possunt generare, possunt etiam dici spadones, si igitur eius appellatio generalis est generaliter est etiam accipienda, nisi specie aliqua excipiat, ut fit in iure, cum castratus excipitur à spadone, vel nisi natura, re de qua agitur, genus ipsum arctet ad vnā tantum speciem, ut cum lex ait constitutum esse ne spadones fierent l. lege Cornelia de sicar. nam ibi de castratis est intelligendum, quod autem castratus dicatur castè natus nullibi est auditum, atque receptum, ut vtar verbis Iuriconsulti in l. prima de Senatorib. nam castratus dicitur ille qui impotens est ad generandum ex accidenti nō à natura puta cui, aut abscissi sunt testiculi, aut contrusi, & ita eunuchus est factus, ut apud Veteres fieri solebāt in custodiis Matronarū, & hanc significationē castrati, non solū per latinos scriptores probare possumus, sed per leges quoque ut in l. si seruus seruum ad leg. Aquil. ita habetur. Et si puerum quis castrauerit, & præciosiorem fecerit Iulianus, ait Cessare Aquiliam, & iniuriarum agendum; in l. ædiles de ædilit. ædict. Sed etenim, sunt quædam quæ in hominibus quidem morbum faciunt in Iumentis non ideo ut puta si mulus castratus est neque morbi neque vitij quid habere videretur, quia nec de fortitudine quid detrahatur, neque de utilitate, cum ad generandum non sit habilis. Et inferius Celsus quoque scribit non omnia animalia castrata ob id ipsum vitiosa esse nisi propter ipsam castrationē facta sint imbecilliora, & ideo mulum nō esse Vitiosum, idem refert Offitium ex m. l. se equum castratum sanum esse sicut spado quoque sanus est, ubi Accursius accipit spadonem pro equo cum de homine sit intelligendum. Item in l. l. ge. Cornelia de sicar. constitutum est ne spadones fierent, & paulo

R

infra

infra planè si ipsi qui hanc iniuriam passi sunt proclamauerint, audire eos Præses debet, qui virilitatem amiserint nemo, enim liberum seruumuè inuitum sine ratione castigare debet, neque quis se sponte castrandum præbere debet, & si quis aduersus edictum fecerit, medico qui exciderit capitale erit, item qui se spontè præbuit In l. circumcidere eod. titul. hominem qui circumciderit, castrantis pæna irrogatur; In l. tertia eod. titul. qui hominem libidinis, aut commertii causa castrauerit, &c. In l. is qui, eod. titul. qui seruum castrandum dederit, &c. quæ responsa si quis inspexerit non erit ita Vesanus ut Castrarum exponat castè natum; Declaremus nunc verba legis nostræ. Si quis posthumos quos per ætatem, aut valetudinem forte habere non potest, hæredes instituit; superius testamentum rumpitur, quod natura magis in homine generandi, & consuetudo spectanda est, quam temporale vitium, aut valetudo propter quam abdicatur homo a generandi facultate, &c. Ait si quis dictio, si conditionalis est, ut in titul. de conditionibus, & demonstrationibus. Interdum est incæptiua orationis, & ponitur pro quando, vel si quid est simile, ut in hac lege nostra. Interdum significat utrum, vel An, & nota est quæstionis ut l. si maior C. de legitim. hæredibus. ibi si debet huiusmodi soboles patri suo succedere, &c. & l. prima initio de bonor. infant. vel furios. ibi si curator eius ad bonorum possessionem petendam &c. Ait lex posthumos posthumi sunt, qui post mortem testatoris nascuntur l. posthumi de iniust. rupt. qui vero nati agnoscuntur, ut nepotes Auo, qui aliquando rumpunt testamentum, & si non sint instituti, vel exheredati non dicuntur posthumi, ut Veteres opinati sunt Item nec adoptiui, neque aliquis alius ut in lege præcitata euidenter demonstratur. Et dictio dumtaxat ostendit sine dubio, quam-

quamquam hi nepotes, & adoptiui dicantur aliquando esse loco posthumorum Institutionibus de exheredat. lib. §. posthumorum, nam aliud est esse loco posthumum in aliquo casu, aliud esse posthumum, nam bonorum possessor loco hæredis est, & tamen hæres non est Institutionib. de honor. possessionib. §. secundo, & serui loco mercis, & tamen mercis appellatione non continentur l. seruos de legat. tertio l. mercis de verbor. significationib. l. prima de tributor. actione fideiussor loco rei, & tamen reus non est l. tertia de fideiussorib. Ex his constat veram non esse sententiam Accursij in Rubrica C. de posthum. hæredib. instituend. qui constituit quinque species posthumorum, nam vna est dumtaxat, quavis loco posthumorum multæ personæ in aliquibus iuris articulis habeantur. Quod autem in dicta lege posthumi scriptum sit, si testator dicat; Posthumus exheres esto, quod etiam natus viuo testatore exheredatus intelligatur, illud est propter præsumptam mentem testatoris, & interpretationem testamentorum fauorabilem, in quibus definitio verborum omnino non attenditur l. non aliter de legat. tertio, sed potius voluntas testatoris l. vltima C. de posthum. heredib. instituend. l. in conditionibus de conditionib. & demonstratiõib. l. tertia C. de liber. præter. Ait quos habere non potest, Accursius dicit relatiuum quos facere simplicem relationem, secundum duos vltimos intellectus quos docuit, quasi dicat relatiuum, quos, refert posthumos simpliciter tam veros, quam fictos, & sic intelligi potest qui habere poterunt nepotes, & adoptiuos. Hic intellectus mihi somnium videtur, nam non inuenio, apud Iureconsultos relatiuum facere simplicem relationem, nec satis perspicio hanc suam fictionem, vel grammaticam quam etiam alibi allegant, & maximè Bartol. in l. omnes populi

puli de iustit. & iur. & l. cunctos populos C. de summa Trinitat. & fid. Catholic. Nec l. dominum C. de iniur. id ostendit, habet enim ille textus complures intellectus. Ego autem puto, relatiuum quos, facere relationem, & limitare, & significare posthumos veros, & illos quos non potest habere, vt in lege scriptum est, nam si Iurifconsultus intellexisset de nepotibus, aut adoptiuis non nominasset posthumos, sed nepotes, & adoptiuos, vt alij in locis facere solet; relatiuum enim qui, quæ, quod limitate refert, prout verba demonstrant, & exigunt l. demonstratio falsa de conditionib. & demonstracionib. Quod autem communis sit opinio in dicta l. cunctos populos vt illud, quos non arctet generalitatem omnium populorum voluerunt illi iuris interpretes Imperatori blandiri potius, quam verum interpretari dominum asserentes esse Imperatorem totius Mundi, cum id non sit verum, nec Imperator id sibi ascribit in l. mercatores C. de comm. & mercatorib. & l. secunda C. de eunuch. & l. non dubito de captiu. & postlimin. reuers. & in authentic. de hæredib. & falcid. in fine Ait lex per ætatem hoc est propter ætatem similem de ea enim intelligit; nam de puerili non intelligit, quia alia ratione prohibetur l. qua ætate de testament. Ait aut valetudinem, valetudo in bonam, & in malam partem accipitur, si ut verbum valere; valeant inquit ille, qui inter nos dissidium quærunt, valetudo enim est corporis habitudo, siue bona, siue mala, hac autem lege de mala est intelligendum, & ita in l. filium de his, qui sunt sui, vel alieni iuris, quæ lex facit ad sententiam nostram, scilicet impotentem ad generandum à natura potest ducere vxorem, nec propriè loquitur quis dum dicit impotentem quem esse à natura ad generandum, vel dum naturalem imbecillitatem eam valetudinem appellat, vel dum vitium

Baru-

naturale id vocat ; nam naturalissimum est vnum quodque sibi simile in specie generare Aristotel. secund. de Anim. & vt idem eod. loco ait, natura non deficit in necessarijs, neque abundat in superfluis, ideo ait Iuriconsultus in l. si quis posthumos quod natura magis in homine, & consuetudo generandi inspicitur, &c. & Iustinian. in authentic. quod lic. matr. & auiz : hoc est inquit de his qui non potuerunt ab initio nuptiarum misceri vxoribus suis, & quæ per naturam viris concessa sunt agere, sed versus appellatur imbecillitas natua, & vitium natiuum. Vel dic facile id est non corporis vitio, aut culpa hominis descendens, & quam Iuriconsultus dixit sterilitatem à natura Gellius appellat sterilitatem natuam, libr. quarto, cap. tertio. Iuriconsultus ergo vt dixit intelligit sterilitatem à natura, id est fato, & origine, ac natiuitate, non vitio corporis, aut culpa hominis. l. quaritur de ædilit. ædific. Hæc autem impotentia generandi in homine euenit ex septem causis quas refert Auicenna libr. tertio, ser. secunda tractat primo capit. octauo. Verbum fortè positum in lege non significat dubitationem; sed exemplificatiuè ponitur, vt verbi gratia, &c. scilicet malis dicere euentum, & casum rei significare, quod ferè idem est; vnde Iuriconsultus in l. relegatorum de interd. & relegat. ait; sicut autem relegare in Insulam quisque quæ non est sub se non potest, ita neque in Prouincia quidem relegandi ius habet, quæ non est sub se; fortè Præfes Syriæ non relegabit in Macedonia; sed intra Prouinciam suam potest relegare, & fortè non excedat Ciuitatem aliquam, vel Regionem non egredietur, &c. Ait testamentum superius rumpitur, notatu digna est decisio huius legis, & limitatio ad S. posteriore institutionib. quib. mod. testament. infirmen. & l. cum in secundo de iust. rupt. nam quamuis hæres non nascatur

cur

tur, idest posthumus, & ita irritum fiat testamentum, ca-
men superius rumpitur per secundum iure factum ab
initio. Ait quod natura magis, &c. hoc est natura cōside-
ratur qua homo est aptus natus ad generandum, & ut
prosit, neque obsit quin, impotens possit scribere hære-
dem posthumum. Quod, hoc in loco pro quia exponi
debet, & rationem reddit decisionis; interdum significat;
sed vel cæterum idest aduersatiuè ponitur; Magis est ad
verbum eligendi, & idem est quod potius l. iubere ca-
nere ff. de iurisdiction. omni. iudic. l. ea que ad municipat.
Ait lex, & consuetudo generandi spectanda est, singula
singulis sunt referenda, natura spectatur respectu vale-
tudinarij, consuetudo respectu senis, qui in sua iuuen-
tute consuevit generare. Abdicatur idem est quod pri-
uatur remouetur l. legatus de offic. Præsid. Facultate,
idest potestate non facilitate, ut Accursius exponit, &
hæc satis, & super ad intelligentiam huius responsi.

*l. Inter publica de verbor. significationib.
explanatur.*

IN hac lege mendum est, nisi fallor non inutile, neq;
iniucundum scitu, nec etiam parui momenti; ac per-
inde Veteres in eius interpretatione ambigui fuere, &
veram sententiam amplecti nequiuerunt verba legis sūt
hæc, Inter publica, habemus sacra, & religiosa, nec quæ
vñibus publicis sunt destinata: sed si quæ sunt Ciuitatum
proculdubio publica habentur, veluti bona, seu peculia
seruorum, Ciuitatum, &c. Ex his verbis colligitur decisio
contraria iuribus manifestissimis; nam hic negantur ea,
quæ vñibus publicis sunt destinata esse publica, quod
non est rectè definitum, & decisio hæc est, quod ea, quæ
sunt Ciuitatum sunt publica, quod minimè verum est,

ut

vt infra ostendā, ideo Accursius, & Veterēs interpretati sunt in hæc verba. Hæc lex strictè accipit res publicas Vniuersitatis, quæ non sunt in publico vsu, quod est impropriè dictum cum nec ipsæ Ciuitates dicantur Res publ. nisi impropriè Sin. iliter, vt notatur supra lege proxima, sed si quæ sūt Ciuitatū, &c. & sic strictissimè hic publica dicuntur, quæ in patrimonio alicuius Ciuitatis sunt, vt Molendina cōis Bononiæ, quæ non sunt in publico vsu, sed sicut Molendina priuatorum, Sed in alia significatione magis talia quæ in publico habentur sunt publica, quam quæ sunt in patrimonio Ciuitatis vnde non possunt alienari, vt supra habetur in l. celsus de contrahend. emptiō. nec vsucapi l. vsucapionem de vsucapionib. nec legari l. apud Iulianum §. ultimo de legat. primo, Sed responderetur hic dicit publicis vsibus destinata, scilicet vt sint in Reipublicæ, vel fisci patrimonio, quasi ea non dicantur sic publica, & secundum hoc teatra, & similia appellantur hic publica quod non placet. Publica habentur id est communia Ciuitatum, non publica omnium hominum, vel publicis vsibus destinata vt Institutionib. de rer. diuision. §. vniuersitatis, sed quid habent iuris publici istæ res Vniuersitatis? Respondeo quod Ciuitas in quibusdam casibus habet ius Reipublicæ Romanorum in talibus rebus, vt supra in l. proxima notauimus. Hactenus verba Accursij, quæ cum magis considero, magis excādesco mecum; nec possum non valde admirari ob tantam veterum audaciam, qui tales opiniones scribere non verentur, quis est tam præcul ab vrbe vt credat Iuriconsultum loquutum fuisse impropriè, & strictissimè, immo veram, & notissimam significationem, negasse, dum sub titulo de verbor. significationib. definit quid sit publicum in quo titulo verborum significatione tam impropriam, quam propriam habet apponere, aliter

mala

mala esset doctrina, & malus Doctor quin potius aduſterator nuncupāduſ eſſet. Præterea qui ſtriçtè verbum definiſt reſtringit ad propriam ſignificationem non autem ad impropriad, & raram, cum id eſſet largiſſime definire. Item qui improprie definiſt non rectè facit ſi negat, remouetque propriam ſignificationem, vt hac lege fit, ideo dico non poſſe rectè dici improprie Iuriſconſultū loqui. Item quod ſtriçtè loquatur ex dictis rationibus quapropter dicendum eſt Viciuſ eſſe in verbis, nam quæ affirmanda ſunt negantur in eis, & affirmantur quæ negantur; negantur publica dici quæ ſunt publicis vſibus deſtinata cum id affirmandum ſit. Affirmatur autem quæ ſunt Ciuitatū eſſe publica q̄ negādū erat. A bitror itaque eſſe legēdū in hunc modum. Inter publica habemus non Sacra, nec religioſa, ſed quæ publicis vſibus ſunt deſtinata, nec ſi qua ſunt Ciuitatum vel vt bona, ſeu peculia ſeruorum procul dubio publica habentur, &c. ita legatur, & vbi eſt dictio, ſed legatur, nec, & vbi eſt, nec legatur ſed, ita vt nihil addatur, vel diminuat, ſed duæ ille dictiones transferantur, ac inuicem permutentur, & ſenſus erit planiſſimus, & congruens legi ſuperiori quæ ita eſt ſcripta Eum qui Veſtigal populi Romani conductum habet publicanum appellamus, nā publica appellatio in compluribus cauſis ad populum Romanum reſpicit, Ciuitates enim loco priuatorum habentur. Sciendū eſt. n. lege inter publica loqui proprie, & magis ad ius, quam ad factum ſe referre, hoc eſt ſi ſtatuat aliquid de publicis non videntur contineri ea, quæ ſunt Ciuitatum quamuis in appellatione ipſa, & inter loquendum publica dicimus etiam quæ ſunt Ciuitatum vt l. prior de adminiſtration. rer. ad Ciuitat. pertinentib. S. primo, Publici enim latiſſima ſignificatio eſt, nam publicum dicimus quod publicis vſibus eſt deſtinata.

natū, theatra, nēpè stadia; Cāpus Martius , & simili ideo ait Iuriscōsultus in l. sed Celsus de cōtrahēd. emptio. vt publica quæ in pecunia nō sunt, sed in vsu populi, & ita in lege nostra definitur publicū. Publicum quoque dicitur quod ad Rempublicam pertinet Romanam , vt publicum vectigal. & alij publici redditus , & si quæ sunt Rei publicæ possessiones l. in agris ff. de acquirend. rer. domin. ibi vt scīretur quid cuique , &c. Et in l. rescripto de munerib. & honorib. Publicum quoq; dicitur quod commune est omnibus qui populi Romani sunt vt Viæ publicæ ædificia publica, vt habetur in titulo de operibus publicis, & facit etiā §. publici ff. Ne quid in loco publico Itē publicū dicitur quod cōmune est de iure gentium vnde ait Iuriscōsultus in l. qui in littore de acquir. rer. dominio quod si quis in littore ædificauerit eius erit, nā littora publica non ita sunt, vt ea quæ in patrimonio populi sunt, sed vt ea quæ primam natura prodita sunt , & in nullius adhuc dominium peruenerunt ; Idem in l. vltima de vsucapionib. ait ; Præscriptio longe possessionis ad loca Iurigentium publica obtinenda concedi non solet ita Institutionib. de rer. diuision. Riparum quoq; vsus publicus Iurigentium est sicut ipsius Fluminis, & in l. nemo eod. titul. In publicum præterea dicimus fieri depositiones rerum, & pecuniarum ad euitandam pænā morę, aut alterius obligationis quando fiunt in ædibus sacris, vel vbi Iudex decreuerit l. acceptam C. de Vsur. Publici autem appellatione non continentur res fiscales & l. pacta de contrahēd. emptio. ibi Papinianus ait lege venditionis illa facta, si quid sacri , aut religiosi , aut publici est, eius nihil venit, si res non in vsu publico, sed patrimonio fisci erit, venditio eius valebit. & in l. prima nē quid in loco publico §. publici , publici loci appellatio quemadmodum accipiat Labeo definit, vt & ad areas,

S

& In-

& Insulas; & ad agros, & ad vias publicas itineraque publica pertineat hoc interdictum ad ea loca, quæ sunt in fisci patrimonio non puto pertinere, in his enim neque facere quicquam, neque prohibere priuatus potest res enim fiscales, quasi propriæ, & Principis sunt, & in l. prima §. illud de ædilit. ædict. hoc idem habetur. Sed contra videtur in Rubric. C. de his qui ex publ. rat. & l. secunda eod. titul. Respondetur hoc quantum ad meram appellationem, & factum, illud quod ad ius, id est & si res fiscales publicæ appellentur non tamen iure publico: ū sunt extimandæ, nisi aliquo casu, aut lege cautū sit, publica non dicuntur, seū habentur, quæ Ciuitatum sunt; & si aliquando publica appellātur id abusiue fit, neque ad ius pertinet, sed ad solam nominationem, vt in l. Titio §. primo ad Municipal. & in dicta l. prior de administration. rer. ad Ciuitat. pertinentib. ideo ait Iurifconsultus in l. bona hoc eod. titul. Bona Ciuitatis abusiue publica dicta sunt, sola enim ea publica sunt, quæ Populi Romani quamuis autem Respublica cuiuslibet Ciuitatis dicatur, & in vsu sit, & in sexcentis locis in Iure Ciuili Rempublicam appellamus aliam à Romana, id abusiue dictum videtur. Verum hæc abussio, ita vulgaris est facta, vt cum lex Rempublicam dicit in dubio de alia quā de Romana intelligendū sit sicuti, & cum Ciuitatis meminit de alia, quam Romana intelligendum est, ideo titulus est in Cod. de Iure Reipubl. qui de Romana intelligitur, ideo hæc lex definit propriè quid sit publicum non abusiue.

Valde

*Valdè Distinctè, ac rectè tractatur De Materia
Precarij, & quid sibi in iure vult.
ista vox Precaria explicatur.*

VT probabiliter reor in Iure canonico dum legitur vox precariæ, subaudienda est vox substantiui, idest precariæ possessiones, seu conventiones ut satis liquet ex text. in cap. fin. S. Porro extr. de precar. Et ratio est, quia licet in commodato rei commodatæ possessionem, & dominium retineamus l. rei commodatæ ff. commodat. tamen precario dantes dominium dumtaxat retinemus. possessionem autem trasferimus l. prima, & secunda ff. de precar. unde, precarium dat precarias possessiones semper, non autem dominia, quia esset donatio ut habetur in dict. legibus cum simul. Et ideo vox precariæ subintelligit vocem possessionis, nempe precariæ possessiones, aut subintelligit vocem conventionis, idest precariæ conventionis quæ scilicet fiunt de possessionibus Ecclesiarum; Sed quia precarium licet datur ad tempus: tamen etiam intra tempus semper potest repeti alioquin non esset precarium l. cum precario ff. de precar. ex quo precarium dicit beneplacitum, & implicat contradictionem dici ad beneplacitum meum concedo, & tamen ad beneplacitum meum repetere non possim, & implicatio contradictionis non potest unquam admitti l. ubi repugantia ff. de regul. Jur. & idem tradit etiam Aristotel. circa princip. metaphis. Et tamen lex canonica ex sua pia Aequitate, & liberalitate, voluit precarias rerum possessiones, non posse arbitrio concedentis repeti d. S. porro extr. de precar. Ideo duo effectus inde se-

quantur . primus quod precarium iuris canonici transit in primam speciem contractus emphiteotici , qui dicitur Emphiteosis perpetua , idest vsque ad vitam conducentis , seu rogantis , glos. in verbo perpetua , in cap. hocius decima , quæst. 2. Nam secundum veram traditionem , contractus emphiteocius in tres suas notabiles species descendit : nempè primo in perpetuam , idest vsque ad vitam Accipientis secundo in tempus quamdiu non cessatur à solutione canonis , tertio in tertiam generationem , & ita dicit glos. in dicto Verbo perpetua ; & secundus sequitur effectus , quod vox precariæ foeminini sit generis in plurali , quæ præsupponit vocem precaria in singulari . pariter foeminini generis , & est vox adiectiua , nõ autẽ substantiui , tam in c. precarium §. porrò extr. de precar. quã in cap. precariæ il primo dist. 10. q. 1. 1. & in c. 1. in verbo precariæ d. tit. de precar. & in cap. precariæ il secundo cum simil. ead. 10. qu. 2. semper enim subintelligitur vox possessiones , idest precariæ possessiones , aut subintelligitur vox conventionis , idest precariæ conventiones , seu precariæ concessiones : ita vt semper sit vox adiectiua prout patebit , si legantur dicti textus : quia huc respondebunt omnia , nam in cap. precariæ . qui est c. primus extr. de precar. expositio est præcariæ scilicet conventiones , & in c. de precarijs eod. titul. intelligitur , seu exponitur idest de precarijs concessionibus ; & in §. porrò exponitur præcariæ scilicet cõventiones , & in c. precariæ il primo 10. qu. 2. exponitur precariæ scilicet cõventiones , & in text. prædicto alia vox precariam exponitur & dicit , idest precariam concessionem , & text. in c. precariæ il secundo exponitur , idest precariæ cõventiones , & text. in c. de precarijs dict. 10. qu. 2. exponi-

ponitur, & dicit, idest de precarijs concessionibus, atque ita spectari potest in toto Iure canonico, vbi similes, seu prædictos text. inueniri contingant: adeo vt nõ solũ in respõsis pandectarũ, aut in sanctionibus, Iustinianeis sed neq; etiam in sacris ipsis canonibus facile ne dicam dubio omni procul, prout sentio hæc vox precariæ substantiua nunquam inuenietur; si sensus genuinus canonis vbi inueniri possit accipiat, & naturæ genuinæ, arborque vera essentialis contractũ perquiratur: & sic semper acceptiõ sua genuina erit in sensu adiectiuo præsupponens substantiuũ vocis possessionis, aut vocem conuentionis, seu contractus, ex quo omnis contractus conuentio est l. prima ff. de pact. & propterea præsupponens similem substantiuam vocem: ipsa vox precaria in foeminino pronuntiata, erit quoddam accidens, & nunquam erit vox speciei specialissimæ, & subsistentis in se, alioquin fieret consequens quod non resolveretur in aliud si esset propria, & vera species alicuius contractus; & tamen semper resoluibilis est, & resoluitur in aliquam speciem alicuius alterius contractus, & quandoque resoluitur in duos contractus, vt infra patebit & sic non inuenitur re, & veritate: vnde vere in numero singulari, aut proprie hæc vox substantiua, non inuenietur, nec inueniri crediderim: & ideo manifestum redditur quod vnus substantialiter, & verè terminus dumtaxat inuenitur nempe precarium ipsum neutri generis, & sic contractus cognitus à Iure ciuili, & deinceps à Iure canonico cognitus, adiiciendo perpetuitatem illam, de qua in text. in l. 1. ff. pro socio idest vsque ad vitam, quæ efficit, vt transeat in alium contractum, & dicatur emphiteosis perpetua; idest vsque ad vitam conducen-

tis,

tis, seu Rogantis iuxta gloss. prædictam in cap. hoc Ius in verbo perpetua 10. qu. 2. Quod si Panormitan. precarium, & precarias; Hostiensis autem precarium, precaria, & precarias, tam in plurali, quam in singulari posuerunt (reuerenter dixerim: salua eorū pace) quod tam Hostiens, quam Panormitanus vnus contradicite alteri in numero positorum, & in legibus Iuris ciuilibus, & canonici nō nisi vnum precarium inuenimus, quod propter adiectionem factam in cap. fin. in d. S. Porro d. tit. de precarijs transit in contractum emphiteoticum primæ speciei d. gloss. in verbo perpetua, & in c. hoc Ius 10. qu. 2. sicut etiam ijdem scribentes ex mea sentētia non aduertendo veriores, & genuinos sensus, neque sermones dictorum canonum in verbo precariæ, videntur verius labi dum etiam quasdam locationes, & commutationes, & fructum, aut vsulfructus responsiones in veris precarijs Iuris ciuilibus, & à Iure canonico receptis, & transeuntibus in varias species cōtractuū nominatorū, & quādoq; innominatorum, de quibus est fit mentio l. Naturalis, ff. de præscriptis verbis, perseverantes in opinione quā non probabilem, sed potius erroneam opinamur precarias substantiuè appellarunt quasi non memoria Recolentes totam arborem omnium contractuum Iuris canonici, & ciuilibus: Modica enim adiectio in formalibus efficit, quod alius sit contractus, vt notatur, & probatur ex text. in l. proponebatur ff. de Iudic. & in l. labeo ff. de suppellect. legata, & declarat Francisc. Niconit. in rubr. ff. de oper. nou. nunciat. nu. 43. sicut in commodato si merces detur transit in locationem, & in omnibus similibus, & precariæ istæ, (quas appellant;) aut sunt prima species contractus emphiteotici, aut sunt contractus censualis illius secundæ speciei, de qua commemorat gloss. notabilis prædicta in d. verbo perpetua, vt
 quan-

quandoque dicebamus ; aut sunt contractus dō, vt des, iuxr. text. in l. Naturalis ff. de præscriptis verbis : aut sunt duo contractus, vt donatio hinc ; & reciproca illic locatio, seu usufructus donatio atque sigillatius in hac specie rem ipsam exponentes : dum Triplum dat Ecclesia Laico iuxta text. in cap. precario ibi triplum. 10. q. 2. Tunc. n. Laicus donauerat prius per liberam pure factam donationem , aliquod .s. fundum Ecclesiæ: Er è contra atque Reciproce Ecclesia donauit dedit, que Usufructū trium prædiorū Laico, iuxta text. quod hoc in puncto declarat in c. huiusmodi in versiculo ea quoque decernimus non valere d. 10. q. 2. & d. c. precariae si primò ibi triplum si notatio vsu d. 10. q. 2. & propterea tali casu est contractus dō, vt des d. l. naturalis superioris allegata ff. de præscrip. verb. Aut sunt duo contractus ; nempe donatio Laici erga Ecclesiam ; & donatio è conuerso Ecclesiæ erga Laicum. Quia Reciprocaione non potest ex communi sententia efficere quod dicatur nasci tertiū genus, seu tertia species actus quemadmodum si hinc vulgaris tantum fiat substitutio, inde vero alia vulgaris, aut alia; nam non ideo nascitur tertia species substitutionum prout est opinio magis communis. Dum autem duplum dat Ecclesia tunc pariter erit contractus dō, vt des , vel erunt duo contractus nempe donatio pura respectu proprietatis, & in die ince rrum respectu usufructus, ex Laico erga Ecclesiam Et è contra erit donatio usufructus duorum prædiorum ab Ecclesia erga Laicū quia Reciprocatio nō facit tertiā speciem, sed ex cōmuni facit quoddicamur versari in actu resoluibili , & illud quod resoluitur in aliud non dicitur esse, vt infra patet lympidissimè, ita quod expendiderunt suo arbitrio scribentes nomen quoddam præcatia, nempe nomen genericum, immò & equiuocum, & qui

& qui non inuenitur, ut uniuersè conuertibiliter definiendi essentialiter possit, & dubio procul non inuenitur in specie specialissima; sed semper est aliquis alius contractus arboris contractuum cognita, tam à Iure Ciuili, quàm à Iure Canonico, de qua materia arboris contractuum, etiam Bart. & alij commemorarunt in l. 1. ff. si cert. petat. & Bart. in l. iurisgentium ff. de pact. & text. in Institut. de obligat. & secundum talia principia, & nomina contractuum non inuenitur in specie specialissima contractuum hæc vox precaria foemini generis: quippe quoniam, aut resoluetur in donationem factam Ecclesiæ per laicum, & in locationem: seu donationem reciprocam ad vitam conducētis factam ab Ecclesia erga laicum, & sic in duos contractus: aut resoluitur in emphiteosim perpetuā, idest ad vitam conducentis: aut resoluitur in aliam speciem Emphiteosis, quæ uiuit quandiū canon soluitur, de quibus speciebus meminit. dict. gloss. in uerbo perpetua, & in dict. cap. hoc ius porrectum 10. quæst. 1. ita quod in summa semper in alios contractus cognitos, & à Iure Ciuili, & à Iure Canonico, resoluitur. Illud autem, quod semper resoluitur in aliud, non dicitur verè, & realiter inueniri; & in summa dicitur non inueniri si ueritatem amamus, nec dicitur re existere: unde communis est sententia scriptionum tum ciuilibus disciplinæ, tum Iuris Canonici, quod compendiosa substitutio, & reciproca, seu breuiloqa substitutio non dicuntur inueniri re, & ueritate, neque esse substitutionum species; ex quo semper resoluntur in unā ex alijs substitutionibus, uel in aliqua, seu plures earum, uidelicet uel in uulgarem substitutionem: aut in pupillarem: aut in exemplarem: aut in militarem: aut in fideicommissariam substitutionem;

& sicut

& sicut ista est arbor substitutionum, & aliae praeter has quinque verè non inveniuntur in toto Iuris corpore, sicuti quandoque dicebamus in repetitione nostra super l. centurio. ff. de vulg. & pupill. substitution. ex quo aliae duae resolvuntur in istas, sicut in universo etiam Oceano Iuris Civilis, & Canonici non inveniuntur nisi sex species ultimarum voluntatum, videlicet testamentum, codicillus, legatum, fideicommissum, donatio causa mortis, & mortis causa capio, ex communi traditione omnium scribentium, ut luculentè congesimus in repetitionibus nostris in l. filium quem habentem C. fam. herciscund. & in l. in quartam. ff. ad l. g. falcid. &lympidissimè in alia repetitione nostra, super rub. ff. de leg. 1. ita quod talis est arbor ultimarum voluntatum, & substitutionum, quoniam caetera resolvuntur in ista, ut frequentiori calculo probatur ab omnibus scribentibus utriusque Iuris; ita quoniam precaria possessio, conventio, sed concessio resolvitur semper in alium contractum arboris contractuum, non dicitur inveniri, nec esse. Et propterea quamvis dignissima fuerit interrogatio, subtilis, & praestantissima, & verè digna tanto viro, vertice cognitionis in omni scientia: atamen responderi licuit, prout responsū fuit, quod in alium contractū, ut emphiteotici, vel censuales contractus, vel precarij, vel similis cadebat, & quod verius erat nomen adiectivum, quia opiniones singularium Interpretum, & loquelae ipsorum non faciunt esse id, quod non est, & quod repugnat principijs arborum totius Iuris in sua materia, & ita Iuris ff. ex simarem omnino, salvo semper. Ac reservato meliori, ac prudentiori cui semper, &c. Vnde mihi fas sit dicere illud Poetae carmen.

T

Hac

*Hæc quamquam mihi se pudet q̄ si a parvū videntur
Tu tamen hæc queso, consule missa boni.*

*De Comitibus Palatinis. & sic de viginti annis
publicè legentibus.*

CVM Doctores sicut splendor firmamenti, & veluti Stellæ in perpetuas æternitates fulgere dicat summus Pontifex in capitul. final. extra de magist. & Diuus etiam Thomas noster Aquinas tradat eos aurea laureola præ cæteris esse etiam honorandos, in signum adeptæ dignitatis, quo fit, vt Antecessores, Domini, Præceptores, Sacerdotes, atque Patres etiam aliquando passim dicantur, vt per Albericum in rubr. Digest. Veter. ad finem. Mirum in modum idcirco videri non debet, si præter alias infinitas, quas ob scientiæ eminentiam dignitates consequuntur, illustres quoque appellari soleant, & debeant, (hoc enim honore, eos merito insigniri debere tradit Imperator noster Iustinianus, cum per sparium, scilicet, continuum, viginti annorum publicis stipendijs professi fuerint in aliqua Academia) Author est Barthol. in proem. Digestorum numero mihi duodecimo, & in l. penultim. C. de militar. testament. per text. in l. ynica C. de professorib. qui in Vrbe Constantinopolitan. cuius sententiæ, & opinioni, omnes ferè legum Interpretes in l. prima ff. de offic. eius, cui mandat. est, iurisdic. & alibi passim ad stipulantur, & ibi etiam Decius numero decimo sexto, Curt. lun. numero duodecimo, & alij sequiores sexcentis varijs in locis eamque opinionem communiter esse receptam, testatur ibidem Iason sub numero duodecimo, & ita fuisse de Iure obtemperatum asserit Caccialup. in tractat. de debitor.

fu

fugit. quæst. ni fallor, quinta column. secunda, Ac de consuetudine idem etiam obseruari fatetur Bald. si restè, animaduertatur in proem. Digestorum column. secund. quem refert, ac sequitur Bolognin. atque Bart. in Authent. habita sub numero quinquagesimo, quarto C. ne fil. pro patr. Et nemini inquam dubiũ est, quin Exceller. Doctore aliquid cõsuetũ asserenti, præterquã de Iure contrarium non probetur, illud ei credendum est, vt apertissimè traditur per gloss. in l. dos à patre C. Solu. matrim. & per Bald. in cap. cum dilectus in tertio notabili de censib. Et quamuis Alexand. in dicta l. prima superius citata ff. de offic. eius cui mandat. est iurisdic. communem hanc opinionem minimè probauerit, quem Recentiores nonnulli iuris Interpretes aliorum inuidi meritorum sequuntur, moti (vt arbitror) ex eo, quia Doctores prædicti Ducibus, atque Comitibus æquiparantur, vt clarè habetur in dicta lege vnica superius allegata, Ex qua Spectabiles dumtaxat, non etiam Illustres esse constat, prout habetur ex l. raptores C. de Episcop. & Cleric. atque etiam in l. si quando C. de appellatiõib. Nihilominus Alexandri assumptum facilè denegari potest; nam Duces, & Comites esse Illustres probat Decius in dicta l. prima per vulgarissimum textum in l. Prouincialium C. de erog. milit. ann. libro duodecimo, & in l. prima C. de offic. magistr. milit. atque etiam in l. prima C. de aduers. diuers. iud. nec non, & in l. final. § final. C. de assessorib. Et demum in l. si quis C. vbi causl. fit. &c. cum mille alijs similibus, atque concordantibus, que s enumerare consulo breuitatis causa omicto ex quo fit, vt qui dicuntur Illustres, Spectabiles, & ipsi que que èt dicantur, & ita certè loquitur euicens text. in dicta l. raptores superius allegata. Idque etiam suadetur quoniam in supradicta lege vnica sæpius supracitata hi Do-

T 2

ctores,

ctores, Vicarijs, æquiperātur, qui dicuntur etiam Illustres ut clarè habetur in l. penultim. cum Authentic. sequent. C. de procuratorib. Rursus quia cum Vicarij Comitibus præponantur ut distinctè, atque apertissimè habetur in l. prima C. de offic. Vicar. sequitur multo magis dicendum eos esse Illustres argument. text. in l. de accession. sub titul. de perpet. & temporalib. præscriptionib. Et sic consequenter etiam omnes qui illis æquiperantur, ut est videre in l. si quis C. de furt. cum vulgarib. vel etiam ad Alexandri obiectionem, atque argumentum responderi facillimè potest, quod, & si Comites, per se sint Spectabiles, tamen ubi vtraque simul qualitas concurrat, dicuntur etiam Illustres, argument. tex in Authentic. de cons. & int. frat. & ita sentit etiam Curt. Junior in dicta l. prima ff. de offic. eius cui mād. est iurisd. Nec non adde etiam ultra alios scribentes ad maiorem studiosorum saturitatem Decian. consil. 38. numero mihi 31. lib. 3. Atq; Meno. h. in suo tractat. de arbitrar. iudic. libr. secund. casu 68. numer. mihi 43. nec non etiam Vincent. de Fran. h. decision. 115. Ex quibus omnibus, atque cæteris similibus videtur dicendum quod Doctores prædicti qui comitatus dignitate sunt decorati omnes, & quascunque prærogativas, atque dignitates consequantur quibus Illustres viri fruuntur, ut latè per scribentes habetur in locis superius sæpissimè adductis, unde sequitur certè dicendum quod meritò qui per viginti annorum cursum, atque spatium publicè in aliqua Academia professi fuerint, & à Principe sunt Comitatus dignitate honorati, Illustres quidem omninò sunt nuncupandi, & hæc pro nunc solummodo breuiter attingisse sufficiant. Reliqua verò, maiorem nacti orium in aliud tempus distulimus, interim cæteros consulite Recentiores, atque moderniores auctores, ad quos, &c.

Doctè,

*Doctè, ac clarè de Stationibus habetur Et quid
Statio in iure nostro significet, explicatur.*

Antoninus August. in l. prima C. de compensatio-
nib. Compensationi inquit in causa fiscali, ita de-
num locum esse, si eadem statio, quid debeat, quæ pe-
tit, at si vna debeat, & alteri debeatur, fieri compensatio
non potest, ne fiat confusio diuerforum officiorum: Ea-
dem ergo statione petente quæ debet, locus est com-
pensationi, quod intelligendum erit, si intra duos men-
ses docuerit deberi, sibi debitum is qui contra fiscum,
compensatione vitur, quod ab Hermogemiano respon-
sum est etiam, in l. aufertur §. qui compensationem de
Iur. fisc. Stationes autem sunt loca, in quibus offi-ia fi-
scalia consistunt l. prima C. ne fisc. rem quam vend. euinc.
libr. decim. De iisdem fiscalibus stationibus constituit
Alexand. August. emptorem rei fiscalis, non solum, ab
eadem statione, sed nec ab alia, quidem quæstionem pa-
ti debere æquum esse, quo loci Accursius in verb. sta-
tione ait Fiscum plures habere stationes, & si vnus sta-
tionis rem vendat, quasi sit alterius, non potest alterius
nomine reuocare, inde elicit argumentum ad Abbatem
plura monasteria habentem, si vnus rem vendat, quasi
alterius, non potest reuocare; Sic quoque tabellionum
stationes dicuntur, à Iustinian. in nouell. de tabell. §. ve
ergo omnia hæc; Sic stationes qui cuius publico præsi-
qui stationarij etiam dicuntur, & de his exat titulus in
duodecimo lib. Cod. de Cur. & station. Vtriusque; nim
minis significatio explicatur in Marginali ad illud t. acra-
tū additione. Sic stationes villi negotiorū, qui & ipsi sta-
tionarij nominantur à Diocletiano in l. ne quis ex vlti-
mis

mis C. de dignitatib. lib. duodecimo, & à Constantino in l. i. de cohortal. eod. lib. A Zenone verò iisdem apothecarij sunt appellati in l. si cohortalis ad finem eod. titul. Nam statio, & apotheca sunt eiusdem significationis. Sic stationes apparitorum, qui in vrbe dispositi sunt ad tuendum vt Vlpianus respondit, popularium quietem, & ad referendum Præfecto vrbi, quæ aguntur in Pro- uincijs l. prima §. quies ff. offic. Præfect. Urb. De stationibus, seu stationarijs est, & alia mentio in l. si quis se C. de accusationib. & in l. vniuersi C. de vestigalib. Statio interdum pro Vigilia accipitur apud Modestinum in l. desertorem de re militar. Qui stationis inquit, munus relinquit: Hinc stationarij milites, qui vigilijs sunt deputati, l. omnia de offic. præfect. urb. & in l. prima §. stationem de flumin. Ait Vlpianus à stando dici stationes, & is locus demonstratur, vbi tutæ naues stare possunt Item statio dicitur quicumque locus in vrbe, in quo frequenter consistitur, veluti porticus, aut officina publica Plinius ita tradit in epistol. Plerique inquit in stationibus sedent, tempusque audiendo fabulas conterunt, Statio præterea locum significat ad standum destinatum, Valer. collocatas à se in quadam statione quinque cohortes, in qua significatione est illud Iuuenal. in sexta satira Lachrymisque paratis in statione sua. Liuius etiam libr. sept. primæ decad. sic ait. Nec Galli se statione tenerunt; Hinc statio. res apud Catholicos de quibus Ecclesiastici scriptores agunt, Hinc statera sacrificia, statua, castra, statua præsidia, & id genus, multa, Accipitur etiam aliquando pro ipsi Custodibus, vt per. Tranquill. in Tiber. Disposita statione per ripas Tiberis, quæ obuiam producentes summoueret. Item & pro officio standi, quandoque ponitur. Senatus ait Valer. assiduam eoloni peragebat; Consulto vulgarissima. Vergilij loca præ-

præterij. Statio tutissima nautis, Et statio malè fida Ca-
rinis. Et hæc satis.

*Maximus ad legem falcid. lex nempè
LXVIII. enucleatur.*

HAereditatum computationi in alimentis faciendæ hanc formam inesse Ulpianus scribit, ut à prima ætate vsque ad annum Vigessimum quantitas alimentorum triginta annorum computetur, eiusque quantitatis falcidia præstetur. Ab annis vero viginti vsque ad vigesimum quintum annum, annorum vigintiocto. Ab annis viginti quinque, vsque ad annos triginta, annorum viginti quinque. Ab annis triginta, vsque ad annos triginta quinque, annorum viginti duo. Ab annis triginta quinque, ad annos quadraginta, annorum viginti. Ab annis quadraginta, vsq; ad annos quinquaginta tot annorum computatio fit quod ætati eius ad annum sexagesimum deerunt, remisso anno vno; Ab anno vero quinquagesimo vsque ad annum quinquagesimum quintum, annorum nouem. Ab annis quinquaginta quinque, vsq; ad annum sexagesimum, annorum septem. Ab annis sexaginta cuiuscumque ætatis sit, annorum quinque. Eoq; nos iure uti Ulpianus ait, Et circa computationem vsufructus faciendam. Solitum est tamen à prima ætate, vsque ad annum trigessimum, computationem annorum triginta fieri. Ab annis vero triginta tot annorum computationem inire, quot ad annu sexagesimum deesse videntur. Nunquam ergo amplius, quam triginta annorum computatio initur, sic denique, & sic Reipublicæ usufructus legetur, siue simpliciter, siue ad ludos triginta annorum computatio fit.

Interpretaturus legem hæc editatum computationi ad leg. falci. d. siue legis potius causam speculaturus, lex enim ipsa per se clara, & perspicua est; nec eget interpretatione, si nihil ultra queratur, At causa cum non afferatur ad Authore, nec facile inspicere queat in tanta annorum varietate, digna profecto est, quæ summo studio queratur ab ijs, qui non corticem, sed medullam legum scire cupiunt: neque enim credendum est tales, ac tantos viros, quales sunt priscae illius ætatis Iurisperiti quidquã temere, & casu effudisse, sed singula potius summo consilio, sum naque cum sapientia decreuisse hoc, inquam, speculaturus, quoniam facile, ut spero, innorescet, nõ nullis prius cognitis, de ijs prius disseram, quo facillime tota res alioquin diffusissima, perspicatur; Sciendum igitur est, quòd si aliquid nobis peragendum fuerit, quod eiusmodi est, ut reliquorum omnium, qui hoc ipsum agunt, pauci ad finem multi ad medium perueniant, pauci item in ipsis deficient inijs, si antequam rem aggrediamur dijudicandum esset ad quem terminum verisimile sit nos per venturos, solere sapientes, & æquos rerum æstimatoros, de medio iudicium ferre: licet enim quodcunque proferatur iudicium, minime certum sit, minimeque verum experientia cum vno aliquo demonstrare possit, negari tamen nõ potest, quin minus in certum iudicium sit, quod ad ea quæ frequenter accidit accomodatur, quam id, quod ad ea quæ raro eueniunt; si enim non vnus, sed multorum ratio habeatur iudicium medijs ut plurimum comprobabit, extremorum autem ut plurimum reprobabit, experientia. Ad hoc forte respiciens grauissimus legis auctor, quoniam tota difficultas in eos ira est, ut rectè iudicetur quot quinque annos consumile sit victurum fore cuiuscumque sit ætatis, cum longissimam hominis vitam ad octua-

octuagesimum vsque annū perducī iudicasset: ex ijs enim qui longiorem viuunt vitam, plurimi hac moriuntur ætate, idemque iudicium faciendum esse existimasset de vigesimo anno, & de singulis infra vigesimum ob rationem, quam inferius adducemus, quoniam inter vigesimum, & octuagesimum annum, sexaginta intercedunt anni, dimidium autem sexaginta sunt triginta, ideo huic ætati triginta vitæ annos tribuit; Neque enim tam multos tribuere voluit, quot viuere possunt ij, qui quamplurimum viuunt, neque contra tam paucos, qui quot viuunt ij, qui quam minimum viuunt: Extrema enim ratio succedunt: proinde mediam sequutus est viam iureconsultis amicissimam, hoc est id quod frequenter accidit; cumque idem etiam iudicium faciendum esse existimasset, de vigesimo quinto anno, & de singulis annis intra vigesimum, & vigesimum quintum, quoniam inter vigesimum quintum, & octuagesimum annum, & quinquagintaquinque intercedunt anni, dimidium autem quinquagintaquinque sunt viginti septem cum dimidio; ideo huic ætati viginti octo vitæ annos tribuit addidit autem dimidium, quo integros tribueret annos. Similiter quoniam inter trigesimum, & octuagesimum annum, quinquaginta intercedunt anni, dimidium autem quinquaginta sunt viginti quinque; ideo huic ætati viginti quinque vitæ annos tribuit; similiter queque, quoniam dimidium quadragintaquinque, quot intercedunt, inter trigesimum quintum, & octuagesimum annum, sunt viginti duo cum dimidio, ob id huic ætati viginti duo vitæ annos tribuit; detrahasit autem dimidium, quo integros tribueret annos, & compensationem faceret eius, quod supra addiderat, addidit autem eo in loco magis quam in hoc: si enim de aliquo credendum est plus æquo victurum fore, de iunioribus hoc credendum est,

Atque ob hanc eandem causam, ætati quadraginta annorum tribuit viginti vitæ annos Quo autem melius omnia supradicta intelligantur liceat nobis aliquantisper digladiari cum Vlpiano : Tirunculo scilicet, cum gladiatore vetulo, nonne exactius Vlpianæ de quavis ætate iudicaretur, si iusta præscriptam normam, separatim de singulis annis, non coniunctim de multis idem feratur iudicium. In hac præterea coniuncturi, & multa insunt absurda idem vitæ annos tribuis ijs, qui multis inter se differunt annis, & quod peius est totidem vitæ annos tribuis ijs, qui pluribus minimè, totidem ijs, qui paucioribus differunt annis, A tali enim ætate viginti vnum, & viginti quinque annorum totidem tribuis annos, viginti autem, & viginti vnum minimè totidè hoc paucis in cæteris ordinibus; Quòd si coniunctim de multis idem faciendum est iudicium, cur de quinque tantum annis, non autem de pluribus, aut de paucioribus quinque puta septem, aut tribus, an ita ab hac fortè Vlpianus : vt quis diutius viuat concurrant necesse est, non solum ætas iuuenilis; sed præterea alia multa scilicet bonum temperamentum, optima viuendi ratio, Cœlum salubre, ne se laboribus, & langoribus dedat; Pericula vt fugiat, ne quid incurrat in eum quod illi subito vitam eripiat, & quamplurima alia similia, quoniam igitur futuræ vitæ spes, & diuturnitas non pendet ex ætate tantummodo, sed ex alijs etiam multis, ideo multis coniunctim ætatibus, idem tribuuntur vitæ anni. Vix enim fieri potest in tanto variarum rerum concursu, vt si quis in vno alterum superet, non superetur vicissim ab altero, in aliquo alia, De quinque autem tantum, & non de pluribus, idem fit iudicium, cum enim ætas maximè, & in primis requiratur ad longam, & diuturnam vitam, non fuisset verisimile totidem victuros annos, eos compluribus, quàm quinque inter se different annis, minimè autem de

paucioribus quinque. Cum enim præter ætatem infinita etiam alia requirantur, verisimile est eos etiam, qui quinque inter se tantummodo differunt annis totidem victuros annos. Nihil est, propterea, quod mireris coniuuctim, de quinque tantum, non autem de pluribus, aut paucioribus quinque idem factum esse iudicium, nec etiam quod totidem tribuuntur anni ijs, qui pluribus, minimè, aut, totidem ijs, qui paucioribus, viginti enim annorum ætati primo ei per se tribuuntur triginta vitæ anni: ætati autem viginti vnus annorum, non primo, & per se viginti octo tribuuntur anni; sed quatenus personam representat viginti quinque annorum, sed quid Vlpianè quod coniuuctim de quinque idem facturus iudicium, tribuis reliquis tot annos, quot conueniunt, ex præscripta norma maiori natu, minimè autem quod conueniunt minoribus natu, i. a enim fiet, vt nullus ex quinque plures sortiatur annos, quam sibi conueniant ex præscripta lege, sed maior natu totidem; minores autem pauciores, secus si fieret minor natu totidem, maiores verò natu, plures sortiatur annos, at frequentius accidit, vt quis pauciores quam vt plures viuat annos ijs qui sibi conueniunt iuxta præscriptam normam, itaq, rectè quidem omnia, & singula Huc usque quidem ita progredieris Vlpiane à prima ætate vsque ad vigesimum à vigesimo vsque ad vigesimum quintum, à vigesimo quinto vsque ad trigesimum à trigesimo vsque ad trigesimum quintum à trigesimo quinto vsque ad quadragesimum. Ita vt coniuuctim de nullis idem facis iudicium à quadragesimo autem vsque ad quinquagesimum annum seperatim de singulis iudicium facis, non longos facis passus in hac via, nec eadem vteris norma, quid noui hoc est, times fortè, ne ad lapides pedes offendas? an non eadem est via? vt igitur

artificij huius calliditas deregatur, philosophandum non nihil etiam nobis est; strenuus enim gladiator si contrahit passus, si ferendi modos variat, non casu, sed arte id facit si in definiendo huius vitæ curriculo habenda ratio esset, eius tantum quod esse potest non discedendum viq; fuisse Vlpiano à via, quam hucusque tenuit, Cum enim dimidium annorū, qui nobis desūt ad octuagesimum annū tanto spatio superare possumus, & quanto possumus ab eo deficere in hac ambiguitate tutissimum vrique fuisset ad medium semper confugere, verum quoniam habenda ratio est eius etiam quod esse solet permagnè enim interest, vtrum res aliqua possit, an soleat esse, vt enim esse possit fat est, vt raro, aut semel eueniat, at vt esse soleat frequenter accidat necessè est, Solet autem hominis vita ad sexagesimum vsque annum sæpè perducì, minimè autem ulterius, Hinc factum est, vt Vlpianus non eadem via progressus fuerit in annis vltra quadragesimum qua progressus est in annis citra quadragesimum; si enim in vnam summam colligantur anni citra quadragesimum, & dimidium annorum, qui illis defunt ad octuagesimum vsque annum; idemque vltra quadragesimum, & dimidium annorum, qui illis defunt ad octuagesimum vsque annum transiunt, Et quidem annum sexagesimum illis antem minimè vt experientia videre est; Video nunc Vlpiane, quam ob causam ab incepto itinere digressus est, sed cur iter mutaturus hanc potissimum aggressus es viam dicendū nunc tibi est, cur à quadragesimo vique ad quinquagesimum annum separatim de singulis annis iudicium facis, cur ita iudicas de hijs alijs annis, cur denique non idem facis iudicium de pluribus, aut de paucioribus annis, sed videndum, ante nobis est, quid sibi velit Vlpianus hijs verbis, Ab annis quadraginta, vt ad annos quinquaginta
anno-

annorum computatio fit, quot ætati eius ad annum sexagesimum deerit, remisso vno anno. Longe enim aliter ea nos interpretamur, atque interpretatus est Accursius: quem cæteri omnes affectæ sequuntur, ante enim videndum est, quid dicatur, deinde, quærendū qua ratione dicatur, Accursius, ita interpretatur remissionē illā vnus anni in qua posita est tota difficultas, vt quot ætati eius ad annū sexagesimū deerit totius anni vno minus tribuatur, reliquæ vitæ, ita. n. inquit, vt si habet quadraginta duos annos præsumitur viuere decem, & octo vno minus. Sed vide Accursi quot, & quāta sequantur ex hac tua interpretatione absurda. Finge in vno, & eodem factum esse homine iudicium, de reliquis suæ vitæ annis, anno ætatis tuæ quadragesimo, & quadragesimo secundo. Dum igitur annum agit quadragesimum viginti vitæ anni tribuetur illi iuxta præscriptam normam. Ita vt ad sexagesimum annum credendum sit eum peruenturum, Dum autem annum agit quadragesimum secundum iuxta tuam interpretationem decem, & septem tribuentur anni, ita vt non ad sexagesimum, sed ad quinquagesimum nonum existimetur peruenturum. s. annum. Dum igitur viginti annorum spatium abest quis à sexagenario anno existimatur ad sexagesimum peruenturum annum, Dum autem per decem, & octo annorum spatium abest ab sexagesimo anno minimè creditur ad sexagesimum peruenturum annum. Quid hoc est quo plus restat vitæ, eo magis speras de reliqua via, quo aut minus restat vitæ, eo magis desperas de reliqua via. At hoc absurdissimum est maximeque etiam repugnatur superiori methodo si enim in vnā summam colligantur anni vitæ ante actæ, & anni, qui tribuuntur reliquæ vitæ plures semper reperies annos, qui tribuantur maioribus natu, qua hij qui tribuuntur minoribus natu, nā viginti, &

triginti;

triginta faciunt quinquaginta, viginti quinque, & viginti octo faciunt quinquaginta, & tres, triginta, & viginti quinque faciunt quinquagintaquinque, tringtaquinque, & viginti duo constituunt quinquaginta septem, quadraginta, & viginti faciunt sexaginta, quadraginta duo, & decem, & septem reddunt, quinquaginta, & nouem. Ita vt contra cum in superioribus pauciores sint anni maioris natu, quam minoris natu, sed in tanta Accursianorum multitudine erit fortasse aliquis, qui ita defendet Accursium, Nonne & Vlpianus ætati viginti annorum tribuit triginta annos, ita, vt ad quinquagesimum existimet peruenturum annum ætati autem viginti, & vnus, viginti octo tribuit annos, ita vt non ad quinquagesimum, sed ad quadragesimum nonum existimet peruenturum annum, nihil igitur est quod miremur, quod si in vnã colligamus annos vitæ anteaactæ, & annos reliquæ vitæ maior sit summa minoris natu, quàm maioris natu, At nos longe aliam rationem dicimus esse, in his, atque in illis; Aetati enim viginti vnus annorum non primo, & per se tribuuntur viginti, & octo vitæ anni, sed quatenus personam representant viginti quinque coniunctim enim iudicium fit ab annis viginti, vsque ad annos viginti quinque; ob rationem superius adductã vsque ad annos, &c. De quadragesimo autem secundo ætatis anno per se iudicium fit, & seperatim ab alijs, ita vt non eadem sit ratio, in his atque in illis. Nos autem ne in hos scopulos incidamus, ita interpretamur remissionem illam vnus anni, vt quot defunt ætati eius remisso vno anno ad annum sexagesimum tot tribuantur anni reliquæ vitæ, vt si aliquis est in quadragesimo secundo anno um spatio, quoniam detracto vno anno abest à sexagesimo per decem, & nouam annos tot annorum computatio fiet, ita enim maior natu plures fortietur

nietur annos, totaq; res consentanea magis reddetur rationi, & superiori methodo, omniaque melius quadrabuntur, calceus enim pedi non pes calceo, ut dici solet accommodandus est. Non ego magnum crimen existimo dissentire ab Accursio, non enim illum tanti facio, quantum facit infinita turba eorum qui iuri civili operant dant, suspicant illi ad miraculum, usque Accursium, ego autem (absit verbo arrogantiae) laudo quidem illum, sed ita laudo ut multo doctiorem prudentiorem, & acutorem interpretem in iure civili desiderem, idemque facio iudicium de Bartolis, Baldis, Alexandris Soccinis, Iasonibus caeterisque huius notae. Non enim sunt instructi hys artibus, quibus instructos esse oportet optimos veterum iure consulorum interpretes. Quas illi leges scriptas nobis relinquerunt, hauserunt ex fontibus Philosophiae Mathematicarum disciplinarum, & aliarum artium reconditarum. Qui ergo fieri potest Bone Deus, ut vix, ac ne vix quidem Grammatici tantorum virorum misteria satis percipiant? Non haec dico, quomortuorum gloriae quidquam inuideam, sed ut moneam iuris civilis studiosos, ne illotis, ut aiunt manibus accedant ad iuris civilis scientiam nevetantum tribuant auctoritati horum interpretum, ut ex ore pendeant illorum praesertim cum haec aetas nostra quamplures viros tulerit, & Iureconsultissimos quos, modestiae causa omisso praesertim Iacobum Cuiacium praestantissimum Iuris interpretem, cuius scripta si diligenter legerint, & cum aliorum scriptis comparauerint Iuris studiosi fortasse in meam quoque sententiam, etiam, venient. Videtur enim nobis praestantissimus hic Iureconsultus imaginem quandam referre Veterum illorum Iureconsultorum longoque intervallo anteponendus esse caeteris interpretantibus quorquot extant ad hanc usque diem, sed ut eo,
unde

unde digressa est, nostra redeat oratio. Separatim autem de singulis annis ab annis quadraginta usque ad annos quinquaginta iudicium fit iuxta præscriptam normam. Cum enim soleant homines ad sexagesimum primum annum peruenire, neque ita multi desint illis qui sunt intra annum quadragimum, & quinquagesimum anni ad annum sexagesimum primum erat separatim de singulis annis iudicium faciendum iuxta præscriptam normam. Cum enim solent aliqui perducere ad aliquem locum, neque longè absunt ab eo loco, uidetur certum esse iudicium, quod eo sint peruenturi; minimè autem de paucioribus, reliquis enim fuissent tribuendi tot anni, ut annum superarent sexagesimum primum. At ob dictam causam non est iudicandum de ijs, qui absunt à sexagesimo primo anno per unum decimum, & plurimum annorum spatium, quod sexagesimum primum annum sint superaturi, minimè autem de pluribus, qui enim propinquiores sunt sexagesimo primo anno iudicandum est, quod eo hunc annum sint etiam superaturi, & hæc pro nunc satis, &c.

*Agitur in hoc capite de prescriptionibus.
Et earum variae species enumerantur.*

Quia variae sunt præscriptionis species sexcentis varijs in locis in iure dispersæ. ideo opere pretium iuxta eas simul coniungere. Primo igitur reperitur præscriptio viginti horarum veluti in viro qui debet adulterum detinere cum vxore deprehensum eo temporis spatio l. capite ff. de adulter. Secundo est præscriptio vnus diei veluti in eo qui viua voce nolit appellare, nam postea non audiat sine libello l. litigatoribus, C. de appella-

pellationib. veluti etiam in Iudice sententiam referendo, nam eo die tantū quo definiuit poterit supplere si quid erratum erit, & l. Paulus ff. de re iudicata. Tertio est præscriptio duorum dierum veluti, quæ obijcitur ei, qui ornatum equū vendidit, nam nisi ante biduum emptor ornatum petat, postea non auditur l. ædiles §. videndum ff. de ædilit. ædict. Quarto est præscriptio trium dierum vt in aduocato cui licet infra triduum suum errorē corrigere l. fin. C. de error. aduocat. Rursus eadem obijcitur recusanti iudicem suspectum l. fin. C. de iudic. Item legenti fructus in agro alieno l. prima ff. de gland. legend. Quinto est præscriptio quinque dierum, eius scilicet qui promisit hominem sistere in iudicio certo die, nam si post quinque dies venit exhibere non potest l. si post tres ff. si quis cautionib. Sexto est præscriptio nouem dierum, vt non conueniatur quisquam ex persona defuncti ante id tempus post eius mortem connumerandum l. cum sit iniustum cum, Authent. ibi posita C. de sepulchr. violat. Septimo est præscriptio decem dierum quæ conceditur appellare volenti, Authent. hodie C. de appellationib. Est & alia similiter de qua in l. quod si nolit, §. si quid ff. de ædilit. ædict. Octauo est præscriptio quindecim dierum veluti quando testes producti de alia Prouincia, Ciuitate, vel loco tunc per quindecim dies ibidem stare coguntur, vt iure iurando deponant l. si quando C. de testib. Nono est præscriptio viginti dierum quæ competit ei qui oblato libello in iudicio vocandus est. Est & alia quæ competit conuento coram iudice delegato ipsum suspectum accusare volenti l. cum Papinianus, & Authent. ibi posita C. de sentent. similis est, & alia etiam quæ datur iudici deposito officio vt in l. prima C. de access. Decimo est præscriptio triginta dierum veluti si creditor fuerit con-

fessus sibi solum esse quod non fuit, vel instrumentum
 reddidit creditori, elapsis enim triginta diebus asserere
 non potest l. in cōtractibus §. super certis C. de nō num.
 pecun. Est & alia competens ei qui vsus est via l. prima
 §. hoc autem ff. de itin. actu. priuat. Item alia de eo qui
 vectigal non soluit l. imperatores, & l. inter diem §. si
 super ff. de publ. & alia huiusmodi simil. Undecimo
 est præscriptio quinquaginta dierum quæ competit vo-
 lenti se a tutela, vel cura excusare §. qui autem inicit. de
 excus. tutor. Rursus alia quādo iudex depositus ab offi-
 cio debet in eadem ciuitate, vel prouincia quinquaginta
 diebus commorari l. prima C. vt omnes Iudic. Duodeci-
 mo est præscriptio duorum mentium. Veluti quæ datur
 ad torquendos seruos post missionem repudij l. finali C.
 de adult. Item alia vt infra tale tempus inuentarium de-
 beat terminari l. sancimus. §. fin. autem: C. de iure de-
 lib. Est & alia de emphiteuta, vt possit vendere possessio-
 nē infra duos menses post denutationē domino factā
 l. finali, §. fin. autē C. de iur. emphiteut. c. poruit extra eo-
 dē titul. & alię quoq; simil. Decimo tertio est præscriptio
 sexaginta dierum veluti si maritus vult accusare adul-
 terium vxoris l. iure mariti C. de adult. & alie similes.
 Decimo quarto est præscriptio centum dierum quæ cō-
 petit petenti bonorum possessionem iure consanguini-
 tatis §. liberis itaque Institutionib. de bonor. possession.
 Decimo quinto est præscriptio trium mentium veluti in-
 hærede dicente se repudiaturum, expetatur enim spatio
 illius temporis l. scimus §. cum igitur C. de iur. delib.
 Est & alia que competit marito qui confessus est se do-
 tem recepit, quam non recepit §. ergo in fin. in-
 Authentic. de temp. non sol. dot. Authentic. quod locū
 C. de coll. & alia quæ datur parti volenti concludere
 in causa Authentic. iubemus C. de iudic. Decimosexto
 est

est præscriptio quatuor mentium vt post laram sententiã iudicis currant vsuræ l. secunda. C. de vsur. re iud. Alia quæ datur contra tutorem, vel curatorem qui causam restitutionis non peregit l. qui bona gratia ff. de excusat. tutor. Decimo septimo est præscriptio quinque mentium de eo qui redimere potest ab emptore l. Sciendum §. finali ff. de red. Decimo octavo est præscriptio sex mentium veluti in redhibitoria vt l. secunda C. de ædilitædict. Item in eo qui impetrauit dilationem l. prima ff. de dilationib. Item alia quæ datur contra accusatorem mulieris de adulterio l. prima § accusatorem ff. ad Turpillian. cum simil. Decimo nono est præscriptio nouem mentium veluti cum producuntur testes ex partibus vltra marinis l. prima C. de dilation. Item alia vt in l. final. C. de iur. deliberand. Vigesima est præscriptio decem mensum quæ datur contra, eum qui deperitio redarguitur §. si quis autem in Authentic. Vt litig. iur. Vigesima prima est præscriptio vnus anni quæ multiplex est veluti quæ competit ad bonorum possessionem petendã l. final. C. vnde liber, veluti de ea qui alienat iudicio mutandi causa vt habetur in toto titul. ff. de alien. iud. mut. caus. fact. Alia veluti in venditione meticulosa l. si cum exceptione §. secundo ff. quod met. caus. Alia de eo qui in fraudem creditoris alienauit omnia bona sua §. fin. C. de reuocad. his. quæ in fraud. credit. & id genus innumerabiles. Vigesima secunda est præscriptio duorum annorum veluti in licterarum obligatione vt instit. de licter. oblig. & de non numerata pecunia l. final. C. de non numer. pecun. Rursus, & alia de locatione horreorum l. cum domini ff. locati & alia simil. Vigesima tertia est præscriptio trium annorũ veluti in rebus mobilibus vt in toto titul. Institution. Digestorum, & Codici de Vsucapionibus. Alia etiam quæ competit mulieribus

bus pro exactione dotis annua bima , trima die l. vnica
S. cum autem **C.** de rei vxor, action. Alia vt mulier , fi-
 lios alat l. nec filium cum gloss. **C.** de patr. potest. cum
 simil. Vigesima quarta est præscriptio quatuor annorum
 quæ duplex, est alia competens ei, qui vi possidet bona
 vacantia filco denuntiata propter negligentiam fisci l. pri-
 ma **S.** diuus pius ff. de iur. fisci. Alia quæ competit quan-
 do fiscus vendit re alienam singulari tunc enim a domino
 eo spatio conueniri potest , vt instit. de vsucap. in fine
 & **C.** de quadriennij præscript. per tot. Alia de restitu-
 tione hæreditatis vt l. final. **C.** de tempor. restit. cum si-
 milib. Vigesima quinta est præscriptio quinque annorum
 veluti ne de statu defunctorum queratur post quinquen-
 nium l. is quem **C.** de statu defunct. Alia quæ competit
 quando post tale tempus vellet quis agere quærela inof-
 ficiosi testamenti l. contra maiores **C.** de inoffic. testam.
 Alia vt separatio fiat aditam hæreditatis l. prima **S.** quod
 autem ff. de separat. Alia quæ obijcitur filco, iure vestiga-
 li l. secunda **C.** de vestigal. Alia quæ obijcitur maiori pe-
 tenti rem quam vendidit cum minor esset l. fin. **C.** si ma-
 ior factus , & alia simil. Vigesima sexta est præscriptio
 annorum septem de pupillo hærede instituto vtrum ha-
 beat effectum l. si in quanti **C.** de iure deliberand.
 Vigesima septima est præscriptio nouem annorum ve-
 luti quando alimenta simpliciter relinquuntur , vt in l.
 final. ff. de aliment. & cib. legat. Vigesima octaua est præ-
 scriptio decem annorum , quæ locum habet in rebus
 immobilibus inter præsentis , vt instit. de vsucapion. &
 in **Codic.** & **Digest.** eod. titul. Alia quæ est contra eum,
 qui vsufructu, vel seruitute vsus non est, vt in l. final. **C.**
 de seruit. & aqua. Alia qui testamentum fecit , & nihil
 ostendit, vt in l. sancimus **C.** de testament. Vigesima non-
 na est præscriptio annorum duodecim , quæ requiritur

in

in matrimonio, quo ad foeminam testimonium ferendum, & testamentum faciendum, vt institut. de nuptijs in princip. l. quartæ ff. de testib. & S. præterea instit. quib. non est permiss. fac. testam. est & alia de dote non soluta, vt authent. si mulier C. de temp. por. in integ. restituit. Trigesimo est præscriptio tresdecim annorum quæ datur Decurionib. l. 3. C. de Senator. Trigesima prima est præscriptio quatuordecim annorum, quæ requiritur in masculo matrimonium contrahere volente, vel testimonium deferre in causa ciuili, & testamentum condere volenti institut. de nupt. in princip. l. seruium, & l. si frater C. qui test. fac. poss. cum sim. Trigesima secunda est præscriptio quindecim annorum veluti, vt quis postulare possit, vt in S. generaliter in auth. de temp. non sol. pac. super do. Item alia de manumissione facta à minore pro procuratore habendo S. eadem lege instit. quib. ex ca. man. non lic. & alia, vt clericus nõ ordinetur S. præbyter in auth. de sanctiss. Episcop. Trigesima tertia est præscriptio decem, & septem annorum, vt quis adoptare, & pro alio postulare possit S. minorem de adopt. l. 1. S. pueritiam de postulationib. Trigesima quarta est præscriptio decem, & octo annorum, vt quis possit arrogare l. arrogato ff. de adoptionib. & in muliere, vt veniam ætatis possit impetrare l. si quidem S. foeminas C. de his qui ven. ætat. impetrauer. Trigesima quinta est præscriptio viginti annorum veluti in masculo impetrante veniã ætatis dict. l. secunda in princip. Item alia de eo, qui rem alienam absente domino possidet l. si quis C. de præscript. triginta annorum. Item alia de eo, qui bona fide in possessione stetit l. præstat C. de long. temp. præscript. Item alia de milite à militia dimisso l. veteranis C. quando prouoc. non est necess. & alia etiam veluti in quærela falsi l. quærela, & l. cum mora ff. de falsis. *Trigesima*

gesima sexta est præscriptio viginti quinque annorum, ut quis sine curatore in iudicio esse possit l. clauum C. de authorit. præstand. Item generaliter vbicunq; fit mentio legitimæ ætatis dicti l. clauum, & l. final. C. de his qui ven. ætat. impetr. & similib. Trigesima septima est præscriptio viginti septem annorum qua iuuatur is contra quem minor restitui postulat vulgatis iuribus. Trigesima octaua est præscriptio triginta annorum veluti quando quis possidet rem alienam sine titul. & bona fide, nisi sit res religiosa, publica, vel sacra, toto titul. in C. de præscript. triginta, vel quadraginta annorum. Alia vt in authent. quas actiones C. de sacr. sanct. Eccles. Trigesima nona est præscriptio annorum quadraginta, quæ locum habet in hypothecaria quando scilicet creditor rem debitoris sibi obligatam possidet tunc eo temporis spatio præscribit, licet breuiori tempore extraneus l. cum notissimi C. de præscript. triginta, vel quadraginta annor. Quadragesima est præscriptio annorum quinquaginta veluti ne Diaconissa ordinetur authent. Diaconissa de Episc. & Cleric. Quadragesima prima est præscriptio annorum sexaginta veluti in eo, qui per Principem arrogatur, vt l. tertia de adoptionib. Quadragesima secunda est præscriptio annorum septuaginta, quæ consideratur in vocato ad tutelam, vel ad publicos honores l. maiores ff. de iure immatu. Quadragesima tertia est præscriptio annorum centum, quæ competit solum Romæ Ciuitati, & Ecclesiæ l. vt inter diuinum, & authent. quas actiones C. de sacr. sanct. Eccles. vltimo denique ex præscriptionibus, quæ in iure sparsim reperitur est præscriptio perpetua quæ est sine temporis in præfinitione veluti in feudis, vt in c. Imperialem de prob. feud. alien. per Feder. in vsib. feud. de quibus omnibus alias latius dicatur nunc autem satis sit ipsa-

ipsarum præscriptionum partes principales dinumerasse, &c.

*Ad l. cum vir nubit C. ad leg. Jul. de adulteri
Imperatores, Constantius, & Constans,
ad Populum.*

Cum vir nubit in foeminam, viros paritura, quid cupiat ubi sexus perdidit locum, & ubi scelus est, id quod non proficit scire, ubi Venus mutatur, in alteram formam, ubi Amor quæritur nec videtur, & quæ sequuntur.

Accursus cæterique quos hucusque ego viderim, cum Veteres, tum Recentiores interpretes in eos promulgatam, hanc fuisse constitutionem censuerunt, qui patiebantur, ex qui muliebria exercebant, hoc est in Cinedos, & pædicones, quos Latini appellant; Quem sensum, cum neque legis scripto, neque constituentium intentioni minimè congruere videam, prorsus à veritate alienum arbitror, Expendant quæso, studiosi, singula constitutionis verba, sed expendant non oscitanter, aut perfunctoriè, quemadmodum, Accursus, atque asseclæ expendisse videntur, continuò enim erroneam, eorum esse interpretationem non ibunt inficias, verbum etenim nubit proprium esse foeminarum nemo est, qui, non intelligit, Mulieres namque, sponsæ factæ, ad maritos veiatas capitibus, olim ducebantur, quo more, nuptias nomen accepisse dubium non est. Sequentia quoque verba id proculdubio clarè, & apertissimè declarant; nam statim subiungit viros paritura, &c. quòd pro- & ceterò nihil commune habent, cum his, qui nefandam libidinem exercent, Ratione præterea, Vulgo receptæ interpre-

terpretationis, error conuincitur; Ea enim admissa interpretatione, superuacanea proculdubio esset, nouella Iustiniani constitutio, vt non luxurientur homines contra naturā, 6. collat. vel saltem in ea, veteris prædecessorum suorum mentionem habuisset, vt moris Iustiniani fuisse omnibus est in confesso. Iam vero Quid ipsi voluerint Imperatores; quidue ad Populum Romanum rescripserint aperendum est, quod vsque ad hæc tempora, sub diuturna latuit obscuritate. Solebant ante huius rescripti, promulgationem, plerique ex Romanis adolescentibus improbi, alioqui, & nequam, habitum vultum, ac incessum muliebrem, cæteraque foeminarum ornamenta sic fingere, vt sub quadam muliebri specie, uiri, uiris, uti uxores nubere id quod auctorum grauissimorum testimonio nomine non obscuro, planissimū me facturū confido; atq; in primis Valerij Martialis. lib. 12. Epigr. 42.

Barbaro rigido nupst Callistratus Aphro

Hæc, qua lege, viro nubere Virgo solet.

Præluxere faces, velarunt flammea vultus

Nec tua desuerunt verba Thalasse tibi:

Dos etiam dicta est, non dum tibi Roma videtur

Hoc satis & expectas, numquid, & ut parias &

& alio in loco,

Nolito fronti credere nupst heri

Audiamus, nunc Iuuenalem, satyrica indignatione uehementer atque acerrime eisdem insectantem, qui, per summam naturæ iniuriam more nubebant mulierum; Is enim satyra secunda exclamatione utens qua, & rei indignitas, & indignatio poetæ exprimitur, ait

O pater Urbis

Vnde nefas tantum latij pastoribus, vnde

Hæc tetigit, Gradine, tuos urtica nepotes?

Tra-

*Traditur ecce viro clarus genere, atque opibus, vir,
Nec galeam quassas nec terram cuspide pulsas.
& mox subiungit*

*Interea tormentum ingens mulieribus haret
Quod nequeunt parere, & partu retinere maritos
Sed melius quod nil animis in corpora viris
Natura indulget, steriles moriuntur.*

Sensus horum carminum, dulcidius in hunc modum explicabitur, coniunguntur (ait poeta) Viri viris matrimonio, cum tamen nullam ex matrimonio capiant voluptatem, sed ingentem potius dolorem, atque animi cruciatum, propterea quod cum nuptiæ habendæ prolis gratia fuerint institutæ, & inrer coniuges, pignus sint liberi nequeunt parere, & partu mariti amorem retinere, & cupiunt concipere, sed natura vetat, hoc est natura, nihil iuris, nihil potentia indulget animis eorum qui in optatis, vt concipiant potissimum habent.

Dion Chrysostomus in orat. one vigesima prima eundem scelestissimum morem viguisse testatur. Neronem nouimus (inquit) omnes nostro tempore non solum virilia executisse amato, sed & nomen illi indidisse muliebri nempè suæ amicæ, & vxoris, quam ille concupiscens duxerat palam exclusa priore sub qua regnum accepit, Apertius, id ipsum ex Suetonio Tranquillo in vita Neronis docemus, capite trigesimo octauo nisi fallor. Puerum (ait) sporum exectis testibus etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus est, cum dote, & flammeo per solemne nuptiarum celeberrimo officio deductum ad se, pro vxore habuit, & paulò inferius, Hunc Sporum Augustarum ornamentis excultum, lecticaq; vestum, & circa conuentus mercatusque gratiæ, ac mox Romæ circa sigillaria, comitatus est, idemdem exosculans. Rursus alibi Nero nupsit, Doryphoro liber-

to, & Neroni Sporus; Constat, itaque ex iam dictis, In id genus hominum hac constitutione inuectos fuisse Imperatores, Quod certissimum esse Saluianus Massiliensis Episcopus, vir, & religiosissimus, & disertissimus, citra omnem controuersiam ostendit; ille in tractatu, qui inscribitur, De vero iudicio, & prouidentia Dei, scribit in hæc verba, Quid in Vrbe Christiana fieri prodigiosius potuit, in Vrbe Ecclesiastica, quam quondam doctrinis suis Apostoli instituerunt, quam passionibus suis Martyres coronarunt viri in semetipsis foeninas profitebantur, idque absque pudoris umbraculo absque vlla verecundiæ amictu, ac quasi parum piaculum esset, si malo illo malorum tantum inquinarentur. Auctores per publicam sceleris professionem fiebat etiam scelus integre Ciuitatis; videbat quippe hæc vniuersa Ciuitas, & patiebatur, videbant Iudices, & acquiescebant. Populus videbat, & applaudebat, ne sic diffuso per totam urbem dedecoris scelerisque consortio, & si commune hoc omnibus non faciebant actus commune tamen omnibus faciebat assensus. Sed finis forsitan aliquis mali, aut emendatio aliqua labis istius fuit? Quis credere, aut audire etiam possit conuertisse in muliebrem tolerantiam, viros non usum suum tantum, atque naturam, sed etiam vultum incessum habitum, & totum quidquid penitus, aut in sexu est, aut in usu viri? adeo versa indiuersum omnia erant, ut cum viri nihil magis pudoris esse oporteret, quam si muliebri aliquid habere videatur illic nihil viris quibusdam turpius videretur quam si in aliquo viri viderentur, & id quidem ita verum fuisse testatur Saluianus, ut impuri huiusmodi, & scelestissimi, sumentes habitum gradumque fingentes muliebrem foemineis tegminum illigamentis etiam capita velarent, haud dubio quod sub foemineo habitu, & ve-

& velamento, viri, viris securius nubarent cum muliebrem habitum Viri sumerent, & magis muliebrem gradum fingerent, cum inditia quædam monstruosa impuritatis sibi innecterent, atque id publicè in ciuitate Romana, Vrbe summa, & celeberrima quid aliud, quam imperij dedecus erat vt in medio Reip. sinu execrandissimum nefas publice liceret admitti? Quo loci dispiciendum est, num, pro monstruosæ, omnino mentrosæ legendum sit, & magis est, (nisi me fallit coniectura) vt legi sic debeat, perinde atque si dixerit Saluianus non eos solum habitum, & incesum muliebrem assumpsisse: Sed inditia quoque quædam monstruosæ impuritatis sibi innexuisse; non relicto tamen priorem lectionem quæ in exemplaribus exat vsui, & commodato acceptis à Marco Antonio Massa, Ciue Salernitano, & summo amico meo viro sane multi vaga virtute, & eruditione prædito, (hoc obiter) Redeo ad rem, vnde Paullulum oritur vocula occasione, sum digressus in eosdem impuros homines inuectus est etiam Clemens Alexandrinus lib. Pedag. 3. cap. 3. & pueri, inquit, docti abnegare naturam mulieres simulant, & deinde, quid non igitur admiserint fæminæ ad libidinem propensæ, dum vident viros talia audere? Imo uero, ij non uiri, sed fœmine Ili dicendi sunt, quorum uoces sunt compressæ, & graciles uestis, autem cum tactu, tum cinctura ipsa est effœminata. Cum igitur (ait lex) Vir nubet in fœmina, quædam exemplaria habent, (Vt fœmina) qua lectione apertior, ac diuicidior ostenditur sensus, quam ex priore, in fœmina, quæ tam, & ipsa commode recipi potest, si interpretemur, in fœmina, idest pro fœmina quod fieri posse qui latinis oblectantur authoribus, nouerunt Terentius in Andria ea utitur loquendi frasi, Olera inquit, & pisciculos minutos ferre in cænam senis, hoc

est pro cæna, Cicero V. oratione in Verr. Ne amplius in iugera singula, quam terna modicum exigerit, in singula iugera, idest pro singulis iugeribus Viros paritura, alibi legitur Viris paritura utrumq; scriptum probamus sed prius mihi magis adblanditur. Ait Venus mutatur in alteram formam, quoniam uir sub falsa muliebri, siue Veneræ formâ delitescit. Amor quæritur ab impuro scilicet marito, & qui quæritur non uidetur. Quæritur libido quædam Viri in uirum, quæ cum sub specie muliebri occultetur, non uidetur. Sunt qui ad filios ea referunt uerba, filij ex eo monstruoso coniugio quærentur, quod ego non pto, non enim rectè id accommodatur Verbis si accurate ea perpendentur, nec dubito quin ad hanc constitutionem tunc quoque reppererit Saluianus cum potestatem arguebat quod sciens, & prudens nefandum scelus perpetrari pateretur, potestas quippe magna, inquit, & potentissima, quæ inhibere scelus maximum potest quasi probat debere fieri si sciens pariter perpetrari, in cuius enim manu est, ut prohibeat, iubet agi si non prohibeat admitti, & ita quidè in manu fuisse uidetur. Præfecti Vrbi præsidis, & Proconsulis ex hac constitutione ante tempora Saluiani dudum edita, in illos uiros, qui ut feminae uiris nubebant gladio animaduertere non licebat, eamque deinde animaduersionem neglectam suis temporibus à potestatibus fuisse uehementer conqueritur, & meritisimè quidem Saluianus Apud Gallos quoque eundem nefarium uiguisse morè ex D. Clement. Roman. constat ille enim libr. 9. recognit: Apud Gallos inquit, lex prisca constituit nuptum tradi publice pueros, nec opprobrium, ex hoc aliquid duci, &c. Et hæc satis superque sufficiantur.

*l. prima §. ab eo, Quis, & a quo appell.
optimè explanatur.*

VArios sensus accomodarunt, huic Ulpiani responso, Interpretes, sed veritatem nõ tetigerunt, quin imò enunciatum, ex eo sumpsere quod vulgatissimum factum est, & contra Iuris dispositionem esse a bitror illud est, delegatum ad Vniuersitatem causarum, posse sub delegare vnam causam quod generaliter intelligūt. Mihi autem videtur Delegatum non posse subdelegare, nisi sit Principis, vel Proconsulis delegatus, vel cui specialiter lege permittatur. Hic locus non probat enunciatum interpretum, alijsque locis illud improbari videtur. Agamus de vero sensu Responsi Ulpiani. Verba sunt hæc, Ab eo, cui quis mandat iurisdictionem, non ipse prouocabitur, nam & generaliter is erit prouocandus ab eo, cui mandata est Iurisdicatio qui prouocaretur ab eo qui mandat iurisdictionem hætenus Ulpianus, Accursius, Verbo, ab eo, longo ordine, recenset, ceterorum sententias, quæ omnes quam sint dipinatoriæ, atque à veritate disiunctæ, facile diligens considerator animaduertet, & quoniam supradictum enunciatum, nusquam iure probari scio, imò vero, multas leges subuertit adulterat, & corrumpit, explicandus germanus, & verus intellectus, sensus est igitur quod à delegato, ad delegantem appellatur non à delegante ad delegatum, quia sic appellaretur ab eo ad quem appellandum est, obscurior videtur hic locus propterea quod locutus est Ulpian. sine expressione casus, & personarum, & personas expressit per quandam circumlocutionem; nam ubi dicit ab eo, cui quis mandat, &c. delegatum primo, & de-

& delegantem secundo loco, denotat, & in his semper personis, & circumlocutionibus manet, non diuersificando casus, sed magis declarando primum sensum. Exemplo fiet res clara. Proconsul mandauit iurisdictionem suam, legato suo, & idem proconsul cognoscebat, & iudicabat de huiusmodi causis, quas demandauerat, nam qui mandat alij iurisdictionem, non abdicat à se iudicandi potestatem, Proconsul pronunciauit, contra Titium, Titius appellauit ad delegatum, cum & ei mandata esset iurisdicatio talis. Quæsitum fuit an rectè esset appellatum; Respondit Ulpianus non rectè ita fieri appellationem, quia is appellatur, à quo appellandum est, ad eundem à quo appellabatur, idest omnia per contrarium agerentur si ita appellatio fieret. Potest fingi casus generaliter in quocunq; qui iurisdictionem mandat alijs declarabo singula verba, Ab eo, permanet scilicet Iuriconsult. in eodem sensu cum superiore, ab eo cui idest legato, puta Sempronio, quis mandat iurisdictionem Præses, Procons. Præfekt. prouocatur, idest appellatur non ipse prouocabitur hoc est non ipse delegatus hoc est ab ipso prouocatur, idest non ad ipsum fit appellatio; & sic in his verbis non rectè intelligitur quod contineantur plures, quam duæ personæ idest, is cui mandata est iurisdicatio, & qui mandauit eam, nam & generaliter is erit prouocandus ab eo cui, &c. ratio est superioris definitionis. Quia is est appellandus generaliter ab eo cui mandata est iurisdicatio, is pronomem, cum demonstrat qui mandauit iurisdictionem, idest delegantem quem inferius ostendit per relatiuum, qui, cui mandatur iurisdicatio puta Sempronio. Qui prouocaretur scilicet Sempronius cui mandata est, ab eo qui mandauit hoc est à delegante. Si Ulpianus vsus fuisset verbis nobis vulgaribus puta Delegans, & delegari, apertior nobis sententia videretur

tur

tur, sed ipse solet, illa nomina significare, per circumscriptionem, si delegantem vult significare ait is, qui mandat iurisdictionem, si delegatum, is cui mandata est iurisdictione, & notandum est verbum generaliter in lege positum, quod generaliter appellatur ad delegantem à delegato, confirmatur ex l. Imperat. de appellationib. & sic argumentum est hic, in fine ab absurdo, est enim absurdum quod qui appellare habet à Sempronio, ab eo appellatio fiat ad ipsummet Sempronium ex iam dictis patet sensus huius legis, qui hactenus sub diuturna latuit obscuritate, cæterum hic non probari delegatum posse subdelegare, quia non hoc dictum est in titulo de iurisdictione omnium iudicum. imò contrarium constat ex l. à Iudice C. de iudic. falsa omninò esset illa diuisio, si admitteremus aliam conclusionem, nam loquitur generaliter, & regulariter nam & qui vnam causam delegat iudicem dat, & qui vnam dat, alteram postea dabit, & deinde aliam, & sic singulas delegando singulis, omnes delegabit, & ita fraus fieret legi, & lex verbis, non rebus facta esset l. secunda C. commun. delegat. & l. vltim. C. de vsur. Præterea quod de toto dicitur idem in parte locum habet l. quæ de tota de rei vendicat. Rursus ratio, cur delegatus non delegat habet locum tam in parte, quam in toto, Quia propriam iurisdictionem non habet delegatus, sed fungitur aliena, & propterea ait Iureconsultus in l. more maior. is demum iurisdictionem mandare potest, qui eam suo iure, non alieno beneficio habet. Et quia nec principaliter iurisdictione ei data est, nec quia ipsa lex defert, sed confirmat mandatum iurisdictionem. Idem in l. vlt. de offic. eius cui mandat. est iurisdictione mandatum sibi iurisdictionem mandare alteri non potest, Præterea si delegato delegare licet, non seruata ratione legis, Quid obstat quin subdelegatus non possit tertio

de

delegare, & sic de alijs successiuè. Accedit, quod speciale est in legato Proconsulis l. cū præter de iudit. propterea quod quasi ordinariè semper Proconsul. legatum habebat, & appellatione Præsidis interdum venit, & ideo specialiter de eo prudentes traxerunt in tit. de offic. Proconsul. & leg. de alijs generaliter vt in tit. de offic. eius cui mand. est iurisdic. superius allegat. Item in legato Principis est speciale dict. l. à Iudice. Et si vera esset sententia vulgo recepta, cum maximi sit momenti, eam silentio non præterissent Iurisconsult. in tam contraria, & generali decisione legū quas superius adduxi, Item veteres sentiunt quod à subdelegato appellatur ad primum delegantem ex l. i. §. ab eo de quo agimus, & ille locus contrarium directo probat, quia generaliter is est prouocandus qui mandauit iurisdictionem ab eo cui mandata est, & ita non obscure dicitur in dicta l. Imperat. nec ratio quam adducunt de procuratore, qui lite contestata alium procuratorem potest creare, quicquam me mouet, valde enim diuersa causa est, iudicis, & procuratoris, & ex diuersis non inferitur l. Papinianus de minorib. procurator ipse litem contestatur iudex non contestatur, sed litigator vterque Si quis autem diceret in dict. l. prima ff. quis, & à quo definitum erat, quod à delegato, ad delegantem appellatio fieri debet, igitur frustra subiunxit, idem in dict. §. ab eo Dico non ita generaliter superius expressisse, quia in personis ordinariorum iudicum stetit, qui iudicem dāt, At in §. ab eo deciditur quando delegatus subdelegaret, vt est in legato Proconsulis, & legato Principis; nam semper delegans appellatur, & ita potest casus fingi quamuis ego inserim in Præside, vel simili dumtaxat, &c.

Qui

*Qui nam fuerint apud Veteres libertini
latini, & qui Dedititij; Deque ipsa
manumissione quedam non ita
congesta, passim obuia.*

VT res omnis, de qua dicturus sum, magis sit in-
conspicuo, altius paullo ea repetenda sunt quæ
pluribus in locis, ab eruditis sanè viris variæ tamen tra-
ctata diuersis in locis esse video, & in eundem tamen
spectant finem. Sed illud primum omnium in medium
procul dubbio afferendum esse arbitror. Tres dumtaxat
apud veteres Ciceronis præsertim seculo, Manumitten-
dorum seruorum fuisse formas, Censu, nempè, Vindicta,
atque Testamento: Quod ex ipso Cicerone docemur, in
Topicis in loco à paruum enumeratione. Si quis inquit,
neque Censu, neque Vindicta, neq; Testamento factus
est liber, liberatus à seruitute dici non potest, non enim
alia forma manumitti seruus potuisset. Censu erat esti-
matio facultatum Ciuium Romanorum, sic etenim Re-
publica descripta olim erat vt iuxta census æstimatione,
honores distribuerentur. Si quis ergo seruus, domino
consentiēte nomen detulisset in Censū, Ciuis Romanus
fiebat nulla interposita mora. Fuit Censu à Seruio Tul-
lo tertio Romanorum Rege institutus, vt quinto quoq;
anno capita ciuium censerentur, vt tradit Liuius lib. pr.
Huius primæ seruos manumittendi formæ meminit etiā
Cicero de Oratore; Quid de libertate, inquit, quo iu-
diciū grauius esse nullum potest non ne ex iure ciuili
potest esse contentio cum quæritur, is qui domini volū-
tate census sit si lustrum non conditum sit, ne liber? &
idem refert in oratione pro Cecinna. Secundo vero
Z modo

modo manumittebantur serui, Vindicta, de quo in titul. de Manumiss. vindict. & nominatim in l. manumittere, atque in l. alumnos §. vitimo. & in l. pater nec non, & Boet. in Topica loco supra citato, Compendio orationem rem ostendit, Vindicta (ait ille) erat virgula quædam quam Littor, manumittendi serui capiti imponens eundem seruum in libertatem vindicabat, dicens quædam verba sollempnia, atque ideo illa virgula vindicta vocabatur hæc Boet. Quæ autem essent verba sollempnia quæ in ea manumissione adhibebantur non explicat. Alij vero aliter loquuntur. Ego didici, sic apud Veteres, Vindicta manumissionem fieri consuevit. Dominus enim serui apud Prætores, vel Consules Romæ, in Prouincijs apud Præsides, vel Proconsules, serui caput aut alium membrum tenens, hæc pronuntiabat verba hunc hominem liberum esse volo, Eumque manu emittebat, Auctor est Festus de verb. signification. lib. v. decimo Tunc prætor vindictam eiusdem serui capiti imposta, hac utebatur formula Aio te liberum, more Quiritium, deinde seruus circum quoquo versus agebatur ob id, opinor vt intelligeret liberum sibi esse, quoquo, vellet eundi facultatem Persius Satyra mihi quinta, nisi fallor sic ait. Quibus vna Quiritem vertigo facit. Et in eadem, satyra paulo post ita subiungit Vindictam postquam meus à Prætoce recessi, &c. Crediderunt tamen nonnulli vindictam esse hanc manumittendi formam, denominatam, vel à vindicando vt supr. ex Boet. dictum est; vel à Vindice Velliorum, secundum Plutarc. in Polit. vel Aquiliorum (vt Liuius placet) seruo qui primus libertate, eo modo donatus fuit, propterea quod coniurationem Domino:um suorum cõtra Rempublic. de reducendis Tarquinijs in Urbem detexit Peracta manumissione, statim in acta, non manumissi referebatur

ear adiecta, manumissionis causa, id quod, ex Terentio, in Adelphis, non obscure elicitur.

---- *Aedepol, bodie, mea quidem sententia.*

Iudico syrum fieri esse equum, liberum, M. istunc liberis

Quod nam ob factum?

Quo loci sic scribit Donatus, iure adscribi enim causas manumissionis in iure formula est. Nomen autem manumissi in acta referri olim consuevisse, Plautus auctor est, qui sic in Perla comœdia scribit.

---- *Dic bonafide iam libera est.*

Do ad pratorum exquire, si quidem credere non vis mihi

Libera est inquam, & quid audis?

Ille etiam modus dandæ libertatis erat. Si quis suprema voluntate in testamento seruum suum liberum scripserit, quæ res omni prorsus caret difficultate, & de ea etiam extat apertissimus titulus, in iure de manumiss. testament. Atq; his tribus modis serui olim manumittebantur. Sed complures alij modus postea introducti sunt Principum constitutionibus qui à Iustiniâno in primo institutionum libr. recensentur. Iam vero ad id quod ex professo agere nos instituebamus conferenda est oratio, nempe ad libertinos, & Dedititios de quibus Caius lib. primo institut. Angel Politian. in Miscellaneis capit. 84. Zaf. in l. secunda S. initium de origin. iur. & l. qui Romæ S. flavius de verbor. obligation. Hotom. cæteriq; eius farinae interpretes in S. libertinorum institution. de libertin. Dicam ego, si potero crassiore M. nerua constar itaq; eos, qui vel in æde sacra, vel in Testamento, vel Vindicta manumittebantur ciues Romanos fuisse, ex eoque testamenti factionem consequi, ita ut testamento alijs relinquere, & ipsi ex testamento rem accipere possent. Qui vero, vel inter amicos, aut per epistolam, aut inter conuiuandum, libertatem accipiebant, latini fie-

bant, qui à Iunio Norbano, Iuniani dicti sunt. Hi autem licet ad privilegia Romanorum aspirare poterant, si ex integro manumissi forent tamen eorum legitima hereditas non erat, unde nec illis testamentum condere permittebatur, sed eorum bona, manumissor peculij iure occupare poterat. Sed hæc de successione libertorum. Apud Iustinian. simulque cum vita libertatem quam toto suæ vitæ curriculo, nacti erant, amittebant. Dedititij vero hi erant qui post admissa crimina supplicij subditi, & publicè pro criminibus casti essent, aut in quorum faciem, vel corporis aliqua parte, quæcunque notæ, atque stigmata, aut igne, aut ferro, impressæ essent, ita ut deleri non possint. Hi si gratia Dominorum inita manumittebantur. Dedititij fiebant ducta opinor, nominis ratione, ab his, qui abiectis turpiter armis, se se dedere veriti non sunt. Hi totam vitam serviebant, liberi tamen moriebantur hodie ex Iustiniani constitutione. manumissus quoquo modo, civis Romanus efficitur l. unica C. de Deditit. libertat. tollend. l. unica de latin. libertat. tollend. cum ampliandam magis quam minuendam Civitatem Romanam conveniat l. secunda C. commun. de manumiss. &c. Et hæc pro nunc currenti calamo tantummodo attingisse sufficiant atque scripsisse ..

Ex.

*Explicatur Vlpiani locus in l. secunda
de in ius vocandi.*

IN ius vocari non oportet neque Consulem, neque Praefectum, neque Praetorem, neque Proconsulem, neque ceteros Magistratus, qui Imperium habent, neque Pontificem dum sacra facit, nec eos qui propter loci Religionem, inde se mouere non possunt, Haecenus Vlpianus: Sed qui sint hi qui propter Religionem inde se mouere non possunt, non dum (quod sciam) ab aliquo est explicatum, praeterquam ab Accursio, qui ad Monachos, & Eremitas, reicit; Iuriconsulti definitionem. Perinde profecto, atque si quo tempore respondit Domitius, Vlpianus fuissent Monasticam gerentes vitam, & Eremiticam, & id genus religiosi homines, & si fuissent, non se mouere potuissent, Relicta igitur Accursio sua interpretatione, ineptissima sane, & risu digna, Dicam ego, quid mihi videatur, Arbitror, enim locum omnino esse deprauatum, atque hoc modo, ad veram lectionem restitui debere. Qui propter loci Religionem, inde se moueri non possunt; nam & olim quoque qui ad Fana, ad Aras, ad Tempia confugiebant Deorum; tanquam ad Asylum aliquem se recipissent, tutissimi erant, nec inde, in ius vocari, trahi, aut rapi, vlla ratione poterant, inuiti; in hunc modum ad germanam lectionem restituto legis contestu, apertissimus ostenditur verborum sensus, qui ad huiusmodi loca confugiunt, quorum locorum Religio impedit, quominus quis inde se moueatur inuitus, is, inde vocari trahi in ius ad Praetorem non potest. Quod autem à me definitum est à praclaris auctoribus passim

tra.

traditum esse, ostendam, Cicero in oratione pro domo sua. Hic aræ sunt, inquit, hic fori, hic Dij penates, hic sacrae Religionis caeremoniæ continentur, hoc perfrugium, est, ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas sit. Plaut. in Rudente tertio actu: scena secunda ni fallor sic ait.

*Fortè suppeditas, qui Veneri, Venerique Antistita
More antiquo in custodiam suam commiserunt caput.
Et paulo post --- -- --- mulieres
Duae innocentes intus hic sunt tui indigentes auxiliij
Quibus aduersum ius legesq; insignitè iniuria his
Facta est, sitq; in Veneris fano
Et scena tertia*

Aram habete hanc, vobis pro Castris mania

Hinc ego defensabo praesidio Veneris

Aelius Lampridius in vita Aeliogabali, in ipso serè, vitæ principio, sic scribit, Hic fertur occiso Macrini factione patre, ut dicebatur, Antonino in templum Dei Aeliogabali confugisse velut in asylum, ne interficeretur à Macrino, qui læuissimè cum filio luxurioso, & crudeli exeruit imperium, & hæc quidem Moris antiqui religionisque prerogatiua, tam seruis, quam liberis hominibus competeat idque in præcitata comædia, tertio actu. Scena quarta testatur etiam Plautus his verbis

Mibi non liceat, meas ancillas Veneris de Ara abducere?

D. Ne Est lex apud nos.

Hodiernis verò temporibus aliter Imperatorum constitutum est sancionib. l. 1. & 2. C. de his qui ad Eccles. & Authent. De mandat. Princip. & vtrobiq. Accursius lucissimè.

*Adl. Ideo si ex prima de Carboniat. edict.
traditur vera interpretatio.*

Veteres, & qui eos sunt sequuti, non intellexerunt (nisi ego prorsus allucinator) hoc Iuliani responsum, quia non perceperunt flagitium, in eo abstrusum. Error fuit, quod mendosum est responsum, in illis verbis, si ex prima parte edicti bonor. possession. non petierit, & debemus legere affirmatiuè bonorum possession. petierit, deletur itaque dictio illa negatiua, & clarissimus erit sensus si quidem Iulianus infert ex superioribus dictis quibus dixerat tempora currere, & cedere variè; Sensus est igitur, quod si quis petet ex prima parte edicti, scilicet ordinariam bonorum possessionem poterit, alias id est postea etiam ultra spatium anni petere ex secunda parte, hoc est ex Carboniano edicto, alias si non petierit ordinariam antea, non poterit petere Carb. Sed ut hic sensus manifestior fiat exemplum afferam. Titius mortuus est, eius filius impubes est præteritus is petere intendit carbonianum, & quia scriptus hæres dicebatur, quod non erat de liberis contulit ei iure cõs. ut peteret etiam ordinariam, quia semper, & perpetuo actionibus hæreditarijs poterit uti, nisi contra ipsum iudicatum fuerit post pubertatem, ac si tantum Carbonianum petierit (si ad pubertatem peruenerit omn. iure destruetur etiam si pro eo esset iudicatum; eum, scilicet de liberis esse, quia Carbonian. finitur pubertate, & tempus petendæ ordinariæ expirauit, sed si petet ordinariam poterit postea quocumque, ei questio mouetur Carbonianum petere, modo intra tempus legitimum petat,
hoc

hoc est non vltra annum quæstionis motæ qua ordinaria accepta, erit possessor perpetuus, & vti poterit actionibus hæreditarijs. Si vero contra ipsum esset iudicatum in quæstione propter quam ei data est Carbonian. denegabuntur ei actiones hæreditariæ, quæ perpetuo ei acquisitæ erant, ob acceptam ordinariam bonor. possessionem. Igitur perpendamus nunc verba legis, Ait, Ideoq; est illatio, ex supradictis, nam superiori legi annectitur si ex prima parte edicti, idest, ex illa qua ordinaria bonor. possessio petitur secundum tabul. vel contra tabul. quæ prima pars dicitur, quoniam prius inuenta, & introducta est à Præatore, & sic prius petenda est, vel saltem intra annum si quis velit sibi prospicere, Ait bonor. possess. petierit, idest ordinariam, vt dixi, & sic affirmatiuè legendum est, Ait alias poterit ex sequenti parte edicti ad exempl. Carbonian. accipere bonor. possessionem. hoc est si semel acceperit ordinariam poterit postea accipere Carbon. Sed non ita est è contrario, alias idest postea etiam post annum quam accepit ordinariam, dummodo intra annum post motam quæstionem in tempore impubertatis ex secunda parte edicti hoc est, ex Carbon. edict. & vt melius declararet, dixit, ad exemplum Carbonian. edict. idest vt exemplo eius ostendatur secundum præcepta eius Ait, non poterit, sensus est, vt dixi si non petierit primo ordinariã, non poterit, deinde petere Carbonian. animaduertendũ est hic, opus esse distinctione; nam si statim post mortem patris controuersia sic mota vtriusque tempus cadit, & oportet, vt vtramque petat, alias si Carbonian. solum petat, non poterit postea elapso anno petere ordinariam, & ita post pubertatem cadet à toto iure suo. Item si petierit solam ordinariam anno elapso, non poterit petere Carbonian. si vera quæstio status non moueatur statim post mortem, & tempus quo

quo scit patrem mortuum, sed fortè post tres, vel quatuor menses, vel annos Carbonian. poterit petere, quæ perpetuas actiones dabit si ordinariè ante petita sit tempore debito, cæterum si eo tẽpore nõ fuerit petita, frustra petetur Carbonian. quæ pubertate finitur; Ideo Ait lex, nam si confestim & deinde ait, nam si intra tempus, &c. controuersiam sibi moueri, &c. intellige quod poterit petere carbonianam post tempus intra quod petit ordinariam, idest post annum qui datur ad ordinariam petendam. Non est amplius sequenda veterum sententia, qui exponebant petierat, idest petere poterat, sed non petit, vt supra in principio; sed aliter non poterant exponere volentes in opinione sua persistere, Ego interpretor petierat, seu acceperat, propriè, & verè agnouerat, vt initio dicitur, Ait quam cum acceperit videlicet Carbonian. perpetuo quia acceperat ordinariam Ait, possessor. his actionibus vtetur hoc in loco mendosæ sunt dictiones illæ possessor his, nam cum duæ sint, legendum est vna dictione, possessorijs, vt possessorias actiones intelligamus quas bonorum possessor habet idest hæreditarias, nec aliter legisse Veteres arbitror, nam & bonorum possessor. Carbonian. has actiones præstat, vt dict. S. missum eod. tit. dictum est, quamuis contra aduersarios, qui quæstionem iuris mouerunt, non possit eas exercere quasi Carbonianus bonor. possessor. sed rectè potest quasi hæres, vt dictum est in dict. S. missum vberius, atque latius vt vbi est videre, & hæc, &c.

*Consideratio ad l. qui se patris
C. vnd. liber.*

EGo autem puto hanc legem sic intelligendam esse
 ut dicamus, quod Auus huius nepotis habebat
 quædam bona emphitheotica, quæ acq̄uierat pro se
 et pro suis liberis, descendantibus, quo casu proprie
 comprehenduntur nepotes, l. liberor. ff. de Verbor. si-
 gnif. Quæ bona sic acq̄uista non possunt alienari sine
 consensu domini l. final. C. de Iur. emphit. immo subya-
 cent restitutioni, Authent. res quæ C. communia dele-
 gat. et hæc bona erant lucrosa, at bona patris erant On-
 erosa ut præsumitur. Nepos igitur repudiauerat patris hæ-
 reditatem, & volebat succedere auo in tali beneficio em-
 phitheotico acq̄uisto per se, & eius liberis tamquã vnus
 ex liberis, & descendantibus ipsius. Verum non poterat
 succedere de Iure Ciuili tum quia repudiauerat patris
 hæreditatem, in qua respectu suæ includeretur be-
 neficium Aui l. in suis ff. de lib. & posth. (quæ sitas de
 iure prætorio non consideratur) tum quia liberi descen-
 dentes in hoc sunt deterioris conditionis, quã alij agna-
 ti quando volunt succedere Auo, ex alijs ascendentibus
 in beneficio, quia non possunt repudiare hæreditatem
 patris, et succedere auo de Iur. Ciuil. licet alij Agnati pos-
 sint prout est text. & ibi Iser. in c. atq. agnatus, in verb.
 feud. et in cap. primo si filius non de cap. & c. quod pro-
 cedit, etiam in re emphitheotica, ut ibi tradit glos. et
 Isern. in d. cap. an agnatus, nimirum ergo si poterit ne-
 pos solus succedere in beneficio aui de iure prætorio, &
 iste est casus, in quo etiam hodie est necessaria bonor.
 possess. & tunc non petit bonor. possession. vnde legi-
 timi,

tim, sed illam septimam extra ordinariam, quæ ex no-
uis legibus datur l. scprima ff. de bonorum possessione.
l. prima ff. vt ex legibus, vel poterit nepos vtramque pe-
tere quia admittit concursus huius septimæ bon. pos-
sessionis cum alia ordinaria, prout tex. est in l. prima
secūdo respōs. Vt ex ll. & l. 3. ff. vnd. legitim. et habui-
mus in rubr. superiori C. qui admitti, & in l. final. C. vnde
legitimi, & tanto magis ista septima bonor. posses. da-
bitur secundum opinionem aliorum in d. l. final. C. vnd.
legit. quia tempore huius legis nō erat inductū successo-
rium ædictum, inter liberos, nec inter agnatos à præ-
tore vt superius uisum fuit cum Decio satis amplè. Et
quod iste intellectus verus sit primo respondebo taci-
tis obiectionibus, deinde probabo Circa primum nō ob-
stat si quis diceret q̄ ista taliter lex intellecta non faceret
ad titulum, & quod talis intellectus sit diuinius, quia
nulla fit mentio de bonis emphiteoticis, vel si quis di-
ceret quod non dicitur ex ista antiqua exemplificari per
iura feudorū nā circa primū respōdeo quod satis facit ad
titulū, si tenebimus, quod nepos succedet per bon poss.
vnd. liber cū qua tanquam ordinaria potest concurre-
re etiā extra ordinaria prout est text. in d. l. i. ff. vt ex
leg. secūdo respondeo quod clarè patet, dū dicit neque
bonor. posses. quæ ex alia parte edicti agnita est, impe-
dit istam bonorum possessionem, vel secundo respon-
deamus, quod non est inconueniens quod nigrum sit
generalius rubro tanto magis quando rubrum non ha-
bet rationem perfectā, iuxta tradita per scribentes in l.
prima ff. si cert. petatur. Non obstat secundum scilicet
quod videatur intellectus iste diuinius quia nul-
la fit mentio rei emphiteoricæ quia hoc optime pro-
babitur per ea, quæ proximè inferius dicā; nō obstat, ter-
tiū quia non pono casum in feudo, quando feudum est

nouiter adinuentum, & non erat iure Romano, sed emphiteosis erat tempore istius legis, prout patet per titulum. C. de iure emphiteot. tradit. Et iter. in Prælucl. feud. in 4. quæst. & talis dispositio capitul. an Agnatus procedit iure emphiteot. ut tradit post gloss. Ifern. ibi quini. n. valet argumentum de vno ad aliud, nisi in casibus expressis ut notatur in cap. primo de feudi cognitione. & in cap. pr. de feud. suc. Ifer. in prelucl. feud. in pr. q. Curt. in tractatu feud. Circa secundum probatur intellectus iste primo quia text. dicit Facultates suscipere pondero hoc verbum facultates, & Verbum suscipere, nam facultates idem sunt, quod bona cap. conquerente de offit. ordin. c. quoniam de vita, et honest. clericorum, bona autem dicimus quæ super sunt deducto ære alieno l. mulier ff. de iur. dot. quod in hæreditate dici non potest, quæ continet commoda, & incommoda l. prima ff. de bonor. possess. Sed sic est quod in rebus emphiteoticis, & similibus beneficijs non potest conflare æs alienum qui neque vendi. neque obligari possunt, sine consentu domini directi l. final. C. de iur. emphit. cap. potuit extra locati; & subiacerent restitutioni, tamquam bona vinculata l. filius familias S. diui. ff. de legat. prim. Authen. res quoque C. communia delegat. Gramm. in decis. nonagesimatertia, Alexand. in cons. trigesimo secundo vol. quinto; ergo in his facultatibus in quibus æs alienum contrahi non potest intellexit imperator hoc, & ideo iste nepos successit auro in beneficio acquisito per auum, eo pacto, & prouidentia concedentis per se & liberis quo casu nepos succedit primo acquirenti, nõ ultimo decedenti argumēt. tex. in l. ù patronus deleg. secundo & leg. si arrogator ff. de adopt. Secundo probatur per verbum suscipere, quod denotat factum, & proprie ad rem emphiteoticam peruenturo, quo verbo videtur

Im.

Imperator Et in l. fin in fin. C. de iur. emphit. Tertio probatur per illud aliud, verbum, beneficium, quod illud propriè dicitur, quod acquiritur per se, & descendantibus, quod non potest verificari, nisi in talibus bonis emphiteoticis, vel vincularis, & quæ subiacent restitutioni, postquam in feudo non verificantur, & hoc dicitur beneficium propriè, ut in cap. primo §. si quis miles beneficium vendiderit de feudo sine culpa non amittendo, & sic, si non exemplificatur in feudo, saltem exemplificabitur in bonis prædictis emphiteoticis, vel alijs huiusmodi.

*Ad l. officium ff. delegat. tertio
Traditur purus intellectus.*

Varijs sensibus agitur hoc Pauli responsum Bart. in hunc modum sententiam veterum concepit appellatione reliquorum non contineri pecuniam iactam exactam, vel quæ patrisfam. est deputata: Non probō ego, quod de pecunia exacta construit, sed ut & veterum & nostra ostendatur sententia, familiariter verba Pauli Iuriconsulti interpretabor. Ait, *Officius*, &c. Iuriconsult. speciem explicat, usque ad illum locum, quæ in credito habuerit pater. Deinde ponit quæstionem, & allegationem, demum decisionem, & omnis quæstio oritur ex illis verbis, (Item quorum rationem reddere debeat,) Ait actori Antiochus, hic Antiochus erat actor, & rationem exercebat, & reddebat domino de omnibus rebus suis domesticis. Ait reliqua legauerat hoc est si quid deberet ex rationibus, & ut non deberet reddere rationem administrationis, Ait tam suam, quam colonorum, id est reliqua actoris, & colonorum Ait legatarius

rius proferebat manu patrisfam. reliquorum idest, actor proferebat, & ostendebat reliqua sua, colonorum scriptura manu patrisfam. facta; puta producebat calendarium reliquatum est legendum omninò, id enim à verbo liquor descendit, & eius est supinum ostendebat reliqua re. Ait item in eadem scriptura, adiectum quidam testamentum quidam illam de qua proximè facta erat mentio, intelligunt, quæ sententia mihi vera est, nam Antiochus proferebat, adiectum idest adiectionem factam manu patrisfamil. quæ ita erat, item eorum, &c. Ait item, quorum rationem reddere debeat, credendum est patremfamil. ita scripsisse, Antiochus seruus mihi debitor est, ob talia reliqua, item eorum, quorum mihi rationem reddere debeat, vel quid simile, & ex his verbis Antiochus petebat, vinum, oleum, & cæteras res quarum rationem tenebatur reddere, quia erat actor, nisi postea testator ei reliqua legasset. Ait lex si quæ in credito, &c. hic proponit quæstionem, ex illis verbis, item eorum, &c. si legamus credito, nullus orietur sensus probabilis ideo legendum erit in condito, idest in horreis, & apothecis, nam de his actor reddere rationem tenebatur, & hæc penes dominum erant recondita, ut ex verbis legis apparet, nam Antiochus ea petebat ab hærede, conditum nominaliter potest accipi aliter in Rubrica de conditis in publ. horreis libr. 10. simile tamen dictum est in l. prima in fin. eo tit. ibi mensor qui frumenta modio metiatur, vel iustis extimationibus colligat quanta haberentur in condito. Et quod sit legendum, in condito, ratio, & casus, & verba inferiora ostendunt in quibus de archa fit mentio. Ait quæ ab ipsa liberius petebat, dictio quæ destruit sensum, nec secundum rationem rectè locutionis, aut orationis perfectæ potest ibidem stare ideo Accurs. dicebat quod quasi obliu-

lu.

Jurifcons. repetijt, sed id planè somnium est, imò aliã dictio est sibi sustituenda, puta ea, vel hæc, hoc ordine legendo, hæc ab ipsa libertus petebat. Ait, ex reliquis esse dicebat, allegabat etiam de his, quæ in condito sunt vino, oleo, frumento rationem reddere debebam, & ad reliqua tenebar eorum occasione, igitur cum reliqua mihi legata sint, illa mihi debentur quibus allegationibus Præses consensus, nam pro legatario tulit sententiam, ideo ait lex, & apud Præsidem obtinuerat. Quæ sequuntur non sunt difficilia valdè. Ex diuerso contradicebatur, reliqua colonorum ab eo non peti, nec propria, diuersam autem esse causam eorum quæ in credito essent Imperator interrogauit partem legatarij quærendi causa, pone, inquit, in credito centies centum aureorum esse, quæ in vsu suo sumi solerent, diceres totum quod esset etiam relictum in archa deberi, & placuit reuocè appellasse, à parte legatarij suggestum est quædam à colonis post mortem partisfamil. exacta. Respondit quod post mortem exactum fuisset, reddendum esse legatario, hætenus verba legis. Illa autem verba, reliqua volo ab eo peti, &c. continent allegationem Valerianæ hæredis, quæ dicebat, ego non peto à te reliqua colonorum, nec tua propria, quam tibi legata sunt, nam si non fuissent legata, à te petere possem, & ita satisfacio ego voluntati patris mei, alia causa est, Eadem Valeriana agebat, eorum quæ in condito sunt, quia non continentur appellatione reliquarum, Ait Imperator quærendi causa, idest examinandi causa, & quæstionis enucleandæ, pone, inquit, in condito, idest in archa ad vsus suos, non vt his negociaretur, vel mutaret, centies centum idest decem milia; totum quod esset relictum in archa, hoc est ipsa summa centies centum in condito habita, à parte legatarij suggestum est, hoc est rationibus insinuatum.

Sug.

Suggerere enim est rationibus adductis, & allegationibus persuadere l. prima, vbi pup. ed. deb. l. ex facto §. primo de hæred. instit. l. seruus, de vulgar. & pupill. & in hoc differt à verbo referre, quia qui refertur, nihil suadet, sed consilium requirit, porrectis gestis, & actis partium l. secunda C. de leg. & ita differunt, Sequentia verba non sunt, nec ambigua, nec obscura: sed quia reliquorum mentio habita est pluries, dicam aliqua de eorum significatione, reliquari igitur, & reliqua facere, & reliqua trahere, idem notant, significantque eorum, quæ debentur partem retinere, nec penitus solvere quod debetur, vt faciunt, qui rationibus non satisfaciunt, hi reliquatores dicuntur, quorum mentio est in l. creditores §. tertio de sol. De ve verbo reliquor, & reliquorum mentio est in l. qui nominibus, & l. Iulius, de adm. tur. & l. si seruus C. ad vell. l. secunda, & tertia C. si propter public. pensit. l. sticho de statu lib. l. boues, de verb. sign. cum mille alijs concordantibus, & similibus, Ex quibus sit impositus finis vero intellectui huius textus, &c. ad vberiore[m] faturitatem aliorum id explanationem ll. in nostris quotidianis repetitionibus vos remitto, &c.

*l. prima §. Decretalis, de successor edicto
valdè egregiè dilucidatur.*

SVb titulo de success. & dict. primo responso, inter cætera, scriptum est ab Vlpiano, in hæc verba, Decretalis bonor. possess. an repudiari possit videamus, & quidem diebus finiri potest, sed repudiari eam non posse, verius est, quia nondum delata est, nisi cum fuerit decreta, rursu[m] postea quam decreta est, sera repudiatio est,
quis

quia quod acquisitum est repudiari non potest hæcenus
 Ulpian. Hic locus creberrimè in materia bonor. posses-
 citari solet, ex eoque legum multarum pendet intelle-
 ctus, & perperam vsque ad hunc diem, (si me mea opi-
 nio non fallit) explicatus mihi videtur, sensus veterum
 fuit Decr. bonor. poss. eam dici, quæ decernitur à Præ-
 tore viuo, cum alla sit ædicialis, à mortuo Prætorè con-
 cessa, Putauerunt èt alij bonor. poss. ordinarias, non pos-
 se acquiri nisi, à Prætorè interposito decreto, ex quo
 decreto, Decretalis vt aiunt est appellata, ideo exponūt,
 decretalem bonor. poss. finiri posse diebus, idest ius pe-
 tendi decretalem. Ex hac clausula igitur dixerunt inter-
 pretes decretum interponi debere, in dāda bonor. poss.
 secundum tabulas, vel contra tabulas, & in cæteris ordi-
 narijs, conantur hanc eorum tueri sententiam multis
 legibus, quæ significare penè id videntur, aut ex sen-
 tentia, aut ex verbo ipso decreti. tertia de bonor.
 poss. ibi, sed si id nemo petat, vel agnouerit bonor. poss.
 nomine municipij, habebit bonor. poss. Prætoris edicto,
 & ex his etiam verbis colligit Accurs. decreto esse dādā
 bonor. poss. cum aliā sit quæ datur ex ædicto, sed profe-
 cto, hic locus minimè probat eorum opin. sensus etiam
 est, si nemo agnouerit bonor. poss. nomine municipij,
 posse municipium agnoscere, vt Prætoris edictum per-
 mittit, vt in l. i. §. à municipijs de bonor. poss. Municipēs
 igitur agnoscere poterunt ex edicto quod intelligen-
 dum est intra tempora constituta per l. i. de libert. mu-
 nis. Adducunt pro eorū opin. in eadem lege illa verba,
 si causa cognita bon. poss. detur non alibi dabitur quam
 pro tribunali, quia neque ex decreto de plano interpo-
 ni, neque causa cognita bonor. poss. alibi quam pro tri-
 bunali dari potest, Quæ verba si considerentur faciunt
 contra eorum sententiam, nam ex his apparet, quāsdam

Bb

esse

esse bon. poss. quæ dantur causa cognita, & quasdã alias causa nõ cognita, & de plano, nec nõ aliquas dari ex decreto, & aliquas sine decreto. Sed manifestè apparet bonor. poss. Carbon. dari causa cognita, & ex decreto, & interdum quæ datur ventri l. impubes de Carb. edict. l. vbiunque S. interdum de ventr. in possess. m. tr. igitur oportet intelligere, quasdã alias esse, quæ dantur sine causæ cognitione, & sine decreto, nec aliæ possunt inueniri, nisi ordinariæ bonor. poss. dabuntur, igitur hæc sine decreto, & causæ cognitione. Item adducunt l. si ventr. de acquir. hæred. Vetre præterito, si filius, qui fuit emancipatus, aut extraneus, hæres institutus sit, quando rumpi testamentum potest non defertur ex testamento hæreditas, sed si vacuo ventre mulier fuerit, & incerto eo filius in familia retentus vita decessit hæres fuisse intelligitur, emancipatus vero, aut extraneus non aliter possunt hæreditatem quærere quam si non esse prægnantem sciant, ergo, si ventre pleno sit mulier, nonne iniquum esset dicere interea defunctum filium hæredi suo relinquere nihil ideo quod decreto filio succurrendum est, quia siue frater ei nascatur siue non nascatur patri hæres futurus est, eadem ratio facit, vt emancipato quoque subueniri debeat, qui alterutro casu rem habiturus est, hæc tamen legem non probare eorum opin. inferius ostendemus. Adducunt præterea l. illud de contra tab. de qua supra item inducunt l. Sal. de legat. præst. Item l. si ex duobus in fin. de contra tab. & l. emancip. de coniung. cum emancip. & l. si libertus patrono de bon. libert. & l. ult. de curat. fur. C. & l. ord. in bon. poss. ser. Ad l. Ventre cuius verba sunt supra relata, quæ si rectè animaduertuntur non probant bon. poss. ord. decreto dari, quin imò contrarium ostendunt, ibi decreto esse subueniendum cum ius ordinarium non provideat eo casu imò contra est l. cum quidam eo

tit. ibi idemq; est per bonor. poss. edictalem, pender tamen sensus ex superioribus si igitur ordinario iure, idest edicto Prætoris generale non succurritur in casu l. ventr. & æquum sit, & bonum ei succurri, Prætor, ex suo decreto, & extra ordinem subuenit ei, quatenus nulla fuit læsio hæredibus illius, ex mora posthumi, vt adita videatur hæreditas, vel bonor. poss. & ita posset ad hæredes transferri, & sensus l. ventr. quæ loquitur de adeunda hæreditate, replicatur in l. illud de contra tab. in qua de bonor. poss. agitur, cuius legis verba sunt hæc, &c. & inferius scriptum est, si quis eum, qui in utero est prætermisserit, etiam nondum nato eo, alius qui hæres institutus est bon. poss. contra tab. admittere potest, quia iniquum est, neque quasi scriptum petere posse bon. poss. quandiu contratab. peti potest, nec contrab. quandiu non nascitur præteritus, & etiam si ante moriatur bonor. poss. beneficium ad hæredem transmittat quod maximè necessarium est in filio emancipato scripto hærede, quia nec hæreditatem interim adire potest, sed & si decesserit antequam peteret bon. poss. nõ est iniquum Prætorem decernere hæredibus saluum fore commodum bon. poss. secundum tab. vel contratab. hætenus Iuriconsf. in hac lege, vt dixi ponitur idem ius, quod in l. ventr. quamuis nulla mētio decreti fiat, nisi in fin. quæ verba ostendunt quod de iure ordinario. & edicto Prætoris de bon. poss. non potest peti bon. poss. contratab. quandiu posthumus est in ventre, ideo succurritur decreto Prætoris viui, & hoc est q̄ in lege dicitur iniquū est, &c. & hoc induxerunt Iuriconsf. ex interpretatione legis, vt hæreditas posset transmitti, ad hæredes in casu illarū legū, quæ fortè nõ transmitteretur si expectaretur ius ordinarium petendæ bon. poss. vt interim dum expectatur vt posthumus nascatur moriatur institutus quæ

bon. poss. hoc tantū operari videtur vt hæreditas transferatur, seu quis malit dicere, & cætera operari, quæ ordinaria id enim valdè refert. Lex autem Saluius si consideretur. facit pro sententia nostra cuius legis vt sensus clarior sit, verba subijcio, Saluius, Iulianus Aristoni suo salutem, Qui filium emancipatum habebat, præterito eo patrem suum, & extraneum instituit; patri legatum dedit, filius contratab. bonor. poss. petit, quæro si aut vterque hæreditatem adijisset, aut alter, ex his, aut neuter, an & quantum legatorum nomine patri debeatur. Respondi sæpè animaduertit hanc partem edicti qua emancipatus accepta bon. poss. contratab. liberis, & parentibus legata præstare iubetur habere nonnullas reprehensiones, nam si dodrans legatus sit, plus habiturus est is cui legatum erit quam emancipatus decreto itaque ista temperari debent, vt hæreditatis partem emancipatus præstet, ita vt ne scriptus hæres amplius habeat quàm emancipatus, & legatorum modus temperetur, vt nihil plus ex legatis, ad aliquem perueniat quam apud emancipatum bon. poss. nomine remansurum est, hæcenus verba legis quæ benè animaduersa ostendunt bon. poss. dari sine decreto, si vero aliqua oriatur iniquitas, ex testamento, & ex edicto de legat. præstand. & legatarius plus habere inueniatur, quam emancipatus qui accipit bon. poss. contratab. tunc decretum Prætor interponere debet, & rem temperare ostenduntq; decreto Prætoris, tunc opus esse, cum iniquitas aliqua suboritur ex verbis legis generalibus; nam Prætor æquitatem sequi debet, & interdum leges, suo decreto moderari, ita intelliguntur superiora responsa, quæ in casibus specialibus loquuntur in quibus alias de iure communi oriretur iniquitas, nisi Prætor subueniret, & quod æquum visum esset decerneret. Vnum præterea non omittam, quod

in l.

In l. Sal. legi debet, Saluius, Iulianus Aristoni suo, &c. non obstat l. si ex duobus in fin. de bon. poss. contratab. in illis verbis filius in adoptatiua familia vxore ducta filium substituit eumque post mortem patris adoptiui emancipauit hunc nepotem contratab. aui naturalis decreto posse petere bon. poss. respondi, idē si filius emancipatus sublaro filio, & emancipato ad arrogandum se dederit, & mortuo adoptiuo patre decesserit, & contratab. patris, & contratab. aui ex decreto hic admitti ne alioquin ab omnibus bonis excludatur, haecenus auctor legis in qua, & si verbum decreti insertum sit, attamen, non ideo magis dicendum est, ordinariam bon. poss. dari ex decreto cum pluries in corpore iuris fiat mentio de bonor. poss. ordinarijs, & tamen nulla sit mentio decreti, & cum aliæ sint euidentiores rationes, quod non interponatur decretum, vt infra ostendam, igitur præsumendum est aliquid esse in occulto quod dissonantiæ causam ostendat, vt ait Iustinianus in l. ij. S. contrarium C. de veter. iur. enucle. Ideo respondeo in primo casu esse intelligendū, ex decreto, id est ex ædicto de coniung. tr. cum emanc. liber. nam decretum pro ædicto ponunt interdum legumlatores in l. prima de tab. exhib. voluit etiam Iuriscons. exprimendo decreti verbum, occurrere tacitæ obiectioni, & casum alium legis decidere compēdioso orationis, nā potuisset quisquā dubitare, & dicere, dixisti emancipatum de quo loqueris, posse accipere bonor. poss. contratab. Sed in quota portione, vel in quo gradu non dixisti, nec quibus coniungatur in hæreditate, ideo dubitationem substulit exprimēdo illud verbum ex decreto, quasi inferat illum emancipatum venire, ad hæreditatem cum alijs filijs eiusdem aui, vt in l. prima S. qui habebat eo tit. ibi ædicto, &c. vel cum patre suo, si forte institutus fuit l. non putat S. in adopt, eo tit. &

ita

ita secundo casu etiam possumus soluere ut decretum, pro edicto intelligamus de coniung. cum emancip. liber. Posset etiam responderi ut dictum est supra ad l. ventr. & in illud videlicet quod cum de iure ordinario, non videbatur posse admitti, ad bonor. poss. & iniquum erat excludere eos, idcirco extra ordinem eis subuenitur æquitate prætoria, ideo suo decreto prætor subuenit, & hoc significare videntur illa verba, ne aliquis, &c. & in l. si pater eo tit. ibi iniquum sibi videri, &c. & hoc mihi probatur. Ad l. emancipato eodem modo respondendam est decretum scilicet ibi accipi pro ædicto de coniung. cum emanc. lib. nam sicut pater iungitur cum filiis suis aliquando ut in l. prima dict. tit. de coniung. ita etiam in ipsius patris bona filij in potestate aui retenti, succedunt, & coniunguntur cum suis fratribus qui remanserunt in potestate patris, seu post emancipationem nati, & hic est casus l. emanc. cuius verba illa sunt. Emancipato quis filio retinuit, ex eo nepotes in potestate filius emancipatus susceptis postea liberis decessit, placuit in aui potestate manentes simul cum his, qui post emancipationem nati sunt decreto bon. poss. accipere, &c. Potest etiam & illa solutio accomodari, ut de decreto prætoris intelligamus ut supra ad alias leges est dictum, nam ædictum de coniung. cum emanc. lib. non videbatur in casu d. l. emancip. habere locum, quia loquitur de coniung. filijs, vel nepotibus cum patre, ut in l. 1. eo tit. & lex emanc. loquitur de fratribus simul iungendis, ideo cum ordinario ædicto non succurratur, & æquitas sugerit prætor partes suas interponit, & ita decreto suo decernit, fratres, cum fratribus suis iungi. Sed quia ad l. si ex duobus, & l. emancipato duas docui solutiones, vnam quam verioremi puto eligo, illam videlicet, Decretum accipi. pro decreto prætoris viui, ex æquitate inter-

interposito, nã quod pro ædicto de coniung. intelligatur non videretur posse sustineri, quia in l. si ex duobus explicatur species, qua nepotes sunt extrafamiliam, & in ædicto oportet, ait eos in familia esse aui l. 1. S. si pater dicit. tit. de coniung Longè minus probat l. si libertus patrono, non enim in ea dicitur decreto bon. poss. dari, sed de portione legitima, patrono in bonis liberti danda, quæ sine onere esse debet, ideo si quid oneris fuerit ædictum, prætor temperabit negotium decreto suo hoc est extraordinario auxilio propterea dixit remediũ decreti; nam si decretum ordinariè interpõneretur non dixisset decreti remedium, remedia namque subsidia, extraordinaria dicuntur l. prima de ventr. inspic. & ex verbis legis non obscurè ostenditur decreto Prætoris, esse succurrendum vbi æquitas suggerit. Lex ult. C. de curat. fur. facit contra eos, verba sunt hæc. Sin autem ex alia quacunque causã hæreditas ad eum, vel successio perueniat, tunc magna, & inextricabilis, vetustissimo iuri dubitatio exorta est, siue adhære hæreditatem, vel bon. poss. petere furiosus possit, siue non, & si curator eius ad bon. poss. petendam admitti debeat, & iuris auctores, ex utroque latere magnum habuere certamen nos itaq; utramque auctorum aciem certo fœdere compescentes sancimus furiosum quidem nullo modo posse, vel hæreditatem adhære, vel bon. poss. agnoscere curatori autem licentiam damus (imò magis necessitatem imponimus) si vtilem ei esse successionem existimauerit, eam bon. poss. agnoscere, quæ ante ex decreto dabatur, & ad similitudinem bon. poss. habere cum petitiõ bon. poss. Constantiniana lege sublata sit, &c. Nam antea dabatur furioso decretalis, quæ erat ad exemplum carbonianæ & ex decreto prætoris dabatur l. 2. ad Senatufconsult. Tertul. S. si quis de liber. nunc datur ad similitudinem ordi-

ordinariæ vt hic statuit Iustinianus , constat igitur quod ordinaria non dabatur ex decreto , nam si ex decreto daretur non dixisset quæ ante ex decreto dabatur . Lex vtile, Quis ordo, nihil facit, pro sententia antiquorum; imò noltram confirmat; nam in ea traditum est bon. poss. alias de plano dari, & sine causæ cognitione , sed nullæ aliæ huiusmodi inuenientur nisi ordinariæ quis ergo eas esse negabit, nam ambiguum non est, quin extraordinariæ dentur ex decreto , & pro tribunali , vt infra ostendam, & quâuis in lege dicatur, quod dies vtiles, vtiles .n. considerantur in omnibus nõ tamẽ ex hoc sequitur; omnes dari ex decreto, nam vtiles dicuntur quibus quis potest adhire iudicem , & eius habere copiam , & tales vtiles considerantur in ordinarijs item vtiles dicuntur quando Prætor sedet pro tribunali , & hi considerantur in extraordinarijs vbi decretum exigitur , vel pro tribunali datur vt carbon. & quæ ventri , & furioso dabatur verba legis ideo subiiciã, Ait vile tẽpus est bon. poss. admittendarum, ita aut vile tempus est, vt singuli dies, in eo vtiles sint, scilicet vt per singulos dies, & scierit, & potuerit admitti, &c. & paulo post dies bon. poss. esse vtiles palam est , sed non sessionum numerabantur, si modo ea sit bon. poss. quæ de plano peti potuit quod si ea est , quæ causæ cognitionem pro tribunali desiderat, vel quæ decretum exposcit sessiones erunt nobis computandæ , quibus sedet, &c. Valdè hodie considerandi sunt dies vtiles , idest quibus quis scit , & potest prætorem adhire, quia hic fauor est in dâda bon. poss. & Imperatores abstulerunt solemnitates non fauores, & ita intelligendum est scriptum Iustin. de bon. poss. in fin. sed posset quis obijcere, & quærere, quid interest, inter illa verba quæ causæ cognitionem pro tribunali desiderant , & quæ decretum exposcunt, videtur etiam
 qual-

quasdam dari, ex decreto, quasdam sine quæ tamen exposcunt causæ cognitionem pro tribunali, nam dictio vel, disiungit diuersa, nõ similia, quã ob rem videtur hæc forma loquēdi, tribus modis dari bon. poss. de plano, ex decreto, & sine decreto cū causæ cognitione p tribunali. Responderetur disiunctiuã, vel. hoc loco, non disiungere, sed declarare, & exponitur pro idest, nec id nouum est in iure poni interdum, dictionem, seu, siue, & copulam, vt in l. prima C. de repud. in Rubrica. Si ager vectig. vel emphit. & l. ult. C. locat, & in inscriptione digestorum seu pandec. l. generali C. de sacr. sanct. Eccles. l. si maior de legit. hæred. Potest etiam dici, quasdam dari ex decreto, ordinaria, & ex propria forma, & semper vt carboniana quasdam sine decreto, & sine causæ cognitione, vt secund. tabul. & contra tabul. Ordinarias quasdam sine decreto; & cū causæ cognitione, Interdum Sed interdū cum causæ cognitione vnde postea decretum sequitur, sed non ex peculiari forma illius bon. posses. vt in possessione quæ ventri datur l. vbiunque §. interdum, & l. prima §. sua de ventr. in poss. mitt. quæ tamen solutio non valde discrepat à prima, Si quis diceret propterea Decretum posse interponi etiam sine causæ cognitione id mihi absurdum non foret, nam in ventre mittendo in possess. videtur prætor decernere, non tamen semper causa cognita id facit (vt supra dixi) Item prætor confirmat tutorem datum à patre filio emancipato, & sic decernit, & decretum interponit, & tamen id facit sine causæ cognitione Instit. de tutel. in fin. l. quarta de dån. inf. et. Interponi decretum apparet sine causæ cognitione, qua propter si de decreto generaliter, aliqua diffiniero non erit sine opere prætio. Decretum itaque à decernendo idest deliberando, & statuendo est dictum, & generali appellatione significat, quidquid statuitur

vel decernitur à prætorè iudicèue, aut legistore, vel si qui sint alij qui habeant iubendi potestaté vt decurionū Senatus, & magistratum Decretum, vnde titul. est de decreto ab ord. facien. & Senatus consulta decreta appellatur, & decreto imperator interdum statuit, & prætorum decreta pleraque ædicta appellantur l. vlt. C. de sent. ex per rei, & instit. de tutel. in fin. adhibita l. iur. nostro in fin. de tut. & l. item hæred. de suspect. tut. itē iustum Iudicis decretum dicitur l. si decesserit. qui satisd. cog. Item iudex interponit decretum in multis iuris articulis, qui expediri non possunt sine decreto idest iudicis approbatione, & confirmatione præhabita causæ cognitione, vt in alienationibus rerum minoris, qua de re in titulo de reb. eor. & C. vbi decret. opus non est, itē in tutorib. dandis, & curatoribus, & in transactionibus alimentorum pupillis relictorum l. cum hi de trans. Item in danda bon. poss. Carboniana l. si impub. de carbon. ædict. & in mittendo in poss. ex contumacia eius qui dāni infecti non cauit, in qua re duo interponuntur decreta, primum non plene causa cognita, ex quo is cui non cauetur mittitur in poss. naturalem tantum; si vero perseverat non cauere, secundum decretum interponitur causa cognita, quo is cui non cauetur possidere incipit etiam ciuilitè, ex quo decreto vsucapere incipit, si dominus non erat is qui non cauit si vero dominus erat dominium acquirit statim interposito secundo decreto, & hæc colliguntur ex l. quarta, & simil. de dān. infect. Decretum autem interponitur pro tribunali l. nec quicquid §. vbi decretum de offic. præc. & l. secunda quis ord. Proprium autem est decreti vt causa cognita, & pro tribunali interponatur. Et lex interdū admittit sine causæ cognitione Instit. de tut. in princ. sed in caus. dan. infect. leuis admodum cognitio adhibetur quia læsio non est

est admodum magna ita est, etiam in concedenda bonor. posses. carbon. l. tertia §. causæ de carb. ædi. Hæc quæ ad decreti declarationem pertinent satis visa sunt. Superest vt sententiam nostram accomodemus ad §. decretalis, & ad cõpares leges Constituo ergo conclusionem in ord. bon. posses. dandis non interponi decretum, nec etiam de iure digestorũ quia bonor. poss; loco hæredis habetur per omnia l. prætor de reg. iur. & l. secunda de bonor. posses. & hæres adit hæreditatem sine decreto l. gerit, & l. pro hærede de acquiren. hæred. igitur & idẽ in bonor. posses. Prætere a impub. qui carbon. bonor. poss, accipere potest, & vult debet accipere etiam ordin. bon. poss. l. tertia §. hæc autem de carb. ædic. sed carbon. accipitur ex decreto, & causa cognita l. si impubes §. tertio & l. tertia §. causæ de carbon. ædic, igitur ordinariam nõ accipiet ex decreto, quia sufficeret primum decretum, nec oportet carbon. dari, nam in accipienda bon. poss. ordinaria si cognitio causæ adhiberetur cognosceretur de eo quod iubet cognoscere carbon. idest de statu impuberis, & sic præiudicium fieret Carbonianæ igitur oportet intelligere, quod ordinaria agnoscitur sine causæ cognitione, & sine decreto, & hæc ratio vrgentissima est Item bonor. posses. ord. per alium potest agnosci pro absente l. tertia §. atq. de bon. posses. & hæc quæ agnoscitur pro absente potest repudiari vt ibidem traditur igitur manifestè apparet decretum non esse à prætoribus quia dum decreta est non potest repudiari d. §. decretalis, sequitur ergo quod agnoscitur sine decreto; Rursum pro absente potest, quis agnoscere etiam seruus pro domino l. seruus de bon. poss. at seruus in figura. Iudicij comparere non potest l. quod attinet de reg. iur. quomodo ergo potest eo potente decerni bon. posses. cum requiratur pro tribunali, & cognitio causæ adhibea-

tur. facit etiam quod sine mandato non potest alius; pro
 alio in iudicio esse l. exig. C. de procur. Item sequere-
 tur absurdum, & legum pugnantia, si admittamus dari,
 ex decreto ord. bon. posses. efficeretur enim nunquam
 eam posse repudiari quod est contra l. initio, & S. qui-
 de success. ædic. & l. is potest de acqu. hæred. & quia
 non potest repudiari nisi prius delata sit d. l. is potest, &
 l. prima S. furiosi de succ. ædic. sed delata non est nisi sit
 decreta d. S. decretalis; Et secundum veterum sententiam
 nunquam posset repudiari ut in d. S. statutum est. Item
 apparet quod ædicialis à decretali differt specie l. pri-
 ma quibus de succ. ædic. item facit l. si sub. conditione
 & sequ. de bon. posses. secundum tab. vbi bon. poss.
 datur scripto sub conditione, igitur si ex decreto daretur
 non semper daretur, quia secundum causam iustam, & in-
 iustam prætor decerneret actionem, & in his legibus dicitur
 in distincte quod datur facit etiam l. cum sine de carb.
 ædic. vbi constat bon. poss. ord. dari sine beneficio prætor
 ris hoc est sine decreto eius & carbon. dari ex benefi-
 cio prætoris. quia eius decretum requiritur loquitur au-
 tem de beneficio prætoris viui. Item facit l. prima S. de
 secundum tab. sufficit, Ait Iuris. cons. extare tabulas, & si
 non proferantur si certum sit eas extare igitur, & si apud
 furem sint, vel apud eum, apud quem deposita sunt du-
 bitari non oportet admitti bon. poss. neque etiam est
 opus aperiri eas ut bon. poss. agnoscat, &c. Et ex his ver-
 bis ostenditur quod prætor non interponebat decretum,
 neque causam cognoscebat, nam si cognoscere debuisset;
 non ita leuiter processisset, sed tabulas voluisset a-
 periri ut diligenter cognosceret de viribus testamenti.
 Item facit l. sub conditione S. & qui vbi si quis acce-
 perit bon. poss. contra tab. & non obtinuerit amittit lega-
 ta, & fideicom. & donationes quæ essent eidem, in eo-
 dem

dem testamento relicta unde apparet eam non agnoscī causa cognita, nec decreto interposito, quia si causa fuisset cognita, non amplius cognosceretur, & si decretum esset non amplius amitti posset, ut supra dictum est. Nuncrestat, ut sensum accomodemus ad §. decretalis. Sensus igitur est decretalem non posse repudiari, sed tempore amitti Decretalem bon. possess. Appellant legis latores carbon. & si quæ aliæ sint quæ ex decreto dantur, sed de carb. proprie intellexerūt, nā aliæ ad exemplum eius dantur ut ventri, & furioso l. Vbic. §. interdum de ventr. in poss. mitt. & l. secunda §. si quis ad Tertullia Carbon. autem ex decreto dari, & propterea decretalis dicitur patet ex l. si impubes de carb. & dic. Quod ait lex finiri posse diebus carb. seu decretal. hoc est si intra statuta tempora non petatur amittitur l. tertia §. currunt de carb. & dic. idque magis declaratur ex d. §. si quis finitur autem tempore pubertatis l. tertia §. ult. & l. sequ. de carb. & dic. Item in §. decretalis non potest intelligi de ædiciali, quia edictalis amittitur transactotempore, & repudiari potest, non igitur dicendum est quod postquam decretalis est facta amittitur tempore; cum etiā quæ edictalis est amittatur l. prima §. quibus de suc. edict. dicit quibus ex edicto datur quia supra dixerat de ea. quæ ex decreto datur hoc est de decretali in d. §. decret. Nouissimè secundum est carb. eam esse, quæ datur impuberi si quando ei volenti agnoscere bonor. possess. parentum mouetur quæstio status qua data, quæstio differtur in tempus pubertatis, & interim impubes constituitur in poss. bonor. ac si nulla quæstio mora esset, & cum pubes factus est causa status cognoscitur, & si pubes contrariam sententiā reportaret cedit bonis omnibus. Verū si obtinuerit perpetuus possessor remanebit dummodo ord. bonor. poss. agnouerit, nam carb. pubertate
fini-

finitur, Et hæc colliguntur, tum ex dicto *S. decretalis tum* ex *l. prima S. causæ*, & *l. impub. de carb. ædicto*.

*Carbon bonor. possess. præbet factum, & Ius
Contra receptam Interpretum opinionem.*

Vlgo receptum est ab interpretibus, tum veteribus tum recentioribus in *l. cognita de offic. eius cui mand. est iurisd. & alibi, carb. bon. poss. præbere factū non ius, hoc est facti non iuris esse. Ego vero semper existimaui, eam non facti solum, sed iuris etiam esse, & ius in re prestare adductus ex pluribus locis, atque in primis ex Diocletiani constitutione in *l. prima C. de carb. ædit* cuius verba. Si accurate, ac diligenter animadvertantur procul dubio quisque; vel mediocris ingenij existimabit, ex *carb. ædic. primum dari bon. poss. quæ ius solum præstat sine possess. naturalis quæ facti est, id quod non obscure, ostendunt illa verba secundum formam ædic. carb. data bonor. possess. Mouet me rursus Scevolæ responsum in *l. quæritur ff. eo titulo de carb. in qua a parte ostenditur impuberem posse habere bon. possess. carb. quæ iuris est, nec habere eam quæ facti est. Id etiam confirmatur ex *l. pen. eo titulo non affero verba quia perspicua sunt, si carb. ius non præstaret, qui eam haberet ea quæ in ea *l.* dicuntur cui sententiæ fauet *l. prima illius tit. si cui controuersia &c. Item & *l. si impubes eo tit. Versic. Quoties Accedit*, & illud quod carb. datur etiam si nihil sit in hereditate corporale quod possit possideri nam in omnibus casibus datur ubicunque quæstio status mouetur facit *l. sed & si eo tit. si impubes non satisdat, aduersarius eius satisdat mittitur in poss. bon. & tamen carb. bon. poss. data est, & ad-******

missa

missa eiusque vigore quæ ætio differtur in tempus pubertatis facit l. filium § si quis de leg. præst. & l. tertia § missum d. tit. de carb. ædic. & l. de bonis § ult. eo. Quidam fortassis inherens opinioni doctorum obijciet l. 1. initio de carb. ædic. ubi mentio est de poss. sine illa adiectione bon. unde videtur significare naturalem possess. item obijciet l. 3. §. missum sed ut ijs occurratur producenda et sunt aliqua, & primo de bon. poss. significatione Dicunt namque interpretes, quod si proferatur poss. bon. intelligamus naturalem possess. quæ facti est. Si vero bon. poss. significamus illam quæ iuris est, quam prætor cõcedit. Ego has verborum conceptiones, ac differentias non improbo, & his uti soleo, at tamen uti aliter, non puto contra ius esse, sed potius contra consuetudinem, nam Iurisconsult non usque quaque hunc dicendi, & proferendi modum observavit, nam in l. si emanc. & in l. si duobus de contratab. Possessionem bon. dixit, & in l. 3. §. duæ de carb. ædic. sic in l. octavi unde cogn. ibi poss. differtur & in l. prima de success. ædic. & l. ultim. de veter. & nul. succ. ita in d. l. prima de carbon. possess. intellexit carbon. bon. possess. Utum ergo, ut dixi observant potius quam regulam, nam & Cicero, in orat. pro Cluëtio loquens de bon. poss. quæ ex edic. prætoris deferrebat ait poss. bon. prætoris ædicto datam; Posset intelligi de possessione quæ est facti, cum ædic. carbon. utrasque contineat. Item è contrario in pluribus locis inuenio scriptum bon. poss. pro poss. naturali quæ facti est l. imp. l. iub. cauere de iurisd. omn. iud. & l. hæc autem ex quibus caus. in poss. in princ. & l. si pupillus de priuil. cred. Dicamus nunc aliqua de d. §. missum l. 3. de carb. ædic. cuius verba videntur prima facie, innuere carb. bon. poss. non esse iuris, sed non refragatur. nostræ opin. Perpendamus verba: Ait missum in poss. student
con...

constituere possesorem nimirum eum facere iuris possesorem postquam missus est in naturalem poss. hoc est dum mittunt eum in posses. naturalem constituunt possesorem iuris student, ait propter exceptionem inferius positam, statim igitur habita poss. naturali, est constitutus possessor. iuris, id est bonorum possessor quæ naturalis. posses. acquiritur data satisfactione l. sed & si de carb. neque oportet ut aliud Decretum interponatur nam missus in poss. id consequitur eo ipso quo satisfecit, ait bon. poss. id est iuris, & propterea in l. si eo tit. ait causa cognita perinde posses. datur, ac si nulla controuersia mora esset, & in l. si impubes Quoties decr. carb. interponitur eodem loco rem habeã oportet, quo esset, si nulla controuersia fieret ei qui bonor. posses. accepit si petere instituerit hæreditatem, vigore iuris quod habet ex decreto carbon. ab aduersarijs repellitur exceptione, &c. nam præiudicium eis fieret, quia ex decreto ipso videretur defendi hæres, & ita hæreditas ei adiudicaretur, & super quæst. illa iudicium fieret propter quod dilata est causa in tempus pubertatis, et ita aduersarij qui controuersiam status facere non possent amplius petere hæreditatem, vel iure suo uti, ideo, ait, quod debet petere quasi hæres directa actione, nam tunc aduersarij poterunt opponere, eum non esse de liberis, & ita causa status cognoscetur, vel quæstio differetur nõ petet ergo contra aduersarios id est eos qui ad eandem hæreditatem aspirant, ut in eodem, vel sequenti gradu positi, nam contra alios poterit agere l. hæc bonor. eo titul, & l. ideoque ibi quam cum acceperit perpetuo possessorij actibus utetur; Sed si post pubert. contra eum ^Pdicatum fuerit denegabuntur ei actiones, & hanc ^{iu}sententiam Bar. & alij tenent, Sed qua exceptione ^{sen}pellitur Accurs. ait quod præiudicium hæreditati non ^{fat}

fiat l. si post de except. sed illa lex loquitur vbi singulae res reperuntur, ideo si hæreditas petatur exceptio doli videtur opponenda, & ex his fit impositus finis huic interpretationi legis reliqua, &c.

Premium promissum primo ingredienti Castrum si duo simul ingrediantur, cui eorum dandum erit?

PUcherrimum certè dubium nobis obijcitur ad consulendū in his vacationibus carnis priuij à D. nostræ Almæ Iuristarum Academiæ dignissimo Rectore cui vt morem geram ea facilitate, & breuitate maiori qua potero nonnulla in medium afferam, & quamuis per Dynum sæpè & ab alijs scribentibus infra allegandis hæc veluti quæstio sit agitata sub illis nempè verbis numquid scilicet si emanasset proclama quod quisquis ingrederetur Castrum, vel Ciuitatem lucretur aliquid & duo simul ingrediantur, cui eorum debeatur præmium, tamen cum iam vt mihi præsupponitur, euenerit casus iste, in illis finitimis, ac remotissimis Flandriæ partibus (vbi ardor belli adhuc viget) quid iuris ego quoque censeam breuiter explicabo, & primo dico quod Dyn. & Cyn. in dicta l. qui filibus S. primo placuit cuilibet deberi insolidum, quoniam sicut distributum quisquis distribuit actum primi verbi, scilicet circa ingressum, ita distribuit actum secundi verbi, scilicet circa præmium consequendum, vt in tex. nostro. Ad quod benè facit etiam tex. in dicta l. qui filibus S. primo de legatis primo secundo, quia primus dicitur què nemo præcedit S. discipuli supra in prohem. digestorum ambo igitur pri-

mi dicendi sunt, cum eos nemo præcedat: sic è conuerso primus dicitur qui alios antecellit, vt habetur per gloss. in rubr. C. de secund. nupt. ergo cum ambo cæteros præcedant idem videtur dicendum, &c. Tertio per tex. in l. ex duobus in princ. supra de vulg. & pup. & l. qui duos infra de reb. dub. vbi substitutio facta vltimo morienti, si duo pariter simul mortui sint, ambobus facta censetur; quia vltimus dicitur quem nemo subsequitur, ita & in casu nostro. Sic etiam hæreditas proximo agnato, idest ei quem nemo præcedit, deferri dicitur l. secunda §. hæreditas inf. a de suis, & legit. & in l. proximus infr. de verb. significationib. Quarto, quia sic beneficium valebit potius quàm peribit. l. quoties infr. de reb. dub. Quinto, quia præmium remuneratio est periculũ. l. semper §. negotiatores infr. de iur. imm. par autem periculũ pariter est remunerandum l. vltima C. de palat. sacr. long. libr. duodecimo Ang. verò in l. eum qui nouissimus infra ad Trebell. quem sequuntur Imol. & Alexand. in dicta l. qui filiabus §. primo nisi aliter appareat de mente proponentis præmium fuerunt in opinione quod neutri debeatur, per tex. in l. si ita fuerit de reb. dub. vbi legatum ei relictum qui primus Capitolium ascenderit, vel primus monumentum fecerit, vel quid simile; neutri debetur si ambo simul id adimpleuerint. Confirmatur id èt per Imol. quia secundum eum vera non est differentia inter verbum distributum, & relatum quis, vel qui, quam expressit Bartol. in dicta l. hoc articulo; nam relatum continet orationem indefinitam, quæ æquipollet vniuersali l. si pluribus infra tit. primo cap. vt circa de elect. in 6. cum similib. Addit præterea eum de proprietate sermonis dici primum, qui omnes antecedit, ergo si alter secum à pari procedat, non vtrique antecedit omnes, quo fit vt cum conditio sit in specie adim-

adimplenda, nec sufficiat æquipollens l. Mæuius l. qui hæredi infra de condit. & demotr. neuter eorum dicitur propriè primus & eum sequitur Alexand. in dicta l. qui filiabus S. primo vbi sub num. tertio limitat nisi aliquid sequatur absurdum vt in dicta l. secunda S. hæreditas de suis, & legit. vbi absurdum reputatur si proximiores ambo excludantur, & vteriores in gradu admittantur. Ad idem benè facit tex. in l. duo sunt Titij supra de testam. tut. vbi cum datus Titius esset tutor, & duo essent eiusdem nominis, nec de quo senserit testator appareat, neuter ad tutelæ onus admittitur, sic etiam in casu de quo agitur, dicendum omninò esse videtur. Attamen non defuerunt qui vtrique idem præmium simul coniunctim deberi existimauerint, per l. si quis Titio S. primo infra tit. prox. de legat. 2. vbi si hæres vni ex libertis decem præstare iussus sit, nec de quo senserit testator appareat omnibus coniunctim legatum debetur. Ad idem facit l. cum quidam ita vers. idem ait eod. tit. vbi rogatus hæres cui vellet restituere, si neminè elegerit, omnibus restitutio fiet, Alijs placuit hoc sorte dirimendū, sicut in plerisq; similibus fieri contuevit l. in trib. cū l. seq. supr. de iud. l. vlt. in prin. C. cōm. delegat. vbi in iudicijs duplicibus actor is intelligitur, qui ad iudiciū prouocauit, at vbi ambo prouocauerunt, res forte committitur, ex quo tex. nor. ibi Bald. quòd vbi non valet ingenium, res est committenda fortunæ, sic in l. vlt. in prin. C. comm. de leg. & S. optionis instit. eod. tit. vbi si plures, quibus optio relicta est, non conueniunt, res forte dirimitur, & fortuna tunc iudex efficitur In l. si quæ sunt supra famil. herciscun. vbi pro æquis partibus hæredes, inter se, apud quem potius hæreditariæ cautiones esse debeant, non conuenientes, sorti locum esse deciditur In l. generaliter S. quid ergo si plures infra de fid. lib. in

l. secunda post prin. C. quan. & quib. 4. par. lib. decimo cum alijs per Tiraq. de iure primog. q. decima septima opin. prima latissimè cumulatib. & præsertim num. 101. Opinantur alij hoc casu locum esse gratificationi iuxta l. final. supr. de relig. & sumpt. funer. vbi Scæuola inquit gratificationi locum esse, si quis plures habens fundos, omnium usufructum separatim legauerit, cui velit inferre hæres: cuius occasione ait Alber. in l. scripturæ col. 1. vers. quid de duobus C. de fid. instr. post antiquiores, quod magistratus, qui inrauit seruare statuta, ex pluribus contrarijs locus erit gratificationi, quod eorum seruare maluerit, sic etiam in l. 3. S. si cum omnes in princ. & ibi gloss. ad Syllan. in l. de die supra qui satisf. cog. in l. si non sortem S. ult. supra de cond. ind. cum sexcentis alijs infinitis legibus per Tiraq. cumulatib. in tract. suo de iur. primog. quæstion. decima septima, opinione secunda in princip. *Asin.* in dicta l. ult. de relig. & sumpt. funerum. Mihi tamen prima opin. Dyn. & Cyn. verior videtur per suprascripta, quam limitadâ arbitror secundum Bart. in dicta l. hoc articulo, si res promissa esset multiplicabilis, vt quantitas, tunc cuiilibet in solidum deberetur, at si in specie consisteret, vt equus & tunc facerent partes per concursum, & hoc quando præconium dixit, quisquis, &c. at si verbo vtatur relatiuo, qui, vel quis, tunc credo quod neutri debeat per tex. in dicta l. si ita fuerit de reb. dub. qui in his terminis intelligi procul dubio debet. Verû actenta intentione disponentis aliud erit obseruandum, vt superius in quinta ratione diximus quam hic breuitatis causa non repeto. Nec etiam obstat Imolæ consideratio dicentis inter distributiuum, & relatiuum non esse differentiam; quoniam differentia non modica est, si quidem distributiuum, ita plures eiusdem generis sicuti vnum comprehendere potest, vt in dicta l. qui filiabus

liabus *S. primo*, & in *l. Clemens patronus de hæred. inst.* cum alijs adductis per *Bart.* in dicta *l. hoc articulo*, ideoque non impedit ne omnes præmium consequantur in solidum, *Aret.* in dicta *l. qui filiabus S. primo sub nu. 4.* *Felyn.* in cap. *Capitulum sanctæ Crucis extra de re-script.* at relatiuum sic accipitur, vt licet possit quemlibet comprehendere de contentis sub præconio, non tamen nisi ad vnum refertur. dicta *l. si ita fuerit*, & ita *Bald.* etiam distinguit in *S. itaque in prima const. Codic.* Ad aliam *Imol.* considerationem, Responditur verum esse de proprietate dici primum, qui omnes antecedit, vt habetur per gloss. in *l. prima S. ætas infra ne quid in loc. publ.* & in dicta *l. proximus ff. de verb. signif.* nihilominus iuxta mentem disponētis ille dicitur primus, quem nemo præcedit, etiã si nemo sequatur, quamquam non possit dici anterior aliquo, vt in dicta *l. qui duos in fin. princip. ff. de reb. dub.* & in dicta *l. ex duobus in princip. supra de vulg. & pupill.* Et secundum *Aretin.* in *d. S. primo sub num. quinto*, & in *d. i. si ita fuerit*, non excluduntur pariter ascendentes *Capitolium* quia ambo primi dici non possunt; sed ad tollendam ambiguitatem cui debeat præstari legatum, vt ipse *Imol.* illum tex. intelligit in dict. *l. eum qui nouissimus*, & ita dicitur primus qui pari passu cum alio concurrat, quo ad adimplendam conditionem, alioqui non deficeret legatum, ex causa ambiguitatis, sed quia non esset impleta conditio contra mentem illius text. determinantis in *fin. plura exempla superius posita*, quorum aliqua, quæ necessariò deficere non possunt, nisi rōne obscuritatis arg. *l. iam hoc iure, S. primo ff. de vulg. & pupill.* Ad id verò quod conditio impleri debet in forma specifica, & secundum proprietatem verborum, *di. i* potest secundum *Aretin.* procedere in conditionibus dandi, secus in facti conditio-

ne iuxta notata per Bartol. in l. Gallus §. & quid si tm̄ ff. de lib. & post. vel quod testator hoc casu videtur sequi iuris interpretationem, iuxta quam primus proximus dicitur vt superius retulimus, & consequenter non velle verborum proprietatem obseruari, d. l. si ita fuerit; cui ex prædictis, quatenus illam aduersus Bart. sententiã adducebat Imol. apparet benè responsū fuisse. Præterea diximus propriè etiam dici primum quem alius non sequitur, vt in cap. Ioseph extr. de verb. sign. vbi primogenitus dicitur, Quãuis alius non sequatur, & Zabarell. ibi infert posse legem vnicam alicuius tit. dici primam, licet alia non sit; quinimò Abb. ibidem numer. 4. infert ad quæstionem si promittatur præmium primo currenti ad brauium, nec nisi vnus solus currat, quod ei debeatur, non igitur necesse est, vt quis sit primus, vel alius sequatur, licet regulariter primus dicatur respectiue ad tm̄, vt per Bald. in l. quisquis §. talem vers. modo pone. C. de secund. nupt. sic primum decretum Iudicis dicitur licet non sequatur secundum, Spec. de primo, & secund. decret. de qua, & simil. quæstionib. per Corsett. in tract. de brau. valdè abundè est videre. Ad l. duo sunt Titij dicas tutelæ dationem viciari nulla alia ratione nisi propter incertitudinẽ, cuius regulariter maximū est vitium, vt per Oldr. cons. 257. in fin. Crau. 104. num. 11. cum simil. & ratio, quam in casu de quo agitur, diximus militare in vtroque, nempè, quia vterque par periculum subijt, & in terminis illius text. non potest considerari. Hanc tamen opinionem quod neutri competat limitandam censerem, quando tale esset præmium, quod pluribus congruè, concedi non posset, vt si polliceret Princeps filiam in vxorem primo ingredienti Castrum inimicorum, arg. l. si quid ego ff. de duob. reis, & l. vter ex fratribus ff. de cond. inst. licet Alex. in d. l. si quis filibus

liabus §. 1. sub num. 2. voluerit esse locum gratificationi Sublimitari, tamen potest id procedere quando primum esset actui non reiterabili appositum, at si reiterari posset, iterum deberent experiri: sicut ex consuetudine de duobus eodem tempore ad brauium currentibus placuit Alber. in 1. par. stat. quæst. 107. & Corsett. in suo tract. de brau. q. 1. n. 3. licet nonnulli secundum iuris decisionem aliud obseruandum censeant, nimirum ut nemini primum debeat. Sed nunquid si iterum admittuntur, ij soli admittendi sint, vel alij quoque qui prius cucurrerunt? & an etiam qui nondum cucurrerunt? ne materiam terminos egrediamur, videte Bald. in d. §. itaque in 1. const. Cod. Ang. & alij in d. l. eum qui nouissimus ff. ad Treb. & in l. duo socij ff. de hæc. instituend. Nec pro tertia opinione allata resistunt, quibus prebari videbatur, vtrique coniunctim primum idem deberi: nam tex. in d. l. si quis Titio §. 1. procedit quando electio erat hæredis, qui non eligendo, ius ambobus libertis quæsitum ex voluntate testatoris tollere nequit, ideo ne alteri præiudicium fiat, ambobus præstatur legatum, & ita etiam ad l. cum quidam §. 1. eod. tit. respondendum omnino, nisi fallor, erit Nec quarta opinio de re per sortem dirimenda placet, quoniam quæstio facti sorte dirimi non potest, vt latè per Tiraquell. in dicta q. decima septima opin. prima num. 91. & si dirimi possit dicatur quod id quidem non procedit altero dissentiente, iuxta l. quoties ff. de usufr. amitt. Bart. Sal. Ang. & Corn. vnanimiter sic tradunt in l. ult. C. comm. deleg. cum alijs per Tiraq. ibidem cumulatis num. 94. & per Menoch. de arb. iud. libr. 2. cap. 442. numer. vndecimo Minus etiam quinta, & vltima opinio de gratificatione admittenda est, cum gratificationi minimè locus sit nisi in casibus in iure expressis, alioquin dispositio fieret de iure tertij

terij vt dicit Bald. in cap. 1. col. pen. de feud. alien. quod absque illius contentu, nemini permittitur l. dudum C. de contr. empt. l. cum Hermes C. locat. Aret. cons. 42. ad fin. vers. præterea dato, Tiraquell. dist. quæst. 17. opin. 2. num. 23. & de vsu retra. tit. primo §. 26. glos. 2. num. 2. & seq. Rursus quia præmium laboribus, & periculis commensurandum est, quæ cõia fuerunt dicta §. negotiatores cum alijs præalleg. Et ius alterius facilè ex Iudicis arbitrio læderetur, nec etiam in foro conscientiaæ esset tutum, vt post Nauarr. in cap. si quis autem num. 130. de pænit. dist. 7. Menoch. tradit de arb. iud. lib. secundo cas. 339. num. 22. & de ret. poss. rem. 3. nu. 767. Et hæc sufficiant ob temporis angustiam mihi concessam. solummodo scripsisse, &c.

*Traçtatur num pecunia sub mobilium
appellatione contineatur.*

Semel, atque iterum de hac ipsa dubitatione consultus respondi, sub legato scilicet omnium mobilium pecuniam quoque numeratam contineri, & ad pauperes quibus mobilia legata sunt omnino pertinere arbitror, idque procul dubio verissimum de Iure existimo nam qui pecuniam, sub mobilium scilicet appellatione contineri negant, sensu carent omnia. n. quæ de loco ad locum moueri possunt, mobilia sunt, vt sensus docet, & Oldr. refert cons. 219 ac Dec. consil. 472. num. quarto & quæ per se mouentur l. prima in princip. ff. de rei V. d. l. à Diuo Pio, §. in venditionem vbi glos. de re iud. l. secunda C. quand. & quib. quart. par. deb. lib. 10. Cum cæteris per Ruin. adductis cons. 32. lib. secundo & Nouissimè per Mantig. de coniectur. ult. volunt. lib. nono

nono, titulo tertio in princip Idque multo magis, vbi omnium mobilium mentio habetur arg. l. Iulianus, de leg. tertio l. à procuratore, C. mand. Nec vnquam sub immobilium dispositione comprehenditur, nisi vbi ad emptionem immobilium destinatur l. Cætera, §. sed & si parauerit vbi Ias. de leg. primo, l. tertia §. quid ergo, ff. de contrar. iud. tut. quem singularem asserit Roman singul. 203. Crem. sing. 59. Ripa in l. prima §. fuit quæsitum num. nono ad Trebelleian. Quinimmo etiam eo casu mobilium appellatione contineri, & id communiter receptum tradit Boer. decis. 209. Tiraq. de retr. con sang. §. primo glöf. septima num. 106. cum seqq. Amplius etiã si negotiationibus esset tradita Pinell in l. prima par. secunda num. 44. C. de bon. matern. Nec quicquam refert. clausula venditionis, nam & pecunia etiam vendi potest si esset aurea, vel iustij ponderis vt quotidie videmus, & illam clausulam satis est verificari posse in Cæteris mobilibus ne inutiliter adiecta videatur arg. l. tertia, & l. multa, §. vlt. de cond. & demonstr. & si voluit testator. mobilia vendi vt pecunia ex venditione collecta inter pauperes distribueretur, multo magis istud idem de pecunia in archa reposita intellexisse dicendū est arg. Authent. multo magis C. de sacr. sanct. Eccl. Et ita indubitan iuris esse censeo.

Et

Que

Queritur in hoc capite an pactum de non petendo partem dotis valeat .

PA^{CTUM} de non petendo partem dotis promissæ, quæ si honoris causa promissa fuerit, mulieri etiam pacto consentienti, non nocet quoniam per huiusmodi pactum deterior fit causa dotis l. de die l. Artijcinus de pact. dot. late Bald. Nouell. in suo tractatu de dot. par. septima Spec. vndecimo sub numero tertio, & part. duodecim. sub numer. 36. & 42. in fine. Ideoque agi poterit in solidum aduersus matrem mariti defuncti, quæ pro dote restituenda fideiusserat, & in solidum se obligauerat, non enim Velleiano iuuatur l. vltima C. ad Velleian. tradit etiam Curt. Senior consil. 52. nec non et Corneus consil. 124. columna secunda, libr. primo Et dotis favore duo correi in solidum constitui possunt ad notar. per Bartol. in l. final. in fin. C. de dot. caut. non numer. & in l. si constante §. quoties solut. matrim. atque in l. reos de duob. reis per Bapt. de Sanct. Blas. in tractat. de priuileg. dotal. centur. quarta numer. decimo sexto iuxta dict. l. vltim. vbi Angel. C. de dot. non numerat. & Bartol etiam idem tradit, in dicta l. si constante in principio octaua quæstione primæ quæstionis principalis, nec non alij Doctores in l. si cum dotem §. transgrediamur ff. solut. matrimon. & Ronchegall. in l. si id quod ego numero mihi 21. & sequenti de duob. reis. Ex quibus rectè animaduersis singula singulis reddendo elicitur veritas, & ita iuris esse sensu in casu proposito.

Du-

Dubium est an Clerico possit imponi conditio si sine liberis, &c.

IN casu de quo agitur arbitror Viduæ non deberi in portione clerici defuncti usufructum, quoniã conditio si sine liberis clerico imponi potuit, non enim militabant in eo quæ à religiosis, eam conditionem faciunt esse alienam cuius etiam legitimæ onus conditionis adiectum, usufructuariz non suffragatur, cû illi clericus tacitè consenserit, nec ipsius filijs aliquid præiudicij attulit, quinimmo in familiæ utilitatem directum fuit, erant namque bona fideicommissio subiecta, cum sua causa restitutionis marito viduæ defuncto acquisita. Quare, &c.

Queritur num contractus emptionis, & venditionis possit ad certum tempus celebrari.

CUm dominij acquirendi causa inuenta fuerit venditio; l. cum manu §. final. de contrahend. emption. & dominium deceat esse perpetuum vt tradit Bald. in capitulo primo de eo qui sibi, & hæred. in vsib. feud. column. secunda conueniens est etiam illam quocunque perpetuam non temporalem esse debere, sicut propria eius est natura vt habetur in l. de contractu, & in l. non est C. de rescindend. vendit. Quam ob rem non arbitror ad certum tempus emptionis, ac venditionis contractû sic posse celebrari, vt tempore adimpleto, restituatur res vendita, præcium vero lucretetur venditor; At si

præcium quoque restitueretur sicut cæteri contractus ad certum tempus celebrari possunt, ita & venditionem ipsam admisterem iuxt. text. cum gloss. in verb. contractus C. de legat. Vbi sanè præcium non restitueretur, non emptionem, ac venditionem, sed locationem magis contractam fuisse existimarem, si quidem ex ipsius rei effectû, non ex verborum prolatione hic, vel alius contractus arguitur l. si vno in princip. ff. locati l. Insulâ de præscript. verb. ideoque venditionis appellatio latissimè patet vt interdum locationem significet l. hi qui C. locati; & in l. cætera S. Cæsar de publ. A. cedit in super quod temporalis venditio in fraudem facta existimatur Bald. in rub. C. de vsur. ad finem non omittam tamen tradidisse Fab. de Mont. in tractat. de emption. & vendition. quæstion. vltim. numer. vndecimo valere venditionem ad vitam alicuius factam cum congruum præciû consideratis rei qualitate, & euentis ætate, interuenit iuxta tradita per Doctores in l. de fideicommissio C. de transactionibus. Vnde &c.

*Queritur An detur appellatio à Prefecto
Classis maritimæ ad Sacrum Regium
Consilium Neapolitanum.*

EGo arbitror quod ab illustrissimo Capitaneo generali triremium neapolitanarû ad Sacrum Regium Consilium posse rectè appellari quoniam appellatio quæ dicitur commune auxilium vt valdè egregie tradit Vant. numer octauo in suo tractatu est defensio, naturali iure hominibus concessa vt dicit Abb. numer. sext. eod. titul. & semper censetur permissa nisi expresse reperiat prohibita vt per Bertach. in verb. appellatio. Ex hinc est quod
ncc

nec per Principem tolli potest vt refert idem Abb. in loco superius citato numero. septimo, nec per statutum vt uoluit Brun. in suo tractat. Nec etiam per consuetudinem vt ibidem est videre. Et admitti. huiusmodi appellationem debere colligi potest ex tacita voluntate Serenissimi Regis nostri Catholici iuxta ea quæ habentur per Ioann. Andr. in cap. final. de cens. in sext. nec non per Abb. in capit. cum ex officij column. quarta, versiculo. & nota de præscriptionibus qui in instructionibus D. Ioanni Austriaco traditis præcipiebat expresse vt appellationes eorum qui ab Illustrissimo Tiresimio Capiteano Generali condendati fuissent admicterentur igitur primeuæ consuetudini derogasse videtur, & nouam in contrarium induxisse, tollitur enim consuetudo per aliã consuetudinem fauorabiliorem vt traditur per Bertach. in loco superius allegato Præterea magnus nostri Regni Admiratus maiorem iurisdictionem habet vt est videre apud Frecc. in suo tractat. & nihilominus ab eius sententia ad Sac. Consilium appellatur vt habetur in II. partit. Igitur multo magis dicendum est idem in hoc proposito, præsertim cum reducatur actus ad dispositionem iuris communis permittentis appellationem iuxta notata in l. si vnus §. pactus ne peteret ff. de pact. Verũ quia in belli procinctu si appellationibus deferretur lites sæpè fierent immortales & locus nõ patitur credere quod posset in ijs tantum causis appellationes admitti ex quibus poena mortis, vel mutilationis membri venit irroganda, aut alia similis pro vt Domino generali Auditori congruum magis videbitur, nam consuetudines contra iuris dispositionem, & exorbitantes sunt saltem restringendæ vt tradit etiam idem Bertach. & alij sequiores sexcentis in iure varijs in locis quos breuatis causa non referam, & sic.

Virum

Utrum filius in vita patris legitimam accipere compellatur, & que alimenta ei prestare teneatur pater.

Quæritur an filius in vita patris compellatur accipere legitimam portionem præueniendo vltimū iudicium? Et si compellitur, an excludatur ab alimentorum petitione? Et si de legitima in vita tractari non debet numquid alimenta possint excedere fructus legitimæ? Nec nõ quæ ei prestare teneatur sub nomine alimentorum. Quoad primum videretur dicendum filium in vita patris compelli non posse accipere legitimam secundum Bald. in l. illud sub num. 7. & sub verb. tertio quæritur C. de sacros. Eccles. Vbi dicit quod numquam viuo patre potest filius legitimam petere. Tamen pōt pater in soluendo præuenire si vult per l. quoniã nouella C. de inoff. testam. & l. cū quæstio S. fin. ff. ad l. falcid. Et idem Bal. in l. secunda, num. secundo C. de reuoc. ijs, quæ in fraudem credit. Vbi ait, Quæro quid de legitima, & de alimentis si pater in vita assignauit filio legitimam, quod facere potest præueniendo vltimum iudicium argum. ff. ad legem falcid. l. cum quo de peculio. S. fin. Vel quando filius petit alimenta, & pater dicat tolle portionem substantiæ, quæ tibi contingit, hanc opinionem sequitur Fabia. de Monte in Repet. Auten. Nouissima quæstione 10. princip. nu. 152. cum sequen. C. de inoff. testam. qui alleg. etiã Bar. in l. 1. S. si parens ff. si à paren. quis sue. manumif. sed dicta Bar. ibi non videntur facere ad rem. quæritur. n. quid si dedit simpliciter pater pro filio, vel filius patri, tantum quod sufficiebat ad legitimam. Dic (inquit ipse) vt l. cum quo in fin. ad leg. falcid.

falcid. &c. Et in fine subdit. Item prædicta omnia intellige secundum iura antiqua. Secundum quæ sufficiebat dari quoquo relicti tit. sed hodie oportet, quod habeant aliquid iure instit. vt d. S. Aliud. Contrariâ tñ opinionē, & sic quod pater non possit filio inuito legitimam in vita ipsius patris assignare iuridicam esse arbitror. Mouet me præerea alia ratio nēpè, quod legitima attribuitur secundum quantitatem bonorum, quæ reperiuntur tempore mortis patris. Tex. est in l. cum quæritur, ibi mortis tempore, & in Aut. Nouissima ibi ex substantia deficientis, vbi hoc notat las. num. 4. C. de inoff. testam. Et quamuis las. ibi in 3. coll. num. 9. & 12. limitet quod proxime dictum est, dupliciter. Primo quando pater voluntariè assignasset legitimam filio tamē eam non firmat, sed ait palam, eā reprobati & cōmuniter. Præter id quod intelligitur quando filio consentienti fuit assignata, prout loquitur Dec. in cons. 616. viso contractu num. 5. ibi etiam tradidit num. 6. legitimam deberi secundum æstimationem bonorum, quæ reperiuntur tempore mortis patris. Reprobatur enim cōmuniter glo. in Aut. de hæred. & falcid. in §. igitur autem in verb. auferri, quod legitima debeat in vita patris. Reprobatur enim per Doct. ibi in l. 1. §. si impuberis per illum text. cum simi. ff. de coll. bono. Et passim alibi tradidit p. Soc. in cōs. 51. eleganter num. 6. lib. 1. & dixit Abbas in cap. Raynutius in fin. de testam. quod filius non potest petere legitimam in vita patris etiam si pater fuerit monachus effectus. Et si non licet patri filium inuitum emancipare §. generaliter Aut. quibus modis Nat. efficiantur sui. coll. 7. sic etiam non cōpellitur pater illū emancipare §. fin. quibus mod. ius patr. potest. sol. Nisi ex causis de quibus ibi per glof. & Doctor. Quæ ratione poterit pater filio inuito legitimam assignare in vita? Nam si filius aliquam ex qua-

tuor.

tuordecim causis commisserit de quibus in *S. causas in*
Aut. ut cum de appell. cogno. poterit exheredari. & sic
è domo expelli, quinimmo ex æqualibus, & maioribus
causis secundum communem opinionem, ut tradit Ale-
xan. in l. non licet. C. de libe. præter. Rip. in rub. extr. de
iud. num. 19. in fin. Et ego dixi in rub. C. de edendo nu.
57. Ex his probari videtur patrem regulariter non
posse filio nolenti, seù inuito legitimam in vita assignare.
Non obstant in contrarium adducta. Nam ad primum
ex Bald. quod pater in soluendo legitimam potest præ-
uenire si vult: Aduertendū est quod dictū Doctoris in-
telligi debet secundum leges quas allegat, ut scribit
Bart. quem cæteri sequuntur in l. non solum la secunda
§ si liberationis verba sub num. 7. ff. de liber. leg. Allegat
Bald. primo l. quoniã nouella C. de inoff. testam. vbi do-
natio propter nuptias prout dos conferri debet, & in-
legitima imputari, quæ dantur nolenti, & constat dona-
tionem conferri non posse in inuitum l. hoc iure §. non
potest ff. de donation. quamuis non posset dici mera
donatio. Cum pater ad id compelli posset off. Iudicis:
prout de dote dicitur in l. qui liberis ff. de ritu nuptia-
tum. Nam dos data donationem ante nuptias meretur.
Autem. dos data C. de donation. ante nuptias. secundo
alleg. Bald. l. cum qu. §. fin. ff. ad l. falcid. quæ loquitur
quando testator legauit eam quartam hæredi quam de-
tracturus fuisset pro falcidia, ea mente ne vteretur falcid-
ia, ut dicit glos. ibi id enim pendebat à voluntate ip-
sius testatoris. Et sic non facit ad rem. Ad secundum de
ijs, quæ scribit Bald. in l. 2. C. de reuocandis, ijs quæ in
fraudem creditorum respondetur quod d. l. cum quo
§. final. quam allegat in argumētum, nō facit ut proximè
dixi, & dum subdit, vel quando filius petit alimenta lo-
quitur apertè quando concurrebat voluntas filij cum
legi:

legitima succedat loco alimentorum, sicut dos loco legitime Angel. in conf. 300. Punctus talis est num. 1. & 2. Soc. in conf. 207. in causa D. Annæ num. 2. lib. 2. Et quod dos succedat loco alimentorum tradit Alexan. conf. 7. visis, & diligenter nu. 2. lib. 2. Allegat ultra alios Cyn. in l. non omni C. de administr. tutor. vbi in fine dicit causam dotis esse æquè fauorabilem, & plusquam alimentorum. Et dixit Bald. Nouel. in tractat. de dote in 6. par. in 4. priuilegio dotem scilicet succedere loco legitime, & magis priuilegiatam esse, quam causa alimentorum ratione de qua ibi & quod legitima subrogetur loco alimentorum Tradit Gugl. à Monfer. in tract. de succ. reg. in 4. dubio num. 2. Ad secundum principale dubium patet solutio ex supradictis v3. quod non compellatur, & si spontè reciperet legitimam non posset ultra eam petere filius alimēta, cū legitima sit loco alimentorū, vt supra dictum est. Ad tertium patet similiter solutio ex prædictis quia cum legitima subrogetur loco alimentorum non tenetur pater ad alimenta ultra legitimam. Sed videamus vterius, an & quando teneatur pater alimēta filio legitimo, & naturali præstare. Et primo fit regula quod teneatur etiam si filius non sit in potestate patris, l. si quis à liberis in princ. & ver. 1. de liberis agnoscendis Bart. in tract. de aliment. col. 1. in fin. verb. vito quod contineatur Soc. in. conf. 161. pro decil. in princ. l. 2. vbi etiam de filijs naturalibus, & de spurijs. Limitatur primo regula ista quando filius causam aliquam commisisset ex qua posset exheredari eo enim casu, nec alimenta debentur l. si quis à liberis supra alleg. S. idem Iudex. & ibi glos. in verbo deulerit Bart. in tractat. de aliment. coll. 2. circa princip. in verbo quæro an ex causis. Tradit Iaf. in l. ius ciuile num. 25. ff. de iust. & iure. Secundo limitatur, quando filius haberet alim. ex qua

subtentari posset Bart. loco præalleg. in tractat. de aliment. per text. d. l. si quis à liberis §. sed si filius, qui text. loquitur etiam si filius aliter habet unde se aliat. Id autem quod de arte dicitur declarat Bart. nisi sit persona, quæ operari dedignetur, ut homo nobilis, sed si præsupponimus eum artem habere, consequetur dicimus eum non dedignari. Multi enim sunt nobiles, qui mercaturam aliamue artem exercent. Dec. cons. 576. pro resolutione num. 3. Dixit patrem tunc demum teneri alimenta præstare filio, quando à seipso alere se non posse videtur: Et ideo si filius sit beneficiatus ita quod honestè viuere possit non debentur ei alimenta à patre. Sic etiam in effectu consuluit Socc. Iun. in cons. 8. studio in præsentia causa nu. 13 lib. 3. Si ergo filius esset Doctor, qui aduocando, consulendo, publicè profitendo, vel magistratus gerendo posset sibi alimenta quærere vel similes, habens à Principe stipendia non tenetur ei pater ad alimenta. Sed quando essemus in casu in quo deberentur à patre alimenta taxanda essent arbitrio Iudicis secundum qualitatem personarum, & quantitatem patrimonij, & ex fructibus l. pen. in princip. & ibi Bart. ff. de aliment. leg. licet ille text. loquatur de alimentis legatis ex dispos. legis si quis à liberis supra alleg. §. sed si filius vers. deinde ibi pro modo facultatum, & in §. de alimentis. Et hæc procedere videntur quando filius habitat cum patre. Sed quid si seorsum à patre? Franciscus Aret. in l. quidam cum filium in primo not. tradens doctori, quod debeantur alimenta habitanti cum patre ait videri hoc limitandum. Si ex aliqua iusta causa non posset pacificè filius habitare in domo paterna cum patre. Et quamuis Paul. Cast. in l. secunda nu. 3. ver. Sed nunc quæro C. famil. ercisc. mouens quæstionem quando filius viuente patre vult ab eo recedere cum vxore si pater consentiat, & filius

filius iustā habeat causā recedendi debeat tūc pater filio cōsignare dotē vxoris, nihilq. dicat de alimentis intelligo eum loqui in casu in quo non debentur alimenta secundum ea quæ supra dicta sunt. Concludo igitur patrem non posse regulariter in vita consignare legitimam filio volenti, & quod recipienti legitima non debeatur alia alimenta cum eorum loco sit legitima. Et posse filio denegari alimenta ex ijs causis ex quibus potest exheredari. Nec deberi alimenta filio quando aliunde honestè habere potest, & quod eo casu quo debentur alimenta filio à patre debentur secundum qualitatem personarum, & quantitatem patrimonij, ex fructibus, & si filius habitet cum patre, vel si cum eo ex aliqua iusta causa nō possit habitare, etiam si seorsum habitet. Et sic dubium non est patrem filijs tenēri alimenta præstare per l. si quis à liberis ff. de liber. agnoscend. cum vulgar. dubitari tamen denique sæpè contingit, horum alimētorum appellatione quæ comprehendantur, & respondemus non solum omnia quæ esui, & potui necessaria sunt contineri l. verbo victus ff. de verbor. significationib. vbi latè Rebuff. sed & vestes l. vestis §. primo de aur. & a gent. legat. necnon suppellectilia vt latè tradit Sim. Præ. in suo tractat. de interpret. vltim. volunt. lib. 4. dubit. 11. num. 42. & in specie lectum etiam, vt est videre in l. quos nō §. verbum viuere de verbor. significationibus, & Bartol. de aliment. num. 3. insuper & equos vt rectè per Cordub. in dicta l. si quis à liberis §. non tantum num. 26. seruos etiam & eorum salaria l. cum plures §. si tu or de administrat. tut. l. vxori de aur. & argent. legat. cum mille alijs concordantib. Nec non impensas studiorum, vel militiæ, vt post Bartol. de aliment. num. 2. explicat latè Cordub. vbi supra num. mihi 31 & 35. Pont. de alim. cap. 17. num. 21. & cap. 7. num. 5. post alios quos

citat per Crauett. conf. 336. lib. 2. nu. 47. Decian. conf. 14. num. 14 lib. 1. Et habitationem l. legatis, & l. final. de aliment. & cibar. legat. tradit præter alios etiam Roland. conf. 22. lib. 1. gloss. in cap. Episcopus in verb. victus 10. quæst. 2. Hæc autem omnia non simpliciter debentur filiis tantum, sed eorum liberis, & vxoribus, vt per gloss. & Bartol. traditur in dict. l. si quis à liberis S. non tantum superius allegata, & per tex. in l. si à filia S. 1. famil. erciscund. & iterum per Bartol. & Alber. in dicto S. non tantum per Couarr. in epitom. de spons. part. 2. cap. 8. S. 6. num. 5. per Paleott. in suo tractat. de nothis. & spur. cap. 47. num. mihi septimo; Natta conf. 278. lib. 2. vbi latissimè hæc concludit. Quando tamen ex patris consensu filius vxorem duxisset, & condignam, & alia similia quæ ab eo, qui alimenta præstare tenetur debentur latè videri, possunt per scribentes in locis superius præallegatis, nec non per alios ab ipsis sæpè citatos. Horum verò omnium quantitas, vt superius dixi est taxanda arbitrio iusti Iudicis pro modo facultatum, & caritate alimentæ præstantis, & pro dignitate, & qualitate alimentarij, & alentis, ac pro consuetudine, & moribus Regionis est etiam præstanda l. penultima in principio de aliment. & cibar. legat. & latè est videre per Menoch. lib. 2. de arbitrar. iudic. casu 169. qui alios refert per Pont. de aliment. cap. 7. & 17. num. mihi 27. per Decian. conf. 9. in fin. lib. 1. per Cordub. in dicto S. non tantum, & alios quos consulto breuitatis causa omitto. Ad prædicta omnia iam constat teneri patrem tum naturali, tum ciuili iure inspecto l. 1. S. ius naturale de iustit. & iur. & d. l. si quis à liber. cum concordantib. quo fit vt si tradidit non possit ea repetere etiam si ea voluntate dedisset l. sicut C. de actionib. & obligationib. alioquin nulla esset obligatio, & sine effectu contra vulgaria iura,

& ad

& ad hoc multum facit Alciati responsum conf. 34. lib. 5. idcirco omnino est videndus, nam ponit gladium, vt dici solet ad radices, prædicta verò cessant si filius patri ingratus extiterit iuxta latè tradita per Pont. de aliment. cap. 5. vbi alios recenset, & superius dixi, & hæc quo ad primum, & secundum dubium propositum sufficiat, &c.

*Queritur an Populus, vel eius Ecclesiæ Rector
& Beneficiatus teneatur ad reparatio-
nem, vel readificationem Ecclesiæ.*

IVra Canonica constituunt, vt quicumque Beneficiati etiam minoribus beneficijs conferre, & contribuere teneantur in ædificandis, & reparandis Ecclesijs iuxta eorum possibilitatem deductis decenter necessarijs pro eorum victu, & vestitu per tex. Innoc. Primi Pape 16. quæst. 1. cap. si monachus, & in decret. sub tit. de ædificand. Eccl. cap. 1. & cap. de his, & c. final. de his, quæ fiunt à maior. part. cap. & tenentur secundum gloss. Ioan. Andr. & Butr. in d. cap. 1. quando quarta reddituû, & obventionum Ecclesiæ reseruata pro Ecclesiæ fabrica non sufficit. Nam quarta iure Canonum antiquorum deputata est fabricæ cap. concesso, cap. quatuor, cap. de redditibus, cap. cognouimus, & cap. mos est 12. quæst. 2. & per illos Canones gloss. in d. cap. quatuor, colligit laicos non esse compellendos ad reparationem fabricæ Ecclesiæ, sed tantum Clericos, & si Sacerdos beneficiatus percipit quartam illam deputatam fabricæ, tenetur pro illa quarta cap. decernimus 10. quæst. 1. & cap. vnio. quæst. 3. quod si illa quarta non sufficit tenetur supplere de reliquis fructibus, & obventionibus, deducto, vt dixi, ne egeat. gloss. & alij præalleg. in d. cap. 1. Innocent. in d.

in dicto cap. de his, & si alud non occurreret procul dubio ex præmissis concludendum videretur Rectorem tenere contribuere pro reparatione, ac restauratione Ecclesiæ collapsæ, & diruptæ; sed quia in materia hac reparationis, & reedificationis Ecclesiarum an Populus teneatur, an verò Beneficiarius, principaliter attenditur consuetudo, & si Populus consuevit fabricare, & reparare non tenetur Sacerdos, seu Rector Ecclesiæ concurrere, vt in speciaz Abb. firmavit in dicto cap. 1. de Eccles. ædific. post Innoc. dicto cap. fin. de his, quæ fiunt à maior. part. cap. motus, quia laudabilis, ac utilis non præiudicialis Ecclesiæ consuetudo, à laicis seruanda est cap. consilium, de obseruand. ieiun. quam etiam conclusionem probauit Henric. Boic. dicto cap. 1. vbi præterea addit aliam rationem, quia Populus in Ecclesia percipit Sacramenta spiritualia, & ideo, &c. Magna quippè est vis consuetudinis, vt legi æquipolleat. l. de quibus, l. seq. ff. de leg. cap. fin. de consuet. & in iuribus, & rebus Ecclesiasticis principaliter consuetudinem obseruandam esse admonent plures iuris Canonici auctoritates in cap. cum Ecclesia Vulterana, de elect. in cap. cum Ecclesia, de caus. poss. & propt. in cap. ea noscitur, de ijs, quæ fiunt à Prælat. in cap. unico §. fin. Ne Sede vacan. lib. 6. etiam contra ius commune cap. cum dilectus, extr. de consuetud. Vnde consuetudo, quòd Beneficiarius cum patroni consensu eligat sibi successorem de iure substatetur Cæs. Lambert. post alios, de iur. pat. lib. 2. par. 1. Artic. 21. 6. quæst. princ. num. 7. Item consuetudo alterans solemnia in alienationibus bonorum Ecclesiasticorum vltra ius commune valere dixit Rora Rom. in Antiquis sub rubr. de consuetud. decis. prima post Innoc. in cap. nulli, de reb. Ecc. non alienandis. Item quòd fructus Beneficiorum primi anni Vacantium applicen-

plificentur alicui singulari personæ, Dominic. tenet in cap. si propter tua, de rescript. in 6. Ioan. Andr. in cap. nemo potest plus, de reg. iur. in 6. Cæs. Lambert. lib. 3. in artic. 5. quæst. 2. princ. cum alijs ab eo adductis. Quâ sententiam amplectendam omnimodo arbitror, tum ob summam quam continet æquitatem, & Ecclesiæ, atq; eius præfuli fauorabilem, tum ob consuetudinem superior relaram, ex qua ius proueniens fortius est, quàm si proueniret ex pacto, Bald. in tit. de pac. const. §. amplius, in verbo saluo iure, quem Ias. sequitur conf. 84. col. 3. lib. 3. at si præcessisset inter Rectorem Ecclesiæ, & Ciues circa rem, de qua agitur pactum, esset quidem obseruandum, tum etiam, quia damnum ex facto ipsorum ciuium, vt præsupponitur forsan etiã prouenit, ipsi igitur damnum dedisse videntur l. qui occidit §. in hac, ad l. Aquil. l. 4. in fin. vi bon. rapt. l. si creditor, l. creditor, l. nulla C. de pign. act. l. cum duobus §. damna, pro soc. l. si vendita l. lectos, de peric. & commod. rei vend. Bart. in l. si vt certò §. sed interdum, commod. nec excusantur, nisi omni culpa caruisse probetur, Bart. Alexand. & Ias. in l. si quis §. an verò ff. de edend. Paris. conf. 256. num. 5. lib. 4. at nemo non credidisset ex ea constructione, damnum futurum, quod culpam, & quidem latam arguit l. si putator §. nam culpæ, ad l. Aquil. l. latæ culpæ, de regul. iur. quæ dolo æquiparatur, l. quod Nerua, ff. de pos. eo magis, cum sit notabile damnum, quod egreditur fructus beneficij, ad not. per Bart. & Bald. in l. licet. C. loc. Gozad. conf. 64. nu. 9. Cæph. 104. nu. 4. lib. 1. & demum, quia Massarij in se omnem curam Ecclesiæ susceperunt, ideo aduersam quoq; fortunam suscepisse intelliguntur, Bart. in l. si is, qui pro emptore ff. de acq. hæred. not. in l. reddatur C. de profess. lib. 10. Corn. conf. 23. lib. 2. Quare, &c.

Agitur

Agitur num Episcopo liceat sine consensu Capituli permutare, vel alienare bona Ecclesiastica.

Quamuis res Ecclesiarum ex sola Episcopi voluntate absque fratrum consensu, & alijs sollempnitatibus alienari nequeant cap. sine exceptione 12. quæst. 2. cap. 1. de reb. Eccl. non alienand. Extrauag. ambitiosæ eod. tit. cum concord. tamen in permutatione res non est apud omnes sic expedita, nã de hac re multæ extant ad utramque partem rationes, vt latè per Luc. à Penn. in l. 1. col. 2. C. de fid. inst. um. & iur. hast. fisc. lib. 10. Verum magis communis opinio est, idem esse in permutatione, per text. in cap. cum venerabilis de except. vt per Barb. & alios in Rub. de reb. Eccl. non alienand. quoniã indistinctè alienaretur res directò alienari prohibita contra cap. cum quid vna via de reg. iur. in 6. & per Rebuff. in traç. de alien. rer. Eccl. in verb. cõmutare. Nihilominus subsistẽte legitima causa nõ solũ necessitatis, sed vtilitatis tantum, & incommoditatis etiam sola Episcopi voluntate absq; Rectoris, vel fratrum consensu permutatio, & quæuis alia alienatio rei Ecclesiasticæ exiguæ tamen permula est, vt tex. est expressus in cap. terrulas 12. quæst. 2. in cap. tua de his quæ fiunt à præl. & in dicto cap. sine exceptione, gloss. in l. cum h. S. eam transactionem ff. de transf. Dec. in cap. quæ in Ecclesiarum col. 2. & seq. de const. in cap. causamque ad fin. de iud. cum infinitis cumulatis per Gabr. lib. 3. concl. tit. de rer. alien. concl. 1. Nec obstat tex. in cap. 1. 17. quæst. 1. vbi de exiguo prædio agitur, & tamen sollempnitas exigitur; tam tex. ille loquitur de exiguo prædio, ex quo tamen red;

redditus percipi possunt, arg. l. si fundus sterilis in princ. vbi gloss. ff. de reb. eorum, & ita iura etiam concordantia procedunt. At in dicto cap. terrulas de re minima agitur, ex qua nulli, vel modici redditus percipi possunt, & sic causa viget utilitatis, & incommoditatis, vt per Scrib. vbi Berous in dicto cap. quæ in Ecclesiarum num. 41. Ex his igitur, omissis infinitis, quæ cumulari possent, decidendum est posse Episcopum ex causa utilitatis res Ecclesiæ minus utile ex sola ipsius voluntate permutare, eo magis quia alienatio à Prælato facta in Ecclesiæ utilitatem celsisse semper præsumitur secundum Bald. in cap. primo col. 5. qui feud. dar. poss. quem latius sequitur Alex. cõs. 79. nu. 6. lib. 1. Reliqua verò in aliud tempus distulimus, nam nunc cum publicis, tum priuatis sum maximo opere distensus occupationibus Maiorē nacti fortasse aliquando otium spartam hanc Deo dante materiam tractabimus cum multa inter. m. tempus, & studiosi quæ fortè præteriimus possint suggere. Interim consulite, ac videre moderniores Auctores ad quos vos alacri animo, ac libentissimè vos remitto, &c.

Creditor ex inæqualibus causis quomodo computare debeat summam receptam, & sic declaratur textus in l. in his S. Imperator ff. de solutionibus.

NE clauam è manu Herculis velle auferre videar, prætermittis, quæ in dubio de quo agitur latè afferri possent eorum quæ mihi iuris esse videntur Summa summarum erit creditorem ex pluribus causis inæqualibus, nempe successiõnis, vitæ militiæ, & partis patrij, quarū alterā altera excedit; non in vnâ, vel in omnibus cau-

sis æqualiter, sed in omnibus pro rata proportionabili-
 ter summam sibi à patre in vita ob eas causas præstitam
 computare debere. In primis cum possit pater in vita
 præueniendo vltimum iudicium consentienti filio in
 successionis rationem aliquam pecuniæ, vel aliorum bo-
 norum quanti arem concedere, l. quoniam nouella, l. si
 quando §. 1. C. de inoff. testam. l. Papirianus §. si quis
 mortis & l. si non mortis ff. eod. tit. & per Bart. in l. illud
 quæst. 3. C. de sacrosan. Eccl. in l. cum quis ff. de con-
 dit. caul. dat. & latè Suar. ad l. quoniam in prioribus 4.
 limit. nu. 3. C. de inoff. testam. & eo modo ex propria
 voluntate filius creditor constitutus, nihil habet quod
 eam ob causam contrauenire possit, cum vt in certam
 causam computet non accepit, sed indistinctè. Deinde
 quia licet in dubio in duriolem causam censeatur facta
 solutio l. cæterum l. in ijs ff. de solut. Bart. in l. 1. eodem
 tit. Roman. conf. 94. & Alexand. 85. lib. 3. hoc tamè ces-
 sat in casu de quo agitur, nam, vt audio, expressè actum
 est, vt in omnibus prædictis causis computaretur, vt per
 Roman. dict. conf. 94. igitur in omnibus causis compu-
 ratio fieri debet, iuxta iuris dispositionem: At iuris est
 dispositio, vt proportionabiliter solutio facta censeatur,
 siue æquales, siue inæquales sint causæ l. illud vbi glo. de
 solut. Bal. & Imol. l. si in duab. de regul. iur. & optim. tex.
 est in l. pupill. §. cum eodem de solut. vbi creditori pro
 rata plurius causarum quod ex pignoris venditione
 prouenit cedere dicitur, & ita gloss. etiam per illum tex.
 in l. si finita, §. cum autem ff. de damn. inf. meritò, &c. Et
 quamuis omnibus vbique de hac re scrib. dubium faciat
 Iurisconsulti responsum in l. in his §. Imperator de so-
 lut. quo loci deciditur præcium pignoris venditi ad cau-
 sam vsurarum tam debitarum, quàm indebitarum æqua-
 liter non etiã pro rata pertinere; erant tamen ibi æqua-
 les

les quantitates in re principali, licet dispares in accessorijs, non mirū ideo si æqualiter sit relatio, non pro rata; quoniam erat ibi pignus æqualiter pro utrisque vsuris obligatum, nec minus pro in debitis retineri poterat, quam pro debitis vt per Oldr. Bar. Castr. & alios cōmuniter, & latius per Alber. in dicta l. 1. de solutionibus numeros mihi tertio distinguentem. Præterea ex ipsa arbitri sententia idem euidenter apparet, cuius verba nullam impropriatē admittunt vulg. iuribus, dicitur enim in ea, computationem pro rata admitti debere, quæ distinctio, pro rata tantum abest, vt æqualitatem significet, vt illi potius veluti contraria opponatur, vt euidenter patet in l. sic pro rata ff. de relig. & sumpt. funer. in l. si finita §. cum autem plures de damn. inf. in dicta l. in his §. Imperator de solutionib. in Auth. si quando C. de const. pec. cum simil. per Alber. latè in l. 2. §. cum in eandem nu. 6. ad l. Rhod. de iact. per Bal. in Authent. de functo Verb. sequitur in text. C. ad Tertull. in l. ult. opp. tertia C. de impub. & alijs lib. Nec vnquam æqualitatem significat, nisi vbi necessitas subiectæ materiæ exoptulat, vt in §. ult. inst. de inoff. testamento. Ne admittenda erit arbitri declaratio post promulgatum laudum interpretantis, pro rata idest æqualiter quoniam cum iam functus sit munere suo, isthęc interpretatio impropria non propriā verbi significationē ei non permittitur; præsertim cum sententiæ correctio resultaret, atque emendatio, vt in l. dicere cum seqq. ff. de arbitr. Part. in l. quid tamen cod. tit. Ancher. cons. 111. & 221. C. mens. cons. 17. Abb. in cap. cum olim de arb. cum mille concord. fieri ergo debet computatio pro rata, idest proportionabiliter reddendo singula singulis, non æqualiter, aut viriliter, & hæc iuribus contraria esse nunquam probabitur. Vnde, &c.

Dubatur an valeat testamentum in quo quis fuerit in mobilibus, & alter in acquisitis institutus, nec non si testamentum à matre præterita non dicatur nullum, an venientes ab intestato id opponere poterint.

IN casu proposito, in quo Titius fuit in mobilibus hæres institutus, & Seius in acquisitis per ipsum testatorem, nullo alio penitus dato cohærede, quod valeat testamentum nulli dubium est, per l. 1. §. si ex fundo ff. de her. inst. cum vulg. &c. An verò succedant in reliquis æqualiter, vel pro partibus hæreditarijs, hoc dubiũ habet, quoniam instituti in disparibus partibus, & inuicem substituti, pro hæreditaria portione succedunt, nisi expressè à testatore aliter dispositum fuerit l. quoties, §. hæredes de hæ. inst. §. si plures inst. eodem hæc verò nihil fuit à testatore expressum, ideo videntur à testatore tacitè ad eandem partem vocati in reliquo bonorum ad quam iuxta rationem valoris instituti fuerunt l. si ita ff. de sec. tab. l. interdum de hæ. inst. in §. 1. & l. 3. C. de mil. test. cum sim. Veritas tamen est in cõtrarium, quod pro æqualibus partibus succedant, quoniam cum nemo sit vniuersaliter, vel simpliciter præter eos institutus, per iuris interpretationem, detracta certarum rerum mentione, censentur vniuersaliter instituti dist. §. si ex fundo & l. si certarum de mil. test. tamen unicuique ipsorum adjudicari debet res in testamento relicta, quamvis vna sit maioris valoris, quàm altera vt in dicta l. si certarum §. 1. quia in illa legatarij loco habentur, vt per Bart. in l. quoties ad fin. C. de hæ. inst. & in reliquo hæreditatis pro æquali portione succedunt, vt est tex. in l. ex facto pro
pone-

ponebatur vers. ita igitur de hæ. inst. quo, in proposito, in iure melior non inuenitur. Quod etiam inde suadetur, quia onera hæreditaria æqualiter substinent hoc casu d. l. ex facto vers. unde scio quæsitum, (quod utique non esset, si pro hæreditarijs partibus fieret diuisio l. pro hæreditarijs C. de her. act.) quoniam æs alienum dicitur vniuersum patrimonium respicere, non res tantum singulares l. 1. §. si hæres ad Treb. l. fideicomm. §. tractatus de iud. cum concord. Nec obstat l. interdum §. 1. cum alijs, &c. quia procedit quando expressè plures in parte fuerunt instituti, vt in quota, vel simpliciter, aut vniuersaliter; quo casu procedunt omnia quæ in contrarium allegari possent, vt declarat. Folg. in cons. 69. punctus talis est, circa medium, quem refert, & sequitur Soc. Jun. in cons. 27. sub nu. 9. vol. 1. At vbi in certa re, vt in casu nostro, fuerunt instituti, quia eam vt legatarij obtinent, secus est, vt per Imol. in dict. l. ex facto. & per alios post Bart. in d. l. quoties. Circa aliud an testamentum filij, in quo præterita est mater, præsupposito quod non valeat, velut contra §. aliud quoque capitulum iuncto §. sancimus in Auth. vt cum de app. cogn. si à matre non dicatur nullum, possint venientes ab intestato dicere nullum? Licet prima facie videatur dicendum quod sic, quia mater tacendo sibi præiudicasse videtur, & testamentum ipso iure est nullum, ita quod pateat via venientibus ab intestato, vt per glo. in l. is qui in potestate in ver. quia, ff. de leg. præst. per Ang. in l. posthumo. C. de contr. tab. & latè per Tiraquell. in l. si vnquam in ver. reuertatur nu. 11. C. de reu. don. & in tract. de morte par. 7. declar. 1. num. 12. Tamen verior videtur opinio huic contraria, quod ita demum sit nullum, si præteritus dicat, vt per Guil. de Bened. in cap. Raynur. in ver. b. in eod. testamento nu. 86. extr. de testam. nam ius dicen-

di nullum inducitur est in fauorem præteriti d. S. aliud quoque capitulum, & fauori suo quilibet renunciare potest l. pen. C. de pact. Nec mater sibi tacendo præiudicasse videtur, quia superest ei tempus, vt communiter tenent Doct. in l. posthumo C. de contr. tab. vbi Alexan. num. 22. alios refert. Et licet testamentum esset ipso iure nullum, non tamen irritantur legata, sed firma præmanent, vt habetur per Auth. ex causa de lib. perterit. cum concordantibus. Et ex his sit impositus finis, &c.

*Responsum pro libertate serui, & sic declaratur
text. in l. seruus C. de iudicijs.*

TRia sunt, quæ in præsentî causa aduersus iura serui actoris opponi possunt, nam cætera quæ in facto consistunt, ex ipsis actis resolvuntur. Primum est quod ipse seruus in iudicio esse non possit l. seruus C. de iud. l. quoties ff. si qui. caut. Alterum est quod confessio rei conuenti fuerit extraiudicialis, & vt præten ditur, parte absente, & consequenter nihil operetur l. certam S. si quis absente de conf. l. fin. de inter. act. Tertium, quod testes pro ipso seruo actore producti singulares quodammodo videantur. Hæc non solum non subsistunt, immò ex ipsorum resolutione actoris intentio efficacius probatur, nam nulli dubium est seruam ex causa libertatis, etiam contra Dominum in iudicio posse interuenire l. vix cerris de iur. gloss. in d. l. quoties, & in l. seruus C. de pact. Nec alterum resistit, quoniam confessio patris in ipsius confitentis præiudicium efficaciter operatur l. publica S. fin. de pos. Lanf. in cap. quoniam contra in tit. de conf. num. 27. extra de probat. & quamuis extra iudicialis sit, & parte absente (cuius tamen contrarium patet ex actis) nihilominus in fauorem actoris in proposito
satis

satis probat, nam ubi quis absentis nomine huiusmodi confessionem recipit, & absens illam postea ratam habuit, idem operatur, ac si parte præsente emanasset, Bar. in l. non solum §. si liberationis in fin. de liber. leg. Burr. in cap. veniens col. 3. de renun. Dec. in l. postquam liti nu. 26. C. de pact. Sed in casu isto reus conuentus pluries confessus est ipso leuo actore præsente, ut constat ex actis, & quoque eodem absente, apud se pecuniam depositam à Raiso ysa habere pro ipsius actoris redemptione, eamque confessionem Dominus serui, cum quo de redemptione agebatur, pluries recepit, & seruus eam ratam habuit, quod nemini dubium esse debet, meritò hæc confessio ipsius actoris optimè probat intentionem. Accedit quod favore piæ causæ velut dotis, valida est confessio facta parte absente, Bald. Nouell. de dot. part. 6. spec. 66. quod multo magis dicendū pro libertate, in cuius fauorē et contra regulas iuris communis multa disposita sunt, ita ut ad imitatio aliarum piarum causarum fauorabilissima videatur l. si ita scriptum de man. testam. §. fin. inst. de donat. latè Roman. in repèr. auct. similiter C. ad l. falc. & latius per Euerar. in loco à libert. ad pias cas. Præterea (quòd præcipuum est) isthæc confessio, quamuis extraiudicialis, fuit, pluries, & diuersis, & iisdem loco, & tempore repetita, ut ex testium depositione constat. confessio autem extraiudicialis geminata, & pluries repetita probat, ac si esset iudicialis, ut per Bartol. in l. cum scimus C. de agr. & cens. lib. 11. Abb. & alij in cap. si cautio de fid. instrum. Socc. in reg. 63. vers. fallit 3. Afflic. in decis. 337. cum simil. & est text. in l. unica ad fin. C. de plus petit. quinimò talis confessio geminata extra iudicialis, etiam contra libertatem probat, ut est text. in d. l. cum scimus, & tradit Roman. in repe. l. si verò §. de verò num. 149. sol. mar. ergo multo magis

magis in ipsius fauorem. Nec tertium obstat, nam cum testes pro actore deponentes in eundem rei finem conueniant, singulares dici non possunt l. qui sententiam C. de fun. per quem tex. ita ait Bald. in l. 1. ad fin. C. si vn. ex plur. co magis, quia horum testium depositiones commodissimè iungi possunt, vt per Bald. in l. de quibus nu. 37. ff. de leg. omnes enim deponunt de præfata confessione facta, & iisdem, & diuersis loco, & tempore immò etiam si essent singulares inspecta ipsorum qualitate efficaciter probarent, vt per Paul. Castr. in l. admonendi de iureiur. cuius opinionem tanquam notabilem refert, & sequitur Marsyl. in sing. 114. Ex ijs igitur, & quia rei conuenti exceptiones, & articuli sunt extranei, videtur omninò in fauorè actoris esse pronunciandù, saluo, &c.

*Numdebeatur idem honor substituto
quam principali.*

IN casu proposito mihi, resolutiuè loquendo verissimum videtur quod substituto in officio, vel dignitate non debeat idem honor nec eadem prærogatiua quæ debetur suo principali, & consequenter ei præferatur alius in suo officio principalis qui per se suam exercet dignitatem ita tradit Bald. in l. sed si S. finali ff. de in ius vocand. & latè ibi Iason nu. 6. quem sequitur etià Decius in l. solet nu. 6. ff. de iurisdiction. omn. iud. quia maior est dignitas, quæ proprio iure cõpetit quàm ex persona alterius vt per Bartol. traditur in l. quod Principi, ff. de legat. secund. & ad hoc optimum est Aretini respõsum in cons. 131. consultissimè Domine. Nec obstat quod contrarium voluerint gloss. 1. in cap. quæ causæ 11. quæst. quarta, & Abbas in cap. mādāta de præsumpt. nec

Nec non Roman. in suo singular. 370. & alij passim, quoniam ex doctrina Bartoli satis quidem notabiliter in l. filius de legation. ita dicendum est. Aut quis substitutus est in officio à suo principali, aut à Principe & tunc primo casu procedit prima, & verior nostra opinio, quod substituto idem honor non debeatur, & consequenter, &c. secundo casu procedit altera opinio, & hanc Bartoli distinctionem sequitur Felynus in cap. cum olim il se condo de offic. delegat. in cap. mandata de præsumpt. Decius, & Barb. in cap. sanè de offic. delegat. nec non Frecc. in suo tractatu omnino videndus, nam in proprijs terminis casus nostri loquitur, cum ergo in proposito ille talis non sit à Principe, sed a suo principali substitutus sequitur itaque dicendum, &c.

An teneatur ad interesse tutor qui non curavit pecuniam pupillæ implicare.

ARbitror in difficultate proposita deberi interesse, siue vsuras pupillæ ob negligentiam tutoris qui non curavit pecuniã in honestũ modum lucri implicare, sed potius in proprios vsus forsan conuertit, ita etiam voluit Socc. conf. 2. lib. 1. Roland. conf. 49. nu. 34. lib. 1. Plot. de in lit. iurand. §. 5. num. 17. alias tenetur tantumdem reddere vt tradit Bart. in l. tutor qui rem publicam §. si post & seq. ff. de administration. tut. Paris. conf. 96. nu. 35. lib. 1. Quod deberi etiam patet ex particulari statuto Forliuij sub rubr. de comm. caus. disponente standum esse consilio Iurisconsulti qui illud deberi censuerunt, vt contingit in casu nostro. Immo tenetur etiam si factorem, vel procuratorem constituisset negligentem vt latè ait Plot. in l. si quando num. 248. versic. & minus

excusantur C. vnd. vi Menoch. in suo tract. de recuperand. possess. remed. septimo nu. 23. & seq. quæst. quinta nec non Caualc. latissimè de tutor. & curator. cap. 1. nu. 113. & sequentibus. Et præsumitur negligens, eo ipso quod sciebat se teneri ad id quod diximus vt ait Bart. consil. 102. quem multi sequuti sunt, & inter alios Menoch. in loco superius allegato. Immo constituitur in mora absque interpellatione, non conuertendo in utilitatem pupillæ supradictam pecuniam vt habetur per gloss. in l. cum quidam §. fiscus ff. de vsur. Alexand. in l. quod te nu. 8. & l. vinum vbi alij ff. si cert. peratur, & amplè idem Caualc. cap. 1. sub nu. 226. in superius allegat. tract. de tutor. & curator. nec obstat quod ex aduerso dicitur patrem dictæ pupillæ dotè illam consumpsisse, quinimmo potius præsumi debet in communem utilitatem contulisse, quia viuebant fratres in communi, & vigore huius participationis de communi etiam refici debuit, vt voluit Petr. de Vbald. in suo tract. de duobus fratribus part. nona num. 3. Quod autem dos peruenerit ad communionem inde patet quoniam in transactione inita inter eos fuit dictum quod dictæ pecuniæ ex dicta dotè remanentes de cõione omnium detraherentur, & sic fit argum. de parte ad totum. Nec obstat etiam generalis quietatio de bonis maternis, & paternis, &c. quia dos illa erat iam effecta patrimonium dictæ pupillæ post mortem matris vulgat. l. prima §. veteres vbi gloss. id expressè voluit ff. de acquirend. possession. l. sed & si plures §. filio de vulgar. & pupillar. substitution. igitur non erat amplius quid paternū, vel maternū Cāp. de dot. parte quinta quæst. 67. num. 2. Paris. cons. 85. nu. 37. & seq. lib. 2. sicut hæreditas materna adita per filium non dicitur amplius materna, sed filij patrimonium, vt voluit Angel. cons. 52. nec verba illa generalia, vel ex alia quacunque

que causa, proliet nā restringi debēt ne sequatur absurdū, vt dicit Paul. Castrenf. conf. 50. nu. 2. lib. 2. Sec. conf. 84. nu. 3. in fin. lib. 1. per glo. in cap. literas de reſcript. Crauet. conf. 86. nu. 8. nec extenditur ad præiudicialia l. cū Aquiliana de tranſactioni b. l. obligatione generali de pignorib. Alex. cōf. 46. nu. 7. lib. 1. hec obſtat deniq; nihil de huiusmodi intereſſe fuiſſe dictum, atq; explicatum in tranſactione, quoniam quod non eſt expreſſum peti po- teſt l. ſi de certa C. de tranſactionibus cum alijs concordantibus, quos breuitatis cauſa. relinquo, &c.

*Dubitatur num ex cauſa uſurarum poſſit fieri
per Barones publicatio bonorum.*

IN caſu propoſito numquid ſcilicet publicatio om- nium bonorum ex crimine uſurarum fieri poſſit per Barones huius noſtri Regni, vel per Regiam Audiētiam vbi tribunal Regis eſt, & meo quidem iudicio, niſi mea fallit opinio eſſet prius diligenter attēdenda inueſti- tura, & forma conſeſſionis vt cognofci poſſit, quæ con- ceſſa fuerunt, & quæ Principi reſeruata, tamen ſub du- bio vt proponitur videtur prima facie dicendum quod Barones poſſint cognofcere de huiusmodi publicatione ſi tamen merum, & miſtū imperium habeant, quoniā Ba- rones huius noſtri Regni eam in terris demanialibus poſſunt abſque licētia Regis, vel ipſius Magiſtratus ius dicere inter ſuos vaſſallos, vt per Affi. traditur in con- ſtitution. de quæſtionibus in primo notabili, vbi inquit, ita limitari leg. final. ff. de Iuriſdiction. omn. iudic. & in hoc errare multos Regios Auditores, & mouetur ex do- ctina multorum Iuriſconſultorum, & præſertim Baldi, Abbatis, & Decij in cap. meminimus de appellation. &

in cap. final. de for. competent. Sed hoc non obstante
 veritas est in contrarium, quoniam publicatio bonorum
 in pœnam, est de regalibus vt in titul. quæ sint Regal. in
 vñibus feudorum, & non censentur concessa sub gene-
 rali concessione, vt per HERN. & alios ibidem in loco
 supra allegat. Tãto magis quia publicatio bonorũ quan-
 do fit de iure communi potest fieri per quemlibet iudi-
 cem, sed si fit de iure municipal. non potest fieri nisi per
 Supremum Magistratum, vt per Bald. & Salycet. in l. 2.
 C. ne sine iuss. Princip. & per Aretin. in tractat. malefic.
 versic. bona publicamus col. 3. In proposito autem casu
 nostro publicatio bonorum ex causa vsurarum non fit
 de iure communi, sed de iure constitutionis, vt in con-
 stitutione vsurarum habetur ibi per HERNIAM, AFFLICT. &
 alios, nam pœna vsurarum de iure communi multiplex
 est vt traditur per Menoch. in suo tractat. de arbitrar. iu-
 dic. lib. 2. casu 398. & ita solut. &c.

*l. si quando §. & generaliter, & l. parentibus C.
 de inoffic. testament. conciliantur.*

Consideraui diligenter quæ diuersitatis ratio afferri
 possit. vt verè Antimonia illa dissolueretur, quæ
 inter l. si quando §. & generaliter, & l. parentibus C. de
 inoffic. testament. esse videretur & licet nonnulla occurrif-
 sen; nihil verius tandem (nisi fallor) hac distinctione ad-
 duci posse animaduerti, modo huiusmodi intelligatur
 quod in terminis dicti §. & generaliter legitimã, vel illa
 minus dumtaxat filius ex patris testamento perceperat,
 at in l. parentibus præter legitimam vniuersaliter quoq;
 hæreditatem consequutus fuerat quamuis aliquibus
 oneribus grauatus, vtroque vero casu vniuersali institu-
 tionis

tionis titulo honoratus, cum non nisi eiusmodi filio legitima debeat ut habetur in §. aliud quoque capitulum Authent. ut cum de appellation. cognoscim. sed quoniam casus distinguere, haud satis est nisi etiam distinctionis ratio reddatur, cogitabam idcirco sic dici posse quod ubi præter legitimam filius instituitur, sola paterni testamenti agnitione sibi in legitima præiudicium inferre videtur, ac si expresse renunciaisset quoniam cum patris creditor sit in legitima filius, est enim illa debitum naturale ut dicitur in cap. si pater de testament. in sexto. Et in l. Papinianus §. quarta de inoffic. testam. cum vulgaribus ideo relinquens filio pater in causam necessariam compensandi animum quoque habere videtur iuxta textum in l. huiusmodi §. cum pater ff. de legat. primo ob quam scilicet compensationem non dicitur legitima priuatus argument. text. in l. si pater puellæ C. de inoffic. testament. l. cum ex filio ff. de vulgar. & pupillar. substitutione, & sic etiam per Imol. in l. ultim. sub num. 12. versic. facit optime ff. de condition. instit. quæ compensationis ratio non militat in terminis dicti §. & generaliter merito, &c.

*Quando filij, vel nepotes præteriti
rumpant testamentum.*

NEpotibus, ex filio præmortuo in certis quibusdam rebus ab auctore hæredibus institutis, & filio superstite vniuersaliter dato cohæredere, non est quid huic filio obstare possit, quin liberè, & pacificè reliquo hæreditatis auctoris fruatur, præsertim cum bona fratri mortuo institutionis titulo relicta excedant legitimam, quæ illi competere potuisset, ut in facto mihi præsupponitur. Quod
igitur

igitur dubij fratri superstiti facere posse videtur est qm filij, vel nepotes sunt necessariò instituendi, vel cum causa exhæredandi, alioquin vti præteriti testamentũ rumpunt S. aliud quoq. capitulum in Autent. vt cum de app. cogn. auth. non licet C. de liber. præter. inst. de exhæred. in prin. cum simil. In proposita verò facti specie nec instituti, nec exhæredati fuerunt nepotes, meritò, &c. Quod inde suadetur, quia hæres in re certa alio dato vniuersali cohærede institutus, legatarij loco habetur l. quoties vbi Bart. Bald. & alij C. de hæred. instit. igitur nepotes minimè hæredes instituti videntur, sed legatarij reputantur, meritò, &c. Sed isthæc non sunt eiusmodi, vt testamentum impugnare possint, quod obseruari publicè etiam interest l. vel negare, ff. quemadm. test. aper. ideoque plurima fauorabilia ipsius causa statuta sunt l. 1. C. de sacrosanct. Eccles. §. disponat in auth. de nupt. l. in testamentis vbi scribent de reg. iur. cū vulgarib. Nec obstat quod institutus in certis rebus dicatur legatarius, procedit enim hoc, non quo ad onera hæreditaria, vt per Bart. Bald. Saly. & Iaf. in d. l. quoties, sed quo ad exclusionem à quærela ne rumpatur testamentũ, & verè hæres est, vt dñ in S. cæterum in auth. vt cum de appell. cogn. & Bart. in d. l. quoties ad quod facit bene etiam quod tradit Corn. conf. 298. ante omnia col. 2. vol. 1. & huius opinionis est etiam Socc. conf. 91. lib. 1. quem omninò est videndus, nec tradendus obliuioni.

*Quando dies interpellat pro
homine.*

Diligenter consideravi sicut pro temporis licuit angustia facti speciem à te propositam nec in relato semel in puncto iuris responso sententiam mutare audeo si quidem video ita efficacem esse interpellationem, ut ea hominis facto expressa non sit efficacior, auctore Bald. in l. vinum colum. penultim. versicul. itē quando vult probare ff. si cert. petat. & post eum Iason. in l. si ex legati causa sub numero duodecimo ff. de verbor. obligationib. & in l. si mora numer. 21. ff. solut. matrimon. nec non Decius in l. quod te ad finem ff. si cert. petat. etiā si dies in fauorē debitoris adiecta videatur, ut puta ne infra illam exigatur diem ut voluit apertissimè idem Bald. in l. final. §. præterea C. de iur. dot. & in l. 1. colum. final. versiculo quæro C. quando dies legat. cedit. & per scribentes in supradicta l. vinum ff. si cert. petat. nec non per Alexand. in conf. 157. colum. prima in fine volumin. sexto, præsertim quia mora debitoris ob diei interpellationem præcedente possit creditor solitus lucrum facere peteré interesse lucri cessantis, ut traditur per Bartol. in l. vnica num. 15. C. de sentent. quæ pro eo q̄ interest, & in l. nummis ad fin. versiculi. quæro vtrum ff. de in lit. iurand. cum sexcentis alijs ll. concordantibus, & hoc etiam si non sit lucrum omninò certum sed solum verisimile ut voluit idem Bartol. in supradicta allegata l. vnica nu. 21. C. de sentent. quæ pro eo, quod inter. & Bald. ibidem num. 8. nec non & Salyc. num. 25. & alij Auctores passim. Sed quoniam inter creditorem, & debitorem diuersi fofi ratio absque interpellatione solo
dici

diei lapsu mora non committitur vt voluit Abbas, & Felyn. in cap. licet Heli de Simon. & Iason in l. si ex legati causa in quarta fallent. ff. de legat. primo post Bart. in litem illa sub num. 9. de constitut. pecun. Et in vidua fori etiam diuersitas consideratur beneficio l. vnica C. quand. Imper. Rursus quia nec satis est cessare lucrum ab eo qui solitus est lucrari nisi de certa lucri cessatione probetur secundum Paul. Castrenf. in l. tertia §. nunc de officio ff. de eo quod cert. loc. & per Dec. cons. 322 ad fin. versicul. & in lucro nec non etiam per Affl. & de cif. 20. cum alijs similib. Cætera tui ingenij præstantia suppleat, &c.

*Intellectus ad l. precibus ff. de impuber.
& alijs substitutionibus.*

Omissis omnibus interpretationibus hucusque adductis per varios scribentes hunc verū, & sensum propriū in medium afferam ad cuius intelligentiam tria pro certo præscienda sunt. Et primo hic tractari de substitutione valida nō de iure cōi, sed ex militū priuilegio vt in l. centurio de mil. test. Secundo dico substitutionē post pubertatem iure directo non fideicommissi esse validam. Tertio omninō animaduertendum est dari scilicet hæreditatem in iure, & res etiam hæreditarias, vt in S. i. Institur. de rebus corporalibus, & in corpor. hæreditas namque nō nē iuris, & ius quoddam est l. 3. ff. de bonor. possessor. sed res hæreditariæ corpora ipsa sunt, & non iuris, sed si iuris sunt, vt habetur di. l. tertia. His itaque sic positis cum fideicommissum est relictum, duo ab hered: si fideicommissario restituantur scilicet hæreditas vt est illa successio in vniuersum ius defuncti, &

res hereditariae quae re ipsa id est de facto restituntur l. restituta ff. ad trebell. sed in casu nostrae legis substitutus à matre non petit hereditatem militis testatoris, eam enim ipso iure solo animo acquirit ex regula vulgaræ legis pro hærede ff. de acquirend. hæredit. sed solum res hereditarias; petit ideo directo iure succedit, & hunc sensum rationibus ab alijs Iureconsultis interpretantibus non perpenſis esse validum demonstratur, ponderando tamen primo versiculum, nam non est incerti iuris quod si quidem in patris militis potestate, dixit Diocletianus militis: Testator itaque ut miles ex eius privilegio testamentum fecerat nam cum duæ sint partes nostræ legis, & in prima factum narretur; in secunda, & sic in illo versiculo (nam non est incerti iuris) ponitur decisio, & illud verbum militis est positum in secunda parte textus, & sic in verbis dispositivis in quibus certè nihil debet esse ociosum ut dicitur in cap. si Papa de privileg. lib. 6. ergo ne illud verbum militis frustratorium videatur esse positum, erit dicendum militem fuisse testatum iure suo, nempe speciali non autem iure communi, neque obstat si aliquis dicat ideo militis verbum fuisse positum, quod ita res evenerat, ut miles esset testator, & non quod aliquid illud verbum importaret, nam responderetur hoc posse procedere cum de milite facta esset mentio in verbis enunciativis, sed in verbis dispositivis in quibus Imperatoris fundatur decisio nullum verbum debet esse ociosum, ergo illud verbum militis debet, ex necessitate aliquid operari dict. cap. si Papa superius relato de pond. legis in 6. Secundo hoc etiam probatur, nam Diocletianus est loquutus sub conditione, quod si quidem in partem militis, sed dispositio sub conditione loquens totam adus significat, ut rectè tradit Felyn. in cap. cum deli-

Orta de rescriptis numero sexto, ergo de forma est, ut si miles, sed ubique fit mentio de milite præsumitur testatus iure speciali, & non communi ergo, &c. Tertio ponderatur etiam verbum illud (veluti) dictio enim veluti regulariter similitudinem significat non veritatem l. prima ff. de legat. 2. l. ex Castrensi ff. de Castrensi peculio, uan alijs conductibus, neque obstat si aliquis diceret immo significat veritatem, nam responderi potest hanc esse fallentiam, & nos debere considerare regulam, & regulæ adhærere, ut per gloss. dicitur in l. omnis definitio ff. de regul. iuris unde qui regulæ inhæret dicitur habere fundatam intentionem suam, ut habetur per Bartol. in l. quoties ff. si quis cautionibus, &c. Quarto adducitur text. in l. cogi §. ultimo ff. ad trebell. ubi dicitur compellendus est periculo eius adhire, & ex causa fideicommissi resti uere hæreditatem, & sic est verè fideicommissum cum non soleant iura dicere veluti ex causa fideicommissi, ut in l. nostra, sed simpliciter ex causa fideicommissi ut traditur in dicta l. cogi §. ultimo Quinto, & ultimo meo quidem iudicio ponderanda sunt illa verba, nempe (bona quæ cum moreretur) nam licet bonorum nomen aliquando significat hæreditatem l. nam quod in fine ff. ad trebellianum, tamen cum nomen generale bonorum cum hac dictione cum moriar vel tempore mortis adiungitur, non hæreditatem sed res hæreditarias significat ut clarè habetur in l. si quis sensum §. ultimo iuncta l. sequenti ff. de leg. 2. unde cum substitutus à matre peteret bona hæreditaria non ipsam hæreditatem datur intelligi eam apud se iure directo habuisse l. cum prætor ff. de iudicijs, & ex his, &c.

Vera

Vera interpretatio Ad l. Gallus, ff. de liber.
& posthum.

Aniquissimo tempore, & iure quodam tunc obseruato dispositio vigeat quædam, ut non natis, veluti, non existentibus filijs in rerum natura, quia non apparebant, nec certum erat an futuri essent, nihil relinqueretur, immo neque legitima hæreditas deferebatur, nam dispositio de illis facta nullum sortiebatur effectum secundum gloss. fin. in l. non est an bigedum de bon. poss. sed post modum, lex duodecim tabul. animaduertens posthumum, si quando natus suus hæres futurus esset, paternum testamentum, in quo se præteritum inueniret, facile rumpere posse, ne id contingeret quod publice quoque interest. l. vel negare ff. quemadmodum testamenta aper. ab antiquissima illius legis dispositione recessit, cumque institui permisit; quinimmo parentibus præcepit illum institui, aut exheredari omnino debere l. tertia in princip. ff. eod. titulo §. posthum. Instit. eod. de alijs vero qui sui futuri non essent, lex ista nihil disposuit, adeo ut posthumi nepotes qui si testamenti tempore nati fuissent, cum eos Pater præcederet sui non fuissent ut habetur in l. S. sui Inst. de her. qualit. & differ. & sic sub illius nempe antiquissimæ dispositionis regula remanebant, nec eis quidquam relinqui poterat; at quia eueniebat plerumque hos posthumos nepotes viuo Testatori, per defectum in medio existentis, suos effici hæredes, & ita autum testamenta, in quo erant præteriti rumpebant, quod profectò iniquum factis videbatur, ut auus cui nihil imputari poterat, lege sic disponente, intestatus decederet, & præteritionis pœnam pateretur contra

l. final. C. eod. hoc tit. est si quidem pœna actuum nullitas l. fenatus ff. de contrah. emptio: ideo superueniēs Aquilius Gallus eos posthumos nepotes institui posse induxit ea verborum formula de qua in hoc text. habetur: sed quia Gallus de nepote posthumo tantum post aut mortem nascituro loquebatur, qui si viuo auo nasceretur, fieri non poterat quin vt suus testamentum rumpere: idcirco superueniens lex, Velleia. ab auctore sic dicta, & ab illius antiquissimi iuris dispositione latius recedens, eum quoque posthumum hæredem institui posse permisit, qui viuo auo natus, suus illi hæres fieret eadem ratione testamenti conseruandi causa mota. Cuius legis duo sunt capita, alterum scilicet de his qui cum in vita testatoris nascerentur sui hæredes statim fiebant, nimirum quia eorum pater prius erat de medio subductus §. nunc de lege Velleia Verf. vt non solum hac eadē l. nostra Alterum caput erat de his qui testamēti tempore, & si nati essent primum tamen locum non obtinissent, sed viuo adhuc auo subducto eo, qui eis præcedebat, primum locum ingrediuntur, sicquæ sui efficiuntur vt in §. videndum; Verum cum ultra testamenti fauorē prædictę legis summam in se æquitatem cōtinerent quāuis non prouidissent, nisi in casibus, in quibus nascituri rumpere possent testamentum, remanebant alieni posthumi sub illius antiquissimæ legis dispositione destituti vt nullo iure eorum valeret institutio; Prætor tamen naturalem cuiusuis rerum suarum disponendi libertatem respiciens, alienorum posthumorum institutionem probauit, eique secundum tabulas bonorum possessionem concessit, vt in princip. Institur. de bonor. possessione sed quia Gallus de posthumo nepote tantū instituendo loquutus erat, & casus in quo prouidit de pro nepote & ab nepote etiam verificari poterat suppletur à Sceuo-
la,

la, vt in §. §. subsequentibus, & hæc secundum magis communes Doct. traditiones est opinio, Veritas tamen aliter meo quidem iudicio se habet, vt dicemus inferius (nisi fallor) latissimè. Verum suum posthumum Doctores cõmuniter intelligunt qui si viuo auo natus esset, suus illi hæres extirisset, & primum gradum obtinisset dict. §. sui Instit. de hæred. qual, & differ; Alienum verò qui si tempore testamenti natus esset suus fuisset, nisi pater eum in gradu præcessisset, veluti nepos nasciturus ex vxore filij in potestate existentis, & hæc probari dicunt in §. posthumo Instit. de leg. vbi dicitur alienus posthumus, qui natus inter suos hæres testatori futurus non est, & intelligunt suum non esse futurum si testamenti tempore nasceretur, quamuis tẽpore mortis posset esse suus, Extraneum verò posthumum dicunt qui natus suus non est, quia non in potestate, reperitur ut nepos natus ex filio emancipato d. §. posthumo superius citato. Nos verò post alios interpretes qui diligentius perscrutari sunt, aliter intelligimus, & in primis in huius posthumi natiuitate non testamenti tempus sed mortis testatoris spectandum esse omnino censemus: nam si testamenti tempore non esset conceptus, post hea vero conciperetur, & post mortem nasceretur, vtique secundum communem traditionem non esset iste suus, quia testamenti tempore primum locum non obrineret, quod quam sit absurdum nemo sanè mentis non vider. Præterea in hac lege annuit Gallus noster tempus mortis inspiciendum esse vt an suus sit cognoscatur, alioquin nullius momenti ipsius fuisset dispositio, cum rumpendi testamenti timor, non adesset, neque Velleius in §. nũc de leg. id expressit. Quid enim inquit necesse est tẽpus testamenti faciendi respicere, cum satis sit obseruari tempus quo nascitur, & sic mortis testatoris. Idem

quo

quoque in l. posthum. in princip. ff. de inoffic. testam. in l. Ticius, & l. item prætor de suis, & legitim. in quibus ad suorum cognitionem tempus mortis inspicitur. Accedit etiam text. in §. posthumorum Institut. eod. titul. ubi qui per remotionem patris reperitur auo mortis tempore proximior, eum iubet Imperator institui, vel exheredari, ne vt suus præteritus rumpat testamentum, sunt denique leges de posthumo loquentes respectu futuri euentus intelligendæ, sic in simili dicitur quis suus heres in vita testatoris dict. §. sui, & tamen viventis non est hæres l. qui superstitis infra de acquirend. hæredit; dicitur tamen suus eo respectu superius relato: at si futurus euentus inspicitur non attendetur certè tempus testamenti sed mortis testatoris, & posthumi natiuitatis: Dicemus igitur posthumum suum illum esse qui si tempore mortis testatoris natus esset, illi utriquè fuisset suus hæres, patre ipsius iam de medio sublato, & ita non inspiciendum certè est tempus testamenti, sed mortis ipsiusmet testatoris; Alienum vero dicimus vt inquit Imperator in dicto §. posthumo, qui natus est inter suos non ratione suitatis, sed sanguinis iuxta leg. penult. C. ad turpill. cum similibus, et ita in d. §. posthumo accipi debere suorum significationem probatur ex illatione illa ideoque ex emancipato conceptus, extraneus erat posthumus auo, illatio enim non, fit ex diuersis l. Papi- nianus supra de minoribus: nec differentia constituen- da est inter suum atque extraneum, quia verè alienum intelligimus qui nunquam futurus est suus hæres: nec dicatur ibi agi de emancipato grãtia exempli, quo non arctatur regula l. damni infecti infr. de damn. infect. nam id procedit vbi diuersa exempla non afferuntur vt per gloss. in l. nunquam plura infr. de priu. delict. ibi enim exemplum concepto ex filio in potestate, existenti

Inconueniens est, cum Is aliquando suus hæres esse possit, sic igitur differentia non modica est. An quis nascatur suus, vel inter suos ut habetur in titul. de legitim. agnat. successio. in princip. nam suus in potestate nascitur, & in primo gradu saltem tempore mortis. Inter suos vero natus, est qui nascitur ex suis, sed ipse non est suus, ut nepos ex filio, qui suus est, nascitur enim inter suos, sed ipse alienus est, quia illa dictio inter arguit extrema l. inter cætera in cod. titul. nostro, & ita nulla est differentia inter suum, & proprium, & alienum atque extraneum quidquid alij tamen dicant. Nec credatur de alio posthumo intellexisse Gallum quã de suo. nam si de alieno loqueretur mandax fuisset Imperator in princip. Instit. de bonor. possess. qui se alieni posthumi institutionem induxisse testatur, præsertim cum tempus mortis aui testatoris inspiciendum esse probatum sit, nec definitio posthumi alieni huic conuenit, de quo Gallus loquitur, quia ille est alienus qui nullo tempore futurus est suus dicto S. posthumo, hic vero nascitur suus; Nec text. obstat in leg. penult. de legat. 1. nam si legatur à fratre posthumo, ut multi Codices habent, expressè, atq; clarissimè apparet loqui de posthumo alieno, & penitus de extraneo, qui nunquam futurus est suus hæres, ut est frater, vel fratris filius posthumus, pro cuius decisionis confirmatione adducitur Galli sētētia, dicētis alienos quoq; posthumos legitimos nobis hæredes fieri, vel secūdū communem litteram refertur ibi Galli consilium volentis posthumo suo fidei commissum relinqui posse, & inde ampliatur idem esse in alieno; nam illa dictio quoque diuersi sit at casus, ut traditur per text. in legatorum S. ultimo infra pro hæred. cum similibus ad quos ex rationis identitate fit extensio, cum eadem dictio quoque sit ampliatiua S. is quo-

quoque Instit. quibus mod. re contrah. oblig. & ex illis etiam verbis, & obtinuit Galli sententia, nam differentia est inter dispositionem, & sententiam, vt dicitur de lege Velleia, & sententia legis Velleiz vt habetur in dicto §. & quid sit tantum. Nec credatur Galli Aquilij dispositionem fuisse noui iuris inductiuam immò potius antiqui iuris declaratiuam, nam lex duodecim tabul iussit posthumum præteritum rumpere testamentum, ergo voluit eum institui, ne repugnatiim conuinceret, idque proprie est quod agit noster Gallus, nec potuit nouum ius inducere, quia Iuriconsult. quorum responsa in pandectis leguntur, non habent auctoritatem legis condende l. secund. §. ultimo de origin. iur. nec verbum induxit, in hoc tex. aliquid noui significat, præter verborum formulam, qua legis duodecim tabularum dispositio ad effectum deduci posset iuxta l. quidam §. cum igitur C. de necess. seruis her. instituend. l. prima de vsu fruct. earum rerum: sic itaque Gallum Aquilium dicimus non legem nouam conscribendo, sed legis duodecim tabularum sententiam interpretando eam formulam induxisse. Minus verum existimandum est Gallum Aquilium à Scæuola fuisse reprehensum, sed illius mentem hunc potius declarasse; locum videlicet habere sic in pro nepote, vt in nepote, cum eadem ratio militet in utroque iuxta tex. in l. illud ff. ad leg. Aquil. nam id dicitur expressum, quod venit ex mentis interpretatione l. nominis & rei §. verbum ff. de verb. significat. & patet ex dicto §. superius relato. Idem credendum existimasse Gallum in pronepote, quæ verba interpretatiua sunt, non reprehensiuæ, quod etiam de lege Velleia dicendum est, cuius casus sub Galli dispositione ex rationis identitate comprehenduntur, nec fuerunt expressi, quæ expressio-
rum quæ tacite insunt nihil operatur l. 3. de legat.
 Non

Non enim superflua censentur quæ clarioris explicatio-
nis causa proferuntur l. non solent de regul. iur. cuius
rei effectus est, vt quod, à Gallo traditum est, non sit
forma institutionis, alioquin immutari non possit l. cu-
ius supra de in integrum restitution. Est igitur conclu-
dendum, quòd sicut Gallus legem duodecim tabularum
interpretatus est ex identitate rationis, non tamen cor-
rexit, nec suppleuit; ita Scauola, & Velleius eundem re-
spicientes finem, vt idem resultaret effectus, ex identi-
tate rationis declarauerunt Galli mentem fuisse de
omnibus casibus per eos expressis, nam etsi de naturali
tantum morte dixerit, quia tamen per mortem civilem,
& per emancipationem pariter filius definit esse suus,
cuius locum nepos agnascendo ingreditur, & sic testa-
mētum rûpitur, ideo expressit Scauola de civili morte,
atq; emancipatione vt habetur et in §. & quid si tm hac
ead. l. nostra, ex sentētia legis Velleiz, quæ ex Galli men-
te de posthumo nato in vita ob eandem rationē expres-
sit, vt probatur apertè in l. ultim. C. eod. cui non refragatur
lex commodissimè supra hoc eodem nostro titul.
qm̄ præter alios, constabat ibi de voluntate testatoris
volentis in alterum dumtaxat casum instituere, nam in
primo dicitur siue viuo, siue mortuo testatore nascatur
valere. in secundo si nihil temporis exprimat, idem in
tertio si alterum expressum sit, quando scilicet alterum
voluit excludere. Et hæc pro nunc breuiter attingisse
tantummodo sufficiant.

Intellectus l. peto ff. de leg. secund.

Sensus l. peto ff. de leg. 2. est iste videlicet vt Lucius, Titius, quem omnes pro legatario acceperunt, hucusque non sit verè legatarius, sed hæres vniuersalitet institutus, & quod inde testator post institutionem dixerit, peto à te Lucij Titij, vt contentus sis centum aureis scilicet de hæreditate prædicta, nec vterius declarauerit cui residuū dictæ hæreditatis restitui voluerit, & cum subdat fideicommissum valere placuit intelligere scilicet ad fauorem venientium ab intestato, idest vt Lucius Titius censeatur grauatus restituere hæreditatem venientibus ab intestato. Iste intellectus suadetur primo ex tex. in l. qui filium, à filio ff. ad Trebell. vbi testator prohibuit filio ne testaretur, donec liberi ei existissent, & quamuis nullum aliud verbum dicatur de fideicommissio tamen Iureconsultus interpretatur illam scripturam, vt importet fideicommissum, & quod per illa verba inductū fuerit ad fauorem fratris, ita in proposito censeatur hoc etiam inductum ad fauorem legitimorum, scilicet hæredum. Secundo suadetur, nam quemadmodum aliquis non testando censeatur instituisse hæredes ab intestato, vt colligitur ex tex. in l. si quis eum, & in l. conficiuntur in princ. & in l. ab intestato ff. de iur. codicill. ita etiam testando, & deinde grauando hæredem vt sit contentus pauca portione; censeatur id fecisse vt dictus hæres restituat hæreditatem quæ superest hæredibus venientibus ab intestato. Tertio suadetur, & fortius quia in secūda parte ipsius tex. duo cōtinētur, primo q̄ idem Lucius Titius fuit institutus hæres, ex qua nominis, & cognominis identitate satis ostenditur quod etiam in primo casu fuit institutus hæres, secundo quod fuit institu-

stitutus hæres pro parte, & in alijs partibus habuit cohæredes, ergo videtur dicendū quod id in prima parte fuit institutus hæres in totū. Quarto id confirmatur, & hoc magis viget iuncta scilicet sequenti ratione, nam quando in secunda parte fuit institutus hæres pro vna tātum portione, & habuit cohæredes, & deinde dictum fuit vt contentus esset centum aureis, proculdubio id videtur fecisse testator cōtemplatione cohæredum, quibus voluit per Lucium Titium residuū hæreditatis restitui, argum. tex. in d.l. qui filiū ff. ad Trebell. vnde inferitur quod maius debium erat in prima parte, quando .f. instituit hæredem, & deinde dixit, quod sit contentus centum aureis, nec aperuit si plus, vel minus constabat contemplatione quorum tacitè censetur grauatus de restituendo residuo hæreditatis prædictæ. Deniq; vltimo inconuincibiliter ostenditur ex versiculo sine dubio, & facilius est hoc probare re ipsa; nam reddit rationem, quare tunc hæres institutus pro parte existimatur grauatus de restituendo residuo cohæredibus, & ait facilius enim est hoc probare quia constat de quibus testator sit loquutus, quasi dicat si in præcedenti casu fideicommissum ad fauorem cohæredum institutorum cum quibus testator fuerat loquutus in testamento alias dicta ratio iudicio meo nihil penitus concluderet in illo tex. vel certè dissonaret. Nec obstat si diceretur diuinare est vt Lucius Titius in prima parte esset institutus hæres quia tex. ille hoc non dicit, nam respondetur primo quod cum sequentia soieant declarare præcedentia, non est diuinare, sed est exponere verum sensum illius text. ex sequentibus collectum secundum ea quæ superius adduximus ad hunc legis intellectum. Secundo respondetur, quod etiam diuinare est, vt quis fuerit institutus hæres, & quod in testamento fuerit

relictum fideicommissum Lucio, Titio per supradicta
 verba, & si dixeris fideicommissum alias non valuisse
 respondeo immo potuisset valere ab intestato, & in co-
 dicillis, S. præterea de fid. hæred. & in dict. l. si quis cum
 ff. de iur. cod. Postquam igitur non apparet ita quidem
 dici potest quod fuerit vniuersaliter institutus, & tacite
 grauatus de restituenda hæreditate venientibus ab inte-
 stato, sicut si alius esset institutus, & eidem Lucio Titio
 sub prædictis verbis esset relictum fideicommissum: Nec
 obstat si diceretur ergo testator videtur decedere pro
 parte intestatus postquam voluit vt de solis centum au-
 reis esset contentus, nam respõdetur eum iam testatum
 esse instituendo Lucium, Titium, Et solam superesse dif-
 ficultatẽ cui sit restituenda hæreditas de qua iam fuerat
 dispositũ, & deinde demum vt centũ tm aureis contẽ-
 tus esset. Neque etiam obstat si diceretur illud esse præ-
 legatum quod à seipso valere non potest, vt in d. l. &
 quod si hoc cod. tit. nostro, nã respõdetur illam potius
 esse portionem hæreditariam sumptam ex testamento,
 & non prælegatum. Nec etiam facit si obijceretur quod
 illud hæreditatis, .s. residuum cum non constet cui sit
 applicandum reuertetur ad ipsum quodam iure ac-
 crescendi, iux. not. in l. re coniuncti, ff. de leg. tertio, nam
 respõdetur quod istud esset contra mentẽ testatoris, qui
 ideo voluit eum esse contentum centum aureis vt cæte-
 rum hæreditatis residuum restitueretur alias non fuisset
 opus dicere quod esset contentus centum tantum au-
 reis, mens enim spectanda est, ergo, &c. Et cum in illo
 tex. ponantur diuersi casus si omnes rectè considerentur
 apparbit eos, etiam esse diuersos, quod cum legendibus
 constare possit non aliæ traduntur responsiones, & sic, &c.

Repe.

Repetitio Ad l. si plagij ff. de Verb. oblig.

NE dies hæc sinè linea pertranscat, absolutis iam huius anni disputationibus, placuit vnita rationatione hanc legem absoluere, & præsentis anni laboribus finem imponere, in qua utilis, & delectabilis materia pertractatur. Ad cuius euidenciam duo prænotanda duximus ex Cyn. doctrina in l. ex eo, num. 1. C. de inutil. stipul. Bart. Imol. Iaf. & aliorum in l. generaliter hoc eod. tit. nostronecno distinguendos esse aliquos casus quibus huius legis materia explicari possit absque æquiuocatione: Interdum, dicimus, in stipulatione quid turpe deducitur, vt flagitium aliquod committere, quod inutilem reddit stipulationem d. l. generaliter, cum seq. S. quod turpe, Instit. de inutil. stipul. nullaque etiam est poenæ promissio illi adiacens l. stipulatio hoc modo concepta supra eodem nulla fideiussio, si qua interuenit l. si à reo S. vltim. infra de fideiuss. Nec quidquam prodesset etiam si iureiurando vallata esset, l. non dubium C. de legibus, cap. non est obligatorium, de reg. in sexto. Interdum res in stipulationem deducta turpis non est, sed turpi modo promissa, vt Vi, dolo, vel metu; & valida est quidem ipso iure stipulatio, sed de dolo, vel metu causa actione rescinditur, vt hñ in tit. de dolo, & quod metu causa per tot. Vel doli, aut metu obstat exceptio. l. metum S. sed quod prætor, quod metu causa l. dolo C. de inutil. stip. nam facilius conceditur exceptio, cui actio non denegatur l. apud Celsum S. metu autem supra de dol. except. l. 1. S. quod autem de superf. l. per iuxta verum Rom. sensum ff. de cond. ob turp. caus. Interdum res non turpis, nec turpiter promissa est, at verò sub turpi conditione, vt si homicidium

micidium commiseris, & quamuis in vltimis Voluntati-
 bus eiusmodi conditio vitietur, non tamen dispositione
 annullat l. conditiones l. filius, ff. de cond. inst. nihilo-
 minus stipulatio fit inutilis l. nō solum supra tit. prox. §.
 si impossibilis, Inst. de inut. stip. & Bart. in fine huius legis
 Interdum, & res promissa, & modus promittendi, & con-
 ditio adiecta turpitudinem minimè continet, sed causa
 finalis, ob quam promittitur, turpis est, si fortè promit-
 tatur vt homicidium, vel aliud delictum perpetratur, eo
 enim casu nulla est stipulatio, & ita lex nra procedit, &
 in l. pacta, quæ contra C. de pact. cum simil. Alterum
 est quod prænotandum erit, posse nimirū turpitudinem
 contingere Vel ex parte dantis, vel ex parte accipientis,
 Vel vtriusque, Et primus sit modus, vt cū quis meretrici
 fornicationis ob causam promittit, est tunc quidem va-
 lida stipulatio, sed agenti obstat exceptio, vt puta cum
 quis meretrici libidinis causa promiserit, turpiter enim
 datur, at illa cum meretrix sit, turpiter non accipit l. 4. S.
 1. supra de cond. ob turp. caus. secundo casu inutilis est
 stipulatio, in l. iurisdictionum, S. si ob maleficium supra de
 pact. pari modo in tertio casu, vt in l. nostra: sed infra
 latius. Text. hic noster in pandectis Florent. legitur, si
 flagitij causa, & melius quidem, nam lex generalis esse
 debet, & flagitij nomen omne delictum cōprehendit, nō
 enim aliud quam maleficium generaliter significat. d. l.
 si à reo. S. vlt. de fideiuss. plagium verò particulare deli-
 ctum, quo tenetur qui liberum hominem sciens vendi-
 derit l. 1. infra ad leg. flau. de plag. Species facti clara est,
 & dubium faciebat generalis in primis regula l. 1. supra
 de pact. & l. 1. supra de const. pec. cum simil. quibus præ-
 cipitur pacta seruari debere, cum graue sit fidem fallere.
 Secundo quoniam donatio ex turpi causa facta valida
 est l. affectionis supra de donat. l. donationes, eodem

cir.

rit. at per stipulationem fit donatio. l. si quis argentum, in fin. C. de donat. Tertio, quia pro iam promisso delicto pacisci permittitur l. si vnus S. pacta, quæ turpē, supra de pact. & hic tex. de commisso non minus, quàm de committendo disponit, ergo pro remuneratione saltem commissi delicti promitti posse videtur. Ratio decisionis in contrarium est, quandoquidem nulla est promissio, quæ continet impossibile l. si stipuler. supra eod. impossibile verò intelligitur, siue à natura, siue à lege fieri prohibeatur l. filius, de cond. inst. quæ vero promissio fit contra bonos mores est huiusmodi l. stipulatio hoc modo concepta supra eod. l. pacta, quæ contra C. de pact. l. si quis inquilinos S. pen. de leg. 1. nec iuramento confirmatur d. c. non est obligatorium. Altera verò ratio afferri pōt, quia qui turpitudinē suam allegat, audiendus non est l. alias supra de iureiur. l. trāsfactionis C. de trās. l. cum confitearis C. de reuoc. donat. l. mercalem C. de cond. ob turp. caus. Non obstat regula l. 1. de pact. & de conf. pec. nam ob subiectam turpitudinis causam, nec naturalis oritur obligatio, glo. in l. si non fortem, in fin. princ. in verb. stipulatus sup: a de cond. ind. Ad alteram respondetur verum esse vbi turpitude erat ex parte dantis, qui iam, quod promiserat, soluit, ideo non repetitur d. l. 4. S. 1. supra de cond. ob turp. caus. Nos autem loquimur quando promittitur, tunc inutilis est saltem stipulatio ope exceptionis iuxta d. l. pen. secundum veriorē sensum supra de cond. ob turp. caus. Non obstat S. pacta, quæ turpem, in fin. quoniam locum habet quando actio ob maleficium competens remittitur, argum. l. pen. C. de pact. non autem ob admissi delicti remunerationem. Verum antiqua fuit inter Ultramontanos, & Citramontanos Doct. controuersia nunquid stipulatio isthæc ob turpem causam concepta sit ipso iure nulla

nulla ab initio sic, vt nulla ex ea nascatur obligatio, nul-
 laque actio competere possit; An verò oriatur illa, sed
 ope exceptionis remoueat? Cuius indagationis ma-
 gna est utilitas, ad not. in l. si vnus §. pactus ne peteret
 supra de pact. Pro Ultramont. sententia, vt ope excep-
 tionis doli, vel metus opus sit eam elidere, quam Cyn,
 in d. l. ex eo, num. 1. C. de inut. stip. secutus est, arguitur
 in primis huiusmodi; Causa non est de substantia stipula-
 tionis, quoniã in definitione ipsius, quæ in l. 5. §. stipula-
 tio supra eod. refertur, non continetur, arg. l. 1. §. 1. supra
 de dolo, & not. latè in l. omnis definitio, de reg. iur. sed
 quod non est de substantia actus, & si minus legitime
 exprimitur, illum non reddit inutilem, arg. l. vnitæ, in
 princ. C. de rei vx. act. ergo. Secundo falsa causa disposi-
 tioni adhærens, eam non inuvalidat. l. cum tale §. falsam
 supra de cond. & dem. ergo nec turpis, quæ pro non-
 adiecta habetur l. conditionem l. filius supra de cond.
 inst. Tertio omisio qualitatis non necessariæ nõ nocet.
 d. l. vnica in princ. C. de rei vxor. act. sed minus nocet
 quod ineptè expressum est, quam quod fuit omissum,
 Bartan l. demonstratio falsa num. 15. de cond. & dem.
 ergo si causa omis, veluti minus necessaria, non obest,
 minus oberit turpiter expressa. Quarto arguitur, quia
 causa nulla, & iniusta æquiparantur l. 1. in princ. & fin.
 supra de cond. caus. dat. at sine causa valida est stipulatio
 l. 2. §. circa supra de except. dol. ergo pariter si iniusta
 exprimitur. Quinto quoniam rescindi nequit quod nul-
 lum exiit l. nam & si sub conditione §. post defectum
 supra de iniust. rupt. rest. atqui stipulatio de his cõcepta,
 quorum pactioes improbantur, rescinditur l. iurisgent.
 §. generaliter supra de pact. ergo valida erat ab initio.
 Sexto do niniã distincta, & obligationes eodem iuregen-
 tium inuentæ fuere l. ex hoc iure, de iust. & iur. Sed tur-

pis causa domini; translationem non impedit, igitur
 neque ortum obligationis; Minor probatur, quia res
 propria non, nisi à fure, condici potest l. ultim. in fin.
 supra vsus usq. quemadmod. cau. §. sic itaque inst. de
 act. at datum ex turpi causa condicitur, tot. tit. supra de
 cond. ob turp. caus. merito, &c. Septimo ubi legem
 habemus expressam frustra contingit dubitare l. ancillæ
 C. de furt. l. illam C. de coll. text. verò expressus est in l.
 pen. supra de cond. ob turp. caus. ubi petens sibi ob tur-
 pem causam promissum, doli exceptione, vel infactum
 submouetur, ergo non ipso iure, sed ope exceptionis
 ob turpem causam concepta stipulatio invalidatur; At
 vero Accurf. in dicta l. iurisg. §. si vt maleficum, & in d.
 generaliter supra eodem ubi Dyn. Bart. Roman. lat. &
 alij contrariam æquiorē, & veriorē sententiam exi-
 stimarunt, & pro ea arguitur primo huiusmodi, ex eo
 quod nullum est, nullus resultat effectus l. non dubium
 C. de leg. l. eius qui ff. si cert. petat. sed nulla oriri
 dicitur obligatio ex promissione facta, vt fiat maleficium
 vt expressè Iurecōf. ait in d. l. iurisg. §. si vt maleficium.
 ergo nulla est ipso iure, nec ope exceptionis. Secundo
 nulla est ipso iure, promissio quæ delinquendi occasio-
 nem præbet, veluti contra bonos mores l. si vnus §. illud
 de pact. l. conuenire supra de pact. dot. ad sensum verò
 patet hanc stipulationem esse eiusmodi. Tertio quoniam
 nisi aliqua subsistat obligatio fideiussor accedere nequit,
 siue naturalis sit, siue Civilis l. fideiussor obligari §. fi-
 deiussor accipi infra de fideiuss. at promissioni ob tur-
 pem causam fideiussor non obligatur l. si à reo §. ult.
 infra de fideiuss. ergo ipso iure nulla. Quarto quod ab
 initio non valet, ope exceptionis non submouetur, quia
 non ens nullus fuit partes d. l. eius qui supra si cert.
 petat. in hac verò lege nostra expressè deciditur, si pla-

gij faciendi, vel facti causa stipulatio concepta sit, ab initio inutilem esse, merito, &c. Et hæc opinio procul dubio verior est, vt Doct. præfati testantur, eoque magis, quia illi pro contraria parte adducta minimè obstat. Ad primum respondetur non omnia substantialia rei definitæ in definitione debere comprehendi, sed eius dumtaxat quiditas, sic in definitione Usucapionis, nec de bona fide, nec de iusto titulo quidquam continetur l. 3. supra de Usucapionibus, sunt tamen de eius substantia Inst. de Usucap. in princip. Nec absurdum est si implicite illa contineri fateamur, veluti ne contra leges, bonosque mores quid fiat cap. erit autem lex 4. distincta cum habilia omnia præsupponantur l. qui testamento, la secunda supra de test. ideoque minimè sequitur, contra bonos mores stipulationem permittendam, quia turpis causa in definitione expressa non reperitur, immo cum in stipulationis conceptione turpis causa expressa sit maximè obesse debet l. expressa de reg. iur. l. nonnunquam, in prin. supra tit. 1. Ad secundum respondetur turpem causam pro nõ adiecta haberi, & vitari propter eam ipsam stipulationem, veluti contra bonos mores d. l. stipulatio hoc modo concepta, quamvis aliud sit in vltimis voluntatibus d. l. condiciones, & l. filius, de cond. inst. Nec obstat eius causæ expressio, quoniã expressa nocent, non expressa minimè l. expressa de reg. iur. & plus illa nocent, quia dolus euidenter apparet, qui euident non esset, nisi expressus Ias. in d. l. generaliter, sub num. 5. supra eod. per gloss. in Clemen. constitutionem, in verbo de nouo, de elect. Et hinc etiam tollitur aliud, quoniam si nulla sit causa expressa dolus non præsumitur l. merito supra pro socio: quinimo bona fides; at clarè de dolo constaret, vbi causa iniusta, & turpis esset expressa. Nec refragatur non rescin-

scindi quod nullum est, satis enim rescinditur quatenus de facto processit, gloss. in l. prima in princ. in verb. infirmabitur supra de fer. sicut videmus in contra tab. bonorum possessione, quæ ad rescindendum testamentum conceditur, l. 1. in princ. supra de leg. præst. l. vt liberis C. de collat. nihilominus vbi testamentum est ipso iure nullum præteritionem suorum hæredum l. maximum vitium C. de lib. præter. l. is qui in potestate supra de leg. præst. S eandem, Inst. de hæ. quæ ab intest. def. ad huc illa conceditur, quatenus testamentum de facto processit, Castr. in l. filius, num. 4. supra de lib. & posth. & in l. posthumo n. 9. ibiq; Alex. n. 20. & las. 31. C. de bonor. possess. contra tab. Minus resistit argumentum de dominio ad obligationem, siquidem ex sola domini voluntate volentis in alium transferre, dominium transfertur S. per traditionem, Instit. de rer. diuis. l. qua ratione S. hæ quoque res, de atque rer. dom. at vero obligationis ortur, cui lex resistit, in his terminis impeditur l. iurisgent. §. prætor ait S. si vt maleficium & §. & generaliter supra de pact. l. cum lex. infra de fideius. cum simil. Ad text verò d. l. penult. varie respondetur vel secundum Bart. in d. l. generaliter, agi ibi de ea exceptione doli, quæ facti est, & intentionis, iux à gloss. in l. qui se debere, eod. illo tit. de cond. ob turp. caus. ve hic per las. & Rip. Sed damnatur ab Aret. hic quia per solutionem sponte factam non confirmaretur stipulatio ab initio ipso iure nulla, sicut ibi confirmatur l. 1. S. si filius, & ibi Bartol. de leg. 3. Es quia doli exceptio, de qua ibi, semper supponit ortam ipso iure obligationem l. dolo C. de inut. stipul. Vel respondetur, secundum eundem Bart. ibidem, competere doli exceptionem quia turpis causa non fuerat expressa; alioqui secus, vt in d. l. iurisg. §. si vt maleficium, & in hoc text. nostro: hanc

Ll 2

tamen

ramentum solutionem tum Rom. in d. l. generaliter num.
 1. r. tum Aret. hic, ex pluribus rejciunt, nā continet etiam
 diuinationem, & idem esset siuè sit expressa siue minus
 per reg. l. cum quid, ff. si cert. petatur, leges enim actum
 non verba considerant l. secunda in fin. C. comm. de
 leg. & præsupponendum est de turpi causa aliquo mo-
 do cōstare vt euitemus reg. l. merito pro Soc. & extrema
 habilia præsupponantur l. qui testamento la secunda de
 testam. Aliter Bald. inquit in l. 1. num. 7. C. de cond.
 ob turp. caus. distinguendo, Aut turpis causa refertur
 ad præteritum, & vera sit opinio Ultramontanorū, & ita
 tex. in d. l. pen. procedit. Aut ad futurū dirigitur, & tūc
 veram existimamus Barr. & aliorum sententiam, quam
 nos tuemur; quoniā primo casu non datur delinquendi
 occasio cum iam perpetratum sit delictum, nec facta in-
 fecta fieri possunt l. in bello §. factæ infra de capt. &
 postlim. reuer. ficuti causa futurum respiciens, quæ in-
 uitat ad delinquendum. Sed isthæc Baldi distinctio ex
 text. nostro destruitur, vbi causa ad vtrumque tempus
 refertur, si plagij, inquit, facti, vel faciendi causa con-
 cepta sit stipulatio, &c. vt Ang. Alex. & alij hic aduer-
 tunt. Cyn. in l. ex eo num. 11. C. de iur. stipul. Rom.
 in dicta l. generaliter num. 2. supra eod. Et negari non
 potest, quia non minus delictum iam commissum ad de-
 linquendum inuitat, & malum inducat exemplum, quasi
 ob delictum præmium consequi possit, contra l. 1. de
 iust. & iur. l. bona fides, in princ. supra depos. l. si à reo
 §. ult. infra de fideiuss. quam delictum committendum
 l. illud supra de pact. dot. Castr. Com. Alex. & Aret.
 respondent illum tex. procedere quando vnus erat dū-
 taxat turpitudine. Sed contra d. l. iurisg. §. si vt malefi-
 cium, secundum litteram negatiuam Pand. vbi ex vnus
 parte est turpitudine, nam si promittam ne homicidium
 facias

facias, ex tua tantum parte versatur turpido, nulla tamen est obligatio, quandoquidem turpe est quidquam accipere, ut à maleficio absteat, cum sua sponte abstinere quis debeat l. 2. & l. ultim. supra de cond. ob turp. caus. Roman. in d. l. generaliter intelligebat d. l. pen. de promissione dolo, vel metu facta, quo casu valet ipso iure stipulatio, sed doli, vel metus obstat exceptio l. mentis §. sed q. prætor supra q. metus caus. l. dol. C. de inut. stip. cū. n. dicatur ibi turpitudinis vitium solutione posse purgari sequitur eo casu procedere, quo dolo, vel metu contracta sit obligatio l. 2. quod metus caus. & l. 1. et placuit in d. l. generaliter, sub num. 5. & hic, qui addit non obstat si dicatur finalem causam promissionis turpem fuisse, quæ dici non posset si dolo, vel metu facta extitisset, sed modum contrahendi turpem fuisse, ut in eident. dictum est; quia si id esset, inquit, solutione minimè purgaretur causa turpitudinis, sicuti eam purgari dicitur. Sed continet hæc etiam responsio aliquam diuinationem, quod dolo, vel metu promissio facta sit, nec quia solutione facta repetitio non concedatur, dicendum sequitur dolo factam promissionem, cum etiam si spontè, & absque dolo promississet, solutum repetere non posset, ut in l. 4. §. 1. eod. tit. Dicatur igitur in principio l. tractari de promissione ob turpem causam facta, turpem scilicet ex parte promittentis tantum, & per sona cui promittit, turpitudinem non committat, ideo que ei ius quaesitum esse, & agere posse, sed exceptione in factum posse repelli, ut puta si meretrici quis promittat, est namque ex parte promittentis dumtaxat turpido, nam illa & si turpiter agit, cum meretrix sit, ut in d. l. 4. §. 1. C. & iste sensus probatur ex verb. subsequente ubi dicitur, Porro autem si & dantis, & accipientis turpis causa sit, &c. ergo in præcedentibus de turpitudine.

tudine promittentis tantum agebatur, quod indicat dictio illa, autem, aduersatiua præcedentibus, & in iure, & in facto l. hoc amplius §. ijs verò supra de dam. infect. Bart. in l. meritò §. cum autem infra de adult. per illum tex. Alexan. in l. si filius, num. 2. supra de lib. & post. Iaf. in l. 4 §. si is qui duplum, nu. 1. supra eod. hoc tit. & in l. 1. num. 53. supra de off. eius, cum simil. per Paris. conf. 101. nu. 25. in primo, & Natta conf. 570 nu. 8. lib. 3. ergo superius actum erat de turpi causa ex parte promittentis tantum, alioquin si ex parte dumtaxat accipientis, solum repeti potuisset, vt expressè deciditur in l. 1. in fin. eod. tit. & ita, secundum hunc sensum, quem verum existimo, tex. ille nihil obstabit. Sic igitur nullam intelligi oportet ipso iure stipulationem esse, quæ turpem causam continet, ideoque exceptionis opem necessariam non esse, & nullius esse momenti, iuxta d. l. non dubium, in fin. C. de legibus l. non solum supra tit. prox. sicut ipso iure nullius momenti sententiam dicimus aduersus absentem absque peremptorio ædicto latam, vt nulla necessaria sit appellatio l. 1. §. item cum ex ædicto infra quæ sent. fin. app. resc. Quam conclusionem limitare possumus quando duas ob causas concepta fuisset stipulatio, quarum altera honesta, altera turpis esset, vt post Iacob. de Aret. cõcludit Ang. hic, quia turpis causa veluti simulata irritam non reddit stipulationem, argumen. l. si patronus supra de donat. Nec obstat attendi debere causam, quæ obest potius, quam quæ prodest l. si quis graui §. vlt. & ibi Bart. supra ad Sillan. l. Fulcinius §. quid ergo supra ex quibus caus. in poss. eat. quoniam cum benignior sumenda sit semper interpretatio, inspicere debet quæ magis prodest l. emancipatum §. vlt. supra de senat. l. auferitur §. si quis palam infra de iure sic. l. si filius qui patri, in princ. supra de bon. lib. quando

do .s. potentior est, quæ prodest, causa quã quæ nocet.
Vel cum causæ quæ prodest effectus seperabilis est, vt
per Bart. in l. si vir. nu. 3. supra pro donat. Ias. in l. si is, ad
quem nu. 28. supra de acquir. hæ. vt in terminis nostris
separari potest, sumenda igitur est interpretatio, per
quam actus reddatur validus l. quoties infra eod. l. quo-
ties infra de reg. iur. cum similibus. Posset dubitari etiam
de aliquibus vt hic per Ias. Rip. & alios, sed temporis ra-
tiu id non permittit idcirco ex his sit impositus. finis
huic interpretationi, &c.

*Compendium stipulationum, & aliorum con-
tractuum. Ad Titul de verb. oblig.*

VT quæ sæpissimè in nostris quotidianis repetitio-
nibus varijs iu locis latè pertractauimus facile me-
moriam retineri possint, stipulationum, aliorumue con-
tractuum breue compendium congerimus eam ob rem
sciendum erit eorum, quæ in stipulationem deducuntur,
aut in rebus, aut in factis potissimum consistere l. 2. in
princ. ff. de verb. oblig. & S. ult. inst. eod. prius ergo de
rebus postea de factis, quæ in stipulationem deducun-
tur videamus. Quo ad res pertinet, dicimus illas, aut in-
corporales, aut corporales in stipulationem deduci, de-
ducuntur incorporales, quoties ius aliquod promitti-
tur, vt est debitum, exempli gratia, dedisti mille num-
mulario, sèu argentario, vel trapelitzæ, si mihi pariter mil-
le debeas, & efficias, vt argentarius tuum locum su-
beat, si quidem per stipulationem is mihi promittat, eris
à me liberatus, etiam si aliquo casu argentarius decoxe-
rit, ratio est, quia tanti est stipulatio, vt te liberare po-
tuerit, l. delegare, vbi Castr. ff. de Nouat. Hæc
enim

enim est delegatio: si verò argentarius in suo libro ratio-
num se meum scripserit esse debitorem, à me non prop-
terea liberaris, nisi stipulatio interueniret, id enim per
simplicem illam scripturam effici non potuit, vt libereris
l. 3. C. de Nouat. vbi si tuum mihi debitorem cesseris,
non nisi in tribus casibus liberaris, vel si cum eo licem
contestatus fuerim, cuius mihi iura cessa fuerunt: vel si
ab eo exigere cepero; aut tertio cum denunciaui vt te
ille creditorem non agnoscat: quod si vnum ex his tri-
bus non interuenierit contra te agere non poterò, vt
per Castr. in d. l. Delegare de Nouat. & est communis
opinio, de qua latè Soccin. in l. qui vsumfructum, hoc
eod. tit. de verb. oblig. & cons. 267. lib. 2. Bart. & Castr.
in l. singularia supra si cert. pet. Quò verò ad res corpo-
rales; aut promittuntur res animatae, aut inanimatae, quo
ad primum, si animata promittuntur, vt valeat contra-
ctus in eodem corpore vterque contrahentium consen-
tire debet; nam si de vno alter, alter verò de alio senserit,
contractus vitatur; cum enim deficiat consensus, non
vtrique consensisset; sed ambo errasse censentur, iuxta
l. Inter stipulantē §. 1. hoc eod. tit. vbi si de Sticcho vnus
de Pamphilo alter contrahentium senserit, ob dissensum
non valet stipulatio. At si ambo in corpore consense-
rint, in qualitate verò dissenserint, si qualitas eiusmodi
est, quae substantiam immutet, veluti sexus, contractus
est inualidus, vt puta cum puerum emere crediderim,
tu puellam vendideris l. In venditionibus, l. alioquin su-
pra de contr. empt. Quòd si error, non sit in corpore,
nec in ea qualitate, quae substantiam immutat penè, tunc
contractus non vitatur, vt si equum mihi castratum ven-
das, quem ego integrum emere credam; quoniam, cum
non tanti sit hoc casu qualitas, vt vitiet contractum d. l.
alioquin emptio valebit, etiam si rem deterio-
rem,

ro, quàm extimarem, & hoc casu alijs remedijs agendum erit, vt in l. aliter supra de contrah. empt. Sed videamus hoc casu quomodo errantibus succurrendum sit, & sciendum est tria remedia inuenta esse pro his, qui errantes rem emerunt deteriore; primum est actio redhibitoria, quæ datur infra sex menses l. sciendum §. ult. supra de ædilit. edict. quæ aliud non est, nisi actio concessa ad reuocandum contractum. Secundum est actio quæ a pro minoris ciuilibus, quæ datur ei, qui emerat, empturus quidem rem illam sed minoris, vt si credam emere equum integrum, & emero castratum, quoniam si sciuissem non esse integrum, tanti non emissem, & ideo agam quanto minoris l. Iulianus in prin. supra de act. empt. & hæc veluti à iure Ciuili introducta conceditur intra spatium triginta annorum l. sicut C. de præser. 30. ann. Tertium est remedium, actio nimirum quanto minoris prætorica, vt si sciuissem vitium, quod inest, emissem quidem, sed quia non valet tanti, quanti emi, agam vt restituas mihi præteritum quod solui plusquam valeret, & hæc actio spatio vnus anni durat l. 2. C. de edil. edict. Sed videndum est, quando locum habeant istæ actiones. Quo ad primam, nempe redhibitoriam, dicendum est illi locum esse quando quis rem veterem vendidit pro noua, veluti equum viginti annorum pro triennium agente, resoluitur tunc contractus l. præcipiuntur supra de ædil. edict. Secundo locum habet hæc actio, quando quod promissum est, non præstatur, vt si quis equum vendat, & promittat eum antiquo morbo non laborare quo adhuc laborat hac actione agatur l. ob quæ vitia §. Animi l. si quid venditor supra de ædil. edict. Datur etiam hæc actio, quando animal aliquod insigne vitium habet ita vt eius officium impediatur; veluti si illa ducat r. bullus existat, vel laterum doloribus, aut simili morbo

bo detineatur tunc redhibitioni locus est l. prima §. pro-
 inde supra de ædil. ædict. Datus etiam hæc actio quando
 animal animi vitio laborat, tunc & si non sit morbosum
 tamen redhibetur, veluti si equus sit pauidus, vel cal-
 citrosus, tunc secundum communem opinionem redhi-
 betur l. Bouem supra de ædil. ædict. vbi animalia ista vi-
 tiosa appellantur. Neque obstat d. l. ob quæ vitia §.
 Animi dicunt enim DD. l. C. ibi loqui, de animi vitio,
 quod est in seruis, Sed communis opinio, non satis pla-
 cet, nam competit tunc, quanto minoris prætoria, non
 redhibitoria, in praxi autem communis obseruatur, vt
 eueniēte vno ex prædictis quattuor casibus, veluti prop-
 ter veterem dolorem, vel pauidem, vel quod tunc illia
 ducat, vel sit lunaticus fiat redhibitio, & emptor iurabit se
 empturum non fuisse si sciisset eo morbo animal emp-
 tum labare. Si autem leuis sit morbus, & iuret emptor
 tanti se non fuisse empturum, aget ex empto quanto mi-
 noris ciuili l. Iulianus supra de act. empt. si verò tanti
 empturus fuisset, quanti emit etiam si vitium sciuisset,
 sed res non tanti valet, aget, vt quod plus prætij soluit,
 reddatur d. l. Iulianus, vbi Castr. hæc declarat, & ad-
 dit cogi venditorem stare iuramento emptoris l. si cui
 §. Iisdem, vbi gloss. de accusat. & in ser. gloss. in l. ult.
 C. de ann. except. Si verò res animatæ integræ ven-
 dantur omni morbo carentes, quædam sunt quæ
 sequuntur animalia ipsa, licet nihil sit dictum, vt si mihi
 equum ornatum ostendas, & eum emam, licet inter nos
 nihil de ipsius ornamento dictum fuerit, illud tamen si-
 mul cum equo, mihi tradere debes l. ædiles la secunda
 iuncto §. vendendi supra de ædil. ædict. Bart. in l. si vt cer-
 to, §. vsque adeo supra commodati, & in l. eum qui §.
 non solum infra de furt. & in l. de quibus supra de leg.
 quæ leges, etsi de emptore loquantur, ob eadē tamē ra-
 tio-

tionem idem erit in stipulante, vt per Iul. in §. actionum, nn. 58. inst. de act. & in d. l. de quibus num. 77. & oportet vt equus, ita vt demonstratus est, tradatur: at si nudum antequam emisset, inspexerit, ornamenta non debentur, vt ait Castr. in d. l. si vt cerò §. vsque adeo quod si equam mihi ostendas pullum habèrem, si ipsam emerim, pullus quoque debebitur, si ramen lactabat, intelligitur, secus si pascendo sine matre stare possit, vt Castr. in d. §. vsque adeo. Angel. in l. eum qui § non solum infra de furt. Ias. in l. huiusmodi § legatum, num. 21. supra de leg. 1. & hoc etiam intelligendum est de cæteris rebus; nam quoties accessorium à re vendita commodè separari non potest, eam sequitur, veluti si aues mihi vendas, auarijs inclusas, & auraria tradere debes l. aui- bus, supra de leg. 3. quæ lex licet in vltima voluntate loquatur ad contractus quoque extenditur, cum validum sit argumentum l. vlt. §. 1. C. de legat. Alexand. in l. seruū §. eum qui chirographū supra de leg. 1. pariqueq; ratione, si seruum vendas, vestes etiam quibus quotidie utebatur, tradere teneris, Veteres namque duobus vestimentorum generibus utebatur quotidianis nimirum, atque solemnibus, quibus certo tempore utebantur infra l. id vestimentum supra de pecul. idemq; obseruandum erit in stipulatione, non enim in hoc est differentia inter contractus bonæ fidei, & stricti Iuris, vt inquit, Ias. in d. §. actionum, inst. de act. sed hæcenus quo ad res animatas. Si verò inanimatæ vendantur res, vel mobiles sunt, vel immobiles; si mobiles, vel in specie continentur, vel pondere, numero, aut mensura continentur; si in specie, necesse est contrahentes in corpore consentire l. Inter stipulantem §. 1. infra eod. l. In venditionibus supra de contr. empr. vbi non valet venditio si acetum vendas, emptor autem vinum se emere credit; cæsi res sint mor-

hospæ locum habet redhibitoria, *Castr. in d. l. Iulianus supra de act. empt. & tradit Cæpoll. in l. 1. supra de ædil. ædicto*, quæ actio ad res inanimatas ex æquitate extenditur, ut si quis librum emat, cui paginæ aliquæ deficiant, locum habebit redhibitoria; quod si quis emat librum mendosum, & melioris conditionis alius inueniatur, ager ille quantum minoris, ut inquit *Cæpoll. in d. l. 1. q. 5. & contractus rescindetur*. Quædam autem ipsius contractus sunt accessoria, ut si gladium vendas vaginam habentem, vaginam quoque tradere debes. *hæres meus S. penult. supra de leg. 3. vbi l. C. refert casum à Doct. non rectè intellectum*, dicitur enim ibi, quod si quis legauerit vasa Corinthia, dubium est an bases æneæ debeantur, id est repositoria, in quibus vasa Corinthia reponuntur, & deciditur si æneæ sint bases, non deberi, si verò Corinthiæ secus; in cuius decisionis ratione reddenda errarunt interpretes, *Bart. enim dixit æneas non deberi, quia pretiosiores sunt, Corinthias autem deberi, cum non sint ita pretiosæ: sed falsum est ænea vasa, Corinthiis esse pretiosiora, nam cum Corinthus esset igne, ferroque demolita, magna auri, & argenti copia, quæ erat in ea ciuitate in vnum congesta, cum ære liquefacta fuit, ex qua materia pretiosissima illa vasa Corinthia inuenta fuere, quæ in tam magno præcio postea habitasunt; sed hodie non inueniuntur; quamobrem si vasa Corinthia æneis sunt præciosiora, sequitur contra Bart. pretiosiora deberi, viliora autem minime. Alia ergo reddi potest ratio, nam si vasa Corinthia legata fuerint, bases etiam Corinthiæ debentur, veluti ex eadem materia compositæ, æneas verò tanquam diuersam materiam habentes, non deberi, quasi testator eas, à vasibus diuersas habuerit, & inter Corinthia vasa non computauerit. Debentur etiam fulcra si lectus legatus sit l. librorum S. ult.*

vt. de leg. 3. fulcra autem Doct. nostri vultrices intelligunt, & alia lecti ornamenta; sed aliter res se habet, nam fulcra pro spondis accipiuntur, quibus lecti fulscentur, ibi tamen verisimile est l. C. loqui de ijs lectis, in quibus veteres cenare consueuerant, & in triclinijs utebantur quos Et pro temporis, & loci opportunitate sapius transferre solebant; sed etsi cōcedamus lecto legato deberi stragulas, & id genus, legatario, aliud tamen crederem esse in emptore, qui lectum emens, vel stipularis, non nisi nudum lectum habebit, nisi fortè instructus stipulanti, aut ementi bñsensus fuerit d. l. ædilis in princ. S. vendendi supra de ædil. ædict. quæ verò alicuius rei gratia facta sunt, emptori arbitrari deberi, veluti emptorica, clauis; sed alia, quæ aliorum causa fieri potuerunt non deberi l. argento supra de leg. 3. Denique rem venditam emptor suis expensis asportare tenetur l. 2. S. penult. supra de peric. & comm. rei vend. l. provincialium. C. de errog. mil. ann. lib. 12. vbi milites, quicquid eis datum fuerit asportare tenentur, sic Bart. in l. item illa supra de const. pec. & in l. 1. supra de al. & cib. leg. Diximus superius de rebus incorporalibus, & corporalibus, animatis & inanimatis, in specie consistentibus, atque mobilibus, nunc de his videamus, quæ mobiles sunt, sed pondere, numero, vel mensura consistunt; & circa eas. Primo sciendum est stipulationem earum rerum, nisi quantitas declarata fuerit esse inutilem, quandoquidem si pecunia, vel vinum, vel olium promittatur, sine adiectione numeri, ponderis, vel mensuræ, nulla erit stipulatio l. Ita stipulatus inf a eod. quinimodò si res ad pondus vendatur, vel ad mensuram imperfecta erit venditio, si res ipsæ appensæ, vel mensuratæ non fuerint l. quod sæpè S. in h. supra de contr. empt. hinc si vinum ad mensuram quis emerit, & antequam exportaretur

ac-

acrescat, periculum est venditoris l. 1. S. penult. supra de peric. & comm. rei vend. qm̄ contrahentes referunt se ad tēpus mēsuræ. Idē obseruari debere dicēdū est in rebus immob. libus, ideo si iugera terræ alicui vēdas, cōtractus nō intelligitur perfectus donec ad mēsurā fuerint, vt eleganter tradit Bart. in l. Iulianus S. si Titius supra de act. empt. Non tamen illud est omittendum, quod si diuersa sit locorum contrahentium mensura loco vbi contractus celebratur, obseruandus erit locus contractus, non rei sitæ. l. si fundus, supra de euct. Bart. qui declarat, quid mensuris diuersis extantibus agendum sit, in l. semper in stipulationibus, infra de reg. iur. Dubium tamen est circa pecuniam numeratam, & in primis, an pecunia pro pecunia solui possit, & indubitari Iuris est pro aurea pecunia, argenteam reddi posse, non enim ad illam præcisè, sed ad æquipollens tenetis; nihilominus licet communiter tradatur, aliud pro alio inuito creditore solui non posse l. 2. S. 1. supra si cert. petat. in pecunia tamen ex consuetudine non obseruatur. Bald. in l. libera sub num. 30. C. de sent. & interl. omn. Iud. Bart. in l. Paullus la seconda ad num. 6. infra de sol. vbi docuit debitorem argentæ pecuniæ aliam æquè boni argenti soluere posse, quod ex consuetudine, vt commodius, & facilius debitores liberari possint introductū est, idemque tradit gloss. in l. si quis argentum, in prin, in verb. æstimatione, & ibi Doct. C. de donat. Abb. in cap. Quanto in fin. extra de iureiurand. quod tamen intelligendum est nisi creditoris inter sit, d. l. Paullus la seconda infra de solut. Rursus id procedit modo pecunia non sit reprobata, vel ære contaminata, quia tunc eam creditor accipere non cogetur. Verum maior est difficultas, si valor pecuniæ immutetur an pecunia, pro pecunia solui possit, id est eadem pecunia, non autem æsti-

ma-

matio, vel æquivalens ? qua in re quattuor casus distinguendi sunt. Primus quando argentea pecunia deterior fit pondere, vel materia. Secundus, quando mutatur in forma. Tertius quando in usu. Quartus quando in valore mutatur iuxta gloss. in dicto cap. Quanto de iure iur. Quo ad primum quando in materia, vel pondere facta est deterior pecunia, ut puta, quia hodie non sit illius ponderis, vel materiæ, cuius erat olim tempore traditionis, cum argentum quotidie adulteretur, & plus æris cum illo misceatur, nec eiusdem probitatis sit, cuius erat, & in hoc communis est opinio hanc pecuniam accipi neminē cogi posse, sed soluenda est pecunia argenti probi, & pustulati, sicut fuit acceptum cap. penult. in fi. extra de cens. ubi probatur antiquas monetas esse soluendas, vel si non sunt in usu, novas ad illarum æstimationem, ita Bart. in d. l. Paullus, vers. Quæro quid si moneta, de sol. Corn. conf. 109. in prin. volum. 4. qui de communi testatur, & conf. 287. ad fi. volum. 1. Socc. conf. 298. in 2. Tiraqu. de retract. consang. gloss. 18. num. 27. post Bald. in l. acceptam q. 17. C. de Vfur. & in l. si quis argentum, in prin. C. de don. Imol. in l. in ratione §. diligenter supra ad l. falc. Bald. conf. 499. & seq. lib. 4. Abb. conf. 56. lib. 2. Dec. in l. cum quid, in prima lect. nrm. 28. & in 2. num. 58. supra si cert. pet. si ergo adultera pecunia soluitur, pecunia quidem pro pecunia dari potest; sed præstari debet quanto minus valeret soluta quam accepta. Quo ad secundum casum quando mutatur in forma, ut si ab hinc decem annis, pecuniam tibi mutuo dedi, quæ hodie non reperitur, sed alia eius loco percussa est, an illa cuius forma mutata est, si reperiarur, reddi debeat, an vero quæ in illius locum percussa est; & Doct. communiter concludunt, eam pecuniam, quæ hodie currit, licet non eiusdem formæ solui posse

posse ad æstimationē antiquæ monetæ , quia nulla ratio contrariū suadere videtur, vt illa non accipiat ur, ita Ang. post Bart. quem alij communiter sequuntur in d.l. Paulus de solut. Dec. in d.l. cum quid, quod tamen procedit ; si creditoris non intersit accipere, alias ad eos accipiendos eum cogi non posse , vt in d. l. Paullus , vbi Ang. Quo ad tertium casum , quando pecunia improbatur, veluti si tibi dedi pecuniã quæ ab hinc sex mēsisibus imphatur hodie volens tu liberari, eadē illã vis soluere, an cogar eã accipere ? Et certè cogi nequeo, ratio enim sic dictare videtur , vt æquum non sit vt qui bonam pecuniam accepisti, reprobam restituas. Communis tamen opinio est in cōtrarium, de qua Bart. in l. quod te. num. 6. & ibi las. num. 27. supra si cert. per. vbi dicunt me inuitum cogi posse eos accipere, ea ratione, quia pecuniã reddis in eodem argento, quod accepisti ; nec quicquã deteriorata est , cum se habeat prout erat ; & licet non expendatur, hoc tamen, quo idam accidens est non considerabile , si modo debitor in mora non fuerit, iuxta l. vinum supra si cert. per. gloss. in l. mora supra de vsur. At Imol. in d.l. Paullus contrarium tenet, quia pecuniæ bonitas in valore consistit ; si ergo accidit , vt improbetur , nullus ipsius est valor ; & quamquam ad officinam nummariam eam afferre possum , id tamen sine damno non fieret. Circa quartum casum, quando valor pecunię immutatur , vt si aureos accepisti , quorum valor erat, duodecim : nunc verò decem, an cogar eos accipere , si eandem materiam velis restituere ? Communiter à scribentibus traditur , posse te eam pecuniam soluere, sicut hodie currit, eosdemque aureos. Dec. in l. cum quid, in prima lect. num. 28. & in secunda num. 56. post Bald. ibi in fi. supra si cert. per. & ita Bart. in l. si cert. per. & ita Bart. in d.l. Paullus, sub num. 6. Aret. conf. 112. & ante

eos

eos Cyn. post Jac. de Aren. in l. In minorum, C. in quibus caus. rest. in int. non est necess. Anch. in Clem. ultima de decim. Buttr. & Abb. in cap. quanto, col. pen. de Iureiur. Specul. tit. de oblig. §. nunc aliqua vers. ult. Brun. in tract. de augmento mon. declar. tertia vers. in hoc passu, & vers. secunda consideratio; & vers. vbi autem, atque in octaua limitatione, vbi hanc esse communem attestatur. Mouentur, quia soluis hoc casu, quod accepisti, & quamuis valor pecuniæ sit mutatus, id tua culpa non euenit, ita Doct. in cap. cum Canonicis, extr. de cens. Verum vbi creuit pecuniæ valor, maior est difficultas, si debitor pecuniam, quam accepit soluere recusat, vt lucrifaciat, æstimationem tamen præstare intendit; quo casu, etsi secundum communem opinionem, argentea pecunia, pro aurea solui possit; magna tamen in hoc fuit controuersia; exempli causa, valebant olim nummi aurei sex libris, & quattuordecim solidis, nunc verò valent sex libris, & sexdecim solidis, vt duos solidos lucretur pro quolibet aureo, vult debitor æquivalens non ipso semet au eos, præstare, Bartol. in l. cum certum supra de aur. & arg. leg. dicebat inspiciendum esse tempus solutionis, quo æstimationem solui volebat; cuius opinio communiter recepta est, vt Bald. testatur in l. acceptam quæst. 17. C. de vsur. & Curt. Iun. in l. cum quid, sub num. 22. si cert. pet. licet ipse contrarium substineat, esse. s. inspiciendum tempus contractus, non autem solutionis; idque notandum censet, cum in dotibus sæpissime soleat euenire. Nunc propositus ordo exigit, vt de immobilibus, atque de factis, quæ in stipulationem deduci solent, agamus. Quod igitur ad immobilium obligationem pertinet, interdum, promittitur ager, qui est in Villa, quo casu animaduertendam erit, an certa quantitas promissa sit, alioquin dando terræ glebam promissor liberaretur. l. Ita

stipulatus hoc tit. & hinc praxis inoleuit, ut in quouis
 contractu confinia fundi demonstrentur, ut per Bart. in
 l. Demonstratio, num. 14. supra de cond. & demon. glōf.
 in l. Forma, in princ. infra de cens. Quapropter nisi duo
 saltem fins in huiusmodi contractu demonstrentur, res
 erit incerta. Promissio autem alicuius fundi, ea dumtaxat
 emptori debentur, quæ ipsius fundi gratia comparata
 sunt l. Fundi, in princ. supra de act. empt. & ideo quæ
 stercorandi agri causa comparata sunt, debentur d. l.
 Fundi in princip. & §. 1. Sic etiam, quæ in medio Fundi
 fuerint, nec commodè ab eo separari possunt, ut ædifi-
 cia, vel molendina, proculdubio debentur l. Item Fundi
 supra de vsuf. ubi etiam alvei sequuntur emptorem l.
 cum Fundus supra de Fund. instr. sic etiam arbores, quæ
 sunt iuxta viam publicam, Bart. in l. Martius supra de
 acquir. rer. dom. Bald. in rubr. supra de rer. diuis. nu. 26.
 Afflict. in tit. Q. 1æ sunt regalia, in verb. viæ publicæ; licet
 post Iac. de Aren. contrarium senserit Alberic. in d. §. l.
 Martius. Quæ autem sunt separata, stipulanti, vel emp-
 tori non debentur, eoque magis, quando commodè as-
 portari possunt. Hinc dici solebat, auta, ac cæsa non se-
 qui emptorem Ruta intelligendo scilicet lapides, & cæ-
 sa arbores l. Fundi §. Ruta supra de act. empt. l. in Ruris
 infra de verb. sign. & ea ratione, si tempore vindemiæ
 vendatur Fundus, non debentur fructus emptori, qui
 sunt à solo separati l. Iulianus §. si fructibus supra de
 act. empt. Sed congruè dubitari potest, si Fundus alteri
 locatus vendatur, cuius erit pensio; & ad instar fructuum
 tempore venditionis perceptorum, ita & pensio ad ven-
 ditorem pertinebit Bart. in l. vl. infra de iur. fisc. repro-
 bata ibi glōf. opinione in d. Iulianus §. si fructibus, quo
 loci credit Accurs. Fructus esse diuidendos. Sed I. C.
 in d. l. Fundi aliter sentire videtur, dum ait indistinctè, &
 semper

semper pensionem ad venditorem pertinere ; cum industria sua sibi prospexerit . In contrarium tamen est communis opinio . Sed dubium est an vendito Fundo, vias, & foueas , quæ sunt circa Fundum , metiri debeamus ? Qua in re vide Bart.in l.littora supra de contr.empt.in l.prædia § Item legatum supra de fund.instr.&in tract.de alluion.in verb.agrum. Aret.in §.Riparum, & §. fluminum, inst. de rer. diuis. & hanc magis communem esse testatur Alexan.conf. 120.vol.2.Nos scilicet foueas debere metiri, quæ sunt in medio fundi, ripas autem, quæ propè flumen fuerint, non metimur l.si id, quod supra de peric. & comm.rei vend. Ias.in l.quominus num.70. & seq. supra de flum. quemadmodum etiam vias publicas metiri non solemus . Interdum venditur domus , & tunc quæ ei accedunt vendita censentur , veluti si hortus domi adhæreat , hortus etiam debetur l. prædijs , §. vlt supra de leg.3.arguendo, propter rationis identitatem, de vltima voluntate, ad contractus, iuxta vulg.l.vltimam C.de leg. & ita Bart.in l. Olympico supra de seruit.vrb. præd. Sic pari ratione si molendinum domui adhæreat.Ias.in d.l.quominus quæst.20. Sic etiam si stabula adhæreant domui l. 4. supra in quibus caus. pign. vel hypot.tac.contr. sic etiam officinæ domui adherentes venditæ intelliguntur, Ias.in l.vlt. num.24. supra de const. princip. & alia etiam sequuntur emptorem ; quæ ædium gratia comparata sunt d.l. Iulianus §.vlt. cum ll. seqq supra de arb. emp. Mobilia autem , quæ ornatus causa in domum exportata fuerint, non debebuntur, vt stragula, & similia l. funes supra de act. emp.liceq in pandectis Florentinis legatur lines , quæ sunt receptacula aquarum,vt ait Cuiac.lib.6, obser.cap.2. & ita quoque animalia, quæ in domo fuerint non debebuntur . Est tamen sciendum, quando immobiles res venduntur , em-

proxi seruitutem itineris non deberi, nisi sibi de itinere prospexerit; Ita I. C. in l. in vendendo supra de contr. empt. Hinc tabularij in instrumentis venditionum clausulam apponere solent; nempè talem fundum dedit, ac vendidit in perpetuum omni meliori modo, cum accessionibus, & regressibus suis, vsque in viam publicam, de qua Bart. in l. Binas supra de seruit. vrb. præd. Interdum donatur, aut venditur alicui castrum, & tunc etiã concessa intelligitur iurisdictio. Iaf. in l. 2. supra de Iurisdict. omn. iud. & in d. l. Quomonus, de flum. vbi alias congerit auctoritates. Bart. etiam in l. inter quos supra de acquir. rer. dom. in l. si quando de bon. vac. & cõcesso. Castrum, iurisdictio, meri, & mixti Imperij danda est; quamuis Lotharius priuatis id competere negauerit, vt inquit Odofr. in l. Imperium, de Iurisdict. omn. iud. vbi de quaestione agit, quæ fuit olim inter Azonem, & Lotharium, huiusmodi, cum enim Henricus Imperator, Henrici Secundi Filius, Bononiam accessisset, duos I. Conf. interrogauit, cui competeret merum Imperium. Lotharius dixit Imperatori tantum competere; Azo verò id non negauit, sed adiecit in iure nostro probari, cæteris quoque Magistratibus, qui gladij potestatem habent, vt præsidibus illud cõpetere. Inde Lothario Imperator, equum dono dedit, Azoni verò nihil, quia pro se non respondit, qui dixit poitea in tit. ff. de Iurisdict. omn. iud. quod ille habuit equum, sed non fuit æquum, quasi malè Imperator iud. cauerit, vt latius referi Odofr. in d. l. Imperium, nu. 6. Interdum facta in stipulationem deducuntur, & hac in re sciendum est, stipulationes prætorias continere tantum facta, quæ aliquando sunt cautionales, aliquando iudiciales, vt declarat l. 1. infra de prætor. stip. prætoriam stipulatio, aliquando in specie continet cautionalem stipulationem, quãuis oës huiusmodi stipulationes
sui

huius natura sint cautionales d. l. 1. §. communes. Cautionalis ergo in specie est, cum ob id ipsum Prætor aditur, ut aliquem cauere cogat, veluti de non offendendo, Bart. in l. Illicitas §. potentiores supra de off. præf. Cautionalis est etiam si debes mihi centum, & deficere incipias cogam te, ut fideiussorem præstes l. in omnibus supra de Iud. Idem erit si à Principe moratorium impetraueris, ut ad soluendum cogi non possis intra certum tempus; quo casu fideiussorem constituere debes te esse postea soluturum, & quia ob id cautio præstatur non ob aliam causam, cautionalis dicitur stipulatio l. vniuersa C. de præc. Imp. offer. Pariter si ædes meæ tuis minentur ruinam, & cures tibi fideiuberi, cautionalis hæc dicitur stipulatio de qua in tit. de præc. stipul. Sic quoque si sub conditione tibi legatum, vel fideicommissum præstare teneor si coactus eo nomine satis dederò, dicitur etiam cautionalis, de qua in tit. habetur supra ut leg. nom. cau. Interdum verò facta in stipulationem deducuntur, ob iudicium certum, vel futurum, & hæc iudicialis cautio appellatur quia ob iudicium interponi solet; Pro cuius cognitione notandum est, tria præcipuè fieri. Et a reum in iudicio promittere, duo autem actorem. Primum factum quod à reo promittitur, est de iudicio sisti, ut in l. sciendum, supra qui satisd. cog. quoniam rei semper iudiciū subterfugere solent; ideoque merito fugientes dicuntur in l. pro operando C. de Iud. quod locum habere dicimus, si reus immobilia non possideat d. l. sciendum ubi Bart. & in l. prima supra Si quis in Ius voc. non ierit; Si vero immobilia possideat, hanc satisfactionem præstare non cogetur, quam præstare etiam cogitur in criminalibus, cum graui pœna veniret plectendus, Bart. in l. prima infra de Custod. reor. Est igitur inuenta hæc cautio, ne rei iudicium euitare possint. Secunda

dum est factū, qñ procurator promittit de iudicato soluendo, de quo in tit. Iudicatum solui; quæ cautio à procuratoribus præstatur cum principalem dominum defendunt §. hodie Inst. de satisfd. pro quibus dum constituntur, dominus de iudicato soluendo solet fideiubere, Bart. in Rubr. supra Iudicatum sol. Ias. in l. Filiusfamilias supra Qui satisfd. cog. Tertiū est factum, quādo reus promittit se rem mobilem non esse interuersurum l. fideiusor §. vlt. supra Qui satisfd. cog. & hæc cautio locum habet, si res mobilis dumtaxat petatur: Quod si subsit timor de rei dissipatione, res apud aliquem tamquam sub custodia deponitur. Actor quoque promittere tenetur se litis expensas si succumbat, soluturum, Authent. generaliter C. de Episc. & cler. quod hodie non obseruari aduertit ibi Bart. Aliud etiam factum promittitur, quando actor per procuratorem litigat, & de mandato dubitatur; tunc enim procurator dominum rem ratam habiturum satisfacere tenetur l. prima C. de procur. & per totum infra Rem rat. hab. Omnes istæ iudiciales stipulationes appellantur, non quia à iudice inuentæ fuerint, vt alij minus rectè dicunt, sed quia in iudicio interponuntur, & propter illud inuentæ sunt l. actionis verbo supra de act. & oblig. l. i. supra de præstip. Sunt etiam aliqua facta, quæ conuentionalia dicuntur, vt si promittas pro me ire Romam, vt in l. i. §. conuentionalis infra de præstip. Et omnia facta præcisè, vt promissa fuerunt, promittentes præstare cogi non possunt, cum hominis libertas minimè aretanda sit, sed succedit obligatio ad interesse, & æstimationem faci l. stipulationes non diuiduntur, Vers. Celsus infra eod. tit. at si res, non factum promittatur, vt vinum campanum, vel frumentum siculum, præcisè illud præstare coguntur l. vbi autem hoc eodem tit. Verum nonnulli exci-

excipiuntur casus, in quibus ad facta præcisè quisque tenetur, ut in pijs causis, & similibus qui ab Alex. & Ias. in dicta l. stipulationis non diuiduntur, recensentur. Non finis, sed Quies : . .

Ad l. si insulam de Verbor. obligat.

S (Insula) Difficile est docere quando mora facta esse intelligatur iux. l. moram ff. de usur. quæ non de diffiniendæ moræ difficultate loquitur, sed de regula quando mora facta esse intelligatur quæ non sic facile cõprehendi potest, ut Corraf. lib. miscel. 2. cap. 6. animaduertit quamquam cõgregatim cæteri male illam legem aliter accipiant, nos tamen ita moræ constituendæ regulas trademus. Aliquando enim quis ad dandum tenetur, vel ad id faciendum quod temporis momento est explicandum, & tunc tribus modis in mora debitõr constituitur, aut per denunciationem interpellatus si non dat, tunc enim moram commisse intelligitur d. l. mora & l. si ex legati supra eo nostro tit. l. cum stipulatus sim mihi, ex Auth. per diem superuenientem ad quam quis est obligatus tunc enim etiam sine interpellatione moram contraxisse veniente die intelligitur l. si fundum supra eod. & l. magna C. eod. aut per litis contestationem l. nempem suam §. primo supra eod. Excipitur tamen fur. & prædo qui etiam sine die, & litis contestatione, vel interpellatione semper ea nota esse intelliguntur l. in re furtiua ff. de condit. furt. Item excipitur si debet minori, nam & is & si non interpellatus aut litem non cõtestatus sit semper morã dicitur contraxisse, ut l. in minorum C. in quibus cau. in integr. rest. non est necesse. l. titia scio §. usuras ff. de leg. 2. etenim magnus moræ effectus, quæ facit in bonæ fidei iudicijs usuras cur.

currere, l. mora §. 1. ff. de usur. & fructus deberi l. videamus la secōda §. primo in eod. tit. de usur. Item facit debitorem teneri de rei interitu, l. quod te ff. si cert. petat. item ad valorem quanti plurimi eum obligat. d. l. in re §. primo. Aliquando ad factum quis tenetur quod temporis momento explicari non potest, & tunc elapso eo tempore quo commode fieri potuit, & non est factum promissor in mora esse intelligitur, id probat l. continuus §. item qui insulam infra eod. & l. stipulationes non diuiduntur §. ult. supra eodem Bart. in l. ita stipulatus num. 40. eod. tit. vbi hanc sentit esse rationem, quia dies tacitæ currit, & sicut dies expressa in mora constituit sic, & tacita, aliam tamen nos infra rationem adducemus. Et idem est si quis Ephesi dare promissit, quia tempus inest obligationi quæ Ephesiam possit peruenire, & ibi solui, eo tempore elapso, quo eo perueniri commodè potuit, & non est ibi solutum moram contraxisse promissor videtur, vt probat d. l. continuus §. cum ita stipulatus sim in eod. tit. Magnus quoque in horum factorum promissione est effectus si mora contrahatur; Nam ad id quod stipulantis interfuerit promissor conuenietur cum enim opus fieri semper intersit cū non est factum per tantum tempus quo opus perfici potuit, tunc quasi mora contracta sit, ad id quod stipulantis interest conuenitur promissor, d. l. si fundum supra eo & l. vbi §. 1. supra de edend. & not. gloss. magna in d. l. mora. Hic autem non minimum nostrorum interpretum errorem detegam, & plura simul iura declarabo, crediderunt enim ipsi ad factum neminem præcise posse compelli per Bart. in d. l. stipulationes non diuiduntur in prima q. per l. stipulationes non diuiduntur verb. celsus supra eo. & l. si quis ab alio §. vltim. supra de re vend. & in l. vlt. ff. si quis in ius voca non ierit

rit ubi pro facto pecunia dari dicitur, sed illud est mora faciendi interueniente, cum factum non est ut ibi exprimitur, & ita cum mora est contracta, sed non negant illa iura etiam ad factum quem præcisè compelli ut probatur in l. sed & hæc §. prætor ff. de procurator. & licet Bart. in d. l. stipulationes non diuiduntur dicat illam stipulationem loco iudicialis subrogari, & ideo promittentem præcisè ad faciendum compelli tamen responsio potius ad euitandum cōtrarium est composita quod contineat veritatem sicut etiam ut euitent alia obrecta, dicit esse speciale fauore vltimarū voluntatū, vel alterius causæ, vel ait esse speciale fauore vltimæ voluntatis in l. fideicommissa §. vlt. ff. de leg. 3. sed hoc dicitur ad euitandum contrarium. Hi tamen casus quos Bart. ait esse speciales faciunt regulam, & stant cum ea, ut l. ex empt. in princ. de action. empt. & l. stipulatio §. siue aut̄ supr. de nou. op. nunt. & l. cum conductore C. locati, & hæc fuit opinio Martini à Fano quam non iure improbat Bart. in d. l. stipulationes non diuiduntur in 8. quæst. ubi plura iura pro eius opinione citantur. Quando ergo propter factum petitur æstimatio propter moram id euenit non quod factum ipsum peti non possit, antequam mora fieret, ea autem sequuta non amplius factum petitur, quia aliud est sequentis temporis factum, & ideo æstimatio petetur l. si quando de oper. liber. l. si vsus fructus ff. de vsufruct. legat. l. si non forte §. libertus ff. de cond. indeb. Et hæc fortè est ratio, quare in mora dicitur esse promissor facti si tantum tempus prætereat quo fieri potest, & non fiat, aliud enim incipit alterius temporis esse factum, & ob id in mora esse incipit facti promissor, etiam si totum tempus non prætereat quo factū explicari potuit, sed capit factio moram facere d. l. stipulationes non diuiduntur §. vlt. supra eo & dict. l. comi-

nus §. item qui insulam infra eo, nec videatur mirum quod tempus mutet factum; Si enim domum quis fabricet, sine dubio vno tempore propter cælum serenū vel pluuias hyemem, vel æstum firmiorem, vel infirmiorē faciet, idem in purganda fossa fingendis lateribus, & similibus, & tardius etiam propter tempus plerumquæ opus expletur, & multa sunt quæ ætate commodè fiunt quæ hyeme propter gelu fieri nequeunt item magis expendit vno die opus fieri quā alio, & ad hoc facit vald. text. in l. cum patronus in prin. ff. de oper. libertor. Mora itaque purgatur obligatione rei debitz, aut nouatione l. parui ff. de cond. furt. l. qui decem, §. 1. ff. de solut. Item præmittendum est textum nostrum loqui de his qui suis cecementis, & sumptibus conducebant ædificia fabricanda, & redemptores vocabantur de quibus in l. Redemptores, ff. de rei vendication. Textus dicit si insulam, &c. Dubium facit, quia iam transfusa est obligatio in id quod interest vnde non amplius opus, sed pecunia pro eo quod interest debetur l. obligationum ferè §. ult. supra titulo primo. Secundo ius quaesitum tolli non potest. l. ult. ff. de pact. & ibi las. atque, & idem las. in l. qui Romæ. §. Flavius num. 16. eod. l. ultim. C. si contra ius, vel util. publ. Tertio aliud pro alio inuito creditore solui nequit l. 2. §. 1. & 2. ff. si cert. petat. sed alia erit sequentis temporis insula, alia præteriti, iux. d. l. si non sortem. §. libertus, & in l. si quando, & l. cum patronus. ff. de oper. libert. l. si usufructus, ff. de usufr. legat. ideoque non potest amplius facta mora insula fabricari. Quartò id exprimitur in l. traiecitiz. §. de illo supra rit. 1. Donec tamen litem actor contestet poterit insulam ædificando promissor moram purgare, & hoc ex æquitate. l. si seruum §. sequitur supra eod. Secundo cum nihil interim petierit stipulator iam eius interesse non

cre.

creditor, & ideo mora purgari potest l. si in lege, §. colonus, ff. locati. Tertio omne quod debetur si ante condemnationem solvatur absolutio meretur §. vltim. iustit. de propet. & temp. act. l. si cum dies §. vlt. ff. de arbitr. vnde in proposita specie saltem vsque ad litis contestationem permittendum est moram purgari posse, postea verò id concedendum non est, quia cum sua creditor prætendat interesse, & id petat, iam moræ purgandæ locus non datur. Non obstat primum argumentum quia verum est, si actor litem contestetur, & sua interesse dixerit, secus si tacuerit, eius rei tunc non interesse fingitur. Eodem modo tollitur secundum argumentum ius enim non videtur quæsitum ex æquitate cum actor non reclamauerit Tertium non obstat, nam cum credatur actoris non interesse, eadem res ex æquitate quæ debetur solui videtur. Non obstat. l. traiecitia, quia secundum communem intellectum ibi dies, & pœna adiecta fuerat, quod an sit verum infra declarabitur. In secunda parte dubium facit l. interdum in fin. supra eo, §. vlt. Institutionib. de perpet. & temp. action. vbi vsque ad sententiam potest mora purgari Secundo dubium facit. l. 3. in fin. infra iudic. sol. Tertio dubium facit l. emptor e quæ est. 67. ff. de euct. vbi vsque ad sententiam potest creditor seruum euincendum offerendo, eius quod interest solutionem euitare. Quarto dubium item facit. l. si deiussor. ff. de excep. doli, vbi fideiussor offerendo prædium euictum, et post sententiã auditur, tñ contrarium hic deciditur, ratio est quia cum noua quædam super interesse ob contestationē orta sit obligatio. l. 3. §. idem scribit. ff. de pe cul. non amplius admittitur vt aliud pro alio solvatur, iuxt. l. si quis stipulatus fuerit quæ est lex 52. ff. de sol. Secundo hic nō videor remississe mea iura, litem contestando nemo enim, deteriores suam condi-

tionem facit litem contestando sed meliorem. l. aliam infra de nouatio. Tertio per lit. contestationem, fit nouatio qua noua acquiritur obligatio, & si prima non extinguitur. l. cum stipulat. infra eod. l. 1. C. de iudic. not. Paul. Castr. in d. l. aliam superius citata. Non obstat. §. ult. instit. de perpet. & temp. action. nam ibi idemmet soluitur quod debetur, hic aliud pro alio ut dixi. Non obstat. l. 3. iud. sol. cum l. 5. eod. tit. quia pro fideiussore idem suscipitur iudicium de reo quod cum alio captum fuerat. Non obstat. l. emptori, nam idemmet quod debebatur soluitur eodemque modo responderetur ad l. fideiussore de except. doli. Et ex his colligendum est primo insulam vocari ædificium, duo enim significat insula, aliquando locum aqua circumdatum. l. insula, de acquir. rer. dom. & insulæ illæ dicuntur esse pars illius continentis cui adhærent, vel à quo non distant plures centum milliarijs l. insulæ Italæ, ff. de iudic. vnde Præfectus Prouinciæ habet iurisdictionem in omnes insulas, quæ plus centum milliarijs non absunt, ut not. Paul. Castr. in d. l. insulæ, ff. de iudic. & Birt. in tractat. de insula in verb. nullius. Aliquando insula pro domo capitur, sed glos. in l. 3. §. effra. cturæ ff. de offi præfec. vigil. ait impropiè in hoc sensu capi, sed decipitur, propriè enim etiam insula domum significat quæ proprio muro cingitur nec alios habet adhærentes vicinos, auctore Felto, & tradit Bud. in l. sed ad des. §. si inquilinus, ff. locati, & probatur in l. qui insulam. ff. locati. Secundo colligendum est litis contestationem impedire moræ purgationem dicitur autem litis contestatio, quia negante reo se debere petita vocabantur testes qui audirent, & fiebat sponsio pecuniæ, quæ dabatur victori, & apud Pontificem sacrum deponabatur, & ideo Sacramentum dicebatur de quo in l. 1. §. pro. inde ff. de var. & extraord. cogn. inducitur autem litis

contestatio cum principali petitoni responderetur iuxta
not. in l. 1. C. de lit. contest. & not. Paul. Castren. in rub.
eod. tit. Tertio colligebat Roman. quod etsi non valet
promissio domus sine loco l. qui insulam infra col. 2. §.
si quis insulam ff. de eo, quod cert. loco, valet tamē non
expressa forma domus ut patet in hac l. ubi non exprimitur
forma & tamen valet stipulatio domus. Secundo
adducebat l. legatio ff. de leg. 1. Tertio addebat Ripa va-
lere hanc promissionem quia potest certificari secun-
dum hominis stipulantis dignitatem. l. ubi autem §. illud
infra eod. Quarto dicebat Ruinus quod possumus ope-
ras incertas etiam stipulari l. interdum in princ. supra
eod. ergo & domus forma non expressa. Sed contrarium
est verius per l. si domus ff. de leg. 1. & l. triticum hoc
eod. nostro tit. Non obstat l. nostra quia ad habilitatem
est restringenda l. ut gradatim ff. de mun. & honor. & se-
cundum terminos habiles est intelligenda l. qui testa-
mento ff. de testamen. Non obstat l. legatio quia de certis
speciebus loquitur quæ habent suam determinatam for-
mam à natura ut seruus, & vestis & similia, & ita de his
quæ habent aliquam certitudinem sed domus simplici-
ter prolata nullam habet certitudinem. Non obstat ter-
tium quia secundum hoc possemus dicere quamlibet
incertitudinem non vitari, quia secundum dignitatem
stipulantis semper posset intelligi promissionem fieri.
Non obstat. Quartum quia opera sunt diuturnum uti-
cium l. 1. ff. de oper. libert. & ita habent aliquam certi-
tudinem. Si quis tamen velit tueri opin. Rom. ad l. si do-
mus poterit dici quod ibi non tam ratione formæ quam
loci vitatur legatum. Si ergo volumus scire, an incerti-
tudo vitiet obligationem distinguendum est secundum
gloss. in d. l. legatio, ff. de leg. 1. quod si genus generalis-
simum exprimat, vel subalternum, non valet promissio

sio veluti si promittam rem, vel animal, si verò promittatur species, vt homo, vestis, & similia, & sic res habet certos fines, tunc valet promissio, vt promitto tibi hominem, & huiusmodi, si verò non habet certos fines à natura scilicet hominis destinatione vt fundus, triticum, domus, quæ variæ quâtitatis, & formæ esse possunt, non valet promissio sine quantitate, vel forma, vt habetur in l. cum res in fin. ff. de leg. 1. d. l. si domus, in princ. & d. l. 1. C. de dotis promiss. sed tres excipiuntur casus. Primus est ratione alimentorum, vt in l. si cui ff. de annuis leg. Secundus si aliunde possit certificari, vt in l. quidam de leg. 2. & in l. cum post. §. gener. ff. de iur. dot. Tertius est fauore piæ causæ Bart. in d. l. si cui. Quarto colligitur moram posse purgari, addit Ias. idem esse in scholari qui deletus est ex albo scholarium, sed hoc non recipitur, Quinque nunc excipiuntur ab hac regula casus, Primus vt hoc nõ procedat in legis obligatione præsertim si obseruetur ob maleficiũ Ias. in l. 2. q. 29. C. de iur. emphyt. Bal. in l. acceptam quæst. 21. num. 32. C. de vsur. vbi tenet qd si statucũ dicat, si quis non soluerit inãra decẽ dies iuxta condemnationẽ, ei manus amputetur, non poterit elapso termino mora purgari, vt ibi Bald. ait. Tertius est casus in Iudeo, in quo iuris rigor est seruãdus gloss. penul. in cap. 2. de iude. contrariũ in tenet Fely. in d. cap. 2. nam iure communi vtuntur Iudæi. d. tit. de iudæ. Secundo his etiam quæ in iuris rigore fundantur vt possunt, vt est vsucapio gloss. in l. si fur. §. 1. supra de vsucap. Tertio humaniter cum ipsis agitur cap. iudæi de test. Quarto gaudet omnibus priuilegijs quibus & Christiani Bal. in l. spadonem §. iam autem supra de excusat. tuto. Non obst. glo. in d. cap. 2. quia est falsa, & in alijs terminis loquitur. Nõ obst. quod esse Iudæum sit delictum glo. in l. sed si eos supra de leg. 1. & æquitas delinquentibus

tibus non sit seruanda l. bona fides in princ. supra de
pos. quia illud est in eo in quo, quis delinquit non in
alio. Tertius est casus quando quis tenetur ad non fa-
ciendum, & facit, tunc delictum non potest purgari, vn-
de infero, quod si depositarius vendiderit rem deposi-
tam, & ita furtum commiserit, & si eam redimat, non
cuitat quin sit fur. l. 1. §. si rem. supra depo. Item si em-
phyteuta irrequisito domino alienauerit, etiam si redi-
mat rem, non tamen cuitat quin non cadat iure emphy-
teutico, Bar. in l. 3. §. idem labeo in fin. supra de vsucap.
& in d. §. si rem; Delictum enim quod est in faciendo
purgari non potest, postquam est commissum Bart. in l.
qui ea mente infra de furt. Quartus est casus, quod ad
actionem consequendam mora purgari non potest. l.
Thais. §. infra supra de fideicom. liber. Quintus est si
actoris interfit l. si ita quis §. seia infra eo. de quo supra
in prima opin. Bar. Quinto Pau. Cast. colligit, quod etiã
si ante lit. contest. reus facere incipiat, etiam si non per-
ficiat, liberatur, quia dicit facientem te liberari placet,
item addit si ædifices, sed si incidit in moram quin opus,
non perficit d. l. continuus §. item qui insulam ant. lit.
contest. quomodo purgabit is quod opus non perfece-
rit? Secundo qui debet pecuniam, nisi totam soluat
moram non purgat l. si ita quis promiserit §. seia. infra
eo. ergo nec qui operis partem facit, quia æquiparantur
is qui opus debet, & qui pecuniã d. §. item qui insulam.
Non oblt. participium facientem, quia intelligendum
est, ita vt perficiat, & pro hac opin. contra Paul. Caltr. fa-
cit, quia factum est indiuiduum l. 2. §. item si in facto su-
pra eo. & ideo etiam si aliquid factum sit donec aliud
superest agendum nihil actum esse dicitur l. vlt. C. ad Se-
natuscons. Sylla. Amplius addebat, Pau. Caltr. quod sa-
tis est etiam ante lit. contest. offerre se paratum ad ædi-
fican.

ficandum, vt probatur in l. etsi post tres supra si quis
 caut. vbi euitatur mora, si post tres, aut quatuor dies quã
 iudicio sisti quis promiserit secum agendi potestatem
 fecerit Secundo id probat cap. literas ver. propterea de
 testi. spo. vbi offerens se paratum probare inter coniu-
 ges esse consanguinitatem impedit restitutionem matri-
 monij. Tertio id etiam suadet l. sed etsi alia supra de
 const. pe. vbi purgatur mora si post diem constituti of-
 ferat, & id sequitur Bart. in l. creditor ad fi. supra de
 distr. pign. & in l. interdũ in fin. supr. eo. Contrarium hic
 tenet tñ Alex. quia lex nostra exigit pro forma vt fiat-
 dum ait te facientem liberari placet Secundo vbi factum
 requiritur verba non sufficiunt: l. qui decem §. idem re-
 sponsum infra de solut. Bart. in l. prator §. si quis para-
 ratus supra de oper. no. nun. & Alex. in l. si mora supra
 sol. matr. Teneo ergo realem oblationem sufficere; & nõ
 verbalem in eo qui statim satisfacere possit creditori of-
 ferendo, vt in eo qui debet soluere pecuniam, sed il-
 le qui tenetur facere ædificium licet offerat se factu-
 rum per illam oblationem non potest tunc satisfacere
 stipulanti, nec actu offerre, quia licet polliceatur se ædi-
 ficaturum non propter hoc tamen realiter offert quod
 debet, vnde quoad tex. nostrum damno opin. Pau. Cast.
 in alijs vero qui realiter offerunt sto cum communi.
 Non obst. l. etsi post tres quia in oppositum retorque-
 tur non. n. verbalis ibi sufficit oblatio, sed realis exigia-
 tur, dum dicitur secum agendi potestatem fecerit. Non
 obst. cap. literas quia ibi non sumus in purganda mora
 sed in periculosa restitutione impedienda, quæ peccatum
 poterat inducere si consanguinei inter se cohabitassent,
 ideoque ibi impeditur restitutio. Non obst. l. sed etsi
 alia quia dum dicit moram purgari, si offeratur, intelligo
 offerri pecuniam non verbo. Glos. secunda dat li-
 mi.

mitationem ad hanc l. ut ita demum purgetur mora ante
 item contestatam, si creditoris non interfit per l. si ita
 quis promiserit §. scia. infra eo. & l. si cum dies in fin.
 cu n l. seq. supra de arbitr. & l. & post tres supra si quis
 caut. ubi si actoris ius sit deterius mora non purgatur.
 Et confirmatur quia tunc cessat æquitas, item benefi-
 cium nunquam cum alterius iniuria conceditur Limpu-
 beri supra de admitt. tut. Sed contra hoc obstat. Tex. no-
 ster, qui supponit iam creditoris interesse, dum ait pur-
 gari posse moram nisi lis fuerit contestata, ergo ob in-
 teresse potuit creditor agere, quia effectus moræ est, ut
 debitor teneatur ad, id quod interest creditoris l. in re.
 §. 1. supra de cond. fur. & dixi supra in evidentialibus
 huius l. Præterea non potest negari in terminis huius l.
 interesse creditoris, quia insulam potuisset locare, aut in
 ea habitare si intra suum tempus ædificata fuisset, & ta-
 men non obstante quod eius interfit mora purgatur, &
 licet Bar. velit secundum Dyn. & Glo. quod interesse
 non excedat facti æstimationem in hac lege istud tñ est
 diuinare immò contrarium supponitur, ut declaravi, &
 creditorem credendum est agere ad id, quod sua interest
 ut plus consequatur quam si factum simplex peteret.
 Credo igitur in tex. nostro non obstante, quod interfit
 creditoris purgari moram quia creditor patiendo ædifi-
 cari, & ita moram purgari videtur id quod sua interest
 remisisse ut probatur in l. ultim. in fin. supra de eo, quod
 certo loc. ubi creditor qui recipit pecuniam cenetur
 omnem pœnam sibi debitam remisisse, & idem est in eo,
 qui patitur ædificari, quia hæc duo æquiparantur in
 mora purganda, ut habetur in l. continuus §. item qui
 Insulam in fin. supra eo. vnde etiã si creditoris interfit
 quia ipse id videtur remittere patiendo moram ob id
 non impeditur eius purgatio. Nec obstat. l. si cum dies

in fin. cum l. seq. supra de arb. vbi si reus det ant. lit. contest. actor non petit penam nisi eius interfit, nam ibi glo. exponit dederit id est dare voluerit, & ita est exponendum, Non obstat l. cellus seq. & d. l. ult. de eo quod cer. loco, vel cum protestatione actor pecuniam, debitam accepit, item debebatur poena interesse, Quod autem dicitur semper purgari posse moram, si debitor offerat debitum & quod interest creditoris ineptum esse videtur, nam si creditor habet, quod sua interest amplius de purganda mora agi non potest, posset etiam aliter responderi tex. nostro, vt procedat vbi interest, sed non adest dies expressa quia tunc non ita facile mora purgatur, vt in S. seia, cum vero eius admittatur debitor, vt post diem purget moram minus admittitur cum interest creditoris, & hoc mihi magis placet quam S. solutio quia creditor recipiendo debitum censetur quidem poenam remittere iux. l. ult. supra de eo. quod certo loco, sed non id quod interest, quia petendo sortem non potest poenam consequi l. rescriptum § 1. supra de pactis, sed id quod interest praeter debitum, nunquam quis petere prohibetur l. praedia supra de act. empr. Quod vero pertinet ad S. seia ibi actor volebat ius consequi hortorum retinendorum, sed nos agimus de liberando reo cui magis est fauendum l. fauorabiliores infra de reg. iur. Nec verum est quod ait Ias. ibi de iure conseruando simpliciter agi, nondum enim erat nata actio conditione non impleta, sub hac enim conditione volebat Seia Titium hortos retinere, si vniuersam pecuniam soluisset cum id praestituto die Cal. April. non sit factum agitur de restituendo in pristinum Titio procuratore vt conditionem implere possit, & ad hortos agere, & licet dixerit. Seia cum praecium omne recepisset se dominium praediorum in Titium transferaturam, illa tamen dictio cum inducit, conditio-

ditionem l. quodcumque S. pen. infra eo. & si contrarium vult Bart. in l. 1. post nu. 9. supra de cond. & dem. Sed quicquid sit etiam si concedam ibi conditionalem non fuisse stipulationem non tamen sequitur quando Titius ibi ageret ad rem alterius habendam. Præterea ubi conseruatur quod interest creditoris non debemus inspicere an morosus ius acquirat vel non quia hæc distinctio nihil pertinet ad creditorem qui suo iure condemnandus est indemnus, nec ad eum pertinet quo ad alter ius ex nouo acquirat, vel verus conseruet, aut poenam cuitet. Secundo subijcit Bart. in iudicijs inspicere tantum an ius actoris sit deterius quo ad moram purgandam, quia id quod interest officio Iudicis petitur l. terminato C. de fruct. & lit. expens. vnde in sententia Iudex debet victum condemnare alioquin postea nõ posset, vt ibi etiam Pau. de Ca. refert. Locum verò Bart. vult differre inter se ius actoris esse deterius, & eius interesse id non admitto quia non potest negari si propter moram rei inter sit actoris, ius ipsius esse deterius alibi dixit Iurecons. integra nõ eius iura intelligendo ipsius interesse in l. si in lege S. colonus supra locati. Nec obstat quod in l. etsi post tres si quis cau. de impẽsis litis non possit intelligi quia officio Iudicis petebatur, nã etiam id quod alias interest petitur iure actionis, & tamen impedit moram purgari. Infert ex prædictis Bart. quod si promisisti donũ in meo prædio ædificare, & postquam in mora fuisti alienam prædium amplius moram non posse purgari, & ideo ad id quod mea interesse teneris, non potes enim amplius in alieno prædio ædificare quia mihi non prodest, solum in quo ædificandum erat nam amplius meum non est l. qui insulã infra eo. Et hoc probatur ex l. & si post tres supra si quis cau. Tertio cum semel mea incipit interesse etiam si postea interesse

definat ius tamen meum. vivit l. quæcunque 2. supra tit.
 1. l. in iustissime §. ult. supra de ædil. æd. et. Tertio id com-
 probatur, quia sufficit ab initio interesse creditoris, & si
 postea definat l. qui autem §. illud supra si quis cautio,
 contrarium tenet hic Imol. nō quod mora purgari pos-
 sit, sed quod videatur stipulator alienando odium con-
 dicere quia quando Dominus alienat rem furtivam nō
 potest amplius condicere à fure l. siue manifestus §. ult.
 supra de cond. furt. & l. si servus infra eo. tit. & tamen
 fur semper est in mora l. in re supra de cond. furt. ergo
 nec qui alienat prædium amplius aget contra morosum
 Secundo quando per creditorem fit quo minus pur-
 getur mora tñ hñ pro purgata l. sed si alia supra de cost.
 sicut quando per aliquem fit quominus conditio im-
 pletur, tunc habetur pro impleta l. iure civili supra de
 cond. & dem. l. 1. C. de insti. & subst. & ibi notat. l. si sub-
 vna infra eo. Tertio probatur nam secuta alienatio om-
 ne ius extinguit d. l. qui insulam sicut videmus in ope-
 ris novi nunciacione l. non solum §. morte, supra de
 oper. no. nunc. Alia plura adducunt novissimi, sed om-
 nia ad hæc argumenta rediguntur Imol. existimat si ne-
 cessariò Dominus alienaverit veram esse communem
 alias secus. Aut ergo habuit stipulator causam alienan-
 di & vera est communis opinio, quia quisque potest de
 suo disponere ut vult l. non vsq. adeo. si. si quis à patre
 te fuer. man. nec per hoc prohibetur quod sua interest
 petere, nec tenetur fundus debitori servare ut veniat ad
 purgandam moram, Nec obstat Lex, siue manifestum,
 quia concedo creditorem amplius non posse petere do-
 mū d. l. qui insulam, sed interesse rectè petere, sicut & furti
 dominus etiam re distracta, & interesse petit l. quæcun-
 que & not. Bartolin l. qui autem §. ult. supra si quis caut.
 & hoc eodem modo responderetur ad ultimum. Non
 obstat

obstat secundum argumentum adductum pro vltima parte quia procederet, nisi debitor fuisset in mora, tunc enim per ipsum potius quam per creditorem stetit videtur ne ædificaretur, Aliquando nullam habuit creditor causam alienandi, & tunc creditur dolo malo fundum distraxisse, & nihil petet, quia malitij non est indulgendum l. in fundo supra de rei vend. præsumitur enim malo animo vendi, ne mora purgetur, & ob id iura ei non sunt conseruanda probatur autem hæc præsuprio ex his quæ not. Pau. Castr. in l. illius C. de seruit. ubi ait & si vsque in coelum possit quis ædificium suum tollere, si tamen quis hoc animo altius tollat vt vicini ædes introspectat, hoc facere non permittetur, & id præsumitur inquit Paul. si nullam ex ædificio utilitatem semit, Sed ego sētio indistinctè communem & primam opinionem esse veriozem, quia creditor cui est acquisitum ius occasione rei, & si rem alienet ius non amittit l. vlt. infr. arbo. furr. c. l. lege §. si fundum supra de aqu. quor. & æt. latè Barr. in l. tertius §. r. nu. 3. supra de aqu. aqua plu. arcen. Alexan. in d. §. mora num. 7. & ibi sal. in §. no. Non obstat quod videatur alienando stipulator ius suum remittere quia id negatur, nec enim tenebatur expectare morosum vt moram purgaret. Ex secunda Barr. opp. colligo intra modicum tempus esse moram purgandam, pro l. si ita quis §. seia infra eo. & l. & post tres §. si quis cau. & l. si in lege §. colonus supra locati, & cap. potuit, & c. propter sterilitatem in fin. extra locati & hoc suadet etiam æquiratis ratio, vnde mora descendit iuxt. l. si seruum §. sequitur supra eo. Contrarium tenet Roma. & communiter Doct. per nostram l. in verbo tandū, Item quia opus ædificij breui nequit perfici, & licet sal. dicat q̄ satis est si reus opus incipiat id tñ supra improbaui, & pro hoc est l. si cum dies §. vlt. supra de

de arbitr. Tertia fuit opinio Bart. in d. S. scia, quod id habeat locum in eo qui vult ius consequi, & in actore, sed negari non potest quin habeat etiam locum in reo per d. l. & post tres, & d. cap. potuit, & d. cap. propter sterilitatem. Quarta fuit opinio Innoc. Alexan. Pau. Ias. & communis qui distinguunt an sit dies apposta vel non, primo casu mora intra modicum tempus est purganda, & ita procedit S. scia, & l. post tres, & d. cap. potuit, & cap. propter sterilitatem in fin. Aut non est appositus dies, & vsque ad lit. contest. indistinct: mora purgari poterit, ita procedit lex nostra, & l. r. de pæn. leg. & l. si cum dies in fin. Nec obstat illa l. ad fin. dum ait intra modicum tempus esse soluendum, quia illud est quoad tempus præstitutum solutioni faciendæ auctoritate sententiæ arbitri, non autem quoad moram purgandam, nam illa vsque ad lit. contest. purgatur, ut probat illa lex, quæ cū locuta esset de modico tempore intra quod est soluendum subijcit, posse tamen vsque ad lit. contest. moram purgari quasi dicat etiam longo tempore, nam supra de modico tempore dixerat. Non obstat etiam text. primus in quo videtur esse dies intra quem ædificetur iux. l. continuus §. item ei qui insulam supra eo. & l. stipulationes non diuiduntur S. ult. supra eo. quia dies hic tacite inerat. Non obstat S. colonus quia non loquitur de tempore purgandæ moræ, sed de modico tempore quo prohibuit dominus colonum frui, potest enim si eius nõ interlit omnia in integrum reponere, & istâ distinctionem facit l. celsus in fin. princ. in ver. contra supra de arbi. & l. r. supra pe penu. legata. In hoc ergo tres casus sunt distinguendi, aut enim loquimur in die apposta à lege sub pœna, & nunquam purgatur mora, vnde nec emphyteuta purgatur, Si intra decennium non soluit canonem secundum communem opinionem de qua apud Ias.

l. in l. 2. q. 29. C. de iur. emphy. quod tamen pertinet ad emphyteutam id apud me dubitum est per cap. potuit, et cap. propter sterilitatem in fin. de locato. quæ iura, & si intelligantur a doct. tantum secundum ius can. credo tamen procedere etiam secundum ius civile per c. 1. de oper. no. nuncia, ut infra declarabo in epilogo huius materiæ, In alijs tamen casibus præterquam in emphyteuta credo ob diem appositam moram purgari non posse, nec Episcopus qui non eligit intra sex menses cap. licet de suppl. negl. præl. nec Sacerdos, qui sacros ordines intra annum non suscepit C. commissa de elect. in 6. & cap. licet Canon. eo. tit. & eo. lib. & not. Abb. in d. cap. potuit in ult. not. prædicta tamen iura possunt intelligi, ut procedat propter bonum publicum. Hinc etiam inferitur, quod non petens inuestituram intra diem, & annum amplius petere non poterit Alexan. conf. 40. viso themate vol. 6. & facit cap. præterea primus de prohib. feud. alie. per Fedic. à feudo tamen non licet ad alios arguere. Bart. in l. ut iurifurandi §. si liberi supra de oper. liber. Aliquando ab homine apponitur dies, & poterit mora intra modicum tempus purgari, & ita procedit §. seia, & l. ea post tres. Aliquando non apponitur dies, & usque ad litis contestationem potest purgari, ita procedit lex nostra, & l. si cum dies in fin. Ex tertia Bar. opp. colligitur, quod ubi adest, dies pænæ mora purgari non potest, & est communis opinio istud probatur secundum Bar. in l. traiecitia. §. de illo superiori tit. secundo in l. magnam, C. eo. tertio in l. 1. supra de pæn. legat. ver. habebit igitur quarto l. 2. C. de iur. emphy. quinto l. celsus in prin. supra de arbi. sexto, ratione æquitatis, septimo in l. qui fundum in princ. supra de contr. empr. Contrarium tamen tenuit Petr. pro quo facit l. 3. p. tres supra de arbi. & licet Bart. dicat. quod loquitur ibi
de

de stipulatione iudiciali id, tñ non satisfacit, quia et in iudicijs hic rigor obseruatur d.l. celsi s in princ. & quomodo id soluatur infra sub jciã. Præterea si ex æquitate peruenit ius purgandæ moræ cur non eadem vbi que æquitas seruatur. Secundo id probat l. Lucius supra de act. empt. Tertio d.l. si ita quis promiserit §. scia infra eo. & si conceditur actori vt moram purget multo magis reo id erit concedendum, sed illa lex verè non loquitur in pæna. Quarto probatur Petri opin. in cap. potuit, & cap. propter sterilitatem de locato, licet aliqui velint illud procedere ex æquitate canonica, & non est tamen constituenda differentia inter ius Civile, & Can. vbi expressim facta non reperitur cap. 1. de oper. nou. nunciatio. Ad contraria respondebat Petrus & dicebat quoad vsuram moram non posse purgari, sed quoad pænam posse, & ita intelligebat §. de illo, sed quod ait de vsuris est contra d.l. Lucius, Item §. de illo de vsuris loqui non potest quia expressim loquitur de pæna, Item quia semel vult pœnam committi, at si essent vsuræ singulis mensibus committerentur, & ante moram, vt inquit Bartol. in l. qui sine supra de neg. gest. & aliam differentiam, inter pœnam, & vsuras ponit Bart. in l. cum stipulate supra eo, & Dec. in l. lecta in tertio no. supra si cer. peta. vnde ille text. de vsuris non loquitur. Quarto igitur dicebat Ang. Pau. Rom. & las. posse semper moram purgari, etiam pœna adiecta, modo non intercessisset duplex interpellatio, & hic est casus l. traiecitiz §. de illo supra tit. 1. Sed interpellatio non debet facere, vt plus sit in mora debitor quam esse reperiretur antea per diem venientem quia nemo potest plus in mora constitui, quam ante esset, argum. l. qui bis supra eo. & hoc vult §. de illo. Ego credo moram semper posse purgari modo non multo post diem soluatur, quia non video, quod

quod debeat plus operari adiectio pænæ quam opere-
tur dies , si ergo apposita die sine pænâ mora purgatur
etiam quâdo apponitur pænâ purgari poterit, nec quic-
quam facit quod dicit Ias. quod mera hominis disposi-
tio istud operetur , nam effectus moræ non consistit in
pænâ. Sed in die, si ergo hominis contractus adiecta die
non est, ita durus, ut si obtulerit reus intra modicum tē-
pus post diem, rem debitam, nec etiam esse durus debet
pænâ adiecta. Nô obstat l. traiecitia §. de illo, quia præ-
termisissis pluribus intellectibus , qui dantur ad illam l.
probat opin. contra communem ait enim interpellatum
si moram fecerit , idest fuerit negligens post interpella-
tionem in soluendo , & postea offerat, non purgat mo-
ram , illa dictio postea denotat magnum interuallum l.
qui procuratorem supra de procurat, & quia die adiecta
statim post diem debitum est offerenda ad hoc ut mora
purgetur , quia in d. §. de illo, ponitur casus quo ex in-
teruallo offertur pecunia, ideo non mirum si non pur-
gatur mora, sentit ergo illa lex quod si statim offerretur
mora purgaretur . Et quod hic intellectus sit verus patet
quia non vult dicere ibi Iureconf. quod per interpella-
tionem debitor moram contraxerit, iam enim in mora
fuerat per diem aduentum constitutus , & multò magis
per interpellationem, sed intelligendus est, quod debi-
tor fecerit moram, idest distulerit soluere , præsertim
quia etiam est interesse in mora ut cesset , & statim non
soluat. Præterea non purgatur mora in d. §. de illo, quia
intererat creditoris ne purgaretur, pænâ enim ibi debe-
batur propter operam serui qui erat missus ad exigen-
dam pecuniam , & illæ iam erant amissæ vnde cum cre-
ditoris interesset , mora amplius ibi purgari non potuit,
Eodem modo responderetur l. Celsus in princ. nam ibi
etiam postea , idest ex interuallo oblata fuerat pecunia,

si verò statim offerretur crederem moram purgaturam
 tri, Nec mihi placet vt dicamus speciale ibi esse in deci-
 forijs iudiciorum, quia Iureconf. arguit ab arbitro iubente
 solui ad contractum habentem pœnam, & diem in
 d. 5. de illo in fin. Ad l. magnam facilis est responsio, quia
 ibi nullum verbum de purganda mora. Ad l. 1. de pœn-
 dici potest, quod secundum alia iura sit intelligenda, vel
 loquitur in testatore, qui cum adijcit diem impedit mo-
 ram purgari, vt dicitur de lege cui æquiparatur S. dispo-
 nit, in auth. de nup. eodem modo respondetur l. 2. C. de
 iur. emphy. quæ est lex quæ moram purgari impedit,
 quia cum adijcit pœnam si quid ad diem aliquid factum
 non fuerit die præterita, amplius mora purgari nequit,
 prout supra diffusius est dictum, vel dic omninò com-
 pelli emphyteutam dimittere emphyteusim, scilicet nul-
 la melioramentorum exceptione opposita de qua lo-
 cutus fuerat Imperator qui ait emphyteuta non soluens
 inter triennium non possit retinere melioramenta, sci-
 licet emphyteusim omninò restituat, idest nullis retenis
 melioramētis. Non obstat quod æquitas repugnet, quia
 immo suadet vt intra modicum tempus mora purgetur.
 Non obstat l. fundum in princ. supra de cōtrahen. emp.
 quia ibi factum erat ius actoris deterius, resoluta enim
 erat conditio, & ideo mora amplius non purgatur. Com-
 munis ergo est conclusio, quod quando dies, & pœna
 contractui adijcitur, non purgatur mora, & hoc intelli-
 gunt interpretes in conuentionalibus stipulationibus,
 in prætorijs verò aliud est, & hoc dixerunt, vt euitarent
 l. & si post tres, sed las. tueretur illam l. loqui quando non
 est apposita pœna, sed id quod interest debetur, sed istud
 est diuinare præsertim cum in cæteris illius tituli legibus
 semper de pœna habita mentio fuerit, Item habet locum
 si sciebat emphyteutam cessauisse, & ob id in pœnam

inci.

incidisse Bart. in l. Mæius §. duobus de leg. 2. & ibi Imol. spe. in tit. de lo. a. 9. ante aliqua ver. 24. Alexan. in cons. 105. vol. 3. nu. 13. Teneo ergo moram statim posse purgari prout supra est declaratum, cæterum dum dixi emphyeutam non posse purgare moram intelligite, modo dominus pensionem non receperit, vt not. glo. & Doct. in l. 2. C. de iur. emphy. quod est verum si pensionem acceperit pro tempore futuro non pro præterito l. colonis in proprio loco. Limitat communem opinionem, vt non habeat locum in legatis, seu vltimis voluntatibus, quæ habent diem causa multiplicandæ obligationis per §. 1. supra de pen. le. Dicitur autem ibi multiplicari obligatio, quia legatum annuum pro primo anno est purum, pro secundo conditionale l. 4. supra de ann. lega. l. eum in annos supra quando dies legat. ced. pro primo ergo anno qui est purus, clarum est legato non inesse diem vnde id non pertinet ad materiam nostram, pro secundo verò, & sequentibus quia tot sunt legata quot anni, & omnia sunt conditionalia, ideo dicitur multiplicari obligatio, quæ ante cuiusque anni diem nasci non potuit, quia ante impletam conditionem obligatio oriri non potest l. cedere diem infra de verb. signif. §. ex conditionali inst. eo. quo stante cum quisque annus veniens suam secum afferat obligationem, & simul suam impleat conditionem, non potest in mora constituere, quia oportet, vt prius quis stet in obligatione quam moram contrahat l. si pupillus l. eo. l. nulla infra de reg. iur. vnde dies ibi apposita ea multiplicandæ obligationis non potuit in mora constituere, vt conticuit dies in contractu, qui pro conditione non habetur §. omnis inst. eo. *Alia additur limitatio vt communis conclusio non procedat in contractibus bonæ fidei per d. l. Lucius de act. empt. quod communiter rejicitur, & ego quoque im-*

probo, quia valet argumentū à stipulatione ad contractū emptionis in materia moræ purgandæ d. l. traiectiæ in fin. supra tit. 1. Quando autem dicitur solutione rei moram purgari, intelligite si ei solvatur cui debetur, non si alij l. qui hominem §. si nullo infra de solut. Item hæc omnia quæ dixi de purganda mora locum habent, nisi interuenerit iuramentum, quod moram impedit purgari l. si quis maior vbi Bar. C. de trans. & no. Bar. in seq. & Bal. in l. si pacto quo pœnam infra de pactis, & in d. l. & si post res in vlt. col. Adde prædictis, quod non dicitur esse in mora, qui suo tempore debitum quidem soluit, sed modicam summam retinuit argum. l. quamuis supra de cond. & dem. & l. Scio. C. de in integr. rest. min. vt no. Bal. in l. ædem. C. locati, sed hoc dictum Bald. intelligitur quando erratus est in calculo, vt no. idem Bal. in l. pro hæreditarijs ver. 1. ex natura C. de hæ. actio. & in d. l. quamuis propter enim retentionem unius numi à contractu conditionis potest recedi in l. in executione S. pen. & l. stipulationum aliz S. 1. supra eo. facit l. vlt. C. de bon. vend. pign. imped. non poss. & Alex. in d. conf. 105. ant. num. 18 vol. 3. Ex tertia autem opp. Barr. colligo diem tacitam si est certa impedire executionem moræ, sed supra iam id improbaui in die certa expressa, vnde idem esse arbitror in die tacita, per text. nostrum vbi erat dies mutata, debitorem non arctari ad soluendum antequam petatur à creditore iur. tradita à Paul. Castr. in l. si decem cum petiero supra eo. sed istud est falsum nam statim debitor tenetur l. in omnibus de reg. iur. aliud verò est in legis obligationibus, quæ aduersario iubente iubet fieri aliquid, vnde fructuarius licet teneatur cauere se vsurū arbitrio boni viri, id tamen intelligendum est si petatur, quia si petita non fuerit faciet fructus suos, etiam ea non præstita Bar. in l. uxoris §. de vsufr.

vsufr. leg. Pau. Cast. in l. vsufr. n. C. de vsufr. & in l. pe-
to S. fratre in fin. supra deleg. 2. sic iudex non impari-
tur officium suum, nisi petitur Bart. in l. 4. S. nos autem
supra de damn. infect. facit quod tradit Bart. in l. admo-
nendi num. 60. supra de iureiur. Hinc emanavit cautio,
vt cum iudex citat, dicat ad instantiam Titij, Spec. in tit.
de citation. S. sequitur ver, illud no. Ang. in l. 1. S. hac sti-
pulatio si vis plusquam per l. falcid. facit l. ad perempto-
rium supra de iudi. plura ad supradictum propositum
congerit las. in l. vniuersa in princ. C. de præcib. Imp. of-
fer. Ex quibus autem his opp. Bart. colligendum est, quod
aliquando obligationi non apponitur dies, nec pæna,
& vsque ad lit. contest. mora purgatur, ita procedit l. no-
stra, & l. si cum dies in fin. supra de arbi. Aliquando ap-
ponitur dies, & non pæna, & purgatur post modicum
tempus, quam dies venit, ita procedit S. Scia, & l. et si
post tres supra, si quis cau. Aliquando apponitur pæna,
& non dies, & purgatur vsque ad lit. contest. ita procedit
l. qui Romæ S. Flavius infra eo. Aliquando apponit-
tur dies, & pæna, & secundum communem, nunquam
mora purgatur, ita intelligunt l. traiectione S. de illo su-
pra tit. 1. licet ego aliter sentiam. Concludo igitur omni
casu posse moram purgari, siue sola dies sit adiecta per
S. scia siue sola pæna per l. qui Romæ S. Flavius infra eo.
siue dies cum pæna, prout modo dixi si tamen statim
purgetur, Et ex his expedita sit quinta, & sext. Bar. opp.
In antepen. opp. Bart. sentit extinctam esse primam obli-
gationem eius qui debet sub pæna postquam fuit in mo-
ra, & si las. aliter interpretetur, & id vult etiam l. obliga-
tionem serè in fin. supra tit. 1. & Pau. Cast. in l. ita stipu-
latus S. vlt. infra eo. Et si est in facultate soluendi, quod
debetur ex prima obligatione supponitur non esse am-
plius debitum. In hoc tamen latius est distinguendum,
quod

quin aliquādo quis debet vnum, puta fundum, sine pæna, & tunc si est in mora ad eūdem tenetur, & propterea obligatus est ad id quod interest creditoris l. in re §. 1. supra de cond. fur. l. vbi §. 1. supra de eden. aliquando debet fundum sub pæna, etsi est in mora desijt fundum debere secundum Corra. & ad pænam tenetur d. l. obligationum in fin. qui licet dicat. quasi nouationem fieri illa dictio quasi exprimit veritatem l. 1. supra de transf. ita etiam procedit d. l. ita stipulatus in fin. sed ego censo non fieri innouationem, quin prima obligatio transferatur in secundam non tamen fit nouatio, vt supra dixi, aliquando debet pecuniam sub conditione si fundus datus non fuerit, & fundus non est in obligatione, nec potest peti, sed vbi constiterit non posse dari, quia forte limitate præierit tunc pecunia debebitur d. l. ita stipulatus. Aliquando debetur pecunia, sed fundus est in facultate soluendi, & tunc soluendo fundum debitor poterit liberari l. si quis stipulatus fuerit decem mille infra de solut. In pen. verò opp. Bart. nititur conciliari l. & si post tres cum l. celsus de arbi. quia illa procedit in ordinatorijs, hæc in decisorijs, & ratio est quia Iudex functus est officio suo l. Iudex supra de re iud. & ob id non potest ibi mora purgari, sed hæc ratio videtur inepta, quia non sequitur Iudex functus est officio suo, ergo mora non potest purgari, nam cum sententia adhuc suum habeat robur, & si arbiter Iudex esse desierit, non sequitur quin mora purgari nō possit, & §. præterea l. celsus, non reddit hanc rationem, quod ideo mora non purgetur, quia arbiter functus est officio suo, sed aliam, quia verum est intra cal. datum non esse, vna ratio Bart. non videtur posse sustentari, obstat etiam d. l. celsus l. si cum dies in fin. eo. & Bart. ait ibi apponi diem à l. quis cum micus agitur, sed nunc probabo id falsum esse, vnde
ad l.

ad l. celsus potest responderi ut supra dixi, vel si non placeat illa solutio Bart. dicatis, quod ibi sumus in sententia qua non ita facile mora purgatur, aliud verò est in contractibus. Ad l. si cum dies videndum est, ut supra dixi ibi non esse diem certam, & ob id moram usque ad lit. contest. posse purgari, & ita distinguit d. l. celsus in fin. princ. in ver. contra, & l. i. supra de pen. legat. Ex ult. Bart. opp. colligitur mitius agi cum lege, quam cum homine quod probatur in l. si cum dies in fin. supra de arbi. ubi potest usque ad litis contestationem mora purgari, cum lex ad soluendum diem præstitisset, & tamen cum homo diem præstituit paulò post diem tantum purgari mora potest l. & si post tres supra si quis caut. Secundo facit l. item veniunt S. idem rectè supra de peti. hæ. prout hic innuit las. Quarto l. insulam supra eo. iuncta l. cū stipulationes. Quarto probatur quia in pænis legis usque ad sententiam licet pænitere, unde si dominus libertum capitis accusauerit, ita demum amittit contra tabulas liberti bonorum possessionem si usque sententiam in accusatione perseverauerit, non si destiterit l. qui cum natu. S. accusasse supra de bon. libert. idem probatur in l. servitutem S. petijisse eo. tit. facit l. Papinianus §. meminisse supra de inoff. testam. & l. alia. C. de his quib. ut indign. supra id probare videtur cap. potuit de locat. & cap. propter eo. tit. Contrarium tenuit Bald. in l. i. n. 2. C. si in fraud. patr. in l. opp. quod immò mitius agatur cum homine, quàm cum lege pro cuius opinione, virgere videtur l. si libertus in princ. supra de iure patro. ubi si libertus faciat se minorem centenario, idest tantum ex bonis suis alienet, ut non permaneant apud se bona, quæ valeant centum aureos, quia fraudem legi fecit, quæ non vult deberi legitimam patrono in bonis liberti, qui non habet centum aureos in bonis ipso iure nulla est

est alienatio si verò non faciat se minorem centenario, & ita non fraudet legem, sed patronum, vt habeat quidem legitimam, sed minorem, valet alienatio, sed per Fauianam, & Caluisianam reuocatur, & ita durius agit lex quam homo, Secundo vbi diem lex apponit non purgatur mora l. vit. C. de repud. hæred. §. pen. inst. de bon. poss. & l. quamdiù C. qui admitt. l. i. §. decretalis cū seq. supra de success. æd. & tamen si homo diem apponat, licet purgare moram d. l. & si post tres. Tertio quando lex prohibet alienari ipso iure non valet alienatio, & tamen si homo prohibuerit, valet, vt no. in l. ea. l. C. de cond. ob causam. Quarto si ad tempus lex damnat aliquem ex causa famosi, & elapso tempore durat infamia l. ad tempus C. de his qui no. infam. & tamen aliud est si homo, scilicet iudex ad tempus aliquem damnauerit l. & si feuerior, & ibi Saly. in 3. quæst. C. eo. tit. propter hoc dicebat Bal. in loco prædicto durius agi cum homine legis ministro, vt est arbiter, quam cum ipso homine cum aliquo conueniente, quod Bar. hic improbat, quia arbiter præsertim iure digestorum legis minister fuisse dici non potest Bart. verò tenet, quod durius semper cum lege, quam cum homine agatur præterquam si agatur de pænâ intrinseca, idest de actu nullo faciendo, tunc. n. potentior erit lex. Sed hoc non conuenit secundo, nec quarto argum. pro vltima parte supra posito, pænâ enim intrinsecam appello, quando actus nullus esse dicitur, aliæ verò pænæ vocantur extrinsecæ, vt per Bart. in l. prætor in princ. supra de oper. no. nuncia. sed ego credo indistinctè verū esse, quia cum lex in pænâ diem apponit, durius semper cum lege, quã cū homine agi quia plus delinquit, qui in legē peccat, quã qui in hominem, & ideo acerbius est puniendus l. respiciendum in princ. infra de pæn. præterea fortius debet operari lex, quam
 sim.

simplex hominis dispositio, vnde cum diem lex in poenam apponit, videmus secundum communem sententiam purgari, præterito die amplius non posse e. licet de supplen. negli. prælat. & c. licet canon. & c. commissa de elect. in sexta, & c. præterea infr. de prohib. feud. alien. per Feder. & no. las. in l. 2. n. 299. C. de iur. emphy. & supra diffusius dixi. Nec obstat adducta in op. ositum & primo non obstat l. si cum dies §. ult. quia ibi non aderat dies certa, sed arbitrio Iudicis promissa intra quam debet solvere condemnatus de quo in l. debitoribus supra de re iudicat. Nō obstat l. Papin. §. meminisse quia lex non improbat eum qui testamentum accusat, sed qui ob calumniam accusat, & ideo nisi accusantem calumniatum fuisse appareat, legato non punitur. Et id evidentius probatur in d. l. si cum natu maior in fin. cum l. seq. vnde & sequentium iurium quæ pro prima opinione adducta fuere solutio apparet. Non obstat l. item veniunt §. idem rectè supra de pet. hæc. quia dominus non fuit obligatus pro seruo nisi condemnatus l. miles. §. ult. supra de re iud. aut saltem lex post condemnationem expressim dat domino condemnato facultatem dandi seruum pro noxa, hic verò cessat illa facultas. Ad l. Insulā quam hic adducit Rip. respondetur quod ratio cur non debeat ante biennium interesse debitor, illa nō est, quod ex l. dispositione veniat illa obligatio, quia illa lex non reddit hanc rationem, sed quia stipulatio, quæ habet diem certum non est mutanda. Nec obstat, quod in l. cum stipulatus sim mihi ante certam diem committatur quia illud operatur adiectio, vt opus fietet arbitrio stipulantis, quod potest facere etiam ante diem committi stipulationem. Non obstat l. potuit in fine de locat. Nam secundum communem opinionem illud præcedit de iure Can. sed mihi durum videtur cum

ex æquitate proueniat ius purgandæ moræ quod recipit ius ciuile in alijs casibus, quare etiam non recipiat hoc casu præsertim cū in dubio ius Canonicū concordet cū iure Ciuili, ut h̄ in C. de oper. no. nūcia. vnde respondeo aliter quod dies biennij, aut triennij, quo est soluenda pensio directo Domino subrogatur loco pacti conuenti, quod est prætermisum à contrahentibus iux. l. 2. C. de iur. emphyt. & ideo eius naturā sequitur quia subrogatum habet naturā eius in cuius loco subrogatur l. si eum §. qui iniuriam supra si quis caut. vnde concludo non licere purgari moram vbi dies apponitur à lege nisi in emphyteuta ob rationem prædictam. Constituenda ergo est regula, quod vsque ad lit. contest. mora purgari potest. Excipiuntur autem ab hac regula, plures casus, hic prætermisii quos in prima, secunda, & tertia opp. Bar. recenset, quia eos ut supr. exposui, nō tñ recipio, neque eos qui hic à Ias. referuntur, prout ex prædictis potest deprehendi. Primus igitur excipitur casus qñ dies à lege ponitur, tunc enim die præterito non poterit mora purgari, prout etiam supra diffusius exposui, & præter exempla supra tradita infero ex hoc, quod si statutum det litigantibus terminum ad probandū, & excipiendum, præterito die, amplius probari non posse v̄ iux. l. ob commissā C. de adult. & not. glōf. in cap. cum in tua, qui matr. accus. non poss. in ver. repellendus, & Bal. in auth. ad hæc nu. 17. C. de vsur. & in l. fīca num. 18. C. de his qui accus. non poss. si verò præfigatur à Iudice poterit, post terminum quis audiri, ut no. Bal. in prædictis locis, & in l. diffamari num. 7. C. de ingen. manum. & in l. & si post tres supra si quis caut. damnata sententia Bar. qui communiter improbat in l. mancipiorum supra de opt. legat. inferatur secundo quod cum qui non obseruat disposita à testatore intra annum, si moneatur à Iudice,

ut

ut habetur in auth. hoc amplius C. de fideicom. elapso anno amplius moram purgare nō potuit, ut tenet Ang. in d. l. & post tres, item hæres, qui vult adire cum beneficio legis, & inuentarij, cum intra dies 30. debeat inuentarium incipere à die mortis defuncti, & quo sciuit se hæredem, si postea velit inuentarium facere, non audietur, item cum mater saltem intra annum debeat petere tutorem filio impuberi, defuncto patre, alioquin excluditur ab eius hæreditate l. 2. §. cōfessim supra ad Tertull. & habetur in §. penult. instit. eo. tit. de Senatuscons. Tertul. post annum non poterit petendo tutorem, moram purgare, ut not. Bart. in d. §. cōfessim & Saly. in l. si pacto C. de pact. & Bal. in d. l. & si post tres. Tertius excipitur casus quando facta est executio à debitore, quia ipse penam soluit non poterit amplius debitum offerēdo eam reperere l. qui ob rem supra de cond. indeb. vnde infero, quod si statutum mandet eum qui positionibus non responderit pro confesso haberi, si Iudex pronunciauerit reum pro confesso esse habendum, non poterit amplius respondendo moram purgare, ut not. Cyn. in l. 2. §. quod si actor. & ibi Bart. C. de iurciur. propter calum. præst. & Saly. in d. l. si pacto, vnde non est differentia, an homo, vel lex exequatur, nam secuta executione amplius mora non purgabitur, & ideo si quis eligat, cum sibi optio plurium rerum esset relicta, quia statim lex in eum transfert dominium rei electæ. l. apud Eufidum supra de opt. legat. facta electione etiam si ignoret legatarius sibi legatam optionem fuisse non poterit amplius mutare electionem. l. si is cui supra de leg. 2. Quartus excipitur casus quando egissent contrahentes ne mora purgaretur, & hoc non habet dubium l. sancimus ver. nisi pact. C. de fideiuss. Quintus casus excipitur quando re contractus per modum conditionis esset initus, ut

Rr 2

pro:

promitto te liberare si intra mensem mihi dederis decem elapso mense non poteris dare l. Thais §. si intra supra de si deicom. lib. Bald. in l. ult. C. de transact. & ratio est quia conditio implenda est in forma specifica l. qui hæredi supra de cond. & dem. vnde infertur, si te faciam hæredem si intra annum ædificaueris monasterium, elapso anno non poteris moram purgare Bal. in l. si pupillorum C. de repud. hæ. num. 4. Sextus excipitur casus quando super contractu esset iuratum l. si maior vbi Bar. C. de transf. & supra exposui. Septimus est quando res debita periisset cum amplius præstari nequeat, nec mora purgabitur d. l. sancimus C. de fideiuss. & l. si feruum §. sequitur supra eo. Octauus est casus quando ius actoris, vel creditoris factum esset deterius per l. qui fundū in princ. supra de contah. empt. cætera omnia ad has exceptiones redigi possunt. Alij et casus excipiuntur de quibus supra in 4. not. & plures eorum reieci. Addit hic tñ Alexan. nu. 38. iure Cano. etiam in prædictis casibus posse moram purgari, vt voluit Bal. in l. qui crimen in 1. 1. quæst. C. qui accus. non poss. quia ius Cano. æquitate nititur c. dilecti de iudi. id tamen non sequitur Alexand. quia vbi aliquid non est expressum iure Cano. obseruatur ius ciuile cap. 1. de oper. nq. nuncia. & multo magis id est defendendum in terminis nostris in quibus ex æquitate proceditur, & tamen quia in casibus supra adductis videtur cessare æquitas, moræ purgatio etiam iure Cano. non est admittenda. Hactenus visum fuit, an, & quando ante lit. contest. liceat moram purgari. Nunc videndum est quid iuris sit post lit. contest. qua in re iura videntur pugnare, nam l. nostra, & l. sed si alia supra de constit. pecu. prohibent purgari at l. inter. in fi. & l. si feruum §. sequitur infra eo. & §. ult. inst. de perpe. & temp. act. videntur velle contrarium. In hac difficultate

te quatuor fuere solu. Prima glo. in d. l. interdum in fin. ut illa iura intelligantur secundum l. nostram, sed hanc solutionē non patitur d. §. ult. inst. de perpet. & temp. act. Secunda fuit sol. Petr. & Andr. Pisa. ut l. nostra procedat ubi peto id quod interest, & reus vult soluere quod debet ex prima obligatione, sed l. interdum, & aliæ loquuntur ubi peto quod ex prima obligatione debeatur, & illud etiam soluitur, sed licet primum membrum recipiatur secundum est contra d. l. sed si alia, Quare tertia fuit solu. Ruin. quod d. §. ult. inst. de perpet. & temp. act. sit intelligen. de absoluteione, quæ fit ab instantia, & ut istud intelligatur sciendū est loqui Ruin. de sentētia, quæ absoluitur ab obseruatione iudicij, & illa est duplex, alia quæ efficit ut iterum possit agi, puta quando absoluitur reus, quia actor non comparet, vel quia male conceptus est libellus; vel quia falsus procurator litigauit, tunc absoluitur reus ab instantia, seu obseruatione iudicij, sed iterum poterit conuenire, Alia est absolutio ab instantia, quæ fit ideo quia reus soluit, & iam est liberatus, & post hanc iterum non agetur, ut hæc declarat Bart. in l. Titiana. 4. infra de accus. las. in l. properandum §. & si quidem nu. 26. & 17. C. de vend. Sed hanc, Ruin. responsionem Bar. non admittit, quia non sequitur non esse purgatam moram vsque ad sententiam, & eo casu reus absoluitur, quia iam purgata mora fuit liberatus, & ideo Bart. transit ad quartam solu. quod ante lit. contest. verb. fufficere rem debitam offerre, sed non post per l. sed si alia supra de const. pecun. sed animaduertendum est, quia illa lex loquitur de eo. qui verè, & re obtulit, quia si constitues offerat, & actor accipere noluit, ergo sequitur factam fuisse re oblationem, idem probatur in l. interdum in fin. & est verius, quod re semper debitum sit offerendum, siue ante lit. contest. siue post, ut probatur etiam in l. ac-

ceptam C. de vsur. & in l. si reus a atris supra se pro-
 curat. Præterea si iura negant poss. purgabitur mora lite
 contestata, nonne intelligunt etiam re facta oblatione
 unde teneo opin. Ruin. Non obstat S. ult. inst. de per-
 pet. & tēp. act. quia loquitur quando omne id quod de-
 beretur offertur creditori, & principale debiti, & id quod
 interest cum dicit satisfiat, cum enim nihil supersit quod
 peti possit ab actore, necesse est vt reus absoluator, sed
 nos loquimur quando reus soluendo principali debi-
 tum vult euitare pœnam, aut ne soluat quod creditoris
 interest, tunc enim vsque ad lit. contest. tantum id facere
 potest per l. sed si alia supra de const. pœn. sed si ita in-
 telligamus, non erit quærendum de purganda mora si
 quidem creditor habet quod vult, Teneo igitur secun-
 dam sol. quæ fuit Petr. vt S. ult. inst. de perpet. & temp.
 act. procedat vbi dominus rem petit, & obtinet, & rem
 principalem petit secus si pœtat interesse, quia tunc post
 litem contest. moram non purgabit. Non obstat d. l. sci-
 licet si alia quia ibi dominus rem debitam nolebat, vt
 exprimitur in illo tex. sed æstimationem quanti, plus imi
 vel interesse. Ex regula ergo negatiuæ nostræ l. quod
 post litem contest. non potest purgari mora. Excipitur
 iste casus quando reus rem eandem ab actore peti-
 tam offert, nam vsque ad sententiam eam offerre potest,
 sed intellige modo nondum sit conclusum in causa, &
 sententia, pari passu ambulant. Bart. in l. si mater S. ean-
 dem in fin. supra de excep. rei jud. & no. Pau. Castr. in l.
 alia in princ. C. de his, quibus vt indi, & ibi dabat hanc
 cautionem, ei qui vult purgare moram post conclusio-
 nem in causa vt se patiatur condemnari, & postea appel-
 let, & tunc purgabit moram, quia appellatio rescindit
 non solum sententiã ante litem, sed et omnia ante acta
 præter litem contestationē, vt hñ in l. ita demū, & ibi las.
 C. de

**C. de procur. idem tenet Bar. in l. r. num. 14 supra de act. emp. vbi vult. in causa appellationis moram posse purgari, sed hoc mihi non pla. et quia necesse est, vt renuntiet appellationi reus, tunc autem confirmabitur sententia l. vlt. C. de temp. appell. & non poterit amplius purgari mora nisi dicamus, quod renunciat, si volente creditore, moram purgauerit Concludi autem in causa dicitur, quando vterque litigans probationibus renunciat glos. in l. quia verò multi in Auth. de testibus, & in cap. cum dilectus in fin. de fid. instr. l. in l. licet num. 2. C. de procur. & in l. admonendi in repetitione num. 5 supra de iureiur. Quoad secundam opp. Bar. præmittendum est in clausula iudicatum solui, contineri clausulam de defendendo, quia si reus non confiteretur litem, nunquam poterit diffinitiuè condēnari, Bart. in l. Aemilius in princ. supra de mino. Pau. Castr. in l. & post ædictum § quod si is. supra de iudi. sed tantum potest actor petere, vt mittatur in possessione rerū, vel rei. Bar. in l. consentaneum nu. 5. cap. quomodo, & quando iudex, quam solutis expensis reus recuperabit auct. qui C. de bon. auct. iud. poss. idem erat olim in actore quia eo absente circumducebatur ædictus, & reus absoluebatur à citatione, & iure eod. ab instantia, vt ait l. prooperandum. §. & si quidem C. de iudi. sed hodie potest ad diffinitiuam peruenire, pro auth. qui semel vbi Bart. C. quomodo, & quando iudex. Reo autem post lit. con. est. absente ad diffinitiuam & olim, & hodie perueniri potest, quia cōtrahitur heremodiciū de quo in l. cum quærebatur §. 1. infra iudi. sol. & d. l. prooperandum. §. si autem reus. Hoc ita scate in l. 3. in fin. infra iud. sol. si pānam peto à fideiussore, quia reus non defenditur, & litem confessor, potest comparendo, reus fatere, vt fideiussor absoluetur, & ita purgat moram lit. con. est. quod contra
lino.**

l. nostram Bart. sol. quod id euenit quia qui vno grauatur, in alio est subleuandus l. cum qui de iureiuran. sed actor sentit hoc commodum, quia statim committitur stipulatio ad omne id quod eius interest, simul atque reus iudicio non sistit, quod non est in cæteris obligationibus in quibus factum debetur, quia in illis pro rata temporis quo non sit, ad id quod interest stipulatio committitur. Hæc ratio non placet, quia illa regula, qui in vno grauatur in alio est subleuandus, locum habet, quando ex eadem causa prouenit commodum, & incommodum, vt ait Bart. & Dec. in l. secundum naturam infra de reg. iur. veluti quia quis est agnatus succedit in hereditate, æquum est, vt etiam succedat in onere tutelæ; sed vt reus committat pænam est ex conuentione, quod verò purget ex æquitatē, ideo hæc regula in hoc non procedit. Secundo igitur dicit Ias. quod non purgat moram in l. 3. in fin. is qui cum lis est contestata, sed alius, id est reus principalis, sed & si hoc sit verum purgat tamen in beneficium fideiussoris quia ipse absoluitur, vnde credo posse purgari moram ibi, quia quamdiu quis potest defendere nunquam ad pænam committitur stipulatio d. l. 3. §. ob causam habet enim reus totum triennium ad se tuendum l. properandum in princ. C. de iudi. Nec obstat l. cum quærebatur §. proinde quia committitur reuocabiliter lite contest. clausula de defendendo. Ex antepenul. Bar. opp. colligendum est eum qui debet quantitatem respectu certæ speciei posse soluendo speciem liberari l. si verò in fin. §. solut. matr. Pau. Castr. ibi declarat, quando quis dicatur esse debitor respectu certæ speciei, & ait eum esse qui obligatus est ad præcium alicuius rei, modo id non sit definitum nec certum, & sequitur Ias. in l. Titia textores §. vlt. supra de leg. 1. & ex hac obligatione duo magni sequuntur effectus, is quem appo-
sui,

sui, & Bart. refert, alter est quia perempta specie qui eius respectu debet quantitate liberatur d. l. Titia textores in fin. & l. quidam §. si tibi deleg. 1. Ex penult. Bart. oppo. colligendum est delinquentem posse purgare delictum, sed intelligendū est si id lex ei concedat, & ita procedit l. hoc ædictio nam prætor nisi restituatur res altera à Publicano, vult eum in duplo condemnari, & ita concedit, vt restituēdo pænā euitet, sed vt sciatur an per pænitentiam delicti, euitari possit pæna, distinguendū est, quod in foro poli semper licet pænitere capitulo inter claras C. de Sum. Trin. & fid. cath. in foro verò sæculari, plures casus sunt considerandi, Aliquando enim quis cogitat delinquere, & non delinquit, & iure civili hoc pro delicto non habetur l. cogitationis infra de pæn. sed in foro conscientia, si consentit delicto perinde est, ac si deliquisset Tres enim gradus sunt cogitationis. Primus est cum in mentem venit delictum, & tunc si resistat cogitationi, non modo id delictum non est, sed laus, quia id est pugnare cum carne, ob quod errans est coronandus. Secundus gradus est quando quis prauæ cogitationi non resistit, sed in ea se oblectat, non tamen ei consentit, & id est peccatum veniale. Tertius est si consentit, & est mortale glot. in l. 1. §. pen. in ver. coniugatio de iust. & iur. Aliquando & secundo quis cogitat, & incipit facere, sed non perficit, & si pæniteat absoluitur l. qui falsam infra de fals. Si verò non perficiat quia non possit, punitur l. is qui cum telo C. de sicar. l. si quis non dicam C. de Episc. & Cler. & not. est illam legē latā esse à Iuliano, qui Iulian. Apostata concesserat vt quisque matrimonij causa sacras virgines à cœnobijs extraheret, vt habetur in histor. triper. lib. 7. cap. 4. Aliquādo quis cogitat, & perficit, & nō est locus pænitentia l. qui ea mente infra de sur. cum similibus. Ali-

S. f

quan-

quando quis perficit, sed non cogitat, & non punitur si caret culpa l. alias secus l. respiciendum §. delinquent infra de pæn. Cyn. in d. l. si quis non dicam ad fin. In cæteris oppo. refero me ad ea, quæ hic tradunt interpretes. Colligendum igitur est non purgari moram lite contestata, Sed excipiuntur ab hac regula, quinque casus. Primus est quando quis offert quod petitur, ut supra in prima oppo. est dictum. Secundus est in casu l. 3. in fin. infra iud. sol. Tertius est in l. si fundus. §. si pluris supra de pign. sed illud est quia soluta pecunia debitor pignus liberat. l. si rem 1. §. nõ omnis supra de pign. act. & ideo omnia quæ inde pendent resoluuntur sicut etiam videmus in l. in diem addicto vbi Bart. supra de aqua plu. arcen. Quartus est casus quando post lit. contestatam mora contrahitur, ut habetur in l. si maior. C. de transact. sed illud est, quia quod id in quo mora contrahitur lis non erat contestata. Quintus est casus in l. diuus supra de in integr. rest. Quando tamen quis ignorauit se debitorem non purgat quidem moram elapso tempore, sed petit restitutionem in integrum ex clausula, si qua mihi iusta causa videbitur ut no. Bart. in l. cum filius num. 7. ver. quæro hæres succedens supra eo. In prima quæst. Bart. tenet duplicem moram non posse purgari pro quo est l. traiecitia §. de illo supra tit. 1. & l. si mulier. 2. C. ad velle. & l. balista supra ad Senatuf. cons. trebell. vbi geminatus actus mulctatur sicut etiam videmus in geminata confessione, quæ probat etiam extra iudicium, quod non facit simplex confessio Bart. in l. cum scimus in punct. vbi plura ad hæc proposita cumulat; Alexan. C. de agr. & cens. hb. 10. & si dicatur quod litis contesta. non continet geminatam moram, responderetur, quod antequam actor litem contestetur semper extra iudicium interpellat reum, & ob id duplex mora

mora contrahitur l. quidam Iberus vbi Paul. Cast. supra de fer. vr. præd. & ob id inoleuit praxis qua vtuntur actores in libellis in quibus narrant se reos interpellauisse, & eos recusauisse semper soluere, vt ibi Pau. Cast. declarat, quod tamen pertinet ad tex. nostrum, at etiam in lit. contest. mora interuenerat elapso die, quo potuit ædificari, vt supra est declaratum, Et si Alexan. conetur dicere moram pro facto interuenisse, & lit. contest. pro interesse. Nam vt inquit Ias. videntur pro vno, & eodem duæ moræ intercessisse, Alexan. verò hic contrarium tenet per l. 1. supra de penu. legat. & quia sequeretur si duplex mora ante lit. contest. interuenisset eam purgari non posse quod est contra tex. nostrum. Ego verò amplius credo bis moram non posse contrahi, sed semel tantum, quia sicut nemo potest plus obligari, quod debeat l. qui bis supra eo. ita nec plus in mora constitui quam sit constitutus, sicut etiam videmus in fure qui non potest plus esse fur quam fuerit, quod pertinet ad rem sublatam l. inficiando §. infans. infra de furt. & l. ei qui. eo. tit. & ideo ibi dicebat Bar. qui si quis hic furetur vestem, & eam ferat Florentiam non poterit ibi puniri, quia furtum hic tantum factum fuit, & licet contrarium dixerit Bar. in l. si dominium §. 1. eo. tit. de furt. & in l. si abductæ. C. eo. tit. eius tamen dictum damnatur, vt latè tradit Angel. Aret. in tractat. maleficior. in ver. vestem, cælestem num. 5 1. & Bal. in d. l. si abducta, & si d. Alar. in cap. 1. de rap. dicat decem mille fures propter illud dictum Bar. ab assessoribus humani sanguinis sitibundis ad laqueum damnatos fuisse. Nec obstat §. de illo, quia supra est responsum. Non obstat, quod geminatus actus plus operetur quam simplex quia id verum est in eo, qui facit sed hic interpellatus nihil ipse facit, vnde quoad eum non potest plus operari duplex mora quam

S i 2

[sim]

Simplex, teneo igitur rationem Alexan. Nam actor lit. contest. manum videtur iniecisse reo, & præocupasse ne mora possit purgari, & quia contractū fuit per lit. contest. l. 3. §. idē scribit de pecu. Secunda quæst. vt facilius intelligatur est præmittendum clausulam rato manente pacto id operari, quia cum creditor, debitore in pænam incidente, aut principale debitum, aut pænam petere possit, vtrumque autem exigere nequeat, sed altero debeat esse contentus iux. l. rescriptum §. si pacto supra de pact. hæc clausula operatur vt vtrumque, & pæna, & principale debitum possit exigi. l. qui fidem vbi doct. supra de transact. Item opitulatur tantum ei qui conventionem obseruat, non ei qui negligit, vnde emphyteuta qui non soluit canonem, non posset dicere se ab emphyteusi non posse expelli, quia est apposita hæc clausula, vt no. Bar. in l. cum pater §. libertis supra de leg. 2. de quo videas Ias. in l. cum proponas C. de transact. Hoc ergo stante videndum est, an prædicta clausula impediat moram purgari, & Bar. negat per l. 3. §. 1. supra de eo quod cer. loco Secundo per l. si quis rem supra de arb. iuncta l. si cum dies infra eod. Tertio per l. si quis à socio supra p socio iuncta l. qui Romæ §. Flavius infr. co. Quarto, quia & si ambigua sit mēs contrahentiū benignior tñ pars est accipienda Quinto per c. ponunt de loca. contrariū l. 3. tenet Bal. Ang. in l. & si post tres supra si quis caut. Petr. à Bel. & Belu. per d. l. qui fidem in qua si liceret purgari moram frustra induceretur hæc clausula rato manente pacto. Secundo si stante mora rei, actor vtrumque vult consequi per hanc clausulam impossibile est, vt mora purgetur, & iuramentum habeat vim clausulæ rato manente pacto, vt not. Bar. & Bal. in l. si quis maior C. de transact. sed. iuramentum impedit moram purgari, vt no. Bart. in d. l. si quis maior, ergo & hæc

hæc clausula, quia non obstat l. 1. supra de eo. quod cer. loco, quia ibi non apparet reum in mora fuisse, unde eam purgat si aliud non impediatur. Non obstat l. si quis rem quia prætermisissis aliorum responsionibus ibi nullum verbum de purganda mora, & licet in l. si cum dies in fin. concedatur morâ purgari, loquitur tñ in diversis terminis, & ita ad rem non facit d. l. si quis rem præterea non erat ibi promissa pœna si res petita non fuisset præstita, sed si non esset obtèperatū arbitro, unde etiam si res petatur non propter hoc habetur id quod promissū est sub pœna, vt procedūt termini nostri. Deinde ibi, ille qui deduxit rem in iudicium est ille qui commisit pœnam unde aliter non habet quod intendit, quia nollet litigare coram iudice, itaque etiam si habeat pœnam, non habet aliud quod debebatur. Non obstat l. si quis à socio, nam ibi nullum verbum de purganda mora, & licet in §. Flavius concedatur purgatio moræ distat tamen à terminis d. l. si quis à socia, præterea ibi non habuit actor & rem, & pœnam, sed tantum id quod interest, quatenus excedit pœnam, unde ad rem nostram non facit, Non obstat argumentum Imol. quia negatur rem esse dubiam, moram non posse purgari. Non obstat cap. potuit quia illud est ex æquitate canonica, vel dicendum est quod illud dominium directum non habere ex pacto, & ob id purgatur mora, quia melius agitur cum lege, quam cum homine secundum communem opinionem. Circa sextam quæst. adde Bal. in l. 2. num. 2. ver. 7. quæritur C. quando lice. ab emp. disce, qui vult emptorem qui noluit stare contractui posse purgare morositatem, aut factum etiam si archam dederit. Prætermisissis alijs quæstionib. Bar. quæ difficultate carent vt supra expositæ fuerunt, descendo ad octauam, & pen. quæst. in qua præmitto q̄ hæc verba, si non sol-

neris;

ueris, intelliguntur si non solueris, vel quia nolis, vel quia non possis, iux. no. à Bart. in l. 1. num. 13. supra de vulg. sub. & in l. Gallus. S. & quid si tantum supra de lib. & post. & probatur in l. cum proponas. C. de hæc. inst. aliquando secundum mentem contrahentium accipiuntur in vno tantum sensu, si nolueris, vel in alio si non potueris, nam si apponatur pæna, si quis non soluerit, semper intelligitur apponi, si reus noluerit soluere, vt probatur in l. pater seuerinam, supra de cond. & dem. nam creditur apponi pæna casu quo negligat debitor soluere, non autem casu quo non possit, quia tunc euitaret pænam l. sed si alia in princ. supra de constit. pecu. l. 2. S. 1. supra si quis cau. & l. qui comteatus infra de re milit. & l. quibus diebus in princ. supra de cond. & dem. Si verò non apponatur pæna, sed deb. cum in alterum transferatur, veluti des mihi decem, & si mihi nō dederis, des Titio, tūc quia in pænā nihil additur non est credendum, quod creditor velit punire negligentiam debitoris, sed potius casu quo sibi soluere nequeat, vt soluat alij, & ideo tunc hæc verba si mihi non solueris sunt intelligenda, id est si non potueris soluere ex mente contrahentium, & ita intelligitur l. 3. S. 1. in fin. supra de adim. legat. In quæst. ergo proposita à Bart. quando volo vt mihi decem soluas, & si mihi non soluas, volo vt soluas viginti fisco, quia hic est duplex pæna, altera quia augeo obligationem, si mihi non solueris, altera quia duriozem tibi paro aduersarium, id est fisco, hæc verba si mihi non solueris sunt intelligenda, si mihi soluere neglexeris, quia magna pæna, vt dixi est proposita, & ideo mora nunquam poterit purgari etiam in dubio propter argumenta à Bar. deducta, & quia ius uæsitum fisco, cum mihi soluere quis neglexit non potest amplius tolli. l. vit supra de pa&. l. qui Romæ S. Flauius

nus ubi *l. as. num. 16. infra eo.* Si verò non esset appo-
sita poena, sed dictum esset, si mihi non solueris, solvas Ti-
tio, tunc intelligo, si non solueris, idest si non potueris
soluere, & ideo tunc mora poterit purgari, non est enim
ius Titio quæsitum, nisi cum mihi amplius soluere non
poteris, & ideo cessat ratio, quæ moram purgari impe-
dire potuisset, & ita hanc quæst. credo esse decidendam.
Creditor autem, & ipse moram contrahere potest si de-
bitore sibi offerente nolit accipere, cuius mora id ope-
ratur, quod re perempta non amplius debitor tenebitur
l. qui decem in princ. infra de solut. l. sed si alia in princ.
supra de const. pecu. l. si seruum S. sequitur supra eo. Se-
cundus est affectus quia debitoris obligationem minuit,
nam si de leui culpa tenebatur non nisi de dolo moram
faciente creditore tenebitur *l. illud supra de pericul. &*
commo, rei vend. Potest autem ipse moram purgare
iterum interpellando debitorem, vt soluat, & tunc, &
modo suam moram purgat, & velut pilam à se in debi-
torem suum trãsfert *d. l. sed si alia.* Potest ergo creditor
& ipse vt dixi moram purgare, si de conseruanda actio-
ne agatur; *l. si quis ita promiserit. S. scia infra eo.* quam-
quam defendi posset illam legem de creditore non lo-
qui, potius enim erat debitor, quia tenebatur. Seiz Titius
pecuniam soluere, si hortos redimere volebat. Quo-
ad ius verò quærendum, & negat Bar. moram posse pur-
gari per *l. Thais. S. si intra supra de fideicommiss. lib. qui*
loquitur quando sub conditione intra certum diem im-
plenda libertas relinquitur, & difficilius est purgare mo-
ram post conditionem, quam puro existente contractu,
quia conditio in forma specifica est implenda. l. qui hæ-
redi l. Medius supra de cond. & dem. sed ubi certa dies
non esset apposita posset defendi, etiam moram posse
purgari, quo ad ius quæredum per l. seruus S. 1. & l. Sci-

chum §. damn. supra de stat. lib. vbi seruus cui relicta est libertas cum septennio seruerit potest si fuerit aliquo anno in fuga postea septennio seruire, nam constat ibi determinatam diem non fuisse intra quam seruiendum esset, sed seruus simpliciter iussus fuerat seruire septennio vnde, quocunque septennio seruiendo videtur testatori satisfacisse, & ita moram purgare potest. An autē debitor debeat ire ad domum creditoris purgandę morę gratia vide Bart. in litem illa supra de const. pecun. & ex his, &c.

Secus quam alii senserit cōcinna facti specie è tenebris vindicatur intellectus ad versicul.

Cum autem §. Nummis l. Deducta ff. Ad senatus consult. Trebellian.

QUamuis lex ipsa de per se satis aperte atque clarè cunctis pateat, & nostra non indigeat declaratione attamen versiculus iste vltimus huius textus nostri non ita facile ab omnibus intelligitur; Et ideo facti speciem ad ipsius enucleationem statui in medium afferre, vt omnes intelligant uerum sensum, ac proprium huius paragraphi nostri, qui non sic ita aperte percipitur vt facillimè ab alijs interpretatur. Idcirco reiectis omnibus alijs huc non pertinentibus dico, quod in hac vltima parte huius nostrę legis, est pro ipsius maiori intelligētia, atque scientia animaduertendum, quod falcidia hic accipitur pro ipsamet falcidia, quę detrahitur de particularibus legatis, & fideicommissis particularibus; Et casus ita figurari meo quidem iudicio proculdubbio potest nempe quod Testator quidam, qui habebat patrimonium ducentorū videlicet aureorum. Titium atque Sem.

Sempronium heredes instituit. Et in hoc patrimonio erant exempli gratia, quædam prædia valoris centum scilicet, & viginti aureorum, reliqua vero octuaginta in pecunia consistebant ad complementum ducatorum ducentorum, quæ scilicet prædia prælegavit Titio; eundemque deinde gravavit, ut restitueret partem hereditatis supradictæ alteri coheredi, à quo tamen coherede multa legata reliquit adeo quod vix erat locus ipsi falcidix. Sed quia iam erat species ipsa prælegata, sequebatur deinde dicendum quod eius dimidiam partem quæ erat nimirum valoris sexaginta retinebat iure hereditario, & sic imputabat in quartam. Aliam vero dimidiam quæ consequeretur iure prælegati in quartam non imputabat; Vnde quærebatur utrum coheres ex ista dimidia parte prælegati possit ipsam falcidiam detrahere sicut ex alijs legatis. Et respondit Iureconsultus, quod non potest detrahi, nisi in superfluo prædiorum; nempe facta prius compensatione partis hæreditatis restitutæ coheredi; quæ fuerat quadraginta veluti aureorum Remanent idcirco tantum viginti, & in istis respondet tantummodo detrahendam esse falcidiam, & ratio decidendi fuit quia testator gravavit heredem cui prælegaverat restituere hereditatem coheredi, & sic prius ei prælegavit in recompensam ut expresse habetur in lege lex falcidia §. final. infra eod. hoc titul. nostro. Ad Senatus consult. Trebellian. & ex his sit impositus finis verò intellectui huius responsio, &c.

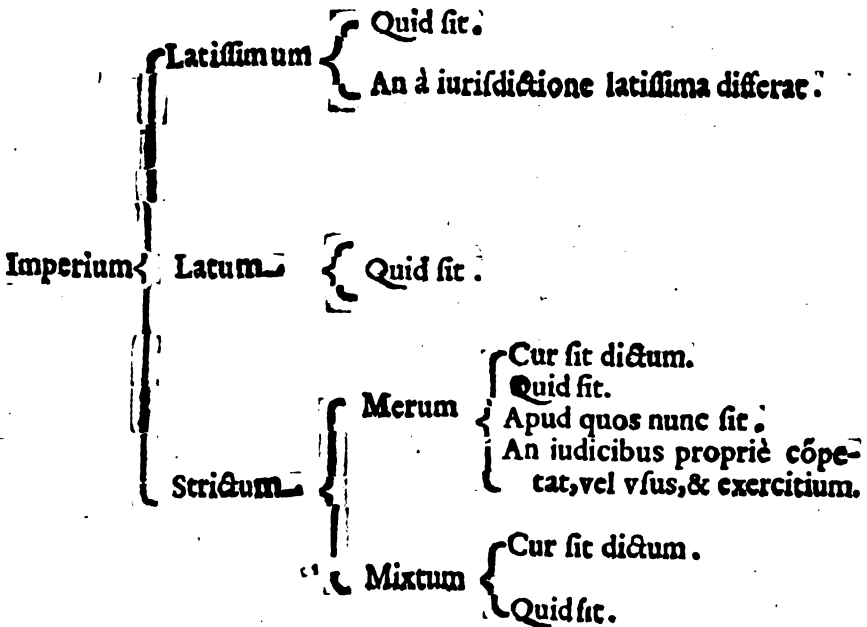
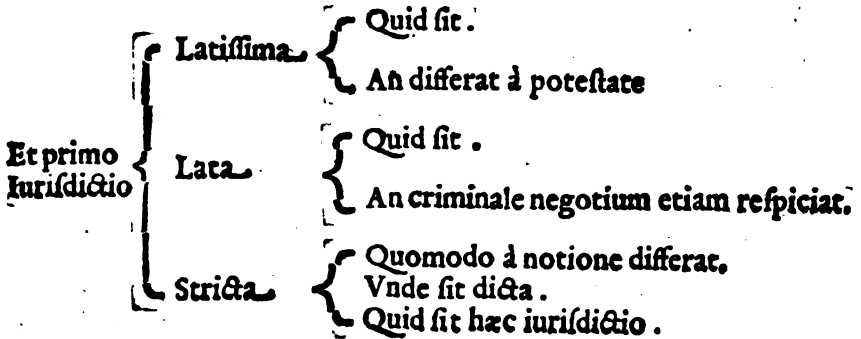
*1. Filium quem habentem C. famil. Erci-
scund. hætenus non satis intellecta
noua perpensione docetur.*

PRætermisissis, ac resecatis omnibus, quæ magis ad pompam quam ad rem ipsam spectare uidentur, recensendo multiplices nempe Iurisperitorum Interpretum opiniones, deueniendo ad ipsiusmet textus intelligentiam dico, quod pro clariori notitia, huius legis est prænotandum, quod Testator quidam instituerat filios suos hæredes, & plures alios extraneos, & prælegauit fundum uni ex filiis, & iussit ut retento fundo restitueret hæreditatem cæteris fratribus, & quibusdam alijs extra reis, sub quadam conditione, unde eueniebat; ut fundum prælegatum ipse caperet iure hereditario, pro ea parte, qua fuit institutus hæres pro omnibus alijs partibus pro quibus erant instituti alij iure legati. Querebatur quomodo erat deducenda quarta, & quid erat ipse restitutus Respondent Imperatores quod in Trebellianicam quam deducturus erat de hereditate quam rogatus fuerat restituere imputabit id quod in eo fundo ipse caperat iure hereditario: Et quoniam quasdam alias partes fundi caperat à quibusdam alijs coheredibus, quibus ipse erat rogatus restituere; Eas subiungunt supradicti Imperatores cepisse vice mutua, & omne id, quod vice mutua accipitur, computatur in quartam l. Nefennius ff. ad leg. falcid. Imputabit ergo non solum partem suam hereditariam, sed etiam id quod vice mutua à coheredibus accepit, & si quid deerit deducet de hereditate, non imputatis in quartam ijs partibus fundi quas caperat ab hijs quibus non erat rogatus restituere aliquid; & sic lex ista hæte,

hactenus non satis percepta n ova germena que deciden-
di ratione suo proprio atque pristino nitore restituitur.
Cætera in nostris quotidianis repetitionibus latius est
videre, &c. Vnde, &c.

*Text. in l. Imperium ff. De Iurisdiction.
omn. iudic. præter aliorum Iurisconsultorum opi-
nionem non minus subtili, quam efficaci ratione
dilucidatur, atque illustratur. Hinc deinde sum-
pta occasione septem, & viginti quæstiones ha-
ctenus non satis perpense multorum scri-
bentium utriusque Iuris interpretum
opinionem improbata nouo germa-
noque sensu breuiter atq;
succinctè exami-
nantur, ac
pertractan-
tur.*

l. Imperium . ff. de iurisdiction. omn. iudic.

De

Quaestiones singulares, quae disputandae
proponunt.

- 1 Condere legem.
- 2 Membrum abscindere.
- 3 Deportare.
- 4 Relegare.
- 5 Bannire.
- 6 Carceri mancipare.
- 7 Quaestionibus subijcere.
- 8 Mulctare.
- 9 Publicare bona.
- 10 Veniam aetati concedere.
- 11 Tutorem dare.
- 12 Tutorem remouere.
- 13 Legitimare per resciptum.
- 14 Sententiae recognitio ex supplicatione.
- 15 Appellationis cognitio.
- 16 Restituere in integrum.
- 17 Mittere in possessionem ex 2. decreto.
- 18 Mittere in possess. ex edicto D. Adri.
- 19 Bonorum possessionem dare.
- 20 Decretum in arrogatione interponere.
- 21 Decretum in emancipatione infantis.
- 22 Decretum in manumissione.
- 23 Decr. in alienatione bonorum minoris.
- 24 Disputatio in causa status.
- 25 Causa pecuniaria.
- 26 Poena corporalis loco pecuniaria.
- 27 Restituere fama.

Jurisdic. nis
vel imperij
meri, aut mi
sti, vel po
testatis hac
sunt.

De

DE Iurisdictione atque imperio verba facturi, & pro mediocritate nostra pertractaturi, posthabitis hijs quæ alias in nostris quotidianis repetitionibus luculentissime, ac diffusius diuersis tamen in locis sæpius pertractauimus, tam ad euentiam generalem istius materiæ, quam ad eius particularem notitiam, atque scientiã è re visum est omnia insimul in vnum congerere ad hoc vt iuris studiosi quæ alias sparsim scripsimus coacervatim accipiant donec in lucem prodeãt aliarum legum repetitiones iuxta nostrum consuetum morem ad partes crassiore vt dici solet minerua disputate, & sic prius explanare quid sit Iurisdicção latissime, latè atque strictè sumpta. Deinde vero secus, quam alij senserint, noua perperensione de Imperio differemus. Est itaque vt ex hinc exordiamur atque initium capiamus: Iurisdicção latissimè sumpta illa potestas, quæ priuatis personis aduersus sibi subiectas competit, sicuti illa patris contra filios, & illa patroni in seruos, vel libertos sicuti etiam sumitur in l. serui, & filij, ff. de furt. & apertius in l. secunda, C. de lib. & err. liber. Et dicitur hæc iurisdicção latissimè improprie, non autem vere, & proprie, de hac iurisdictione nos nunc disputaturi non sumus, non enim de hac agitur in tit. de iurisd. omn. iud. in Pand. vel Codice. Iurisdicção latè sumpta est illa potestas, quæ magistratibus de publico constitutis competit, & de qua pertractaturi sumus, & dicitur hæc pprie iurisdicção quæ quidè aliquãdo sumitur in genere, aliquãdo verò in specie sicut adoptio l. 2. de adopt. sicut cognatio l. inter agnatos ff. vnd. legit. ita pariter legitima, hereditas generis & speciei nomen obtinet l. lege obuene de verb. sign. iuncta l. tertia, S. de illo pro Soc. Sic denique pactum generis nomen, quandoq; speciei habet l. pr. §. conventionis de pact. & declarat Dec. in rubr. C. de edend. Iurisdic-

risdictio itaque in genere sumitur, sicuti in l. prima, in pr. vers. quæcunque de off. eius, cum dicitur quæcunque specialiter lege, vel S. C. vel constitutione Principum tribuuntur, mandata iurisdictione non transferuntur: sumit hic Papin. iurisdictionem in genere, alioquin si de iurisdictione in specie loqueretur, frustra dubitaret an sub illa contineretur merum imperium, quod ab ipsa iurisdictione in specie omnino est separatum; ita etiam de hac iurisdictione in genere loquitur idem Papin. in l. prima §. qui mandata de off. eius, & communem hanc traditionem probant text. l. tertio de post. & §. sed hoc iure Inst. de att. tut. iuncta l. tuto §. tutoris datio de tut. confert. etiam text. in l. prima, ff. si quis ius dic, cum Vlpian. dixit omnibus magistratibus, non tamen Duum viris secundum ius suæ potestatis concessum est iurisdictionem suam defendere pænali iudicio, &c. iurisdictionem in genere sumit hic Vlpian. pro omni illa sua potestate, & imperio, ac si dixisset concessum est Prætori tueri suam potestatem præcepto pænali, atque ita coercitione aliqua; ita pariter sumitur iurdictio in genere in l. prima, secunda, & l. si quis ex aliena ff. de iud. ita etiam in l. secunda de iuridict. omn. iud. cum dixit l. C. cui data est, iurdictio, &c. ibi sumitur pro potestate magistratus, alioquin excluderet facultatem defendendi imperij causas sibi commissas: & præterea exponi sic potest, cui iurdictio idest iuris dicendi potestas data est. De iurisdictione in specie loquitur Vlpian. in l. imperium in verb. mistum ff. de iuridict. omn. iud. cum dixit mistum imperium est, cui iurdictio inest hic iurisdictionem in specie sumit, nam mistum non conficitur, nisi duæ concurrant species, sicuti contingit in mulso, quod ex duabus speciebus melle scilicet, & vino conficitur §. si duorum materiae Inst. de rer. diuis, & ideo mixtum

Vu

impe-

imperium dicitur quod partē habet ab imperio, partem à iurisdictione, quæ si inesset tanquam genus, non faceret nouam speciem, sicut in homine, cui tanquam in specie inest genus id est animal, & tamen non dicitur homo mistus. Et hæc quidem demonstratio solidior est: quam sint illę Dec. ad hanc rem demonstrandam, mea opinione, quas affert in l. imperium col. pr. Charond. in libello de iurisd. & imp. nu. 3. Et primò ait Dec. quod si verum esset in misto imperio inesse iurisdictionem in genere, sequeretur idem dicendum de mero imperio, ita merum imperium esset mistum, quod omnino uerbis Vlpian. repugnat. Hæc Dec. consideratio, & læuis, & cauilliosa est, nam præsupponit qui in mero imperio insit iurisdictione in genere, id quod falsum est, cum merum imperium nullum comprehendat iurisdictionem; sed ab ea omnino seperatum est, sicuti suis locis dicemus. Secundo inquit Dec. cum mero imperio inest iurisdictione passiuè inest, ideo non uideretur adaptari ad genus, quod actiuè speciem continet. Est falsa hæc argumentatio cū uerius sit genus posse contineri passiuè sub sua specie, sicuti genus ipsum actiuè continet suam speciem. Exemplum sit, homo species est, & tamen continet genus suū id est animal. ita è contra, animal absolutè pronunciatum, ut genus, continet species, ut hominem, leonem, &c. Tertio dicebat Dec. quod si iurisdictione esset genus & imperium species, sequeretur quod iurisdictione esset maior, & dignior mero imperio, cum nobilius sit genus omni sua specie, & propterea deberet dici mista iurisdictione non autem mistū imperiū. Verum respōdetur quod iurisdictione quæ inest misto imperio, & si insit tanquam genus, attamen inest causa ipsius imperij; atque ita quodammodo ei deseruiens, & propterea non dicitur nobilior ipso imperio cui deseruit, arg. l. & si non sint. §. per.

perueniamus de aur. & arg. leg. & S. si quis tamen alienam purpuram Inst. de rer. diu. Sicuti è contra uidemus iurisdictionem cui deseruit imperium, magis considerari quàm imperium ipsum l. prima, §. ultimo, & l. ult. ff. de off. eius, dùm dicitur imperium quod iurisdictioni coheret, mandata iurisdictione transferri. Præterea stat simul quod genus insit suæ speciei, & quod species sit eo casu nobilior suo genere, exemplum in homine, qui tanquam species continet genus idest animal, & tamen illud genus non est ipsa specie nobilior. Iurisdictiono latè sumpta ita definitur ab Accur. in l. prima, & ibi Barri nu. 3. de iurisdictione omn. iud. ut sit potestas de iure publico introducta, cum necessitate ius dicendi, & æquitatis statuendæ, Quæ sanè definitio cõtinet genus, & suas differentias, nam genus est uerbum illud potestatis, l. potestatis ff. de verb. sign. ubi Alc. & probat tex. noster, ibi merum imperium est habere gladij potestatem, & l. 2. S. populo deindè de orig. iur. Differentiæ causa posita sunt illa uerba, de iure publico ad differentiam scilicet illius iurisdictionis quàm habet dominus in seruum, & pater in filium, quæ quidem iuris priuati esse dicuntur Hæc autem materia iuris publici esse dicitur l. p. §. huius studij de iust. & iur. & l. 2. S. post originem de orig. iur. Præterea illa uerba, cum necessitati, iuris dicendi, posita sunt ad differentiam illius iurisdictionis, quam exercet dominus in seruum, & pater in filium, quæ quidem necessitatem exercitij sui non continet, cum tamen nostra hæc contineat l. de qua re de iud. l. munus, §. iudicandi de mun. & hon. Verum aduersus definitionem hanc multæ excitantur dubitationes, & difficultates. Prima quod, & illa potestas quam habet pater in filium, & dominus, in seruum, ac etiam tutores in pupillos iuris publici dicitur l. 3. de ijs qui sunt su. vel al. iur. &

Inst. de patr. pot. in princ. vbi de propria potestate ita scriptum est. Et de potestate domino in seruos probat l. manumissiones de iust. & iur. De potestate vero tutoris probat l. prima de tut. est enim tutela munus publicum auctoritate, priuarum verò vtilitate l. Athletæ ff. exc. tut. l. prima in fi. de mun. & hon. Respondetur tamen huic difficultati ex sententia, Ang. in d. l. prima de iurisd. omn. iud. quod illa verba posita in definitione, ex necessitate &c. tollunt dubitationem hanc, non enim cogitur pater ius dicere in filios, nec dominus in seruos, tam & si manus illa regia ab eorum manibus dempta non fuerit l. serui, & filii, de furt. l. & si certus §. ult. ad S. C. Syll. extat, & illæ tituli. C. de emend. ser. qua de re Menoch. scripsit lib. 2. de arb. iud. cal. 364. Secunda excitatur difficultas, pretermisis de industria alijs multis, quod iudex iurisdictionem habet in sibi commissis suo arbitrio, & tamen iudicare non cogitur l. non quidquid de iud. Verum præter responsiones. Curt. Iun. & Bologn. in dicta leg. prima num. 25. de iurisdictione omnin. iudic. responderi facile potest, quod in iudici arbitrio aliqua posita ita sunt, vt possit is ad suum libitum pronudciare, pronudciare tamen cogitur, vt declarat Men. de arb. iud. q. 41. lib. primo vbi comprobauit rationibus. Tertia excitatur difficultas ab Alc. in d. l. 1. n. 18. vers. 4. definitio, scribit ille æquitatis verbum quod reperitur positum in hac definitione esse superfluum, cum ius æquitatis ipsum in se contineat, est enim ars boni, & æqui l. pr. §. ius de iust. & iur. Ita, & statutum iniquum tenet c. omnes de const. & ibi Doct. Rursus sæpissimè Iudex æquitatem non sequitur, sed rigorem l. placuit C. de iud. Verum huic difficultati responderetur quod verba posita in definitionibus, superflua dici non possunt, dum essentiam definiri declarant, alioqui dicen-

cen-

endum esset quod iuris definitio superflue contineret illa verba, boni, & æqui, cum sui natura ius bonum sit, & æquum. Et cum definitur homo quod sit animal, superuacaneè diceretur animal, si verum esset quod Alc. ait, sententiam iniustam esse sententiam, & statutum iniustum esse statutum, concedimus esse verum, donec usque detegatur iniustitia: nam interim pro illis stat præsumptio, l. Herennius §. Caia de euic. cum siml. Quod verò dixit Alc. Iudices persæpè sequi rigorem d. l. placuit, intelligitur ut quò ad se per æquitatem iudicare debeant, & si iuxta rigorem in lege scriptum iudicent, Iudex enim sollicitus esse debet, ut pro negotiorum qualitate æquitatem sequatur l. sed & si quis §. idem habeo de relig. & sumpt. fun. Alber. Bologn. de iur. & æquit. cap. 33. qui declarat, & spectatur quod fieri debet, non autem quod fit d. l. pen. de iust. & iur. Hæc itaque recepta magis Accur. definitio defendi iure posset Et plures alias definitiones commemorare possem, sed de industria, ne temporis tantum conteram, prætereo. Diffiniri autem præter cæteros ita potest; Iurisdictio late sumpta est potestas iuris reddendi, vel decernendi, vel iudicandi inter disceptantes de civili, & criminali negotio. Dixi etiam de negotio criminali, cum iurisdictio late sumpta contineat causas criminales sicuti affirmarunt gl. in §. iusiurandum in fi. in verb. iurisdictione Auth. de deff. ciuit. Bal. in tit. de pac. Const. in prin. in ver. nos Romanorum, in ver. iurisdictione Bart. hic nu. 4. Dec. num. 26. Coras. Rubr. huius nostri tit nu. 3. Duar. lib. 1. disp. ann. cap. 53. in fi. Charond. de iurisd. & imp. num. 11. Gillot. de iurisd. & imp. lib. pr. cap. ult. & Gouan. lib. sec. de iurisd. pag. prima. Ex horum itaque sententia constituitur hæc iuris conclusio. Iurisdictionem late sumptã respicere, & continere causas criminales. Quæ sanè tra-

ditio

ditio multis ita probatur, Primo ex l. 1. §. qui mandata de off. eius, dum dubitat Papiam. an mandata iurisdictione à Proconsule suo legato, transeat, & merum imperium quæ sanè dubitatio superuacanea esset, si iurisdictione larè sumpta, utrâq; causâ pecuniariâ s. & capitale nō cōtineret. Et cōfirmatur ex d. l. 1. in princ. perpēdēdo verba illius textus, vt supra in initio declarauimus ac etiam in eo exemplo publicorū iudiciorum. Secundo probat, l. ult. de off. eius cū ait Paul. quod iurisdictione mandata transit imperium quod non est merum, hoc est modica coercitio, sinē qua iurisdictione mandata exerceri nō posset, ergo iurisdictione hæc, & criminalis causas continet. Nisi dicamus hoc in responso id dici ex necessaria quadam consequentia, vt scilicet causa possit expediri. Tertio confert inscriptio tit. de iurisd. omn. iud. est enim simpliciter inscriptus de iurisdictione, & tamen in l. imperium agitur de iero imperio, hoc est de causis capitalibus, cū merum imperium versetur in grauiori malefactorum coercitione, l. solet in princ. vers. nec enim, & l. si quid erit de off. proc. & probat l. 2. §. exactis deinde de orig. iur. Ita etiam legimus in C. esse inscriptum titulum de iurisd. omn. iud. & tamen in l. 5. illius de causas capitalibus agitur. Quarto ex l. pr. §. 1. quod quisq; iur. qui titulus spectat etiā ad eum, aduersus quem dictum fuit iniquum ius in causis criminalibus: esset enim alioqui absurdum, quod in causa ciuili tantum haberet locum, & tamen in d. §. pr. ait I. C. dari aduersus eum qui ex sua iurisdictione ius dixit iniquè. Iurisdictione ergo respicit causas tam criminales. quā ciuiles. Quinto accedit tex. in l. diuus la seconda ad l. Corn. de fals. quo loco dicitur Iudicem pro sua iurisdictione punire eum, qui suspecta instrumenta in iudicio à se producta non probauit; Ecce quod iurisdictione ver-

fatur

satur etiam circa illam causam pœnalem l. scilicet Corneliæ de falsis. Sexto confert tex. l. 2. §. deinde Cornel. Silla in fi. de orig. iur. cum Modestini. ait decem, & octo Prætores illos, inter quos connumerantur, & illi qui causis capitalibus præerant, ius dixisse, ius reddidisse in Ciuitate Romæ. Iusdicere ergo, quod idem est, quod ipsa iurisdictio ad causas criminales refertur. Septimo suffragatur tex. §. iusiurandum in fi. Auth. de def. ciuit. & ibidem gl. in verb. iurisdictioñe Defensor Ciuitatis exercere potest ea quæ sunt iurisdictioñis simplicis, & tamen in d. §. iusiurandum constitutum est defenso-rem non cognoscere de his quæ iurisdictioñem habent quia ad Præsidentem spectant iurisdictio ibi causas criminales, & ciuiles complectitur, alioquin ad defensores etiam spectarent. Octauo huc pertinet tex. in tit. de pac. Const. in prin. vers. Nos Romanorum, ibi in iurisdictioñe tam ciuili, quam criminali. Nono accedit auctoritas Suetonij in vita Aug. Cæsaris c. 33. qui scribit in hæc verba, ipse ius dixit assidue, & in nocte nonnunquam: si parum capere valeret lectica pro tribunali collocata, vel etiam domi cubans; dixit autem ius non diligentia modo summa, sed & lenitate, si quidem manifesti patrii- cidij reum ne culeo insueretur, quo nisi confecti afficiebantur hac pœna, ita fertur interrogasse, certè patrem tuum non occidisti, &c. Ultimo rem hanc comprobatur Anton. Asconij Pedartè in comment. ad Act. 4. de prætore Siciliensi, cuius verba adscripsi, itaque post hæc duo criminum genera prosequitur ad extremum de Eraclio ab expressis, honoribus, ab inuitis, de Epicrate Bideno, de què rebus capitalibus, &c. quæ omnia sunt de iure dicundo. Nec huic receptæ ac verè opinioni repugnat vna argumentatio qua vsus est Robertus Archidiaconus lib. 4. sent. jur. cap. 22. Eguin. Baro de iurisd.

iurisd. & imp. pag. 42. 43. & 44. & Vallasc. hic n. 34. ea adducti ratione, quod apud Rom. dum crearentur magistratus, tributa eis tantum fuit facultas cognoscendi, & pronunciandi de causis ciuilibus. Qui sanè magistratus ob id quod ius dicebant, non è iudicētis cōsequuti sunt l. pr. supra hoc tit. dictiq; sunt obtinere iurisdictionem, quæ de ciuilibus tantum caussis est Quod autem de causis criminalibus non cognoscerent magistratus, vel ex eo intelligimus quod illa dicitur extraordinaria animaduersio l. ult. de priu. del. l. ult. de furt. Quod quidem iudicium certam non retinebat formam, nec ulli certo magistratui attributa erat; Eam enim potestatem Pop. Rom. apud se tantum retinebat, & cum de crimine erat pertractandum, quæstores creabat, qui non obseruato ordine cognoscerent l. 2. §. exactis deinde regibus de orig. iur. Populo deindè aucto potestas hæc animaduertendi in facinorosos homines, tributa fuit prætoribus nonnullis, ac etiam Præfecto vrbi d. l. 2. §. deinde Cornelius Sylla, & l. pr. de off. præf. urb. & hi quidem ordinè illum extraordinarium obseruabant §. pr. Inst. de publ. iud. Non ergo iurisdictionis verbum ad causas ipsas criminales adaptatur. Coeterum huic obiectioni respondetur, quod, & si certis tamen magistratibus permessa fuerit à Pop. Rom. animaduersio hæc, nõ tamè indè fit quin sub nomine iurisdictionis latè sumpta cōprehendatur, nā hoc probat ille met locus Modest. in §. deinde Cornel. Sylla, quem supra explanauimus. Et tex. ille est etiam perpendendus dum ait, præfectum vrbi ius dixisse & tamen is Præfectus de causis capitalibus cognoscebat Ex apertius probat l. pr. §. in initio de off. præf. urb. iuncto prin. illius tex. vbi Præfectus vrbi de criminibus cognoscebat, & tamen in d. §. in initio dicitur. quod extra urbem non est notio; illa dictio, Notio, sumitur largè pro iuris-

iuris dictione ut infra dicemus, ergo significat Vlpianus Præfectum in vrbe ipsam iurisdictionem exercuisse. Et quamquam de causis criminalibus extraordinaria sit cognitio, seu animaduersio, attamen sub iurisdictionis significatione late sumpta continetur, sicuti probat lex, si in aliquam §. cum plenius, ff. de off. procons. & leg. cum ait Vlpian. ad proconsules eorum partes pertinere qui Romæ, vel quasi magistratus, vel extra ordinem ius dicunt, & extat integer ille tit. de var. & extraordinaria cogn. in quo de causis pecuniarijs agitur, & tamen extraordinaria cognitio est. Extat, & cognitio extraordinaria de causis fideicommissi, ut probat l. pecuniarie verbum §. actionis de verb. sign. & scribit Coras. in d. §. deinde Corn. Syll. nu. 25. & tamen causæ hæc sub iurisdictionis nomine continentur l. 2. C. qui pot. in pign. hab. & §. pr. Inst. de fideic. her. & ibi explicat Bald. & scribit Sueton. in Claudio cap. 23. consuevisse se Claud. iurisdictionem de fideicommissis quotannis & in vrbe tantum magistratibus delegare, cum antea à Pop. in perpetuum delegari consueuerit. Nihil ergo repugnat quod extraordinaria sit cognitio, & tamē sub iurisdictionis nomine contineatur. Iurisdicctio strictè sumpta à notione in specie differt, est sanè notio nuda quedam causæ cognitio, & illis competit quibus nulla concessa est iurisdicctio. Iam prætor in prin. de imp. & Cic. in orat. pro domo ita scribit, omnis notis Pontificum cum adoptaret, esse debuit. Notionem pro nuda cognitione dixit Cic. cum Pontifices nullam haberent iurisdictionem sed ipsorum munus erat animaduertere, an on dia iulle & legitime fuissent obseruata, & hac traditione probantur Goyean. lib. 2. de iurisdictione, & imp. & Connan. lib. pr. comment. iur. cap. 6. num. 4. Cum verò notionis nomen late, sicque in genere sumitur, etiam in ge-

nere, & latè iurisdictionem complectitur. *Lex omnibus de off. Præs. l. prima, §. initio de off. præs. vrb. l. vlt. in fi. de act. & oblig. l. notione vbi Alc. de verb. sign. §. placet la prima C. de ped. iud. ita etiam dicimus quod cognitionis verbum in genere sicque latè acceptum, iurisdictionem continet l. 3. §. cognoscit de off. præs. vrb. l. 4. de off. eius l. prima, & l. & si non cognitio C. fin. ius, vel util. publ. Cùm vero cognitio in specie, sicque strictè sumitur de sola nuda cognitione sumitur l. 1. §. de off. procons. & leg. Iurisdictionem à iure, & ditione dici aliqui scripserunt, vt Greg. Haloand. qui iurisdictiones ita edi uoluit, vt cum littera C. excuderetur, dixitque componi ex iure, & ditione, Dicitio uero est nomen verbale significans actum sui uerbi, quasi sit actus ipse iuris dicendi, & ob id iuridici dicti sunt à iurisdictione; vt docuit Eguin. Baro in Rub. C. de off. iurisd. Alex. & apud Cic. in orat. pro Flacco in optimis Causis legitur iurisdictione, cum hac littera C. Altera fuit opinio nempe Fulg. & Zas. in rubr. de iurisd. omni. §. de prius gl' §. iurisdictionem in fi. in verb. iurisdictionem in Auth. de def. Ciuit. qui dixerunt iurisdictionem littera C. scribi, & componi ex iure, & ditione; est dicitio impetium, & potestas §. quorum utraque manet proem. l. 1. §. 2. Scripta deinde Sardin. de orig. iur. §. C. de lib. & eor. liber. Et apud Vergil. in primo Aeneid.*

Malabat Cyprium uictor, et ditione senabat.

& Cic. in orat. pro leg. agrar. ita scribit, Coercere quod iure, & in potestate aliquis de ditione redigere. Pro reo hic alia C. loca Dicere nos facile possumus iurisdictionem sine littera C. esse scribendam, cum in genere sumitur, vt causam meri, & nulli imperij, ac etiam iurisdictionis significet: cum dicitio sit potestas illa, quae generalis omnia complectitur d. l. 2. C. de lib. & eor. liber.

liber. Cùm verò in specie sumitur scribendum esse cum littera C. ut signi ficat iurisdictionem illam quæ solum versatur circa causas civiles, quasi quod, ut supra diximus dicatur ius. Iurisdictione in specie est secundum Bar. in l. imperium num. 23. quæ Iudicis officio mercenario ad priuatam vtilitatē explicatur: nam aliquæ extant iurisdictiones quæ expediuntur, per actiones, quæ tamen publicam respiciunt vtilitatem principalem, etiam in qua vis particulari, quemadmodum in interdiciis, quæ ob publicam vtilitatem fuerunt introducta, ut est de via publica, & ne in flumine publico l. 2. §. publicæ autem vtilitatis de interd. Et tamen hæc per viam actionis expediuntur §. ult. vbi gl. Inst. de interd. Præterea, & secundo, vel ex eo reiicienda est definitio hæc, quod aliqua sunt iurisdictionis, ut causa ingenuitatis, & libertatis, ex Bar. & aliquorum sententia, & tamen hæc off. Iudicis nobili expediuntur l. pr. §. per hanc de reuend. & gl. l. si duo in prin. de iure iur. in glo. alteri in fi. Secunda est definitio Alc. in l. pecuniæ §. notionis de verb. sign. lib. 2. paradox. cap. 8. & in d. l. imperium num. 49. cùm dixit iurisdictionem, esse illam, quæ in actionibus versatur. Verum explodenda est hæc definitio, cùm iurisdictione versetur etiam in accusationibus l. pr. §. damnus de susp. tur. Præterea petere, & consequi, seu dare bonorum possessionem in actione consistit, & tamen non iurisdictionis, sed iusti imperij est, ut probat Vlp. hic, cùm declarat quid sit iustum imperium: Tertia est definitio Duar. lib. prim. disp. anniuers. cap. 53. qui dixit iurisdictionem esse iurisdicendi potestatem siue licentiam: quæ definitio probat in hac l. in fi. & ex d. l. pr. §. damnus, ibi mandata iurisdictione totum officium iurisdicendi, Et ab hac definitione non multum recessit Loriot. de iurisd. & imp. axiom. 38. cùm dixit iurisdic-

tionem esse officium iurisdicendi iure magistratus concessum. Et Ezquin. Baro supra in Rubr. dixit iurisdictionem esse publicam iurisdictionem potestatem. Et Charond. de iurisd. & imp. num. 5. dixit iurisdictionem esse iurisdictionem licentiam, atque ita inquit legi in antiquis Codicibus in d. l. imperium in fin. sicuti etiam legunt Coraf. num. 27. & Vigil. in §. præterea Inst. quibus non est perm. fac. test. Hæc itaque magis recepta est definitio nêpè quod iurisdictionis in specie sumpta sic potestas iurisdicendi, vel dandi iudicem. Hæc intelligunt omnes iusdicere esse de causis civilibus; nam in his dicitur quod iuris sit, in criminalibus autem versatur imperium, ut mox dicemus. His satis intelligimus iurisdictionem in specie, & strictè versari circa cognitionem, & definitionem causarum civilium. Quo circa concessa fuit iurisdictionis hæc illis magistratibus, apud quos causarum civilium cognitio, & defensio extabat, sicuti apud Præfides, Prætores, Præfectos urbis; Quam ob rem etiã apud inferiores magistratus, ut Duumviro l. vnica, si quis ius. dic. non optemp. apud difensores Ciuitatis §. & iudicare in Auth. de def. ciuit. & apud procuratores Cæsaris l. vlt. ff. de off. procur. Cæs. Coeteros de industria, prætereo. De iurisdictione itaque latissimè, latè, & strictè sumpta concludimus latissimè sumptam significare potestatem concessam non solum publicis, sed etiam priuatis personis. Latè verò sumptam potestatem publicã ostendere, tam circa causas criminales, quam civiles. Strictè verò acceptam respicere solum causas civiles. Imperium latissimè sumptum tam priuatam, quam publicam potestatem continet, & significat l. liber homo la seconda in prin. ad l. Aquil. & l. idoneo de testibus hinc potestas illa quam exercet dominus in seruum dicitur imperium l. 2. C. de lib. & eorum liber. & apud Plau.

Plaut. Pseudo. Nam necesse, inquit, est hodie Sycomi me esse, aut cras morte exequi, ita herus meus est imperiosus, id est seuerè nimis suum in me exercet imperium. Hinc etiam imperium latissimè sumptum dicitur illa potestas quam obtinet patronus in medicam libertum, qui ei medicinæ operas præstare tenetur l. medicus de op. lib. vbi legitur imperantes, non autem implorantes, vt legunt Ak. lib. 37. parerg. iur. cap. 13, & Duar. lib. 1. disp. aniu. cap. 54. & idem significat quod potestas l. lege Julia ff. ad l. lul. de vi. publ. Et præterea imperium ex sua latissima significatione significat vniuersam ditionem, seu principatum l. vnica S. si plures ff. de part. quæ lib. dam. n. conc. & ita etiam sumitur in l. prim. de const. prin. & l. pr. C. de summ. tin. & Coras. lib. 3. miscell. cap. 17. num. 2. qui & illud Vergilianum citauit.

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane,

Diuisum imperium cum loue Casar habet.

Imperium ita latissimè acceptum non differt à latissima iurisdictione re ipsa, sed verbis tantum scriptum restituit Cantiunc lib. 2. de off. iud. q. 6. nu. 8. à quo non dissentit Bologn. hic. num. 8. & probat l. 2. C. de lib. & eor. liber. Inquit tamen Claud. illi iurisdictionem videri in se differre ab imperio quod iurisdictione sonet in potestatem iure regulatam, imperium vero in absolute, & coactiuum. Imperium late sumptum definitur à Bar. hic num. 5. vt sit iurisdictione que exercetur officio iudicis nobili. Vallas. ibidem num. 3. addit ad publicam, vel priuatam vtilitatem. Verum definitio hæc, vel ex eo recipienda non est, quod etiam imperium exercetur officio iudicis mercenario, vt in accusatone, vt docuit Bar. in l. Iudex postquam num. 2. de re iud. Idem etiam in missione in possessionem ex primo decreto vt infra demonstrabimus in definitione meri imperij.

Et

sic propterea sic Bart. imperium esse iurisdictionem cum
 tamen ab ea differat; Nisi dicamus Bart. accepisse iuris-
 dictionem in genere. Secunda est definitio quam attu-
 lit Bologn. in d.l. imperium num. 49. imperium est, sic
 ille iurisdicção quæ ex solo motu Iudicis super persecu-
 tionem ex peditur. Verum obscura, & falsa est defini-
 tio hæc, nam excluduntur actiones simpliciter reales, &
 etiam accusationes in quibus versatur etiam imperium
 late sumptum. Tertia est definitio Charond. libell. de
 iurisd. & imp. nu. 12. qui dixit imperium esse potesta-
 tem, & iussum magistratus, cui omnino parendum est.
 Cæterum nec definitio hæc recipienda est, cum iussum
 domini, in seruum sic eiusmodi, ut parendum ei omni-
 no sit, & tamen non est imperium late sumptum. Quar-
 ta est definitio Lorioi de iurisd. & imp. axiom. 1 §. post
 Gillot. quem commemorat, ut sit hoc imperium iussum
 cui obtemperari oportet. Sed eadem ratione qua, de præ-
 cedens definitio confutatur. Quinta est definitio Go-
 ueani de iurisd. & imp. qui ita definit imperium est po-
 testas magistratus faciendi ea, quæ privatus facere non
 potest. Verum ita definiendo hoc imperium nihil dif-
 ferret à iurisdictione late sumpta, cum & illa sit potes-
 tas magistratus. Sexta itaque, & ultima definitio affe-
 ri potest, imperium est potestas magistratus iubendi
 coercendi, quæ tam circa causas civiles, quam crimi-
 nales versatur. Dixi esse iussum, quia imperium verè
 aliud est, quam præceptum quoddam à sola voluntate
 imperantis pendens, & dicitur versari tam circa causas ci-
 viles, quam criminales, ob ea quæ infra explicabimus
 in definitionibus veri, & falsi imperij. Imperium me-
 rum cur dictum sit ambigatur, duæ sūt præcipuæ opinio-
 nes vna eorum qui dixerunt merum imperium dici sum-
 ptum ut quia vehementissimum, quæ in opinione fuit Go-
 uean.

uean. de iurisd. & imp. post alios nonnullos. Et videtur
satis manifeste probari in l. vnica ff. de off. praef. praet. ubi
potestas Dictatoris summa appellatur, & tamen potestas
illa in animaduersione consistebat l. 2. §. populo de in-
dè aucto de orig. iur. Et confert locus Cic. pro Cecin-
ideo, inquit, quod omnia iudicia aut distrahendorum,
aut puniendorum maleficiorum reperta sunt, quorum
alterum lenius est propterea quod minus laedit: alterum est
vehementissimum, quod & ad grauiores res pertinet, &
vim iudicis seueritatemque requirit. Et forte hoc illud
est quod dixit Paul. in l. ult. de off. eius, cum scripsit
modicam illam coercionem non esse meri imperij, sen-
tens merum imperium positum esse in graui, & vehe-
menti castigatione. Ita in simili dicimus illud esse merum
quod summum est, vt in l. si quis forte de pen. dixit I. C.
meram rationem pro summa ratione. Altera fuit eorum
sententia qui scripserunt imperium merum fuisse ea-
ratione dictum, quod admittam non habebat iurisdic-
tionem, atque ita non est à iurisdictione concomitatum.
Ita sensit Bart. in l. imperium num. 6. & apertius Abb.
in c. quod sedem col. 2. de off. ord. Hoc sequuti sunt
Coraf. num. 6. & lib. 3. miscell. c. 17 num. 3. Loriot.
axiom. 4. Duar. lib. pe. disp. ann. c. 53. Char. de iur. &
imp. num. 13. & Rubert. Aurel. lib. 4. sent. iur. cap. 22.
Quorum sententiam manifestè probant l. nostra veris-
merum, iuncto vers. mistum; & l. p. §. ult. & l. ult. de off. eius.
Ita etiam dicimus meram penam, quæ nullam rei, aut
cuius interest prosecutionem continet l. vnica in fin.
si quis iuste non obtemp. & §. ex maleficis Inst. de act.
Ita merum factum dictum dicimus quod est ab omni
datione separatum l. qui res §. mihi Romg de sol. Et me-
ra conditio illa appellatur quæ sine mistura dandi, vel
faciendi consistit l. cum seruus de cond. & dem. & hæc
seq.

sententia mihi magis probatur. Imperium merum variè a nostris definitur prima est definitio Bart. in hac l. imperium num. 6. qui dixit imperium merum esse iuris dictionem quæ exercetur officio iudicis nobili, vel per actionem publicam utilitatem respiciens principalem. Sed à multis reprehenditur, vt scribunt Alc. num. 62. Longouall. num. 12. & Loriot. de iurisdiction. & imp. axiom. 9. Primo in eo dùm dicitur hoc merum imperiũ consistere in off. iudicis nobile, quia istud sine actione exercetur l. qui per collusionem §. pr. de act. empr. & l. 1. Si ad nutriciam de var. & extraord. cogn. Et tamen cohercicio, & alia quæ meri imperij sunt, sine actione, seu accusatione regulariter non fit c. inquisitionis §. 3. vers. quinimmo de accus. ne sit idem Iudex cum accusatore contra c. qualiter vers. ex quibus de accusat. Secundo est falsum quod dictum est à Bar. merum imperiũ principaliter respicere publicam utilitatem, nam delictorum cohercicio, quæ meri imperij est l. solet in prin. de off. procons. & leg. solum in consequentiam publicam respicit utilitatē l. ita vulneratus in §. ad. l. Aquil. nam priuata sunt delicta, nec omnibus accusandi ius competit, vt inquit gl. in Rubr. off. de pop. act. quod sanè ius competeret si principaliter publicam utilitatem respiceret l. 3. §. vlt. de nou. op. nunc. Secunda est definitio Ang. qui scripsit merum imperium definiri ab Vlpiano in hac l. imperium cùm dixit esse habere gladij potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines, vt scilicet sit potestas cognoscendi, & iudicandi de quibuscunq; causis criminalibus Placuit hæc definitio Alc. in hac l. imperium nu. 77. & lib. 2. parad. c. 7. Coraf. hic num. 6. & lib. 3. miscell. c. 17. num. 8. Duar. d. lib. 1. cap. 13. Longouall. num. 49. Rob. Aureol. lib. 4. sent. iur. c. 22. qui. tamen dixit esse potius descriptionem

nem

nem quam definitionem. Quæ sanè definitio , vel descriptio , & mihi placet . Dixit Vlpian. esse potestatem, quod, est sanè loco generis positum. cùm potestatis verbum, vt iam diximus , amplum sit l. potestatis verbo de verb. sign. Dixit gladij vt significaret maiorem, & seueram ipsam potestatem . Habuit gladij hæc potestas originem ab ordinatione Aug. Cæs. Cùm enim ille Rom. imperium assumpsisset ne solus imperare videretur, prouincias Pop. Rom. subiectas diuisit, & partē sub sua administratione retinuit, vt Lusitaniam, Lugdunensē, Celticam, Cyprum, & alias nonnullas: partē verò voluit subesse administrationi ipsius Pop. Rom. Magistratus itaque qui à Pop. Rom. suis in prouincijs mittebantur, sine veste militari, ac sinè gladij potestate mittebantur, & hi appellabantur Proconsules, de quibus in tit. de off. proc & leg. Magistratus verò qui à Cæsare suis in prouincijs mittebantur, quique , vel Præsides, vel Propretores dicebantur ij vestibus militaribus inducebantur, gladioque cingebantur . Hoc ipsum gladium quo Præsides isti cingebantur significabat potestatem sibi datam esse animaduertendi in facinorosos, ita manifestè legitur apud Dionem lib. 53. Hist. Rom. Eandem postmodum gladij potestatem concesserunt Imp. alijs magistratibus prouincialibus , nempè Proconsulibus l. solet de off. proc. l. illicitas §. qui vnuersas de off. præsid. Isti gladio tantum, non securi, non telo, non laqueo, non etiam veneno poterāt animaduertere l. aut damnum §. pr. de pæn. id quod est secundum Aug. Cæs. ordinationem; & etiã temporibus Imperij Caracallæ obseruabatur, Is enim vt in illius vita Spartianus scripsit, cùm iussisset Papin. gladio percuti, & à Carnifice securi fuisset occisus, carnificem illum reprehendit his verbis, gladio, & non securi te oportuit exequi iustum meum. Verum il-

li ijdem diui fratres , alio teli genere , vel veneno , vel laqueo , vel securi hos præsidēs posse animaduertēre in facinorosos statuerunt d. l. aut̄ damnum §. pr. vers. Diui. Qua ex re intelligimus quod & ea crimina quę alio genere pænæ quam gladij plectuntur , ad meri imperij potestatem pertinent , sicuti manifestum est in parricidio , quod nec gladio , nec securi aliouè telo punitur sed grauiori pœna , vt sancitum est in §. alia Inst. de publ. iud. & tamen nemini dubium est , quin parricidij causa meri sit imperii , cum inter publica iudicia connumeretur d. §. alia: Publica autem iudicia esse meri imperii nemo dubitat l. pr. in prin. de off. eius; ita falsi crimen ad merum imperium spectat , & tamen falsarius , non gladio , vel securi punitur , sed deportatione l. prim. §. ult. ad l. Co. n. de fals. Quocirca dicimus quod in hac definitione gladii nomine hodie intelligitur , quęcunq; pœna grauis , & capitalis , vt mortis , exilii , deportationis , ac alterius similis coercitionis , iuxta l. capitulum de pæn. & l. edicto §. pr. de bon. poss. Vnum , ac alterum nunc addo , quod aliquādo leges , vt significant grauiissima aliqua pœna , certum atrox crimen vendicari , dicit iura gladio armari , vt in l. quisquis C. ad l. Iul. maiest. sicut etiam in l. cum vir. C. ad l. Iul. de adult. ad cuius explanationem videndi vobis Iac. Ræuard. lib. 4. var. c. 20. & Hier. Paul. in pract. Cancell. pag. 114. qui nouo sensu constitutionem illam explicant. Alterum , quod nunc addo est , gladii pœnam , aliquando etiam sumi pro alio genere pænæ , quemadmodum est illa pœna , qua quis ad gladium damnatur , quod idem est , ac si diceret ad ludos gladiatorios , & quę pœna alio nomine appellatur ad ferrum , ita probant l. si quis filio §. irritum de iniust. rupt. & l. si quis mihi bona §. planè de acq. her. iunsta. l. eius qui. ult. de testament. & declarat Hoto-

man.

man. in comment. verb. iur. in verbo gladius. Dixit etiam Ulpianus ad animaduertendum, &c. ostendit animaduersionis verba potestatem in caput, & vitam. l. si quid de off. proc. l. prima §. ult. de off. eius. l. ultima de furt. l. aut damnum §. i. & l. respiciendum §. ult. de poen. & l. non dubito §. ult. de capt. & post lim. reuers. Cæterum aduersus hanc definitionem multæ obijciuntur difficultates, quibus dissolutis certa erit definitio. Primo obijcit Lorient. axio. 14. quod dictio composita non plus significat, quam significant partes illæ ex quibus componitur, vt Inst. quibus mod. re contr. obl. cum ait Iustin. ex his dictionibus meum, & tuum componi mutuum, nec plus significant illa verba composita, quam ipsa simplicia: atqui imperium de se non significat gladij potestatem l. 2. in prin. de adopt. sed solum auctoritatem vt ibi, vel iussum vt diximus supra, ita nec merum de se potestatem ostendit l. vnica in fi. si quis iudic. non obtemp. & diximus supra Ergo nec merum imperium significabit gladij potestatem, Huic obiectioni responderetur immo merum imperium significat gladij potestatem, ita manifestè ait Ulpianus hic: Et falsum est, quod hoc verbum merum imperium sit vnum verbum tantum compositum, immò sunt duo separata, Verbum imperium est genus comprehendens omne imperium, quod sanè genus ostendit potestatem tam circa causas ciuiles, quam criminales; cum verò adiicitur merum, significat suum, & vehemens illud imperium, quod versatur circa causas criminales. Præterea falsum est quod dicebat Lorient. composita nò plus significare quam simplicia, ex quibus sit compositio: nam verius est composita interdum plus, interdum quid diuersum à suis simplicibus significare Quatuor enim modis verba componuntur, vt scribit Quintil. lib. 1. cap. 9. Inst. orat. Primo ex duobus integris, vt. super siui

subterfugi Secundo ex duobus corruptis vt pedissequus; Tertio ex integro, & corrupto, vt maleuolus, Quarto ex corrupto, & integro vt noctiuagus; quæ sanè composita vt re ipsa videmus, quid diuersum, & quid plus significant quam ipsa composita; ergo idem dicendum est in casu nostro, vt hoc compositum, si modo compositum est, ex duobus integris, significet quid plus, & quid diuersum à suis simplicibus. Secundo mouet dubitationem Lorient. axio. 14. quod gladii pœna vitæ ademptionem significet l. aut damnum §. 1. de pœn. & hæc dicitur pœna à cæteris coercitionibus separata, l. solet vers. nec enim de off. proc. atqui merum imperium dicitur, de aliis coercitionibus præter mortis naturalis pœnam, sicuti de deportatione, relegatione, & similibus; ergo Ulpianus hic non definit merum imperium, sed vnum casum tantum, vnumque effectum meri imperii ponit. Cæterum respectu gladii significationem ab Ulpiano latè sumi, vt omnem pœnam capitalem, siue de vitæ ademptione, siue de deportatione agatur comprehendat, Nec repugnat. l. aut damnum §. 1. de pœn. quia ibi fit distinctio inter vnâ, & alteram pœnam, & ob id nomen gladii sumitur in specie; ita etiam in l. solet vers. nec enim sumitur in specie, vt quid separatum ab illa coercitione, cuius statim meminit. Tertio difficultatem hanc excitauit Lorient. d. axiom. 14. quod illud verbum ad animaduertendum &c. intelligi non potest pro cognitione, & exequutione quando quidem animaduocare est iam damnatos afficere pœna ipsa. l. nõ dubito in fi. de capt. l. 4 §. item Diuus de sicar. In damnatos autem non cognitio, sed exequutio versatur l. si quis fortè vers. cæterum de pœn. Et ob id animaduertendi verbum in exequutione, non autem in cognitione consistit l. prima, & l. vlt. de cad. punit. Et extat exemplum in legato proconsulis, is enim potest de

de criminibus cognoscere d.l. solet in prin. & l. vnica C. de off. procons. & tamen non potest animaduerrere l. si quid & d.l. solet de off. procons. Ergo male dicitur merum imperium definiti, vt intelligatur de cognitione, & exequutione. Verùm responderet Vlpianum vtumque significasse ex illo verbo, ad animaduerrendum: Nam verbum animaduerrere, vel in eo differt à verbo punire, quod punire dicitur siue iure, siue iniuria; animaduerrere verò ritè, & rectè, ita Laur. Vall. lib. 3. elegant cap. 69. & Cora. in l. 2. §. ex actis deinde Regibus num. 16. de orig. iur. Ritè autè; & rectè pœna affici quis non diceretur, nisi prius fuisset cognitio causæ, ergo Vlpianus per verbum animaduerrendi, significauit cognitionem, & exequutionem. Tertia est definitio considerata à Gillot. lib. 2. de iurisd. & imp. cap. 5. vt merum imperium sit iussus cui obtemperandum est, nulli iurisdictioni, idest nulli causæ cognitioni coniunctum: & ab hac definitione non dissentit Charond. de iurisd. & imp. num. 15. qui dixit merum imperium esse puram potestatem, nulla immista iurisdictione, idest cognitione. Vult ergo Gillot. merum imperium consistere in sola exequutione siue causa sit criminalis: siue ciuilib; nam in ea exequutione necessaria non est causæ cognitio l. si quis fortè de pœn. Et ea est ratio, ne post cognitū crimen, aliqua arte, & dolo, pœna effugiatur l. cum reis C. de pœn. immò à lata sententia amplius non receditur l. iudex postquam de re iud. Et hinc dicimus quod datus exequutor non potest adhibere aliquam causæ cognitionem, sed exequi debet mandatum, vt latissimè disputat Marant. in sua prima disput. Cæterum dubia est hæc definitio quia immo in mero imperio consideratur præcedens aliqua cognitio de admissio crimine, alioqui non esset imperium iuris, atque ita iustum, sed impium, & iniustum. Cognitionem autem

autem de crimine versari in mero imperio probat l. solet & l. si quid de off. procons. & clarè text. l. prima in princ. vers. & si familia de off. eius. Quæ sanè cognitio ob id nō adhibetur in ipsa exequutione, quia iam ante commissam exequutionem adhibita illa fuit, alioqui exequutio malè mandata fuisset l. prima C. de exeq. rei iud. Et si exequutio nulla, antecedente cognitione, commissam fuisset, tanquam de facto mandata, esset nullius, aut saltem infimæ auctoritatis. l. sicut proponis, & l. pen C. de exeq. rei iud. quandoquidem per carnificem potius, quam per ipsum magistratum exequi diceretur l. ult. de iud. Ius autem gladii summum est, & maximis tantū magistratibus concessum, & maxima cum prærogatiua l. prima de off. eius. Quo circa valdè absurdum esset dicere, quod tanta vis, & potestas data esset sine aliqua cognitione iux. l. ult. C. vbi & ap. quem. Hac in re, an scilicet gladii potestas, seu merum imperium includat cognitionem vel non; Ego tria tempora soleo cōsiderare Primum quando vel lex, vel Princeps concedit magistratui merum imperium, idest gladii potestatem, & tunc dico includere causæ cognitionem Ratio est manifesta, quia alioquin absurdū esset, quod tanta vis, & potestas data esset sine causæ cognitione iux. d. l. ult. C. vbi & ap. quem. Et præterea ne huic magistratui detur ansa delinquendi, vt mox dicam. Et rursus quia esset infima auctoritas, esset enim potius exequutor, quam magistratus, ex d. l. vult. de iud. Hoc in casu procedit eorum opinio, qui dixerunt merum imperium continere iurisdictionem. Secundum est tempus, quando hic magistratus agit, de exequendo hoc mero imperio, idest hac gladii potestate, vt puta vult in homicidam animaduertere, Hoc etiam casu merum imperium habet annexam cognitionem Est enim cognoscendum, an homicidium fuerit commissum, & quomodo, alio-

alioquin iniqua, & iniusta esse posset exequutio ipsa, contra l. prima C. de exq. rei iud. & dixi supra quod animaduersio præsupponit rectitudinem quandam, quæ in cognitione versatur. Hoc etiam casu procedit opinio eorum qui dixerunt merum imperium comprehendere hanc causæ cognitionem. Tertium est tempus quo pronuntiatur à magistratu hoc suum imperium, vel ab exequutore exequendum est, quo casu imperium seperatum est ab ipsa causæ cognitione; nam fieri potest ut causæ cognitio adhibita sit per alterum, quam per ipsum magistratum imperantem, ut est exemplum in d. l. solet in princ. Ita etiam cum exequendum est imperium reicitur causæ cognitio d. l. si quis fortè vers. cæterum de pæn. Et ratio est quia iam causæ cognitio adhibita fuit per ipsum magistratum qui imperauit, vel per alterum eius nomine, ut in legato Proconsulis, Et hoc in casu procedit opinio Gill. & sequentium, dicentium merum imperium esse positum in exequutione, quia reicit omnem cognitionem. Quarta est definitio quam ego ita considero, merum imperium est potestas, vel iussus magistratus castigandi facinorosos homines, cui causæ cognitio coheret. Dixi potestatem, ut significarem facultatem illam sumptam in potentia, & abstractu, antequam scilicet magistratus deuenit ad actum imperandi iubendique. Dixi vel iussum ut ostenderem præceptum ipsum deductum ad actum. Dixi causæ cognitionem coherere, quia verè cognitio coheret, cum magistratus imperando non adhibita causæ cognitione, iniquè, & iniuste pronunciare posset, & nudus exequutor, atque viator diceretur, iux. d. l. ult. de iud. Imperium merum apud quos sit, di. am prius apud quos olim fuerit, denique apud quos nunc sit. Illud autem ante omnia sciendum est, nos aduersus Bart. hic nu. 7. & sequaces, nullam constituere differentiam

rentiam graduum meri imperij, ex sententia Longouall. nu. 127. & Gillot. lib. 2. cap. 7. ac Lorient. axiom. 11. Ea ratione hoc dicimus, quia & si aliqui sunt magistratus, quod maius imperium cæteris habeant l. 4. de off. Præf. sicuti Consules, & Prætores, ut scribit Gell. lib. 13. noct. act. cap. 13. Hoc tamen procedit, quando inter magistratus fit comparatio d. l. 4. & l. iudicium de iud. & plus, & minus non constituunt diuersas species l. vltim. de fund. instr. Imperium itaque merum olim fuit Apud Dictatores l. 2. §. pop. deinde aucto, de or. jur. Apud Consules, & Proconsules d. l. solet, & l. si quis de off. procons. & l. prima de ter. mot. Apud Prætores l. 3. §. deinde Cornelius Sylla de or. iur. l. 1. in prin. vers. & si à familia de off. eius, & l. libellorum de accus. Et inter multas bonorum auctorum auctoritates vna est apud Plutar. in vita Cicer. cum scribit Licinium Macrum peculatus, & Manlijum repetundarum apud Prætorem fuisse postulatos. Apud Præf. vrbi erat merum imperium l. 1. de off. præf. urb. l. 2. de in ius voc. & l. prima §. generaliter de pæn. & l. nam salutem §. cognoscit de off. præf. vigil. ac etiam in l. vlt. C. eod. vbi Præf. vigilum remittit ad Præf. vrbi eos, quos grauitè noctis tempore errasse reperit. Apud Præsides Prouinciarum erat etiam merum hoc imperium l. illicitas §. sicuti & §. qui vniuersas de off. Præs. & l. si quis fortè de pæn. His enim ut antea ex Dione lib. 53. hist. Rom. diximus, à Cæs. August. data fuit Imperij potestas. Nec repugnant l. prima §. à præfecto de leg. 3. & l. si quis filio §. eius qui deportatur de iniust. rupt. test. & l. 2. de pæn. vbi Præsides non potest deportare, ergo nec morti tradere: nam respondetur ex sententia Corasij in d. §. qui vniuersas in fin. Præsidem non deportare in insulam, quam non habet in sua Prouincia, si autem haberet, deportare posset l. inter §. 1. & §. Præ-

§. Præsides, & l. relocatorum §. 1. de interd. & releg. Præfectum quoque Augustalem merum obtinuisse imperium probat l. prima de off. Præf. August. cum ait hūc Præfectum habuisse par imperium cum Proconsule, & apertius probat l. 2. C. de off. Præf. August. Hodie merum imperium sine controuersia reperitur, primo apud supremos Principes, & apud summ. Pontif. Cæsarem, & Reges: nam sicuti Pontifex, & Cæsar, vnus in spiritualibus, alter in temporalibus, sunt totius Mundi Domini, iuxta l. de precatio ad l. Rhod. de iact. qua de re post non nullos benè eruditos I. C. dubitauit Menoch. in cons. 2. nu. 98. ita etiam Reges suo in Regno dicuntur Monarchæ, vt ait Bal. in l. exemplo C. de probat. & in rubr. que sint regal. in vsib. feud. Secundo merum imperium est apud Duces, qui in suis Principatibus iura Imperij obtinent, sicut de Duce Mediolani scribunt Rom. sing. 457. Ang. cons. 217. De Duce Sabaudia, & alijs multis scripsit Menoch. d. cons. 2. nu. 65. & seqq. Tertio reperitur merum hoc imperium apud illos magistratus, qui Prouinciis præfunt, sicut olim erat apud Prouinciæ Præsides d. §. qui vniuersas, & supra dictum est. Nec obstat l. prima in prin. de off. eius, quo loci ait Papinian. merum imperium competere iis, quibus specialiter à l. vel §. C. concessum est, quæ sanè specialis concessio hic facta non reperitur. Nam respondetur satis specialem, & nominatam cōcessionem censeri factam eo ipso quod magistratus iste fuit præpositus Prouinciæ, cui coheret merum hoc imperium iam à supremis Principibus collatum, vt declarat Bar. l. prima nu. 3. C. de metrop. Berit. lib. 11. & Ang. in l. ult. C. de præscr. long. temp. Quarto merum imperium extat apud Magistratus illarum Ciuitatum, quæ vel concessionibus Principum, vel præscriptionibus, sunt imperium hoc consequutæ, vt Rom. ex

sententia Bar. hic nu. 7. ex l. prima S. cum urbem de off. Præf. urb. Et Roma est communis patria l. Roma ad municip. atque ita caput Prouinciarum dicitur, ita etiam Brixia, Mantua, Verona, Vicentia, & aliæ nonnullæ, quæ enumerantur in tit. de pac. Const. S. nomina, His enim concessum fuit merum imperium vt docuit hic Bart. nu. 7. & in l. prima nu. 3. de damn. inf. quem cæteri penè omnes sequuti sunt. Cæterum dissentit Bal. in cap. 1. de nat. feud. cuius opinio videtur satis probari ex verbis illius Constitutionis de pac. Const. S. 1. ibi sicut ab antiquo habere consueuistis, vel habetis: quæ sanè verba sunt relatiua, & confirmatiua potestatis, & meri imperii iura competentis his Ciuitatibus, & propterea si confirmat nil noui tribuit, & dum refert, fides non adhibetur, nisi de relato constet Auth. si quis in aliquo C. de eden. Verum respondetur quod quando verba hæc, sicut, prout, secundum, & his similia; quæ sui natura sunt relatiua, proferuntur ab eo, qui potest ea de re super qua prolata sunt, assertiuè, & dispositiuè stant, non autem relatiuè, ita docuit Bart. in l. admonendi nu. 7. de iur. iur. & declarat Dec. in d. auth. si quis aliquo nu. 40. Ita etiam Pavia merum imperium consequuta fuit ab illo Federico Primo Aneobardo, vulgo Barbarossa; nam cum Ciuitas hæc constantissimè semper sequuta esset Cæsaris partem, ab illo Comitatus dignitate, cum meri, & multi imperij potestate illustrata fuit, vt testatur Bald. in cap. 1. nu. 5. de nat. succ. feud. Quinto merum imperium extat apud Ciuitates, quæ sunt liberæ, & quæ loco Prouinciarum habentur, sicuti de Ciuitatibus Florentiæ, Pifa: um, ac Senarum scribunt glo. in l. vlt. C. de præscr. long. temp. in ver. vna Prouincia, & ibidem Bar. & 113. & Dec. hic num. 34. De Municipijs, & Castris, & vicis est dubitatio ex sententia Bar. hic num. 7. Dec. nu.

nu. 34. & Abb. in cap. quod sedem nu. 7. de off ord. ac
Bart. in l. prima col. 1. de damn. inf. & Calcan. conf. 26.
nu. 7. dicendum est nunquam obtinere merum hoc im-
perium ob id quod à Ciuitate ipsa moderatur l. qui ex
vico ad munic. l. nulli. C. de Episc. & Cler. & l. 3. C. de
nat. lib. Si verò ciuitati non subsunt, tunc eam solam
habent potestatem, quam olim exercebant defensores
Ciuitatum, vt probat ille titulus C. de magistr. munic.
qui immediatè sequitur titulum C. de def. Ciuit. De-
claratur tamen vt habeat locum quando Castra hæc &
Municipia præscriptione, & consuetudine acquisiuerint
sibi hoc merum imperium; vt sentit Bart. in d. l. 1. in fin.
de damn. inf. & conf. 169. lib. 1. & confert tex. l. Vires
vbi idem Bart. C. de diuers. off. libr. 12. Idem respondit
Dec. conf. 197. num. 3. cum dixit præscriptione acquiri
his Castris merum imperium, & cætera regalia, sicut ius
venandi. Ex supradictis sequitur quod supremus Prin-
ceps non potest aliquid noui statuere in his Castris, nec
ea inuita Ciuitate, cui subsunt, separare; Ex quo illi Ci-
uitati iam quæsitum est merum imperium, & potestas in
Castris illis, ita Alex. conf. 1. lib. 5. & Ruin. conf. 39. nu.
17. lib. 1. Sextò, & vltimo extat merum imperium apud
Rectorem Gymnasij authent. habita C. ne fil. pro patr.
Extat & apud Doctores, vt ibi est sancitum; hodie tamen
consuetudine abolita hæc esse scripsit Bart. hic numer.
Imperium merum quod ijs magistratibus, & Iudicibus
competit an proprium eorum sit, an autem solum exer-
citiu, solusque vsus? Recepta magis opinio est, eorum
propriu esse, ita Azo. in summa C. hoc tit. qui hac de
re disputationem habuit cum Lothario Iureconf. Et cū
eo tempore Henricus Germanorum Rex Bononiam ve-
nisset, hac de controuersia electus est Iudex, desposito
prius equo apud lequestrum, vt victori cæderet; Henri-

cus auditis Azone, & Lothario, pro Lothario pronun-
ciauit, & ita Azo equum amisit; vnde conqueritur præ-
citato loco Azo se amisisse equum, licet non fuerit
æquum. Hanc Azon. opinionem probarunt cæteri pe-
nè omnes, & communem esse attestatur Alc. hic nu. 69.
& lib. 1. Parad. cap. 6. Et si ipse, vt suo loco dicemus, dis-
sentiat. Bellon. lib. 1. supput. iur. cap. 1. Coraf. hic nu. 11.
& Bologn. nu. 35. Primo sententia hæc probatur in
l. 1. in prin. de off. eius, cum apud Pap. esset dubitatum,
an illis magistratibus quibus meri imperii causæ com-
misse sunt, aliis mandare possint? Respondit ille man-
dare posse, cum iusta aliqua de causa impeditur, vt ob
absentiam: Si ergo hoc merum imperium nõ esset apud
illos frustra esset dubitatum an mandare possent, nam
nemo dat quod non habet l. traditio de acq. rer. dom.
Nec repugnat quod Alc. hic nu. 40. scribit, Pap. respon-
disse hos magistratos habere meri imperii exercitatio-
nem, quæ vsum tantum, non autem Dominium significat
Et idem legitur in l. 1. de off. Procons. ibi potestatem
exercere, in l. ult. de priuil. del. & in l. S. C. de off. Rect.
Prou. Nam præter ipsum Alc. hic nu. 92. respõdetur in
magistratu duo considerari, nempè imperium in se resi-
dens, & imperium deductum ad actum, scù exercitium:
sicut in quolibet rei dominio cõsideratur rei dominiũ,
& ipsius dominij vsus Dicimus enim argentarium suam
exercere argentariam per se, & per seruos l. Prætor ait
S. 1. de eden. Nõ ergo sequitur habet meri imperij exer-
citationem, ergo non habet dominium; cū enim vtrum-
que habeat, vnum alterum non excludit, ita sensit Bel-
lon. d. lib. supput. iur. 1. cap. 1. Et his accedit quod si aliter
diceremus, Imperator ipse non diceretur obtinere me-
rum imperium, vt proprium, cum exercere illud dicatur
Clem. ne Romani ad fi. de iureiur. Præterea, & secun-
do

do perpenduntur illa Pap. verba, iurisdictionem suam mandant &c. pronomen suam dominium significat. l. cum suæ cum l. seq. vbi Bar. de leg. 3. & idem Bart. in l. is qui suus ff. de manum. ff. Nec repugnat quod pronomen, suam, possit intelligi pro vsu, vt inquit glos. in l. si fundi de cond. ind. vel pro detentione, vt scribit glos. in l. 2. in prin. in ver. non quia Papirius de or. iur. & docuit Ias. in Rubr. de oper. no. nunc. nu. 6. ita dicimus Canonicus habere prebendam suam ratione scilicet administrationis cap. tibi absentij de præben. in 6. & declarat Dec. in cap. quia V. 8. not. de iud. Nam responderetur quod pronomen suum, secundum subiectam materiam aliquando significat dominium, aliquando vsum, aliquando detentionem, & alia similia, vt declarat Bart. in l. Quintus §. argento num. 6. 7. & 8. de aur. & arg. leg. Hic autem ex subiecta materia, & quia verba in dubio sumuntur in potentiori significato l. 1. §. qui in perpetuum, si ag. vecti, vel emph. pet. dicendum est sumi pro dominio. Secundo affertur textus l. 3. de off. eius, ibi non tamen pro suo imperio agit, &c. ergo à sensu contrario, cum magistratus est ordin. pro suo imperio agit. Nec huic considerationi obstat Alc. consideratio hic nu. 90. quod in d. l. 3. sumitur imperium pro solo iussu, seu iubendi potestate sumpta in genere, iux. l. liber homo la secunda ad l. Aquil. atque ita interpretatur glos. in d. l. 3. Et hoc manifestius apparet ex eo quod loquitur L. C. ille de legato, in quem merum imperium non transit: & illud pronomen suum, ob subiectam materiam significat solum vsum, & detentionem, vt supra dixi ex Bart. in d. l. Quintus §. argento nu. 8. de aur. & arg. leg. Nam responderetur quod si imperium in genere est proprium magistratus, ergo & ipsum merum imperium, quod est species: Et pronomen suum, sumitur in potentiori

tiori significatu, vt diximus supra . Tertio citari solet l.4. de off. Præs. cum ait Vlpianus Præsidem maius imperium habere in Prouincia post Principem: Et de Proconsule idem ait ipse Vlpianus in l. & ideo de off. Procons. vt ergo exceptio sit de genere regulæ. l. nam quod liquide S. pen. de pæn. leg. Dec. in l. 1. nu. 22. de reg. iur. dicendum est quod cum Princeps habeat imperium proprium ante Præsidem, quod sicut in Principe proprium imperium esse dicitur, ita etiam in ipso Præside. Nec obstat consideratio Alc. quod in d. l. 4. imperium sumitur pro exercitatione, & vsu; nam respõdetur: quod in modo sumendo in potentiori significatu, intelligitur pro ipso dominio. Et quod ait Alc. illa verba non esse posita ad excipiendum, sed potius ad excludendum, vt sensus sit quod Princeps habet proprietatem meri imperij, Præsides verò vsu, & exercitationem, non satis hoc conuenit verbis illius tex. quia verè idem imperium tribuit Præsidi, quod Principi, & si veniat Præsides successiue post Principem. Quarto suffragatur tex. in d. l. illicitas S. qui vniuersas de off. Præs. ibi ius gladij habent, verbũ habere ad ius refertur l. habere de verb. sign. non autem ad exercitium, quod dicitur esse quid facti. Et idem habere in l. si quid de off. Proc. Et in l. prima in princ. vers. etsi à familia de off. eius, & in l. 2. de in ius voc. habet igitur dominium non autem vsu solum. Nec hic obstat quod ait Alc. hic nu. 93. & lib. 2. Paradox. cap. 6. verbum habere latissimè sumi, vt etiam detentionem, & vsu rei significet l. stipulatio ista habere licere de verb. oblig. Et ideo quo ad Principem sumitur pro iure ipso, & dominio; quo verò ad magistratus, pro solo exercitio. Nam respondetur in dubio verba esse sumenda in sua propria significatione l. non aliter de leg. 3. cum simil. ac etiam in potentiori significatione l. prima S. qui

in perpetuum si ager vect. vel emph. pet. verbum itaque hoc habere pro iure, & dominio sumi debet. Quinto adducitur l. vnica de off. Præf. Aug. vbi legitur Præfectum Augustalem non prius deponere imperium sibi datum, quam successor venerit in Prouincia, & in l. solet in p. in. de off. Procons. & in l. nemo potest de reg. iur. cum ait, quod nemo potest potestatem sibi datam ad alium transferre, & in l. prima §. qui mandatam de off. eius, ibi lege datur, verbum dare significat dominij translationem. l. vbi autem §. ult. de ver. obl. & in §. sic itaq; de act. Nec obstat quod ait Alc. hic nu. 91. verbum dare hic non significare dominij translationem ex l. 2. de iurisd. omn. iud. & l. ult. de off. Prætor. Nam respondetur verbum dare ex sui proprietate significare dominij translationem à qua proprietate in dubio recedendum non est, vt supra dictum est. Nec repugnat tex. d. l. 2. qui potius contrarium probat, cum iurisdictionis data, vt ibi, appellatur propria d. l. 1. §. qui mandatam, atq; ita verbum dare significat dominij translationem. Et ad tex. d. l. ult. de off. Prætor. respondetur ex subiecta materia non impropriari, ait enim ibi I. C. Prætorem non posse dare se ipsum in tutorem, ibi subiecta materia manifestè ostendit significare non dominij translationem, sed constitutionem, & assignationem tutoris ad administrandum bona pupilli. Sic etiam loquitur l. 5. de off. Præsid. Sexto sententiam hanc præter cæteros comprobo ex d. l. 1. §. qui mandatam, cum ait Papinianus, qui mandatam iurisdictionem suscepit propriam nihil habet, sed eius &c. dictio, sed ex sui natura aduersatur præcedentibus in totum, vt scribunt Bart. in l. Lucius §. quæ habebat ad Treb. in l. hoc amplius §. de his nu. 1. de dån. inf. & Gomez. in §. actiones autem num. 16. Inst. de act. cum ergo ait Papinianus iurisdictionem non propriam dele-

delegati, aduersatiua, quam subiungit, significat esse propriam delegantis, Et licet eo loci loquatur Papinian. de iurisdictione, at tamen idem dicendum est in mero imperio, cum diuersa ratio reddi non possit. Et sicut iurisdictione efficitur propria magistratus, cui à l. vel à Principe conceditur, ita etiam proprium efficitur merum imperium, ex quo eadē est potestas legis vel Principis in transferendo mero imperio, quæ in transferenda iurisdictione. Septimo suffragatur l. ult. de off. Procons. iuncta l. 1. illius tit. in illa scriptum est Proconsulem. Romam ingressus deponere imperium, & in ista dicitur egressum Prouinciam retinere insignia consularia, atq; ita imperium retinere; non tamen exercere potestatem. Ecce ergo quod imperii exercitio separatur ab ipso iure imperii, vtrumque quorum reperitur esse apud ipsum Proconsulem, cum in Prouincia est. Non ergo in eo adest solus vsus, & exercitio, sed etiam dominium; alioquin Prouinciam egressus nihil retineret. Ultimo accedit l. legatus de off. Præs. vbi Præs. abdicando à se imperium nihil agit, sed debet renunciare in manibus Principis; ergo habet dominium, & proprietatem imperii, quia si haberet solum vsus, & exercitium, posset se sola voluntate eo priuare, argu. l. si vsufruct. de iur. dot. & l. si quis §. differentia de acq. poss. His argumentis confirmata hac recepta sententia, superest vt cōfitemur argumenta illa omnia, quæ afferuntur pro opinione eorū, qui opinati sunt his magistratibus cōpetere solum vsus, & exercitium meri imperij; qua quidem in opinione vna cum Lothario antiquo Iurecons. fuerunt Alc. hic nu. 80. & lib. 2. parad. cap. 6. Purpur. in l. 1. nu. 424. de off. eius, Loriot. de iurisd. & imper. axiom. 12. & Mod. Paris. in consuet. Paris. tit. 1. §. 1. g. of. 5. num. 58. Primo affertur tex. in d. l. 1. in princ. de off. eius, perpendendo

dendo altero de tribus modis, & primo cum appellat exercitationem. Secundo cum ait delegatam, significans usum tantū mandari. Tertio cum utitur illo verbo tribuuntur, quod sanè verbum idem significare dicitur, quod verbum, concedo, ut ibidem exponit Bart. atque ita sunt: ut apud bonos auctores, ut apud Cic. lib. 11. epist. epist. 27. ad Martium. Cæterum respondetur, & illi primæ considerationi iam supra satisfacimus. Illi secundæ dicitur in optimis Codicibus legi delatam, non delegatam. Præterea sicuti verbum concedo significat dominij translationem l. vxor. §. ult. de leg. 3. & ibi Bart. & idem in l. ult. de donat. Bal. in l. cum virum col. 2. C. de fidei. & cōfert tex. l. prohibere §. planè quod vi aut clā, ita & verbum delatam, iux. Bar. expositionem. Ita quoque responderetur tertiæ considerationi, quia verbum tribuo sumitur pro verbo dare §. iuris præcepta Inst. de iust. & iur. Præterea in d. §. qui mandatam ait Papinian. merum imperium à l. dari, quod sanè verbum dare, significat ut diximus, dominij translationem. Secundo affertur tex. l. sacularij §. sicut præterea de extraord. crim. vbi dicitur merum imperium pertinere ad executionem Præsidis ita in l. ult. §. exequutores C. ut nem. priu. & manifestè in l. ult. de priu. delict. si ergo ij sunt exequutores, sequitur dicendum non esse dominos: nam exequutor dicitur merus mandatarius, vnde delegatus dicitur exequutor l. apertissimi C. de iud. & cap. si quis contra clericum de for. comp. Verùm respondetur ex sententia Alc. hic nu. 92. quod & si his magistratibus permissa est meri imperij executio, non tamen inde fit, quin de domini sint, cum & ex executione dominus præsumatur, sicuti dominus quis præsumitur ex possessione l. si colon. C. de agr. & cens. lib. 11. Præterea exequutoris nomen significat etiam cognitorem d. cap. si

quis contra Clericum, & apertius in cap. sciscitatus vbi Dec. de rescr. apud quam sanè cognitorem dicitur esse iurisdictionis propria, vt supra diximus. Tertio vrgere videtur quod ij magistratus iniure passim appellantur administratores, ita in l. vnica C. ne sine iussu Princ. lic. cert. iud. bona confisc. in l. vlt. C. de mod. mult. in l. omnes C. vt dign. ordo seru. lib. 12. in authent. ad hæc C. de iud. S. 1. in authent. vt iud. fin. quoq. suff. in l. vnica S. vlt. C. vt omn. iud. tam civil. quam mil. ibi iure administration. & in S. 1. in authent. iustur. quod præst. ab his, & alibi sæpissimè. Atqui administrator is propriè dicitur, qui non habet ius in re, sed solam administrationem l. in l. in fi. vbi Alc. de verb. sign. & glos. in rubr. C. de adm. rer. publ. ergo ij magistratus non censentur domini huius meri imperii. Respondetur non esse à ratione alienum, quod dominus rei hoc etiam nomine appellatur administrator, nam Cic. lib. 1. de inuent. dixit rem familiarem administrare, significans ipsum rei dominium. Et idem de nat. Deorum, dixit Deos administrare, & regere mundum: & propterea Seruator noster Matth. cap. 20. appellat se ipsum ministrum. Et quod dicitur in d. l. vnica S. vlt. C. vt omn. iud. habere iure administration. refertur ad ipsam prouinciam, quam iure administration. obtinet, sed imperium, & iurisdictionis, quibus illos administrant, eorum proprium est. Quarto perpendi solet l. 1. de const. princ. cum ait quod Princeps habet omne imperium, & quod omnis potestas, quæ erat apud Pop. Rom. in eum translata fuit. Et idem probatur ex l. 1. S. cum enim antiqua C. de vet. iur. enud. l. 1. de off. Præf. prætor. & l. 2. S. nouissimè de orig. iur. & propterea dicimus omnem iurisdictionem, & potestatem esse apud Principem l. 1. C. de legib. Atqui dominium rei non potest esse insolidum apud duos eodem tempore l. si vt certo S. si duobus vehic.

hiculum ff. commod. ergo ii magistratus non censentur domini. Sed respondetur, & facillè conceditur omnem potestatem, ac omne imperium sua origine, & principaliter esse apud Principem, qui deinde suis magistratibus ea communicauit: nam magistratus hos in sollicitudinis partem vocasse dicitur Princeps, iuxta cap. valde 94. distin. & cap. multum super eo 3. quaest. 6. & communicatio hæc nõ aliter dicitur facta à Principe, quàm illa communicatio aquæ, quam suis riuulis fons facit; eadem sanè aqua est in riuulis quæ in fonte. Nec huic obstat quod vna res esse non possit duorum in solidum d. si duobus vehiculum. Nam respondetur fieri hoc posse iuris intellectu, iuxta l. Mauritius §. duobus, vers. namque de leg. 2. & confer. l. magistratibus ad municip. Et optimè huc facit l. i. C. de off. Præf. vrb. vbi annot. Bart. iurisdictionem in solidum competere Præfæcto vrbis, & Præfæcto annonæ. Et hoc dicitur esse factum, ait Bart. cumulatiuè, non autem priuatiuè. Idem scripserunt Fel. in cap. cæterum num. 4. de iud. & Dec. conf. 3. nu. 3. Ita ergo & nostro in casu dicendum est, Principem cumulatiuè communicasse hoc suum imperium. Præterea, & 2. dicimus dominiũ, siue directum, siue vile esse posse apud duos in solidum, consideratis diuersis respectibus, & personis, sicut contingit in domino feudi; nam Princeps qui priori loco feudum concessit, dicitur dominus appellatur, & tamen eius vassallus, & vassalli vassallus, qui alteri subinfeudauit dicitur quoque obtinere dominium: ita scribunt Fab. in S. adeo nu. 5. Int. de ior. & Mod. Paris. in consuet. Paris. tit. 1. §. 1. glo. 6. num. 4. Immo & aliquando dictum dominium est apud vtrumque, vt de Rege Apuliæ, vna cum Dec. l. 1. n. 4. C. vnd. leg. dicemus infra. Sic in nostro casu Princeps dum concedit suis iis magistratibus merum hoc imperium, dicitur remanere dominus directio; & illi magistratus

tus respectu subditorum in quos imperium hoc exercet, dicuntur pariter domini. Rursus, & tertio dicimus apud Principem, esse dominium, & potestatem in vniuersum, apud verò magistratum dicitur esse potestas particularium, ita declarant Bar. & Ang. in l. 1. §. ult. ex illo tex. de rei uend. l. 1. §. 3. S. ex contr. num. 80. de acq. poss. Huc spectat quod dicimus imperatorē esse dominum totius Mundi in vniuersum l. de precatio ad l. Rhod. de iact. & scribit Bar. in l. apud hostes de capt. Subditi verò dicuntur esse dñi in particulari, Soc. Sen. nu. 27. de acq. poss. Dec. in l. 1. num. 4. C. vnd. leg. qui de Rege Apuliæ idem ait post Bal. ibi in fin. & communem asserit idem Dec. conf. 517. in fi. Vacon. lib. 4. declar. iur. cap. 137. & Couarr. in cap. peccatum part. 2. §. 9. nu. 6. de regi. iur. in 6. Quinto asseri posse videtur hæc ratio, quod dominus dicitur arbiter, & moderator rei suæ l. in re mandata C. mand. & ad sui libitum potest de re sua disponere l. sed & si lege S. consuluit de pet. her. Quod & præclarum Nerue Cæs. responsum apud Fuluium Philostratum lib. 2. de vit. Sophist. comprobatur scribit ille in Herodis vita, Aeticum Herodis patrem ingenti inuento thesauro ad Cæsarem, ita scripsisse. Thesaurum domi meæ, Imperator, comperi, quid de eo faciendum esse iubes? Nerua qui tunc temporis imperabat, humanissimè respondit, vtere ijs, quæ inuenisti. Et cum Aeticus in eadem cantione persisteret, scriberetque se magnitudine thesauri superari, adiunxit Cæsar, abutere inuento quando tuum est. Nostro autem in casu Magistratus ij quibus concessum est merum imperium, non possunt de eo ad libitum disponere, sed tantum urgente necessitate alteri mandant d. l. 1. in princ. de off. eius, ergo sequitur hos Magistratus iure proprio non obtinere hoc merum imperium. Cæterum responderi potest, quod & si dominus rei potest ad libitum dis-

Sponere, attamen intelligitur seruatis iuris regulis, vt probat l. ult. C. de pact. & l. nemo potest de leg. 1. ita declarat Rip. lib. 2. resp. cap. 25. nu. 12. Et propterea dicimus quod & si vassallus possit de feudo tanquam dominus utilis disponere, attamen intelligitur obseruata legis forma, ita Rip. d. cap. 25 nu. 13. Simile tradit Bar. in l. ex meo de ser. rust. præd. Respondetur, & secundo ita distinguendo quod aliqua sunt, quæ ius publicum respiciunt principaliter, sicuti est Iustitiæ administratio; hoc ius, & si Magistratui sit concessum, non potest tamen pro sui libito eo vti, cum ius publicum perueri non possit l. ius publicum de pact. Hoc in casu locum habet nostra hæc disputatio. Aliqua vero sunt quo ius priuatū respiciunt principaliter, sicuti quod possit quis re sua familiariter vti, & si in consequentiam, ac secundario respiciat ius publicum, qua re dicimus quod quis principali causa considerata potest re sua malè vti d. S. consuluit, & favori suo liberè renunciare l. pen. C. de pact. In consequentiam tamen Reip. interest, ne re sua malè vtatur S. pen. Inst. de his qui sunt sui, vel al. iur. Sicut in consequentiam quandam Reip. interest subiectos fieri locupletes S. 1. vers. considerauimus, authen. vt Ind. sine quoq; suff. & c. Vltimo videtur vrgere l. prohibere S. planè quod vi, aut clam, vbi Præsidi cui merum imperium concessum fuisse diximus, data est Prouinciæ procuratio non autem concessio. Respondetur vt dixi supra Præsidi concessum esse ius administrandi, non autem alienandi, cum Prouincia sua non sit. Imperium mistum cur dictum sit variant Doct. vna fuit opinio Batt. in d. l. imperium nu. 14. & ibidem Dec. num. 5. ob id dictum fuisse mistum imperium, quia participat de mero imperio, & iurisdictione, cum mistum, cū duabus speciebus cōficiatur; sicuti actio mista illa dicitur, quæ participat ex duabus speciebus l. actionis, verb.

verb. §. ult. de act. & oblig. §. sequens Inst. de act. ita aqua vino admista efficitur vinum mistum, argu. l. si eo loco §. ult. ff. si seruit. vend. Altera fuit opinio Curt. Jun. hic nu. 101. & Bell. lib. 3. supput. cap. 5. num. 3. qui affirmarunt imperium mistum ex imperio, & iurisdictione dici. Et ab hac opinione visi sunt non dissentire Duar. lib. 1. disp. ann. cap. 57. Charond. de iurisd. & imp. nu. 19. & Coraf. hic nu. 9. Nam imperium in genere diuiditur in merum, & mistum, Merum à iurisdictione separatum est, mistum verò iurisdictionem continet. Et horum opinio satis probari videtur in l. iubere hoc tit. cum dixit Ulpianus iubere, & cauere, & in possessionem mittere, imperij magis est &c. Ecce dixit magis imperij simpliciter, non autem magis imperij meri. Ita etiam cogitur in l. 1. §. qui mandaram, & in l. ult. de off. eius, & in l. ea quæ ad munic. Hæ opinioniones quæ in verbis variæ sunt, in sensu eadem ita conciliantur, vt dicamus mistum imperium componi ex imperio, quod alias dempra iurisdictione remanet merum; atque ita si consideratur vt imperium sub nomine generis dicitur simpliciter imperium; si verò sub nomine speciei dicitur sublata iurisdictione merum, adiecta autem iurisdictione appellatur mistum, & horum sententia mihi probatur. Tercia fuit opinio Vallasch. hic nu. 223. dixit mistum imperium esse quoddam compositum, partim ex imperio, partim ex iurisdictione, non tamen esse vel imperium, vel iurisdictionem, sicuti apud Grammaticos participium quod capit partim à verbo, partim à nomine, non est verbum, nec nomen: ita participans de sexu masculino, & de fæminino, non dicitur nec masculus, nec fæmina, sed tertium quoddam, idest Hermaphroditum. l. queritur de stat. hom. ita mulsum confectum ex melle, & vino non dicitur nec vinum, nec mel. §. si duorum tamen materiæ Inst. de rer. diuis. Hæc opinio leuis est,

est, quia nec Vlpianus, nec interpretes scripserunt esse simpliciter imperium, vel simpliciter iurisdictionem, sed dixerunt esse mistum imperium, seruatō nomine imperij, tanquam nomine digniori. Quarta fuit opinio Alc. hic nu. 161. qui dixit non dici ob id mistum, quod capiat partem ab aliquo, sed ratione similitudinis, quia quo ad quod est simile mero imperio, quo ad quod est simile iurisdictioni, sicut in simili sumitur mistum in l. 2. in fi. ad l. Aquil. Non placet hæc opinio, cum verius sit mistum imperium capere partem ex imperio, & partem ex iurisdictione exemplum est secundum Vlpianum hic, in danda bonorum possessione versatur mistum imperium: nam quatenus agitur de re pecuniaria, iurisdictione in ea versatur, quatenus verò adest iustus, dum iubet Prætor illum possidere, ac etiam dum coercet impedientes, versatur imperium, ut suo loco dicemus. Imperium mistum multipliciter à nostris definitur. Prima est def. Bart. hic nu. 16. cum dixit merum imperium esse iurisdictionem, quæ officio iudicis nobili expeditur ad priuatam vtilitatem. Hanc definitionem multis argumentis rejicit Loriot. axio. 27. Secunda est definitio Alc. in cap. quod sedem nu. 49. de off. ord. & lib. 2. parad. cap. 8. qui dixit mistum imperium est, cui iurisdictione inest, hoc est quod consistit in his, quæ neque simplicis iurisdictionis sunt, ut actio, neque imperij meri, ut accusatio, sed persequutionis l. pecuniæ §. actionis, & l. potestatis de v. b. sign. Cæterum & definitionem hanc, quam nec ego probo, improbavit Loriot. axio. 28. Tertia est definitio Gillot. lib. 2. de iurisd. & imp. cap. 11. qui dixit mistum imperium esse quod cum iurisdictione coniunctum est. Hanc definitionem vix sunt probare Coras. hic nu. 2. vbi Alc. nu. 168. & Gouean. idem Coras. lib. 3. miscell. cap. 17. nu. 15. & Rob. Aur. lib. 4. sent. iur. cap. 22. & hæc mihi quoque probatur

batur . Dicitur imperium huic coniuñctum iurisdictioni altero de duobus modis , vno quia cohæret l. 1. §. vlt. de off. eius , idest quia imperium sine illo actu iurisdictionis exerceri , atque explicari non potest l. vlt. de off. eius , & ideo iurisdictione concessa illud imperium transit l. 2. hoc tit. quod quidem intelligitur pro modo iurisdictionis l. vnica in princ. si quis ius dic , & hoc casu non dicitur imperium mistum . Secundo modo dicitur esse coniuñctum , quia iurisdictione dicitur inesse misto imperio , hoc est per quod res adjudicatur , præcedente tamen causæ cognitione , & iussu ipso , seu coercitione subsequente . Neque huic interpretationi obstat quod obijcitur à Charon. de iurisd. & imp. nu. 79. cum ait dationem bonorū possessionis esse misti imperij , vt hic ait Vlpianus , & tamen in ea non versatur coercitio etiam modica . Nam respondetur , immò in danda bon. possessione versari coercitionem saltem modicam in potentia , & habitu , & si non semper in actu ; cum impediens eum qui possessionem est consequutus , à Prætore coerceri possit . Cæteras definitiones de industria prætereo . Dubitari hinc contingit apud quos olim fuerit hoc mistum imperium , & apud quos nunc sit ? Consules olim mistum imperium obtinuisse certum est , & inter alios annot. Gouean. hic ex l. 2. §. ex actis de orig. iur. quò loci Póp. ait , potestatem habuisse Còsules coercendi , & carcerandi . Prætores quoq; obtinuisse mistū imperiū manifestè probat l. 1. super eod. vbi Vlpianus , ius dicentis , hoc est , Prætoris , iux. l. si filius qui de vulg. & pup. esse latissimum , & in danda bon. possessione versari . Quæ sanè bon. possess. misti est imperij , ait Vlpian. in d. l. nostra , & in l. iubere eod. tit. & suo loco dicemus Idem apertius probat l. 4. §. si fortè de damn. inf. iuncta d. l. iubere . Præfides prouinciarum mistum imperium affirmavit exercuisse

cuisse Gouean. vbi sup. & manifestè probat l. 3. l. 4. & l. de omnibus de off. Præs. Defensores Ciuitatum obtinuisse mixtum imperium scripsit Bar. hic nu. 22. ex §. nulla in authent. de def. ciuit. quem tamen text. contrarium probare sentit ibi Accur. in ver. iurisd. Quo circa à Bart. dissentit Coras. hic nu. 29. ex l. ea quæ ad munic. dum ait Paul. Magistratus municipales tractare ea non posse, quæ imperij magis sunt, quàm iurisdictionis imperij magis esse ea dicimus, quæ misti imperij sunt; & tamen inter hos Magistratus municipales connumerantur defensores ciuitatum l. vnica si quis ius dic. & l. vlt. C. de iud. Idem clarè probat tex. in l. 4. §. si fortè de damn. inf. Nec dubitationem mouet quod defensores ij possent modicè castigare §. audient in authent. de def. ciuit. Nam responderetur ex sententia Coras. nu. 29. hic, & in l. Magistratibus nu. 12. eod. tit. quod modica hæc castigatio illa est, quæ nec meri imperij est, nequè cohæret iurisdictioni, sed quid aliud ab illis diuisum, & quæ causis pecuniarijs equiparatur l. vlt. de fer. & hanc obtinebant defensores isti. Nunc apud quos sit mistum imperium dubitant Doct. vna fuit opinio Bart. hic nu. 16. competere illis, quibus competit & merum imperium, ex tex. in §. audiēt vbi glo. in authent. de defen. ciuit. Et præterea si ijs permixtæ sunt causæ meri imperii, quæ maiores cæteris sunt, molto magis concessæ videntur causæ misti imperii, quæ sunt minores, iuxta l. non debet cui de reg. iur. Verum opinio hæc iure non probatur, nam tex. d. §. audiēt, dum loquitur de defensore ciuitatis significat vt supra dixi, apud eum non fuisse causas meri imperii, & consequenter ex Bart. interpretatione, nec misti. Nec etiam repugnat argumentum ex l. non debet cui, quia in materia hac iurisdictionis, & imperii non procedit l. solemus §. latrunculatōres de iud. & declarant Dec. in d. l. non debet

nu. 5. vers. 3. regula, & Soc. in l. 1. num. 17. quis & à quo app. Secunda fuit opinio Vallas, hic nu. 225. qui scriptum reliquit mistum imperium concedi tantū hodie minoribus magistratibus ex l. ea quæ ad munic. Cæteri generales, & obscura nimis est traditio hæc, cum nō explicet qui modo sint ij minores magistratus, Et præterea d. l. ea quæ solum ait magistratibus municipalibus non esse concessa ea quæ magis imperij sunt; non tamen ex hoc infertur quod cæteris omnibus magistratibus maioribus concessa hæc sint. Tertia fuit opinio Longauall. hic nu. 141. qui dixit mistum imperium esse apud illos magistratus, qui de causis ciuilibus cognoscere possunt, Ea vsus est ratione Longauall. quia regulari iure permissum est, magistratus suam iurisdictionem tueri, & exercere, pænali etiam præcepto adhibito l. vnica si quis ius dic. Excipiuntur hic aliqui magistratus inferiores, quales sunt defensores ciuitatum, seu duumiri; nam & si habeant ij iurisdictionem S. nulla in authent. de def. ciuit. attamen poenale hoc præceptum adhibere non possunt. Potestas latissimè latè, & strictè sumitur latissimè dum significat, & potestatem patris in filium, & domini in seruum, l. potest. verbo de verb. sign. ita in latissima significatione sumitur cum dicimus aliquid esse in potestate nostra, hoc est nobis licere, datam nobis esse licentiam l. à Iudice C. de iud. iuncta l. nostra in fin. in ea l. dicitur Iudicem datum, Iudicem dare non posse; & tamen hic appellatur licentia, ibi iurisdicchio est Iudicis dandi licentia. Ita etiam sumitur in l. 1. ex quibus caus. man. Potestas latè sumitur vt significat merum, & mistum imperium, ac iurisdictionem pro mero imperio sumitur in d. l. 2. §. ex actis de orig. iur. quo loci ait Pomponius in Dictatorem collatam fuisse omnem potestatem, & ibidem subiicitur, potuisse illum animaduertere in homines facinorosos, quod
merum

merum imperium significat idem probatur in l. lege Iulia ad l. Iul. de vi. pub. dum ait l. Iulia de vi publica teneri, qui cum imperium potestatemue haberet, ciuem Rom. aduersus prouocationem necauerit, verbaveritue. Promitto imperio sumitur in l. si quis missus, ne vis fiat ei, vbi si quis missus in possessionem fideicommissi seruandi causa non admittatur, potestate eius induendus est qui eum misit: potestas ibi appellatur mittendi, & inducendi in possessionem, cum tamen Vlpianus hic vers. mistum dixerit, mittere, seu dare bon. possessione esse misti imperij, & apertius in l. iubere infr. eo. Potestas vero strictè sumitur pro ea facultate, in qua nõ versatur, nec animaduersio, nec inter contententes; cognitio, & definitio, sicuti est potestas condendi legem, vt in l. 1. de const. prin. & in S. sed quod Principi Inst. de iur. nat. in l. 1. S. cum enim C. de vet. iur. enucl. & hæc aliquando appellatur auctoritas, vt in l. 2. C. de off. eius qui vic. alt. iud. & habetur Matth. cap. 21. neque dico ego qua potestate, vel auctoritate hæc facio, de quo suis locis dicemus. His expeditis ad declarationem iurisdictionis imperij, & potestatis, ad singulares quæstiones progrediemur.

Questio itaque prima erit. An condere legem sit meri meri, vel misti imperij, vel potestatis?

VNA fuit opinio Bart. hic nu. 8. esse meri imperij, & cum Bart. receptam esse opinionem testatur Purpur. nu. 208. Quæ sanè opinio falsa omnino est, cū condere legem non sit exercere gladij potestatem, & in aliquem animaduertere quod proprium est meri imperij, vt hic. Secūda fuit opinio Dec. hic nu. 40. qui dixit esse meri im-

B b b 2 perii

perii liberi, & absoluti: quæ quidem sub hac diuisione Vlp. non continetur. Est pariter falsa hæc opinio, cum non reperiatur aliud merum imperium quàm hoc, de quo apud Vlpianum hic: Non enim l. aliqua scriptum reperitur extare hoc merum imperium liberum, & absolutum. Tertia fuit opinio, & quidem vera, eorum qui scripserunt condere. l. esse potestatis, & permissionis, ita Ias. in l. oēs populi in 2. lect. nu. 7. de iust. & iur. & Longau. hic num. 140. Alc. nu. 100. Zas. num. 12. & Coraf. nu. 32. & idem placuit Rim. Jun. in rubr. C. qui adm. nu. 49. & Gillot. lib. 2. de iurisd. & imp. cap. 21. Quæ sanè sententia primo fulcitur ex l. 1. de const. princ. vbi oīs potestas quæ in populo erat, translata fuit in Principem, & solus ipse ius habet condendi legem l. ult. C. de leg. Secundo accedit antiquis Iurecons. datam fuisse respondendi de iure facultatē, quæ respōsa legis vim obtinuerūt S. respōsa Inst. de iur. nat. & tam en si Iurecons. nec imperium, nec iurisdictionem exercere poterant. Ex quo sequitur facultatem hanc ferendi legem fuisse solius potestatis. Præterea, & tertio populi, & collegia, tametsi priuatarum personarum sint, legem suis de rebus ferre, & sancire possunt d. l. omnes populi, vbi Ias. in 2. lect. nu. 7. & 37. & tamen ii populi, & collegia iurisdictione, & imperio carent. Quarto in condenda, & promulganda lege nemo punitur, atque ita gladii potestas non exercetur; non etiam inter contententes ius redditur, non ergo condere legem est meri imperii, non misti, non etiam iurisdictionis, ergo solius potestatis est.

Quero

*Quæro secundo. An membri abscissio sit meri,
vel misti imperij?*

ET esse meri imperii affirmarunt vno ore omnes, vt
glof. 3. hic, & Bart. num. 8. vers. 2. est imperium Ias.
nu. 24. Dec. 42. Purp. 221. & Vallas. 157. Primo ex ra-
tione adducti sunt, quid merum imperium est ipsa gla-
dii potestas ad animaduertendum in facinorosos, vt ait
Vip. hic: Atqui per membri abscissionem animaduerti di-
citur in facinorosos, ergo membri abscissio est meri im-
perii. Secundo sententiam hanc probat l. 2. vbi glo. C.
de off. eius qui vic. alt. ger. vbi glof. interpretando tex. il-
lum scribit, Rectori Prouinciæ esse permissam iurisdic-
tionem communem citrà vltimum supplicium, & membri
abscissionem; ergo sicuti vltimum supplicium est meri
imperii, ita & membri abscissio. Tertio melius probat
tex. S. ad hæc prohibemus in authent. de collator. & No-
uell. 128. Quarto accedit quod animaduersio dicitur
de quauis pæna corporis afflictiua l. si quis in hoc genus
C. de Episc. & Cler. & in l. nemo in fi. C. de summ. Trin.
& in l. 1. §. vlt. de off. eius, in l. 1. C. de emend. propinq. &
in l. Prætor edixit S. quid ergo si quis de iniur. & in l.
vlt. de furt. Dübitari hinc contingit, an hæc membri
abscissio censeatur pœna capitalis, vel non? Est disputa-
tio ista summè vtilis, nam ea est vtilitas prima, quia dam-
nati pœna capitali testari non possunt l. eius qui S. 1. de
testam. quo circa si membri abscissio erit pœna capitalis,
is cui manus erit abscissa testari non poterit, ita Dec. hic
nu. 42. Secunda est vtilitas si cauetur statuto falsarium,
vel homicidam pæna capitali esse plectendum, statuto
erit satisfactum si manus ei amputetur, & cõfert. l. raptor-

res

res C. de Episc. & Cler. Tertia est utilitas ob translationem quæ de causa capitali fieri conceditur. l. transigere. C. de transf. & ideo si membri abscissio capitalis pœna est, de ea etiam transigi poterit; qua de re copiosè scribunt Interpretes in d. l. transigere. Sed ad rem. Recepta magis Doct. opinio est, membri abscissionem non esse pœnam capitalem, Hanc probarunt Bar. & Aret. quos commemorat Dec. hic nu. 42. quos & ipse sequitur, & ibidem Curt. Iun. num. 84. Vallaf. 158. & Alc. 126. in fi. idem in l. licet la seconda nu. 3. de verb. sign. & in l. transigere num. 15. C. de transf. Primo afferri solet tex. in §. ult. in authent. ut nulli iud. quo loci ait Iustin. membrorum dissolutionem esse grauiorem pœnam abscissione vtriusque manus sed membrorum dissolutio, ut puta, quæ fit per torturam, non dicitur pœna capitalis §. si verò ignoti vbi Bar. in authent. de test. ergo nec mutilatio, arguendo à fortiori, authent. multo magis C. de Sacros. Eccl. Cæterum respondetur ex sententia Alc. hic nu. 121. rem tamen apertius declarando, dicimus itaque §. vltimum esse intelligendum de ea membrorum dissolutione quæ est principaliter ad pœnam non autem in consequentiam, ad executionem alicuius actus, nam cum per omnia mēbra illa fieri dicatur, & cum reparabilis non sit, capitalis pœna esse dicitur. Diuersum est in d. §. si verò ignoti, qui loquitur de membrorum simplici dissolutione, hoc est de tortura, quæ adhibetur ad eruendam veritatem, & ob id non potest dici pœna capitalis, cum tortura ibi non consideretur ut pœna. Secundo affertur, & quidem melius l. 2. de pub. iud. quo loci Paul. scribit pœnam capitalem esse triplicem, mortis, amissionis ciuitatis, & amissionis libertatis; nā duabus his postremis pœnis, ita caput è ciuitate eximitur, sicut & morte ipsa naturali; ecce quod inter pœnas capitales non enumerat coercitionem; & præte.

præterea non capitalem pœnam eam esse subiungit, quæ vel pecuniaria est, vel aliquam corporis coercitionem habet. Neque huic argumento repugnat Alc. consideratio num. 122. cum ait in d.l. 2. non enumerari taxatiuè omnes pœnas capitales, quasi quod aliæ non reperiuntur cum verius sit alias esse, vt est pœna irrogationis infamiæ. l. licet la seconda de ver. sign. Nam responderetur, vt infra dicemus vberius d.l. 2. contrarium probare. Responderi itaque melius potest pœnam abscissionis membri non potuisse contineri sub d.l. 2. cum eo iure cognita, sanctaque non esset, vt scribunt Alex. in d. l. transigere nu. 6. & Alc. nu. 15. Et licet l. 12. tab. inuenta esset pœna talionis, quæ & membri abscissionem continebat §. pœna Inst. de injur. attamen eam prætores substulerunt, vt scribunt Gell. lib. vlt. noct. act. cap. 1. & Eguiuar. Baro, & cæteri Recent. in d. §. pœna, & Bart. in l. pen. S. ad crimen nu. 3. de publ. iud. & Menoch. lib. 2. de arb. iud. cas. 322. nu. 3. Tertio adduci solet hæc argumentatio damnatus de crimine capitali testari non potest l. eius §. 1. vbi Bart. de test. l. Gallus §. & quid si tantum de lib. & post. vbi Doct. omnes. Atqui ille cui membrum aliquod fuit, abscissum, vt manus, testari potest l. qui manus de test. ergo membri abscissio non est pœna capitalis. Verum respondet hic Alc. nu. 122. & prius Curt. l. ub. nu. 84. d. l. manus loqui de amissione manus ex infirmitate, non ob pœnam. Et manifestè interpretationem hanc probat l. 2. de test. & dubitandi ratio in d. l. qui manus erat, quia videbatur dicendum testamentum illud non subsistere, ex quo hæredis institutione sua manu nõ scripserat testator, vt à lege requiritur §. sed his omnibus Inst. de test. Ratio vero decidendi est, quia potest testator manu aliena scribere, cum ipse infirmitate impeditur l. iubemus §. oportet C. de testam. & authent. ibidem subseq. Altera est præcedenti

denti cōtraria opinio affirmatiua, quam probarunt Dyn.
 vt recenſet Bar. in d. l. 2. nu. 12. de pub. iud. Caſtr. & Ale-
 xan. in d. l. tranſigere, & ibidem Curt. l. un. nu. 23. Primo
 affertur tex. in cap. 1. §. ſi quis alium de pac. ten. in vſib.
 feud. coniuncto illius conſtitutionis princ. in quo ſanci-
 tum eſt, quod ſi quis aliquē vulnerauerit, manu mutile-
 tur, & Iudex ſicut (ait text.) ſupra dictum eſt iudicare de-
 bet, illa dictio ſicut ſignificat omnimodam ſimilitudinem
 l. ſicut C. de lib. cauſ. ſicuti ergo ille homicida capitali pœ-
 na punitur, ita & ille qui vulnerauit. Verum reſpondet
 Alc. nu. 123. in ſi. dictionem ſicut, referre ſimilitudinem
 eius quod in princ. ſancitum eſt de duello committendo
 vel non. Et præterea dicebat Alc. dictio, ſicut, non ſemper
 eandem ſimilitudinem demonſtrat. l. ſi cum exceptione
 §. quatenus verſ. ſicut interdicitio quod met. cauſ. & ſcri-
 bit Bar. in l. Iulianus de her. inſtituend. Rurſus præter
 Alc. dicimus tex. illum contrarium probare, nam has pœ-
 nas ita diſtinguit capitalem ſcilicet, & membri abſciſſio-
 nem, capitali plectitur homicida, membri abſciſſione qui
 vulnerauit, conſtat ergo membri abſciſſionem capitalem
 pœnam non eſſe. Et dum ſubdit tex. quod ſicut ſuperius
 dictum eſt, iudicetur, refertur vel ad publicationem bo-
 norum, vel ad purgationem ex duello committendo.
 Secundo adducitur hoc argumentum illa dicitur pœna
 capitalis ob quam mors ſequitur l. 2. de publ. iud. at per
 abſciſſionem membri mors affertur illi membro cap. ſi-
 cut 1. quæſt. 1. cap. quemadmodum 23. quæſt. 7. & ſcribit
 Abb. in cap. pactiones de pact. quod abſcindens ſibi mē-
 brum dicitur ſui homicida, ergo mēbri abſciſſio pœnam
 capitalem infert. Cæterum reſponderi facilè poteſt
 præter Alc. nu. 124. quod & ſi illius mēbri abſciſſi mors
 ſequitur, non tamen inde fit quod dicatur pœna capitalis
 ſecundum d. l. 2. de pub. iud. quæ vel de morte ipſa natu-
 raliter

liter, vel de civili loquitur. Nec ad rem hanc pertinent
tex. d. cap. sicut, & d. cap. quemadmodum nam cap. sicut
appellat manum aridam, manum mortuam quo ad se,
non tamen infert pœnam esse capitalem totius corporis,
ita etiam loquitur tex. d. cap. quemadmodum. Tertio
citari solet. text. in §. ad hæc prohibemus in authent. de
collator. ubi æquiparatur abscissio membri morti ipsi
naturali, nempe ultimo supplicio. Verum respondet
Bart. in d. l. 2. nu. 12. de pub. iud. æquiparari quo ad iu-
risdictionem Iudicis, non quo ad pœnam ipsam. Quæ
tamen interpretatio dubia est, quandoquidem iurisdic-
tio Iudicis ab atrocitate pœnæ commensuretur iux. l.
ult. de off. præf. vigil. Respondet secundo Alc. hic num.
125. d. §. loqui de ea membri abscissione, quæ grauissi-
ma est, & quasi morti æqualis, non autem de simplici
abscissione manus. Quæ sanè explanatio huc non per-
tinet, tum quod disputatio nostra non est de sola manus
amputatione; tum quia & manus amputationem grauissi-
simam esse pœnam credimus. Responderi rectius fortè
potest tertio Iustinianū ibi prohibere illarum magistra-
tuum Vicesgerentes posse inferre membri abscissionem
sicut nec etiā inferre posse voluit mortem, scilicet ultimum
supplicium, cum & illa membri abscissio grauis sit pœna:
sed quod & membri abscissio pœna sit capitalis vel non,
à Iustiniano non definitur, immò illa recenset tanquam
separata, ut ostendit disiunctiua, aut l. aut damnum de
pœn. & quod dictio, aut ponatur inrer diuersa probant.
l. quia absente, & l. exigendi C. de procur. Quarto ad-
ducitur l. vnic. C. de super exact. lib. 10. iuncto §. coges in
authent. de mand. princ. quæ est nouella 17. in §. com-
pelles. in ea l. sancitum est exactores qui plus debito exe-
gerunt, capitaliter puniendos esse, & tamen in d. §. coges
sancitum est, quod manus eis abscindatur. Sed respon-

det Alc. hic nu. 126. casum d. §. coges esse diuersum à casu d.l. vnicae, nā in illo non agitur de p̄na exactionis qui plus debito exegit, sed de eo qui antapocas nō reddidit, quorum p̄na læuior esse videtur, ea qua plectitur plus debito exigens. Præterea & secundo responderi faciliè potest d.l. vnic. loqui de p̄na illius exactoris, qui in delicto perseverat, vt ibi apertè dicitur, & simile statuitur in l. capitalium §. solent de p̄n. Text. verò d. S. coges de p̄na exactoris, qui semel ab initio non parèt mandatis sui superioris. Quinto, & vltimo adducitur l. licèt la seconda, de verb. sign. quo loci habetur p̄nam capitalem irrogare infamiam. Atqui membri abscissio saltem de facto irrogat infamiam, ergo p̄na capitalis dicitur. Cæterum præter Alc. responderi potest d.l. licèt potius probare contrariam opinionem, dum ait latine loquentibus capitalis causa dicitur causa existimationis; At tamen cum agitur de p̄na capitali, intelligitur de p̄na, quæ vel mortem, vel ciuitatis amissionem infert, inter quos non connumeratur membri abscissio. Quid ergo dicendum? Placet mihi, vt paucis dicam quod sentiā, hæc sententia, vt distinctis, atque separatis aliquot casibus opiniones has conciliemus, Dicimus ergo tres esse gradus p̄narum, primus est, qui continet maximas p̄nas, quæ capitales propriè dicuntur, & vltimum supplicium afferunt, veluti damnatio ad furcam, viui crematio, capitis amputatio l. si quis fortè §. vlt. & l. aut damnatum §. i. l. capitalium, & l. qui vlt. de p̄n. Huc quoque refertur damnatio ad gladium l. eius qui §. vlt. de testa. & l. si quis filio §. irritum de iniust. rupt. test. quæ p̄na quid sit supra exposui. Ita etiam damnatio ad bestias prædictis locis inter p̄nas has capitales refertur, sicut & in l. ad bestias de p̄n. de cuius loci interpretatione egregiè scribit Alc. lib. 2. parerg. cap. 28. & lib. 9. cap. vlt.

ult: Tiraq. de pæn. leg. & c. caul. 50. & Couarr. lib. 2. var. resol. cap. 9. num. 6. Hoc de gradu pænæ, non est pænæ abscissionis membri, vt re ipsa patet. Et hoc in casu procedit opinio illa communis. Secundus est gradus qui est de pænis morti proximis, quales sunt seruitus, metalli coercitio, in insulam deportatio. Hæc est quasi capitalis non autem verè, & propriè capitalis, non enim ita damnatus capite plectitur, hoc est non traditur morti naturali, & pænæ capitalis est, vt mox diximus, propriè cum mors naturalis sequitur, alioquin si ad capitis, & status mutationem respicimus, metalli pænæ est maxima capitis diminutio, quoniam adimit civitatem, & libertatem l. aut damnus §. est pænæ de pen. Et hæc differt à præcedenti in eo quod præcedens propriè dicitur capitalis, quia ea damnatus verè caput amittit, hoc est vitam, sicq; naturaliter moritur, atque ita caput civiliter amittit, Id quod disertè asseruit Paul. in l. 2. de pub. iud. ibi quia caput de civitate eximitur, & Ulpianus l. 2. in prim. de pæn. Ita & Madest. d. l. licet la seconda de verb. sign. De hoc pænæ gradu non est membri abscissio, cum verè caput de civitate non eximatur, atque ita non moritur civiliter; & hoc pariter in casu procedit communis opinio. Tertius est gradus pænæ, qui & si non infert mortem nec naturalem, nec civilem, ob sui tamen gravitatē, capitalis appellari solet, sicut est coercitio corporis, relegatio ad tempus, fustium castigatio, nota infamiæ. l. aut damnus l. veluti l. relegati, & l. capitalium §. i. de pæn. & licet la seconda de verb. sign. Hoc de gradu intelligitur esse membri abscissio, cum ob sui gravitatem hoc nomen mereatur, impropiè tamen pænæ capitalis dicitur. Itaque hoc in casu intelligi potest l. qui manus de testam. intelligendo eam loqui de eo qui ob sui de-

lictum manum amisit, sicut ex alijs precedentibus respō-
sis interpretari facillè potest. Et dubitandi ratio esse po-
tuit, quia videbatur pœnam capitalem passus, & conse-
quenter effectus intestabilis d. l. eius §. v. eod. tit. Sed
contrarium fuit decisum, & ratio est, quia non est illa
propriè capitalis, sed impropiè, quæ non reddit ea pœ-
na affectum, intestabilem.

*Quero Tertio. An deportare sit meri
Imperij?*

SCiendum est prius quid sit deportare, & quid rese-
gare, quod explicat Men. lib. 2. de arb. iud. cas. 330.
Hoc exposito dicimus esse meri Imperij, affirmant Bart.
hic nu. 9. Dec. 46. Alc. 133. & Purp. num. 238. Primo
ea ratione, quia hæc pœna semper inter capitales nu-
meretur l. sed & si in princ. si quis caut. & l. edito ff. de
bon. poss. iuncta l. 1. §. ij quibus de leg. 3. & l. 2. §. 1. de
pen. Idem probat l. 2. de pub. iud. l. 2. & l. capitalium de
pœn. Atqui pœnæ capitales meri Imperij sunt, ergo &
deportatio est meri Imperij. Secundo accedit quod
deportatus loco mortui habetur l. 1 §. ult. de contra tab.
l. lex Julia in fi. ad l. lul. repet. §. cum autem Inst. quibus
mod. ius patr. pot. toll. cum itaque mortis pœna meri sit
Imperij, ut clarum est, sequitur dicendum idem esse de
deportatione. Cæterum dubitationem facere videtur,
quia Præses qui merum Imperium obtinet, & ad mor-
tem naturalem damnare potest l. illicitas §. qui vniver-
sas de off. Præf. deportare non potest l. 1 §. ij quibus de
leg. 3. l. 2. de pœn. l. inter pœnas de interd. & rel. Non
ergo deportare est meri Imperij, sed potius maioris po-
testatis. Huic dubitationi satisfacit Bart. in l. relegato-
rum

rum de interd. & rel. ex illo tex. Et prius glos. in d. S. qui vniuersas, Præsidem Prouinciæ de portare non potuisse, quia insulam non obtinebat; quod si contigebat eam vel habere, vel iure suo, vel sibi à Principe concedi, deportare poterat d. l. relegatorum §. 1. & tex. in l. 1. §. 1. relegandi de off. Præs. vrb. & hanc interpretationem probauit Alc. hic nu. 133. & alias supra retuli eiusdem opinionis fuisse Coras. Præterea, & secundo responderi potest, vt & alias supra declarauimus in hac materia iurisdictionis, & Imperij non licere argumentari, potest ille magistratus quod est plus, ergo quod est minus l. solemus §. latrunculator de iud. Soc. in l. 1. nu. 17. qui, & à quib. Dec. in l. non debet cui nū. 5. de reg. iur. & in specie nostra ita docuit Cuiac. in l. si quis filio §. sed & si quis de iniust. rupt. test. & si ergo potuerit Præsides quæ meri sunt Imperij, non tamen sequitur ergo potuit etiam deportari. Cæteras interpretationes Alber. & aliorum prætereo, legi illæ possunt apud Curt. Iun. in hac l. Impetium num. 93. Purp. nu. 238. Bol. nu. 75.

Quæro quarto. An relegare sit meri Imperij?

Recepta est Doct. opinio esse meri Imperij, ita glos. in l. nulli C. de sent. & interl. omn. iud. & in §. relegati Inst. quib. mod. ius patr. pot. sol. Communem esse testantur Purp. hic num. 243. Vallal. 170. & Bol. 78. Ea ratione motus est Bar. quia relegatio expeditur off. Iudicis nobili, & respicit publicam vtilitatem, ergo est meri Imperij iuxta ipsius Bar. definitionem. Verum huius est argumentatio, cum facile negare possimus veram esse definitionem Bart. sicut à cæteris penè omnibus esse reiectam

rectam supra ostendimus. Secundo itaque & rectius probatur hæc opinio ex ratione, quod relegationis pæna capitalis saltem improprie dicitur l. hos accusare §. idemque dicendum de accus. Dicitur sanè improprie capitalis, ex quo relegatus retinet libertatem, & ciuitatem l. 4. de interd. & releg. Cum tamen grauis sit pæna, & maxima castigatio, sequitur dicendum esse meri Imperij. Et præterea accedit quod pæna relegationis enumeratur inter pænas legis Iuliæ §. item lex Iulia Inst. de publ. iud. est autem clarum quod pænae l. Iuliæ sunt meri Imperij l. 1. in princ. de off. eius. Hinc intelligimus male sensisse eos, qui scripserunt. relegare non esse meri, sed misti Imperij, qua quidem in opinione fuerunt Specul. relatus à Bart. & Dec. hic nu. 47. Primo ea ratione moti sunt, quia hæc relegationis pæna non connumeratur inter pænas capitales, sicut apparet ex l. 2. de publ. iud. & l. edicto de bon. poss. & alijs in locis supra commemoratis. Non ergo est meri Imperij. Cui quidem argumento facile est respondere, quod & si inter pænas verè capitales non connumeretur, attamen saltem improprie capitalis est ob eius grauitatem, cum corpus ipsum grauitè coerceat, & ideo meri Imperij esse dicitur. Tertio assertur tex. l. 4. & l. relegatorum §. hæc est differentia de interd. & rel. quæ probat relegatum non amittere ciuitatem, nec libertatem, non ergo est meri Imperij. Verùm facile respondetur, quod & si non amittat ciuitatem, nec libertatem, non tamen inde sequitur quin non sit meri Imperij, cum & aliæ sint coercitiones quæ meri Imperij sunt, sicut aliquem torquere, vt infra dicemus, & tamen illæ non priuant eum ciuitate, & libertate, qui illis afficitur. Quarto, & ultimo assertur tex. l. absentem §. 1. de pen. quo probatur pænam relegationis æquiparari pænae pecuniariæ, quemadmodum ergo pæna

pæna pecuniaria non est meri imperii, ita nec relegationis. Cæterum responderi potest immò ibi non æquiparari pænam relegationis pænae pecuniariae, sed relegationem maiorem esse sentit Ulpianus dum dixit absentem posse damnari pæna pecuniaria, & vsque ad relegationem. Rursus dicere possumus æquiparationem illam in solo factam esse, quod sicuti pecuniaria reuocari potest, ita & pæna relegationis, non tamen inde fit quin relegatio sit pæna gravis, & consequenter meri imperii. Et præterea admitto quod æquiparetur absolutè pænae pecuniariae, non tamen est clarum ipsam pecuniariam non esse meri imperii, multi enim existimant eam esse meri imperii, vt suo dicemus loco.

*Quæro Quinto. An bannire sit meri
Imperij?*

HAec iuris quæstio nõ satis commodè desiniri potest, nisi prius cognoscamus, quæ sit hæc pæna, qua quidem in re variæ sunt Doct. opiniones. Prima est eorum qui scripserunt bannire esse in exilium mittere, ita ex Recent. scripsit Petr. Plaz. lib. 1. epit. delict. cap. 36. nu. 1. & Hotom. in comm. de verb. iur. in ver. bannitus. Verum obscura, & nimium generalis est declaratio, cum exilium sit nomen generis, ex quo deportationem, & relegationem complectitur, vt scripsit Hotom. in verb. exilium. Secunda fuit opinio eorum qui dixerunt bannire esse relegare, atque ita bannitos relegatis æquiparare, ita multi tradit in l. 1. de her. inst. Sed vt statim dicemus magis cõniter rejicitur hæc opinio. Tertia itaque est opinio crebrior, bannire esse deportare Bar. in d. l. 1. de her. inst. in fi. & communem esse asseruit Rip. in l. ex facto §. ex facto nu. 14. ad Treb. & Purp. hic nu.

249. Quarta, & verior est opinio Marii Salomon. in l. omnes populi nu. 24. de iust. & iur. bannire non esse in exilium mittere, nec de portare, nec relegare, sed esse vocem quandam Gothicam, quæ idem sonat quod proscribere. Dicebantur proscripti damnati, quorum nomina scribebantur in tabulis, quæ pro rotulis publicè appendebantur, ab eo quod proscribere sit publicè scribere. l. sed & si pupillus §. proscribere de inst. ad. & l. cum in plures §. locator horrei loc. quem locum declarat Gouean. lib. 2. lect. var. cap. 23. Quo circa, ait Salom. cum banniti voce præconis, vel magistratus pronuncientur damnati, & in album damnatorum relati, proscripti censentur. Est ergo bannire, poenam qua delinquens feriendus est, si in magistratus manibus incidit publicæ. Et propterea cum variis pænis affici soleant hi banniti, quandoque relegationis, quandoque deportationis vel simili, ob id, interdum deportatis, interdum relegatis comparantur, vt in specie post Alber. Gand. in tract. malef. docuit Rip. in d. §. ex facto nu. 14. Et inde fit vt semper censeatur esse meri imperii, quemadmodum in specie scripserunt Vallaf. hic. nu. 178. & Purp. 249. Ex duabus præcedentibus quæstionibus iam satis hoc intelligimus.

Quæro Sexto. An carceris pæna sit meri Imperij?

HAc in quæstione aliquot casus sunt distinguendi, Primus est cum ad custodiam carcer adhibetur in pecuniaria, quo in casu, & Bart. & reliqui omnes quos statim referam, concedunt non esse meri imperii, & hic casus non habet dubitationem. Secundus est casus quando carcer adhibetur ad custodiam in causa criminali, hoc

in

in hoc casu sunt opiniones vna est Bart. hic num. 8. vers. sed iuxta, qui dixit non esse meri imperij : Ea sola ratione motus est quod magistratibus inferioribus hoc permistum est, sicuti defensoribus Ciuitatum S. audient in authent. de def. ciuit. & l. Diuus de ser. fug. & tamen ij mero imperio carent. Cæterum Vallas. hic num. 162. & Purp. 225. respondent non esse bonam consequentiam, competit hæc facultas minoribus magistratibus, ergo non est meri imperij : nam modica coercitio meri imperij est, & tamen minoribus magistratibus permessa est, l. vlt. de off. eius. Quæ consideratio falsa est, cum illud imperium, de quo in d. l. vlt. non sit merum. Respondetur itaque d. S. audient loqui cum defensor carceri includit delinquentem, vt ad Præsidentem transmittat, atque ita potius nudus exequutor est, & ideo non mirum si non facit ob vim imperij. Et tex. l. Diuus loquitur, in priuatis, qui de Præsidentis licentia delinquentes perquirat, & propterea ad meri imperij caus. non facit. Altera est opinio Bal. Sal. & sequacium, quam communem esse asserunt Dec. hic num. 45. & Vassal. 162. ac Purp. 225. qui scripserunt hanc coercitionem ad custodiam ob delicti causam, esse meri imperij. Id quod probant ex l. 1. de cust. reor. vbi Procons. cognoscit an carcerari quis possit ob delictum; & idem iudicatur de causa præparatoria, quod de præparata l. ordinarij C. de rei vend. & eandem sententiam probat tex. in §. si verò etiam in authent. de exhib. reis, dum negat Iulianus hanc potestatem transire mandata iurisdictione. Et olim præhensio hæc Trib. Pleb. & Cons. solis permessa erat, vt scribit Gell. lib. 13. noct. act. cap. 12. Tertius est casus quando carcer adhibetur ad panam, id quod contingit aliquando vel ad tempus, vel in perpetuum, cum est ad tempus, permessa est carceratio l. de alcæ lus. & aleat, l. 3. S. tutores de susp.

tur. & l. 2. §. Diuus de iur. fil. Cum verò est perpetuus carcer, à iure ciuili in hominibus liberis improbata est. l. aut damnum §. solent de pæn. l. vlt. de cust. reor. & scribunt Ang. & Imo. in l. si quis mihi bona §. 1. de acq. her. In seruis verò permiffa est l. incredibile, & l. seruus C. de pæn. Iure verò Pontif. pæna hæc carceris perpetui concessa est aduersus quemcunque cap. contra Idolorum 26. quæst. 5 & cap. quamuis de pæn. in 6. & scripsit Men. de arb. iud. lib. 1. cap. 89. ad fin. Cum itaque hac de pæna perpetui carceris loquimur, dicendum est eam esse meri imperij, ita Barr. hic, quem & cæteri sequuti sunt. Et primo affertur hæc ratio quod ij ita ad carcerem perpetuum damnati, æquiparantur damnatis in metallum l. aut damnum §. solent, & §. vlt. de pæn. Atqui damnare in metallum est meri imperij, cum specialiter Præfecto sit concessum, quod merum imperium significat l. 1. de off. eius, iuncta d. l. aut damnū §. Præfecto planè, ergo carcerare perpetuò meri imperij est. Præterea, & secundo accedit quod pæna ob quam libertas amittitur est meri imperij l. illicitas §. qui vniuersas de off. Præf. & l. 2. de publ. iud. Atqui damnatus ad carcerem perpetuū dicitur amittere libertatem l. 2. de lib. hom. exhib. & l. post C. de lib. caus. ergo &c. Et propterea rectè iam diximus hunc æquiparari damnato in metallum, qui pænæ seruis efficitur l. quidam de pæn. l. in metallum C. de bon. proscr. Rursus, & tertio facit, quod hæc carceratio dicitur æquiparari perpetuo exilio l. omnes C. de pæn. quod sanè exilium esse meri imperij supra diximus. His infertur damnatos perpetuis carceribus, censeri pæna capitali damnatos ita Barr. in l. 2. num. 9. de pæn. Alex. & reliqui in l. transigere. C. de transf. & propterea factionem testamenti amittunt, ita Barr. in l. eius qui §. 1. de testam. & multa congerit Marfil. sing. 565. dubitarunt, &c.

Quæro

*Quæro Septimo. An subijcere reum quæ-
stionibus, quam torturam vocant,
sit meri imperij?*

HAc in quæstione Bar. hic num. 10. in fin. distinguit tres casus. Primus est quando tortura pænæ causa, & nomine indicitur, hoc casu dicitur meri imperij, cum sit atrox pæna qua membra, artusque ipsi penè dissoluuntur, iuxta. tex. S. ult. in aurbent. vt nulli iud. Ea autem quæ grauè infligunt poenā meri esse imperij certum est, l. si quid erit de off. Procons. & leg. & diximus supra. hunc casum admittunt omnes. Secundus est casus cum tortura adhibetur ad eruendam veritatem, in ea causa, quæ meri imperij est, vt quia ageretur de inducenda pæna capitali: Hoc etiam in casu conueniunt Bart. & ceteri omnes torturam esse meri imperij. Ea assertur ratio præter alias, quia siue consideremus causam ipsam principalem, siue hanc accessoriam, vtraque continet grauem corporis castigationē, quā meri esse imperij diximus. Et diximus supra quod idem iudicamus de causa præparatoria, quod de præparata l. ordinarii. C. de rei vend. nisi diuersa sit ratio, vt infra dicam. Tertius est casus quando tortura adhibetur ad eruendam veritatem in causa, quæ iurisdictionis est, vt pecuniaria, exemplum sit in casu l. Diuus de quæst. vbi serui in causis ciuilibus torqueri possunt ad eruendam veritatem; Idem in homine libero, cum causæ ciuili est admissum aliquod crimen, vt in cap. 1. de dep. & tradunt Alex. cōf. 7. r. v. 7. hb. Marfil. in d. l. Diuus nu. , Hoc in casu sunt opiniones. Prima fuit Bar. hic nu. 10. in fi. torturam ipsam esse simplicis iurisdictionis, sicuti ipsa est causa principalis: illum sequuti

D d d 2 sunt

tunt Alber. Curt. l. un. nu. 95. Sopia 42. Alc. 135. & Bologna. nu. 79. Primo ea ratione mouentur, quia non consideratur id quod est, sed propter quod est. l. & si non sint §. perueniamus de aur. & arg. leg. Atqui tortura isto casu non est propter se, sed ob exercitium iurisdictionis, atq; ita est quid accessorium ad ipsam causam principalem; ergo considerari debet ipsa causa principalis, cuius naturam sequi debet hoc accessorium l. cum principalis de reg. iur. cap. accessorium eod. tit. in 6. Verum responderi potest in penalibus locum non habere regulam l. cum principalis, sed principale, & accessorium considerantur vt duo separata, ita probat tex. in l. multa de cond. & dem. vbi Soc. nu. 1. & 2. multis comprobatur. Præterea, & secundo respondetur per accessorium non sequitur naturam sui principalis, quando diuersa est ratio, vt declarat Dec. in d. l. cum principalis num. 3. Hic autem diuersam esse rationem clarum est, cum causa ipsa ciuili, sicque pecuniaria, inferat aliquam corporis castigationem coercitionemque cum tamen tortura ipsa castigatio grauis, quippe que membris inferat dissolutionem, quæ grauior est pæna abscissionis vtriusque manus, iuxta §. vlt. in authent. vt nulli iud. Secundo affertur tex. in §. si vero ignoti, in authent. de test. quo loci Iustinianus concedit, & administratoribus, & locorum defensoribus facultatem subiiciendi testes questionibus vt veritatem detegant. Est autem certum, vt alias diximus locorum defensoribus, & inferioribus magistratibus permissam non esse gladii potestatem, sicque meri imperii causas, si hoc subiicere questionibus testes in causis pecuniariis est misti imperii, ergo est iurisdictionis. Ceterum respondetur non esse bonam argumentationem, nec consequentiam, defensores Ciuitatum non habent merum imperium, sed defensores possunt subij-

cce

cere testes quæstionibus, ergo hæc tortura non est meri imperij, sed iurisdictionis. Hanc consequentiam falsam esse omnino statim demonstrabimus. Tertia fuit opinio eorum, qui existimarunt torturam etiam hoc in casu esse meri imperij: in qua opinione visus est esse idem Barr. in l. cum seruus de cond. ob caus. & in l. interdum §. qui furem de furt. quem sic refert, & sequitur Dec. hic num. 47. & Rim. Jun. 450. ij enim dixerunt torturam absolute, atque ira quouis in casu, esse meri imperii. Primo moti sunt ex l. defensores nihil C. de def. ciuit. quo loci defensoribus Ciuitatum non conceditur hæc facultas subiiciendi reum quæstionibus, ergo subiicere quæstionibus meri est imperii, qui alioqui permissum hoc esset his defensoribus ad eruendam veritatem, pro causæ pecuniariæ definitione. Verum respondet Dec. vbi supra d. l. defensores loqui quando tortura est loco pænæ, non autem quando adhibetur ad eruendam veritatem in causa pecuniaria. Ita enim eadem l. defensores, prohibentur defensores isti indicere multam pecuniariam, quæ pænæ loco est l. 2. C. de sportul. qua de re infra dicemus. Quæ sanè responsio comprobatur ex d. §. si verò ignoti in authent. de test. Nam huic responsioni repugnat consideratio Dec. cum dixit ob id videri dubitabilem suam hanc responsionem, quod necesse minime fuerit in casu d. l. defensores, prohibere defensores indicere torturam loco pænæ, ex quo certum erat illos caruisse ea facultate imponendi pœnam, ex §. & iudicare, & §. audient in authent. de def. ciuit. Non inquam hoc obest quandoquidem constitutio illa authent. de def. ciuit. est longè posterior ea l. defensores. Nam l. defensores promulgata est ab Imp. Valent. & Theod. & Archad. multos annos ante editam à Iustiniانو constitutionem d. authent. de def. ciuit. Secundo adducitur rex,

in

in *S. vlt. authent. vt nulli iud. quo loci dixit Iustinianus* membrorum dissolutionem esse grauiorem p̄nam abscissionis vtriusque manus. Atqui manus abscissio meri est imperii, ergo & tortura meri imperii est. Huic argument. respondet *Bol nu. 79. d. S. vlt. loqui de membrorum perpetua dissolutione, non autem de tortura, quæ dum adhibetur cum moderamine, iuxta l. de minore S. tormenta de quæst. non dissoluit actus, vel membra. Quæ sanè interpretatio recipienda non est, cum negari non possit quin tortura hæc contineat grauem corporis coercitionem, quæ meri imperii creditur l. si quid erit de off. Procons. & diximus supra. Rectius itaque responderi potest, in casu d. S. vlt. illam membrorum dissolutionem esse ad p̄nam, non autem pro exercitio iurisdictionis, de quo nos loquimur. Tertio igitur est opinio quam nos nunc excogitauimus, vt tortura quæ hoc in casu adhibetur, non sit nec meri imperii, nec iurisdictionis, sed potius illius imperii, quod ab *Vlpiano* in *l. vlt. de off. eius*, non merum appellatur, idest mistum. Et de quo etiam loquitur *Papinian.* in *l. i. S. vlt. ff. eod. cum enim concessa, vel mandata est iurisdictionis, censentur permissa, & ea, sine quibus iurisdictionis exerceri non potest l. 2. de iurisd. omn. iud. & propterea transit mandata iurisdictionis coercitio illa modica, quæ imperii quidè est, sed non meri d. l. i. S. vlt. & l. vlt. de off. eius. Et hoc ipso imperio vtuntur defensores ciuitatum, atq; ita inferiores Magistratus, dum de causa pecuniaria, secundum eorum iurisdictionem cognoscunt d. S. si verò ignoti. Et quamquam tortura hæc sit coercitio satis grauis, attamen lex eam adeo grauem esse non existimauit, quin adhiberi possit à magistratibus his, qui iurisdictionem exercere possunt.**

Quare

Quæro octauo. An multam indicere sit meri imperij ?

Priusquam hanc propositam quæstionem explicem, sciendum est inter pœnam, & multam differentiam esse, nam pœna dicitur tam de pecuniaria, quam de corporis afflictiua; multa verò solum de pecuniaria dicitur l. aliud §. inter multam, & l. si qua pœna de verb. sign. & multa inde est dicta, vt scribit Varro lib. 19. rer. hum. quod cum olim pecuniaria peccati pœna vna tantum exigi soleret, vt ouis, aut bos; multa seù multiplex postea exigi cœperit, & vinum, atque oleum addi. Erat autem olim maxima multa 30. bouum, & duarum ouium, minima autem vnus ouis, vt Gell. lib. 11. noct. act. cap. 1. postea verò. l. Alterum cœptum est in pecunia multari, & oues singulæ, denis æris, boues centum æstimari, vt ibi testatur Gell. Hodie multa arbitraria est d. l. aliud §. inter multam, legitimum tamen modum egredi non debet d. l. si qua pœna. Et hic ipse modus definitus, atque ita determinatus est in aliquibus magistratibus, qui iure ordinario Prouincias moderantur, ad duas uncias auri Proconsules Comites Orientis, & Præfecti Augustales, cæteri que magistratus illustres ad 6. uncias. Cæteri verò Spectabiles ad tertium vsque multare poterunt l. vlt. in princ. C. de mod. mult. & l. vlt. C. de sport. Ius autem dicendæ multæ non omnibus magistratibus datum est, sed iis tantum quibus publicè iudicium (vel vt in aliis Codicibus legitur) publicum iudicium exercere possunt l. 2. §. vlt. de iud. sicut magistratibus vrbis Romæ, & Præsidibus in Prouinciis d. l. aliud §. vlt. de verb. sign. Nam hi publicum iudicium habent, hoc est potestatem cum imperio

perio l. 2. de in ius voc. l. cum prætor §. 1. de iud. magistratibus verò municipalibus permissam minimè fuisse hanc facultatem indicendi mulctam, ut Duumiris, Defensorius Ciuitatum, ac cæteris municipalibus, probat lex vana si quis ius dic. Et si incòtumaces aliis remediis vti possint. l. contumacia de re iud. ne sua iurisdictione eludatur, iuxta l. vlt. de off. eius. Ita nec ii quibus demandata est iurisdictione, mulctam indicere possunt l. 2. §. vlt. de iud. etsi possint alia iurisdictione vti d. l. contumacia de re iud. & l. 1. §. vlt. de off. eius, & cap. ex literis de off. deleg. Nisi sit Principis delegatus cap. de causis §. vlt. de off. deleg. & præsertim contra exequutores, qui plus debito exigunt. l. vlt. C. de sport. Non etiam arbitri indicere possunt mulctam, nisi ex compromisso à partibus permissum hoc sit; sic intelligendus est tex. l. non ex omnibus §. 1. de rer. arbitr. Qua de re aliqua suo loco dicemus. His expositis ad propositum. q. reuertimur, dicimusque receptam esse interpretum opinionem indicere mulctam meri esse imperii, ita Bart. hic nu. 12. & Rim. Sen. num. 27. Curt. l. un. 99. Sap. 45. Vallaf. nu. 181. in fi. Purp. 269. His addo Soc. in l. 1. nu. 84. qui, & à quibus, & Iacobin. in inuest. feud. in verb. cum mero, & misto imperio nu. 8. Primo adducitur tex. l. vnica si quis ius dic quo loci respondet Vlpianus Duumiris permissam nõ esse hanc facultatem indicendi mulctam, est ergo meri imperii, quia alioquin, & his permessa esset. Verum euitari potest hæc argumentatio cum aliqui Codices habeant, omnibus magistratibus non tantum Duumiris, atque ita & Duumiri ipsi in ea potestate indicendi mulctam includuntur. Non existimauerim tamen esse recedendum à communi lectione, quam probauit, & Ant. Aug. lib. 3. emen. l. iur. cap. 6. in fi. Euitari itaque potest facilius argumentatio hæc, si dicamus non esse bonam con-

consequentiam Duumviri multam indicere non possunt, ergo multa est meri imperii : Nā fieri potest quod his denegata fuerit hæc facultas, & tamen multa non sit meri imperii . Erant quidem Duumviri summi magistratus in Coloniais, & Municipiis, sicut Romæ Consules l. 1. de alb. scrib. & l. Duumviri. C. de decur. lib. x. & his cum publicorum negotiorum mandabatur ut locatio vectigalium, pecunię publicę tractatio l. in honorariis §. ult. de act. & oblig. Itē & tutores dare poterāt l. ius dādi de tut. & cur. dat. ab iis, & l. 1. §. si inter de mag. conu. Et rursus cognoscere poterant de elect. arbitri controversiarum l. ult. C. de iud. Poterant, & iubere cauere de dān. inf. l. 4. §. duas de damn. inf. & iurisdictionem etiam exercere potuisse probat responsum Vlp. in d. §. duas cum dixit, duas res magistratibus municipalibus Prætor iniunxit, actionem, & possessionem, cætera iurisdictioni suæ reservavit. Dixit Vlp. permissam fuisse his actionem, idest legis actionem, & apertius probat locus Paul. lib. 2. sent. quem ad rem hanc citavit Cuiac. in l. Duumvirum C. de decur. lib. 10. Qui autem l. actionem obtinet, ij, plena iurisdictione funguntur l. magistratum de adopt. l. 2. & 3. de off. Procons. & idem probat ipse Vlpianus in d. l. vnica si quis ius dic. cum dixit omnibus magistratibus, non tamen Duumviris permissum esse iurisdictionem suam penali præcepto defendere . Hic frustra exciperet Duumviros Vlpianus, nisi & ipsi iurisdictione, fungerentur : frustra etiam eos collocasset inter magistratus, qui verè dicebantur illi, qui iurisdictionem exercere poterant, ut Prætores & similes. Verumtamen carebant hi Duumviri mero, ac misto imperio, sicuti probant l. 4. §. si fortè de damn. inf. & l. ea quæ ad municip. Non ergo sequitur Duumviri multare non possunt, ergo multa est meri imperii; nam misti esse possent, cum &

eo careant. Rursus vel ex eo destruitur consequentia; quod fieri potest, ut aliqua quæ meri imperij sunt, permissa fuerint Duumuiris, sicuti deinde fasces ab Imp. concessæ illis fuerunt l. Duumuirū C. de decur. lib. 10. & tamen non fuerit concessa facultas mulctandi. Præterea & alia ratione euitatur hæc argumentatio, quod ius dicendi mulctam datum fuit his, quibus publicū iudicium est l. 2. & S. ult. de iud. publicum autem iudicium habere dicebantur soli magistratus Romani l. 2. de in ius voc. l. cum Prætor la prima de iud. & mox dicemus: Non ergo ex eo mulctare poterant Duumuii, quia mulcta esset meri imperij, sed quia non erant Pop. Rom. magistratus, quibus solis permissum fuerat mulctam indicere. Secundo assertur rex. in d. l. 2. S. ult. de iud. quo loci dixit Vlpianus ius indicendi mulctam competere his quibus publicum est iudicium, non autem alijs, nisi specialiter is fuerit permissum, ergo mulctam indicere est meri imperij, alioquin & cæteris magistratibus, qui ius dicunt, cōpeteret. Præterea dixit mulctam posse irrogare illos, quibus est publicum iudicium, quod sanè iudicium publicum ad merum pertinet imperium l. 1. de off. eius, §. item cex Iulia Inst. de publ. iud. Cæterum respondet Longoval. hic nu. 163. in d. S. ult. solum definiri mulctam eos posse irrogare, qui ius dicere possunt, iuxt. l. aliud S. inter mulctam de verb. sign. Non tamen sequitur mulcta solum indicitur ab ijs qui ius dicunt, ergo est meri imperij: quia & Duumuii, & defensores ciuitatum ius dicunt de aliquibus causis, & tamen mulctam indicere non possunt, cum non sint in numero magistratum Pop. Rom. Præterea facilè dici potest Vlpianum in d. S. ult. voluisse solum declarare, ius indicendi mulctam esse ex publico, iuxta l. 2. C. de sport, & ob id imponi non posse à quouis priuato, ex quo non sequitur quod sit meri impe-

imperii. Nec obstat illa consideratio de publico iudicio, quia non est sensus illorum verborum, ut dixi in argumento alioquin repugnaret l. vn. si quis ius dic. cum dicit Vlpianus omnibus magistratibus datam esse hanc facultatem. Tertio citari solet text. l. vlt. C. de mod. multæ. vbi ordinariis tantum magistratibus, atque ita maioribus, qui meri imperii potestatem habent multandi potestas data videtur, ergo multare est meri imperii. Verum d. l. vlt. non solum maioribus, sed & minoribus magistratibus tribuit facultatem indicendi multam; nam ut etiam supra admonui, magistratus illustres, sicque maiores ad sex uncias auri, Spectabiles ad tres alii ad duas multare poterant. Quarto adducitur tex. l. 2. C. de sport. vbi maioribus tantum magistratibus videtur concessa hæc facultas indicendi multam. Cæterum responderi potest quod immo ibi nulla adhibetur iudicum differentia, sed indistinctè omnibus magistratibus, videtur tributa hæc facultas. Secunda opinio est, quod immo indicere multam non sit meri imperii, sed potius iurisdictionis, & hæc quidem opinio his argumentis defendi posse videtur. Primo ex l. non ex omnibus de rec. arb. vbi arbitri, qui solam notionem, non autem iurisdictionem obtinent, multam indicere non possunt. Verum facillè respondetur arbitros, non id pro suo iure, iurisdictione, qua carere diximus, facere, sed cum ex compromisso ea facultas indicendi multam data est, cum nil ultra possint, quam quod eis ex compromisso datum est l. non distinguemus §. 1. de off. arb. Nec illa dicitur propriè multæ, sed pæna, ut tradit Bar. in l. arbiter certo die de arb. Existimauit etiam Ak. hic nu. 154. d. l. non ex omnibus, non de multæ, sed de iuramento in litem quod aduersario defertur, id quod prius annot. glo. in d. l. non ex omnibus. Præterea dici potest arbitrum, ibi contu-

macem coercere alio remedio quam multæ iuxta l. contumacia vbi glos. de re iud. Secundo vrget text. l. 2. qui & à quo app. quo loco respondet Venul. legatum Proconsulis possit multam iudicare, & tamen is non habet gladii potestatem, l. solet in prin. de off. Procons. Verùm responderi fortè potest ex sententia Gouean. in d. l. 1. supra eod. & lib. 1. lect. var. cap. pen. d. l. 2. loqui de multa læui, quæ est loco coercionis, quam legatus adhibet, vt suam iurisdictionem exercere possit, iuxta l. ult. de off. eius, grauem tamen multam solus Proconsul indicebat d. l. solet de off. Procons. Hæc tamen interpretatio dubia est, quia appellatio in casu d. l. 2. admittitur, quæ appellatio significat multam illam esse ad pœnam, non autem ob contumaciam iuxta l. & in multis C. de app. Verè enim locus non esset appellationi si ob solam contumaciam multa illa indiceretur, & ad modicam coercionem iuxta l. 1. C. quor. app. non recip. Hanc difficultatè sentiens Gouean. dixit d. l. 2. quis & à quo, non concedere appellationem, sed sine appellatione Proconsulem cognoscere de legati iniquitate; quæ admodum sic obseruari solet in cæteris interlocutorijs iniquè à legato prolatis. l. arbitrio vbi Bal. col. pen. vers. in glos. magna qui satisd. cog. & Franch. in cap. dilecto quæst. 27. in fi. de app. Cæterum consideratio hæc vera non videtur, non enim est satis certum, quòd ibi Proconsul cognoscit de iniquitate sententiæ sui legati, sine appellatione, nam responsum illud d. l. 2. est de ipsa appellatione in initio enim de ipso appellationis remedio loquitur, & clausulam quæ subiicitur illi principio coheret, & ob id, & clausula ipsa de ipso remedio appellationis intelligi debet. Hoc idem indicat titulus ipse sub quo collocata est illa lex. 2. iuxta l. Imperator de in diem adict. & tradit Alex. in l. 1. 3. not. si cert. pet. Et propterea
 si vera

si vera esset Gouean. interpretatio, dicendum foret d.l. 2. debuisse collocari sub tit. quæ sent. sin. app. rest. Responderi itaque restius poterit in casu d.l. 2. legatum, Procons. potuisse multam indicere cum ei fortè specialiter permissum fuerit à suo Proconsule; non enim hæc est grauis animaduersio, quæ mandari legato non possit, iux. l. solet de off. Procons. cum verò multato visum fuerit, legatum excessisse modum irrogandi, ab eius sententia appellauit. Tertio huic opinioni videtur suffragari, quod olim ediles multam indicere poterant, vt scribit Gell. lib. 10. noct. act. cap. 6. Ita pariter, & Tribunis plebis data fuit hæc multandi facultas, vt idem Gell. lib. 7. cap. 19. Et ramen vterque eorum meri imperii potestate carebat. Responderi facile potest quod cum multandi vis, & facultas competat illis, quibus specialiter fuit concessa d.l. 2. §. ult. de iud. & d. S. inter multam; dicendum est mirum non esse, quod edilibus, & Tribunis plebis hæc facultas competeret, vt potè eis specialiter permissa; tamen si gladii, sicque meri imperii potestas data nõ fuerit. Præterea ex explanatione Bud. ad l. 2. §. ult. de iud. dicere possumus apud Trib. plebis non fuisse liberam facultatem indicendi multam. Illi sanè solum multam indicebant, quam postea populi suffragiis, vel irrogaretur, vel abrogaretur, vel etiam remitteretur, id quod & de ipsis ædilibus dicendum existimo. Tertia est opinio quam nunc præter alios considerauit, vt duos casus distinguamus, Primus est quando multa dicitur, & irrogatur à magistratu, cui ea facultas est concessa, vt suam jurisdictionem tueatur, iuxta l. vnic. si quis ius dic. Et hoc casu non est meri imperii, sed illius imperii, quod non merum appellat Vlpianus in l. ult. de off. eius, cum verè hic sit concessa multæ irrogatio, ne eludatur iurisdic-tio. Quæ sententia vel ex eo comprobatur quod ait Vlp.

Vlp. in d. l. vnica omnibus magistratibus, exceptis *Dum-*
tiris permiffum esse irrogare hanc mulctam, id quod fa-
 ctum est, vt suam tueantur iurisdictionem. Et tamen est
 certum non omnibus magistratibus darum fuisse gladij
 potestatem, sicque meri imperij, vt supra diximus. Hoc
 in casu procedere potest opinio aduersus communem,
 Secundus est casus quando mulcta irrogatur ob deli-
 ctum, hoc casu existimarem esse meri imperij, sicut ani-
 maduertere in delinquentem meri esse imperij alias di-
 ximus. Et pro delictis posse indici mulctam probant
 l. & in mulctis. C. de app. & l. si qua pœna de verb. sign.
 vbi glo. vlt. quæ per multa iura in hanc sententiam com-
 memorant, & præsertim tex. l. 2. C. de Episc. aud. Simi-
 lia sunt huic casui quæ diximus supra de carcere, & tor-
 tura, quæ si irrogantur ad poenam delicti meri sunt im-
 perij, si ob iurisdictionem exercendam imperij non me-
 ri dici debent.

*Quero nono. An publicare sit meri
 Imperij?*

ET meri esse Imperij scripserunt Bald. in l. 3. de off.
 Præf. vigil. Rim. Sen. hic nu. 26. & Alc. nu. 140. Idem
 affirmavit Purp. in l. 1. nu. 646. de off. eius. Primo eo
 argumento mori sunt, quod pœna hæc est, & quidem
 grauis, cum amissio bonorum æquiparetur quidem mor-
 tis poenæ l. propter litem de excus. tut. vbi Bart. & idem
 in l. 4. in fi. de cond. ob tur. cau. & confert tex. in S. item
 propter litem Inst. de exc. tut. Cum ergo pœna mortis,
 vt notissimum est, sit meri imperij, ita & pœna hæc pu-
 blicationis bonorum. Secundo suffragatur quod pœna
 l. Iuliz est meri Imperij l. 1. in princ. de off. eius: atque
 pœna

pena illa aliquando est publicationis bonorum §. Item l. Julia Inst. de publ. iud. ergo bonorum publicatio meri est Imperij. Tertio apertius probatur in l. vnic. C. ne sin. iuss. Princ. lic. cer. iud. conf. cuius responsi verba hæc sunt. Nulli iudicum liceat (exceptis ijs, qui in summa administrationis positi sunt potestate) proscriptionis tempestate totius substantiæ aliquem proscribere, nisi ad nostras aures hoc ipsum referatur, Hæc ibi, qua sanæ constitutione apertè demonstratum, ad solum Principem vel summos magistratus; qui ut exponit ibi glos. exercent imperium, pertinere bonorum publicationem. Hæc sententia locum habet siuè loquamur de bonorum publicatione iam à l. constituta, atque sancita pro aliquo perpetrato crimine, siue de publicatione non sancita, sicut duplicem hanc bonorum publicationem distinguunt Azo in summa C. ne sin. iuss. Prin. & glo. in d. l. vnica quos sequuti sunt commemorati à Menoch. de arb. iud. lib. 1. quæst. 93. nu. 4. vbi inter alios tenuit las. in hac l. Imperium nu. 24. cum enim irrogata est iam à l. publicatio hæc bonorum, quicumque magistratus, qui de eo crimine cognoscit, & sententiam fert, eam quoq; pænam publicationis infert, seù potius declarat, & exequitur. Cum verò non est à l. sancita, maior potestas nempè illa Principis requiritur d. l. vnica, & ideo causa ipsa criminis meri est Imperij, ita & hæc, & superior bonorum publicatio meri Imperii censetur.

Quæro

*Quæro decimo . An concedere veniam ætatis
sit meri Imperij , vel misti , vel
potestatis ?*

HAc in re tres sunt opiniones nostrorum interpre-
tum. Prima fuit Bart. hic num. 17. qui dixit esse
misti imperii, quod tamen maximum est, ex quo solus
Princeps veniam hanc concedit l. 2. C. de iis qui ven.
æt. imp. & Bart. sequuti sunt las. hic nu. 27. & Dec. nu.
54. Curt. Iun. 10. & Purp. 291. Ea ratione motus est Bar.
quia conceditur off. iudicis nobili ad priuatam vtilitatem
iuxta Imperii misti definitionem. Quæ sanè ratio reiici-
enda est, cum vera minimè sit illa definitio misti Impe-
rii, vt diximus. Secunda fuit opinio Bald. hic col. 3. qui
dixit esse meri Imperii, quæ opinio omnino falsa est,
cum nulla hic versetur castigatio, & animaduersio cor-
poris, quod est proprium meri Imperii, vt diximus. Ter-
tia itaq. & verior est opinio Alc. & Coraf. hic, ille nu. 181
iste nu. 33. quâ visus est probare, & Gillot. lib. 1. de iurisd.
& imp. cap. 11. scripserunt concedere veniam ætatis esse
potestatis, & rectè quidem, nam in hac ipsa concessione
non versatur nec Imperium, quod est animaduersio in
facinorosos, cum nullum hic facinus perpetratum sit;
non etiam versatur iurisdictio, tum quia nulla lis, nulla-
que cõtentio inter litigantes dirimitur: tum etiam quia
ex parte concedentis, nempe Principis, nulla est neces-
sitas concedendi veniam hanc, cum pro sua voluntate
possit concedere, vel non concedere, iuxt. l. Princeps de
legibus, quæ libera facultas non consideratur in ius di-
cente, qui de causis pecuniariis iudicare debet, nam
eius munus coactum est. l. munerum §. iudicandi de
mun. & hon. & l. de qua re de iud.

Quæro

*Quæro undecimo. An dare tutorem sit meri,
vel misti Imperij, vel iurisdictionis,
vel potestatis.*

IN hac disceptatione tres sunt interpretum opinio-
nes. Aliqui existimarunt esse Imperii misti. Aliqui
simplicis iurisdictionis. Aliqui solius potestatis. Hæc
posterior opinio vera est, & omnino retinenda: & ho-
die etiam magis recepta. Hanc comprobabo, deinde
aliarum opinionum argumenta dissoluam. Eam igitur
sententiam probarunt glo. in l. pen. de off. Procons. & l.
1. de tut. & cur. dat. ab iis. Sal. in l. cognitio de off. eius.
Castr. in l. 1. supra hoc tit. & ibi Curt. Iun. num. 43. Alc.
35. Bol. 33. & Eguin. Baro in prin. Salomon. in l. 1. nu.
4. de off. eius. Longauall. hic nu. 135. & Coral. num. 31.
i. dem lib. 5. mis. ell. cap. 24. Gouean. lib. 2. de iurisd. &
Imp. Vacon. lib. 6. declar. iur. cap. 236. Charond. de
iurisd. & imp. nu. 18. Loriot. axio. 9. Plaut. in l. 1. in prin.
in 1. decla. nu. 92. de off. eius, & Gillot. lib. 2. de iurisd.
imp. cap. 13. nu. 5. Primo adducitur text. l. tuto. S. tu-
toris datio de tut. quo loci Vlp. ita scribit, tutoris datio
neque Imperii, neque iurisdictionis est, sed ei soli com-
petit, cui nominatim hoc dedit, vel lex, vel S. C. vel Prin-
ceps, dum dixit neque Imperii, neque iurisdictionis ne-
gatiuè loquitur, solet negatiua negare omnem poten-
tiam, & plus negat quam affirmatiua affirmat l. hoc ge-
nus de cond. & dem. dum ergo negat esse imperii, nec
iurisdictionis, dicitur primo negare esse misti imperii,
cum mistum componatur ex ipso imp. & iurisdictione,
vt l. nostra in verb. mistum. Negare etiam dicitur esse
meri Imperii, nam ex quo remouet genus, idest Impe-

F f f

perium

perium, dicitur etiam remouere species, id est merum Imperium, quemadmodum cum negamus esse animal, dicimus negare esse hominem, vel equum, vel quid simile, & propterea perpenduntur illa verba, quæ subiungit Ulpianus sed ei soli competit cui nominatim hoc ei dedit vel lex &c. illa dictio, sed, erat secundum sui naturam, aduersatiuè, & significat dare tutorem non pertinere ad illos magistratus, qui vel de causis pecuniariis ius dicunt vel gladii potestatem, hoc est merum Imperium obtinēt: sed ad illos tantum spectare quibus specialiter fuit data hæc facultas, atque potestas. Secundo comprobatur, quod in datione tutoris considerari non potest, nec imperium merum, vel mistum, nec iurisdictio: nam merum Imperium, quod est in castigatione, & animaduersione positum, ut iam diximus, in dando tutore non versatur; Nec etiam iurisdictio quæ exercetur inter contendentes, cum nulla hic sit contentio, sed volenti, ac petenti datur. Non etiam versatur Imperium mistum, quod & Imperio, & iurisditione componitur, ut alias declarauimus, cum ipsa simplicia hic non esse demonstrauerimus. Tertio accedunt tex. in l. pen. de off. Proconsul. & l. 1. de tut. & cur. dat. ab ijs, quibus in locis dixit Ulpian. legatum Proconsulis posse dare tutorem, & tamen certum est legatum hunc carere Imperio, immò & iurisditione, nisi ei à Proconsule mandetur l. legati de off. Proc. & si enim creatis à Pop. Rom. Proconsulibus assignarentur legati, qui cum illis in Prouinciã proficiscerentur; non tamen legati iurisditionem prius aliquam obtinebant quam in ipsam prouinciam peruenissent, & à Proconsulibus mandaretur, quod in d. l. legati declarat Coraf. &c. Quarto confert tex. l. 3. & l. vbi absunt S. 1. de tut. & cur. dat. ab iis, vbi magistratus municipales possunt dare tutores, Idem probat l. 1. S. si inter de mag.

CON-

conuen.& tamen illi carent Imperio l. ea quæ ad munic.
& l. 4. §. si fortè de damn. inf. quibus in locis responsum
est ab eod, Vlp. magistratus municipales, non posse iu-
bere, cauere, mittere in possessionem, vel dare bon. pos-
sessionem, quæ tamen Imperii sunt, id est misti Imperii
vt hac l. & l. iubere, infra eodem. Quinto vrget magis
tex. d. l. vbi absunt in princ. cum dixit Decuriones posse
dare tutorem, & tamen certum est Decuriones, nec Im-
perium, nec iurisdictionem obtinere, cum magistratu
non fungantur l. honores §. 1. de mun. & hon. l. pupillus
§. Decuriones de verb. sign. Ex ordinatione enim Decu-
rionum magistratus creabantur d. §. honores, & l. 2. §. 2.
de decur. & eor. fil. declarat Hotom. in comment. de
verb. iur. in verb. Decuriones. Hæc itaque opinio iure, &
ratione firmata retinenda est. Secunda fuit opinio
eorum qui existimarunt dationem tutoris esse misti Im-
perii, qua in opinione fuerunt Bart. in l. 1. num. 6. supra
cod. Alex. & alii, & ibidem Rim. Sen. nu. 3. asseruit com-
munem esse. Idem affirmauit Vallas. hic num. 234. quæ
sanè opinio reiicienda est quippè quæ nec lege, nec ra-
tione probatur. Primo adducitur tex. in d. l. tuto §.
tutoris datio de tut. dum Vlpianus dixit dationem tu-
telæ non esse, nec iurisdictionis, nec Imperii, ergo misti,
nam quando lex dicit, Imperii, intelligitur meri, & quan-
do dicit iurisdictionis, intelligitur mimimæ, atq; ita sim-
plicitis, ita intelligunt glos. & reliqui in l. iubere infra eod.
& ideo glo. in d. §. tutoris interpretatur illa verba, nec
iurisdictionis, nec Imperii, id est nec iurisdictionis tan-
tum, nec Imperii tantum, ergo misti Imperii, cui iurisdic-
tio inesse dicitur. Verum respondetur ex iam dictis,
non esse bonam consequentiam, non est Imperii, nec iu-
risdictionis, ergo misti Imperii est; nam cum neget Vlp.
esse Imperii, intelligitur de Imperio in genere, hoc est

tam de mero, quàm de misto . Dixit itaque non esse Imperii, nec iuris Jurisdictionis, & statim subiungit, sed ei soli competit, cui lex, vel S. C. vel Princeps nominatim concessit, significans, vt supra diximus, esse potestatis. Secundo affertur tex. in l. nec mandante de tut. & cur. dat. ab his, quo loci dicitur dationem hanc tutoris delegari à Præside non posse, ergo datio tutoris est misti Imperii, cum ea quæ sunt misti Imperii, iuxta communem Doct. opinionem delegari non possint, vt per scrib. in l. 1. de off. eius . Cæterum respondet Hier. Tort. cuius meminit Alc. in d. l. 1. nu. 34. sensum d. l. nec mandante esse quod alius tutorem dare poterit, nec mandante præside, idest dato, quod Præsides non mandat, atque ita illa dicitio, nec determinat verbum, mandante, quod est ei proximum. Qui tamen sensus reiiciendus omnino est, cum verè illi responso repugnet . Respondet secundo loco Alc. in d. l. 1. nu. 134. stare simul quod datio tutoris sit iurisdictionis, & tamen delegari non possit, sicuti videmus causam status, vel causam pecuniariam excedentem summam 300. aureorum delegari non posse, tametsi iurisdictionis sint l. placet. C. de ped. iud. Respondetur tertio, & melius mea quidem opinione, non esse bonam consequentiam, datio tutoris delegari non potest, ergo est misti Imperii, quia sic etiam possemus dicere esse meri Imperii, cum certum sit meri Imperii causas delegari non posse l. solet in prin. de off. Procons. est ergo sensus d. l. nec mandante, quod datio tutoris mandari alteri non potest, à Præside, cui in Prouincia, competit potestas dandi tutorem, cum ei specialiter data fuerit hæc facultas d. l. muto §. tutores; ea autem quæ specialiter concessa sunt, non possunt mandari l. 1. in prin. de off. eius . Tertio citari solet text. l. 1. de tut. & cur. dat. ab his, vbi datio hæc tutoris conceditur maioribus

bus magistratibus, ergo est mitti Imperii. Respondet Alc. in d. l. 1. nu. 134. non esse bonam consequentiam, competit maioribus ergo est mitti Imperii: Nam videmus causas pecuniarias excedentes summam 300. aureorum concedi solis maioribus magistratibus, item & causas status eisdem permitti, & tamen iurisdictionis sunt d. l. placet C. de ped. iud. Respondetur secundo falsum esse quod solis maioribus magistratibus competit hæc facultas dandi tutorem, quia immò, & inferioribus, immò etiam iis qui carent iurisdictione, & Imperio. l. 3. l. vbi absunt de tut. & cur. dat. ab his, & diximus supra. Et præterea secundum argumentationem prædictam posset concludi, dationem tutoris esse meri Imperii, quod omninò falsum est. Quarto perpenditur tex. l. 1. supra eod. quo loci Ulpianus inter causas mitti Imperii, nempe dationem bon. possessionis, & mittere in possessionem, enumerat & dationem tutelæ, ut ergo æqualis fiat determinatio, iuxta reg. l. iam hoc iure de vulg. & pup. dicendum est dationem tutelæ esse mitti Imperii. Respondet Alc. in d. l. 1. quod cum Ulpianus æquiperat dationem tutoris cum licentia dandi Iudicem, probat contrarium, nempe quod immò datio tutoris sit iurisdictionis, ex quo licentia dandi Iudicem iurisdictionis est, hac in l. in fi. Hęc interpretatio rejicienda est, quia alioquin repugnaret l. tuto §. tutoris, vbi Ulpianus negat dationem tutoris esse iurisdictionis. Respondetur itaque secundo. Sensum d. l. 1. esse dationem tutoris, si petatur à Prætore, expediti non virtute actionis, sed mero Iudicis officio, & ideo datio tutoris non exercet ur à Prætore eo nomine, quod sit iurisdictionis, sed quia ei specialiter, nominatimque fuit concessa. l. 1. tuto §. tutoris Quinto, & ultimo consideratur ratio hæc, eius naturæ est datio, cuius est, & resolutio. l. prout quisque de solut.

tam de mero, quàm de misto . Dixit itaque non esse Imperii, nec iurisdictionis, & statim subiungit, sed ei soli competit, cui lex, vel S. C. vel Princeps nominatim concessit, significans, vt supra diximus, esse potestatis. Secundo affertur tex. in l. nec mandante de tut. & cur. dat. ab his, quo loci dicitur dationem hanc tutoris delegari à Præside non posse, ergo datio tutoris est misti Imperii, cum ea quæ sunt misti Imperii, iuxta communem Doct. opinionem delegari non possint, vt per scrib. in l. 1. de off. eius . Cæterum respondet Hier. Tort. cuius meminit Alc. in d. l. 1. nu. 34. sensum d. l. nec mandante esse quod alius tutorem dare poterit, nec mandante præside, id est dato, quod Præsides non mandat, atque ita illa dicitio, nec determinat verbum, mandante, quod est ei proximum: Qui tamen sensus reijciendus omnino est, cum verè illi responso repugnet . Respondet secundo loco Alc. in d. l. 1. nu. 134. stare simul quod datio tutoris sit iurisdictionis, & tamen delegari non possit, sicuti videmus causam status, vel causam pecuniariam excedentem summam 300. aureorum delegari non posse, tamen iurisdictionis sint l. placet. C. de ped. iud. Respondetur tertio, & melius mea quidem opinione, non esse bonam consequentiam, datio tutoris delegari non potest, ergo est misti Imperii, quia sic etiam possemus dicere esse meri Imperii, cum certum sit meri Imperii causas delegari non posse l. solet in prin. de off. Procons. est ergo sensus d. l. nec mandante, quod datio tutoris mandari alteri non potest, à Præside, cui in Prouincia, competit potestas dandi tutorem, cum ei specialiter data fuerit hæc facultas d. l. muto §. tutores; ea autem quæ specialiter concessa sunt, non possunt mandari l. 1. in prin. de off. eius . Tertio citari solet text. l. 1. de tut. & cur. dat. ab his, vbi datio hæc tutoris conceditur maioribus

bus magistratibus, ergo est misti Imperii. Respondet Alc. in d. l. 1. nu. 134. non esse bonam consequentiam, competit maioribus ergo est misti Imperii: Nam videmus causas pecuniarias excedentes summam 300. aureorum concedi solis maioribus magistratibus, item & causas status eisdem permitti, & tamen iurisdictionis sunt d. l. placet C. de ped. iud. Respondetur secundo falsum esse quod solis maioribus magistratibus competit hæc facultas dandi tutorem, quia immò, & inferioribus, immò etiam iis qui carent iurisdictione, & Imperio. l. 3. l. vbi absunt de tut. & cur. dat. ab his, & diximus supra. Et præterea secundum argumentationem prædictam posset concludi, dationem tutoris esse meri Imperii, quod omnino falsum est. Quarto perpenditur tex. l. 1. supra eod. quo loci Ulpianus inter causas misti Imperii, nempe dationem bon. possessionis, & mittere in possessionem, enumerat & dationem tutelæ, ut ergo æqualis fiat determinatio, iuxta reg. l. iam hoc iure de vulg. & pup. dicendum est dationem tutelæ esse misti Imperii. Respondet Alc. in d. l. 1. quod cum Ulpianus æquiperat dationem tutoris cum licentia dandi Iudicem, probat contrarium, nempe quod immò datio tutoris sit iurisdictionis, ex quo licentia dandi Iudicem iurisdictionis est, hac in l. in fi. Hęc interpretatio reiicienda est, quia alioquin repugnaret l. tuto §. tutoris, vbi Ulpianus negat dationem tutoris esse iurisdictionis. Respondetur itaque secundo. Sensum d. l. 1. esse dationem tutoris, si petatur à Prætore, expediri non virtute actionis, sed mero Iudicis officio, & ideo datio tutoris non exercet ur à Prætore eo nomine, quod sit iurisdictionis, sed quia ei specialiter, nominatimque fuit concessa. l. 1. tuto §. tutoris Quinto, & ultimo consideratur ratio hæc, eius naturæ est datio, cuius est, & resolutio. l. prout quisque de solut.

tut. Atqui resolutio tutelæ misti est Imperii, cum specialiter certis magistratibus sit concessa l. 1. §. damus de susp. tut. l. 1. §. suspecti ad turp. ergo & ipsa datio tutelæ est misti Imperij. Verùm respondet Alc. in d. l. 1. nu. 134. vers. non obstat sextum, quod tunc demum resolutio eius est naturæ, cuius est ipsa datio, quando iisdem sit modis. l. ab emptore de pact. & d. l. prout quisquã secus si alio modo fiat, & alios operetur effectus, sicuti contingit in casu nostro, vbi tutor remotus ob suspicionem efficitur infamis: requiritur ergo maior industria in remouendo, quam in dando tutore; cum in remotio-
 ne versetur famæ periculum, quæ vitæ æquiparatur l. iusta de man. vind. Versatur etiam periculum pupilli, ob cuius causam est diligentissimè animaduertendum, ne ex illa tutoris remotio-
 ne ei parentur insidiæ, iux. §. suspectus Inst. de susp. tut. Et præterea adiungit Alc. si ita argumentari liceret dicendum pariter esset, testamentarium tutorem dari à patre ex misto Imperio, quod omnino falsum est. Responderi etiam potest in remotio-
 ne tutoris versari iurisdictionem, & Imperium iurisdictionis versatur in cognoscendis iustis causis ab accusatore, seu actore propositis, atque ita inter contententes Iudex cognoscit, ac iudicat, quod iurisdictionis est proprium Imperium quoque versatur dum iubet magistratus tutorem, vt ab administratione desistat, quod nisi faciat, castigare eum poterit, quæ duo cessant in datione ipsa tutoris, sicuti supra diximus. Tertia fuit opinio eorum qui scripserunt dationem tutoris esse iurisdictionis, qua in opinione fuit Petr. Bellapert. quæ refert, & sequitur Iuuen. Vrsin. in hac l. in fi. Primo hoc argumento, magistratus municipales tutores dare possunt l. 3. & l. vbi ab sunt de tut. & cur. dat. ab his. l. Aemilius in prin. de adm. tut. & l. 2. §. si meri Ad S. C. Tert. Atqui magistratus municipales

pales exercere non possunt ea , quæ misti sunt Imperij. l. ea quæ ad municip. & l. 4. §. si fortè de damn. inf. ergo datio tutoris non est misti Imperij , sed iurisdictionis. Respondet Alc. in d. l. 1. nu. . quod immò magistratus municipales possunt exercere ea quæ sunt misti Imperij. Nec repugnat d. l. ea quæ , quia loquitur in casibus in quibus magis elucet Imperium, quam iurisdictionis . Quæ sanè interpretatio reiicienda est , cum verè loquatur ibi I. C. de causis misti imperij, sicuti exempla , quibus utitur, declarant , cum dixit magistratus illos municipales, non posse iubere cauere dare bon. possessionem , quæ misti sunt Imperij, vt hic, & suo loco dicemus. Secundo affertur tex. in l. pen. de off. Proc. & l. 1. de tut. & cur. dat. ab his , quibus in locis responsum est , legatos Proconsulis posse dare tutores , cum tamen legati illi , nec meri, nec misti imperii causas cognoscere , & diffinire possent, l. nequaquam §. vbi decretum, & l. solet in prin. de off. Proconsul. ergo dare tutorem est iurisdictionis. Verùm facile respondetur vt supra dixi , consequentiam non esse bonam cum dicimus , legatus Proconsulis potest dare tutorem, sed legatus caret mero , ac misto Imperio, ergo dare tutorem est iurisdictionis , qua legatus fungitur ; Nam dare tutorem permissum est, & ipsis legatis nominatim d. l. 1. de tut. & cur. dat. iuncta d. l. tuto. §. tutoris ; & si ergo legatus caret mero , & misto Imperio , non tamen sequitur dare tutorem esse iurisdictionis, sed potestatis . Tertio adducunt plura iura, in quibus scriptum est , magistratū pro sua iurisdictione, & secundum suam iurisdictionē dare tutores, vt in l. 3. in prin. de postul. l. 3. §. sed & si fortè iud. sol. l. 2. C. de off. eius qui vic. alt. ger. & apertius in §. sed hoc iure Inst. de attil. tut. ergo &c. Respondetur primo quod in prædictis locis iurisdictionis latè sumitur pro potestate, sicut su-

pra

pra diximus in prælud. Aliquando sumi, & sensus erit, quod magistratus dant tutorem; iuxta potestatem sibi à l. concessam. Respondetur secundo, illa verba pro sua iurisdictione, vel secundum suam iurisdictionem habere hunc sensum, ut referantur ad eos, & qui dantur tutores & quibus dantur, nempe quod magistratus dare debent tutores illos, qui sub sua iurisdictione sunt, non autem exteros l. 1. l. 3. l. Diuus Marcus, de tut. & cur. dat. ab his; ita & pupillis qui & sua inprovincia oriundi sunt, & ubi habent suas facultates l. vnica C. ubi pet. tut. vel saltē aliquam eorū maiorē partē: sic d. S. sed hoc iure explicauit ibidem Baldo un. & Bell. lib. 1. supp. iur. cap. 2. Est igitur concludendum veram esse primam illam sententiam, quod datio tutoris sit potestatis, quæ à S. C. & à Principibus multis concessa fuit nominatim, & primum Tribu- nis plebis anno 443. ab urbe condita M. Valerio, & P. Decio Cons. auctor est Theophil. in Inst. de Attil. tut. Deinde Prætoribus Vrbanis, ut idem auctor scribit: post modum Consulibus, quod à Claud. Cæs. factum fuisse testatur Suet. in Claud. cap. 23. Constituti deindē fuerunt ab Antonino Philosopho Prætores tutelares sicut memoriæ proditum est à Iulio Capitol. in vita ipsius Antonini, & ab Alex. ab Alex. lib. 2. dier. genial. c. 15. & à Cælio Rhodog. lib. 75. lect. antiq. c. 30. in fi. & tñ eadem potestas data fuit legatis Proconsulum, & Præsidium iuridici Alexandriæ, ac magistratibus municipalibus d. l. 3. & l. ubi absunt de tut. & cur. dat. ab his l. pen. de off. Proconsul. l. 2. de off. iurid. Alexan. & d. 9. sed hoc iure. Inst. de att. tut. Et ex his, &c.

Quæro

*Quero duodecimo. An remouere tutorem si
meri, vel misti Imperij?*

ET misti esse Imperij scripsit Bar. in l. cognitio in prin. de off. eius, & in l. 1. S. suspecti ad Turp. quem reliqui penè omnes sequuti sunt, & communem esse opinionem testatur Vallaf. hic num. 238. Idem scripsit Eguin. Baro Inst. de susp. tut. in prin. Idem Coraf. d. l. cognitio, Ea ratione primo vsus est Bart. quia off. Iudicis nobili expeditur ad priuatam vtilitatem; id quod misto Imperio conuenit, secundum misti Imperij definitionem ab ipso Bart. traditam. Verùm facilè responderetur quod cum vera non sit illa definitio misti Imperij, quam attulit Bart. non etiam est vera hæc argumentatio. Assertur secundo, quod cognitio suspecti tutoris, remotioque ipsa solum cognosci potest pro Tribunali à Præside l. 1. S. suspecti ad Turp. ergo est misti Imperij, alioquin, & ab inferioribus magistratibus municipalibus cognosci posset. Responderi potest argumentum non concludere, quia hac consideratione inspecta, dici posset esse et meri Imperij, postquam illius causæ non nisi à maioribus magistratibus cognosci, & definiti possunt. Tertio itaque & rectius dici potest suspecti tutoris postulationem, atque accusationem mistâ, quandâ naturam obtinere, sicuti de quærela inefficiosi testamenti scribunt glos. in l. Papinianus in prin. de inoff. testam. Cagn. in rubr. eod. tit. nu. 4. Nam & priuatam pupilli commodum, & vindictam publicam respicit: Et licet aliquando grauius, aliquando mitius puniatur l. 1. §. solent de off. Præs. vrb. & l. 1. S. suspecti ad Turp. non tamen eius natura immutatur. Cum itaque remotio ipsa ab administratione, respiciat

Ggg

causam

causam pecuniariam est, habeatque pœnam, & coercionem admittam, dicendum est misti esse Imperij. **Secunda** fuit opinio A bb. in cap. venerabili de off. deleg. qui existimauit hanc suspecti tutoris remotionem esse meri Imperij: Ea motus ratione, quod grauis tutori remoto infertur pœna, nempe infamiæ, & propterea non nisi à Præside cognosci potest d. l. i. §. suspecti ad Turp. Tertia fuit opinio Bar. in d. §. suspecti, quam & sequutus est. Niger in d. l. cognitio n. r. de off. eius: Distinguitaq; Bar. duos casus, primus est quâdo tutor remouetur propter dolum vt puniatur, hoc casu rectè procedit opinio Abb. vt scilicet hæc remotio sit meri Imperij, nam tunc solus Præses Prouinciæ cognoscit. d. §. suspecti. Et Romæ solus Præfectus vrbi l. i. §. solent de off. Præf. vrb. Secundus est casus quando tutor simpliciter remouetur ob solam pupilli vtilitatem, cum scilicet tutor non est idoneus administrare tutelam; nam tunc civiliter agitur, & propterea dicitur misti Imperij, & hoc casu procedit prima illa magis recepta opinio. Hæc distinctio non videtur retinenda, cum verum minimè sit civiliter agi posse in remotione suspecti tutoris, immò semper causa censetur criminalis l. i. §. i. de susp. tut. Nec iure aliquo cautum apparet quod ad tutoris remotionem civiliter agi possit; nã repugnat ratio illa Barr. quod in causa hac remotionis suspecti tutoris interuenire possit Procurator. l. non solum. §. vlt. de procur. cum tamen procurator in causis criminalibus non admittatur l. scruum quoque §. publicè eod. tit. Nam respondetur quod immò & multis in causis procurator admittitur in causis criminalibus sicut quando pro illo crimine indicitur pœna vsque ad relegationem, vt tradunt multi congesti à Menoch. de arb. iud. lib. i. quæst. 80. nu. 86. Non etiam vera est ratio perpensa à Barr. sic agi poss: ad tutoris remotionem, vt

nil

nil aliud quis petat, nisi priuatum cōmodū, & vtilitatem pupilli, atq; ita ciuile videatur omnino negotium. Nam respondetur quod etiam si proponens quærelam remotionis tutoris expressè profiteatur, nolle tutorem infamem fieri; nihil agit, sed infamia omnino sequitur. l. 2. de susp. tut. Immodò nec Iudex ipse efficere id potest, cum facti quidem quæritio, in potestate iudicantis sit, iuris verò auctoritas in potestate legis l. 1. S. 1. ad Turp. & l. ordine ad municip. Remouendi autem suspectos tutores potestatem habent permulti, si à lege ipso iure fit, iuxta l. cum qui C. de susp. tut. Conceditur etiam legato Proconsulis l. 1. S. damus de susp. tut. & Inst. eod. tit. in prin. Si verò fit remotio mediante sententia, hanc faciunt solum Præses in prouincia, & Præf. vrbis Romæ d. l. 1. S. solent de off. Præf. vrb. & l. 1. S. suspecti ad Turp. vbi Bart. sic declarat, Coras. in d. l. cognitio in princ.

Quero decimo tertio. An legitimatio per rescriptum sit iurisdictionis, vel misti Imperij, vel potius potestatis?

PRima fuit opinio eorum qui scripserunt esse misti Imperij. Hac in opinione fuerunt Bart. hic nu. 17. & Purp. nu. 29. Alc. 186. visus est idem sentire, idem scripsit Bal. in l. gesta C. de re iud. & motus est Bart. ex text. illud ibi asserre Imperio, & S. pen. ibi Imperatoris magnificentia, in authen. quib. mod. nat. eff. sui, qui non prebat ut inferius dicemus. Secunda fuit opinio Abb. in c. per venerabilem qui fil. sint leg. quod legitimare per rescriptum sit simplicis iurisdictionis. Est sanè voluntariæ iurisdictionis sicut adoptio, & emancipatio à quibus licet argumentari, ut explicat Bart. l. vlt. C. de emanc. lib. Ve-

rùm reiicienda est hæc opinio cum iure cautum non reperiatur, quod hæc legitimatio sit simplicis iurisdictionis, & de adoptione, seu arrogatione, & emancipatione dictum est; intelligitur esse iurisdictionis voluntariæ, idest potestatis, sumpto nomine iurisdictionis in lata significatione, vt diximus in præludijs. Tertia itaque fuit opinio eorum qui censuerunt, & rectè quidem, hanc legitimationem esse solius potestatis, & facultatis, ita Longouall. hic num. 140. & Coraf. 33. idem scripsit Cagn. l. vlt. nu. 26. eod. tit. Et primò affertur ratio, quia in legitimatione nulla adest coercitio corporis, non ergo est meri Imperij; Non etiam adest contentio in iudicio, ergo non est simplicis iurisdictionis, ac per consequens non est etiam missi Imperij, ergo solius potestatis. Præterea, & secundo accedit quod Comitibus Palatinis cõpetit hæc legitimandi facultas, & id possunt quod ipsemet Princeps, vt tradunt omnes in l. Gallus. §. & quid si tantum, de lib. & post. Soc. Sen. conf. 63. nu. 2. lib. 3. & alios refert Men. conf. 20. nu. 14. lib. 1. Et tamen certum est hos Comites Palatinos carere iurisdictione, & Imperio. Rursus, & tertio affertur tex. in d. §. illud, & §. pen. auth. quibus mod. nat. eff. sui, in d. §. illud sancitum est, quod pater qui vult filium naturalem legitimum facere, offerre debet preces Imperio, idest Principi, sicut melius in Cod. Haloand. Nouell. 89. §. sed & illud, legitur, maiestati imperatoris, significans hanc esse potestatem reseruatam ipsi Principi, qui pro sua voluntate, & munificentia facit: sicuti liberalitatem, & munificentiam Imperialem appellat tex. in d. §. pen. Atqui ita hic nulla versatur iurdictio, quæ posita est in adiudicando vnique quod suum est, sicut dicit ipsa iustitia distributiva.

Quero

Quero decimo quarto. An cause appellationum sint misti Imperij, vel iurisdictionis.

HAc in disputatione considerandi sunt duo casus, qui in causis appellationum solent confici, vnus est ipsius actus appellandi, & admittendi appellationem Alter est cognitionis, atque ita prosecutionis, diffinitionisque appellationis. Ille primus actus qui fit à parte appellante a sententia contra se lata, respectu ipsius appellantis est manifestum non esse nec misti Imperij, nec iurisdictionis, cum sit actus personæ priuatæ. Actus verò qui fit ab ipso Iudice admittente appellationem, non est misti Imperij, cum nullâ contineat coercitionem, sed est simplicis iurisdictionis, cum solum cognoscat, an sit admittenda, vel non appellatio, & aliquando eam admittit, & aliquando reuicit. Qua ex re intelligimus minus rectè sensisse Bologn. hic nu. 101. qui existimauit hunc actum esse misti Imperij. Et eo magis huius opinio reicienda est, quia & ipse consentit cum Comenssi, de qua statim dicemus, quod vbi causa principalis est simplicis iurisdictionis, ita quoque fit ipsa cognitio appellationis. Et tamen vult Bologn. absolutè hunc actum admissionis appellationis esse misti Imperij. De secundo actu appellationis dicendum nunc est, nempe an cognitio causæ appellationis. sit misti Imperij, vel iurisdictionis. Et dicendum est quod si causa principalis fuit misti Imperij, vt puta, si appellatum est à sententia de danda bon. possessione, quam certo scimus esse misti Imperij, vt hic, ipsa causa appellationis erit pariter misti Imperij, Ita è contra si causa principalis est meri Imperij, vel simplicis iurisdictionis, sic etiam erit ipsa causa appellationis. Hanc sententiam quæ mihi summo opere
pla-

placet, probarunt Com. l. 1. §. solet quan. app. fir. & ibidem Ang. & Aret. & Castr. in l. ult. C. de ped. iud. Socca. l. 1. nu. 89. quis, & à quo app. las. hic nu. 29. in fin. & prius Caccialup. nu. 60. deinde Bol. nu. 101. vers. si verò consideratur. His accedit Præpos. in rubr. extra de app. col. 17. Prima ea ratione adducti sunt, quod appellatio non mutat naturam causæ principalis, si ergo causa principalis erit simplicis iurisdictionis, ira & appellatio. Illud antecedens quod scilicet non mutetur natura probatur in l. cū quid; iud. sol. vbi fideiussor qui promittit in primâ instantia tenetur & in causa appellationis si fideiussor pro eo quod fuisset indicatum à Iudice primo, & suo successore; ad quod non teneretur si causa esset diuersa. Idem apertius probat tex. l. 1. an per alium causa app. agi poss. quo loci manifestè respondit Vlpianus quod causæ appellationis agi possunt per procuratorem, quando & in prima instantia per eum tractari potuerunt, & ibi Ang. scriptum reliquit, quod si causa principalis est summaria, ita quoque summaria est causa appellationis, & Ang. sequutus est Fel. in cap. cum te primo not. de off. del. Consert. l. inuitus. C. de procur. vbi Doct. præsertim las. col. 2. scribunt quod generalis procurator causæ, tenetur prosequi appellationem, cum sit eadem causa. Secundo accedit quod magistratus municipales non possunt ea exercere quæ sunt misti Imperii. l. 4. §. si fortè de damn. inf. l. ea quæ ad munic. & tamè possunt cognoscere causas appellationum cum appellatum fuerit à sententiis Iudicum à se datorum. l. 1. & ult. quis & à quo app. quæ iura locum habent etiam in magistratibus municipalibus cum generaliter loquantur, & magistratus illi appellentur qui Iudices dederunt, vel iurisdictionem mandarunt, quod & municipalibus conuenit. Nunc superest vt diluamus, & confutemus rationes, & argumenta eorum qui

qui opinati sunt causas appellationum esse semper misti Imperii, quæ sanè in opinione fuerunt Bart. l. 1. §. solent col. 1. quando app. sit Ang. in l. & quia in fi. hoc tit. Alex. in hac l. nu. 33. qui eiusdem opinionis recenset Bald. in rub. extra de off. del. & hanc quoque probauit Purp. hic nu. 308. Primo ea ratione moti sunt, quia hæ causæ expediuntur off. Iudicis nobili ad priuatam utilitatem, quod misto conuenit Imperio, secundum definitionem misti Imperii à Bar. traditam: quæ sanè ratio non viget, cum, & iã sæpius diximus, q̄ definitio illa vera non sit. Secundo adducitur, quod causæ appellationum iure ciuili inspecto delegari non possunt glo. in l. eos C. de app. & si secundum ius Pont. delegari possunt, vt glo. inquit in d. cap. super quæstionum §. intentionis de off. del. ergo causæ appellationum sunt misti Imperii, quæ delegari non possunt. Verùm respondetur quod possunt delegari etiam secundum ius Cæsar. sicuti probari creditur in authent. ad hæc. C. de iud. secundum glo. interpretationem, cum ait Iudicem appellationis posse quidem totam ipsam causam appellationis delegare, partem verò illius nō, & ibi aliqui eã recipiunt. Quæ interpretatio mihi non placet. Idem etiam probatur in l. præcipimus. §. huic saluberrimæ. C. de app. vbi constitutum est, quod causæ appellationis deuoluuntur ad Præfectum prætorij, qui aliis Iudicibus cognoscendas delegare potest. Nec dicendum est d. §. huic saluberrimæ loqui in Principe, quasi quod in inferioribus magistratibus diuersum sit: nam respondetur quod ex quo non apparet Principem specialiter id ex sua persona velle cognoscere dicitur voluisse vti iure communi ordinario iuxta l. digna vox. C. de legib. Et præterea cum hoc sit clarum iure Pont. cap. interposita §. illud de app. Idem est dicendum in iure Cæsareo, cum in dubiis lex Ciuilis non dedigne.

dignetur imitari sacros Canones cap. 1. de oper. no. nūc. Tertio affertur argumētatio hęc, restitutio in integrum, & appellatio æquiparantur. l. præfeci de minor. Atqui restitutio misti est Imperii. l. ea quæ ad munic. ergo & appellatio. Sed faciliè responderetur, quod & si in aliquibus à pari procedant d. l. præfeci, non tamen in omnibus facta est æquiparatio, ita quod sumi debeat argumētum de vna ad aliam, iuxta tradita ab omnibus in cap. translato de Constit. vbi Dec. & tradunt Alexan. l. si quis maior nu. 10. C. de transf. & las. in l. 2. nu. 19. de iur. iur. concedimus igitur à pari procedere quo ad effectum impediendi iudicatum d. l. præfeci, & l. 1. C. si adu. rem iud. quemadmodum etiam dicimus de supplicatione, quæ iudicatum suspendit, & rescindit sicut ipsa appellatio authent. quæ supplicatio. C. de precib. Imper. off. Non tamen hinc sequitur, vt appellationis cognitio sit misti Imperii, vt fortè sunt restitutio & supplicatio, de quibus suis locis dicemus. Quarto, & vltimo affertur hęc ratio quod quando lata est sententia, & si causa sui natura est iurisdictionis, attamen assumit postea auctoritatem sententiæ, de cuius correctione deinde agitur: quæ sanè correctio adeo est in cōsideratione, vt ob illam non possit appellari nisi ad superiorē l. præcipimus. C. de app. & §. vlt. auth. de app. Verùm faciliè responderetur quod & si in appellatione tractatur de correctione sententiæ, non tamen mutatur natura ipsius causæ principalis, vt demonstrauius. Diffiniri etiam hic potest, & illa iuris q. quæ huic nostræ affinis est, An causæ nullitatis sententiarum sint misti Imperii, vel iurisdictionis? Et esse misti Imperii scripserunt multi commemorati à las. hic nu. 30. Purp. 309. & Bol. 102. qui asseruerūt hanc esse cōnē opinionem. Ego rñ existimo, vt paucis dicam, quid sentiā, veriore esse opinionem illam quam sentit las. nu.

30. in fi. cum dixit esse distinguendum, vt dictum fuit supra de causis appellationū hoc est quod si causa principalis est nisi Imperii, ita etiam nisi Imperii erit causa nullitatis, sin verò causa principalis est iurisdictionis, ita etiam iurisdictionis erit causa nullitatis. Ea est solida huius sententiæ ratio, quod nullitas à pari procedit cum ipsa appellatione immò dicitur quædam appellatio; nam in appellatione inest quodammodo nullitas. l. quædam mulier fam. et c. l. Carmelia Pia de iur. patr. & tradunt Alex. in l. 4. S. condemnatum nu. 14. de re iud. & ibidem Rip. num. 26. cum dicunt nullitatis exceptionem, ita impedire executionem sententiæ, sicut impedit appellatio. Hinc fit qui sicuti attenda appellatione pendente reuocantur tot. tit. nil in nou. app. pend. ita pendente causa nullitatis, vt scribunt Bar. in l. 1. col. C. de secundum tab. & ibi Ias. nu. 1. Hinc. Abb. in cap. dilecto num. 8. de app. & ibidem Franc. nu. 23. & apertius Bald. in l. ab executione num. 13. C. quor. app. non recip. quem sequutus est Aret. conf. 75. col. vlt. vers. praterea, scripserunt nullitatem dici, & nominari posse appellationem. Idem sentit Bar. in l. 1. nu. 11. C. quan. prou non est nec. quemadmodum ergo appellatio non mutat, vt supra diximus, naturam causæ principalis, ita nec ipsa nullitas.

Quæro decimo quinto. An recognitio sententiæ ex supplicatione sit nisi Imperij, vel iurisdictionis, vel potestatis?

VNA fuit opinio eorum qui scripserunt esse nisi Imperij, qua quidem in opinione fuerunt Bar. hic nu. 8. & alij commemorati, & sequuti à Curt. Iun. num. 106. Vallal. 229. Purp. 301. Alc. 198. & eandem opin.

H h h

pro-

probauit idem Caccialup. num. 54. Et ea ratione adducti sunt, quod soli Principi conceditur recognoscere sententiam, ex supplicatione authent. quæ supplicatio C. de precibus imp. off. Immò nec Præf. prætorio, tamen si supremum obtineat magistratum, recognoscit sententiam ex supplicatione; ne contingat eum esse Iudicem suæ causæ, aduersus tex. l. qui iurisdictioni infra eod. & l. i. C. ne quis in sua caus. sib. ius dic. Libellus quidem supplicationis porrigitur Præf. prætorio, ne à se laram, vel ab alio sententiam executioni demandet, sed recognitio ipsa à solo Principe fit. l. i. C. de sent. Præf. prætor. sic etiam intelligendus est tex. l. si quis aduersus. C. de precibus imp. off. Et ideo in d. authent. quæ supplicatio solum agitur, de libello offerendo ipsi Præf. prætor. sicuti etiam eius Consiliariis, seu Assessoribus offerri potest, ut ibi, & apertius in Nouell. 119. ut donatio propter nuptias S. aliud ad hæc, ex qua desumpta fuit d. authent. quæ supplicatio. Verùm ratio hæc non concludit, cum non sit bona consequentia, recognitio sententiæ ex supplicatione est reseruata Principi, ergo est misti Imperij; Nam videmus l. condendæ facultatem, esse Principi reseruata l. ult. C. de legib. & tamen non est misti Imperij, sed solius potestatis, ut diximus supra quæst. 1. Secunda est opinio, quod recognitio hæc sit simplicis iurisdictionis quam quidem defendi fortè posse scribit Alc. hic num. 198. Primo ea ratione quod sicut appellatio succedit loco causæ principalis, & illius naturam non immutat. l. cum apud iud. sol. l. i. an per al. cau. app. ita etiam supplicatio appellationis loco subrogatur d. l. si quis aduersus. C. de Præc. imp. off. Cum autem subrogatum sapiat naturam eius, in cuius locum subrogatur l. eum qui S. qui iniuriarum si quis caut. dicendum est recognitionem esse eiusdem naturæ cuius fuit causa appellatio.

lationis. Atqui causa appellationis potest esse simplicis iurisdictionis, ergo & recognitio hæc. Verùm responderet Alc. loco præcitato, in hac iurisdictionum materia, non semper subrogatum sapere naturam eius, in cuius locum subrogatur, vt docuit Abb. in cap. super quæstionum §. si verò de off. del. ex illo tex. Et post Alc. in cap. quia nu. 6. de iud. Menoch. de arb. iud. lib. 1. quæst. 54 num. 32. Præterea responderi potest, argumentum non concludere, causa reductionis esse simplicis iurisdictionis, ergo vel iurisdictionis, vel misti Imperij, vel etiam meri, sicuti est ipsa causa principalis, & quemadmodum de ipsa appellatione diximus: Tertia est opinio quam præter alios in medium nunc profero, vt distinguamus duos casus, sicuti duo sunt actus in ipsa recognitione ex supplicatione. Primus est actus, atq; ita casus, quando ipse Princeps accepto libello supplicationi admittit, atque ita concedit reuisionem, recognitionemque sententiæ. Hic actus non est nec iurisdictionis, nec Imperij; sed potestatis, cum sit gratia quædam & liberalitas Principis, & quid ipsi Principi tantum permissum d. l. 1. C. de sēt. Præf. prætor. Secundus est actus ipse reuisionis, & recognitionis hic est vel iurisdictionis, vel misti Imperij, sicuti est ipsa causa principalis. Ea est ratio quia etsi multis hæc recognitio, seu reuisio, quantum ad suos effectus respectu initii differat ab appellatione, vt declarat Iaf. in l. si quis aduers. C. de precib. imp. off. & alij commemorati à Menoch. lib. 1. de arb. iud. quæst. 70. nu. 23. vt est illa differentia quod appellatio suspendit executionem sententiæ, recursus verò, seu reuisio non suspendit; attamen quantum sit ad ipsius recognitionis processum & similia illa reuisio recognitionis regulariter secundum terminos appellationis, vt tradit glo. not. in d. l. 1. C. de sent. Præf. præc. quam singularem dixerunt Marsil. sing. 88. statutū,

&c. & alij à Menoch. relati d. quæit. 70. num. 27. Non enim reuissio immutat naturam ipsius causæ principalis, sed solum efficit, vt hic reuissor de ea cognoscat, & iudicet, sicuti cognoscere, & iudicare debuit ille primus, vel secundus Iudex. Quemadmodum ergo appellatio est misti Imperij, vel iurisdictionis, quando causa principalis ita fuit, sic & hæc ipsa recognitio ex supplicatione.

Quæro decimo sexto. An restituere in integrum sit misti Imperij, vel iurisdictionis.

ET esse misti Imperij affirmarunt Bart. hic num. 19. Dec. 56. Cur. Iun. 109. Sap. 51. Vallaf. 230. Coraf. 30. & Bol. 96. idem scripsit Lorior. de iurisd. & imp. axiom. 29. in fin. & horum sententia mihi pariter probatur. Primo assertur l. ea quæ in si. ad munic. quo loci respondet Paul. magistratus municipales non posse facere ea quæ sunt magis Imperij, quam iurisdictionis, atque ita quæ misti Imperij sunt, sicuti interpretes omnes exponunt. Afferit exemplum Vlpianus vt restituere in integrum; & fortè ea est ratio, quod restitutio hæc non conceditur nisi causa cognita. l. in causæ la prima §. causa cognita de minor. Ea autem quæ causæ cognitionem desiderant, magistratibus municipalibus concessa non sunt; sed Prætori reseruantur l. 4. si fortè de damn. inf. Hinc I. C. in l. vbiunque de reg. iur. respondit, quod vbiunque causæ cognitio requiritur, ibi Prætor desideratur, & Vlpianus in l. 4. §. causa cognita de bon. poss. & l. 2. §. dies si quis ordo. semper respondit ea quæ causæ cognitionem postulant, Prætozem pro tribunali cognoscere. Hoc itaque responsum l. ea quæ satis probat sententiam hanc. Nec obstat consideratio Longouall. hic num.

num. 126. cum dixit in d. l. ea quæ, non afferri exemplum illud restitutionis in integrum pro exemplo missi Imperij, sed veluti quid magistratui municipali minime competens. Nec finis illius responsi coheret principio; ut principium cum ipso fine coniungatur, sed sunt separata, cum interposita sit clausula complectens multa, quæ ad magistratum municipalem non pertinent; Nō inquam obstat hæc consideratio, quandoquidem finis pendet à capite, & illi omnino coheret; nam postquam Paulus generalem quandam sententiam proposuit, quæ dixit magistratibus municipalibus concessa non esse quæ sunt meri Imperij, quam iurisdictionis, subiunxit declarando quæ ea essent, quæ his magistratibus permessa non sunt: quam declarationem si non subiunxisset obscuram, & confusam omnino reliquisset generalem illam sententiam. Contra iam opinionem quod sit restitutio in integrum iurisdictionis probavit Longouall. hic nu. 128 Primo ea ratione motus, quod missi Imperij causæ modicam in se habent coercitionem l. 1. S. ult. & l. ult. de off. eius, sed in concedenda restitutione nulla intercedit coercitio, cum amissa tantum actio restituatur. l. ult. C. & quib. caus. mai. ergo restitutio hæc non est missi Imperij, sed iurisdictionis. Respondet Loriot d. axiom. 29. in fin. fieri posse quod missi sit Imperij, & tamen nulla adsit coercitio, cum Imperium coercitionem non significet l. quod iussit de re iud. & modica coercitio, ait ille, missum Imperium nō est, sed Imperij species l. iubere cauere infra eod. Quæ responsio recipienda non est, cum verè Imperium in coercitione positum sit. l. soler de off. Proc. l. nostra, & suo loco diximus Responderi melius potest, quod immò in hac in integrum restitutione coercitio considerari potest, nam coercitione opus est, quando minor sua iurisdictione priuatus

uatus restituitur inuito , & reluctantè possessore, qui de possessione non vult recedere , iuxt. d. l. ea quæ in vlt. verbis ad munic. quod scripserunt Cur. Iun. hic nu. 109. & Bol. 96. Secundo huic opinioni suffragari videtur tex. l. in causæ la seconda §. vlt. de min. quo in loco respondit Præfectum vrbi , & cæteros magistratus pro sua iurisdictione in integrum restituere . Verùm respondetur illa verba pro sua iurisdictione debere exponi , idest pro sua potestate, quemadmodum diximus supra quæst. 11. sumi in l. 3. in prin. de postul. & l. 3. §. sed & si fortè iud. sol. & in §. sed hoc iure Inst. de attil. tur. quibus in locis scriptum est, magistratus pro sua iurisdictione dare tutores, sumitur ibi iurisdictione pro potestate. Præterea & secundo interpretari possunt hæc verba, pro sua iurisdictione, vt referantur ad eos, quibus conceditur restitutio , & contra quos datur , vt sit sensus quod magistratus restitutionem concedunt illis, & contra illos, qui sub sua iurisdictione sunt, non autem alijs, vel contra alios. Tercio Fulciri videtur hæc opinio ex text. l. vlt. in fin. C. vbi & ap. quem , vbi causæ restitutionis in integrum potest delegari, quod alioquin permixtum non esset, si misti esset Imperij, cum illæ delegari nequeant . Et rursus diffinit eo loci Iustinianus restitutionem hanc posse peti apud quoscunque Iudices , & ibi excipiuntur arbitri , & reliqui , qui solam notionem habent . Est ergo restitutio hæc iurisdictionis simplicis alioquin non omnis Iudex eam concedere posset. Respondetur falsum videri quod dictum est causas misti Imperij delegari non posse , Verius enim creditur posse , sicut docuit Longouall. hic nu. 146. Et dicemus suo loco . Non etiam obstat restitutionem posse peti apud quoscunque Iudices , quia responderetur intelligi de Iudicibus, qui iurisdictionem obtinent, quæ quidem iurisdictione intelligitur lato sumpto vocabulo

lo, vt significet mistum Imperium, vt conueniat cum d.l. ea quæ in fi. ad munic. Quarto, & vltimo affertur text. cap. causa de in integr. rest. vbi manifestè habetur, causam restitutionis in integrum coram delegatis tractari posse, siue delegatio specialis, siue generalis facta fuerit. Est ergo restitutio hæc simplicis iurisdictionis, alioquin delegari non potuisset. Cæterū respondet Longouall. hic nu. 130. Pont. Max. eo in loco errasse cum dixit causam restitutionis posse tractari coram delegatis; Est sanè error, cum repugnet d.l. ea quæ, & alia supra commemorata. Et error comprobatur ex eo, quod eodem in loco dixit Pont. arbitros posse restituere cum tamen hoc omnino falsum sit l. vlt. C. vbi & ap. qu. Et hoc mirum videri non debet, nam & alias sæpè errasse Pontifices in eorum Constitutionibus videmus, sicuti errores aliquos detexit Alc. lib. 2. dispunct. cap. 23. & 24. & accedit error ille, de quo in cap. 2. 16. quæst. 1. cum dixit Monachos esse dictos quasi singulares, cum tamen verius sit dici Monachos græcè, quod latinè sonat solitarios. Quo circa per sæpè dicere solebat Cyn. noster transeat cum cæteris erroribus Canonistarum: qua de re apud Bar. in l. 1. §. 1. de requir. reis. var. q. 109. col. 3. & Vigl. in §. sed prædicta omnia in fin. Inst. de testam. Sed responsio hæc recipienda non est, cum affirmare non debeamus errasse Pontificem quid enim prohibet quin dicere possimus Iuricons. errasse, & ipsum Iustinianum, nam & alios eos errasse perspicimus, sicuti Iuriconsultorum aliquot errores detexerunt Accur. in l. filiusfam. §. Diui de leg. 1. Bald. in l. vlt. §. sed cum in secundam in fi. C. de furt. & copiosè Tiraq. de nobilit. cap. 31. nu. 535. Gomez. in §. fuerat col. 1. Inst. de act. Responderetur itaque secundo mirum non esse quod statuerit Pont. in d. cap. causam, restitutionem posse tractari coram delegatis, cum iure ipso

ipso Pontifice clarum sit causas misti Imperii sine controuersia delegari posse cap.vlt. de off. ord. & cap. licet de off. vic. in 6. & supra suo loco dicemus.

Quero decimo septimo. An mittere in possessionem ex secundo decreto sit misti Imperij?

HAC in re tres sunt opiniones. Prima quod misti Imperii sit, ita Bar. hic nu. 19. Dec. nu. 55. Purpur. 313. Longuall. 120. Coras. 30. & Bol. 96. Idem affirmarunt Dec. in l. i. i. ubere num. 3. & Coras. in fin. inf. a eod. & Eguin. Baro in comment. de iurisd. pag. 42. Primo adducitur text. l. ea quæ ad municip. cuius verba hæc sunt, Ea quæ magis Imperii sunt quam iurisdictionis magistratus municipalis facere nō pōt. Magistratibus municipalibus nō permittitur in integrū restituere aut bona rei seruandæ causa iubere possidere, &c. ecce ergo quod mittere in possessionem est magis Imperii, sicque misti, quam iurisdictionis. Sed respondet Dec. hic nu. 56. quod in d. l. ea quæ non loquitur de missione in possessionem ex secundo decreto, cum ibi agatur de missione in possessionem causa rei seruandæ, quæ summariam causæ cognitionem exigit, & ob id potest delegari l. 4. §. vt bono um de off. eius. Quæ sanè responsio si vera est, magis confirmat argumentum, nam si missio illa in possessionem, quæ causa rei seruandæ conceditur, misti est Imperij d. l. ea quæ secundum Dec. explanationem, multo magis misti esse debet Imperii illa missio quæ fit ex secundo decreto quæ quidem possessio vera, immò & dominium aliquando transtertur, vt d. clarant Barr. & reliqui in l. si finita §. Iulianus de damn. inf. & Menoch. de arb. iud. lib. 2. cas. 6. Secundo affertur text. l. iubere infra eod. iubere

re cauere, inquit, & in possessionem mittere, Imperii magis esse, quam iurisdictionis. Hic tex. à fortiori probare videtur hanc opinionem, nam loquitur de missione in possessionem ex primo decreto, iubere verò possidere est ex secundo decreto l. si finita §. si ante §. non autem statim §. si quis autem, & §. seq. de damn. inf. & §. si de vectigalibus, quibus in locis Vlpianus differentiam constituit inter mittere in possessionem, & iubere possidere: nam mittere in possessionem dicitur cum primum decretum interponit, iubet verò possidere cum secundum adhibet quemadmodum illis in locis glos. exponit. Et missus in possessionem non efficitur dominus, nec possessor. Iustus verò possidere, verè dominus, & possessor efficitur; si ergo missio in possessionem ex primo decreto est missio Imperij, multo magis, & illa missio ex secundo decreto. Tertio affertur text. l. 4. §. si fortè de damn. infe. vbi, si dureretur, idest differatur ab eo non caueri, qui cauere iustus est à solo Prætorè, vel Præside, non autem à Duumviris, actor in possessionem mittitur causa cognita: Hoc intelligitur cum de secundo decreto agitur; & d. §. si fortè loqui de secundo decreto probatur, quia dominus ille de sua possessione decidit; quod contingit in secundo decreto l. si finita §. si quis fortè cum §. seq. eod. tit. Cum etgo solus Prætor mittat in possessionem ex secundo decreto, dicitur illa missio in possessionem missio Imperij, alioquin à cæteris municipalibus, idest Duumviris, qui iurisdictionem obtinent. l. 1. si quis ius dic. fieri posset. Secunda fuit opinio Goueani in d. l. iubere, & lib. 1. de iurisd. pag. 10. mittere in possessionem esse simplicis iurisdictionis, & motus est ex l. 1. de damn. inf. ibi cum res damni infecti celeritatem desiderat, & periculosa dilatio Prætori videtur, præter missionem ipsam in possessionem alteri delegat, est ergo

missio hæc iurisdictionis, alioquin non posset delegari. Sed responderetur t ex illum potius contrarium probare, dum vult Prætozem ex causa tantum, nempe ob celeritatem posse delegare, quod arguit esse misti Imperij, alioquin si esset iurisdictionis liberè posset delegare. Et dum ibi dicitur Prætozem reseruare iurisdictionem sumitur ibi latè iurisdictionis, pro ipso misto Imperio, sicuti etiam sumitur in l. Prætor ait. §. de eo opere de damn. inf. Tertia fuit opinio Rob. Aurel. lib. 4. sent. iur. cap. 22 qui dixit mittere in possessionem ex secundo decreto non esse Imperij misti; nec iurisdictionis, sed decreti, quo quidem in decreto aliquod extat Imperium instar animaduersionis, quæ in gladio posita est. l. solet de off. Procons. & hic, & ob id dicitur esse Imperii magis, quam iurisdictionis. Cæterum opinio hæc iure minimè probatur, nõ enim apud Iurecons. vel bonos auctores scriptum legi, decretum esse tertium genus potestatis, vt sit species distincta à iurisdictione, immo & Imperio, & aliquando pro ipsamet iurisdictione sumitur, vt in l. Prætor ait §. de eo opere de damn. inf. vbi I. C. iurisdictionem appellat decretum, atque ita his omnibus abutitur. Et præterea si vera esset hæc distinctio, malè Vlpianus hic partitus esset iurisdictionem, & Imperium, & Imperium ipsum in merum, & mistum, quandoquidem omisisset hoc decretum quòd non est dicendum.

Quæro decimo octauo. An mittere in possessionem ex constitutione l. ult. C. de edict.

*Diu. Adr. toll. sit misti Imperij,
vel iurisdictionis?*

H Anc quætionem explanauit Menoch. in tract. de adip. poss. remed. 4. q. 53. quo in loco duos casus con-

constituit. Primus est quando nullus extat contradictor, qui impedire velit hæredem illum scriptum in testamento, mitti in possessionem: quo in casu recepta est Doct. opinio, missionem illam esse missi Imperii, ita Bart. in d. l. ult. nu. 13. Iaf. nu. 16. Dec. nu. 31. & Cur. Jun. 88. cæteros præterea. Ea vsi sunt ratione, quod missio hæc expeditur officio Iudicis nobili ad priuatam utilitatem, ergo missi est Imperii, iuxta eius Imperii definitionem à Bar. hic traditam. Sed non est ratio hæc satis solida, quia definitio illa Bar. ab omnibus ferè reicitur, vt loco suo diximus. Rectius itaque dici potest, quod hæres missus in possessionem ex remedio illius l. ult. verè possessor efficitur, sicuti ibi omnes tradunt; sed iubere possidere missi est Imperii, i. iubere infra eod. ergo missio hæc missi est Imperii, & ita diximus superiori quæst. de missione ex secundo decreto. Secundus est casus quæ extat contradictor, qui impedire nititur hæredem mitti in possessionem ex remedio d. l. ult. hoc in casu missio hæc nõ videtur esse missi Imperii, quandoquidem à quolibet magistratu municipali fieri posse creditur, ita Bart. d. l. ult. num. 13. & ibidem Iacobin. nu. 22. Ea ratione moti, quod missio hæc iure actionis, non autem officio Iudicis nobili conceditur, ob id missi Imperii non est, sed iurisdictionis, non mirum si possunt magistratus municipales hanc missionem facere l. ea quæ ad munic. Hanc rationem reiiciunt Corn. ibidem nu. 10. & Zucch. nu. 274. quia recepta magis est sententia aduersus Bart. missionem hanc existente contradictore concedi officio Iudicis nobili. Cæterum siue Bart. siue aliorum rationem probamus, non inde sequitur quod missio hæc sit iurisdictionis, vel missi Imperii, sicuti ex iam explicatis facile est intelligere. Secunda ratione vsus est Zucch. ibi num. 274. missionem hanc celeritatem desiderare, vt scriptum

est in d.l. vlt. & in l. vlt. ff. de app. & in l. quisquis C. quor. app. non rec. illæ autem quæ requirunt celeritatem, à magistratibus municipalibus expediri possunt l. 1. de damn. inf. & tradit post alios Dec. in l. iubere nu. 14. infra eod. Verùm nec ratio hæc concludit, nam si vera esset, idem dicendum foret, & superiori casu. Verùm existimaue- rim hanc missionem in possessionem existente aliquo contradicatore, esse misti Imperii; cum hinc exerceri magis possit Imperium, quàm superiori casu; nam hic extat quem coercere possit Prætor, superiori verò non, Et præterea hæc missio dici debet magis esse misti Imperii, quam illa de qua superiori casu diximus.

Quæro decimo nono. An dare bon. possessionem sit misti Imperij, vel iurisdictionis?

DVO casus distinguendi sunt secundum duo tempora, antiquum, & nouum, quibus diuersimodè dari consuevit bon. possess. Secundum tempus antiquum bon. possessio sollemniter ex decreto Prætoris peti, & dari consuevit, iuxta l. ventre de acq. her. l. si ex duobus §. vlt. ff. de bon. poss. con. tab. & l. vlt. §. nos itaque C. de cur. fur. & post alios scribit Dec. in l. vlt. C. qui adm. nu. 5. Hodie verò non requiritur decretum, vel alia sollemnitas in petenda, & decernenda hac bon. possessione, si- uti crebrius nostri affirmarunt, teste Dec. in d. l. vlt. nu. 1. & nouissimè hæc defendūt sententiã Petr. Stella in re- ver. l. nequicquam §. vbi decretum nu. 28. de off. Proc. & bell. lib. 4. supput. c. 1. & si dissentiant multi, inter quos Mc. in l. 1. nu. 22. supra eod. & lib. 2. parad. cap. 13. Est ergo primus casus quando consideratur datio bon. pos- sessionis secundum tempus antiquum, quo requireba-
tur

tur sollempnitas decreti, hoc casu recepta est Doct. opinio dare bon. possessionem esse misti Imperij, ita Bar. hic nu. 20. vt eum ibi declarat Vallas nu. 23 1. & communem testatur Alc. nu. 25. Eandem probarunt Eguin. Baro hic, & Coras. nu. 27. Duaren. lib. 1. disp. ann. cap. 53. & Charond. de iurisd. & imp. num. 22. Primo adducitur text. iste ibi quod in dāda bon. possessione consistit, Nec huic repugnat lectio Gouean. qui existimauit ita esse legendum, Mistum Imperium est cui iurisdictio inest. deinde incēptiuè subdat Vlpianus Quod in danda bon. possessione consistit; iurisdictio est: nam huic lectioni obstant omnes Codices in quibus legitur, mistum Imperium est cui iurisdictio inest, quod in danda possessione consistit. Præterea si Goueani interpretatio probaretur, supplenda essent aliqua verba, vt puta, mistum Imperium est cui iurisdictio inest, quod in danda bon. possessione consistit iurisdictio est; Est etiam Iudicis dandi licentia, sicque opus esset supplere duo illa verba, est et; Quæ tamen suppletio nō nisi magna ex causa admittitur, vt tradit Imol. l. 1. §. sin autem de her. inst. & Rip. in rub. ad Treb. nu. 1. Secundo affertur tex. in d. S. vbi decretum, secundum interpretationem glo. ibi, respondet ibi Vlpianus, quod ea quæ requirunt decretum Procons. per libellum expedire nō possunt; per libellum, id est per rescriptum delegationis exponit ibi Accur. & cum eo multi, non ergo caus. bon. possessionis potest delegari, & per consequens est misti Imperij. Verum (vt ingenuè dicam quod sentio) non mihi placet hæc interpretatio, sicuti eam reijciunt, & rectè Alc. lib. 2. parad. cap. 3. & Stella, ac idem Alc. in d. S. vbi decretum, & Vacon. lib. 6. declar. iur. cap. 232. Tertio sententiam hanc probat tex. l. 4. §. vt bonorum de off. eius, iuncto tex. l. ea quæ ad munic. in eo S. vt bonorum voluit LC. à pari procedere dare bon. possessionem,

sionem, mittere in possessionem, iubere cauere: At iu-
 bere cauere, & in possessionem mittere misti sunt Im-
 perij d. l. ea quæ. Ergo & dare bon. possessionem misti
 Imperij est. Quarto suffragatur text. l. 4. §. si fortè de
 damn. inf. iuncta l. 3. §. si causa cognita de bon. poss. cum
 aliquid ex pedendum est causa cognita, vt est iubere
 possidere; id Prætori reseruatur: nec permissum est illud
 Duumuitis, atque ita illis magistratibus qui aliquam iu-
 risdictionem obtinent. Atqui bon. possess. non nisi causa
 cognita concedi olim consuevit d. l. 3. §. si causa cognita,
 ergo dare bon. poss. est misti Imperij, alioquin Duumui-
 ri non adhibita causæ cognitione illam concedere po-
 tuissent. Nunc superest vt diluamus argumenta eorū qui
 opinati sunt dare bon. poss. sionem esse solius iurisdic-
 tionis, qua quidem in opinione fuerunt Longouall. hic
 num. 123. & Gouean. in l. iubere cauere. Primo moti
 sunt ex hac l. secundum lectionem Goueani, sed abun-
 dè satis supra demonstratum fuit lectionem illam reci-
 piendam non esse. Secundo affectur tex l. 4. §. vt pos-
 sessio bonorum de off. eius, quo loci respondet Vlp.
 potestatem hanc dandi bon. possess. onem mandari, atq;
 ita delegari posse. Est ergo solius iurisdictionis, quia si
 misti esse, & Imperij delegari nõ posset. Sed responderetur
 primo, quod immò causæ misti Imperij possunt delega-
 ri, ex multorum sententia, sicuti suo loco dicemus: & sa-
 tis clarè hoc probat tex. d. §. vt poss. sio. Tertio addu-
 citur hæc argumentatio, quod in misto Imperio versatur
 aliqua coercitio l. 1. §. vlt. & l. vlt. de off. eius. Atqui in
 danda bon. possessione nulla fit coercitio, ergo dare
 bon. possessionem non est misti Imperij. Verùm respon-
 detur, quod immò in danda bon. possessione conside-
 ratur aliqua coercitio, in habitu saltem, & in potentia;
 quæ scilicet aduersarius vellet impedire ipsius possessio-
 nis

nis restitutionem, vel assequutionem? Secundus est casus quando consideratur bon. possessio secundum tempus nouum, quo non requiritur sollempnitas, & decretum vt olim; hoc sanè casu existimo veriore opinionem illorum, qui existimarunt esse solius iurisdictionis; qua quidem in opinione fuerunt Vallaf. hic num. 237. & Bell. lib. 4. supp. cap. 3. in fin. Primo adducitur text. l. vlt. C. qui adm. quo loci constitutum est à Constantino bon. possessionem agnosci, petique posse apud quoscunque Iudices, etiam apud Duumuiros. Sed Duumuiros sunt magistratus municipales inferiores, qui misti Imperij causas diffinire non possunt iuxta l. ea quæ ad munic. & declarant Coraf. & Gouean. in l. magistratibus infra eod. & Cuiac. in l. Duumuirum. C. de decur. lib. 10. Et probatur ex l. 4. §. si fortè de damn. infe. vbi Duumuiris permissa non sunt, quæ causæ cognitionem desiderant, atque ita quæ misti sunt Imperij, vt supra explanauimus. Quibus inrelligimus verum non esse, quod ad rem hanc scripsit Alc. in l. 1. nu. 26. supra eod. dum dixit hos Duumuiros non esse magistratus municipales, sed maiores. Et Alc. traditio confutatur etiam ex l. 1. si quis ius dic. qua probatur hos Duumuiros obtinere solam simplicem iurisdictionem, quam nec pænali præcepto tueri possunt. Et rursus in ea l. vlt. C. qui adm. constitutum est bon. possessionem peti, agnosci que posse coram quibuscunque Iudicibus; Est autem certum non omnes Iudices posse ea quæ misti sunt Imperij: Nec obstat si dicatur intelligi debere de quibuscunque Iudicibus habitibus, quemadmodum dicimus verba vniuersalia restringi de habilitate, iuxta l. vt gradatim §. 1. de mun. & hon. Nam responderetur immò non posse restringi, ex quo apertè exprimitur et apud Duumuiros peti, & agnosci posse bon. possessionem, significans permissum hoc esse apud Iudices quos-

quoscunque inferiores ; alioqui verba illa , quoscunque essent superuacanea . Hæc sola argumentatio visa est mihi solida, qua opinio hæc defendi possit, reliqua enim argumenta, quæ à Vallal. considerantur, leuia sunt. Nunc superest, vt confutemus rationes eorum, qui opinati sũt hoc in casu bon. possess. onem esse mlti Imperij, cum scilicet à Prætoꝛe petitur decerni, qua in opinione fuerunt Bart. in l. 1. num. 4. supra eod. & ibi Alex. num. 13. Dec. nu. 11. & Curt. Iun. num. 32. Primo ea vsũ sunt ratione quod expressè non est immutatum stare non prohibetur l. præcipimus in fin. C. de app. est enim fugienda ll. correctio, quantum fieri potest. Authen. quas actiones. C. de Sacros. Eccl. Cum autem inquit Bart. expressè correctum non sit, quin decretum in agnitione bon. possessionis adhiberi possit, sequitur dicendum adhuc vigere ius antiquum, ergo est mlti Imperij vt olim. Responderetur vno verbo quod immò ius antiquum in agnitione bon. poss. est correctum in d. l. vlt. C. qui adm. Secundo adduci solet ratio hæc, quod ita hodie vt olim decretum interponitur, si ex decreto decerni petatur, iuxta l. 3. §. missum de carb. ed. ergo dare bon. possessionem, ita est mlti Imperij hodie, sicut olim. Responderetur quod cum hodie non requiratur decretum etiã si petatur interponi, non erit necessarium, iuxta traditionem glos. in S. nullis vers. serui in ver. transitu Inst. de libert. & text. l. n. in prin. C. de rei vx. act. & tradit Rip. in rub. de leg. 1. nu. 2. Nec obstat tex. d. l. 3. §. m. ff. de carb. ed. quia responderetur loqui in confirmatione, quando scilicet decretum interponitur ad confirmandum ipsam bonorum possessionem, iam agnitam, & acquisitam, quo in casu nos non versamur. Nos enim loquimur de bon. possessione de nouo agnoscenda, in qua non requiritur hodie aliqua decreti interpositio, sed sufficit qualiscunque testa-

testatio agnoscentis, apud quoscunque Iudices. Tertio, & ultimo adducitur argumentum quod is qui petit sibi decerni bon. possessionem à Prætore, uti velle videtur iure antiquo, quo iure dare bon. possessionem erat misti Imperij, & ideo via illa quam quis est ingressus, patere ei debet, iuxt. l. si mulier. §. ult. quod met. cau. & tradit Dec. in l. ult. nu. 3 r. C. de ed. Diu. Adr. toll. Verùm responderetur primo hunc sic petentem, petere potius ad confirmationem, quam ut de nouo detur, cum sola ipsa agnitione quæ sita fuerit bon. possess. d. l. ult. C. qui adm. Non ergo mistum Imperium potest considerari in hac ipsa confirmatione cum nec olim in confirmanda, sed in danda bon. possessione versaretur. Præterea, & secundo responderetur quod hodie sublatum est adeo decretum, ut nec eo quidem uti quis possit, etiam si velit; id quod demonstratur ex verbis d. l. ult. quo loci Constantinus substituit captiones illas verborum, quibus olim opus erat in agnoscenda petendaq; bon. possessione, & ad similitudinem illius correctionis, addidit & correctionem decreti, quod non sit adhibendum, ergo ut bona sit similitudo dicendum est, quod sicut uti quis non potest, etiam si velit, illa verborum formula, ita nec ipso decreto. Est simile quod à Iustiniano constitutum est in l. ult. §. si autem dubius, & §. & hæc quidē C. de iur. delib. nam iure antiquo si hæres dubitabat adire hæreditatem dabatur ei tēpus ad deliberandum tot. tit. de iur. delib. Iustinianus deindē statuit in d. §. si autē dubius, necessariā non esse deliberationem, & nil ulterius dicit; & tamen hoc intelligitur quod non sit necessaria etiam ex voluntate d. §. & hæc quidem: ergo idem dicendum est in casu nostro, vbi non modo dicit Constantinus necessarium non esse decretum, sed etiam illud excludit: Hoc fufius declarat Bell. d. lib. 4. supp. iur. cap. tertio.

K k k

Quæro

*Quæro vigesimo . An interpositio decreti in
arrogatione sit misti Imperij , vel
potestatis ?*

Este misti Imperij scripserunt Bart. hic nu. 17. & ibidem Purp. num. 292. & Alc. 183. ea sola ratione quod soli Principi reservata sit l. 2. de adopt. §. cum autem & S. illud Inst. de adopt. Altera verò fuit opinio, & probabilior, veriorque eorum qui affirmarunt esse solius potestatis, ita censuit ex Recent. Coras. hic num. 33. eadem ratione scilicet quod sit reservata soli Principi, & ob id potestatis est, non enim cogitur Princeps arrogationem hanc facere, suumque decretum interponere, sed id totum positum est in sua voluntate, & potestate sicuti diximus supra quæst. 10. in concessione veniz ætatis. Nec inter partes hic ius dicitur; sed ipse Princeps partibus ita volentibus arrogationem facit, vtiturque Princeps iure Pop. Rom. qui arrogationes ipsas facere consueverat l. 2. in fin. C. de adopt. & egregiè explicat Gell. lib. 5. noct. act. cap. decimonono.

*Quæro vigesimo primo . An interpositio decreti
in emancipatione infantis , sit misti Im-
perij , vel potestatis ?*

HAC in re sunt tres opiniones prima eorum qui opinari sunt esse misti Imperij, ita Bart. hic nu. 17. & cum eo multi, vt scripsit Purpur. nu. 393. ea adducti ratione quod soli Principi concessum sit. l. pen. de emãc. lib. Secunda est opinio Longouall. hic num. 123. esse
simpli-

simplicis iurisdictionis ex d. l. pen. Tertia est opinio quam nunc considero ut sit potestatis tantum, ex l. vit. C. de emanc. lib. ibi quibus permittum est, ac etiam alijs rationibus supra consideratis.

Quæro vigesimo secundo. An interpositio decreti in manumissione sit misti Imperij, vel iurisdictionis, vel potestatis?

Prima fuit opinio eorum qui scripserunt esse misti Imperij, ita Bar. hic num. 22. & cum eo communem esse sententiam affirmarunt Curt. Iur. nu. 114. & Vallas. nu. 240. eaque ratione primo motus est Bart. quod decretum hoc officio Iudicis nobili interponitur, cum sit ad priuam utilitatem, & ideo est misti Imperij, secundum definitionem traditam à Bart. Sed vno verbo responderetur definitionem veram non esse, sicuti suo loco, & alias sæpissimè diximus. Secundo adducitur tex. l. 2. de off. eius, quo loci respondit Vlpianus consilium idest auctoritatè interponendi decretum, ut glos. ibi exponit, non posse delegari, ergo est misti Imperij; nam si iurisdictionis esset, mandari posset. Sed responderetur non esse bonam consequentiam, delegari non potest, ergo est misti Imperij, si quidè nec absolutè verum est, quod misti Imperij causæ non possint delegari, ut alias diximus, & vberius suo loco explicabimus. Et præterea auctoritas illa mandari non potest, quia Prætoris industria videtur electa, ut is videat, & cognoscat, an interponi, vel non debeat decretum, iuxta l. nequodque §. vbi decretum de off. Pro. cons. quem supra declarauimus. Secunda fuit opinio Longouall hic nu. 124. qui ex li. ma-
uit hanc decreti interpositionem esse simplicis iurisdictionis

tionis, motus quod ea quæ sunt misti Imperii minoribus magistratibus permiffa non sunt. l. ea quæ ad munic. & supra declarauimus. Atqui magistratus inferiores decretum hoc interponere possunt. l. vlt. C. de vindict. liber. & tradunt Recent. in l. 1. de off. eius vbi Nig. num. 95. ergo hæc decreti interpositio est iurisdictionis. Verùm d. l. vlt. non probat; cum dicat magistratibus, quibus hoc ius datum est, atque ita restrictiuè loquitur. Præterea accedit quod in hac decreti interpositione, nec actu, nec habitu inest aliqua coercitio, sine qua mistum Imperium dici non potest, nam partibus volentibus, & consentientibus decretum hoc interponitur. Tertia est opinio quam nouè ego consideraui, vt causa hæc sit potestatis ex d. l. vlt. C. de vind. lib. ibi magistratibus, quibus hoc ius datum est, ius idest facultas, iuxta l. apud Iulianum §. si quis alicui de leg. 1. & tradit Dec. in l. emancipata num. 12. C. qui adm. & quia hic non ius dicit inter contententes, nec aliquod exercet Imperium.

Quæro vigesimo tertio. An interpositio decreti in alienatione bonorum minoris sit misti Imperij; vel iurisdictionis, vel potestatis?

PRima fuit opinio quod sit misti Imperii, ita senserit in specie Rossed. in tract. de libell. par. 7. rubr. de S. C. Clementino nu. 4. quem sequutus est nouè Octau. Simonc tract. de decr. lib. 1. tit. 1. inspect. 1. nu. 75. cum dixerunt hoc decretum interponi à Iudicibus illis, qui facere possunt ea quæ meri, vel misti Imperii sunt. Ea afferri potest ratio quod interpositio huius decreti delegari non potest. l. 2. de off. eius, ergo est misti Imperii. Et præterea requiritur hic diligens causæ cognitio. l. ma

gis

gis puro §. ne passim de reb. cor. latè scripsit Menoch. de arb. iud. lib. 2. cas. 171. Ea autem quæ causæ cognitionē requirunt Prætori referuntur, vt causæ misti Imperii. l. 4. §. si fortè de damn. inf. & supra diximus. Verùm hæ rationes facilè diluuntur, quandoquidem non ex eo delegari prohibètur, Prætorique referuatur, quod misti Imperii sit, sed quia ita nominatim, & specialiter Prætori, vel Præsidi concessum est, vt mox dicam. Secunda fuit opinio Coas. & aliorum Recent. in d. l. 2. de off. eius, quod hæc decreti interpositio sit potestatis, Nam (inquit Coras.) lex nominatim, & specialiter hoc mandauit Prætori, & Præsidi. l. 1. & l. magis puto. §. non passim de reb. cor. l. 1. C. de præd. min. Et propterea quæ specialiter tribuuntur mandata iurisdictione non transferuntur. l. 1. in prin. de off. eius.

Quæro vigesimo quarto. An disputatio in causa status sit iurisdictionis vel misti Imperij?

ET else iurisdictionis scripserunt Bart. hic num. 24. & Dec. nu. 61. Cur. Iun 125. & Vallas 249. qui cōmunem else sententiam asseruit. Ea ratione adducti, quod causa hæc expeditur per viam actionum. §. præiudiciales Inst. de act. est ergo iurisdictionis, quia si essent Imperii exerceretur off. Iudicis. Rectius fortè dici potest else iurisdictionis, quia propriè in ea ius dicitur inter contententes, nec cohercicio corporisq; castigatio, nisi modica, sine qua iurisdictione non consistit, in ea versatur. Nec obstat tex. l. placet in fi. C. de ped. iud. quo loci constitutum est causas status non posse alteri delegari, ergo non solius iurisdictionis, sed misti Imperii sunt. Respondetur causas status alteri mandari non posse, non quia
sint

sint misti Imperii, sed ob earum grauitatem; Et propterea non nisi à maioribus magistratibus expediuntur. l. non distinguemus § de liberali de arbitr. l. pen. & ult. C. vbi caus. stat. & l. si pater C. ne de stat. def. Ita videmus causas pecuniarias excedentes summam 300. aureorum à maioribus tantum Iudicibus ob earum grauitatem iudicari, & tamen non sunt misti Imperii, sed iurisdictionis, vt infra dicemus. Non probat secundo tex. l. seruitutem de reg. iur. dum seruitutem morti comparat; causæ autem vltimi supplicii sunt meri Imperii l. solent de off. Proconf. & l. nostra, ergo & causa ipsius status. Respondetur ex sententia Dec. hic num. 61. & in l. personam de reg. iur. seruos æquiparari mortuis, quo ad actus ciuiles non quo ad reliqua.

Quæro vigesimo quinto. An causæ omnes pecuniariæ sint simplicis iurisdictionis?

ET esse solius iurisdictionis scripserunt Bart. hic nu. 26. Iaf. 32. Curt. Iun. nu. 132. & Vallaf. 256. qui communem esse testantur. Ea ratione quia, vt supra attin-
gimus, hic solum ius dicitur inter contendentes, nec aliqua adest coercitio, nisi modica illa, sine qua iurisdictione exerceri nequit. l. ult. de off. eius. Illud autem hic est obseruandum, quod vbi causa pecuniaria excedit summam 300. aureorum à maioribus tantum Iudicibus cognoscitur, nec in ea ciuitatum defensores ius dicere possunt S. audient, & §. & iudicare Authent. de def. ciuit. Cæterum obstare hic videtur, quod Ciuitatum defensores cognoscunt causas modi æ castigationis, atque ita pœnam indicunt corporalem d. S. audient, & tamen quælibet pœna corporalis maior est quacunque pecuniaria l.

in

in fetuorum de pæn. R. sponderetur omiffa responsione
 las. hic num. 32. leuem pænã corporalem non imponi
 viro nobili, pro pænã pecuniaria l. mo. is S. iste de pæn.
 l. sacri egii pænã ad l. lul. pecul. & Bart. in l. leuia num.
 10. de accus. Quo circa sequitur vilibus tantum perso-
 nis imponi pænã hanc corporalem loco pecuniariæ:
 In quibus sanè personis leuibus, pænã tenuis corporalis,
 non dñ maior pecuniaria. l. hæ operæ de op. lib. Bart. in
 l. 1. §. ult. in fin. de pæn. Fel. in cap. ad liberandum col. 1.
 de iud. latè Gom. in § item si quis in fraudem num. 42.
 vers. 2. limita Inst. de actionib.

*Quæro vigesimo sexto. An pænã corporalis loco
 pecuniariæ sit iurisdictionis, vel Imperij?*

VNA est opinio, quod sit solius iurisdictionis, ita
 Bart. hic num. 25. Pur pur. num. 334. qui hanc esse
 receptam affirmat, Ea ratione quod delegari hæc causa
 potest, cum delegari non possit, si esset meri, vel misti
 Imperij. Quæ sanè non multum concludit, cum clarum
 non sit causa misti Imperij delegari non posse. Altera
 fuit opinio Dec. hic num. 62. & Vallas. num. 253. qui di-
 stinguunt, quod aut pænã venit loco debiti ex contractu,
 & dicitur simplicis iurisdictionis. Aut ex delicto, pro
 quo erat imposta pecuniaria, & in pecuniæ defectum
 corporalis, & tunc dicitur meri Imperij. Tertia est opi-
 nio quam nuper consideravi, vt omni casu causa hæc sit
 meri Imperij. Hanc sententiam credo satis probari pri-
 mo ex l. ult. de in ius voc. quo loci libertus, qui sine ve-
 nia in ius vocauit dominum, punitur pænã pecuniaria,
 quam si præstare non potest, castigatur pænã corporali,
 non quidem à quouis Iudice, sed à Præfecto vrbis, est er-

go meri Imperij, quia si esset solius jurisdictionis, quilibet Iudex pœnam illam posset indicere. Accedit secundo text. l. si quis iniuriam de iniur. quo in loco responsum est Prætozem pœna graui pecuniaria castigare eum, qui grauem iniuriam alteri intulit; & si is non habet in ære, pœna indicitur corporis afflictiua. Cum iraque consideretur hic finis, & effectus, dicendum est causam esse meri Imperij. Nam quando pœna corporalis in pecuniariam vertitur, dicitur retinere effectum pœnæ corporalis, ita Bar. in l. 2. nu. 3. de publ. iud. & in l. 1. de cust. reor. & Dec. hic nu. 62. Et accedit quod docuit Bal. in l. data opera num. 14. C. de ijs qui acc. non poss. cum dixit pœnam pecuniariam dici corporalem considerata potentia, & futuro euentu: Et Bal. sequutus est Menoch. lib. 1. de arb. iud. cas. 80. num. 21.

Quero vigesimo septimo, & nunc ultimo, An restitutio fama sit misti Imperij, vel iurisdictionis, vel potestatis?

ET esse potestatis sensit Ias. hic num. 31. & apertius Vallas. numm. 176. & 250. ea ratione adducti sunt, quod solus Princeps hoc facere potest l. 1. C. de sent. pass. cum alijs multis. Præterea hic nulla versatur coercitio, castigatiouè, nulla etiam extat contentio inter partes, sed est mera gratia, & liberalitas Principis, non ergo esse potest in eri Imperij, vel iurisdictionis, sed solius potestatis est. Hæc etiam potestas restituendæ famæ permissa est Senatui. l. 1. S. de qua re de postul. & l. 1. §. ult. de quæst. & scribunt Alber. in rubr. C. de gen. abol. Fel. in cap. cum te num. 11. de re iud. & Rebeus cons. 50. col. 1. Hactenus de iuris disputationibus, quæ ad causas
meri

meri, misti Imperij, iurisdictionis, & potestatis pertinent. Nunc differendum est de quæstionibus, quæ circa magistratus versantur quarum materiam maiorem nostri otijum aliquando Deo Dante forsitan explicabimus, &c.

Text. in l. 1. & l. Prætor ait §. 1. de oper. nou. nunciacion. nouo germano que sensu dilucidatur, atque docetur Necnon deinde differentia inter edictum, & interdictum, quam Doctores constituunt, Bartoli Accursij cæterorumque aliorum explosa sententia nunc primum rectè, & concinnè explicatur verusq; eius intellectus è tenebris in lucem reuocatur, atque ostenditur.

Laborant, & vehementer quidem Accurs. Bartol. cæteri. in hac l. 1. & in l. Prætor ait §. 1. de oper. nou. nunciat. vt differentiã constituent inter edictũ, & interdictum, cum vtrumq; à Prætoris processerit, & prætermisissis aliorum opinionibus conclusiuè loquendo dico quod. Mihi tandem verissima opinio Accursij videtur quam in dicto §. 1. docuit, Interdictum nimirum, & edictum differre, quemadmodum edictum, & actio inter se satis valdè differunt, non quod interdictum, & actio sint idem propriè, nec quod ex quolibet edicto profisciscatur interdictũ, sed sicut ex edictis Prætorum regulariter dantur actiones, ita ex eo genere ædictorum, quæ continent præceptum, aut prohibitionem interdictione concedebantur sub quadam sollemni verborum formula, qua Prætor iuxta ædictum suum aliquid iubebat, aut prohibebat in-

L II terim

terim donec negotium plenè desineretur nominatim alloquendo ipsas partes contendentes, aut alteram ipsarum, & colligitur hoc ex Iustiniāno in principio titul. de Interd. & ex exemplis Iuriscōsultorū in titulo Interdictorum lib. 43. Digest. Idq; Explicabo vno, aut altero exemplo Edictum, itaque Prætoris erat quo prohibebatur post nunciationem noui operis continuari ædificium, nisi præstita satisfactio, & ex hoc edicto concedebatur interdictum nuncianti, per quod Prætor iubebat restitui quicquid post nunciationem esset ædificatum in pristinam formam, sed id iubebat sub ea formula, quæ posita est in d.l. Prætor, vbi Prætor nominatim alloquens eum cui facta est nunciatio, & qui ædificauit sprete nunciatione ait Restituas. Sic etiam in interdicto vti possidetis, & similibus, Interdum enim ædictum tantum exprimitur, & subintelligitur interdictum, vt in l. 1. Ne vis fiat ei qui in possess. Quo in loco modo ædictum, modo interdictum appellatur. Est quidem ea forma ædicti, vt continetur in rubr. illa & initio l. primæ ibi enim Prætor non alloquitur partes, & tamen subintelligitur, quod interdictum concederetur missis à Prætorē in possessionem si turbarentur, aut quoquomodo impedirentur. Alterum desumo exemplum ex text. dictæ leg. Prætor vbi in initio, exprimitur formula interdicti, deinde Vlpianus interpretans illud ipsum interdictum in §. 1. reddit interdicti rationem. Quia inquit hoc ædico expressum est; subaudiendum est, itaque omninò ædictum, quo generaliter prohiberetur ædificare post nunciationem noui operis non præstita satisfactio, alioquin inepta tradita esset ratio interdicti per illud ipsum interdictum. In eundem quoq; modum intelligo interdictum vti possidetis, & cætera de quibus in dict. leg. 43. Et si enim non exprimitur in eis nisi interdictum,

sub

sub ea conceptione , & formula qua litigantibus concedebatur , tamen subintelligendum est ædictum generale quo Prætor generaliter constituerat præcipiendo , aut prohibendo id quod in specie sibi proposita per formulam à se dictatam . Ecce in l. 1. vi possidetis Interdictum est uti ædes quibus de agitur , nec vi , nec clam , nec præcario possidetis , quo minus ita possideatis vim fieri veto , necessariò intelligitur generali ædicto constituisse Prætozem ne quis eos turbaret qui non vi , non clam , non præcario possidebant ; Ad hæc etiam pertinet Triplex interdicti ethymologia . Dictum est enim primo ab interdicens hoc est prohibendo , quod pleraque prohibitionem contineant ; dico pleraque non omnia , Quædam enim restitutoria sunt , quædam exhibitoria . §. restitutoria , & §. 2. Institut. de interdictis , & in tit. infra Quorum bonor. Quorum legatorum. De tabul. exhibend. De libero hom. exhib. sed quia longè plura sunt prohibitoria , inde nec satis hæc ethymologia conuenire videtur , vt tradit Alciatus lib. Parcig. 30. cap. 13. Quo loci aliam ipse tradit , quæ sibi magis arridet , Interdictum , dicens quasi interim dictum , est , enim (hac ethymologia inspecta) interdicens quasi interloqui , quod fit per præceptum , vel prohibitionem Iudicis interim idest antequam negotium plenius definitur. Cicer. ad Herenium sic ait, Sed horum , inquit , pueriles opiniones , cum voles rectissimis rationibus refellemus , nunc hoc inter dicere non fuit alienum . Quadrat etiam hæc ethymologia plerisque interdictis , præsertim possessorijs , illis enim non deciditur totum negotium , sed diffinitiuæ sententiæ expectatur super proprietate , vt habetur in l. incerti cum materia. C. de Interdict. Interdictis etiam habentibus iuxtam causam proprietatis ethymologia non conuenit , de quibus in l. 1. §. quædam de Interdict. infra In illis

enim tota causa diffinitur. l. 1. in fin. de aqua quotidian. & æstiuæ. Tertia est interdicti ethymologia. Interdictum quasi inter duos dictum. §. summa Instantia de Interdict. (nisi mendosus sit codex vt existimat Alciatus) ego tamen hanc amplector opinionem quippè quæ omnibus interdictis conuenit non aut ipsi tantum actionibus (quicquid aliqui comminiscantur) Intelligi enim debet quasi inter duos litigantes à Prætore dictum vtrumque, vel alterutrum alloquente, vt ex omnibus interdictorum formulis satis constat, quod non ita euenit in actionibus neque enim Prætor in ædictis quibus actionem dat litigantes alloquitur, sed indefinitè, atque indeterminatè loquitur, se actionem daturum pollicendo, vt dicitur in l. 1. depositi. l. 1. commod. l. 2. vi bonor. raptor. l. Prætor de eden. & alijs comparibus, & cum iudicium exercetur per actionem; Iudex non alloquitur contendentes in formula actionis. Olim verò Prætor dictabat formulam, secundum quam Iudices dati iudicarent, vt eleganter ostendit Alciatus lib. 4. dispunct. cap. vlt. Et ex his colliges non esse idem interdictum, & actionem in factum contra. Accurs. in rubr. supra de interdict. in fin. cuius opinioni apertissimè refragatur Vlpianj responsum in l. Prætor §. nonnulli loci eodem titulo nostro. Ex edicto inquit dari interd. & actionem in factum. Item & d. l. incerti vltimo responso, & l. vltima C. de interdict. Et hæc satis pro nunc de ædicto, & interdicto sint dicta, & scripta cætera, &c.

Filij familias qui sint, aliaq; huc pertinentia, nunc primum declarantur confutata Iuris peritorum aliorumq; nonnullorum scribentium opinione. Plerisq; insuper ad Patriæ potestatis materiam affabrè congestis ex text. in l. quidam eum filium ff. de verbor. obligationibus.

EXplicanda erat lex quidam cum filium, at quoniam angustia temporis non permittunt, ut eam absolute (ut par est) possimus, idcirco transferam in aliud congruum tempus, & his paucis verbis decrevi explicare tractatum de patria potestate, quæ huic legi magnam cognitionem proculdubio dabit. In hoc igitur tractatu ad intelligentiam eorum quæ dicenda sunt quinque prius erunt prænotanda, quæ nos breuiter explicabimus. Primo igitur dicemus originem patriæ potestatis: Secundo quomodo appelletur in iure. Tertio quos effectus habeat. Quarto quomodo quis exeat à patria potestate. Quinto denique & ultimo quibus casibus non curetur patria potestas, & perinde habeatur, ac si filius esset sui iuris. Deueniendo itaque ad primum dico quod patria potestas moribus Romanorum, & consuetudine est introducta, & ita refertur in l. patre furioso ff. de his qui sunt sui, vel alieni iur. & in l. 2. de vulgar. & pupillar. substitut. & in l. 1. de donationib. inter vir. & vxor. Unde nec iure Atheniensium nec Lacedæmonum est penitus introducta: Nulli enim populi filios habent in potestate, ut habetur in §. 1. Institutionib. de patr. potestat. nec non in l. 3. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iur. propter quæ iura ortum fuit maximum dubium an Galli filios habeant

ant sub patria potestate? Et hanc quæstionem excitat Gloss. in d. §. 1. Institutionib. de patr. potestat. & eam sequitur Coman. lib. 2. iur. ciuil. cap. 13. necnon Tiraquell. de retr. conf. §. 1. glos. 9. num. 60. & hanc reddit rationem quia filij Gallorum non acquirunt patri ex peculio profectitio, & negoriantur cum parentibus, & valet contractus, & id tenuit etiam Alexand. in l. penult. C. qui testament. facer. poss. & Ias. in l. 2. num. 19. ff. de vulgar. & pupillar. substitution. Ex quo sequuntur duo magni effectus; nam apud Gallos filij eorum poterant abique dubio testari, & similiter poterant pupillariter suis impuberibus substituere. At contrarium tenuerunt alij, & meo quidem iudicio rectius ut Syluest. Aldobrandin. in d. §. 1. Institution b. de patr. potestat. Decius & rectè in l. qui se patris num. 4. C. vnd. liber. Rip. in d. l. 2. num. 21. de vulgar. substitution. Et ex Gallis eandem opinionem tenet Cassaneus in consuetud. Burgund. rubr. 6. §. 3. num. 21. Et hæc opinio meo quidem iudicio est verissima, quia & Galli, & Hispani habent ius Romanæ Ciuitatis ex Constitutione Diui Pij Antonini, ut clarissimè habetur in l. in Vrbe Romana ff. de stat. homin. & in §. 1. in Authent. vt libert. de cæt. Credo equidem eos Germanos qui nunquam paruerunt Romanis non habere iura Romanæ Ciuitatis, nisi hodie parendo Romano Principi forsan possideant. Venio ad secundum patria potestas in iure sacra appellat unde filius qui est in patria potestate, dicitur esse in sacris, & in Pandectis hoc non legitur, sed in lib. Codicis adsunt multa iura, & ita habetur in l. ult. in fin. C. de inofficios. testament. in l. coniunctione C. de nupt. l. filia la secunda C. de collationib. l. ult. in princ. C. de curat. furios. & l. ult. in fin. C. ad Tertullian. Hinc etiã dicitur filius exire è sacris, idest exire è patria potestate, ita dicit eleganter l. quidam C. de fideicommiss. l. 1. C. de

de annal. exception. & l. ant. penultim. C. de legitim. hæredib. Quæse autem appellatur sacra patria potestas, duplex est opinio; Altera nêpè Alc. lib. 1. præterm in verb. sacra; Altera est Commen. in d. lib. 2. cap. 13. qui inquit, quod ideo sacra appellatur, quia persona patris debet videri sacra filio, & de hoc cito vobis text. in l. à liberto ff. de obseq. à libert. patron. præstand. & idem sequitur Forcatul. in suo lib. chiromant. dialog. 15. Quo ad tertium propositum dubium qui sint effectus patriæ potestatis, respondetur quod plures sunt, & fermè duodecim Primus & valde maximus olim certè fuit quia patres poterant impunè occidere filios, quos habebant in potestate pro suo arbitrio, vt expressè habetur in l. in suis in fine ff. de liber. & posthum. Et Spurius Cassius filium interfecit intra domesticos parietes, ex eo quia cum esset Tribunus plebis tulit primum legem Agrariam, vt refert Valer. Maxim. lib. 1. cap. 18. sed fallitur quia per prius tulerat hanc legem Romulus vt recitat Plutarch. in eiusdem vita Auctor est etiam Cæsar lib. 6. suorum commentarior. Gallos habuisse potestatem occidendi liberos; Hoc tamen hodie est emendatum, atque correctum, vt patres non possint amplius filios occidere vt clarè habetur in l. 2. C. de sicar. immo quod est amplius, nec ipse Pater potest occidere filios l. qui iurisdiction. ff. de iurisdiction. omn. iudic. Hodie tamen permanet vnus tantum casus quo pater potest filium licitè occidere, & hæc sunt reliquæ patriæ potestatis, quando scilicet pater filiam inuenerit in adulterio, si tamen in facto inuenerit, & de hoc sunt duo iura videlicet text. in l. patri, & l. nec in ea ff. de adulter. quod quidem (ex mea sententia) non concederetur in filiam emancipatam, nec mater habebit hanc auctoritatem, quia filium non habet in potestate, vt declarat Cagnol. in rubr. ff. de inoff. iof. testamen. num. 2.

Se-

Secundus effectus est, quod propter urgentem famem potest pater videri filium, & de hoc habetur in l. 2. C. de patrib. qui filios distraxer. & ibi communiter Doctores omnes declarant; latè etiam de hoc differit Didac. lib. 3. variar. resolution. cap. 14. sub num. 4. Hic autem animadvertendum quid sibi velit lex dum dicit sanguinolentum, quod interpretatur plenum sanguine, quia suum sanguinem perdit, & vendit, & ita sentit etiam Alberic. Sed emendati Codices habent sanguinolenti; hic autem est falsus intellectus; Sanguinolenti enim appellantur de recenti nati infantes, quia prodeunt ex sanguine, & ita intelligitur rubr. C. de infant. exp. & ita etiam interpretatur l. 1. in Cod. Theodosiano de expositis, ubi sanguinolentos appellat filios infantes nuper natos ita etiam in l. 1. C. de his qui sanguin. nutr. Stante hac igitur interpretatione ut pater possit vendere filium quem habet in sua potestate, Tria certè debent concurrere. Primum, quod dira fames eum urgeat. Secundum quod pater habeat filium in sua potestate. Tertium quod possit vendere nuper natum infantem non autem graviori natu; & hunc intellectum esse verissimum credo, & ita tradit etiam Didac. in suprascripto allegato lib. 3. cap. 14. Tertius & magnus quidem effectus est quia pater potest adire Iudicem, si offendatur à filio, ut eum coniciat in carcerem, vel in triremem & debet Iudex id adimplere ut dicitur in l. 3. C. de patr. potestat. quod locum habet in patre qui filium habet in potestate sua licet Decius tenuerit contrarium quod scilicet verificetur etiam in emancipato in l. ut vim nu. 2 1. de Iustit. & Iur. Et è cõtra potest pater liberare filium à pœna capitis, quando filius delinquit, & citatur ut veniat ad carceres, si pater eum offerat. Iudici tunc debet Iudex eum liberare l. miles S. desertorem ff. de re militar. quod etiam Cepoll. ponit

ponit in sua cautela prima, & idem Fely. in cap. cum eam de offic. delegat. Hoc autem nec exiute est, nec seruatur in vsu vt dixit Clar. in sua prax. criminal. quæst. 60. versic. dicta autem, & l. miles §. de fertorem qui vult non capite eum esse puniendum, sed quod purgatur contumacia ipsius, non autem dicit quod cum pater eum offerat statim liberetur. Succedit quartus effectus qui est quod si pater iubeat filio, vt aliquod delictum committat modo non sit atrox tenetur pater non filius, & hoc voluit singularis textus in l. ad ea ff. de verbor. significationib. & exemplum leuioris delicti à filio commissi iubente patre est in l. liber homo §. excusantur ff. de his qui notant infam. Nec non aliud exemplum est in l. liber homo la secunda ff. ad leg. aquil. Extat etiam & al iud in l. si mulier §. i. ff. rer. amotar. habetur & aliud simile d. l. is qui in in puteum §. ignoscitur ff. quod vi, aut clam. Quintus effectus est, nam iure ciuili filius non poterat contrahere matrimonium, nisi consentiente patre §. i. Institutionib. de nupt. l. in coniunctione, & l. si vt proponis la 2. C. eod. tit. de nupt. Iure autem Canonico hoc est correctū, vt dicit gloss. notabilis in l. Paulus ff. de stat. homin. quam Bartol. & cæteri omnes sequuntur & hodie ex Concil. Trident. potest etiam non consentiente patre filius matrimonium contrahere. Sextus effectus est quod filius non potest condere testamentum etiam patre consentiente §. i. Institutionib. quibus non est permitt. facere testament. l. qui in potestate, & l. filius ff. de testament. sed testatur tantum de Castrensi, vel quasi Castrensi peculio, vt dicit l. i. C. de Castrensi. pecul. libr. 12. & Bartol. in l. & si fortè ff. de Castrensi. pecul. Quasi Castrense peculium est illud quod acquiritur occasione litterarum & ita vnanimiter dicunt Doctores omnes in l. vltima. C. de inoffic. testamen. Vocatur enim quasi Castrense

M m m quod

quod acquirunt omnes habentes publicum salarium, & memoriales etiam habent quasi castrense peculium; Memoriales autem dicuntur qui scribebant in libro laterculo, & notabant omnia quæ pertinebant ad bellum, ut puta milites, & simil. ut habetur in l. 1. C. de offic. quæstor. Septimus effectus est quod pater potest filio impuberi quem habet in potestate pupillariter substituere, ut dicitur in § 1 Institutionib. de pupillar. substitut. & in l. 2. supra eod. illo titul. & substitutio nil aliud equidem est quam testamentum quod facit pater filio impuberi; Cum enim ipse impubes non possit testari: lex dat patri ei testamentum conlegendi facultatem, ita Iureconsultus ait in l. Papinianus §. sed nec impuberi ff. de inoffic. testam. Octauus est effectus quod antiquo iure quicquid acquirebat filius, acquirebat patri, tam si ex testamento quàm si ex legato ei relinquebatur ita explicatur in l. placet ff. de acquirend. hæreditat. postea vero Constantinus Imperator hoc correxit in l. 1. C. de bon. matern. Sed decipiuntur Doctores in hoc, quoniam non à Constantino illa lex lata fuit, sed scire debetis filium non succedere matri tempore legis duodecim tabularum, ex quo erat ei cognatus l. pronuntiatio, & l. familiæ ff. de verbor. significationib. Superuenit deinde Senatus Consultum Orificianum factum imperante Antonino quo fuit inductum ut matri filius fieret hæres ab intestato, & voluit ut filius haberet proprietatem rerum omnium maternarum, pater verò usufructum, si autem mater testata fuisset, & instituisset filium, hæreditas quærebatur patri. Constantinus in dicta lege prima C. de bon. matern. definit quod siue mater testata, siue intestata decesserit, hæreditas eius filio in totum deuoluebatut. At superuenit postea Archadius Imperator in l. 2. C. de bon. mater. & decidit filio proprietatem patri vero usufructum

Cum bonorū maternorū acquiri. Superuenit postea de-
 nique Iustinianus noster Imperator & voluit, vt omnia
 acquisita filio ex bonis fortunæ patri quoad vltimfru-
 ctum ipsi verò filio quo ad proprietatē acquirerētur, vt
 clarissimè constat in l. cum oportet C. de bon. quæ liber.
 In hac verum opinione pugnant præsertim Hispani, &
 Attius Pine II. in d. l. r. num. 19; sed intelligatur hoc fuisse
 tempore Digestorum prout restat in historia Iulij Ca-
 pitolini in vita Marc. Anton. Philosophi. Sunt tamen
 duo iura, quæ dicunt Senatusconsultum Orficianum
 dedisse proprietatem filio, & vltim fructum patri l. pe-
 nult. ff. ad Tertullian. & l. filius ff. de iust. testamēt.
 & hanc opinionem quam ego teneo, tenent etiam simi-
 liter gloss. in l. is qui hæres in fine de acquirend. hæred.
 & Alciat. lib. 4. paradox. cap. 3. & communiter cum ea
 pertranseunt cæteri oēs scribentes: Et mouentur ex l. si
 filius ff. si quis omitt. caus. testamēt. & per hanc Hispani
 se tuentur contra hanc communem opinionem; sed cer-
 tē decipiuntur cum illa lex non faciat ad rem, & propo-
 situm nostrum quia fuit Iuliani, qui multo tempore fuit
 ante latum Senatusconsultum Orficianum. Adducunt
 etiam alium textum in l. qui in alienam in fine ff. de ac-
 quirend. hæredit. quæ similiter non facit ad hunc propo-
 situm nostrum ex quo loquitur quoad vltim fructum qui
 est patris, & ideo non potest ibi filius sine voluntate pa-
 tris adire hæreditatem, nec pater ex eo, quia vltim fru-
 ctum habet poterit grauati, & ideo &c. Vltimo citant
 l. is qui hæres in fine cum l. seq. de a. quir. hæred. cui
 potestis respondere quod vltim fructus cum sit patris ideo
 adiri non potest sine patris voluntate, quia imp. hæret. cū, &
 ideo illud ibi procedit, ideo non sequitur, quæd loquatur
 de Senatusconsulto Orficiano. Vnde ego teno cōtra cō-
 muncem, quod tempore Digestorum, ante Senatuscon-

sultum. *Orficiatum* acquirebatur filio *proprietas*, *vsusfructus* autem patri, Hinc manat & alius effectus, quod filius in potestate acquirit, vt ait Iustinianus noster in S. 1. Institutionib. per quas person. nob. acquiritur partem sibi partem vero patri, sibi quidem quatenus suis laboribus acquirit sibi partem, alteram vero partem patri ratione patriæ potestatis, & ita dicit Bartol. in d. l. cum oportet C. de bon. quæ liber. Decius in l. illud num. 10. C. de collationib. Hoc autē mea, & omnium Doctorum sententiā, inuito illo *paraphrasi* dicitur non procedere sed solū *proprietas* acquiritur filio *vsusfructus* vero patri; Quod est intelligendum solum de *aduentitio peculio*, vt habetur in l. vltima S. sin autem C. de bon. quæ liber. Et hoc habet etiam locum in *castrensi peculio*. Sed est etiam alia ratio quia quicquid habet *filiusfamilias* siue sit *castrense*, vel quasi *castrense* appellatur *peculium*, & semper retinet hoc nomen, quousque pater viuit; postea vero appellatur *patrimonium*, vt declaratur in l. vlt. C. de inoff. iol. testamen. Et ex hoc sequuntur magni effectus, nam si *filiusfamilias* habeat plures seruos in *castrensi peculio*, & instituit hæredem aliquem illorum, si ille non adierit hæreditatem, vel moriatur nemine facto hærede; omnia bona pertinent ad patrem, & omnia distracta per patrem valere dicit text. in l. proponebatur C. de castrensi. pecul. Alius etiam effectus est quod si *filius* delinquat, ita quod bona veniant publicanda, non publicatur *peculium*, quia pater in eo ius habet, ita dicit text. in *supra citata leg. vlt. S. filijs* C. de bon. quæ liber. & Bartol. in l. si finita §. li de vectigalibus quæ sit. 6. de dam. infect. Et quod est amplius, nec *castrense*, nec quasi *castrense*, *peculium* publicatur; & hoc ratione patriæ potestatis, ita voluit Bartol. in dicta l. si finita quæ sit. 6. Et è contra si pater delinquit, ex quo eius bona

vni-

venirent publicanda, nec castrense, nec quasi castrense peculium publicatur, immò nec adventitium, nec profectitium, quia videntur quodammodo esse in patrimonio filii, & notabilis, atque singularis casus de hoc habetur in l. 3. §. sed utrum in fine ff. de minorib. & Bartol. in loco superius citato, atque allegato. Ultimus effectus est, quia filius appellatur suus hæres patris, ut autem aliquis sit suus hæres tria absque dubio requiruntur. Primo ut sit descendens; Secundo ut teneat primum gradum in successione. Tertio denique ut sit in potestate ascendentis, ut exponitur in §. sui Institutionib. de hæred. qualitat. & different. & tradit Alciat. lib. 4. de verbor. significationib. nec non Vigl. in d. §. sui Alius effectus est, quia continuatur dominium rerum patris in filium. In vita patris enim, filius est quasi dominus bonorum paternorum, & sic post eius mortem continuatur dominium, ita ait text. in l. in suis ff. de liber. & posthum. Et istud fecit graviter errare nonnullos nostros interpretes qui dixerunt quod filius non potest vsucapere quidquam ex hæreditate paterna ex eo, quia continuatur dominium, & dicunt hoc velle etiam text. in l. nihil C. pro hæred. & idem l. 2. §. filium ff. pro hæred. attamen valdè decipiuntur. Nam veritas est in oppositum, ut tradit Vigl. in d. §. sui qui dicit filium esse hæredem plusquam aliquis alius, ut clarè, atque apertissimè probat l. 3. ff. de petition. hæreditat. Quid ergo sibi vult dicta lex nihil? Sed credo quod vult dicere quod nullus filius potest capere pro hærede rem relictam à patre, donec adest suus hæres, & non dicit quod filius non potest, & ita etiam loquitur alia lex Diocletiani in l. ex testamento. C. Vnd. liber. Ad l. secund. §. filium ff. pro hæred in qua adest casus quod pater donavit filio fundum, & dicitur illum non posse vsucapere. Dicatis esse verum quando non habet illum

tan-

tanquam hæres, sed tanquam donatarius, unde verum est filium esse suum hæredem: Insuper sciendum est quod reperiebatur antiquitus quædam forma emancipandi quæ dicebatur abdicatio, qua filius non exibat de patria potestate, immo in alterius potestate cadebat de qua est casus in l. abdicatio. C. de parr. potestat. quæ ramen hodie non est in usu, & habetis de eadem abdicatioe similiter text. in l. quidam cum filium hoc eodem titulo nostro. Quot modis nunc filius exeat à patria potestate adest titulus in Institutionibus quib. mod. ius parr. potestat. soluit. in quo plures modi enumerantur. Et primo morte patris. Secundo deportatione alterutrius Tertio seruitute cum patet efficitur seruus pænæ. Quarto dignitate patritiatus. Quinto si alter eorum capiebatur ab hostibus. Sexto per emancipationem. Denique sunt multæ alię dignitates quæ liberat filium de patria potestate, vt sunt Quæstores, Memoriales, Agentes in publicum Præfeti Prætorio, & aliæ similes enumeratæ in Authentic. vt ibi est videre Episcopus etiam & Cardinalis exeunt de potestate patris, Conueniens enim est vt qui sunt patres aliorum; liberentur & ipsi à patris potestate, & qui hoc plenius scire desiderat videat Theophil. in §. præterea Institutionib. quib. mod. ius parr. potestat. solu. vbi multas tradit cærimonias, atque sollempnitates quibus olim filius liberabatur, & quibus utebantur antiqui in hac re. Filiaæ vero fæminæ semel vendebantur, vt est videre in l. verum in fin. ff. de iniust. rupt. atque irrit. fact. testament. Tandem videndum est in quibus casibus curetur patria potestas, & in quibus non; Vnde sciendum est, quod non curatur in duobus tantum casibus. Primo in castrensi, & quasi castrensi peculio, quia in eis habetur filius pro patrefamilias vt traditur in text. l. 2. ff. ad Senat. consult. Macedonian. Nec etiam curatur in his, quæ

quæ pertinent ad Rempublicam administrandã, & sic in magistratu gerendo, vt apertè dicitur in l. penultima ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, & in l. priuatis, ff. de iudicijs. Animaduertendum tamen est vltimo loco extare exemplum, singulare valdè apud Valer. Maximum de quodam Consule qui parui fecit patriam potestatem Hic nempe fuit Sempronius Gracchus qui cum esset Cõsul Romanus & rediret Romã, & ei occurreret pater equitans, iussit eum descendere, & debitum sibi honorè tribuere. Pater vero statim libenter descendit qui erat Quintus Fabius Maximus, & ait filio. Videre volebam si memineras te esse Consulem. hoc autem facio non tibi, vt filio, sed vt Consuli. Vnde satis videre potestis quem effectum habeat Dignitas, dum enim est filius in dignitate constitutus non curatur de patria potestate. Dum tamen inter domesticos reperitur, tenetur patri debitam semper reuerentiam, atque obedientiam præstare, & hæc pro nunc sufficiant, &c.

Agitur in hoc capite de Censibus.

In quo lex prima, & secunda de Censibus optimè enucleatur.

HIS paucis lectionibus quæ supersunt, decreui tractatum habere de cõsibus, cum maxima sit eius utilitas; Agendo igitur de Censibus quinque videbimus, atque considerabimus. Primo quot modis accipitur hoc nomen census; Secundo quis inuenerit censum. Tertio quare fuerit inuentus. Quarto quomodo descriptio census sit facienda. Quinto & vltimo quem habeat effectum Quantum ad primum. Census accipitur primò pro pensione quæ soluitur directo domino ab vtili cap. constitutus,

tutus, & ibi gloss. extr. de religiof. domib. totoque titul. extra de censibus. Bart. in l. 1. §. 1. ff. de publican. Ias. in l. 1. num. 48. C. de iur. emphiteotic. Et de hoc censu non tractatur neque agitur in hoc titulo nostro. Aliquando & sic secundo accipitur pro breui reddito, ita in l. recreationibus C. de Episcop. audient. Tertio capitur pro tributo, quod Principi soluitur vt in Cod. sine cens. vel reddit; nec ita etiam capitur hic, Quarto pro scriptura in qua describuntur omnia bona Ciuium Theophil. ita ait in §. ultimo Institutionib. de liber. & in hac significatione capitur in hoc titulo Digestorum de censibus, & Cod. eodem libro 11. Nostri appellant censualem professionem in l. vltima C. siu. cens. vel reddit. Vnde magister censualis appellatur qui præest in describendis bonis ciuium; in l. neque professio C. de testament. Aliquando Doctores vocant Catastum, ita Bartol. in l. formam hoc eod. titul. nostro Bald. in l. 2. C. de error. aduocator. vulgo autem appellatur Extimum. Eum primo inuenit Seruius Tullus Rex Romanorum vt tradit Liuius lib. 1. Ratio autem quare fuit inuentus, est, vt sciretur quanti quis deberet sustineri ex tributis debendis Principi vt colligitur ex l. 2. C. de imm. nem. cens. lib. 10. Onera autem quæ sustinebant erant tria. Soluebant scilicet Tributum, Indictionem, & Capitationem. Tributum soluebant nomine prædiorum vt Theophil. in §. per diuisionem Institutionib. de rer. diuision. refert, vbi videndum est, & vide etiam l. modios C. de suscept. & arcad. lib. 10. Indictionem soluebant non in pecuniam, sed in alias fruges, vt habetur in l. 1. & 2. C. de indiction. lib. 11. & vide l. septem C. de erog. milit. ann. Hinc peruenit indictio Notariorum; Solebant enim antiqui singulis quindecim annis soluere nouum censum. Vnde Concilium Nicenum decreuit, vt numerarentur anni ab hac indictione vsque

ad

ad quindecim scilicet annos, & ideo ad hoc vide l. 2. & penultim. C. de militar. Vest. lib. 12. Capitationem quisque soluebat pro suo capite, duas videlicet dragmas, famina verò vnam tantum, & de huiusmodi solutionibus habetur mentio in l. 3. in principio hoc eodem titulo nostro, & hac ratione fuit inuentus liber qui vocatur liber Estimi. Inuentus est etiam census, ut cuiuscunque nomina in libro illo describerentur, & ut soluerent capita, & tributa l. 2. C. de immens. nem. conc. Describebantur in hoc libello non solum prædia, sed etiam qualitates prædiorum l. forma hoc eod. titul. nostro. Atque etiam salinæ publicæ l. generali S. vxori ff. de usufruct. legat. l. inter publica ff. de verb. significationib. sed fuit postea prohibitum ne quis posset habere proprias particulares Salinas ut habetur in l. si quis sine C. de vectigalib. Hæc omnia quæ in hoc libro estimi describebatur, erant ad effectum ut scirent quantum soluturi erant. Sed hic oritur quæstio quomodo hæc bona sint estimanda Ioann. à Plat. in l. 1. C. de censib. lib. 10. dicit secundum redditum fuisse estimata. Alberic. in rubr. de munerib. & honorib. ad finem dicit fuisse existimata quanti vendi poterant, quia res tantum valet, quantum vendi potest l. si seruus la secunda ff. de condition. furt. Ias. in l. si fundum per fideicommissum in princ. num. 5. ff. de legat. primo idem probat S. quia vero in Authen. de non alienand. bon. Eccles. necnon Gloss. in Authen. Imperium C. de Sacrosanct. Eccles. Addendum insuper est seruos, & animalia cuiuscunque, esse etiam describenda in libro census, quia domini non solum soluebant pro seruis, sed etiam pro animalibus: hoc dicit l. 4. S. in seruis quoque infra eodem hoc titulo nostro. Et vocabatur hæc professio; functio animalis, ita loquitur l. vltima C. de funct. anima. Et qui describebant appellabantur Magistri census, ut habetur

Non

in l.

in l. consulta diuina C. de testament. & in Lin hac C. de donationib. Atque etiam de hoc magistro census agitur in l. testamēta. C. de testamē. Adeo vt h. magistri census erant solum Romæ, & Constantinopoli: In alijs vero Ciuitatibus erant quidam qui describebant, & dicebantur serui Reipublicæ vt tradit l. penultima C. de annal. exception. & l. scripturas C. qui potior. in pignor. habeantur. Vnde hæc appellabatur administratio tabellaria l. vltima C. de seru. Reipubl. manumiss. & isti sunt serui publici qui stipulabantur cuique ciui l. pupilli ff. rem pupill. Salu. for. l. non aliter de tut. Perequatores erant qui æquabant bona quæ descripta erant in libro. Inspectores erant qui inuestigabant bona cuiuscunq; cum essent delata in libro census. Sollemnitatem denique & formam descriptioendorum bonorum Tertullianus explicat satis eleganter in lib. quinto aduersus Marcionum; dicit quod Primus seruus scribebat, Secundus subscribebat, Tertius verò redigebat in acta, vt ibi latius est videre. Superest vltimo videndum quem effectum habeat descriptio hæc bonorum in libro census: Et responderetur quod habet tres magnos effectus: Primus est quia habetur notitia quantum quisquam debet soluere pro tributo ipsi fisco iuxta tex. in l. secunda C. de immun. nem. conc. & Bart. in l. pro his C. de ann. & tribut. libr. decime Alter effectus est quia simul quod bona statim quod sunt descripta in libro sunt obligata pro pignore, & hypothecata ipsi fisco, vt habetur in l. 1. & 2. C. propt. publ. p. n. l. idem voluit Bartol. in l. incola quæst. 2. ff. ad municipal. Tertius effectus est, nam liber ætими probat contra quemlibet de natiuitate, sicut hodie in Baptismi libro sci. ur natiuitas, sic & similiter in libro census l. census ff. de probationib. Immo Bartol. credidit dominium posse probari in libro census, quia si meus fundus est descriptus

tus

us in eo, intelligor ego dominus fundi, vt dicit in l. hi qui C. de præd. & al. reb. minor. lib. 11. Hoc autem communiter non recipitur ab omnibus Doctõibus, & Bald. & Paul. Castrenf. in l. si pater C. de action. empt. dicunt totum contrarium, & rectius quia & si probatur ex hoc me possedisse; non tamen probatur dominium, & hoc idem sequitur Soccin. in l. 1. num. 27. ff. de acquirend. possession. necnon idem Soccin. larè conf. 89. volum. 1. Remanent idcirco valdè pauca dicenda pro intelligentia propositz materiæ Idcirco ne aliquid remaneat quod desiderari possit sciendum est. Ciuitates oim aliquas fuisse Tributarias. Alia fuisse Prædia, & Tributaria Iuris Italici, Alia Colonia; Et alia Municipia; Tributariæ erant ferè omnes Ciuitates, quæ soluebant aliquid Romanis pro prædijs. Quando enim vincebant Romani aliquam Ciuitatem, prædia pristinis Dominis concedebant ad colendum, vt soluerent aliquod tributum vt enarrat, Theophil. satis eleganter in §. præterea Institutionibus de rer. diuision. Alia Ciuitates dicebantur Iuris Italici, quod est esse in manu, & nihil soluere; hoc dicit Don. lib. 36. necnon hoc etiam probant duo iura scilicet dist. §. per traditionem de rer. diuis. & l. vltim. §. Diuus hoc eodem tit. nostro. Hic autem animaduertite quod lex prima est mendosa in vers. inditia quoque. Scribitur enim in pandectis Florentinis in daria quoque & ita est omnino intelligendum, atque legendum Ciuitates Colonia sunt modo explicandæ, & hoc nomen Coloniae habet duas significaciones, aliquando capitur pro Villa, & ita habetur in l. si in lege §. colonus ff. locati, & similiter in l. Seia §. prædia ff. de fund. instruct. nec. en in l. eius §. 1. ff. ad municipal. quo sensu, non capitur in hoc titulo nostro. Sed in hoc tractatu Colonia accipitur, pro Colonia, Romanorum, quando mittebant mille milites

ad habitandum, & prima harum fuit Placētia, & istis designabant omnia loca, Romæ, theatri Amphitheatri Cāpi Martij; habebant quoq; quia remanebant Ciues Romani poterantque gestare togam Romanam vt explicatur in l. si vsu ff. de capt. Aliæ verò Coloniz erant Latinz, quæ habebant potestatem creandi Magistratus, vt declarat Strabo lib. 4. Alciat. lib. 2. dispunct. cap. 21. Hinc introducti fuerunt liberti Romani Latini, & Dedititij vt habetur in l. 1. C. de Latin. libert. tollend. Ultimo denique erat Municipium quod habebat immunitatem, non autem consequebatur magistratum de quo non habetur mentio in hoc titulo nostro, ideo nec de eo aliquid agam; Et hæc sunt quæ colligere potui circa materiam census, & ita sit expeditus iste tractatus de censibus Reliqua, &c.

Textus in l. tertia de Usucapionibus, nouo, & admirabili scribendi methodo, nouaq; & inusitata dicendi, atq; interpretandi forma, & ratione, nunc primum in lucem editur, Necnon differentia inter præscriptionem, & usu capionem reiecta aliorum interpretum scribentium sententia præuiso lumine examinatur, atq; illustratur, Nonnullaq; præterea scitu, & notatu digna circa eandem materiam valdè egregiè enucleantur, ac optimè & satis quidem per amplè pertractantur.

Dedititius nos hætenus feracissimus ille multisque nominibus insignis possessionum tractatus in quo si non oēs à me vobis patefacti, accuratius certe quam fieri potuit
vbe.

uberiores tamen explicati sunt loci; Nunc verò (ut rerum varietate animi reficientur vestri) postrema annui laboris nostri parte ad finitimum proximumque vsucapionis tractatum , qui præcipuus est possessionum effectus nostram conferemus interpretationem ; Quæ ut rectè , atq; debito ordine instituat , & ne postea errare , aut temere vagari cogatur , Herennij Modestini responsum in quo rei tractandæ finitionem scriptam posteris reliquit primum omnium explicandum nobis proponimus . Quaquidem in re potissimum operam dabimus ut non nisi lectissima quæq; cognitione digna , & ad rem tantum illustrandam pertinentia in medium afferatur , libenter hoc enim iucundissimo , atque amenissimo anni tempore .

Floriferis, ut Apes in saltibus omnia libant

Omnia nos itidem depascimur aurea dictis.

Herennius itaque Modestinus libro quinto pandectarum (ut epigraphis sui responsi ostendit) finiens vsucapionem ait. Vsucapio est acquisitio, vel adiectio dominij per continuationem possessionis temporis lege Definiti ; In quibusdam exemplaribus acquisitionis dumtaxat est facta mentio ; In nonnullis adiectionis tantum , In aliquibus verò utrumque est expressum, idque non absque vlla ratione factum videri potest , Nam si simpliciter esset dictum esse acquisitionem dominij non congruè cuique potuisset videri id enunciatum , propterea quod cum in dominij acquisitione domini transferentis voluntas potissimum semper spectetur §. per traditionem Institutionibus de rer. diuisione: hoc ipsum in dominio per vsucapionem acquisito vel acquirendo minimè inesse videtur: sit enim huiusmodi acquisitio imprudente, & inuito domino. l. 1. versic. sed & si quis C. de vsucap. transfoman. etenim credendum non est quemquam quod suum est negligere velle, & derelinquere §. vltim. Institutionib. eodem tit. de rer. diuis. Additum est ergo

ergo in definitione *Acquisitio*, vel *Adiectio*, *Adijcere* enim in iure pro eo accipitur, quod Iudicis auctoritate contra domini voluntatem alicui datur, vt in titul. ff. de in diem adiectione. Ego autem puto legendum esse in hunc modum. *Vfucapio* est adeptio dominij quemadmodum legitur in definitione tradita à Domitio *Vlpiano* in fragmentis quæ libris *Digestorum* non inseruntur, In eius enim tit. decumono. De dominio, & acquisitionibus rerum sic ait, *Vfucapio* est dominij adeptio per continuationem possessionis anni, vel biennij, rerum mobilium anni, immobilium biennij: Et consueuerunt veteres nostri Iurisperiti eisdem definitionibus uti: Hæc duo verba *adiectio*, & *adeptio* tantam, vt videris inter se habet affinitatem, vt alterum pro altero facile potuerit obrepere. Est adeptio Latinis auctoribus consecutio, seu acquisitio, Nos, inquit *Cic.* de finibus *Bearam* viram non depulsiōe, sed adeptiōe boni iudicemus. Et similiter in partitionibus ait; In voluntate etiam utilitas ex adeptiōe alicuius commodi, &c. Per continuationem possessionis, ait *lex*, & c. cõsistit quidem, nisi enim continua sit possessio nullius momenti erit *vfucapio*. l. si is qui pro emptore in initio, & §. si quis bona fide infra eodem. l. Naturale. l. possessio, & alibi, Hoc ipsum non obscure ex ipso vocabulo docemur; *Vfucapio* quod capere, seu per vnum acquirere significat, & vsu suum facere, vsus autem est possessio, & ex diuerso possessio est vsus l. Quæritio ff. de verb. significat, & ita possessionem definiti ad *Aelio Gillo* *Sext. Pomp.* scribit, Ergo *Vfucapio* est per possessionem acquirere, quod capere possessionem veteres illi Iureconsulti dixerunt. l. quamuis. l. non solum. §. si dominus infra eod. l. emptor fundi. l. qui fundum. §. seruum ff. pro emptor. Imo verò, quod magis mirum fortassis tibi videri possit, *vfucapio* ipsa, vsu simpliciter, seu possessio dicitur l. Denique. & l. seq. ff. ex qua caus. maio-

res. l. cum miles. l. ait Prætor eod. titul. l. deducta §. ante diem in extremo ff. ad Senatusconsult. Trebellian. Est igitur Usucapio acquisitio rei per usum legitimi temporis, ex quo intelligitur non usucapionem esse enunciandum, vt ex sententia Catonis putat Aulus Gellius libro septimo cap. decimo Noct. Atticar. Non enim Capitur usus sed res per usum hoc est possessionem, vnde ait Horatius lib. 2. epist.

Quædam si credis consultis mancipat usus.

Inde sumebam ego in rubr. ff. de acquir. possess. rationem cur ex defectu possessionis interrumpi usucapionem hinc constitutum, non ex defectu bonæ fidei Iure Civili. Quæ in re vehementer eo in loco laborat Iason vt ibi latius videre proculdubio potestis. Possessionis. s. civilis, illa enim est quæ usucapionem inducit vt tradit Accurs. in l. 1. in vltima parte vberioris glosæ. G. de ser. fugit. Dinus in cap. sine possessione de regul. iur. in 6. quem refert, & sequitur Bart. in l. 3. §. ex contrario numer. 3. superiore tit. proxim. sed iura ab vtroque citata non de usucapione inducenda, sed de iam incæpta perficienda loquuntur (quod & aliqui quoq; animaduerterunt) Non est ergo dubium facilius perfici cæptam usucapionem, quam non dum cæptam inchoari. l. cæptam hoc tit. nostro l. Qui fundū ff. Quemadmodum. seruit. amitt. l. si fundum ff. de fundo dotali. Ad id quoque pertinet pro trita regula text. in l. patre furioso ff. de his qui sunt sui, vel alieni, &c. Vt cumque sit certissimum est, frequentius in supra scriptam sententiam itum esse, nempe ex civili possessione usucapionem proficisci; in quam & nos semper propensiores facti sumus, solitiq; sumus vnâ atque alteram rationem affirmare. Prior illa est, quia non nisi ex iusta causa civiles produuntur effectus, quæ iusta causa in naturali possessione esse non potest, & absurdum haud dubio esset, ex iniusta possessione, cuiusmodi naturalis dicitur esse à civili iure non approbata quemquam lu-

lucrum capere, hoc est dominium acquirere. l. ne ex dolo. ff. de dolo. l. siue hæreditaria ff. de negot. gestis. Est & posterior ratio, quia non video fieri posse ex naturali quantumuis iusta vluapionem induci, vluapio, enim vt audistis continuam exigit possessionem nullo vnquam tempore interruptam, quod in naturali possessione vix fieri potest, nisi testudinis more perpetuo se se in re, qui naturaliter possidet se continere veller. Temporis lege definiti, olim præscriptum fuerat tempus vnus anni in rebus mobilibus Biënij in immobilibus, Aliter vero noua lege Iustiniani constitutum fuisse liquidò satis constat in l. i. C. de vluapione transformanda, & Instit. eodem titul. Annum tempus in triennium, & biennium in decennium, & vicennium inter præsentis, & absentes translatum est, & quamuis Iulius Paulus in l. sequitur in initio proponat se de tempore quoque tractaturum mirum tamen est eius rei silentium in suo responso. Existimo tamen ego nusquam in pandectis reperiri veteris temporis anni, & biënij, quod in vluapione olim præstitutum fuit, sed mihi verisimile sit Herennium Modestinum vtrumque expressisse in sua finitione exemplo Vlpian. in fragmētis quorum paulo ante meminimus, vt definitiones haud absimiles essent. Tribonianum vero reliquosque Digestorum compositores ex amplissima quam à Iustiniano habuerunt, potestate. l. i. & 2. C. de veter. iur. enucl. in locum anni, & biënij substituisse hæc verba temporis lege definiti; Expressio enim anni, & biënij repugnabat omnino metamorphosi Iustiniani de vluapione. Temporis anni, & biënij Cic. meminit etiam in Topicis, & in oratione pro Cecinna. Scrupulosam admodum, & affectatam diligentiam existimarem ipse cuiusq; scire cupientis, Quid causæ sit cur potius anni, & biënij olim, triënij, & decënij vicënijq; hodie tempus quam aliud præfixum fuerit in vluapionibus, nam cum id ex

voluntate superioris, aut legislatoris, aut Principis inducatur, nulla videtur posse ratio certa reddi, Qua in re exemplum accipiet Iuliani responsum in l. nō omnium ff. de legib. vii, & prudenter, & eleganter scriptum est à Panormit. in c. si quando num. 4. ad fin extra de rescriptis, qui locus est omninò videndus, nec tradendus cerrè obliuioni. Quæri etiam plerumque solet in Iure Ciuili continuus, an utilis annus sit. Idem, & in hac definitione quæri potest sit ne continuum, an vile tēpus vsucapionis, Et verissimum est continuū numerari vt ex Pauli responso constat in l. nunquam in vsucapionibus §. 1. hoc eod. tit. nostro. Et licet de tēpore rerum mobilium tantum Paulus loquatur, idem profus est in vsucapione rerum immobilium, quod & Accurs. hic sentit, & ratio videtur posse afferri, Quia vbi lex certi temporis mentionem facit regulariter de continuo intelligendum est, vt notatur in rubr. ff. de diuers. & tempor. præscript. & docet Abb. in cap. vlt. extra de Electio. Lapis allegat. 47. incipiente in Dei nomine, Stephanus Bertrand. cont. 83. super isto, in secundo cum alijs per ipsum ibi congettis. Crediderunt tamen aliqui ineptam hanc esse definitionem, vt Accurs. hic, & Castren. Ille primo ait definire dictum per causam, Est enim vsucapio causa acquisitionis dominij, non acquisitio, sicut traditio facta à domino non est acquisitio, sed causa acquisitionis: sed malè (mea quidem sententia) proculdubio philosophatur Accurs. cum valdè longè differat traditio ab vsucapione, traditio enim meri facta est, neq; acquisitionem sonat quemadmodum ipsa vsucapio, & qui vsucapit dicitur per vsum capere (vt demonstratum est superius) & sic per illum continuum actum possidendi, at qui per traditionem acquirit continuo facta traditione dominium acquiritur; A possessione ergo

contiguata acquiritur dominium auctoritate Iuris Civilis . Præterea vsucapionem ex pluribus causis contingere posse, ait Accurs. dominij aut acquisitionem non nisi ex vna d.l. 3. §. ex pluribus, quo loci idem annotat Accurs. de acquir. possess. Si ergo vsucapio esset adeptio seu acquisitio dominij certè dominium ex pluribus causis acquireretur cum plerumq; ex pluribus causis vsucapianus . Verum hæc ratio nihil nos mouet, ab ea enim nos ita explicamus, si constituamus id quod verissimum est, & sæpè recensuimus vnam tantum esse, & proximam vsucapionis causam possessionem ; Eius autem possessionis fieri posse vt sit aliquando multiplex titulus ; At titulum esse causam possessionis l. Nullo. C. de rei vendicat. possessionem vero vsucapionis . Paulus verò Castrensis audacissimè asserit bonam non esse Modestini definitionem , primo quia in ea non sunt expressa , quæ necessariò ad vsucapionem inducendam desiderantur, titulus nimirum, & bona fides, sine quibus nemo vsucapere possit Institut. eodem in principio. Verum ad hanc rationem facili negotio responderi poterit, negando scilicet in definitione necessarium esse omnia esse exprimentia quæ ad substantiam rei pertineant , cum satis sit vnum, vel alterum verbum exprimi in quo generaliter cætera comprehendantur , quod ex testamenti definitione apparet , in qua sub verbo iusta cætera substantialia comprehenduntur, & scriptura sollemnis, & hæredis institutio interpretando iusta id est plena, vt apud Lium libro primo, Ad Iusti fluminis cursum, Et si ille locus iusta sententia aliam recipiat interpretationem, vt omnino à codicillis differat, qui & ipsi sunt iusta sententia in genere suo; iusta hoc est legitima, In codicillis, enim nihil est legitimum, non enim aliqua legis parte proficiuntur nam legibus Romanis non sunt introducti : Nam, an-

re Augustum nullus erat Codicillorum vsus, vt Iustinianus noster Imperator testatur in titul. de Codicillis, sed moribus fuit receptū non lege aliqua à populo lata sed quamcunque interpretationem sequamur satis constat in ea finitione non esse nominatim expressum quod præcipuum est in testamenti factioe, nempe hæredis institutio, & tamen in verbis subintelligitur. Et alibi id ipsum obseruatum non ignoramus veluti in definitione Nuptiarum apud Iustinian. in titul. de patria potest. Sunt inquit viri, & mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem continens, Et tamen vides in ea nullam factam mentionem promiscui consensus qui causa potissima ac præcipua est matrimonij. l. Nuptias. ff. de regul. Juris. Qua ratione, & si non est à Modestino nostro, neque ab Vlpiano explicitè facta mentio tituli, & bonæ fidei quibus opus est in vsucapione, tamen sub verbis expressis continentur, per continuationem possessionis, Possessio autem non nisi iusta vsucapionem parit, atqui iusta esse non potest nisi causa, seu titulus possidendi cum bona fide concurrat: Posset & aliter occurri rationi Castrensis nempe titulum, & bonam fidem esse qualitates, & accidentia quædam sine quibus intelligimus substantiam rei, quiditatem, & essentiam, Sic in definitione stipulationis de qua in l. 5. §. stipulatio. ff. de verbor. obligat. nulla est facta mentio præcedentis interrogationis, & sequentis responsionis, quæ necessaria sunt ad stipulationem conficiendam. Ad alteram rationem Castrensis qua, ait, definitionem nõ rectè traditam, propterea quod effectus rei exprimit nempe dominij acquisitionem ex his quæ tradit Bartol. in l. 1. ff. de appellat. dicendum est, vt superius aduersus Accursium hac in re dicebamus vsucapionem esse ipsam acquisitionem extendendo etymologiam ipsiusmet vocabuli vsucapio, &c. Rur;

ius non incongruè responderetur nouum non esse in Iure definitiones per suos effectus tradi, vt constat ex actionis, & obligationis definitionibus, & bonorum possessionis modo illi sint effectus continenter seu immediate à causa proficiscentes, hoc est quibus positis poni, & causam necesse est; Quod non ignorauit Soccin. in rubr. ff. de conditionib. & demonstrat. n̄q; Dec. in rubr. extra de probat. Sed reuera si ad exactam definiendi normam, & artem velimus hanc definitionem vocare, iudicabimus haud dubie suis numeris carere, Verum quoniam nostri Iurisperiti quorum responsis opus pandectarum compositum est non id studuerunt, vt exactas traderent definitiones ex Dialecticorum regulis, & preceptis omnibus numeris absolutas sit; vim habuerunt si explicarent res propriasq; earum ostēderent potestates; non est cur tantopere nos fatigemus in hac re; relinquimus igitur huiusmodi definiendi subtilitates Dialecticis, & Philosophis, de quibus nec inter ipsos satis constat, vt satis perbellè ait Galen. lib. 4. de differentijs pulsuum, quos loci monet ne quis se conijciat in has difficultates, quas verborum seruitutem appellat Fab. Quinril. lib. 7. oration. Istitit. In Iure rara est quæ non subuerti possit definitio, nam cum sit propria, & breuiter comprehensa rerum substantiæ enarratio, quæ genere, specie, proprijs, & differentijs (vt inquit Quintil.) constat nullas ferme huiusmodi apud nostros reperies. Porro introductam fuisse vsucapionem, ait Caius in l. 1. hoc eod. titul. nostro bono publico, ne scilicet quarundam rerum dici, & si semper incerta dominia essent, & Neratius in l. vlt. ff. pro suo, vt tandem aliquis esset litium finis prodita, ait, Quod eleganter etiam expressum est à Cicero in oratione pro Cecinna Fundus, inquit, à patre relinqui potest, at vsucapio fundi, hoc est finis sollicitudinis,

&

& periculi litium non à patre relinquitur, sed à legibus sublata enim vsucapione, quamvis diù at bona fide possessa res sit, semper tamen vendicari, ac repeti à vero domino poterit, & proinde semper incertum erit eius dominium. Sed nihil interest si dixerimus ne rerum dominia in incerto essent, vel ut aliquis litium finis esset, nã si certa erunt dominia rerum, ut propter vsucapionẽ bona fide possidenti statuto tempore addiciantur, prior dominus non poterit rem vindicatione auocare, & hoc modo litium finis erit; Optima itaque ratione introducta, fuit vsucapio, si enim liceret priori domino rem semper à possessore petere; nec possessor certus efficeretur de rei quàm habet dominio, cuius difficillima est probatio sequeretur neminem aliquid securè vnquam possidere. Quæsitum est insuper ab Eruditis sanè viris Num æquitati naturali conveniat vsucapio, & quibusdam visum est non convenire, immo repugnare, iniquum est enim aliquem non dominum locupletem fieri cum iactura alterius. Inam hoc natura. ff. de condi& indebit. l. iure naturæ, de regul. Jur. cap. locupletari de regul. Jur. in sexto. Aliqui verò separatunt civilem æquitatem cui congruit vsucapio à naturali, ut Duaren. in l. i. in initio de pactis. Accurs. tamen in l. i. ff. de Iustit. & Jur. docet in vsucapione bonũ esse non æquum. Ego aut̃ puto nullum esse ius, quod bonum esse possit si non sit æquum, Idque ex ipsius Iuris definitione probatur. Si enim ius ars est boni, & æqui, ergo si quid tradatur quod non bonum, & æquum sit non erit ius; ita in effectu argumẽtatur Aurelius August. sanctus in suo libro de Civitate Dei 19. cap. 21. referens Scipionem loquentem apud Cicer. libro 6. de Republ. Nam si ius est, ut illi dicunt, quod à fonte iustitiæ manat, non est ius, quod potentiori vile est; ait ille non esse ius, quod potentiori vile est, scilicet si alijs

ini.

iniquum sit, licet bonum videatur potentiori. Probatum præterea ex l. in omnibus. ff. de regul. iur. In omnibus, ait lex, maximè in iure spectanda est æquitas. Huc pertinet quod sæpè in iure dici solet ex ipsa naturali iustitia, siue æquitate iudicandum esse, etiam contra stricti iuris rigorem, vel ubi omninò deficit ius scriptum. l. scire oportet. §. aliud, & §. sufficit ff. de excusat. tutor. l. i. §. idem Varus ff. de aqu. plu. arcend. l. Placuit. C. de iudic. ibiq; cæteri Interpretes, Quorum tamen assertionem ab eis vulgo traditam minimè sequendam arbitror in eo, quod constituunt iuris rigorem interdum esse præferendum æquitati, nempe cum quod scriptum reperitur contrarium est æquitati nam si illud aliquando contingat, quod scriptum est, nomen iuris, neque legis mæretur, vt patet ex diffinitione Iuris, quæ in tota hac arte obseruari debet, alioquin frustra esset posita initio huius legalis disciplinæ, nisi illam sequi nos semper oporteat. Hanc sententiæ non refragatur quod ait Accurs. de vsucapione, neq; enim contra æquitatem illa introducta est, quemadmodum ille existimat. imo ex æquo, & bono; æquum enim & bonum legislatoribus visum fuit, vt certum tempus constitueretur dominis ad vendicandas res suas ab alienis possessoribus, alioquin qui iusto titulo, & bona fide rem continuè possidisset eius rei efficeretur dominus, ne dominia rerum in incerto semper permanerent, cuius occasione infinitæ lites, controuersiæ, & rixæ orientur quibus tandem tota Respubl. & Ciuitas labefactaretur, ac proinde nullus saluus esse posset, Quemadmodum cum nauis naufragium facit, vnde præstat iacturam facere rerum suarum, quam pro rei conseruatione incidere in periculum etiam vitæ. Hanc ipsam æquitatem in vsucapione perpendit, & extollit quidam apud Ioan. Andr. in cap. peccatum est, Theologus antiquus

cui

ubi nomen fuit Geraldus cuius rationes ibi latè deducit Ioan. Andr. Et ad illam regulam æquitatis de qua in d. l. Nam hoc natura facile responderetur nempe quod dicitur neminem cum aliena iactura debere locupletem fieri, intellige sine iusta causa, alioquin per dictam regulam reprobarentur donationes, atque etiam omnes hominum actus quibus vnus ditior efficitur acquirendo res alterius ex eius voluntate. Nam cum quis patitur rem suam vsucapi lex interpretatur eum consentire publicæ utilitatis gratia, & quasi sponte alienare. l. alienationis. ff. de verbor. significat ita non est iniquum imò æquum rem alterius vsucapere, quia vsucapio requirit titulum, & & bonam fidem præter possessionem Instit. eod. in princip. Et hoc Ius receptum est etiam constitutione Pontificia cap. vlt. extra de præscript. Quod vtiq; ab eo Iure non esset receptum cum ab eo non recipiantur nisi quæ æquitatem continent. Qua ratione in dicto cap. vltimo improbantur præscriptiones quas Ius ciuile cum mala fide introduxerat quia sunt contra æquitatem naturalem, & peccatum nutriunt. Quælibet enim Iuris naturalis transgressio eo iure peccatum censetur cap. vlt. de Consuetud. Ex dictis ergo concludimus vsucapionem non esse contrariam æquitati; imò propter æquitatem introductam, nempe propter salutem populi, & ciuium iuxta id, quod vulgò ex lege duodecim tabul. dicitur Salus populi suprema lex esto, & quia visum est Iuris Pontificij auctoribus quibus præcipua est cura salus animarum nedum personarum, & rerum. Ad l. prospexit. ff. Qui, & quibus quæ solet citari pro supradicta assertione interpretatum interdum rigorem Iuris præferri æquitati, cum ibi dicatur, durum esse, Si serui absentes tempore adulterij non possent manumitti ne quæstioni subdancantur intra tempus ibi constitutum, attamen quia lex ita scri-
pta

pra est eam esse seruandam, quali lus scriptum ibi non contineat æquitatem, sed duritiem, & rigorem, & quod dicitur summum lus Respondit Alciat. in tractat. de verbor. significat. in casu dictæ legis prospexit subesse æquitatem si rectè omnes circumstantiæ circumspiciantur, potuerunt enim etiam serui absentes per conseruos qui interfuerunt veritatem adulterij commissi vel etiam ex præcedentibus inditiis præcognouisse futurum adulterium. vnde æquius est eos torqueri, &c. vt apud eum diffusius. Nec quemquam moueat Theodosij constitutio in l. hac lege. C. de pactis conuentis quam citat Accurs. in d. l. 1. de Iustit. & Iure ad probandum bonum interdum separa i ab æquitate; Nam in ea constitutione bonum in alia significatione accipitur, vt sit sensus, vtile erat, idest expediebat, res vxoris pari arbitrio mariti gubernari, non autem accipi debet pro bono, quod conexum est æquitati: Sic & in Euangelio. Bonum erat ei si naxus non fuisset homo ille, idest expediebat, & vtile fuisset, scimus enim bonum plura significare, & esse terminum transcendentem, vt alijs in locis luculentissime nos quoque sæpius explicauimus, &c. Agendum est nunc de Vscapion. & Præscriptionis differentia, & Accurs. hic ait in definitione accipi vscapionem large vt comprehendat præscriptionem quoque. Proprie autem vscapionem ad rem mobilem refert, præscriptionem vero ad immobilem, & citat l. 2. C. de long. temp. præscript. necnon Bartol. citat. in l. 2. C. in quibus causis cesset long. temp. præscript. Longi temporis præscriptio (ait Dioclet.) ijs qui bona fide acceptam possessionem, & continuatam, nec interrup:am inquietitudine litis tenuerunt solet parocinari. Iure autem digestorum nomen vscapionis erat commune vtrique termino, & vscapioni, & præscriptioni, vt patet ex hac definitione,
& ex

& ex lege eum qui ædes infra eodem tit. nostro. Postea vero à Iustiniانو fuit tributa vsucapio rebus mobilibus præscriptio verò immobilibus, & hæc frequen-
tius sunt à nostris Auctoꝝibus receptæ, vt testatur Bar-
tol. in l. seruitutes 4. ff. de seruit. & alij scribentes alibi
adducentes l. vnic. C. de vsucapion. transform. sed ego
hoc minimè verum esse arbitror, nam & Iure Digesto-
rum, & Codicis vsucapio refertur ad res mobiles, &
ad res immobiles d. l. eum qui ædes, & supradicta l. 3.
& satis etiam constat ex tractatu de vsucapion. pro em-
ptore, pro suo, & seqq. Nec verum est id fuisse à Iu-
stiniano mutatū, quicquid comminiscatur Abb. in ru-
br. de præscript. Nam in Institut. de vsucapion. nomen
vsucapio commune est vtrisque rebus, ait enim Res
mobiles per triennium, & immobiles per decennium
vsucapiuntur quo in loco facit Iustinianus mentionem
suz constitutionis de vsucap. transform. qua constitu-
tione tempus mutauit, & breuius concessit vsucapio-
ni rerum mobilium, longius vero rerum immobilium.
Quod ea ratione factum fuit, quia facilius res mobi-
les consumuntur l. lex quæ Tutoris. C. de administ.
Tut. l. litibus §. 1. C. de Agric. & cens. libr. 11. l. vltim.
de requirend. reis l. si rem. l. 3. §. Nerua filius ff. de ac-
quir. poss. Ideo breuius tēpus fuit necessariū, Quo tem-
pus est breuius eo magis durior est causa vsucap. quā
præscriptionis, Hoc Idē notat Cyn. in Auth. nisi tricen-
nale. C. de bon. maternis, cum mille alijs concordanti-
bus, atque similibus, &c. Propriè ergo tam mobiles,
quam immobiles res omni Iure vsucapi dicuntur; rudi-
culum est enim Quod Accurs. autumat de propria, &
impropria significatione, vt idem verbum vsucapio, po-
situm à Iustiniانو respectu rerum mobilium accipia-
tur propriè, impropriè autem respectu immobilium.

sic enim in omnibus veterum Jurisconsult. responsis
 quibusidem verbum ad mobilia, & immobilia rela-
 tum videmus esset facienda interpretatio, quod profe-
 sò ridi-ulum esset; & l. 2. de off. Proconsul. quæ solet
 adduci de vno eodemque posito in eadem disposi-
 tione posse scilicet accipi propriè, & impropiè falsò
 adducitur, nam verbum manumissio proprie respicit
 seruos, & filios inspecta Veteris emancipationis for-
 ma, qua pater imaginaria venditione emancipabat fi-
 llum; qua de re alibi est à me tractatum. Inde ad hoc
 etiam videndus est titulus, Si quis à parent. fuer. ma-
 numiss. nec non Iason. in l. Iytrum Iurpem. ff. de verb.
 obligationib. Præscriptio (ait Alciatus in l. Quinq;
 pedum C. fin. regund. & lib. 4. dispunct. cap. ultimo Mo-
 dern. Instit. eod. tit. in principio, est velut quidam frū-
 ctus, & effectus vsucapionis, nempe peremptoria illa
 exceptio, quæ ex Iure efficaci translato à priori domi-
 no in vsucipientem, ipsi Domino reliquias superioris
 auctoritatis intendenti eius depellendi gratia propo-
 nitur. Et sic præscriptio ad Ius excipiendi principaliter
 pertinet, vnde etiam est quod veteres Iureconsulti In-
 terpretes præscriptionis voce pro exceptione perpetua
 vsi sunt d. l. Quinque pedum. l. vltima C. de except.
 l. penult. eod. titul. & l. qui agnatis. ff. de exception. atq;
 etiam subiungitur generaliter Titulus de dinerf. & tem-
 potal. præscriptionibus cum alijs comparibus. Quæri
 præterea etiam solet num ex præscriptione acquiratur
 vtile, vel directum dominium? Et fuit hac in re olim
 magna contentio inter Martinum, & Accursium ille
 directum acquiri aiebat sicut in vsucapione. Hic verò
 non nisi vtile vt tradit idem Accurs. in hac l. 3. & in l.
 Traditionibus. C. de pactis necnon in dict. Authen-
 tific. triennale, atque in princip. Institur. de vsucapion.
 Dissè.

Apices Legum.

Differentiæ ratio supra est tradita, quia res mobiles facilius multo magis quàm immobiles cõsumuntur ideo facilius, & firmiter acquiruntur. d.l.3. §. Nerva filius. Et quoniam vsucapio rerum mobilium fauorabilis est, Præscriptio verò rerum immobilium odiosa. l. vltima C. de annal. except. Et citant pro opinione Accursij, quia per præscriptionem sola utilis actio queritur l. si duo patroni. §. idem ait, de Iure Iuran. & sola utilis seruitus l. 1. §. vlt. de aq. pluvia arcend. & quia præscriptio exceptionem part. l. si quis emptionis. C. de præscript. triginta annorum. Quare cum exceptio supponat actionem. l. 2. de except. dicendum aduersario actionem competere, atque ita dominium. l. in rem. ff. de rei vindicat. Denique quoniam dominium quod Iuris gentium est. l. ex hoc Iure, de Iust. & Iur. per præscriptionem Iure civili iuductam. l. 1. supra eodem in totum tolli non potest. Quandoquidem ea quæ Iuris gentium sunt per Ius civile non penitus tolli possunt; aut commutari, sed alterari tantum. l. 2. §. vltimo. ff. de vsufruct. ear. rer. §. sed naturalia Institut. de Iur. nat. gẽt. & civil. cap. à nobis de Decimis. cum sexcentis alijs vulgaris Iuribus Fatentur tamen Doctores certis quibusdam in casibus præscriptione longi temporis directum queri dominium. Es nouem congerit Felinus in subr. extra de præscriptionibus apud quem latius, atque vberius vos videre potestis. Martinus verò docuit, directum queri etiam per præscriptionem, & in hanc opinionem ego quoque procliuor sum, Quæ apertissimis rationibus conuincitur, atque in primis ex nostra definitione, qua traditur vsucapionem esse ademptionem dominij, & certum est vtrumque comprehendendi nempe rerum mobilium, & immobilium vsucapionem. Idem probatur ex dict. princip. Institut. de vsucapion.

pion. & in d. l. Eum qui ædes dum in ea dicitur vniuersitatem ædium mutare dominium per possessionem temporis rerum immobilium, & sic per longi temporis præscriptionem; ergo acquiritur directum dominium, alias si vtile tantum acquireretur non rectè diceretur mutare dominium, Directum enim remaneret semper apud ipsum dominum Ad idem pertinet. l. Tra litionibus. C. de pact. longè, inquit possessionis dominium nobis acquiri, & l. acquiritur. §. non solum de acquirend. rerum domin. longa possessione dominium nobis acquiritur. Dominij autem verbo directum intelligimus l. i. §. qui in perpetuum. ff. si ager vectigalis, & sic in potentiori significatione. l. Queritur de statu hominum, l. Demum de contrah. emption. §. sed quoties, de iure natur. in Institutionib. Præterea l. si finita §. Iulianus, de damno infecto, vbi qui quoquo tempore vsueapit simpliciter dominus appellatur. dicitur, Authen. nisi Tricennale superius citata, atque allegata, igitur propriè, & directo dominus. d. §. qui imperpetuum. Huc etiam pertinet. l. vltim. ad finem C. de ædict. Diui Adri. Tollend. & l. omnes. C. de præscriptione triginta anno. ū Ei qui bona fide longo tempore possedit plenissimam securitatem etiam super dominio præstari, sed quomodo plenissima præstaretur securitas si non directo, & pleno iure possessor dominium quæreret, si vtile tantum acquireret non diceretur vsquequaque tutus. l. foeminae §. illud. C. de secund. nupt. Adde l. primã supra eod. ne dominia rerũ essent incerto, est ergo ratio Petri inconuincibilis pro hac opinione, Et si nge dominium directum separatum ab vtili, vt puta quia fundus esset datus in emphitheosim, vel in feudum alteri, vel vsusfructus esset à proprietate separatus, si non acquireretur præscriptione directum

Cum dominium , certè in his speciebus nunquam posset acquiri directum illud dominium , quod falsum est omnino , potest enim illud directum præscribi , licet vile non præscribatur . Quid enim si fundum emerim ab aliquo bona fide , qui in emphyteosim datus est , & emphyteura soluit mihi per decem annos , vel viginti , & ego bona fide recipiam certè præscriptum erit illud directum dominium . l. locum , §. proprietarius supra de usufruct. Ibi non magis quam vsucapio proprietatis , & sic vsucapio proprietatis non perimit usufructum , Ad idè est , etiã text. in l. Iusto . §. non mutat supra hoc titul. Facit quoque ad idem quod scriptum est in cap. Clerici in fin. à contrario sensu xvj. quæst. 3. vbi rerum etiam immobilium vsucapione rei proprietatis acquiritur , ergo directum dominium , cum proprietatis verbum ad vile non referatur . l. si tibi proprietatis ff. de usufr. accrescend. l. si alij de usufr. legato cum adeo directum sit vt nunquam obliquetur vt inquit Bald. in l. cum res ad finem C. de probat. & alibi ille ipse Bald. scripsit non reperiri proprietatem nisi directam in l. 2. ff. de condit. instit. atq; èt in d. l. si tibi . Postremo fieri non potest vt vera sit opinio communis ex præscriptione videlicet iure Digestorũ vtiles solummodo dominium quæri , cum eo iure non fuerit cognitum huiusmodi vile dominium , nusquam enim in iure legitur mentio eius dominij apud leges Digestorum . Ad contraria vero , nunc facillimè sic respondemus , & primo . Ad d. l. si duo patroni . §. Iulianus ibi post longi temporis præscriptionem eam vtilem actionem habere debere , si ergo utilis actio ex præscriptione dominium ex præscriptione quæsitũ erit vile non directum . Imprudenter certè est ille locus citatus ad hãc conclusionem ; Tum quia actio illa utilis oritur ex iuramento non

ex

ex præscriptione. Præterea ille locus retorquetur contra defendētes communia quāvis intelligamus ex præscriptione non ex iuramento oriri illam vtilem actionem. Nam cum dicat Iuriconsultus etiam vtilem actionem ex præscriptione competere, fatetur non obscure directam simul competere cum dicat vtilem etiam competere, & quia dubium erat num utilis tantum competeret subiunxit etiam vtilem competere, & vos novistis naturam illius dictionis, etiam, quam nostri dicunt esse implicatiam. l. sed si plures. §. ultimo. vbi Accurs. & Aretin ff. de vulg. & pupill. Bart. in l. non solum sol. matrimon. Ad d. l. primam in fine de aqua pluvia arcend. Aliqui dixerunt ibi agi de præscriptione longissimi temporis videlicet triginta annorum, quod falsum est penitus cum eo Iure non esset cognita illa præscriptio, vt notat Accurs. in l. qui occidit in verbo amittit ff. ad l. Aquil. & in l. Iulianus, vberiore gloss. circa medium ff. ex quibus caus. maior. & l. si quis emptio- nis verbo veteres; C. de præscript. triginta annorum Bartol. in l. in omnibus de action. & obligat. Idcirco Dicite vos maximam differentiam esse inter seruitutem de qua ibi agitur, & dominium de quo nos nunc disputamus, In rebus enim incorporalibus non datur dominium vt constat ex diffinitione tradita per Bartol. in l. si qui. §. differentia, Ius enim est de re corporali ideo lex dat vtilem actionem. At Quoniā in præscriptione seruitutum, & aliorum iurium quæ propriè non possidentur. l. seruus. §. incorporales de acquiren. rer. domin. non datur directum dominium; ideo non potest directa dari actio, & in hūc modū huic argumentationi Respondet Dec. in l. Traditionibus C. de pactis. Ad l. si quis emptio- nis. C. de præscript. triginta annor. dico ex ea magis nostram probari conclusionem, cum

in

in ea dicatur actionem rei vendicationis competere ei qui præscripsit, & ubi lex simpliciter loquitur de actione reali, intelligendum est de directa in potiori significatu. d. l. 1. §. 1. si ager vectigal. & c. Potest etiam recipi responsio quorundam, ibi agi de exceptione, quam nostri appellant exceptionem intentionis, & facti, de qua Accurs. in l. qui se debere ff. de conducti. caus. das. quam propriè exceptionem non esse docet gloss. in cap. 1. extra de lit. contestat. in 6. Specul. in tit. de exceptionib. §. 1. Ad rationem deindè desumptam ex dominio quod Iurisdictionum esse dicebamus facile respondemus quod si procederet hæc ratio, utique neque vsucapione quæreretur utile dominium, & fortius locum sibi faceret in vsucapione rerum mobilium, quippè quæ breviori tempore perficitur quam præscriptio, ut tradit Accurs. in l. 1. §. cū prædium, in verbo vsucapio de pignoribus, & in l. Ius civile ff. de Iust. & Iure, unde si verum esset ex præscriptione non quæri directum dominium, multo magis non deberet quæri ex vsucapione. Et ex his dictis constat veram esse opinionem Martini. Dicebam insuper descendentes communia fateri certis casibus omnino locum esse opinioni Martini, afferam idcirco ego potiores. Quorum primus est si præscribatur sciente domino rei, & non contradicente ut refert Bald. in Authen. nisi tricennale in fine. C. de bon. matern. Imol. d. cap. ultimo de præscriptionib. quo loci primo oppugnat hanc opinionem, tandem in eam fit propensior, & rectè mea quidem sententia quoniam voluntate domini censetur dominium acquiri igitur directum. d. l. Traditionibus & §. per Traditionem Institut. de rerum diuis. neque huic casui aduersatur lex vltima C. de præscript. long. tempor. in qua nulla constituitur differentia, an sciat do-

dominus vel minus, ibi enim agitur de validanda, & roboranda præscriptione, Nos nunc agimus de dominio acquirendo, merito, &c. Alter est casus si lege municipalis caueatur ex præscriptione acquiri dominium dubium non erit quin nõ de directo dominio intelligi oportere, Tum propter regulam potioris significationis cum ex natura statuti quæ rei proprietati nititur, quæ proprietates magis elucet in directo quam in vtili dominio, nam Bald. in tract. præscript. part. 2. quæst. 2. num. 6. appellat vtile dominium non verum dominium Coras. in Miscellan. & Duar. in disputationibus vocat quasi dominium. Est & alia efficacior ratio qua verus ostenditur hic casus, illa nimirum quia si de directo dominio non intelligatur, vtiq; elusoria, atque superuacanea esset huiusmodi lex, cū nihil præter Iuris communis dispositionem operaretur reclamante regula. l. si quando ff. de legat. 1. & Bart. in hac l. tertia necnon Alexand. in l. 1. §. sublata ad finem ff. ad Senatufconsultum Tribellian. & in d. l. Traditionibus, sed huic assertioni obitare videtur, quod vulgo tradi solet ex l. 2. C. de noxal. nempè statutum ita semper esse intelligendum vt non discrepet à Iure communi Quod interpretes sapissimè varijs in locis semper docuerunt, verum dici potest pro contrarij solutione intelligendum quidem esse secundum Ius commune, modo aliquid operetur præter ius commune vt notatur in cap. 1. de constitut. in 6. At si nihil posset operari præter id quod Iure communi dispositum est tunc non inconuenit (ne vanum, & nullius f. u. xi videri possit) contra Ius commune eum interpretari vt aliquid operetur, In hunc modum rem temperat Imola in l. si vero §. de viro col. 4. ff. sol. matrim. Quod ani. n. aduersione quidem est mirum in modum dignum. In præscriptione

tionē quoq; tāi tēporis cuius initij nō extaret hominis cuiusquam memoria in contrariū, dominium directum esset in consideratione vt tradunt Bald. Salic. Fulg. & alij in d. l. Traditionibus Illa. n. præscriptio, seu Longinquitas tanti temporis cuius initij, &c. vim habet priuilegij, atque tituli. l. hoc iure. S. ductus aqu. ff. de aqua quotid. & æstiuā, & ad hoc multa more suo congerit Anton. Gabriel. libr. 5. in tit. de præscr. conclusione 1. num. 44. Rursus possidens rem alienam ex secundo decreto interposito cōtra dominū tanquā contumacē acquirit ex præscriptione directū dominium l. si finita. S. si de vectigalibus ff. de damn. infect. Bald. l. in possessionē C. de bon. author. Iudicis possid. Hunc tñ casum controuertit Alexander in d. l. si finita in S. Iulianus, verum controuersiam nos suis locis tractandam relinquimus, Cogimur enim ad finem properantes angustijs temporis exclusi summa rerum fastigia tantummodo persequi. Plurimum autem refert vt remaneat dominium directum penes priorem dominum quamnis potentius sit. vtile, quod per præscriptionem est ab alio acquisitum, Prior nanque dominus propter directum posset agere aduersus tertium possessorem l. si quis emptionis §. 1. C. de præscript. long. temp. Dyn. cap. 2. de reg. iur. in 6. Rursus si res vsucapta, seu præscripta deueniat ad priorem dominum is qui vsucæpit bona fide, sed sine titulo spatio triginta annorum potest rem ab eo vindicare licet actionem habeat contra alios d. S. primo secundum veriore intellectum Ioannis, & Accursii, vulgo communiter receptum. Adde his per exceptionem præscriptionis impediri litis ingressum, vt Bartol. cæterique satis elegantur testantur in lege fratris, qui est locus proprius C. de transact. necnon Bald. Salycet. in dicta Authentica.

nisi Tricennale, idque non obcurare etiam probatur in
 d. l. vltima. ff. pro suo dum ait ibi Iuriscōsult. vsucapio-
 nem inuentam, vt tandem aliquis esset litium finis,
 &c. Et quoniam de dominio agimus non ab te esse
 arbitror aliqua corollarij loco insuper addere. Bartol.
 atque legalis disciplinæ nostræ signifer, & Antesigne-
 nus in l. si quis vi. §. differentia ff. de acquir. possess.
 do et. Dominij definitionem, de cuius veritate disputa-
 tum est à nobis in l. 1. supra titul. proximo Constitu-
 tum præterea ille ipse Bartol. dominium directum, &
 vile, Dui sique vile vt alterum sit quod directo sub-
 iicitur directumque sibi superius agnoscit. Aterum
 quod directum vincit, atque elidit, & eiusmodi est
 illud quod ex rerum immobilium vsucapione acqui-
 rimus quam rem pinguiore minerua tractat Iason. in
 d. l. prima num. 57. & alij alibi sparsim Aliqui vero vt
 Coraf. Duar. & alij in locis à me superius citatis in
 suis Miscellan. & disputationibus putant nullum dari
 posse vile dominium, sed (instar quasi dominij quod
 habet vsufructuarius) Quasi dominium id quod vile
 vocatur dici debere. At Balb. in tract. de præscript. in
 loco ante à me commemorato non verum dominium
 appellat. Mihi vero vehementer displicent huiusmo-
 di omnes traditiones. Si enim Fabius Quintil. & Au-
 lus Gellius vetant nos nouorum vocabulorum fieri
 Auctores longè magis interdicimur inuentione prin-
 cipiorum iuris, & terminorum, ne nobis condenda-
 rum legum temere potestatem arrogemus. Placet ita-
 que nobis opinio antiquorum Gallorum quos refert
 Io. Faber. in §. 1. Institur. hoc eodem nostro titul. vt
 vnicum tantum admittamus dominium. Primum quod
 dominiorum multiplicitas legibus non probatur. De-
 inde quod generaliter Iurecōsultus. ait in l. prima

S. Qui in perpetuum ff. si Ager vectig. & con. Emphiteutas non effici dominos. Ius enim in re tantū habere dicuntur non quidem domini esse. l. eorum in princip. ff. de damn. infect. & hoc patet etiam in vassallo cap. primo de Investit. de re alien. fact. Ibi ut tanquam dominus possit à quolibet possessore vindicare, & cap. primo de controuers. inter vassall. Ibi causa veluti propria ad finem perducatur. Præterea definitio dominij emphiteutis non competit ergo nec definitum competet. Credendum certè est Iureconsultum si quod dominium vile reperiretur de eo mentionem facturum fuisse in l. tertia §. ex pluribus ff. de acquir. possess. & alijs varijs in locis comparibus quibus traditum est duos eiusdem rei insolidum dominos constitui non posse cum tamen inspecta communi sententia duo eiusdem rei emphiteuticæ insolidum domini reperiantur, vnus directo alter vero vtiliter. Rectius igitur locutus est *Bartol. in l. possessores C. de fund. patrim. libr. 11.* dum ait iure antiquo non reperiri emphiteutas dominos dici, neque nominari, sed solum vilem habere in rem actionem. Neque facile condonandum est nostris (quod tamen *Crasus* admittit) vt tradendarum disciplinarum gratia novos in ius nostrum quotidie terminos introducamus, cum ex eo magis perturbatio, & confusio orjatur. Postren. o opinio hæc, ita probari potest; Et singe aliquem vsucapione dominium vile rerum immobilium, secundum communem sententiam sibi acquisuisse, Rursus illum qui vsucæpit tradere in emphiteusim alteri sequitur, vt dominium illud vile apud duos insolidum esse censeatur, Vt ex inde facile conijcere solet absudam esse receptam opinionem. Nec me quicquam mouent, quæ in contrarium adducuntur, & primū dari

actionem vtilem respectu vtilis dominij; Quia dicitur etiam illi qui dominus non est vtilem in rem actionem dari propter Ius quod in re habet, quales sunt emphiteutæ superficiarij, Vassalli, Vusufructuarij, dicti ff. eorum in initio. l. superficiario de rei vindicat. l. in Prouinciali. §. si ego, de nou. oper. nunciat. facit etiam text. in §. namque Institur. de action. Et ideo qui rem ad longum tempus conduxit licet dominus non sit vtilem tamē habet actionem vt dicitur in dicta lege prima si ager vectig. & l. prima §. 1. de superfic. necnon in l. creditori de oper. nou. nunciat. vbi ea actio datur creditori qui dominus non est l. pignoris de acquiren. posses. l. qui pignori infra eodem l. si ego, in initio, de public. Patet etiam nam in re confessoria soli domino hæc actio datur l. prima. §. 1. si seruit. vendic. & tamen vtiliter vindicat. l. prima §. usufructuarius de nou. oper. nunciat. Quamobrem censeo in emphiteuta, & vassallo, ac similibus magis seruitutem esse quam dominium aliquod, & quodammodo usufructuarijs comparari debere. Minus tandem me mouet potissimum illud fundamentum desumptum ex text. in l. possessores. C. de fund. patrimon. libr. vndecimo dum in fine dicitur possessores patrimonialium fundorum dominos esse, alias non potuiss. seruos illorum fundorum manumittere. l. eos. §. si quis. C. de diuers. præd. eor. liber, & tamen proprietatis apud Principem retinet. l. vltima C. de fund. & saltib. rei domini. vt merito sit necessarium duo dominia dari directum vnum alterum vero vtile ne incidamus in §. ex contrario. l. 3. ff. de acquir. possession. Quo fundamento Alexandrinus in §. nihil commune putat sustineri posse opinionem communem. Ego tamen respondeo, quod dicta lex possessores loquitur in emphiteutis fundorum patrimonialia.

monialium qui diuerso iure sunt censendi ab emphiteutis priuatarum personarum. Illi enim ob cessationem nullo tempore cadunt à re emphiteutica. At hi triennali cessatione priuantur illi domini directo efficiuntur. Hi verò minimè, vt clarè paret ex text. in l. fundi patrimoniales dict. titul. de fund. patrimon. & in l. secunda. C. de iure emphiteut. Nec etiam obstat insuper noua constitutio Fiderici Si vero dominus C. de Hæret. ibi saluo iure domini principalis, tanquam ille sit directus, vassallus vero sit utilis. Nam dico ego dominium principale vocari ibi dominum, Principem, quemadmodum plurimis in locis Constitutiones principales vocantur, & alibi vox principalis in proem. instituit. non igitur ad rem pertinet illa superallegata constitutio. Consueuerunt denique nostri, ad probandam regulam potioris significationis citare dict. l. i. §. i. si ager vectig. qui tamen locus, neque hoc probat. Ideo vos legite Bartol. in l. si mater. §. eandem ad fin. ff. de exception. rei iudicat. necnon similiter Cagnolum in rubrica supra Si quis lus dicenti non obtemp. num. decimoquinto, Et ex his, & aliis simil. atque concordantibus sit impositus finis interpretationi huius l. tertia de vsucapionibus, &c.

F I N I S.

**(D. IOANNIS CRISAPHULLI
ACCADEMICI INFURIATI.**

Forte examen Apum confedit in ore Leonis
Extincti, & mellis protulit inde Dapes
Ex forti, hinc dulce, enigma est, ex funere Galli
Nunc Apicum Iuris, munera carpis Apum
Harum ubi Rex custos, confedit mellis, & equi
Ne Crates soluant diripiantque fauos
Gallum, quin Orco exciuit rediuuius ut ipso
Aethereo recinat nectare Solis iter.

**IOANNIS BAPTISTÆ CACCABI
Accademici Infuriati**

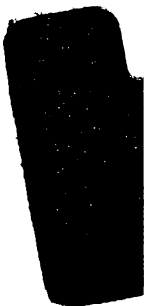
Aliud Epigramma.

Conspicuo circū folio, quod temperet Orbem
Detque solo hic. Diuus calica iura Pater
Fas est excelsō positus, sic culmine serris
Altior ab cunctis dicier Orbis Apex
Hinc Sūmo huic Apici (fertur quo ad (sydera) legū
Quis non hoc Apicum iure dicasset opus?

Errata ob nimiam temporis angustiam non potuerunt corrigi, idcirco iusto Lectoris iudicio submituntur:

Laus Deo Optimo Maximo, atq; Beate Mariae semper Virgini, Necnon Sancti Iacobo, Apostolo, & Stephano Prothomartyri, Perpetuis Domus nostrae Protectoribus.

le

